

સ્વસિદ્ધાન્ત

(૧)આપણા માર્ગમાં ભગવત્સેવા સ્વગૃહમાંજ કરવી જોઈએ, જાહેર મંદિરમાં નહીં.

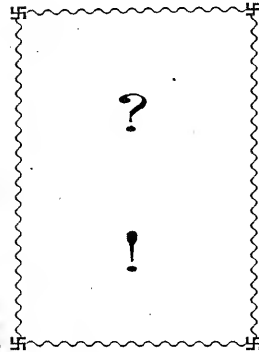
(૨)ભગવત્સેવામાંટે કોઈ બીજાને પૈસા આપવાથી અહંકાર વધે છે, ભગવત્પ્રેમ નહીં. ભગવત્સેવામાંટે બીજા પાસેથી પૈસા લેવાથી તે સેવા ભાડૂતી સેવા બની જાય છે.

(૩)ભગવત્સેવા આપણો સ્વધર્મ છે, સ્વવૃત્તિ કે આજીવિકા નહીં.

(૪)આપણા ભાવાત્મક સેવ્ય પ્રભુનું જાહેર-જનતામાં પ્રદર્શન કરવાથી હૃદય ભાવશૂન્ય થઈ જાય છે.

(૫)વૃત્ત્યર્થ અથવા ફંડ-ફાળા ભેગા કરવામાંટે કરવામાં આવતી ભગવત્કથા શ્રીમદ્ભાગવતનો અનાદર છે.

ભગવત્સેવાનો સિદ્ધાંતશુદ્ધ પ્રકાર (એક પ્રશ્નોત્તરી)

ગોસ્વામી
શ્યામ
મનોહર

लेखक : गोस्वामी श्याम मनोहर (क्रिशनगढ, पार्लो)

प्रासिस्थल :

- (१) ६३, स्वस्तिक सोसाईटी,
४थो रस्तो, लुलुस्कीम, पार्लो, मुम्बई ४०००५६.
- (२) अडेव, महाप्रभुश्रीवद्वलार्यार्य मार्ग, नया शहर,
क्रिशनगढ ३०५८०२.
- (३) श्रीपुरुषोत्तम पुष्टिभार्गव पाठशाळा,
गो. श्रीक्रिशोरचंद्रल श्रीपुरुषोत्तमवावळ महाराज,
मोटी छवेवी, पंच डाटरी,
लुनागढ.
- (४) श्रीगोविंदलार्घ गांधी,
'ब्रनरन', पोस्ट ओक्सनी बाजुमां,
छावोव, नि. पंचमछाव

प्रति : ५०००.

प्रकाशनवर्ष : वि.सं.२०५०.

निःशुल्कवितरणार्थ

आर्थिक सहयोग : श्रीमती के. लालिया.

मुद्रक :

M/s. Ajanta Print Arts
Subhash Road,
Ville-Parle (East)
Bombay 400 057.

सेवानो सिद्धांतशुद्ध प्रकार

— अक प्रश्नोत्तरी —

लेखक :

गोस्वामी श्याम मनोहर

અભિપ્રાયમૃતાવલી

અમૃતવાલભાઈની પ્રશ્નાવલી કે તેના ઉત્તરો વાંચતા પહેલા
ભગવત્સેવાના સિંધાંતશુદ્ધ પ્રકાર ઉપર
આ અભિપ્રાયમૃતાવલીવાંચીજ્ઞવી
આવશ્યક
છે.

(૧)જો કટોરી (ગિરવિ) ધરિકે સામગ્રી આઈ સો તો ભોગ શ્રીકાકુરજી આપ હી કે દ્રવ્યકો આરોગે સો આપ હી કો ભયો. જે શ્રીકાકુરજીકો દ્રવ્ય ખાયગો સો મેરો નાહીં અરુ મેરો સેવક ભગવદીય હોયગો સો દેવદ્રવ્ય કબહૂં ન ખાયગો. જે ખાયગો સો મહાપતિત હોયગો. તાતે વા પ્રસાદમેંતે ભોજન કરિવેકો અપનો અધિકાર ન હતો; યાકેલિએ ગોઅનકો ખવાયો અરુ શ્રીયમુનાજીમેં પધરાયો(યહ સુનિકે સભ વૈષ્ણવ યુષ હોય રહે).

(શ્રીમહાપ્રભુ: ધરુવાત્-૩).

(૨)ધન વિ.ની કામનાઓને પૂર્ણ કરવામાટે જે શાસ્ત્રવિહિત શ્રવણ-કીર્તન-અર્ચન વિ. કરવામાં આવતાં હોય તો તેવા અનુષ્ઠાનને કર્મભાગીય જાણવું. વૃત્તરથ એટલે કે પોતાનું પેટિયું રણવામાટે જે શ્રવણ-કીર્તન-અર્ચન વિ. કરવામાં આવતાં હોય તો તેમને તો કૃષિની માફક 'લોકિક કર્મ'જ કહેવા. જાજર જઈને મલપ્રકાલનાથ ગંગાજલ વાપરવા જેવું તે નિષિદ્ધ આચરણ છે; અને આવા દુષ્કૃત્યને કારણે પાપજ લાગતો હોય છે.

(શ્રીપ્રભુચરણ: ભક્તિહંસ).

(૩)અપને સેવ્ય સ્વરૂપકી સેવા આપુહી કરની. ઓર ઉત્સવાદિ સમય અનુસાર, અપને વિત્ત અનુસાર, વસ્ત્ર-આભૂષણ ભાંતિ-ભાંતિકે મનોરથ કરિ સામગ્રી કરની.

(શ્રીગોકુલનાથજી-ચતુર્થેશ: ૨૪ વચનામૃત).

(૪)જબ સંતદાસકો સગરો દ્રવ્ય ગયો તબ શ્રીઠાકુરજીકી સેવામે મંડાન શ્રીઠાકુરજીકે દ્રવ્યસોં રાખે ઓર શ્રીઠાકુરજીકે દ્રવ્યમેંતે ચોબીસ ટકા પૂંજ કરિ કોડી બેચતે. સો શ્રીઠાકુરજીકી પૂંજમેંતે તો કાસિદકો દિયો ન જાઈ સો કમાઈકો ટકા દિયે. તબ ઈનકી મજૂરીકો રાજભોગ ન ભયો સો મહાપ્રસાદ હૂં ન લિયો. ટકાકે ચૂનકો ન્યારો ભોગ ઘરતે સો રાજભોગ જાનતે=મહાપ્રસાદ લેતે; ઓર નિત્યકો નેગ બહોત શ્રીઠાકુરજીકે દ્રવ્યસોં હોતો. તાતે આપુની રાજભોગકી સેવા સિદ્ધ ન ભઈ (જને). કાસિદકો દિયે સો નારાયણદાસકોં લિખે જે તુમહારી પ્રભુતાતેં એક દિન રાજભોગકો નાગા પર્યો જે મેરી સત્તાકી ભોગ ન ધર્યો! યા પ્રકાર સન્તદાસ વિવેકધૈયાશ્રયકો રૂપ દિખાયે. વિવેક યહ જે = શ્રીગુસાંઈજીકો હૂંડી પઠાઈ—આપુની સેવા ન ભઈ, રાજભોગકો નાગા, માને. ધૈય યહ જે = શ્રીઠાકુરજીકે દ્રવ્યકો ખાનપાન ન કિયે. આશ્રય યહ જે = મનમેં આનંદ પાયે—દુઃખકલેશ ન પાયે.

(શ્રીહરિરામજી-દ્વિતીયેશ : ભાવપ્રકાશ.૮૪ વૈષ્ણવવાર્તા-૭૬).

(૫)પારિશ્રમિક તરીકે ચિત્ત આપીને બીજા કોઈ પાસેથી સેવા કરાવવામાં આવતી હોય તો તેથી ચિત્તમાં અહંકાર વધે પણ ચિત્ત કદિ ભગવાનમાં ચોંટી નહીં. જે ભગવત્સેવા કરવામાટે બીજા પાસેથી પારિશ્રમિક ધન લેવામાં આવે તો ગૌર-મહારાજને જેમ યજ્ઞયાગનું ફળ ન મળે પણ યજ્ઞમાનનેજ મળે તેવી રીતે સેવાકર્તાની પણ ભગવત્સેવા નિષ્ફલ જાય. દક્ષિણા આપીને યજ્ઞમાન, ગૌર-મહારાજદ્વારા, જેમ યજ્ઞયાગ કરાવે તેમ ભગવત્સેવા (હાલમાં જેમ વૈષ્ણવો ભેટ-સામગ્રી-મનોરંધો નોંધાવીને ગોસ્વામિ-મહારાજેદ્વારા કરાવે છે તેમ; અનુવાદક) કરાવી લેવામાં શો વાંધો? કર્મમાર્ગમાં વિહિત હોવાથી તેમ કરી શકાય છે. ભક્તિમાર્ગમાં, પરંતુ, તેવી વિધિ ઉપદેશાયેલી ન હોવાથી, આવી રીતે ધન આપીને ભગવત્સેવા કરાવી

લેવી નહીં. ભક્તિમાર્ગમાં તો ભગવદ્દુક્ત પ્રકારે (પોતાના તન-મન-ધનથી પોતાના ઘરે પોતાના પરિવારજનોના સહયોગથી) જ ભગવત્સેવા કરવી જોઈએ. (સુરતસ્થ ૩/૨ ગૃહાધિપતિ શ્રીપુરુષોત્તમજી : સિદ્ધાં.મુક્તા.વિ-વૃ.પ્રકા.૨).

(૬)“અત્ર ગૃહસ્થાન-વિધાનેન, સ્વગૃહાધિષ્ઠિત-સ્વરૂપ-ભજન-પરિત્યાગેન અન્યત્ર તત્કરણે ભક્તિઃ ન ભવતિ, ઈતિ સૂચિતં ભવતિઃ અહીંમાં સેવોપયોગી સ્થાન તરીકે ઘરનું વિધાન કરવામાં આવ્યું છે તેથી, જે પોતાના ઘરમાં બિરાજતા પ્રભુનું ભજન છોડીને બીજે કથે ભજન (ભેટ-સામગ્રી-મનોરંધ-ઝાંખીરૂપે) કરવામાં આવે તો ભક્તિ થઈ ના કહેવાય”.

(શ્રીવદ્ધભાત્મજ-શ્રીબાલકૃષ્ણજી : ભક્તિવર્ધિ.વ્યા.૨).

(૭)લૌકિક અર્થકી ઈચ્છા રાખિંએ જે ભગવદ્ભજનમેં પ્રવૃત્ત હોય સો સર્વથા કલેશ પાવે હે. ઈતને કદ્દૂ લાભકે લિયે પૂજાદિકમેં પ્રવૃત્ત હોય સો ‘પાખંડી’ ઓર ‘દેવલક’ કહ્યો જાય હે. તારૂં લાભપૂર્જથ સિવાય—જમેં નિષેધ નહીં હે એસી રીતસૂં “મેરો લૌકિક સિદ્ધ હોય” એસી ઈચ્છાસૂં જે ભજનમેં પ્રવૃત્ત ભયો હોય સો ‘લોકાર્થી’ કહ્યો જાય.

(શ્રીનૃસિંહલાલજી મહારાજ : સિદ્ધાં.મુક્તા.ટી.શ્લો.૧૬-૧૭).

(૮)દ બ્લેસિંગ્સ ટુ શ્રીઉદયપુર દરબાર. બી ઈટ નોન થેટ આઈ હેવ એપોઈન્ટેડ એ કમીટી ઓફ પ્રોપર પર્સન્સ ફોર ટેકિંગ એરવાઈસ ઈન્ દી ઈકોનોમિકલ એન્ડ પ્રોપ્રાટરિ મેનેજમેંટ ઓફ એસ્ટેટ. વિથ રિગાર્ડ ટુ દ મેટર્સ ઓફ સેવા(સર્વિસ) એટ્સેટ્સા દ વર્ક વિલ બિ ડન્ એકોર્ડિંગ ટુ ઓલ્ડ એન્ડ કન્ટિન્યુઅસ કસ્ટમ્સ. એન્ડ ઈફ દી ઓલ્ડ ટ્રેડીશન ઈસ નોટ વાલોલેટેડ એન્ડ દ

કમીટી વૉન્ટસ ટુ કેરિ આઉટ ઈમ્પ્રુવમેન્ટ્સ ઇ સેમ વિલ્ બિ એક્સપેરિ એન્ડ ઇ મની ઑફ શ્રીકાકુરજી, એસ ઈસ ઇ પ્રેક્ટિસ નાઉ, દેટ ઈસ નોટ સ્પેંડ ઈન્ અવર પ્રાઈવિટ એક્સપેંડીચર, ઇ સેમ વિલ્ બિ ફોર્બોવ્ડ. બટ ઇ પ્રોપ્રાઈટરિ રાઈટ ઈસ માય ઓન ફોર્મ ઇ ટાઈમ્સ ઑફ એન્સેસ્ટર્સ. ઈન્ કન્ફર્મીટિ વિથ ઇ સેમ ઇ ઓન્ટ્રિ વિલ્ કન્ટિન્યુ એસ યુસ્વલ્ ઈન્ ઇ એકાઉન્ટ ઑફ કેરિટ એન્ડ ડેબિટ એસ ઈસ ઇ કન્ટિન્યુઈંગ મ્યુટેશન્.

(શ્રીઉદયપુર દરબારને આશિવાદ. આથી જાણાવવામાં આવે છે કે મેં સ્થાવર-જંગમ સંપત્તિના આર્થિક તથા માલિકીય વહિવટ અંગે, મને સલાહ આપવામાટે, યોગ્ય વ્યક્તિઓની એક સમિતિની નીમણૂક કરી છે. સેવા વિગેરે બાબતમાં પુરાતન તેમજ પ્રવર્તમાન પ્રણાલીના અનુસાર કાર્ય કરવામાં આવશે. તથા જે પુરાતન પરંપરાનો બાધ ન થતો હોય અને સમિતિ જે કોઈ સુધારાની ઈચ્છા રાખતી હોય તો તે સુધારાઓ સ્વીકારવામાં આવશે. તથા શ્રીકાકુરજીનું દ્રવ્ય અમારા વ્યક્તિગત વપરાશમાં નહીં આવે, જેવી કે પરંપરા આજે પણ છે; અને તેને જાળવવામાં આવશે. તે છતાં પણ મારા વડવાઓના સમયથી ચાલ્યા આવતાં મારા માલિકીના હક્કો તેજ પ્રમાણે કાયમ રહેશે. આ મુજબજ જમા-ઉધારની નોંધો પણ તે-તે ખાતામાં ચાલુ રહેશે, જે મુજબ ચાલુ ખાતામાં હાલ નોંધાઈ રહ્યું છે).

(નિ.લી.ગોસ્વામિતિલકાષિત શ્રીગોવર્ધનલાલજી મહારાજ : ૩-કલેરેશન મિતિ — ભાદ્ર-શુક્રવા પંચમી સં. ૧૯૮૯ = તા. ૫-૯-૧૯૩૨).

(૯) મહારાજને જે આવક વેષણવો વિગેરેમાંથી આવે તેમાંથી ઘર-ખરચ તરીકે ઠાકોરજીનો ખરચ મહારાજ ચલાવે છે. ઠાકોરજીનેમાટે સ્થાવર કે જંગમ અમુક મિલકત જુદી કાઢી તેમાંથી ખરચ ચલાવતા નથી. ઠાકોરજીના વેલવનો,

ભોગનો, આભૂષણ-વસ્ત્ર વિગેરેનો ખરચો મહારાજ કરે છે. પોતાની આવકઉપર એ સરવે ખરચ કરે છે... ઠાકોરજીની સન્મુખ ભેટ ધરી શકાતી નથી... ઠાકોરજીની ભેટ દેવમંદિરમાંજ મોકલવી પડે. મહારાજથી તે ભેટનો ઉપયોગ થઈ શકે નહિ.

(નિ.લી. અમરેલીવાળા શ્રીવાગીશલાલજીના આમ-મુખત્યાર : ગાયકવાડી વડોદરા રાજ્યની કોર્ટમાં જુબાની).

(૧૦) જેવી રીતે અમારા પૂર્વપુરુષો પોતે આપણા ધર્મનું સત્ય સ્વરૂપ તથા શુદ્ધદેવસિદ્ધાન્ત સંપૂર્ણરિતે સમજીને વૈષ્ણવધર્મનો યથાર્થ ઉપદેશ લોકોને કરતાં હતા; અને વચલા કાળમાં, જે સંપત્તિ વિગેરે કારણોથી અમે ઘણે દરજજે છોડી દીધો છે, તેથી ઘણા ખરાં લોકોને સાધારણ સેવા અને કોરી વિતજા ભક્તિનુંજ રૂઢિ અનુસાર જ્ઞાન રહ્યું છે.

(નિ.લી. શ્રીદેવકીનન્દનાચાર્યજી-પંચમેશ : 'આશ્રય' એપ્રિલ ૮૭).

(૧૧) વકીલ : જે પુષ્ટિમાર્ગીય, કોઈપણ, મંદિરમાં વૈષ્ણવો શ્રીકાકુરજીની સેવા તેમજ નેગ-ભોગમાટે અને શ્રીકાકુરજીની સેવાના નબાવમાટે ભેટ વિગેરે આપી, વિતજા સેવા કરતા હોય તો અને તે મંદિરમાં તનુજા સેવા કરતા હોય તો તે મંદિર પુષ્ટિમાર્ગીય નથી એમ આપનું કહેવું છે ?

પૂ. પા. મહારાજશ્રી : પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવોની તનુજા કે વિતજા સેવા સ્વતંત્ર કરવાની પ્રક્રિયા નથી અને તેવી સેવા કરે તો તે સાંપ્રદાયિક મંદિર ના કહેવાય.

(પૂ. પા. ગોસ્વામી શ્રીવ્રજનલાલજી મહારાજ સુરતસ્થ ૩/૨ - ગૃહાધીશ : જુબાની, નરિયાદના કેસમાં).

(૧૨)... તેવીજ રીતે આપણે ત્યાં સન્મુખભેટ થાય છે તે પણ દેવદ્રવ્ય છે; અને તે સામગ્રીના કાયમમાં

નથી આવતી. શ્રીગોકુલનાથજી અને શ્રીચન્દ્રમાજી ના ઘરમાં હજી આ નિયમનું પાલન થાય છે. ત્યાં જે સન્મુખભેટ થાય તે કીર્તનિયો લઈ જાય છે. એ કીર્તનિયો મહાવનિયો હોય છે. તે વદ્યભુકુલનો, યમુનાજનો ગૌર હોય છે. બીજે તેનું અનુકરણ કરે તે ખોટું...અમે શ્રીનાથજી અગાડી જે સન્મુખભેટ ધરીએ છીએ તે શ્રીમહાપ્રભુજીની પાદુકાજીને ધરીએ છીએ છતાં તે અલંકારાદિકમાં વપરાય છે, સામગ્રીમાં નહિ. સન્મુખભેટ ધરવામાં ઘણો અનાચાર થાય છે...શ્રીઠાકોરજી-નિમિત્તે કાંઈ મંગાયા નહીં કે કાંઈ અપાયા નહીં. એ રીતે આવેલ દ્રવ્ય દેવદ્રવ્ય બને...તે લેનારની બુદ્ધિ બગડ્યા વગર ન રહે.

નિ.લી.શ્રીરણછીડલાલજી રાજનગર(વચનામૃત=૪૮૪-૮૭).

(૧૩/૬)વૈષ્ણવોની પાસે જે કાંઈ પરમ પદાર્થ છે, તેનું અસ્તિત્વ આજનાજી શુભ દિનને આભારી છે. કાળની ભીષણતા અને પરિસ્થિતિની વિષમતાના અત્યંત વિકટ યુગમાં શ્રીમત્પ્રભુચરણના દિવ્ય સિદ્ધાન્તોઉપર અટલ રહેવામાંજી જીવમાત્રનું ઐહિક અને પારલોકિક કલ્યાણ રહેલું છે. અન્યાશ્રયનો ત્યાગ એ ભાવનાઉપર જગતના જીવો દઢ રહે તો, જે વૈષ્ણવ હવેલીઓના વૈભવોને કારણે વૈષ્ણવો ધરસેવા ભૂલી ગયા હતા, સંજોગવશાત તે હવેલીઓમાં શ્રીના દર્શન આજે બંધ થતાં વૈષ્ણવોના ધર શ્રીઠાકુરજીની સેવાથી હિંદોલતા થશે. એ લાભ સંપ્રદાય અને સંપ્રદાયીઓ માટે નાનોસૂનો નથી. ઈશ્વરચ્છા અકળ છે. મને શ્રદ્ધા છે કે આ આકરી કસોટીમાંથી આપણું સર્વનું શ્રેયજ સધનારૂં છે.

(૧૩/ખ)મેરે અનુયાયીઓંકો દો પ્રકારસે દીક્ષા દેતા હૂં. પ્રથમ કંઠી બાંધના તથા દૂસરી બ્રહ્મસમ્બન્ધદીક્ષા દેના. કંઠી બાંધના સાધારણ વૈષ્ણવોંકો હી દી જતી હે. તથા બ્રહ્મસમ્બન્ધ વિશેષરૂપસે ઉન અનુયાયીઓંકો જે સેવામેં વિશેષરૂપસે બઢના ચાહતે હૂં. પહેલી દીક્ષાકો 'શરણ-દીક્ષા' કહતે હૂં તથા દૂસરી દીક્ષાકો 'આત્મનિવેદન'

કહતે હૂં. શરણ દીક્ષામેં વૈષ્ણવ સિદ્ધ નામસ્મરણ કરનેકા હી અધિકારી હે. તો સેવાવાલે વૈષ્ણવકો બ્રહ્મસમ્બન્ધદીક્ષા લેનેકે બાદ હી અધિકાર હોતા હે. બ્રહ્મસમ્બન્ધવાલા વૈષ્ણવ અપને ધરમેં હી સેવાકા અધિકારી હોતા હે...હમ સ્વરૂપકી સેવા નન્દાલયકી ભાવનાસે કરતે હે. ઈસલિયે હમ સાતોંકે સાત પુત્રોંકે ધર 'ધર' હી કહલાતે હૂં ઓર હમારા ધર 'તીસરા-ધર' કહલાતા હે ઓર હમારે ધરકી સૃષ્ટિ 'તીસરે-ધરકી-સૃષ્ટિ' કહલાતી હે.

(નિ.લી.ગો.શ્રીવ્રજભૂષણલાલજી મહારાજ તૃતીયેષ:૧૩/ક:તા.૨૪-૧૨-૪૮ના દિને મુંબઈના વૈષ્ણવોની જાહેરસભામાં શ્રીમત્પ્રભુચરણના પ્રાકટ્યોત્સવપ્રસંગે અધ્યક્ષસ્થાનેથી કરેલ વચનામૃત 'વૈશ્વાનર' અંક-૩૧ સન્-૪૮ : ૧૩/ખ : બયાન મૂર્તિબા કાર્યા. સહા. કમિ. દેવસ્થાનવિભાગ ખંડ ઉદયપુર એવં કોટા બજારિયે કમિશન મુ.કાંકરોલી. ફાઈલ સંખ્યા.૧-૪-૬૪. શ્રીદ્વારકાધીશમંદિર દિનૌક ૭/૧૧/૬૫).

(૧૪/ક)આજ મુઝે અપને હૃદયકે ઉદ્ગાર કહને દો, મેરા હૃદય જલ રહા હે, મંદિરોમેં દ્રવ્યસંગ્રહકી પ્રવૃત્તિ માત્ર રહ ગઈ હે ઓર વહી અનર્થોંકી જડ હે. એસે મંદિરોંકે અસ્તિત્વસે કોઈ લાભ નહીં. હમારા સંપ્રદાય સામુહિક નહીં વૈયક્તિક હે. સાર્વકાલિક તથા સાર્વદેશિક અવશ્ય હે પરંતુ સાર્વજનિક નહીં. "કરત કૃપા નિજ દેવી જીવનપર" ઈસ ઉક્તિમેં 'નિજ' શબ્દકા પ્રયોગ ક્રિયા ગયા હે. દેવી જીવ કહીં ભી હો સકતે હૂં પરંતુ સાર્વજનિક રૂપસે નહીં. આજ હમ 'પુષ્ટિ'કા નામ લેનેકે ભી અધિકારી નહીં હૂં! હમારે મંદિર કહાં હૂં! આજકા હમારા જીવન ચાવકિ-જીવન હો રહા હે. ક્યા હમ, આજ નિસ પ્રકારકા સંપ્રદાય હે, ઉસે નિવાના ચાહતે હૂં? યદિ સચ્ચે સંપ્રદાયકો ચાહતે હો તો સ્વરૂપસેવા ધર-ધરમેં. પધરાઓ એવં નામસેવાપર ભાર રખો...ભક્તિકી પ્રાપ્તિ સ્વગૃહોમેં સેવા કરનેસે હી હોગી. આજકે ઈન મંદિરોસે કોઈ લાભ નહીં હે, ક્યોંકે ઈનમેં દ્રવ્યસંગ્રહકી

પ્રધાનતા આગવી હે ઓર જ્યાં દ્રવ્ય ઈકંશા હોતા હે વહીં અનર્થ હોતે હે. આજ સંપ્રદાયકા વિકૃત સ્વરૂપ ઈસીસે હે.

(નિ.લી.ગો.શ્રીકૃષ્ણજીવનજી-મહારાજ મુંબઈ-મદ્રાસ.વજ્રભ-વિજ્ઞાન સં.પ-૬ વર્ષ ૧૯૬૫).

(૧૪/ખ)હમ શ્રીવજ્રભવાચાર્યજીકી આજ્ઞાકા પાલન કહાં કર રહે હે? હમારે યહાં ગૃહસેવા કહાં હે? કેવલ મંદિરકે દર્શનોસે ક્યા લાભ હે? શ્રીમહાપ્રભુજીકી આજ્ઞા હે “કૃષ્ણસેવા સદા કાર્યા”. યદિ શ્રીમહાપ્રભુજી મંદિરકો મુખ્ય માનતે તો અપની તીન પરિક્રમાઓમિં અનેક મંદિર સ્થાપિત કર દેતે. શ્રીગુસાંઈજીને શ્રીગિરધરજીકો સાતસ્વરૂપકા મનોરથ કરતે સમય ઈસી પ્રકારકી ચેતાવની દી થી. મન્દિરસ્થાપન કરતે સમય ઉનકો ડર થા કિ ઘરમંસે ઠાકુરજી મન્દિરમં પધાર જાએંગે. મેરે પિતાજીને કલ (ઉપર ટકિલ ‘૧૪/ક’માં વચનમાં) જો કહા વહ અક્ષરશઃ સત્ય હે. તુમ અપને ઘરોમે ઠાકુરજીકો પધરાઓ ઓર સેવા કરો.

(૧૪/ગ)પુષ્ટિમાર્ગીય પ્રણાલિકામાં ટ્રસ્ટ ખરૂં ઉતરતું નથી. શ્રીઆચાર્યચરણે દરેક બ્રહ્મસંબંધી જીવને આજ્ઞા કરી છે કે “ગૃહે સ્થિત્વા સ્વધર્મતઃ”(ભક્તિવર્ધિની.) અર્થાત્...ગૃહમાં રહીને સ્વધર્મચિરણ કરતું. ગોસ્વામિબાલકો પણ આચાર્ય હોવાથી વેષણવ પણ છે. એટલે આચાર્યશ્રીની ઉપરોક્ત આજ્ઞા પાલન કરવાની તેમની પણ ફરજ છે...માટે માતું માનતું તો આજ છે કે આચાર્યચરણનાં સિદ્ધાંતપ્રમાણે વેષણવો પોતાના ઘરે શ્રીઠાકોરજીની સેવા કરે અને ધર્મગ્રન્થોનું વાંચન કરે, નહિ કે મન્દિરોમાં જઈને...ટ્રસ્ટ એ પુષ્ટિમાર્ગીય પ્રણાલિકામાં બંધ બેસતું નથી બલકે આપણી પ્રણાલીનો ભંગ કરે છે.

(દહીસરમાં શ્રીગોવર્ધનનાથ-હવેલીટ્રસ્ટના સંસ્થાપક પૂ.પા.-ગો.શ્રીવ્રજબીશજી મહારાજ: ૧૪/ખ: ‘વજ્રભવિજ્ઞાન’ અંક ૫-૬ વર્ષ ૧૯૬૫—૧૪/ગ: ‘નવપ્રકાશ’ અંક ૮ વર્ષ ૮).

(૧૫/ક)ઓર જ્યાં જનરલ પબ્લિક-ટ્રસ્ટ હે, તમ ઠાકુરજીકો ગોસ્વામી-સંબંધસે પૃથક્ કર, ઠાકુરજીકો સબ સંપત્તિ અર્પણ કર, અર્થાત્ ભેટ કરકે, રિલીનિયસ એડમિન્ટ કે રૂપમેં હુએ વહ ટ્રસ્ટ હે. એસી અવસ્થામેં ઈન ટ્રસ્ટોસે જો નેગ-ભોગ ચલાયા જતા હે વહ દેવદ્રવ્યસે ચલાયા જતા હે. દેવદ્રવ્યકા ઉપભોગ કરનેવાલે અંતમેં દેવલક હી હે. શ્રીમદાચાર્યચરણને પ્રભુકી સોનેકી કટોરી ગિરવી રખ કર જ્યાં ભોગ અરોગાયા તબ આપને ઉક્ત દ્રવ્યસે સમર્પિત સબકા સબ પ્રસાદ ગાર્યોકો દિયા. યહ હે સામ્પ્રદાયિક સિદ્ધાન્ત. ઈસ પ્રકારકે આદર્શરૂપ સિદ્ધાન્તોકા નિયમ પ્રથાસે વિનાશ હો કર આચાર્યોકો દેવલક બનાયા જાય, ઉસ પ્રથાકો નિતની શીઘ સમ્પ્રદાયસે હટા દી જાય ઉતના હી શ્રેય ઈસમેં ગોસ્વામિ-સમાજ તથા વેષણવ-સમાજ કા નિહિત હે.

(૧૫/ખ)ભગવત્સેવા સંપ્રદાયકી આત્મરૂપ પ્રવૃત્તિ હે. આચાર સેવાકા અંગ હે સેવાકી અનુકૂલતાકે અનુરૂપ હી આચારકા પાલન ક્રિયા જના ચાહિયે. આચાર-પાલનકો પ્રમુખતા દે કર ભગવત્સેવાકા ત્યાગ ઉચિત નહીં હે. ભગવત્સેવા જેસે ભી બને કરો...ગુરુઘરોમેં મત લેજો...યદિ હમ ભગવદ્દ્રવ્યકો પેટમેં ડાલેંગે તો વહ અપરાધ હે. ગ્રન્થોકે અધ્યયનકે પ્રતિ હમેં સમાજકો આકર્ષિત કરના ચાહિયે.

(નિ.લી.ગો.શ્રીદક્ષિતજી મહારાજ મુંબઈ-કિશનગઢ: ૧૪/ક: ‘આચાર્યચેદક ટ્રસ્ટ-પ્રથાસે પુજારીપનકી સ્થાપના ઘોર સિદ્ધાન્તહાનિ એવં ઘોર સ્વરૂપચ્યુતિ’લેખ પૃષ્ઠ ૭.— ૧૪/ખ: ‘શ્રીવજ્રભવિજ્ઞાન’ અંક ૫-૬ વર્ષ ૧૯૬૫).

(૧૬/ક)જેમ સ્વરૂપસેવા સ્વાર્થબુદ્ધિથી અને લોકિક કાર્ય સમજીને ન કરવાની શ્રીમહાપ્રભુજીની આજ્ઞા છે, તે પ્રમાણે નામસેવા પણ વૃત્તિ અર્થે ન કરવી એવી આજ્ઞા

શ્રીમહાપ્રભુજી નિબંધમાં કરે છે...વૃત્તિ અર્થે સેવા કરવાથી પ્રત્યવાય (દોષ)લાગે. જેમ ગંગા-જમુનાજળનો ઉપયોગ ગુદાપ્રક્ષાલનાર્થે ન થાય, તેમ સેવાનો ઉપયોગ પણ વૃત્ત્યર્થે ન કરાય.

(૧૬/ખ)તન અને વિત્ત જે પ્રભુમાં વપરાય તો મન પ્રભુમાં જરૂર લાગે છે. માટેજ શ્રીવદ્ધભે ઉપદેશ કર્યો છે કે “તન્સિદ્ધ્યૈ તનુવિત્તજા”. માનસી જે પરા છે તેને સિદ્ધ કરવા તનુ-વિત્તજા સેવા જરૂરી છે. તન અને વિત્ત બન્ને ક્યાંય એક સ્થળે લગાડો તો ચિત્ત તેમાં રાત-દિવસ રહે છે. દલાલનો વ્યવસાય કરનાર વ્યવસાયમાં કેવલ તનથી શ્રમ કરે છે પણ તેમાં વિત્ત પોતાનું જ્વાલ લાગતું નથી. આથી જે બજારભાવ વધે કે ઘટે તો તેનાથી તેને મનથી ચિંતા થતી નથી...અને છોકરાનો પિતા એકલી વિત્તજા તરફ ટ્યુશન ફી આપીને સમજે છે કે છોકરો પાસ થવાનોજ છે. આ ત્રણેને ફલ પ્રાપ્તિ નહીં થાય કારણકે તનુજા-વિત્તજા બન્ને લાગતા નથી. હવે તનુવિત્તજા બન્ને લગાડે તો ચિત્ત પરોવવાના દાખલા બેઈએ: એક દુકાનદાર દુકાન અને માલ ની ખરીદીમાં મૂડી લગાડી વેપાર શરૂ કરી અને સવારથી રાત સુધી હાજરી આપી તન પણ વેપારમાં લગાડે છે તો તેથી રાત-દિવસ દુકાન અને વેપાર ના જ વિચારો આવે છે; કેમ વેપાર સારો થાય, કેમ વધે...માટે પુષ્ટિમાર્ગમાં પ્રભુમાં આસક્તિ સિદ્ધ થવામાટે મનોવૈજ્ઞાનિક પ્રક્રિયા બતાવી છે કે તેણે તનુ-વિત્તની સેવા ભાવપૂર્વક કરવી.

(પૂ.પા.ગો. શ્રીગોવિંદરાયજી મહારાજ પોરબંદર: ૧૬/ક: સુ-ધાધારા ૧૧૪. — ૧૬/ખ: સુધાબિન્દુ ૭૩).

(૧૭)વદ્ધભતમંમેં યદ સિદ્ધાંતતઃ ગલત હે ઓર એસે દેવસ્થાનોકે ચઢાવેકા પ્રસાદ ભી ખાયા નહીં જા સકતા હે, ક્યોંકિ વહાં દેવલકવ હી પ્રધાન હે. આજકે યુગકે દેખતે હુએ જહાં ન્યાસ કરના આવશ્યક હે વહાં

ઉપર્યુક્ત સિદ્ધાંતોંકો ધ્યાનમં રખ કર હી ન્યાસ કરના આવશ્યક હે, નિસસે દેવલકવૃત્તિસે બચા જા સકે. યદિ એસી વ્યવસ્થા નહીં કી જાતી તો દેવદ્રવ્ય હોતા હે, નિસકા સેવન કરનેસે આચાર્ય સ્પષ્ટ કહતે હેં કિ નર્કપાત હોગા.

(નિ.લી.ગો.શ્રીરાણછોડાચાર્યજી પ્રથમેશ: હ.ઘ.સ્થિ.વ. સ્વ. એવં.ભ.વ્ય.હે. પ્રતિવેદન).

(૧૮)ક્યોંકિ શ્રીનાથજી સ્વયં ઉસકે ભોક્તા હેં કિન્તુ વેષણવર્વંદ તથા સેવકગણ ભી ઉસકે મહાપ્રસાદ લેને તકકે અધિકારી નહીં હે. યદ આચાર્યચરણકે ઈતિહાસસે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણભૂત હે. ઉસકે મહાપ્રસાદ લેનેકા કેવલ ગાયકો હી અધિકાર હે. અન્યથા ઉસ દેવદ્રવ્યકે ઉપભોગ કરનેસે નિશ્ચય હી અધ:પતન હે...સબ પ્રકારકે દાન ચઢાવોં વ વસૂલ વસૂલી કરનેકા ઉક્તિખ ક્રિયા ગયા હે, વહ ભી સંપ્રદાયકે સિદ્ધાંતસે નિતાંત વિરુદ્ધ હે. હમારે સંપ્રદાયકી પ્રણાલિકે અનુસાર જે હમારે સંપ્રદાયકે સેવક હે, ઉનકા હી દ્રવ્ય ગુરુ-શિષ્યકે સંબંધસે લેકર સેવામં ઉપયોગ કરાયા જા સકતા હે. સંપ્રદાયમં સબ પ્રકારકે દાન-ચઢાવેકા ઉપયોગ સેવામં નહીં ક્રિયા જાતા હે. ઓર કદાચિત્ કહીં ક્રિયા જાતા હો તો વહ સંપ્રદાયકે નિયમોંસે વિરુદ્ધ હોનેકે કારણ બંદ કર દેના ચાહ્લિએ.

(પૂ.પા.ગો.શ્રીધનશ્યામંલાલજી-સમમેશ: શ્રીનાથદ્વારા કિકાનેકે પ્રબંધકી દિલ્લીયોજનાકી આલોચના તા. ૧-૨-૧૬).

(૧૯/ક)પ્રશ્ન: દેવદ્રવ્ય કોને કહેવાય? દેવદ્રવ્ય એટલે દેવનું દ્રવ્ય. દેવને ઉદ્દેશીને અર્પણ કરાતું દ્રવ્ય કે કોઈ પદાર્થ ‘દેવદ્રવ્ય’ કહેવાય. તે જ પ્રકારે ગુરુને ઉદ્દેશીને અર્પણ કરાતું દ્રવ્ય ‘ગુરુદ્રવ્ય’ કહેવાય. પ્રભુની પ્રસાદી વસ્તુને ‘મહાપ્રસાદ’ કહેવાય...આ પ્રકારનાં મંદિરોમાં તો સન્મુખમાં ભેટ ધરાતું દ્રવ્ય તેમજ ટ્રસ્ટની ઓફિસમાં આવતું

દ્રવ્ય તેને સ્પષ્ટ 'દેવદ્રવ્ય' કહી શકાય અને તે દ્રવ્યથી સિદ્ધ થતી સામગ્રીમાં ભગવત્-પ્રસાદી થયા પછી મહાપ્રસાદપણું તો આવે છે પરંતુ તેની સાથે તેમાં દેવદ્રવ્યપણું તો રહેજ છે. તેથી વૈષ્ણવોએ એ મહાપ્રસાદને દેવદ્રવ્ય સમજીનેજ વ્યવહાર કરવો જોઈએ. તે મહાપ્રસાદ લેવામાં દેવદ્રવ્યનો બાધ તો રહેલોજ છે.

(૧૮/ખ)મંદિરના સ્થળ ફેરફાર અંગે શ્રી ગો.પૂ.૧૦૮ શ્રીબાલકૃષ્ણલાલજીએ કહ્યું કે પુષ્ટિમાર્ગમાં સાર્વજનિક મંદિરની પરંપરાજ નથી. એમા વ્યક્તિગત સ્વરૂપ, નિજ સ્વરૂપ, ની જ વાત છે. અને તેથી તેનો સેવાપ્રકાર દેવાલયપ્રકારનો નથી. મંદિરની બાંધણી પણ ઘર જેવીજ થાય છે. ક્યાંય ધ્વજ-ધુમટ હોતા નથી. વૈષ્ણવો પણ ઘરમાં સેવા કરે છે, તેને 'મંદિર'જ કહે છે...

('સેવા-દેવદ્રવ્ય-વિમર્શ' ગ્રંથના સહલેખક પૂ.પા.ગો.શ્રીબાલકૃષ્ણલાલજી મહોદય સુરત: ૧૮/ક: વે.વા.અંક.૩.વર્ષ.માર્ચ ૧૯૮૩—'ગુજરાત સમાચાર' અંક ૨૫-૫-૮૩માંથી સાભાર).

(૨૦)...બ્રહ્મસંબન્ધ લે કર સેવા કરનેસે પ્રત્યેક ઈન્દ્રિયોંકા ભગવાનને વિનિયોગ હોતા હે...મન્દિર-ગુરુધર કેવલ ઉપદેશ ગ્રહણ કરનેકેલિયે હે. સેવા હમે અપને ધરોમિ કરની હે.

(પૂ.પા.ગો.શ્રીમથુરેશ્વરજી સંસ્થાપક-શ્રીગોવર્ધનનાથજીમંદિર, હોલિવુડ, એન.વાય અમેરિકા.: વસ્ત્ર.વિજ્ઞા. અંક ૫-૬ વર્ષ ૧૯૬૫).

(૨૧)પ્રશ્ન: આપણા સંપ્રદાયમાં મંદિરને 'મંદિર' ન કહેતાં 'હવેલી' શામાટે કહેવામા આવે છે? ઉત્તર: સામાન્યરીતે ઈતર હિંદુ સંપ્રદાયમાં 'મંદિર' શબ્દ દેવાલયના અર્થમાં વપરાય છે પરંતુ આ રીતે દેવાલયના રૂપમાં મંદિર જેવી સંસ્થાનું પુષ્ટિમાર્ગમાં અસ્તિત્વ નથી. કારણ કે પુષ્ટિમાર્ગમાં

જે પ્રભુ આપણા માથે પધરાવવામાં આવે છે તે પ્રભુ-સ્વરૂપ અને તેમની સેવા દરેકના વ્યક્તિગતરૂપે તેમની ભાવના અનુસાર પધરાવી આપવામાં આવે છે. પોતાના શ્રીઠાકોરજીની સેવા પુષ્ટિમાર્ગથી જીવનું એકમાત્ર પોતાની ફરજ બની જતું પોતાનુંજ ધર્માચારણ છે. પુષ્ટિમાર્ગમાં સેવા સામુહિક જીવનનો વિષય નહિ પણ વ્યક્તિગત જીવનનો વિષય છે. જેમ લોકમાં પત્ની અથવા માતા નો પતિ અથવા પુત્ર ની સેવાનો કે વાસ્તવ્ય આપવાનો તેનો વ્યક્તિગત ધર્મ ફરજ અને અધિકાર હોય છે, તે જ પ્રમાણે જે સેવકનું જે સેવ્યસ્વરૂપ હોય તે સેવ્યની સેવાનો તેનો વ્યક્તિગત ધર્મ અને અધિકાર છે. સેવા એ જાહેર કાર્ય કે જાહેર પ્રવૃત્તિ નથી પરંતુ સેવા એ પોતાના આંતરિક જીવન સાથે સંબંધ ધરાવતી હોવાથી તે આપણા જીવનની આપણા નિજઘરમાં થતી સ્વધર્મરૂપ પ્રવૃત્તિ છે...માટે ઈતર હવેલીઓની જેમ 'શ્રીનાથજીનું મંદિર' શબ્દ રૂઢ થઈ ગયેલો હોવાથી તે વપરાય છે. હકીકતમાં સામુહિક દર્શન કે સેવા જ્યાં થતી હોય તેવા અન્યમાર્ગથી જાહેર દેવસ્થાન જેવું એ મંદિર નથી.

('સેવા-દેવદ્રવ્ય-વિમર્શ' ગ્રંથલેખક અ.સો.વા.ગો.પૂ.પા.શ્રીવ-દ્વભરાયજી સુરત: પુષ્ટિ.શીત.છાંય. પાનાં નં ૧૫૭-૧૫૮).

(૨૨)શ્રીમહાપ્રભુએ જુદા-જુદા મંદિરોની પ્રણાલી જાતી કરી નથી; પણ એમાં જગદ્ગુરુ શ્રીવદ્ધભાષાર્થનો એક લાંબો દૃષ્ટિકોણ હતો: પ્રત્યેક વૈષ્ણવનું ઘર નન્દાલય બનવું જોઈએ...એક મંદિરની બાજુમાં એક બહેન રહે. એમને ત્યાં ઠાકોરજી બિરાજે. મંદિરની આરતીના ઘંટા એમને સંભળાય. સેવા કરતા બેઠેલી એ બહેન ઠાકોરજીના વસ્ત્રો કાઢી સ્નાન કરાવતી હતી ત્યાં આરતીના ઘંટા પડ્યા. પેલી ઠાકોરજીને પડતા મુકીને મંદિરે દોડી. થોડી વારે ઘેર આવી. હવે વિચાર કરો, આવી રીતે કોઈ સેવા કરે તો એમાં સેવાનો આનંદ આવે ખરો? અહીં

તો પ્રત્યેક વૈષ્ણવનું ઘર ન-દાલય છે.
(શ્રીમદ્ભાગવતતત્ત્વમર્મજ્ઞા પૂ.પા. સુક્રી ઈન્દિરા બેટીજી : વે.-
પ.અંક નૂન ૮૦).

(૨૩) “અતિ ધન્યવાદાઈ હે કિ આપને ઈતની મેહનત કરકે સમ્પ્રદાયકે સિદ્ધાન્તનકૂં કોટ્ટમં સમઝાયે” —
“હમારા ઈસમં પૂરા સહયોગ હોગા, તનમનધનસે...હમારે સભી ચિ.બાલક ઈસ કાર્યમં સહયોગ કરનેકો તૈયાર હું”
(પુરસ્કૃતદેવલકતાભિનંદિત ચિ.હરિરાયજીના સિદ્ધાંતનિષ્ઠ પિતૃચરણ નિ.વી.ગો. શ્રીપ્રભુભૂષણવાલજી મહારાજ : મને મોકલાવેલ તા.૨૬-૧૦-૮૬ અને ૭-૧૧-૮૬ ના પત્રોમાં).

॥ સકલાન્તરામા શ્રીહરિ: પ્રસન્નો ભવતુ ॥

‘નવપ્રકાશ’ માસિકમાં પ્રકાશન સમયે લખેલ પ્રસ્તાવના

આને પુષ્ટિમાર્ગમાં સિદ્ધાંતશુદ્ધ સેવાના પ્રકારની બાબતમાં ઘણા મતભેદો પ્રવર્તી રહ્યા છે. આ લેખમાળા શરૂ કરવાનો મૂલ હેતુ એવ કે કોઈ પણ રીતે આપણા પુષ્ટિમાર્ગીઓમાં મુમુર્ષુ બનેલી પુષ્ટિમાર્ગીય અસ્મિતામાં ફરીથી જિજ્ઞાસા જાગે; અને આપણે બધાજ મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્ય, પ્રભુચરણ શ્રીગોપીનાથજી-શ્રીવિઠ્ઠલનાથજી અને શ્રીહરિરાયજી, શ્રીપુરોષોત્તમજી વિગેરે સ્વસિદ્ધાંતસ્થાપકો અને સ્વસિદ્ધાંતવ્યાખ્યાતાઓના મુખારવિંદ કે લેખિની થી નિઃસૃત વચનોમુજબ સ્વમાર્ગમાં નિષ્ણાશીલ બની, સ્વમાર્ગઉપર ચાલીએ. શ્રીગુણાંઈજી આજ્ઞા કરે છે કે “તસ્માંત્ શ્રીવલ્લભાચાર્ય ત્વદ્દિતવચનાંદન્યાથા રૂપયન્તિ બ્રાન્તાં ચે તે નિસર્ગાન્નદશરિપુતયા કેવલાન્યન્તમોગા:” તેમુજબ જે પુષ્ટિમાર્ગી છે તે તે શ્રીમહાપ્રભુના વચનોથી વિરુદ્ધ વાત કે વર્તન કરી શકતોજ નથી. તેમજ તેવી વિરુદ્ધ માન્યતા રાખનારાઓને એ દેવી જીવ ન માની શકાતાં હોય તો પુષ્ટિમાર્ગી તો કેવી રીતે? તેથી આ લેખમાળાના કોઈ પણ મુદ્દાની સાચા કે ખોટા હોવાની કસોટી શ્રીમહાપ્રભુ-શ્રીગોપીનાથજી-શ્રીગુણાંઈજીના વચનોથી કોઈ વાત વિરુદ્ધ છે કે અવિરુદ્ધ એટલીજ હોઈ શકે છે. આ

પ્રશ્નો એક વૈષ્ણવભાઈએ મારી સામે રજૂ કર્યાં. જેકે પ્રશ્નકર્તાભાઈને હું પ્રત્યક્ષરિતિ ઓળખતો નથી પણ પ્રશ્નકર્તાભાઈ જે કોઈ હોય; તેમણે જે પંતથી પ્રશ્નો રજૂ કર્યાં છે તે અતિશય અભિનન્દનીય છે. તેઓએ જેની સામે રજૂ કર્યાં તે ભાઈ મારી સામે આ પ્રશ્નાવલી લાવ્યા એટલે જે કમથી પ્રશ્નો પૂછ્યા છે તે જ કમથી ઉત્તર આપી રહ્યો છું. પ્રશ્નો લગભગ સાઈઠ-સિતેરની આસપાસ છે, તેથી થયોચિત્ત બે કે ચાર પ્રશ્નોને હું આ લેખમાળાની કડિઓના રૂપે આપતો જઈશ. આ પ્રશ્નોત્તરોને પ્રકાશિત કરવા પોતાની રજમંદી દર્શાવનાર શ્રીરસિકરાયજીનો હૃદયથી આભાર વ્યક્ત કરું છું.

ગોસ્વામી શ્યામ મનોહર

તા.ક.

આ પ્રશ્નોત્તરી હવે ત્યારે ગ્રંથાકરે પણ પ્રકાશિત થઈ રહી છે, ત્યારે એક ખુલાસો કરવો ઓર જરૂરી જણાય છે. તે આ કે તે-તે પ્રશ્નોના જુદા-જુદા મૂહ મુજબ આપવામાં આવેલ યથાસંભવ જવાબોની ભાષા ભાવ કે સૂરી પણ પાકડોને બદલાતા લાગશે; પરંતુ જે કોઈ કકોરતા ફક્ત ત્રયયા કટુશબ્દો વપરાઈ ગયા છે, તે તે-તે પ્રશ્નોની સમક્ષ આરસીસમા ઉત્તરો આપી દેવાની મારી વૈચારિક દેવ કે કુદેવ ને આભારી છે. મારાઉપર વિશ્વાસ રાખી શકનારા સહાનુભૂતિશીલ દરેક પાકડોને એક વાત હું ભારપૂર્વક જણાવવા માંગું છું: મૂલપ્રશ્નકર્તા ભાઈનામાટે આ પ્રશ્નોત્તરમાં પ્રકટ થયેલી ઉચિત કે અનુચિત કટુભાષા મારા હૃદયમાં રહેલ તેમના પ્રત્યેના કોઈ પણ જાતના વ્યક્તિગત કટુભાવોના પ્રતિબિંબ પ્રકટ કરનારી ન માની લેવી જોઈએ. તેમજ આ મૂળ પ્રશ્નોના સમાધાન કરતી વખતે, મેં પોતે સંકોચી લીધેલા, બીજા અનેકોક મહાનુભાવોના પ્રશ્ન-આક્ષેપ-અપશબ્દપ્રયોગોના પણ આરસીસમા, સમાધાનોમાં પ્રકટ થયેલી ઉચિત કે અનુચિત કટુભાષા મારા હૃદયમાં રહેલ કોઈ પણ જાતના વ્યક્તિગત કટુભાવોના પ્રતિબિંબ પ્રકટ કરનારી નથી. તો પછી આવી કટુભાષાની આવશ્યકતા કેમ પડી? ઉત્તરરૂપે ઘણા કારણો ગણાવી શકાય છે: (૧) તે પ્રશ્નોથી પ્રકટ થતી વૈચારિક પારણાઓ કેવા અપસિદ્ધાંત છે, તેના ભાસ અને ભાવ પ્રશ્નકર્તાની બુદ્ધિ અને હૃદય માં સીધા ખૂંચીજી જાય! (૨) શ્રીમહાપ્રભુના સાચા

સિદ્ધાંતો સાથે ખોટી સંતાકૂકડી સ્મનારાઓને પકડી પાડીને, દાવ તેમનાં માથે ચઢાવી શકાય. (૩) ૦.૧% પણ જે મારી રહ્યુઆત ખોટી હોય તો નિષ્ઠાવાન વિચારકોના ખમીર ખદબદી ઉઠે! અને મને ખોટો પુરવાર કરે!! (૪) તેને પ્રશ્ન કે આશ્રેય કરનારાઓના પ્રશ્ન કે આશ્રેય માં જે-જે દ્વંદ્વ ભાવો ઝલકતાં મને અનુભવાયાં, તેમની સામે એવી આરસી પધરાવી દેવી કે જ્યાં તેઓ પોત-પોતાના તે-તે ભાવોના પ્રતિબિંબો નિહાળી શકાય! એમ કરતાં મારી શાલીનતાના પ્લાસ્ટર ખરી જતાં દેખાય તો વાંધો નહીં; પણ આપણા દિવ્ય પુષ્ટિસંપ્રદાયના ભવનની દીવાલોઉપર જામેલી અપરિસિદ્ધાંતોની કાઈ તો કોઈ પણ ભોગે કાઢીજ નાખવી જોઈએ!

તે શિવાય અભિપ્રાયમુખાવલીમાં પોતે કે પોતાના વડીલોએ પ્રકટ કરેલ વિધાનો, આજે ભૂતલઉપર બિરાજતાં કેટલાક પૂ.પા.ગો.બાળકોને પોતાના કુદરક આર્થિક હિતોથી, વિરુદ્ધ જતા લાગતા હોય તો હું લાચાર છું કે તેવા કટદારી વિધાનોને પ્રકટ કરી દેવાની ક્ષમાભાષ્યના કરવા હું બંધાયેલો નથી! કારણ એકજ કે જે મહાનુભાવોના અંગત હિતો શ્રીમહાપ્રભુના સિદ્ધાંતો કે આદર્શો થી બંધાયેલા ન હોય, તેમને શું સાફ લાગે છે કે શેનું મારું લાગે છે, તેની દરકાર જેમ મને આજે નથી, તેમ ભવિષ્યમાં પણ કારણ ન થાય, તેવી શ્રીમહાપ્રભુ અને શ્રીપુષ્ટિપ્રભુ ના શ્રીચરણોમાં અભ્યર્થના!

સાથોસાથ આ પ્રશ્નોત્તરીના ચંચાકરે પ્રકાશનના પ્રસંગે, શ્રીઅમિતભાઈએ અને શ્રીમનીમભાઈએ લીધેલ સોચસાહ શ્રમને પ્રત્યે મારી હાર્દિક કૃતજ્ઞતા અભિવ્યક્ત કરું છું.

મુંબઈ:વસંતપંચમી, ૨૦૪૯.

ગોસ્વામી શ્યામ મનોહર

ભગવત્સેવાનો સિદ્ધાંતશુદ્ધ પ્રકાર : એક પ્રશ્નોત્તરી

પ્રશ્નકર્તા:
શ્રીઅમૃતલાલ વ્યાસ
(હિંમતનગર).

ઉત્તરદાતા:
ગોસ્વામી શ્યામ મનોહર
(પાર્લા-કિશનગઢ)

પ્રશ્ન (૧)

સત્સંગ તે રેડિયો છે અને મંદિર તે ટી.વી. છે. ટી.વી. જોવાથી મનમાં વાત ઠસી જાય છે. રેડિયો સાંભળવાથી ૫૦% વાત સમજાય છે. ટી.વી.માં જોવાય છે અને સંભળાય છે; દશ્ય અને શ્રાવ્ય બન્નેની સુવિધા છે. મંદિરમાં સત્સંગ અને દર્શન બન્નેનો લાભ મળે છે, તેથી મંદિર વધુ શ્રેષ્ઠ છે.

ઉત્તર (૧)

હાલમાં ટાઈમ્સ ઓફ ઈન્ડિયા (મુંબઈ સંસ્કરણ તા. ત્રીજી ફેબ્રુઆરી ૮૯) માં પી.ટી.આઈ.ના એક સમાચાર છપાયા છે—“ઈટ ઈઝ ઓફીશિઅલી એક્સપેક્ટેડ ઈન દ યુ.એસ. થેટ ટૂ મચ ઈલિવિઝન મેક્સ જેક એન્ડ જીલ ડલ એટ સ્કૂલ એન્ડ ઈટ ઈઝ મેજર પ્રોબ્લેમ ફોર અમેરિકા...” એટલે કે સત્તાવાર રીતે હવે આ વાત સ્વીકારવામાં આવી રહી છે કે ટી.વી.ના વધુ પડતા ઉપયોગને કારણે ત્યાંના બાળકોમાં વિદ્યાભ્યાસની રુચિ શિથિલ થતી જાય છે; અને આ અમેરિકામાટે એક ખોટી

સમસ્યા બની ગઈ છે. આ-જ સમાચારમાં આગળ જતાં એમ પણ જણાવવામાં આવ્યું છે કે ત્યાંની ગોરી પ્રજાના બાળકોનું બૌદ્ધિક સ્તર આ કારણે કથળી રહ્યું છે.

આ એક હકીકત ડોબાઓના ડબલાં ('ઈડીયટ બોક્સ' - ટી.વી.માટે અંગ્રેજીમાં વપરાતો શબ્દ) ની બાબતમાંજ સાચી છે એવું નથી; પણ જે કંઈ વસ્તુ માણસને ફક્ત નિષ્ક્રિય દષ્ટા બનાવતી હોય, તેવી દરેક વાતઉપર લાગુ થાય છે. ડોબાનું ડબલું (ટી.વી.) હવે તો જુના જમાનાની વાત થવા જઈ રહ્યું છે, નવું તો વીડિઓ છે. તેથી પોતાના સમયમુજબ ચાલતા ડોબાના ડબલા કરતાં જે વીડિઓ વસાવવામાં આવે તો આપણે આપણી સગવડમુજબ જ્યારે દ્રશ્ય-શ્રાવ્ય ભન્નેનો આનંદ લેવા માગતા હોઈશું ત્યારે લઈ શકાશે. મંદિરે જવા-આવવામાં તો કેટલો ક્રિમતી સમય નાહક વેડફાઈ જતો હશે! તેના કરતાં આખા વરસની શ્રીનાથજી કે તેમજ 'પ્રથમનિધિ'-'દ્વિતીયનિધિ'-'તૃતીયનિધિ' વિગેરે નિધિઓની બાર મહિનાના વર્ષોત્સવની સેવાની કેસેટ ઉતારવી લીધી હોય તો દ્રશ્ય-શ્રાવ્યજ ફક્ત નહિ પણ બહોળા પ્રમાણમાં તે-ને મુખ્ય નિધિસ્વરૂપી અને તેમની સેવાના દર્શનોનો લાભ પણ ભારતના ખૂણે-ખૂણામાં વસતા બધાજ વૈષ્ણવોને મળી શકે એમ છે. એક વખત ઉત્પાદનમાં મૂડીનું રોકાણ કદાચ વધુ લાગે; પણ સરવાળે હાલમાં ચાલતા મંદિરો કરતાં વધારે સસ્તા અને વધારે જનતાને વ્યાપક સંતોષકારક નિવડી શકે એમ છે.

એટલે મંદિરમાં તો અપરસના ઝંઘડાને કારણે શ્રીકાકોરજીના સ્વરૂપ પાસે જઈ શકાવું નથી; પણ વીડિઓ કેમેરામાં તો ટેલીફોટો લેંસ કે ઝૂમ લેંસની સગવડને કારણે શ્રીજીના સ્વરૂપની જેટલી નજદીક પહોંચી શકાય છે, તે તો હાલના મંદિરોમાં સર્વથા અશક્યજ છે. એટલે મંદિરોમાં થતા ભગતીના દ્રશ્ય-શ્રાવ્યના લાભના વિચારે તો વીડિઓથી મળતા દ્રશ્ય-શ્રાવ્યના લાભને આપણે વધારે

આધુનિક, વધારે વ્યવહારુ અને વ્યાપકરૂપે અસરકારક માની શકીએ છીએ. આના ઉદાહરણરૂપે હાલમાં સ્વાધ્યાય-આંદોલનમાં વીડિઓના વપરાશની મહત્તાનો અનુભવ કોને નથી? તેમજ શ્રીમુરારીભાપુની પણ રામાયણની આધુનિક જનતામાં પડેલી ઊંડી છાપને પણ ઉદાહરણ તરીકે ટાંકી શકાય છે.

આ તો દશ્ય-શ્રાવ્યના મુદ્દાને દૃષ્ટિમાં રાખીને વિચારીએ તેની વાત થઈ. અન્યથા હું તો એમજ માનું કે પાણેશીની બારીમાં ઝાંકતા રહેવાની પીડા કરતાં પરણી જવું વધારે શ્રેષ્ઠ હોય છે.

શ્રીમહાપ્રભુએ તો સ્પષ્ટ વિધાન કર્યું છે—

કૃષ્ણસેવા સદા કાર્યા

(સિદ્ધાંતમુક્તાવલી).

સર્વદા સર્વભાવેન ભજનીયો પ્રજાધિપ:

(ચતુશ્લોકી).

બીજ-દાર્બ-પ્રકારસ્તુ ગૃહે સ્થિત્વા...ભજન્તુ કૃષ્ણમ્

(ભક્તિવર્ધિની).

સેવા કર્યા વિના સેવાના ફક્ત દર્શનનું વિધાન ક્યાંય પણ મળતું નથી. જેએકે "કૃષ્ણસેવા સદા દર્શનીયા" અથવા "કૃષ્ણસેવા તુ દ્રષ્ટવ્યા" અથવા "સર્વદા સર્વભાવેન દર્શનીયો પ્રજાધિપ:" અથવા "બીજ-દાર્બ-પ્રકારસ્તુ કૃષ્ણં પર્યેતુ મંદિરે" ક્યાંય પણ કહેવાયું નથી.

બાકી રહી વાત સત્સંગની, તો મંદિરોમાં જે દર્શનાર્થિઓ જાય છે તેમાં કેટલા ટકાને સત્સંગનો લાભ મળી રહ્યો છે? મોટે ભાગે દસ કે બાર ડોસા-ડોસિઓ એકાં ખાતાં-ખાતાં શયનના દર્શન પછી સત્સંગ કરતાં હોય છે. એટલે મોટા ભાગનાં દર્શનાર્થિઓને પ૦જ દશ્યનો લાભજ ફક્ત મળતો હોય છે, પૂરેપૂરો સોએ સો ટકા તો નહિજ. ભવિષ્યમાં તેવા મંદિરો કે વૈષ્ણવો તૈયાર થાય તેવી દલીલ આજની તારીખમાં અપ્રાસંગિકજ ગણાય. તેવો પ૦જ નો લાભ તો ફક્ત સત્સંગહોલથી પણ મળીજ શકે છે.

પ્રશ્ન (૨)*

(૨/ક) શ્રીઠાકોરજીના દર્શન વગર કોઈ જીવને પરમાનંદની અનુભૂતિ થતી નથી,
(૨/ખ) જેથી મંદિરનો વિચાર શ્રેષ્ઠ છે.

ઉત્તર (૨)

(૨/ક) પ્રશ્નભાગમાં સર્વપ્રથમ કહેવામાં આવ્યું છે કે શ્રીઠાકોરજીના દર્શન વગર કોઈ જીવને પરમાનંદની અનુભૂતિ થતી નથી.

તો શું શ્રીમહાપ્રભુના સિદ્ધાંત — “ગૂઢે સ્થિત્વા...ભ-
જેત્ કૃષ્ણમ્” (ભક્તિવર્ધિની) મુજબ પોતાને ઘરે બિરાજતા સ્વરૂપમાં સાક્ષાત્ પૂર્ણપુરુષોત્તમ પરમાનંદકંદ શ્રીકૃષ્ણચંદ્રના દર્શન થઈ નથી શકતાં કે ઘરે બિરાજતું સેવ્યસ્વરૂપ દર્શનીય હોતું નથી? અથવા જાહેર મંદિરોમાં જે ભોગ-રાગ-શૃંગારના વેભવ તેમજ તથાકથિત અપરસની મેંડ-ચરજદ હોય છે, તેવી એક ગૂઢસ્થાના ઘરમાં સેવા નભવી શક્ય ન હોવાથી, જાહેર મંદિરોમાં બિરાજતા શ્રીઠાકોરજીના સાક્ષાત્ શ્રીપુરુષોત્તમ હોવાના વૉલ્ટેજ વધી જતા હોય છે અને ઘરમાં બિરાજતા શ્રીઠાકોરજીના શું ઘટી જતા હોય છે? ખરેખર જે આમ હોત તો પચનાભદ્રાસજીને ત્યાં બિરાજ હોવા આરોગનારા શ્રીમથુરાધીશજીના સ્વરૂપનું માહાત્મ્ય પણ ઘટી જવું જોઈતું હતું, તેમજ અધિપાન-તાજબીબી વિગેરે ભગવદીયોને ત્યાં બિરાજતાં શ્રીઠાકોરજીઓનાં પણ માહાત્મ્ય ઘટી જતાં જોઈતાં હતાં.

વેભવથી જે મૂર્તિ કે સેવ્યસ્વરૂપ ના વૉલ્ટેજ વધતા

+ પ્રશ્નોત્તરીને સરળ બનાવાયારે આ પ્રશ્ન તેમજ આગળ આવનારા આંબ પ્રશ્નોના પણ ‘ક’ ‘ખ’ ‘ગ’ વિ. ભાગોમાં વિંભાજન કર્યા છે (ગો.સ્થા.મ.).

હોય, એવું માનીએ તો સહુથી વધારે વૉલ્ટેજ શ્રીતિરુપતિબાલાજીમાંજ ફક્ત માનવો જોઈયે; કેમકે ત્યાં જેટલું વેભવ બીજે કશે નથી. જે પુષ્ટિમાર્ગીય ન હોવાને કારણે તિરુપતિબાલાજીના સ્વરૂપમાં કાંઈક તારતમ્ય સ્વીકારવામાં આવતું હોય તો, ‘પુષ્ટિમાર્ગ’ નો અર્થ સ્પષ્ટ કરવો પરંતુ કે શ્રીમહાપ્રભુ-શ્રીગુણાંઈજીએ સ્થાપિત કરેલા સિદ્ધાંતોમુજબ પુષ્ટિમાર્ગીય કે મનગદંત ચાલતા પુષ્ટિમાર્ગમુજબ પુષ્ટિમાર્ગીય?

શ્રીમહાપ્રભુ-શ્રીગુણાંઈજીએ સ્થાપિત સિદ્ધાંતમુજબ ચાલતા પુષ્ટિમાર્ગમાં તો દરેક બ્રહ્મસંબંધી વેધગુણે પોતાને ઘરે બિરાજતા શ્રીઠાકોરજીની પોતાના તનુવિતથી અને પોતાના પારિવારિક જનોના સહયોગથીજ સેવા કરવાની હોય છે. જાહેર મંદિરમાં બિરાજતા સ્વરૂપની સેવા કે દર્શન ની બાબતમાં ધોડશગ્ર-ચના ૨૨૨ શ્લોકો પૈકી અથવા તો નિબંધના ૪૩૩ શ્લોકો પૈકી એકેય શ્લોકમાં આવશ્યકતા દેખાડવામાં આવી નથી. અલબત્ત સર્વનિર્ગુણનિબંધમાં તો એમ પણ કહેવામાં આવ્યું છે કે ઉપદેશલ પ્રકારે જે પોતાના ઘરમાં ભગવત્સેવા નભાવી ન શકતો હોય તેને જગદીશજી તિરુપતિ બાલાજી પંઢરપુરના વિકોભા વિગેરે સ્થળોએ નિવાસ કરીને પૂજા વિગેરેમાં પરાયણ થવું. ભાષ્યમાં એક ઠેકાણે એવું પણ વિધાન અવશ્ય મળે છે કે આપણા ભાવનું બાહ્ય પ્રદર્શન કરવાથી હૃદય ભાવહીન બની જતું હોય છે. એટલે મનોવ્યારપૂર્વક પ્રાણપ્રતિષ્ઠાનો પ્રકાર આપણે ત્યાં માન્ય ન હોવાથી, પુષ્ટિસ્વરૂપોની ભાવાત્મિકા પ્રતિષ્ઠા આપણે સ્વીકારીએ છીએ. અને તે ભાવાત્મક સ્વરૂપની સેવાને પણ જે ભાવાત્મિકા રૂપે સ્વીકારીએ તો સિદ્ધ થયું કે પુષ્ટિમાર્ગીય સેવ્ય સ્વરૂપના; અથવા તો પુષ્ટિમાર્ગીય ભાવથી ભાવિત સેવ્ય સ્વરૂપની સેવાના પણ, બાહ્ય પ્રદર્શનથી હૃદય પુષ્ટિભાવથી રહિત બની જાય છે. જે જાહેર મંદિરોમાં બિરાજતા સ્વરૂપો, હૃદયને પુષ્ટિભાવથી રહિત બનાવતા હોય તો કહેવાપાણું રહેતું નથી કે તેવા સ્વરૂપના દર્શનથી

“ભક્ત્યભાવે...સર્વથા શરણું હરિ:” (વિવેકધૈયશ્રવ્ય).

(૩/૧) પ્રથમભાગમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે સ્વરૂપસેવા વિના મનનો નિગ્રહ થઈ શકતો નથી. એકાગ્રતા આવી શકતી નથી એ સનાતન સત્ય છે.

પરિપ્પર જે આ એકમાત્ર સનાતન સત્ય હોય તો મનોનિગ્રહ કરવામાટે જગતભરમાં સનાતન કાળથી પ્રસિદ્ધ યોગપ્રણાલીમાં પણ ફક્ત મૂર્તિનાજ દર્શન-પૂજનનું વિધાન કેમ મળતું નથી? શ્રીમદ્ભાગવતમાં પણ મનોનિગ્રહમાટે આંતર માનસી મૂર્તિની ધ્યાન-ધારણાનોજ પ્રકાર વર્ણવાયો છે. આવા બધાજ ઉપાયોનોરો વિદ્યમાન હોવા છતાંય શ્રીમહાપ્રભુના સિદ્ધાન્તથી વિરુદ્ધ પ્રકારને વળગી રહેવા પાછળ હેતુ શો?

મને નથી લાગતું કે મનોનિગ્રહમાટે જાહેર મંદિરોમાં પ્રતિષ્ઠાપિત કે પાટ બિરાજેલા ભગવત્સ્વરૂપ ક્યાંય પણ એકમાત્ર ઉપાય તરીકે માન્ય હોય. જળ અગ્નિ હૃદય સૂર્ય સ્થંડિલ મૂર્તિ (પ્રતિમા) શાલિગ્રામ ચકાંકિતપટ મુદ્રા સુવર્ણ બ્રાહ્મણ અને ગાય—આ આટલા બધામાંથી કોઈ પણ એકમાં મનોનિગ્રહ થઈ શકે છે. શાસ્ત્રોમાં આ બાબતમાં સ્પષ્ટીકરણ પણ આપવામાં આવ્યું છે કે પ્રધાનપણે કર્મકાંડમાં રુચિ રાખનારાઓએ અગ્નિમાં ઈશ્વરબુદ્ધિ કરીને ઉપાસના કરવી જોઈએ. યોગીજનોએ મનોનિગ્રહમાટે પોતાના હૃદયમાં, જે અન્તર્ધર્મીરૂપે વિદ્યમાન હોય છે, તેમાં અથવા તો પોતાના આત્મામાં પરમાત્મબુદ્ધિ કરવી જોઈએ. અલ્પબુદ્ધિવાળા સાધકોએ પ્રતિમામાં ભગવદ્બુદ્ધિ કરવી જોઈએ વિગેરે વિગેરે. પણ પ્રતિમામાં ભગવદ્બુદ્ધિ રાખવાનું આ વિધાન મર્યાદામાગૃપિ છે. પુષ્ટિમાર્ગમાં તો શ્રીમહાપ્રભુની આજ્ઞા મુજબ, પોતાના ઘરે બિરાજતા પોતાના તનુવિત્તથી અને પરિજનોના સહયોગથી સેવાતા ભગવત્સ્વરૂપમાં ફક્ત ભગવદ્બુદ્ધિ રાખવાથી કાર્યસિદ્ધિ થતી નથી. તેનામાટે તો ભગવદ્ભાવ સિદ્ધ થવો જોઈએ. આ ભગવદ્બુદ્ધિ અને ભગવદ્ભાવ વચ્ચે તારતમ્ય હોવાને કારણેજ શ્રીમહાપ્રભુ

મનોનિગ્રહની મહત્તા કરતાં માનસી સેવાની મહત્તાપર વધારે ભાર આપે છે.

અલ્પબુદ્ધિ અજ્ઞાની લોકોએ જાહેર મંદિરમાં બિરાજમાન ભગવત્સ્વરૂપ કે ભગવન્મૂર્તિ માં થોડાક સમય સુધી ભગવદ્બુદ્ધિ કેળવીને તેથી આગળ વધી જવાનું હોય છે. નહિ તો શાસ્ત્ર નિંદા પણ કરે છે કે “ભગવાન તો વસ્તુમાત્ર અને પ્રાણિમાત્ર માં અન્તર્ધર્મી તરીકે બિરાજમાન છે, છતાંય જે ફક્ત પ્રતિમામાંજ ભગવદ્બુદ્ધિ રાખે છે તે મૂઢમતિ ઓલવાયેલ અગ્નિમાં આહુતિ નાખવાની બૌલિશતા કરે છે” (શ્રીભાગવતતૃતીયસ્કન્ધ) આની વ્યાખ્યા કરતાં શ્રીમહાપ્રભુએ પૃથકકરણ કર્યું છે કે પ્રતિમાપૂજનની આ નિંદા, ભક્તિભાવથી રહિત અધિકારિઓના સંદર્ભમાં કરવામાં આવી છે. એટલે જે શ્રીમહાપ્રભુની આજ્ઞામુજબ આપણે પોતાના ઘરમાં બિરાજમાન, પોતાનાજ તનુવિત્તથી કરવામાં આવતી સેવાથી સેવ્ય પ્રભુમાં ભગવદ્ભાવ નથી રાખતા તો શ્રીમદ્ભાગવતના આધારે શ્રીમહાપ્રભુ પણ આપણી ‘મૂઢમતિ’ કહીને નિંદા કરવા માંગે છે. એ સિદ્ધ થાય છે.

(૩/૬) ભાગમાં કહેવામાં આવ્યું છે—“હજારો ગુરુદ્વારાઓ, દેવળો, મંદિરો બંધાયા છે એને નવા-નવા બંધાઈ રહ્યા છે.”

ભાઈ સા’બ! ગામમાં તો વીરિઓ-પાલેર પણ ઘણા બંધાઈ રહ્યા છે તેમજ રેસ્તોરંટો અને બ્યુટીપાલેર પણ! તેથી હજારોની તાદાતમાં જે કાંઈ બંધાઈ રહ્યું હોય તેનું આંધળુ અનુકરણ કરવા જઈશું તો ફનાહ થઈ જશું.

હજારો જે ગુરુદ્વારા બંધાઈ રહ્યા છે તેનું અનુકરણ કરવું હોય તો ગુરુદ્વારામાં મૂર્તિ હોતી નથી, ગુરુઅન્થસાહેબ હોય છે. તે મુજબ આપણે પણ શ્રીમહાપ્રભુના અન્થોના મંદિર બનાવવા જોઈએ, શ્રીહાકોરજીના નહિ. તેમજ ગુરુદ્વારાઓની માફક લંગરમાં બંધા ભક્તજનોને બેસાડીને

મફતમાં પ્રસાદ લેવાડાવવો જોઈએ, પેંડા-બરફી-મલાઈ — લાડવા-મઠીડી-મોહનઘાળ — કઢી-ભાત-ભાજિયા વિ. દૂધઘર-અનસખડી-સખડી વેચવા જોઈએ નહિ. જે ખરેખર આ પદ્ધતિ શરુ થાય તો ધંધાકીય મંદિર ચલાવવાના શોખીનોમાંનો પોણો ભાગ મંદિરની ઉપયોગિતાની વકાલત કરવી છોડી દેશે! એટલે ધંધાકીય ભગતીના ભવાડા કરવાની મનોવૃત્તિઉપર કાબુ મેળવવા આપણે સમર્થ બની શકીશું! હાલની આપણી લજ્જાનક પરિસ્થિતિમાંથી આપણે છુટકારો પણ પામી શકીશું.

હજારો જે દેવળો બંધાઈ રહ્યા છે તેનું અનુકરણ કરવું હોય તો આપણે પણ દેવળોમાં સ્થાપિત કૌસનું અનુકરણ કરીને વેણુ-વેત્રના કૌસવાળા મંદિર બનાવી તેમાં આરતી, કીર્તન, પ્રવચન, તેમજ દરેક રવિવારે “સર્વસાધનહીનસ્ય પરાધીનસ્ય સર્વતઃ પાપપીનસ્ય દીનસ્ય શ્રીકૃષ્ણઃ શરણું મમ” દ્વારા પાપસ્વીકારપૂર્વક દૈન્ય વિગેરેના અનુષ્ઠાનની નવી આરાધના પ્રણાલી પ્રવર્તિત કરવી જોઈશે!

હજારો મર્થદામાર્ગિય મંદિરો જે બંધાઈ રહ્યા છે, તેમનું અનુકરણ કરવું હોય તો હમણાં તો ફક્ત સજવટની ઝાંખીવાળા મંદિરોની ફેશન જે ચાલી છે, તે મુજબ સેવાપૂજા-રહિત સજવટની ઝાંખીવાલા મર્થદામાર્ગિય જેવા મંદિરો બંધાવવા જોઈએ. કોઈ પણ સંજોગમાં શ્રીમહાપ્રભુના ગુહસેવાના સિદ્ધાન્તનું ખંડન કરનારી જાહેર પુષ્ટિમાર્ગિય હવેલીઓનો પ્રકાર તો બંધ થવોજ જોઈએ.

હાલમાં તો દરેક વાતમાં વીડિઓ કેસેટનો પ્રચાર પુષ્કળ વધ્યો છે, તેથી નિત્યશ્રુતૃત્સવ-કમની સેવાની કલર વીડિઓ કેસેટ તૈયાર કરાવી ગામેગામ કેસેટ લાયબ્રેરી ખોલવામાં આવે તો સસ્તુ ભાડું અને સિદ્ધપુરની યાત્રાનો પુણ્યલાભ પણ મળી શકે એમ છે.

તે કેસેટોમાં પાછી બિનમરજદી સેવાના પ્રદર્શનની કેસેટ. મનમરજદી સેવાના પ્રદર્શનની કેસેટ અને પાકીમરજદી સેવાના પ્રદર્શનની કેસેટ, તેમજ શ્રીગુણાંઈજના નિધિસ્વરૂપોની

સેવાના પ્રદર્શનની કેસેટ, શ્રીમહાપ્રભુના નિધિસ્વરૂપોના સેવાના પ્રદર્શનની કેસેટ, તેમજ સેવકી-અપરસની કેસેટ, ખાસા-અપરસની વિ. કેસેટોની વિવિધ સીરિઝલ બનાવી લીધી હોય તો ધનનિગ્રહની સાથોસાથ મનોનિગ્રહ પણ થશેજ, આમા કોઈ બે મત થઈ શકતાં નથી. ઈન્કમટેક્સની ધાર પડવાની બીક લાગતી હોય તો આ બધા અખતરા ઈન્કમટેક્સ એકઠાંપાન મેળવેલ કોઈક ‘ભદ્રાજી ઉદ્ધાર ટ્રસ્ટ’ ના ઉપક્રમે પણ થઈ શકે છે.

(પ્રશ્નોની જે લેખિત પ્રત મોકલવામાં આવી તેમાં પ્રશ્ન સં.૪-૭ મળતી ન હોવાથી પ્રશ્ન સં.૮ ને સં.૪ના સ્થાને ગણીને જવાબો લખી રહ્યો છું.)

પ્રશ્ન (૪=મૂલપ્રશ્નસં.૮)

(૪/ક)મંદિરના ભયસ્થાનો ગણાવવામાં આવે છે તે માનવસર્જિત છે, શ્રીહાકુરુજીસર્જિત નથી.

(૪/ખ)તેથી તર્કને આગળ મંદિરના અસ્તિત્વની મૌલિક અનિવાર્યતાની અવગણના થઈ શકે નહીં.

(૪/ગ)જે ભયસ્થાનોનું વર્ણન થાય છે તે ભયસ્થાનો પ્રયાસથી દૂર કરી શકાય છે પરંતુ શ્રીહાકોરજીના અમૂલ્ય મંદિરો બાંધવાના વિચારને મનમાંથી દૂર કરવું તે શું બુદ્ધિમત્તા છે ?

(૪/ઘ)પૂર્વજોએ જે હિમ્મત અને સાહસ થી વિપરીત સંજોગોમાં મંદિરમાટે કાર્ય કરેલ તે આદર્શ લક્ષ્યમાં રાખીએ તો તે દૂષણ કાઢી શકાય છે, અશક્ય નથી.

ઉત્તર (૪)

(૪/ક)ભાગમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે મંદિરના ને-ને ભયસ્થાનો ગણાવવામાં આવે છે તે માનવ-સર્જિત છે, શ્રીકાકોરજી-સર્જિત નથી.

શ્રીમહાપ્રભુના સિદ્ધાંતમુજબ પુષ્ટિમાર્ગમાં સેવાતાં શ્રીકાકોરજી પરમાત્માનું કોઈ ફક્ત પ્રતીક નથી પણ પરમાત્માનું સાક્ષાત્ સ્વરૂપ છે. તે પરમાત્માની બાબતમાં શ્રીમહાપ્રભુનો અભિપ્રાય એવો છે કે પુષ્ટિમાર્ગ-મયાદામાર્ગ-પ્રવાહમાર્ગ કે ચર્ચાગિમાર્ગ જીવાત્માને ચાલવામાટે હોઈ શકે છે; પણ ચલાવનાર એટલે કે માર્ગ પ્રકટ કરનાર તો પોતે પરમાત્માજ હોય છે. તેથી ને જીવ ને માર્ગઉપર ચાલે છે તે જીવમાં પરમાત્માએ પોતાના સ્વરૂપથી, વાણીથી અથવા તો ફક્ત મનની ઈચ્છાથી પ્રકટાવેલ તેવી-તેવી રુચિને કારણે તે સંભવે છે. પ્રભુની પ્રેરણાને કારણેજ જીવને તે માર્ગઉપર ચાલવું શક્ય બને છે (જુઓ : પુષ્ટિપ્રવાહમયાદા ગ્રંથ).

શ્રીમહાપ્રભુ તત્વાર્થદીપનિબંધમાં એમ પણ આજ્ઞા કરે છે કે “ન્યાં, નેના થકી, નેમાંથી, નેનું, નેનેમાટે, નેને , ને કાંઈ, નેવી રીતે, ન્યારે થાય છે તે બધું પોતે પરમાત્માની પોતાની ઈચ્છાને કારણે થાય છે”, તેથી શ્રીકાકોરજી-સર્જિત ન હોય એવું કશું શુદ્ધાદિતદર્શનમાં સંભવતુંજ નથી.

એટલે ક્યાંક કાંઈક ભયસ્થાન હોય કે અભયપદ હોય—ને છે તે બધુંજ ભગવત્સર્જિતજ છે. તેથીજ કાંઈક ધર્મસંમત કૃત્ય હોય કે ધર્મવિરુદ્ધ કૃત્ય હોય—પુણ્ય હોય કે પાપ હોય, અંતે તો છે બધુંજ ભગવત્કીડાર્થ પ્રકટ થયેલી સૃષ્ટિમાં ભગવત્સર્જિતજ. એ પાયાની માન્યતાને સરખી રીતે સમજીશું તો ખ્યાલમાં આવશે કે ધર્મસ્થળમાં ધાર્મિક ગ્રન્થોથી સર્વથા વિરુદ્ધ એવા અધમચિરણ પણ

અંતે શ્રીકાકોરજી-સર્જિતજ છે. વર્તમાન કાળમાં કહેવાતા પુષ્ટિમાર્ગીય મંદિરોમાં પુષ્ટિપ્રભુનો ધંધાકીય ઉપયોગનો ધર્તીગ કે જાહેર મનોરથોમાં થતા પુષ્ટિભાવના ભવાડા અથવા તો શ્રીકાકોરજીને આવતી ભેટ (દેવદ્રવ્ય) થી ધરવામાં આવેલી સામગ્રીનો પ્રસાદ લેવાનો પાષંડ પણ ધર્મસ્થળોમાં ધર્મગ્રંથોની વિરુદ્ધ એવા અધમચિરણના દાખલા તરીકે લેખી શકાય. તેમજ અધાર્મિક સ્થળોમાં થતું ધમચિરણ દા.ત. સદ્ગાબજાર કે મટકાબજારમાં ચોપડે ન લખાયેલા રૂપિયા-પૈસાને પણ પ્રમાણિકપણે ચુકવી દેવાની નીતિમતા કે સત્યવાદિતા પણ અન્તે ભગવત્સર્જિતજ છે.

તેથીજ શ્રીમહાપ્રભુના વચનો :—

- (૧)ગુણે સ્થિત્વા સ્વધર્મતઃ...ભજેત કૃષ્ણમ્. (ભ.વ.)
- (૨)કૃષ્ણસેવા સદા કાર્યા...તસ્મિદધૈ તનુવિત્તજા. (સિ.મુ.)
- (૩)ભાર્યાદિરનુકૂલશચેત્ કાર્યેદ્ ભગવત્કિયામ્, ઉદાસીને સ્વયં કુપદિ..... (નિબંધ).

(૪)દાને હિ ન સ્વવિનિયોગઃ નતુ નિવેદને. (ન.ર.પ્ર.)

(૫)મેરો વ્હે કે જે શ્રીકાકુરજીકો દ્રવ્ય ખાયગો સો મેરો નાહિ. અરુ મેરો સેવક ભગવદ્દીય હોયગો સો દેવદ્રવ્ય કબહૂ ન ખાયગો. જે ખાયગો સો મહાપતિત હોયગો.

(વાર્તા).

(૬)લોકે જેવં ભગવદ્ભાવમ્ અનાવિષુર્વનું ભજેદ્. (આણુભાષ).

આ વચનોથી વિરુદ્ધ કોઈપણ આપણું કૃત્ય પુષ્ટિમાર્ગીય ધર્મ તરીકે માન્ય થઈ શકતું નથી. છતાંય તેવું કૃત્ય કરતાં જે આપણે અચકાતા નથી તો તારવવાનું રહ્યું

કે સર્વસમર્થ પ્રભુએ આપણા જીવાત્માનેજ પુષ્ટિમાર્ગીય નથી બનાવ્યો! અથવા તો પુષ્ટિમાર્ગના પાંચસો વરસની મર્યાદાને પૂરી પાડવા આપણને પુષ્ટિમાર્ગમાં પેસાડી દીધા છે. જો આપણો જીવાત્મા પ્રભુએ પુષ્ટિમાર્ગીય તરીકે સર્જ્યો હોત તો પોતાના ઘરમાં પોતાના તન-મન-ધનથી તેમજ પોતાના પરિવારજનોના સહયોગથી પોતાને માથે બિરાજતા શ્રીકાકોરજીની સેવા-દર્શન-પ્રસાદગ્રહણ કરવાની સદ્બુદ્ધિ સામર્થ્ય અને અનુકૂલતા પણ પુષ્ટિપ્રભુએ ચોક્કસ આપણને બક્ષી હોત. અથવા તો એક અન્ય હેતુ આ પણ સંભવે કે આપણા આ ભવમાં પુષ્ટિપ્રભુ આપણી સાથે પુષ્ટિમાર્ગીય સંબંધમાં બંધાવાજ નહિ માંગતા હોય! નહિ તો દુનિયાભરમાં આજે દરેક ધાર્મિક સંપ્રદાયોમાં જ્યારે ધર્મના મૂલ આદર્શને શોધીને અનુસરવાની મનોવૃત્તિ ચોમેર વધી રહી છે, ત્યારે આપણેજ કેમ સો-બસો વર્ષની ભીતર આપણા માર્ગમાં પેસેલા સડાનેજ અનુસરવાનો દુરાગ્રહ કામ રાખીએ છીએ? કોઈ પણ બુદ્ધિમાન માણસ જો ધાર્મિક હોય તો પોતાના ધર્મગ્રન્થોથી નિષિદ્ધ વાતોને અનુસરવામાટે સભાનપણે તો દુરાગ્રહી નજ બની શકે. વળી પુષ્ટિમાર્ગના અનુયાયીઓ બીજા ધર્મોના અનુયાયીઓ કરતાં કોઈક વિશેષ અબુદ્ધિમાન કે મૂઠ્ઠા હોય તેવું પણ લાગતું તો નથી. આપણા ધર્મના સિદ્ધાંતગ્રન્થોમાં સર્વથા વર્નિત કરાવવામાં આવેલી જાહેર મંદિર-પ્રણાલીને પણ ચલાવી લેવામાં ચલાવનારનો હેતુ કદાચ ધંધાકીય સ્વાર્થનો માની શકાય છે; પરંતુ સામાન્ય જનતાના તો આમાં નાણાં, સમય, ક્રિયાશક્તિ અને શ્રદ્ધા જ નાહક વેડફાતા હોય છે. તે છતાંય આ બાબતનો દુરાગ્રહ વિપરીત ભગવદ્દૃષ્ટાને આભારી લાગે છે.

આ વાતના અનુસંધાનમાં એક શંકા ઉદ્ભવી શકે કે જ્યારે બધુંજ શ્રીકાકોરજીસર્જિત છે તો તેના વિરોધની પણ આવશ્યકતા કે ઔચિત્ય હોવું ન જોઈએ.

હકીકતમાં આવા સ્પષ્ટીકરણની ભાષા વિરોધની ભાષા તરીકે ભાસે છે; પરંતુ ભાવ તો ભગવદ્દીવાનું તટસ્થપણે નિરૂપણ કરવાનુંજ છે. કેમકે બધુંજ ભગવત્સર્જિત હોય તેમાં આ લખાણ કે પ્રશ્નોત્તરી કોઈ અપવાદ નથી. મારો તો પ્રમુખ હેતુ શ્રીમહાપ્રભુ, શ્રીગોપીનાથજી, શ્રીગુણાંઈજી, શ્રીગોકુલનાથજી, શ્રીહરિરાયજી, શ્રીપુરુષોત્તમજી વિગેરે પ્રાચીન આચાર્યોના બિરાજમાન ગ્રન્થોમાં વર્ણવાયેલ સિદ્ધાન્તોને સ્પષ્ટપણે ફક્ત રજૂ કરવાનોજ છે. કોઈ વ્યક્તિનો વિરોધ કે સમર્થન કરવાનો નહિ.

જેમ ધોરીમાર્ગના જ્યાં ચાર રસ્તા ફૂટાતા હોય ત્યાં જુદી-જુદી દિશાઓ તરફ ચાર પાટિયા લગાડવામાં આવતા હોય છે કે કઈ દિશાનો માર્ગ ક્યા શહેર કે ક્યા ગામડા તરફ લઈ જશે. પછી તો ત્યાંથી પસાર થતા વાહન કે માણસ ને જે બાજુએ જવું હોય તે બાજુએ જવામાટે માર્ગ ખુલ્લો હોય છે. તેમજ જે કોઈ જીવાત્માને માનવદેહ પ્રાપ્ત થાય છે કે તે તરત પુષ્ટિમાર્ગ, મર્યાદામાર્ગ, પ્રવાહમાર્ગ અને ચર્ચણિમાર્ગના ચાર રસ્તાના મુકામે આવી ચઢે છે. તે જીવ પોતાના દેહરૂપી વાહનને તે-જ માર્ગ તરફ હંકારતો હોય છે કે જેવી તેની ગતિ ભગવાન નિધરિલી હોય છે. કોઈ પણ સંજોગોમાં, જેઓ શ્રીમહાપ્રભુના સિદ્ધાંતથી વિપરીત દિશામાં પ્રવાસ ખેડવા માંગે છે, તેઓ પુષ્ટિમાર્ગીય કે મર્યાદામાર્ગીય જીવ તરીકે માન્ય થઈ શકતા નથી. તેથી અત્યંત તટસ્થપણે આપણને એવા જીવોને પ્રવાહી કે ચર્ચણી તરીકે માન્ય કરી લેવા જોઈએ.

આપણા સંપ્રદાયમાં ચાલતા જાહેર મંદિરોમાં વેદાદિ શાસ્ત્રોક્ત મર્યાદામાર્ગીય આરાધના-પ્રણાલી તો હોતી નથી. ત્યારે શ્રીમહાપ્રભુદ્વારા ઉપદિષ્ટ સાધના-પ્રણાળી પણ જો જડતી ન હોય તો ચાર માર્ગો પૈકી પુષ્ટિમાર્ગ અને

મર્યાદામાર્ગ ની બાદબાકી કરતાં: “૪-૨=૨” ગણિતશાસ્ત્રના અકાટ્ય નિયમ મુજબ પ્રવાહમાર્ગ કે ચર્ષણિમાર્ગનું ફક્ત બચે છે. તેથી તેવી આરાધના-પ્રણાલીના દુરાચલી જીવોને પણ પ્રવાહિજીવો અથવા ચર્ષણિજીવો તરીકે માન્ય કર્યા સિવાય કોઈ છૂટકોજ નથી.

ચર્ષણિજીવોને જુદાજુદા માર્ગોઉપર નાહક ભટકવાનું ગમતું હોય છે. તેથી થોડીક પુષ્ટિમાર્ગીય સેવાપ્રણાલીનો આભાસ, થોડીક મર્યાદામાર્ગીય પૂજાપ્રણાલીનો આભાસ, થોડીક પ્રવાહમાર્ગીય સ્વાર્થ-પ્રમાદની મનોવૃત્તિઓ આમ બધી વાતોની ભેળપૂરીનો ચટકારો કહેવાતા પુષ્ટિમાર્ગીય મંદિર-પ્રણાલીના દુરાચલિઓની એક લાક્ષણિક પિછાણ છે. આ કોઈપણ સંજોગમાં માનવ-સંનિર્ત ન હોઈ, શ્રીઠાકોરજી-સંનિર્તજ માર્ગ છે, તેથી તેના ભયસ્થાનોને પણ શ્રીઠાકોરજી-સંનિર્તજ માનવા પડે છે.

(૪/ખ)ભાગમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે તર્કને આગળ મંદિરના અસ્તિત્વની મૌલિક અનિવાર્યતાની અવગણના થઈ શકે નહિ.

આ બાબતમાં સ્પષ્ટપણે સમજવાનું રહ્યું કે જાહેર મંદિરનું અસ્તિત્વજ પુષ્ટિમાર્ગના પાયાના સિદ્ધાન્તોથી વિરુદ્ધ હોવાથી, તે મંદિરોના અસ્તિત્વની અનિવાર્યતા પણ પાયા વિનાનું ચણતર છે. તેથી તેને કોઈ કંઈક ન પણ મારે તો તે જતે દહારે પોતાની મેળેજ કડકભુસ થઈ જશે. તે સિવાય આ જાહેર મંદિરોનું બખડનંતર મુખિયા, ભીતરિયા, દૂધધરિયા, જલધરિયા, કીર્તનિયા કે સમાધાની વિ. પુષ્ટિમાર્ગમાં નિષ્ણાહીન કર્મચારિઓની મોટી ફોજ વિના ટકાવી શકાતું નથી. આ કર્મચારિવર્ગની આવશ્યકતા પૂરી પાડનારો પૂરવ્હો દિવસે-દિવસે કથળતો જાય છે. જતે દહારે સાવ અભાવ પણ થઈ જાય તો કોઈ આશ્ચર્યની બીના નહિ કહેવાય! આપણા માર્ગનો આજે કહેવાતો અનુષાધિવર્ગ મોટે ભાગે

વણિક કોમમાંથી આવેલો છે. તેની ભીતર જે પોતાને ધરે સેવા કરવાની શ્રદ્ધા જગાડી હોત કે ટકાવી રાખી હોત તો પુષ્ટિમાર્ગનું કાંઈક અનેરૂ સ્વરૂપ જગતની સામે ઊભું થાત. એ વણિકકોમની બહુમતીને કારણે બધી વસ્તુ વેચાતી રાખવાની અને લેવાની મૌલિક મનોવૃત્તિએ તે જાહેર મંદિરોમાં વેચાતા દર્શન, સેવા અને પ્રસાદની ઘેલછા જગાડીને આપણા પુષ્ટિમાર્ગનો મૌલિક ભાવ સાવ વિખેરી નાખ્યો છે. તેથી તેયાર માલની માફક વેચાતું કાંઈ પણ ખરીદી લેવાની તાલાવેલીને કારણે જાહેર મંદિરોને જનતાનું પ્રશ્ન મળી રહ્યું છે. વેચાતી સેવા-સામગ્રી-સજાવટને ખરીદી લેવાની વણિકવૃત્તિને કારણેજ જાહેર મંદિરોમાં જ્યારે ગિરનારા, સાંચોરા, અવદીય, પુષ્કરણા, સનાઠ્ય બ્રાહ્મણોની અછત ઊભી થશે ત્યારે સામાન્ય જનતા આગળ નહિજ આવે. પોતાના સ્વાવલંબી નોકરી-ધંધાને છોડીને જાહેર મંદિરોમાં પરાવલંબી અલ્પ લાભ અને રવિવાર વિગેરેની છૂટ્ટી વિનાની સવારથી સાંજ સુધીની નોકરી કરવામાટે સામાન્ય જનતામાંથી ધમત્રિહી સ્વર્ગસેવકો આગળ નહીંજ આવે. કેમકે આ વાણિયાઓમાં આટલી સ્વધર્મનિષ્ઠા જે જગત રાખવામાં આવી હોત તો પુષ્ટિમાર્ગના આચાર્યવંશજોને અધ:પાતની હલકામાં હલકી પાયરીઉપર પટકી રાખવામાટે આચાર્યવંશજોની ધંધાકીય ભગતીના ભવાડામાં દર્શનાર્થી કે મનોરથી બનીને પીઠપાછળથી હીચકારો ધકકો આપનારનો ભાગ આ વાણિયાઓએ ક્યારેય ભજવ્યો ન હોત!

જે વર્ગ હમણાં આ સેવાની નોકરીમાં સંજોવાયો છે, તે તો નિસાસા નાખી-નાખીને જ્યેમ-તેમ નોકરી બજાવે છે. વળી ક્યારેક-ક્યારેક તાજેતરમાં ફેક્ટરીના મજૂરીની માફક બંધ-હડતાળઉપર પણ ઉતરવા મંડરો છે. કોઈ પણ સંજોગમાં આ વર્ગ વાંછતો નથી કે પોતાની માફક પોતાની સંતતિ જાહેર મંદિરની નોકરીમાં સપડાઈ જાય! કોઈ બેન્ક કે કારખાના માં પોતાનો છોકરો ચપરાસી બને તેમાં તેને પોતાને વાંધાજનક કોઈવાત લાગતી નથી. એટલે

કોઈક સાવ ડોબો, જે બધી રીતે લાયકાત વિનાનો હોય તે-જ, મંદિરોમાં નોકરી કરવા પરાણે રાજ થાય છે. આની ટકાવારી પણ દિવસે-દિવસે ઓછીજ થવાની છે, વધવાની તો નથીજ.

તે સિવાય સહુથી મોટી વિટંબના આ પ્રક્રિયામાં આ છે કે જગન્ના કોઈ પણ ધર્મ-સંપ્રદાયના સેનેગોંગ, ચર્ચ, મસ્જિદ, ગુરુદ્વારા કે મંદિરમાં તે ધર્મમાં ન માનનારાને રબાઈ, પાદરી, મોલવી, ગ્રંથી, કે પૂજારી બનાવવામાં આવતાં નથી. એક કૉંગ્રેસી સરકારમાં અને બીજા આપણા પુષ્ટિમાર્ગના જાહેર મંદિરોમાં ધર્મનિરપેક્ષતાના મહાન(!) આ-દર્શન અનુસરીને પુષ્ટિમાર્ગમાં ન પણ માનનારા એવા શૈવ હોય કે શાકત બધાને કંઠી આપીને ભગવત્સેવામાં નહવડાવવામાં આવે છે.

આ બધી વાતોનો ઊંડો વિચાર કરતાં એમ લાગે છે, આપણા સંપ્રદાયમાં જાહેર મંદિરો જે ટકશે તો પુષ્ટિમાર્ગ નહિ ટકી શકે. એટલે મંદિરોના અસ્તિત્વની મૌલિક અનિવાર્યતા તો ટાઢાપોરના ગપગોળા સિવાય બીજું કશુંજ નથી.

(૪/૧) ભાગ માં કહેવામાં આવ્યું છે કે જે ભયસ્થાનોનું વર્ણન થાય છે તે પ્રયાસથી દૂર કરી શકાય છે પરંતુ શ્રીઠાકોરજીના અમૂલ્ય મંદિર બાંધવાના વિચારને મનમાંથી દૂર કરવું તે શું બુદ્ધિમત્તા છે ?

આના સમાધાનરૂપે સહુથી પહેલા આ સમજવું જરૂરી છે કે મોટામાં મોટું ભયસ્થાન જાહેર મંદિરોમાં શ્રીમહાપ્રભુ-શ્રીગુસાંઈજીની કઠોરમાં કઠોર આજ્ઞાનું પણ અતિશય હળવાશથી ઉલ્લંઘન થવુંજ છે. જેમકે—

(૧) શ્રીમહાપ્રભુ આજ્ઞા કરે છે કે દરેક આત્મનિવેદીએ પોતાના ઘરમાં ભગવત્સેવા કરવી જોઈએ. પણ જાહેર મંદિરોને જાહેર જનતા તેમજ આજ્ઞાના કાનૂન ખાનગી ઘરો રહેવાજ નહિ દે, આ પ્રથમ ભયસ્થાન છે, તેને દૂર કરવાનો પ્રયાસ કેવો હોવો જોઈએ ?

(૨) શ્રીમહાપ્રભુ, શ્રીગુસાંઈજી, શ્રીપુરુષોત્તમજી વિગેરે આજ્ઞા કરે છે કે આપણું ચિત્ત ભગવાનમાં ત્યારે પરોવાય કે જ્યારે આપણે તનુવિત્તજ સેવા કરીએ. ભગવત્સેવા કરાવવામાટે બીજાને ધન આપવાથી ભક્તિના ઠેકાણે અહંકાર વધી જાય છે. ભગવત્સેવા કરવામાટે બીજાથી ધન લેતા ભક્તિ ભાંડૂતી બની જાય છે, સેવા નિષ્ફલ બની જાય છે. જાહેર મંદિરોમાં દર્શન કરવા આવનાર આજે વણિકવૃત્તિથી વિત્તજ સેવા કરી રહ્યા છે અને મંદિરમાં તનુજ સેવા કરનાર ગો.મહારાજશ્રી, બાવાશ્રી, બેટીજી, લાલાજી, મુખિયા, ભીતરિયા વિગેરે વર્ગ આજીવિકામાટે ભાંડૂતી સેવા કરી રહ્યો છે. એવાઓને શ્રીપુરુષોત્તમજી 'ત્રયશુદ્ધિ'નામના ગ્રન્થમાં—મરદા ચાંડાલ વિ. અતિશય અપવિત્ર તરીકે વણેવે છે. તેથી તનુવિત્તજ સેવાના તનુજ અને વિત્તજ તરીકે જે નિંદનીય ભાગલા પડી જાય છે, તે બીજું ભયસ્થાન છે, આને ક્યા પ્રયાસથી દૂર કરવું જોઈએ ?

(૩) શ્રીઠાકોરજીને આવેલી ભેટથી ધરવામાં આવતી ભોગ-સામગ્રી દેવદ્રવ્ય બની જતું હોવાથી આપણે તેનો પ્રસાદ લઈ નથી શકતા. લઈએ તો શ્રીમહાપ્રભુને આપણી ઉપર સૂગ આવે: “જે શ્રીઠાકોરજીકો દ્રવ્ય ખાયેગો સો મેરો નાહિ. મેરો સેવક ભગવદીય હોયગો સો કબહું દેવદ્રવ્ય ન ખાયેગો, અરુ ખાયગો સો મહાપતિત હોયગો.” જાહેર મંદિરોમાં આજે દેવદ્રવ્ય વિના સેવાનો નિર્વાહ શક્યજ નથી અને દેવદ્રવ્યથી સેવા કરતા મહાપ્રસાદ આપણને

મહાપતિત બનાવે છે, તેને દૂર કરવામાટે ક્યો પ્રયાસ કરવો ?

(૪) આપણી ભગવત્સેવા તેમજ આપણું સેવ્યસ્વરૂપ બન્ને ભાવાત્મક હોય છે. તે ભાવનાની જાહેર પ્રદર્શનની મનાઈ છે; અને જાહેર મંદિરોમાં આપણા દિવ્ય ગોપનીય ભાવ-ભાવનાઓનો ભવાડો થયા વિના રહેતો નથી તે ચોથું ભયસ્થાન છે, તેને કેવા પ્રયાસથી દૂર કરવું ?

(૫) શ્રીગુસાંઈજી આજ્ઞા કરે છે કે પોતાના વંશજો ભક્તિમાર્ગના પ્રચારમાં પરમણુ રહે તેવા હેતુથી શ્રીમહાપ્રભુએ ગાર્હસ્થ્ય સ્વીકાર્યું હતું. તે આચાર્યવંશજોની હેસિમત પુષ્ટિભક્તિમાર્ગમાં એક ધર્મગુરુની હોવી જોઈતી હતી, તેને ઠેકાણું આજે સરકારી વર્તુલ કે ન્યાયાલય તો ઠીક પણ, પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવ જનતાની નિગાહમાં પણ પૂજારીઓની જવી બની ગઈ છે. આમાં પ્રમુખ હેતુ ભગવત્સેવાનું જાહેરમાં અનુષ્ઠાન સિવાય બીજો કોઈ પણ દેખાતો નથી. જ્યારે કે હકીકતમાં દેવલકત્વ એટલે કે પૂજારિપણાનો ધંધો-નોકરી કરનારને શ્રીપુરુષોત્તમજી ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે, 'દ્રવ્યશુદ્ધિ' નામના ગ્રન્થમાં : મડદા, તેના દાહમાટે વપરાયેલા લાકડાં, રુધિર, માંસ અને મરેલાં જનવરની ખાલ કાઢીને વેચનાર જેટલો હીન ગણે છે. આપણાં ધર્મચાર્યવગ્નિ આપણા સંપ્રદાયમાં આટલો અપવિત્ર બનાવી દેવો કોઈપણ સંજોગમાં વાંછનીય હોઈ શકે ખરું? આ પાંચમું ભયસ્થાન છે, તેને કેવી રીતે દૂર કરવું ?

(૬) સ્વવૃત્તિવાદમાં શ્રીપુરુષોત્તમજીએ ખુલાસો કર્યો છે કે આપણા સંપ્રદાયમાં ધર્મગુરુ વહાલવંશજોએ ગુરુની હેસિમતમાં પ્રાપ્ત ચરણભેટથી પોતાનો નિર્વાહ કરવો જોઈએ, નહિ તો બીજી રીતે એટલે કે જે પોતાનેમાટે વિહિત

વૃત્તિ ન હોય તેનાથી, બીજાનું ધન સ્વીકારતા ધન લેનારને આપનારી વ્યક્તિના ઋણી થવું પડે છે, જે બંધનકારક હોય છે. આજે જાહેર મંદિરોની પ્રણાલીને કારણે ગોસ્વામી મહારાજશ્રીઓની હવેલીઓમાં દર્શન કરવા કે ભેટ ધરવા આવનારી જનતાની ટકાવારીમાં જે કે ઉલ્લેખનીય ઘટાડો નથી થયો; પરંતુ, જાહેરમાં ચાલતા આ મંદિરો ગુજરાત અને સૌરાષ્ટ્ર ના ગામડાઓની પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવ પ્રજાને પુષ્ટિમાર્ગ છોડીને સ્વામિનારાયણપંથ કે સ્વાધ્યાયપંથ માં વટલાતા રોકવામાં સદંતર નિષ્ફળ નિવડ્યા છે. ક્યાંક-ક્યાંક પુષ્ટિમાર્ગીય હવેલીઓની જગ્યામાં હવેલીઓના ટ્રસ્ટફંડથી સ્વાધ્યાયકેન્દ્ર ચાલવાના દાખલા પણ જોવામાં આવ્યા છે. એટલુંજ નહીં બલકે તે સ્વાધ્યાયમાં જોડાતાં આપણા પુષ્ટિમાર્ગીઓ શ્રીમહાપ્રભુ-વિરચિત સ્તોત્રના સાચા પુષ્ટિમાર્ગીય અર્થની તુલનામાં શ્રીપારંગ શાસ્ત્રીજીએ મનસ્વી રીતે કરેલા અર્થને વધુ પ્રમાણિક ગણે છે. આ સંપૂર્ણ ભારત દેશમાં મોજૂદ હજારો પુષ્ટિમાર્ગીય જાહેર મંદિરોને, પુષ્ટિમાર્ગીય નિષ્ઠાના સંરક્ષણની બાબતમાં, સદંતર નિરુપયોગી સિદ્ધ કરી દે છે.

મને પોતાને પ્રશ્નોત્તરીના એક જાહેર કાર્યક્રમમાં એક વૈષ્ણવ ભાઈએ પ્રશ્ન પૂછ્યો હતો—“હું દરરોજ પુષ્ટિમાર્ગીય મંદિરમાં દર્શન કરવા તો જઈ છું પણ ફક્ત જ્ઞાન મેળવવા સ્વાધ્યાય-કેન્દ્રમાં જઈ છું તો તેમાં શું પુષ્ટિમાર્ગના હિસાબે સિદ્ધાંતવિરુદ્ધતા છે?” મને નથી લાગતું કે આ પ્રશ્ન વેલા પ્રશ્નકર્તા ભાઈનોજ ફક્ત હશે. મોટા ભાગની વૈષ્ણવ જનતા એવો ભાવ હૃદયમાં રાખે છે કે પુષ્ટિમાર્ગીય મંદિરોથી જ્ઞાનોપદેશ મળતું નથી, તેથી જ્ઞાનોપદેશ બીજે કશેથી મેળવી લેવો જોઈએ અને દર્શન નિત્યનિમમપૂર્વક પુષ્ટિમાર્ગીય મંદિરોમાં કરી લેવા જોઈએ. હવે પ્રવચન સાંભળનાર શ્રોતાવર્ગમાં જો પુષ્ટિમાર્ગીયોજ વધુ પડતા હોય તે તે વિસંપ્રદાયી

વક્તાઓને પણ શ્રીમહાપ્રભુના વખાણ, પુષ્ટિમાર્ગીઓને માહું નહીં લાગે એટલામાટે પણ, કરી-કરીને વગર નામે શ્રીમહાપ્રભુના મતની આલેચના કરવી પરે છે. આ જ્ઞાન (!) મેળવીને પાછા પેલા પુષ્ટિમાર્ગી શ્રોતાઓ મનમાં ફૂલી જાય છે કે અમારા શ્રીમહાપ્રભુના વખાણ યત્ના હોવાથી આવા જ્ઞાનોપદેશ (!) મેળવવા અહીંયાં ચોકકસ આવવું જોઈએ. આપણા જાહેર મંદિરો આપણા સિદ્ધાંતમુજબ જ્ઞાનોપદેશ આપવામાં સદંતર નિષ્ફળ નિવડ્યા છે, તેનું આથી વધુ સચોટ પ્રમાણ બીજું શું હોઈ શકે? આજે પુષ્ટિમાર્ગી બંધિત કે સિદ્ધાંત ના ઉપદેશકો પૂજારી તરીકે ખપે છે, જ્યારે કે અપુષ્ટિમાર્ગી વક્તાઓએ શ્રીમહાપ્રભુનું નામ લીધા વિના પુષ્ટિમાર્ગી સિદ્ધાંતોની કરેલી આલોચનાઓ શ્રીમહાપ્રભુના ઉપદેશોનો સાચો અભિપ્રાય તરીકે માન્ય થઈ રહી છે, આથી વધારે વિટંબાણા બીજી કઈ હોઈ શકે?

આમ જાહેર મંદિરોને કારણે ધર્મગુરુઓ અને ધર્માનુયાયીઓ નો સંપર્ક તૂટી ગયો હોવા છતાંય, આશ્ચર્ય થાય છે કે, ધર્મગુરુઓના નભાવમાં વાંધો ન આવવાથી ધર્મવિરુદ્ધ હોવા છતાંય જાહેર મંદિરોને સાંખી લેવાય છે. જનતાને પણ પોતાના ઘરમાં ભગવત્સેવાની ભાંજગડમાં પડ્યા વિના સેવાનો ખીટો સંતોષ મળી જતો હોવાથી જાહેર મંદિર પ્રણાલી મનમાફક આવી ગઈ છે. આ સંપર્કહીનતાના દુષ્પરિણામરૂપે જ ક્યારેક પુષ્ટિમાર્ગી ધર્મગુરુઓને પૂજારી તરીકે ઇષ્ટાવાળાઓ ઉતારી પાડતા હોય છે ત્યારે “અમારા ધર્મગુરુઓ પુજારી નથી” એવા આશયનો એક પણ વિરોધપત્ર આપણી વૈષ્ણવ જનતાએ ઇષ્ટાઓની પ્રજ્ઞમતની કોલમમાં ક્યારેય મોકલાવ્યો હોય તેમ મારા વાંચવામાં આવ્યો નથી. આ ધર્મગુરુ પ્રત્યે ધર્માનુયાયી જનતાના સંપર્ક અને આદર ના અભાવ,

જાહેર મંદિરોને કારણે ઊભું થયેલ છકું ભયસ્થાન છે, તેને કેવા ઉપાયોથી દૂર કરી શકાય ?

(૭) આના દુષ્પરિણામરૂપે નવયુવક ગોસ્વામી બાળકોમાં સ્વમાર્ગી ગ્રન્થોનું ગંભીર અધ્યયન કરવાને ઠેકાણે, લોકમાન્ય વિસંપ્રદાયી ધર્મવક્તાઓની ચોપડી અને નિરૂપણશૈલી ને વાંચવાની અને અપનાવવાની મનોવૃત્તિ જોર પકડે છે. કોઈક શ્રીપાંડુરંગ શાસ્ત્રી અને શ્રીમુરારી બાપુ ની સ્ટાઈલ પકડીને પુષ્ટિમાર્ગમાં પ્રવચન આપવા માંગે છે, તો બીજી કોઈ વ્યક્તિ શ્રીડોંગરે મહારાજની અને શ્રીમુરારી બાપુની કૌંપી કરવામાં મશગુલ છે. કોઈક શ્રીરત્નનીશ અને શ્રીકક્કરભાઈ ની કૌંપી કરવા માંગે છે, તો બીજા હરકૃષ્ણ-હરરામની. અન્તે જે પરિશ્રમ આપણા સ્વમાર્ગી ગ્રન્થોના અધ્યયન-પ્રવચનમાટે થવો જોઈએ, તેનો ઉત્સાહ જગાડવામાં આ જાહેર મંદિર પ્રતિબંધ બની જાય છે. કેમકે ગ્રન્થોક્ત સિદ્ધાંત જાહેર મંદિરની પ્રણાલીની વિરુદ્ધ વાતો સમજાવી રહ્યા છે. પરિણામસ્વરૂપે નિરાશ બનેલા નવયુવક ગોસ્વામી બાલકો જે કોઈ વક્તા વધારે લોકમાન્ય જાણાતો હોય તેની વિચારસરણી અને નિરૂપણશૈલી અનુસરીને પુષ્ટિમાર્ગી વૈષ્ણવ જનતાને ફરીથી પુષ્ટિમાર્ગ તરફ વાળવાનો મોહ પાળે છે, એમાં પરન્તુ “બાવાના બંને જવાની” બીક મને લાગે છે.

(૮) આજે બધાજ ધીકતા ધંધાઓઉપર સરકાર, સીધી કે આડકતરી રીતે, પોતાનું નિયંત્રણ લાદવા માંગે છે(તા.ક. જેકે હાલમાં અન્ય ધંધાઓમાટે નીતિ બદલાણી છે પરંતુ ધરમના ધંધામાટે નહિ). તેમુજબ ધંધાકીય જાહેર મંદિરોઉપર પણ પોતાનું નિયંત્રણ રાખવા તેને પ્રાંતોની સરકારી કાયદા ઘડે જાય છે. જે મંદિરો જનતામાટે કે જનતાના દ્રવ્યથી ચાલતા હોય તે મંદિરોને જનતાના

માનીને દેવસ્થાન વિભાગને અધીન લાવવાના કાયદા પસાર થયા છે. તેટલુંજ નહિ પણ તેવા કાયદાઓની સામે આપણે સુપ્રીમ કોર્ટ સુધી લઈને પણ ત્રણ-ત્રણ કેસ હારી ચુક્યા છીએ. હાલના જુનાગઢના કેસના ચુકાદામાં સંપૂર્ણ જગતથી લગભગ સાડા અઘાર લજર જેટલા શપથપત્રો (એફડીવીટ) અને સિદ્ધાંતવચનો સાંભળવાનું પણ સુપ્રીમ કોર્ટ અનાવશ્યક ગણ્યું હતું. સરકારી વિભાગોના તાબામાં ચર્ચ કે મસ્જિદ તો જતા નથી, લઘુમતીના હક્કના કાયદાને કારણે પણ, હિન્દુ-મંદિરો તાલે થઈ જાય છે. હાલમાં કેરળમાં પ્રસિદ્ધ ગુરુવાયુર-કૃષ્ણ-મંદિરમાં ત્યાંની સામ્યવાદી સરકારદ્વારા ઈસાઈઓ અને સામ્યવાદીઓ ને મંદિરની સંચાલન સમિતિમાં સભ્ય તરીકે નીમવામાં આવ્યા છે. તિરુપતિ બાલાજીમાં ભેગો થયેલ સોનાનો ભંડાર ત્યાંની મંદિર-સંચાલક-સમિતિએ ત્યાંની પ્રાંતીય સરકારના ખજાનામાં જમા કરાવવામાં આનાકાની કરતા તે સમિતિનું પુનર્ગઠન કરવામાં આવ્યું. અહીંયાં મુંબઈના સિદ્ધિવિનાયકના મંદિરમાં એક મુસલમાનને ટ્રસ્ટી બનાવવામાં આવ્યો છે. દક્ષિણ ભારતમાં મંદિરોમાં અનામતવાદ ઘુસાડવામાં આવી રહ્યો છે. સરકારી મંત્રીઓની નિમણૂકમાં અનામતવાદ અનુસરાતો નથી પણ મંદિરોપર તેને લાદવા માંગે છે. સાંભળવામાં આવ્યું છે કે હાલમાં શ્રીતિલકાપત મહારાજને બરખાસ્ત કરીને કોઈક હરિજનને પૂજારી તરીકે નિમણૂક કરવાનો દાવો રાજસ્થાનની વડી અદાલતમાં માંડવામાં આવ્યો છે. જેડે જાહેર મંદિર પુષ્ટિમાર્ગીય હોઈ શકતા નથી; અને પુષ્ટિમાર્ગીય સેવા કે સેવાસ્થલ જાહેર હોઈ શકતા નથી. છતાંય જાહેર મંદિરોના મોહમાં આપણા પુષ્ટિપ્રભુની સાથે આપણે કેવો લિયકારો વિશ્વાસઘાત કરી રહ્યા છીએ. એનો આ તબક્કે ગંભીર વિચાર અનિવાર્ય બન્યો છે.

હાલમાં તામીલનાડુમાં દોઢસો જેટલા મંદિરોમાં બિરાજમાન મૂર્તિઓને પુરાતત્ત્વ-સંરક્ષણ-મ્યુઝીઅમમાં મૂકવાનો

સરકાર વિચાર કરી રહી છે. આપણા પુષ્ટિસ્વરૂપોની તેવી ગતિ ન થાય તેવી કાળજી લેવાની એક પુષ્ટિમાર્ગીય તરીકે આપણી ફરજ નથી શું? ત્યાં દક્ષિણમાં શરુઆતમાં જાહેર મંદિરોને જાહેર ટ્રસ્ટ તરીકે ઘોષિત કરવામાં આવ્યા હતા, તે વખતે આ પરિણામોની ગણતરી કોઈએ પણ કરી નહીં, આજે બહુ મોડું થઈ ગયું છે.

પુષ્ટિમાર્ગીય મંદિરોઉપર પણ જાહેર ટ્રસ્ટના કાયદાની ફર દટિ પડવા મંડી છે. જતે દહાડે સરકારી સંકળે વધારે મજબૂત બનતો જશે. એટલે આપણા સેવ્યસ્વરૂપો પણ અન્તે મ્યુઝીઅમમાં બિરાજતા થઈ જશે. એ આઠમું ભયસ્થાન કોઈ પણ પુષ્ટિજીવના હૃદયમાં જે હડકંપ ન મચાવતો હોય તો તેને પુષ્ટિમાર્ગ છોડી દેવો જોઈએ.

(૯) આપણી સેવાપ્રણાલી જાહેર મંદિરોને માફક આવે તેવી નથી. તેમજ જાહેર મંદિરો આ સેવા-પ્રણાલીની નાજુકતાને જાળવી નથી શકતા. મોટા ભાગની સેવા ટેરાની ભીતર થતી હોવાથી, મર્યાદામાર્ગીય મંદિરોની માફક, આપણાં મંદિરોમાં સવારથી રાત સુધી દર્શન ખુલાં રાખી શકતાં નથી. તેથી યોગ સમયમાટે ખુલવામાં આવતા દર્શનોમાં ધક્કામુક્કી-ભીડંભીડાની ભારે ધાંધલ ઉભી થઈ જતી હોય છે. એક દેવસ્થાનોચિત શાંતિ-શિસ્ત જળવાતી નથી. તે સિવાય સેવામાં અનિવાર્ય ગણાતા અપરસના નિયમો પણ એક ગુહસ્થ પોતાના ખાનગીમાં પાળે તેમાં તો કોઈ વાંધો લઈ શકતો નથી; પણ તાજેતરમાં શ્રીનાથદ્વારાની બાબતમાં રાજસ્થાન હાઈકોર્ટનો ચુકાદો આનું જ્વલંત ઉદાહરણ છે કે જાહેરમાં તે અપરસના નિયમો હવે ભૂતકાલના ઈતિહાસમાંજ બાકી રહેવાના છે. જાહેરમાં કોઈ પણ જાતની આભડછેડ ગુનો છે. સામાજિક નહીં તો કાનૂની; અને કાનૂની નહીં તો ફેશની ગુનો તો થઈજ ગયો છે.

તેથી જાહેર મંદિરો ચાલશે તો આપણી સેવાની પ્રણાલી નહીં ચાલે; અને સેવાની પ્રણાલિકા જે નભાવવી હોય તો જાહેર મંદિરો નહીં ચાલે. અન્તે, જે તે જગ પ્રણાલિકાનો આગ્રહ છોડવોજ પડતો હોય તો, એક ગૃહસ્થીના ઘરમાં જેવી કે જેટલી પ્રણાલિકા નભી શકે તેટલી નભાવીને, પોતાના ઘરમાંજ ભગવત્સેવા કરવાનો સિદ્ધાન્તસંમત આગ્રહ રાખવામાં શો વાંધો છે? કોઈ પણ સંજોગોમાં શ્રીમહાપ્રભુદ્વારા ઉપદિષ્ટ સિદ્ધાન્ત કરતાં પણ ભોગ-રાગ-શૃંગાર-અપરસની પ્રણાલીનું મહત્ત્વ જે આપણે વધારે સ્વીકારતા હોઈએ તો પણ તેની નભાવ જાહેર મંદિરોમાં દિવસે-દિવસે અશક્યજ બનતો જશે, આ નવમું ભયસ્થાન છે, તેને ક્યા ઉપાયોથી દૂર કરવું?

નવના આંકડાને પૂર્ણ સંખ્યા માનવામાં આવે છે. એટલે જે કોઈ બાબતમાં નવ ભયસ્થાન હોય તેને સંપૂર્ણપણે ભયાવહ અને ભયાવહ સિવાય બીજું કશું નથી એમ સ્વીકારી શકાય છે!

ખેર, આ તો મજાકની વાત છે પણ વાસ્તવિકતાથી તો સિદ્ધાન્તવેપરીત્યજ દરેક બુદ્ધિમાન પુષ્ટિમાર્ગીયિનેમાટે મોટું ભયસ્થાન તરીકે સ્વીકાર્ય હોવું જોઈએ.

(૪/ઘ)ભાગમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે પૂર્વજોએ જે હિમ્મત અને સાહસ થી વિપરીત સંજોગોમાં મંદિરમાટે કાર્ય કરેલ તે આદર્શ લક્ષમાં રાખીને દૂષણો ટાળી શકાય છે. હકીકતમાં પૂર્વજો તો ગૃહસેવામાંજ માનતા હતા, તેનું પ્રમાણ: આપણા સેવોપયોગી સ્થલને કદી પણ આપણે 'મંદિર' નહોતા કહેતા પણ 'હવેલી' કહેતા હતા. આજે તે ખાનગી હવેલિઓનો જાહેર મંદિર તરીકે ઉપયોગ કરવાના પાપને કારણે 'હવેલી'નો અર્થ પણ કાનૂની વર્તુળમાં 'પુષ્ટિમાર્ગીય જાહેર મંદિર' થઈ ગયો છે.

ન્યાયાલયોમાં અમરેલીની હવેલી, પોરબંદરની હવેલી, નડિયાદની હવેલી, નાથદ્વારાની હવેલી, મુંબઈની મોટી હવેલી તેમજ તાજેતરમાં જુનાગઢની હવેલી, આમ દરેકે-દરેક

હવેલી જાહેર મંદિર છે કે ખાનગી ઘર, તે બાબતના વિવાદમાં પુષ્ટિમાર્ગને જે ક્યારેક વિજય મળ્યો છે તો સિદ્ધાન્તની સરખી રજુઆતને કારણેજ. જે પરાજય મળ્યો છે તો સિદ્ધાન્તની ખોટી રજુઆતને કારણે. તે ક્યારેક વાદીએ કરી હશે અથવા તો પ્રતિવાદિઓએ પણ. આની હકીકતમાં જવાનો આ લેખનો અભિપ્રાય નથી. મોટે ભાગે આ દરેક દાવામાં તેને હવેલીના મહારાજશ્રીઓ કે વહુજીમહારાજશ્રીઓ નો પ્રતિવ્યાદ ખાનગી ઘર હોવાનોજ હતો. વાદિઓ કાં તો સરકાર અથવા સરકારના કાન ભંભેરનાર સિદ્ધાન્તદેષી તથાકથિત વેષણવો હતા. મુંબઈની હવેલીના મહારાજશ્રીઓએ જે કે જાહેર મંદિર હોવાની કબૂલાત આપસી રાગદેષને કારણે પોતેજ કરી હતી; પણ આજે તેઓ પરસ્તાઈ રહ્યા છે. અલબત્ત દરેક સંજોગમાં આપણા સિદ્ધાન્ત અને વ્યવહાર ની વચ્ચે પ્રકટ થયેલ ભયંકર અંતરાલને કારણે, જ્યારે આપણે આપણા ધર્મના અનુયાયી વેષણવોની સમક્ષ સાચા સિદ્ધાન્ત કબૂલ કરતા ખંચકાઈએ છીએ તો બીજાઓને ક્યારેય સમજવી શકીશું, એવી આશા કેવી રીતે રાખી શકાય?

કોઈપણ સંજોગમાં આપણા ગોસ્વામી બાબકોના શ્રીઠાકોરજી કે તેમની સેવામાં ઉપયોગમાં આવતું સ્થલ અને ધન તેને ગોસ્વામી બાલકોનું ખાનગીજ હોય છે. આ બાબતમાં કોઈ ચૈદ્ધાન્તિક સંશયને અવકાશ નથી. આ વાત સંપ્રદાયના વયોવૃદ્ધ વિદ્વાન પૂ. પા. ગો. શ્રીવ્રજવરનભાવજી મહારાજશ્રી (સૂરત) ની નડિયાદના કેસમાં સાક્ષી તરીકેની જુબાની અને સુરત-વડોદરા-પાટણની તેમની હવેલીઓની બાબતમાં ચેરીટી કમિશ્નરથી લીધેલ ચુકાદાને પણ વાંચવાથી સ્પષ્ટ સમજી શકાય છે. તેથી પણ અગાઉના અમરેલી-હવેલીના કેસમાં આપણા સંપ્રદાયના સિદ્ધાન્તના નિષ્ણાત વિદ્વાન શ્રીછળનલાલ શાસ્ત્રીજીએ જુબાની આપી હતી, તેના આધારે વડોદરા રાજ્યની ગાયકવાડ સરકારની કોર્ટે આપેલા ચુકાદા, તેમજ પોરબંદરની હવેલીના કેસમાં અમારા દાદા

નિ.લી.ગો.શ્રીગોકુલનાથજી મહારાજશ્રીએ આપેલી જીબાની, તેમજ પચાસના દાયકાના અન્તમાં અમારા પિતૃચરણ નિ.લી.ગો.શ્રી દીક્ષિતજી મહારાજે “ટ્રસ્ટ પ્રથા કે આચાર્યત્વનો ઉચ્છેદ” લેખમાળા ‘મુંબઈ સમાચાર’માં પ્રકાશિત કરાવેલી હતી, તેનાથી પણ આજ વાત સિદ્ધ થાય છે. અમારા કાકા નિ.લી.ગોસ્વામી શ્રીકૃષ્ણજીવનજી મહારાજશ્રીએ પણ મુંબઈની મોટી હવેલી ‘મોટા મંદિર’માં વિકૃત ન થઈ જાય તેથી ‘હવેલી’ નામ કાઢીને ‘ગોવિન્દભવન’ નામકરણ કર્યું હતું; અને પુષ્કળ સંઘર્ષ પણ કર્યો હતો. આમ આ સંપ્રદાયના વિદ્વાન્ બાળકો તો પરાપૂર્વથી ગૃહસેવાનાજ પક્ષપાતી હતાં. અમુક સિદ્ધાંતવિરુદ્ધ કૃતિઓ કે મનોવિકૃતિઓ, દા.ત., જાહેર જનતાને દર્શન કરાવવાની—શ્રીઠાકોરજીના નામે તેમનાથી ભેટ-સામગ્રી સ્વીકારવાની—પોતાને માથે બિરાજતા ઠાકોરજીને લાડ લડાવવાના મનોરથોનો ખર્ચો પોતાના જન્વામાંથી કાઢવાને ઠેકાણે બીજાના જન્વામાં હાથ નાખીને કાઢવાની અતિશય જઘન્ય કોટીની માનસિકતા વિ.વિ., કારણો સર આપણા સિદ્ધાંતો આપણે આપણી અનુમાયી જનતાને પણ સરખી રીતે સમજાવી શક્યા નહિ. તેના દુષ્પરિણામરૂપે આજે જનતા કે સરકાર ના ગળે આપણી વાતની હકીકત ઉતરતી બંધ થઈ છે.

આથી આપણા સંપ્રદાયના શરીરમાં પેસી ગયેલા જાહેર મંદિરના રોગાણુઓને ન્યાં સુધી નેસ્તનાબૂદ કરવામાં નહિ આવે ત્યાં સુધી આ સંપ્રદાય સૈદ્ધાંતિક દિવ્ય સ્વસ્થતાને મેળવી નહિ શકે. તેથી એક પુષ્ટિમાર્ગીય તરીકેનો સાચો પૌરુષ કે હિમ્મત પ્રકટ કરવાની સાચી મહત્વાકાંક્ષા હૃદયમાં હોય તો સ્વગૃહસેવાના સાચા સિદ્ધાંતને નિભીકે થઈને કહેવાનો સમય આજે પાકી ગયો છે. જે સ્વસિદ્ધાંત કહેવામાં કોઈ જાતનો સંકોચ રાખીશું તો ભવિષ્યમાં પુષ્ટિમાર્ગના ઈતિહાસમાં આપણે નાહિમ્મત નાકાબીલ નપુંસક અનુમાયી સિદ્ધ થઈશું.

પ્રશ્ન (પનો સારાંશ)

(પ/ક) વૈષ્ણવ પ્રણાલીના પ્રચાર અને પ્રસાર માટે પણ મંદિર જરૂરી છે.

(પ/ખ) પુષ્ટિમાર્ગમાં દરેક કોમના લોકો છે.

(પ/ગ) મંદિર હશે તો જે વૈષ્ણવો અન્યમાર્ગ તરફ વળી ગયા છે તેઓ આકર્ષાઈને આપણા માર્ગમાં આવશે. શું આ એક મોટું કાર્ય નથી?

(પ/ઘ) આ રીતે ઉત્તરોત્તર મંદિરમાટે સેવા આપનારાઓની સંખ્યા વધતી જશે અને આર્થિક પાસું સળગ થશે.

(પ/ડ) સત્સંગ-હોલથી કેવળ મર્યાદિત સંખ્યાનેજ લાભ મળશે; અને

(પ/ચ) પાછલા દોઢ વર્ષથી ચાલતા સત્સંગનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ જિહાણી જુઓ, આ અખતરાથી શું લાભ થયો?

ઉત્તર (પ)

(પ/ક) “વૈષ્ણવ-પ્રણાલીના પ્રચાર અને પ્રસાર માટે પણ મંદિર જરૂરી છે”. આ વિધાનમાં ‘વૈષ્ણવ-પ્રણાલી’ શબ્દને મર્યાદામાર્ગના અર્થમાં લઈએ તો વિધાન સાચું માની શકાય; પરંતુ પુષ્ટિમાર્ગના અર્થમાં લઈએ તો વેપરીત્ય થાય છે. કેમકે જાહેર મંદિર પોતેજ પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવ સિદ્ધાંતથી વિરુદ્ધ હોવાથી તેના વડે જે પ્રણાલીનો પ્રચાર-પ્રસાર થશે તે પણ પુષ્ટિમાર્ગ-વિરોધીજ લેખાશે. જાહેર મંદિર પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવ-પ્રણાલીથી કેવી રીતે વિરુદ્ધ છે, તે તો આપણે જાેઈ ગયા છીએ, અલબત્ત મર્યાદામાર્ગીય વૈષ્ણવ-પ્રણાલીના અર્થમાં પણ અમુક સ્પષ્ટતાઓ વિચારી

શકાય છે.

શ્રીમહાપ્રભુ એકાદશસ્કંધના—

ય આશુ હૃદયગ્રન્થિં નિર્નિહીર્ણુઃ પરાત્મનઃ।
વિધિનોપચરેદ્ દેવં તન્ત્રોકતેન ચ કેશવમ્॥
બન્ધાનુગ્રહમાચાર્યાન્ તેન સંદર્શિતાગમઃ।
મહાપુરુષમભ્યર્ચેન્મૂર્તિભિમતાત્મનઃ॥

(ભાગ ૧૧૩૧૪૭-૪૮)

આ શ્લોકોઉપરની સુબોધિનીમાં સુસ્પષ્ટ શબ્દોમાં ખુલાસો આપે છે: “તત્રાપિ શીઘ્ર હૃદય ગ્રંથિ વિભેદકો વૈષ્ણવઃ, પરમાત્મનો વિધિના—ન વિભૂત્યાદિપ્રકારેણ, કેવલેન પુષ્ટિમાર્ગેણ ઈતિ અર્થઃ. તત્ર અશક્તૌ તન્ત્રોકતપ્રકારેણાપિ કૃષ્ણમેવ ભજેત્” એટલે જો પુષ્ટિમાર્ગ પ્રમાણે પોતાને ધરે પોતાના તનુવિતથી પુષ્ટિભાવોના સંગોપનોની ગરિમા સાથે જો માણસ શ્રીકૃષ્ણને ભજવા સમર્થ ન હોય તેણે તન્ત્રોકત મયાદિમાર્ગથી પ્રાણાલીમુજબ શ્રીકૃષ્ણની પૂજા કરવી જોઈએ.

આ પ્રસંગે તન્ત્રોકત પૂજનપ્રાણાલીનું સ્વરૂપ પણ જાણી લેવું યોગ્ય ગણાશે.

વૈષ્ણવતંત્રશાસ્ત્રમાં મૂર્તિમાં પ્રાણપ્રતિષ્ઠાના બે પ્રકાર વર્ણવાયા છે:—

(૧) સ્વાર્થ (૨) પરાર્થ.

‘સ્વાર્થ-પ્રાણપ્રતિષ્ઠા’ એટલે પોતાને ધરે પોતે આરાધના કરવામાટે જ્યારે મૂર્તિમાં પ્રાણપ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવે તે. તેમજ ‘પરાર્થ-પ્રાણપ્રતિષ્ઠા’ એટલે પ્રાણપ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ કરતાં જ્યારે પોતાને ધરે પોતે આરાધના કરવામાટે નહીં; પણ પારકામાટે મૂર્તિમાં કોઈ દેવની પ્રાણપ્રતિષ્ઠા જાહેર મંદિરમાં કરે અથવા કરાવે તે.

નારદપંચરાત્રની શ્રીપ્રથ્વસંહિતામાં આની વિવેચના કરવામાં આવી છે:—

સિંધુતીરે સરિન્દુલે ગ્રામે વા વિપિનાદિકે।
પત્તને વા પર્વતાગ્રે સ્વમંવ્યકતાદિભેદ્યઃ ॥
જગતાં ક્ષેમલાભાય દુષ્ટતાં નિધનાય ચ।

સંસ્થિતો વાસુદેવસ્તુ પરાર્થ ઈતિ કથ્યતે ॥
સ એવ સર્વફલદઃ સર્વેષાં મુક્તિ દાયકઃ।
તસ્માત્ સર્વજન્યઃ સેવ્યઃ પરાર્થઃ પુરુષોત્તમઃ ॥
બ્રાહ્મણોઃ ક્ષત્રિયોઃ વૈશ્યોઃ શૂદ્રાદ્યૈઃ સ્વસ્વસપ્તિનિં।
સ્થાપિતો દેવદેવસ્તુ સ્વાર્થ ઈત્યભિધીયતે ॥
પરવારામ-ગુહ-ક્ષેત્ર-પુત્રાઘાઃ સ્વાર્થસંપદઃ।
તન્માત્રદાનાત્ તદેવઃ સ્વાર્થઃ સંપરિકીર્તિતઃ ॥
પરાર્થઃ સૂર્યસંદશઃ સ્વાર્થસ્તુ ગુહદીપવત્।

એટલે સાગરકાંઠે નદીકાંઠે ગામમાં કે જંગલમાં જો, સ્વયંપ્રકટ કે સ્થાપિત કરવામાં આવેલી, વાસુદેવની મૂર્તિ હોય છે તેને ‘પરાર્થ’ કહેવામાં આવે છે. બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, શૂદ્ર, વિગેરે જ્યારે પોત-પોતાના ધરમાં આરાધના કરવામાટે દેવાધિદેવની મૂર્તિમાં પ્રાણપ્રતિષ્ઠા કરાવે ત્યારે તે ‘સ્વાર્થ’ કહેવાય છે. ફક્ત પોતાનાજ પશુ, વાડી, ઘર, ખેતર, ભૂમિ અથવા તો પુત્રાદિ-પરિવાર નો જ્યારે કોઈ દેવમૂર્તિની આરાધનામાટે ઉપયોગ લેવામાં આવે ત્યારે તે દેવ ‘સ્વાર્થ’ કહેવાય છે. પરાર્થ-દેવ સૂર્યની માફક જગતને પ્રકાશ આપવામાટે હોય છે જ્યારે સ્વાર્થ-દેવ ધરને પ્રકાશ આપવામાટે ગુહદીપની માફક હોય છે.

નારદપંચરાત્રની જ્ઞપ્તસંહિતામાં એ પણ ખુલાસો કરવામાં આવ્યો છે કે પરાર્થ-દેવની પૂજાનો ઉત્તમ અધિકારી તો સંન્યાસી ભિક્ષુક કે અપરિગ્રહી જ હોય છે—“અપરિગ્રહવાન્ યો વૈ તેન સંપૂજ્યૈત્ પ્રભુમ્” આ પરાર્થ પૂજામાટે કોનું દ્રવ્ય ચાલે કે કોનું ન ચાલે એ બાબતમાં પણ બહુ અગત્યનો ખુલાસો આપવામાં આવ્યો છે. ચોર પતિત ચાંડાલ દંભી લોભી અહંકારી અથવા તો અભક્ત ના દ્રવ્યથી પૂજન કરવું જોઈએ નહિ—“માત્રાવિતં ન ગુહ્ણગીયાદ્ અભક્તાદ્ ઉપચારતઃ” (૨૨૧૧).

આ સિવાય સ્વાર્થપ્રતિષ્ઠાપિત દેવની બાબતમાં એક ઉલ્લેખનીય ખુલાસો આ આપવામાં આવ્યો છે કે પોતાના આરાધ્ય ભગવદ્વિગ્રહને નગરોમાં, બજારોમાં. શેરિઓમાં

પોતાની આજીવિકામાટે પ્રદર્શન કરનાર દેવલકની સાથે સંભાષણ દર્શન કે સ્પર્શન નો વ્યવહાર પણ રાખવો જોઈએ નહીં—“ગુહીત્વા ભગવદ્ભિર્બંધં વૃત્તથમ્ અટતીહ યો નગરાપણવીથીષુ તસ્ય દેવલકસ્ય ચ દર્શનં સ્પર્શનં નેવ કુર્વાત્ સંભાષણં તથા” (ન્ય.સં. ૨૧૨૦).

આ સ્લોકના ભાષ્યમાં એક શંકા ઉઠાવવામાં આવી છે કે આજીવિકામાટે ભગવન્મૂર્તિનો આવો દુરુપયોગ સ્વાર્થ-પ્રતિષ્ઠાપિતની માફક પરાર્થ-પ્રતિષ્ઠાપિતની બાબતમાં પણ સંભવી શકે છે, છતાંય કેવલ સ્વાર્થ-પ્રતિષ્ઠાપિત મૂર્તિને અનુલક્ષીનેજ કેમ નિષેધ કરવામાં આવ્યો છે? આનું સમાધાન આપતા ભાષ્યકાર કહે છે મંદિરમાં સ્થિત પરાર્થ વિગ્રહનો કોઈપણ વૃત્ત્યર્થ ઊપયોગ કરીજ નથી શકતો, કેમકે મંદિરની વ્યવસ્થા તો પોતે રાજ્યોને તાબે હોય છે.

આથી સિદ્ધ થાય છે કે આધુનિક યુગમાં જોમ જાહેર મંદિરો સરકારના અંકુશમાં જઈ રહ્યા છે, તેમ પ્રાચીન કાળમાં પણ જાહેર મંદિરોની વ્યવસ્થા રાજ્યોજ પોતે સંભાળતા હશે. તે છતાંય આધુનિક યુગ અને પ્રાચીન યુગ વચ્ચે એક મોટી તફાવત આ છે કે તે વખતના રાજ્યો પોતે ધાર્મિક હતા, જ્યારેકે આજે રાજ્ય બિનધાર્મિકજ ફક્ત નહિ; પરંતુ બહુમતી કોમ પ્રત્યે તેમના ધર્મના કે ધાર્મિક હક્કોના સંરક્ષણની કોઈપણ જવાબદારી સાથે બંધાયેલું નથી. લઘુમતી કોમના ધાર્મિક હક્કોના સંરક્ષણની કેટલી બધી જવાબદારી સરકારની છે કે તેમના ધર્મની નિંદા કરનારી ચોપડીઉપર સરકારને પ્રતિબંધ લગાવવો પડે છે, જ્યારેકે આપણા આરાધ્યદેવ શ્રીરામ અને શ્રીકૃષ્ણ ની નિંદા કરનારી ચોપડી છપાવવામાટે મહારાષ્ટ્ર સરકારને હાલમાં લાયક થવું પડ્યું છે.

આથી એવા રાજ્યને તાબે થાય તેવા દેવમંદિર ચલાવવામાં આપણા ધર્મનું સંરક્ષણ કેટલું થઈ શકે છે તે શાંત ચિત્તથી વિચારવા જોવું નથી શું? આવી બિનધાર્મિક

સરકાર આપણાં મંદિરોની વ્યવસ્થા સંભાળવાને બહાને તે મંદિરોમાં વિદ્યાર્મિઓને વ્યવસ્થાપક નીમે છે. દક્ષિણમાં ઘણા બધા હિન્દુમંદિરો દ્રાવિડ મુનેત્ર કળગમ દળની ઓફીસમાં ફેરવાઈ ગયા, એટલુંજ નહિ પણ તે મંદિરોની મૂર્તિઓ મ્યુઝીઅમમાં બિરાજતી થઈ ગઈ. આપણો તો સંપ્રદાય મહદ્ અંશે નિષ્ઠાહીનોનો મેળાવડો છે; પરંતુ શુંગેરી મકના તાબામાં રહેલી આદ્ય શ્રીશંકરાચાર્યની જન્મભૂમિ પણ ત્યાંની સરકારે પથાવી પાડી છે. જ્યારે કે ચર્ચ કે મસ્જિદ ની ભૂમિ સરકાર પોતાના તાબામાં લઈ નથી શકતી, કેમકે લઘુમતીના હક્કોની આપણા બંધારણે બાંહેધરી આપી છે. વળી તેમના વોટ પણ ચૂંટણી જીતવામાં નિર્ણાયક નિવડતા હોય છે. હિન્દુધર્મના પ્રચાર-પ્રસાર કરવાના હેતુથી નવું ટ્રસ્ટ બનાવવા જઈએ તો ટેક્સ એકઠાંપાન મળી શકતું નથી; પરંતુ મુસલમાન-ઈસાઈઓને તે ટ્રસ્ટ ધાર્મિક ટ્રસ્ટ બનાવતા મળી રહે છે. જૂના હિન્દુમંદિરોને વળી ટ્રસ્ટ બનાવતાં એકઠાંપાન આપે છે, કેમકે નહિ તો લોકો ટ્રસ્ટેજ નહીં બનાવે! આનો અર્થ એકજ કે હિન્દુધર્મના નવા ટ્રસ્ટ બનવા દેવા નહીં અને જૂનાને જોમ બને તેમ પોતાને તાબે કરવા. આવા કાયદાઓથી કંટાળીને રામકૃષ્ણમિશને અન્તે સ્વીકારી લીધું કે તેઓ હિન્દુ નથી. એમ આપણે પણ કોર્ટમાં પુરવાર કરી શકીએ કે પુષ્ટિમાર્ગિઓ હિન્દુ નથી તો-તો જાહેર મંદિરો કદાચ આપણા ધર્મના પ્રચાર-પ્રસારના લાંબે ગાળે વિશ્વસનીય ઉપાય તરીકે માન્ય થઈ શકે છે. અન્યથા આજના સંજોગોમાં તો તે વાત વિશ્વસનીય લાગતી નથી.

હવે કેટલાક આપણા પુષ્ટિમાર્ગીઓ કે જોઓને નથી મર્યાદાબક્ષિતના સાચા સ્વરૂપનું શાસ્ત્રીય જ્ઞાન, કે નથી સ્વમાર્ગિ ઞઓને આધારે પુષ્ટિબક્ષિતના સાચા સ્વરૂપનો અભ્યાસ, તેમજ નથી જૂના ઐતિહાસીક કાયદા કે પરંપરા ની પ્રામાણિક માહિતી, કે નથી આધુનિક કાયદા-કાનૂનની બારીકનો કોઈ ખ્યાલ, તેવા લોકો પોતાના શુદ્ધ સ્વાર્થને

વશીભૂત થઈને બેફામ બફાટ કરતા હોય છે કે જૂના જમાનામાં આપણાં મંદિરો રાજ્યાધીન હતા, તો આજે પણ રાજ્યનું નિયંત્રણ સ્વીકારવામાં વાંધો શેનો આવી ગયો ?

આમાં ધીરજ રાખીને સમજવાની વાત આ છે કે જૂના જમાનામાં આપણી અંગત માલીકીની કોઈપણ સંપત્તિ એવી અંગત નહોતી કે જેના અંગત હોવાને કારણે તેના ઉપરથી રાજ્યનું સ્વામિત્વ હટી જતું હોય. રાજ્યોએ એનાયત કરેલ જમીન, ઘર, ખેતર, ગામ, લાગો કે રોકડ વિગેરે જેવી રીતે આપણા અંગત કહેવાતા તેવી રીતે રાજ્યનું પણ સ્વામિત્વ તો રહેતું જ હતું. દા.ત. સિંહાડ ગામ મૂળમાં ત્યાંના લોકોને આપેલી જાગીર હતી; પરંતુ ટીકત મહારાજશ્રીએ જ્યારે શ્રીનાથજીની સેવા કરવા ત્યાં પોતાનો નિવાસ રાખવો નિધર્મિયો, ત્યારે ઉદયપુર મહારાણાએ તે લોકો પાસેથી લઈને સિંહાડ ગામ ટીકત મહારાજશ્રીને ભેટ કરી. દીધું. એટલેજ તો 'પ્રજા' શબ્દનો અર્થ પણ જનતા તેમજ સંતતી આમ બન્ને રીતનો સ્વીકારવામાં આવ્યો છે. જેમ ગૃહસ્થીમાં પિતા-સંતતીનું અવિભક્ત સ્વામિત્વ હોય છે તેમ રાજ્ય-પ્રજાનું પણ અવિભક્ત સ્વામિત્વ હતું.

આજે તો સરકારે તેથી વિપરીતતથા, ખાસ કરીને મંદિરોની બાબતમાં ૬—૭ પ્રકારના સ્વામિત્વનું વર્ગીકરણ સ્વીકાર્યું છે :—

(૧) અંગત હિતમાટે અંગત સ્વામિત્વવાળા મંદિર.

(૨) દેવમૂર્તિના હિતમાટે અંગત સ્વામિત્વવાળા મંદિર.

(૩) દેવમૂર્તિના હિતમાટે સરકારી વ્યવસ્થા-સ્વામિત્વવાળા મંદિર.

(૪) દેવમૂર્તિના હિતમાટે સરકારી સ્વામિત્વ, પણ, ખાનગી વ્યવસ્થાવાળા મંદિર.

(૫) દેવમૂર્તિના હિતમાટે સાર્વજનિક સ્વામિ-

ત્વવાળા મંદિર.

(૬) જાહેર જનતાના હિતમાટે જાહેર જનતાના સ્વામિત્વવાળા મંદિર.

આવી કાયદાકીય બારીકિઓની સાથોસાથ સેવા સંબંધી પુષ્ટિમાર્ગીય સિદ્ધાંતોની સંવાદિતાના તારતમ્યનો ઉંડો વિચાર કર્યા વિના કેવલ દ્રવ્યોપાર્જનના હેતુથી અથવા તો ટેક્સ બચાવવાના હેતુથી ટ્રસ્ટ બનાવીને જાહેર મંદિરોના ધીકના ધંધા ચલાવતા રહેવાનું દુષ્કરિણામ આજે એ આવ્યું કે આપણાં સાચા સિદ્ધાંતોને નથી કોર્ટ માન્ય કરવા તૈયાર કે નથી જનતા માન્ય કરવા તૈયાર! તે તો ઠીક પરંતુ જેના ઉપર આ સંપ્રદાયના ધાર્મિક ઉપદેશ કરવાની જવાબદારી છે તેઓ પણ તેને કહેતા કાં તો ગભરાય છે અથવા શરમાય છે. શાંત ચિત્તથી વિચારવાનું રહ્યું કે અધ્યાપક જે વિદ્યાર્થીને ભણાવતા ગભરાય કે શરમાય અથવા ડોક્ટર દરદીની ચિકિત્સા કરતા ગભરાય કે શરમાય તો તેવા વિદ્યાલયના વિદ્યાર્થીની અથવા ચિકિત્સાલયના દરદીની શી ગતિ થાય? એટલે બંધાજ પાસાઓનો ઉંડો વિચાર કર્યા વિના શુદ્ધ સ્વાર્થ કે ભીંતિ થી પ્રેરિત થઈને સાચા સિદ્ધાંતને ઢંકવામાં—નથી સંપ્રદાયનું સાચું હિત કે નથી આ સંપ્રદાયના ધર્મગુરુઓની વાસ્તવિક ગરિમાનું સંરક્ષણ!

આ દિવસના અજવાળામાં દેખાતી એક હકીકત છે, છતાંય કોઈપણ જતના ભાન વિનાના કેટલાક ભાણુજીભાઈ દલીલ કરતા હોય છે: 'ગો.બાળકોના શ્રીઠાકોરજીની સામે જે વૈષ્ણવ જનતાને બ્રહ્મસંબંધ આપી શકાય તો એમનું દ્રવ્ય નિત્યક્રમની સેવા-સામગ્રીમાટે કે મનોરથની સેવા-સામગ્રીમાટે સ્વીકારવામાં કેમ વાંધો પડી જાય છે ?

આવા વિધાનોની પાછળ નથી બૌદ્ધિકતાનો પાથો કે નથી સ્વસિદ્ધાંત સ્વસંપ્રદાય કે સ્વારાધ્ય પ્રભુને માટે શ્રદ્ધાભાવનો પાથો.

વ્યક્તિએ શું કરવું કે શું નહિ કરવું તે વ્યક્તિગત રુચિ આવશ્યકતા સામર્થ્ય અને સાનુકૂલતા નો પ્રશ્ન હોઈ

શકે છે; પણ સમાજમાં જ્યારે આપણે કોઈ આયોજન સાંપ્રદાયિક ગતિવિધિના રૂપમાં રજૂ કરતા હોઈએ ત્યારે, ઉપર જણાવેલ રુચિ વિગેરે વ્યક્તિગત બાબતો ગૌણ બની જતી હોય છે. તેમાં જે સૈદ્ધાંતિક સુસંગતિનો ખ્યાલ નહિ રાખીએ તો આ પુષ્ટિમાર્ગ કે વજ્રભ-સંપ્રદાય ના નોખા ફાટાને નાહક ચલાવવાની કોઈ અપેક્ષાજ નથી રહી જતી. સામાન્ય હિન્દુધર્મમાં પછી શી ઉણપ છે? શામાટે નોખા-નોખા ફાટા પાડીને હિન્દુધર્મને છિન્ન-ભિન્ન કરવો જોઈએ! અન્તે કોઈક સૈદ્ધાંતિક વિલક્ષણતાને કારણે નોખો સંપ્રદાય જરૂરી બનતો હોય તો તે સંપ્રદાયની નોખી ફાટ પાડ્યા પછી તેના મૌલિક સિદ્ધાંતોને ભુલાવી દેવા, તે પોતાના સંપ્રદાયના સંસ્થાપક આચાર્યની સાથે શું હિચકારી આવે તેવો વિશ્વાસઘાત નથી?

દા.ત. શ્રીમહાપ્રભુની “યદ્ યદ્ ઇષ્ટતમં લોકે” આજ્ઞા તેમજ શ્રીહરિરાયજીની “સેવાયાં લોકિકી રીતિ:” આજ્ઞાના અનુસાર આપણે સવારે-બપોરે-સાંજે તેમજ જુદી-જુદી ઋતુઓમાં તે-તે ભાતે શ્રીઠાકોરજીને જગાડીએ પોઠાડીએ, સ્નાન કરાવીએ, વસ્ત્ર ધરાવીએ, અન્તર ભોગ-સામગ્રી રાગ વિ. સમર્પીએ છીએ. હવે કોઈ દુષ્ટભુલિ અમ કહે કે એટલો ભોગ ધરો છો તો બાલભાવથી શ્રીઠાકોરજીને મળમૂત્રનો ત્યાગ કેમ નથી કરાવતા? તો શું લોકિક બાળકની માફક સ્નાન પહેલાં શ્રીઠાકોરજીને મળમૂત્રનો ત્યાગ કરાવવાની પણ સેવા કરવી? સર્વથા નહિ, નહિ ને નહિજ. સેવાની બાબતમાં જે લોકિક રીત સ્વીકારવામાં આવી છે, તેનેજ અનુસરવી બધી લોકિક રીતને નહિ. તેમજ વૈષ્ણવોને ગો. બાળકોના શ્રીઠાકોરજી સામે બ્રહ્મસંબંધ આપી શકાય છે; પરંતુ “તસ્મિદધ્ને તનુવિતજ” — “ગુહે સ્થિવા...ભજેત્ કૃષ્ણમ્” — “દાને હિ ન સ્વવિનિયોગ:” — “લોકે સ્વં ભગવદ્ભાવમનાવિષ્ણુર્વન્” વિગેરે આજ્ઞાઓથી સદંતર વિરુદ્ધ હોવાથી જાહેર મંદિરો આ માર્ગમાં હોઈ શકતા નથી અથવા તો જાહેર મંદિરોમાં કરવામાં આવતી સેવા પુષ્ટિમાર્ગિજ

માની શકાતી નથી.

તેથી પુષ્ટિમાર્ગિષિ વૈષ્ણવપ્રણાલીના પ્રચાર-પ્રસારમાટે મંદિર જરૂરી નથીજ. એટલુંજ નહિ બલકે તે પુષ્ટિમાર્ગિષિ સિદ્ધાંત ભાવના અને સમગ્ર સંપ્રદાયના હિત થી તદ્દન વિરુદ્ધ વર્તણૂંક છે, આ પણ સિદ્ધ થાય છે.

(૫/૫) પ્રશ્નકર્તા ભાઈ કહે છે: “પુષ્ટિમાર્ગમાં દરેક કોમના લોકો છે?”

જે કે આ વિધાનમાં નિષ્કર્ષ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહેવાયો નથી, છતાંય અંતર્ગભિત આશયની સંભાવનાઓ કરી શકાય છે.

જેમ કે:—

(૧) પુષ્ટિમાર્ગમાં દરેક કોમના લોકો છે, તેથી જાહેર મંદિર હોવું અનિવાર્ય છે. એટલે કે જે જાહેર મંદિર ન હોય તો દરેક કોમના લોકો પુષ્ટિમાર્ગ કે પુષ્ટિધર્મ ને વળગીને રહી નહીં શકે.

(૨) પુષ્ટિમાર્ગમાં દરેક કોમના લોકો છે, તેથી દરેક પુષ્ટિસ્વરૂપ દરેક કોમના લોકોમાટે સેવ્ય કે આરાધ્ય હોય છે.

(૩) પુષ્ટિમાર્ગમાં દરેક કોમના લોકો છે, તેથી દરેક પુષ્ટિસ્વરૂપની સેવા કરવામાટે દરેક કોમના દરેક લોકો સૈદ્ધાંતિક અથવા તો કાનૂની અધિકાર ધરાવે છે.

(૪) પુષ્ટિમાર્ગમાં દરેક કોમના લોકો છે, તેથી પોત-પોતાને ઘરે પોતાને માથે બિરાજતા પુષ્ટિપ્રભુની પોતાના તન-મન-ધનથી સેવા કરવાનો સિદ્ધાંત હવે અપ્રાસંગિક કે અવ્યવહારૂ બની ગયો છે.

(૫) પુષ્ટિમાર્ગમાં તો શ્રીમહાપ્રભુ અને શ્રીપ્રભુચરણ ના સમયમાં પણ દરેક કોમના લોકો હતા; પરંતુ એ દેશના ખૂણે-ખૂણામાં પર્યટન કરીને પિતા-પુત્રે પોતાના બ્રહ્મસંબંધી અનુયાયિઓને તેઓના ઘરમાંજ સેવા કરવામાટે સેવ્યસ્વરૂપો પધરાવી આપ્યા હતા. જાહેર મંદિરો નહોતા ખોલ્યાં.

આજે ઘણાં લોકો સમજ્યા વિના આતું વિધાન કરતા હોય છે કે તે વખતે કેમકે મુસલમાની રાજઓ આપણા મંદિરો તોડી નાખતા હતા તેથી વિધર્મી અત્યાચારીઓને છકાવવામાટે, શ્રીમહાપ્રભુ-શ્રીપ્રભુચરણે પોતાના ઘરમાંજ સેવા કરી લેવાની ચતુરાઈ દાખવી હતી!

શ્રીનાથજીનું સ્વરૂપ જાહેર જનતાનું છે કે ગોસ્વામી તિલકાયત મહારાજશ્રીનું અંગત છે પારિવારિક તેના વિવાદમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના ન્યાયાધીશ શ્રીગજેન્દ્ર ગડકર કહે છે :—

It is true that Vaishnav temples of vallabh sect are generally described as Havelies and though they are grand inside, the outside appearance is always attempted to resemble that of a private house. This feature can, however, be easily explained if we recall the fact that during the time when Vitthalnathji with his great missionary zeal spread the doctrine of Vallabh, Hindu temples were constantly faced with danger of attack from Aurangzeb" (AIR 63 S.C. 1638 Para 21)

એટલે કે આ વાત ખરી છે કે વાઘ્નવ સંપ્રદાયના મંદિરો ‘હવેલી’ તરીકે વર્ણવાય છે અને ભીતરથી તેઓ વિશાલ હોવા છતાંય બહારથી તેમનો દેખાવ હંમેશાં અંગત ઘર જેવો રાખવામાં આવે છે. આ લાક્ષણિકતાની વ્યાખ્યા સરલતાથી આમ થઈ શકે છે, જે આપણે એક હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીએ કે, જ્યારે વિટ્ઠલનાથજી વાઘ્નવ સિદ્ધાંતોનો મિશનરી ઉત્સાહ સાથે પ્રચાર કરી રહ્યા હતા ત્યારે હિન્દુમંદિરોઉપર ઔરંગઝેબના આક્રમણનું ભય સતત તોલાતું રહેતું હતું.

હવે પુષ્ટિમાર્ગી સિદ્ધાંતગ્રન્થો અને ઈતિહાસ નું સાધારણ અધ્યયન કરતા પણ આ વાત સ્પષ્ટરૂપે જાણી શકાય છે કે પોતાના ઘરમાં ભગવત્સેવા કરવાનો સિદ્ધાંત વિધર્મી રાજઓના અત્યાચારના તાત્કાલીક પ્રતીકરના ઉપાયરૂપે

ઉપદેશવામાં આવ્યો નથી. તે તો શાશ્વત મૂલ્યઉપર અવલંબિત એક જીવનદષ્ટિ તરીકે રજૂ કરવામાં આવ્યો છે. તેથીજ ભક્તિવર્ધિનીમાં સ્પષ્ટ શબ્દોમાં શ્રીમહાપ્રભુ વિધાન કરે છે :—

બીજદાઠ્યપ્રકારસ્તુ ગુહે સ્થિત્વા સ્વધર્મતઃ ।
અવ્યાવૃત્તો ભજેત્ કૃષ્ણં..... ॥

(ભ. વ. ૨).

આ વિધાનની વ્યાખ્યા કરનાર સર્વશ્રી બાલકૃષ્ણલાલજી, ગોકુલનાથજી, રઘુનાથજી, કલ્યાણરાયજી, હરિરાયજી, ગોપેશ્વરજી, વદ્મભજી, બાલકૃષ્ણજી અને ગિરધરજી આમ બધાજ વ્યાખ્યાકારો એકમતથી સ્વીકારે છે કે પોતાના ઘરમાં પોતાને માથે ભિરાજતા શ્રીહકુરજીની સેવામાં પરાયણ થવાથીજ ભક્તિનો બીજભાવ દઢ થઈ શકે છે.

તાજેતરમાં કોઈક વદ્મભભાઈએ કોઈક ઍરવોર્કેટના નામથી લખાયેલ એક અગડબગડ લેખ મોકલાવ્યો છે. આમાં આ પ્રશ્નોત્તરીના મુદ્દાઓઉપર વગર વિચારે જેવા-તેવા વિધાનો કર્યા છે. તે પૈકી આ ભક્તિવર્ધિનીના બીજ શ્લોકઉપરની શ્રીપુરુષોત્તમજીએ લખેલ વ્યાખ્યામાં—“ ગુહે સ્થિત્વા ” નો “ ગુહસ્થાશ્રમે સ્થિત્વા ” જે અર્થ કર્યો છે તેના આધારે સ્વગૃહમાં ભગવત્સેવાના સિદ્ધાંતની આવશ્યકતાને અસ્વીકાર કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે. તે છતાંય તુતીય, ચતુર્થ, પંચમ દ્વિતીય ગુહપીઠોના આચાર્ય વ્યાખ્યાકારોએ જે “ ગુહે સ્થિત્વા ” નો અર્થ ધર કર્યો છે તે બાબતમાં મૌનસેવન કર્યું છે. તેથી, “ જે કાર્ય નિષિદ્ધ નહીં હે વહ અનુજ્ઞાત માના જના ચાહિયે ” એવા અર્થાનુવચનના પોતે કબૂલેલ સિદ્ધાંતમુજબ તેમને પણ ગુહસેવા માન્ય છે, તેમ સિદ્ધ કરી દીધું છે. વળી ‘ ગુહસ્થ ’ નો મતલબ જે ઘરમાં રહેનાર હોય અને તે સિદ્ધાંતનો શ્રીપુરુષોત્તમજીએ નિષેધ કર્યો ન હોય તો શ્રીપુરુષોત્તમજીને પણ ગુહસેવાનો સિદ્ધાંત અનુમત છે, એમ સિદ્ધ થાય છે. આ તો ઍરવોર્કેટ ભાઈની બાળીશ બુદ્ધિની સામે રજૂ કરેલ એક યુક્તિવાદની આરસી છે! હકીકતમાં તો પોતે શ્રીપુરુષોત્તમજીનો આ બાબતમાં જે નિર્ણાયક અભિપ્રાય છે તે તો એમની

આ પંક્તિથી સ્પષ્ટ થાય છે—“આચાર્ય કુલાદ્”ઈતિ શુન્યુક્તરીત્યા ગૃહ એવ સ્થિત્વા ભગવદ્ભાવનં કર્તવ્યં સ્વધર્મરહસ્યં ચ ગોપનીયમિતિ સિદ્ધમ્” (આણભાષ્ય પ્રકાશ). એટલે ગૃહસ્થોની અનિવાર્યતાનો પુષ્ટિમાર્ગમાં વિરોધ કે ખંડન કરનારા મૂર્ખારાજો પોતાના પૂર્વજોનું ખંડન કરવાના પાપને વહોરે છે. તેની બાબતમાં શ્રીભગદીશજીએ શું વિધાન કર્યું છે તેના પુનરાવર્તનની આપણને અપેક્ષા નથી. એડ્વોકેટના મોટા નામથી લેખ લખનારાઓમાં નૈતિક ઔદ્વિક્ક અથવા સ્વધર્મનિષ્ઠા નું જો સાહસ હોત તો આવા અગડ-બગડ લેખ લખવાની વહાલભાઈના મિત્ર-મહોદયને જરૂરતજ ન રહેત. અસ્તુ...

આમાંના કોઈપણ વ્યાખ્યાકાર એમ નથી કહેતા કે વિદ્યર્થી અત્યાચારી રાજાએ આપણા મંદિરોને તોડી નાખે છે, તેથી ધરમાંજ સેવા કરવી. શ્રીગોકુલનાથજી તો સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહે છે કે પોતાને ઘરે ભગવત્સેવાના પ્રકારથી ભિન્ન કોઈ પ્રકાર આપણે ત્યાં ભગવત્સેવાનો છેજ નહીં. શ્રીગોકુલનાથજી તો શ્રીહરિરાયજીનાં ગુરુ થાય અને તેથી શ્રીહરિરાયજી (દ્વિતીય ગૃહાર્થીકના પ્રભાવશાલી ગોસ્વામી મહાનુભાવ) આજ્ઞા કરે છે કે તનુવિત્તજ સેવા પોતાના ધરમાંજ કરવી જોઈએ, પરંતુ તે જો નભતી ન હોય તો ગૃહત્યાગ કરીને જો કોઈ ભગવદીય સ્વગૃહમાં સેવાકથાપરાયણ હોય તેને ઘરે ભગવત્કથા-શ્રવણાર્થ જવું (મંદિરે જવાની વાત તેમણે કહી નથી). નિબંધમાં શ્રીમહાપ્રભુ મુક્તિ કરતાંય વધુ શ્રેષ્ઠ પોતાને ઘરે ભગવત્સેવાપરાયણ બની જીવનયાપન કરવું તેને ગણે છે. સુબોધિનીમાં પણ આપ આજ્ઞા કરે છે કે પોતે ભગવદીય હોવાથી ધરમાં રહેવાનું ઔચિત્ય સિદ્ધ થઈ જવું નથી. કાં તો ભગવાનની સાથે અથવા તો ભગવત્સેવામાટે ધરમાં રહેવું ઉચિત છે, અન્યથા ઘર છોડી દેવું જોઈએ.

આ દિવ્ય સિદ્ધાંત આપણને શિરોધાર્ય શાસ્ત્ર શ્રુતિ-સ્મૃતિ-સૂત્ર-પુરાણ વિગેરેનું નિચોડ છે :—

શ્રુતિ: આચાર્યકુલાદ્ વેદમ્ અધીત્ય ગુરોઃ કર્માતિશેષેણ
અભિસમાપ્ત્ય કુટુંબે શુચૌ દેશે સ્વાધ્યાયમ્ અધીયાનો

ધાર્મિકાન્ વિદધદ્... બ્રહ્મલોકમભિસંપદ્યતે ન સ
પુનરાવર્તતિ (છાન્દોગ્યોપનિષદ્).

સૂત્ર: કૃત્સ્નભાવાતુ ગૃહિણોપસંહારઃ (બ્રહ્મસૂત્ર).

પુરાણ: ગૃહેષ્વાવિશતાં ચાપિ પુસાં કુશલકર્મણાં મદ્વતા-
યાતયામાનાં ન બન્ધાય ગૃહા મતાઃ (ભાગ.).

આવા અનેક શાસ્ત્રવચનોના આદેશને નિષ્ઠાપૂર્વક અનુસરવાની ભાવનાને કારણે શ્રીમહાપ્રભુ તો શ્રીનાથજીના સ્વરૂપને પણ પ્રજ્ઞવાસીઓના ઘરે સેવાર્થ પધરાવવા માંગતા હતા, તેથીજ તેવો આગ્રહ પણ દેખાડ્યો હતો: “તબ શ્રીઆચાર્યજી કારીગરસોં કહૈં હમારે ઠાકુરકી મંદિર સિખરબંધ-ધ્વજા-કલસકો નાદિ—નંદરાયજીકે ઘરકે નાઈ કરો” (ચૌરાસી વૈષ્ણવ વાર્તા) પરંતુ શ્રીમહાપ્રભુના સિદ્ધાંતથી વિપરીત, દેવાલયમાં બિરાજવાની સ્વયં શ્રીનાથજીની ઈચ્છાને વશીભૂત થઈને, શ્રીમહાપ્રભુએ ન છૂટકે આમ વિચાર્યું કે “દેવાલયકી રીતિ યહાં રાખની ઉચિત હે” (ચૌરાસી વૈષ્ણવ વાર્તા) આથી સિદ્ધ થાય છે કે શ્રીજીની સેવાનો પ્રકાર ત્યારે શ્રીમહાપ્રભુના સિદ્ધાંતાભિમત ત્રિયમમુજબ ન હોઈ, ભગવદિચ્છાને સર્વોપરિ રાખવાની દીનતાઉપર અવલંબિત એક અપવાદ હતો. તેથીજ તે વખતે શ્રીનાથજીની સેવામાં બ્રહ્મસંબંધીજ્ઞા વિનાના દેવીભગત બંગાલીઓને પણ પ્રવેશ હતો. આ પણ ઈતિહાસ આપણા વાતસિદ્ધાંત્યના આધારે સિદ્ધ થાયજ છે. શ્રીમહાપ્રભુ તો પોતાને ઘરે એડેલમાં કમશ:—શ્રીમદનમ્બોહનજી, શ્રીગોકુલનાથજી, શ્રીવિઠ્ઠલનાથજી, શ્રીનવનીતપ્રિયાજી અને શ્રીદારકાધીશજી ની સેવામાંજ બિરાજ્યા. શ્રીપ્રભુચરણ પણ છ-છ બાલકોના પ્રાકટ્ય સુધીઉપર જણાવેલ સ્વરૂપે ઉપરાંત શ્રીમથુરાધીશજી, શ્રીગોકુલચન્દ્રમાજી, શ્રીનટવરલાલજી અને શ્રીબાલકૃષ્ણજીની પણ સેવામાં એડેલ સાતધરા (મથુરા) અને ગોકુલમાં સ્વગૃહસ્થોવામાટે આગ્રહશીલ રહ્યા હતા. અત્રકૂટ જેવા મોટા ઉત્સવોઉપર પણ પિતા શ્રીપ્રભુચરણ અને સાત પુત્રો પોત-પોતાના શ્રીઠાકુરજીની સેવામાં પહોંચતા હતા, જતિપુરા પધારી નહોતા શક્તા, એટલે પોતાની સાથે સાતેય સ્વરૂપોના ઉત્સવ ઉત્સવવાની શ્રીજીએ આજ્ઞા કરી હતી. એટલે બહુ

પાછળથી શ્રીગુરુસંઈજના અરેલથી પ્રજાગમન પછી શ્રીજીનો દેવાલયમાં બિરાજવાની ઈચ્છાનો બાધ કર્યા વિના તે પ્રકારને શ્રીમહાપ્રભુના સિદ્ધાંતના માળખામાં સુસંગત કરવા શ્રીપ્રભુચરણે પોતાના દ્રવ્યથી મંદિરના ચોમેરની ભૂમિ (જ્વલિપુરા ગ્રામ) ખરીદીને પોતાના અંગત માલીકીના દસ્તાવેજે બાદશાહ અકબરના સહી-સિકકાવાલા ફરમાનોરૂપે મેળવ્યા હતા. એટલે પોતાના ઘરમાં નહિ તે પોતાના માલીકીના ગામમાં શ્રીજીનો દેવાલય અન્તર્ભૂત કરીને ગજબની સૈદ્ધાંતિક વિચક્ષણતા દાખવી હતી!

એટલે શ્રીમહાપ્રભુએ જે સાર્વજનિક દેવાલયમાં અક્ષયતુતીયાના દિવસે શ્રીજીને પાટ બેસાડ્યા તે દિવસને આપણો સંપ્રદાય પાટોત્સવ દિવસ તરીકે ઉજવતોજ નથી. શ્રીગિરધરજી એક વખત સત્ધરા(મથુરા)માં શ્રીજીને ફાગણ વદ સપ્તમીને દિવસે પધરાવી ગયા હતા, થોડાક દિવસો પૂરતાજ, તે-જ દિવસને આખો સંપ્રદાય આજ દિવસ સુધી શ્રીનાથજીના પાટોત્સવ દિવસ તરીકે ઉજવે છે. આ તથ્ય જે પુષ્ટિસિદ્ધાન્તની અને જે ભાવનાની ઘોષણા કરી રહ્યો છે, તેને આજે વિચારવાની કે માણવાની વાત કરતાંજ મંદિરવાદિઓના હાંજ ગણી જાય છે!

આ બધી વાતોનો સિદ્ધાંતનિષ્ઠા-પૂર્વક શાંત ચિત્તથી વિચાર કરનાર કોઈને પણ સમજામાં આવશે કે સર્વોચ્ચ ન્યાયાધીશ શ્રીગજનેન્દ્ર ગડકરનું વિધાન—“મૂર્તિભંજક વિદ્યર્થિઓથી બચવામાટે ગૃહસેવાનો ઝાંસો ઉભો કરવામાં આવ્યો છે” તે આપણા સિદ્ધાંત ભાવના અને ઈતિહાસ થી કેટલી વિસંગત વાત છે!

પોતાના હૃદયથી પ્રશંસક એવા અકબર બાદશાહના સમયે શ્રીપ્રભુચરણમાટે, જાહેર ભવ્ય મંદિર બંધાવીને ચલાવવામાટે, ધનબલ જનબલ કે પ્રશાસનિક સહયોગની કોઈપણ કમી રહી ગઈ નહોતી. ઈતિહાસ સાક્ષી છે કે તે વખતે આપણા શ્રીજીના સાર્વજનિક દેવાલયનો પુષ્ટિભૂમિમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો. ઈતિહાસ આની

પણ સાક્ષી પૂરે છે કે આગ્રાના હોદેદારો જે આપણી તરફેણ ન લેત તો તે અપુષ્ટિમાર્ગીય બંગાલીઓ કદી પણ શ્રીજીને છોડત નહિ! વળી ઔરંગઝેબ તો અકબરનો પ્રપૌત્ર હોવાથી શ્રીપ્રભુચરણના સમયમાં જન્મ્યોજ નહોતો, ત્યારે તેનાથી બીવાની બીના શ્રીપ્રભુચરણમાટે કેમ પ્રામાણિક માની શકાય? અકબર, જહાંગીર, શાહજહાં; અને તે પછી આવે છે: ઔરંગઝેબ. એટલે આ વિધાન ઈતિહાસથી પણ સર્વથા વિસંગત છે. ઔરંગઝેબે પણ હિન્દુ-મંદિરો તોડવાની ઝુંબેશ પોતાની વૃદ્ધાવસ્થામાં ચાલુ કરી હતી, તેથી શ્રીપ્રભુચરણમાટે ઔરંગઝેબથી બીવાનું વિધાન તો આપણા દેશની સહુથી વડી અદાલતના સિંહાસનઉપર આસીન વિદ્વાન્-ન્યાયાધીશ મહોદયના પદને સર્વથા અણછાજનુંજ વિધાન છે! અતિશય વિસંગતિપૂર્ણ!!

આથી સિદ્ધ થાય છે કે દરેક કોમના લોકો તો શ્રીમહાપ્રભુ-શ્રીપ્રભુચરણના કાળમાં પણ હતાજ, તેથી જાહેર મંદિરોની આવશ્યકતા પિતા-પુત્રે પોતાના પુષ્ટિમાર્ગમાટે ક્યારેય સૈદ્ધાંતિક કે વ્યાવહારિક દષ્ટિએ સ્વીકારી નહોતી. હરીચ્છાવશ સિદ્ધાંતબાધ પણ કરી શકાય છે—તે તો આપણું દાસભાવોચિત દૈન્ય છે—“બાધનં વા હરીચ્છયા!” આને સિદ્ધાંત સાથે કાંઈ લાગતું-વળગતું નથી. રજસ્વલાને પણ ભગવત્સેવા કરવાની છૂટ, સિદ્ધાંતબાધપૂર્વક, અપવાદરૂપે મળી હતી તેનો ઉલ્લેખ વાતસિદ્ધિન્યામાં મળી આવે છે. તે અપવાદને સિદ્ધાંત તરીકે માની શકાતું હોય તો આજે પણ રજસ્વલાઓને મંદિરોની સેવામાં નહાવાની છૂટ આપવી એઈએ.

મર્યાદામાર્ગમાં જાહેર મંદિર-પ્રણાલી શાસ્ત્રમાન્ય છે. જ્યાં સુધી દેહાભિમાન હોય ત્યાં સુધી શાસ્ત્રીય મર્યાદાઓનું ઉલ્લંઘન કરી શકાતું નથી, તેથી શ્રીમહાપ્રભુના સિદ્ધાંતમુજબ, શાસ્ત્રમાન્ય પૂજાપ્રણાલીવાળા તેવા જાહેર મંદિરોમાં થતી પૂજાને પણ મર્યાદામાર્ગ તરીકે માન્યતા આપવામાં આવીજ છે. તે મર્યાદામાર્ગની નકલ કરીને કે તેનું બહાનું કાઢીને પુષ્ટિમાર્ગમાં તો જાહેર મંદિરો બનાવી શકાતાંજ નથી.

શાસ્ત્રીય મર્યાદામુજબ ગ્રહશાંતિ હોમમાં શનિશ્ચર દેવ તેમજ રાહુ-કેતુ જેવા આસુરોનું પૂજન પણ વાર્ણાયું છે; અને તેનું દરેક ગોસ્વામી બાલકોના વિવાહ વખતે અનુષ્ઠાન પણ થાયજ છે. તેથી કાંઈ પુષ્ટિમાર્ગમાં રાહુ-કેતુ આસુરોને પણ આરાધ્ય માની શકાતાં નથી, અન્યાશ્રયનો સખત નિષેધ હોવાથી. આ સૈદ્ધાંતિક સૂક્ષ્મતાને સમજવામાટે નીચે આપવામાં આવતા શ્રીમદ્દાર્શનવચનો મનનીય છે.

જેમકે:—

યાવદ્ દેહોડયં તાવદ્ વણશ્રમધમઞ્ચિવ સ્વધર્મા
ભગવદ્ધમદ્ધયોપિ વિધર્મા: પરધર્મા: વા. યદવા પુન:
આત્માનં જવં મન્યતે સંઘાત્વ્યતિરિક્તં, તદા દાસ્યં
સ્વધર્મ: , અને વણશ્રમાદયોડયિ પરધર્મા:

(સુબોધિની).

તસ્માદ્ વૈદિકપ્રકારણે ભાગવતપ્રકારણે વા ભગવતિ
પ્રવેશ: ત્રૈવર્ણિકાનામ્ અનેયં તુ ભાગવતપ્રકારણેવ.

(સુબોધિની).

...ત્રેધા ભક્તિમાર્ગો નિરૂપિત: પ્રપતિમાર્ગમ્
આહ—“જગન્નાથે વિરૂઢલે ચ શ્રીરંજે વૈકંટે તથા
યત્ર પૂજ્ય પ્રવાહ: સ્યાદ્ તત્ર તિષ્ઠેત તત્પર:.

(નિબંધ).

અહિયાં ગણાવેલા બધાજ ભગવદારાધનાના સ્થળો ભવ્ય મર્યાદામાર્ગથી મંદિરોજ છે, જ્યાં પુષ્ટિમાર્ગથી પણ જઈ શકે છે અને જતાં આવ્યા છે. જેનાથી પુષ્ટિમાર્ગ પ્રમાણે પોતાના ઘરમાં ભગવત્સેવા નભતી ન હોય તેણે અહીંયાં જઈને પ્રપતિમાર્ગનું અવલંબન કરવું જોઈએ. એકાદશસ્કંધની સુબોધિનીમાં તો આપશ્રી ત્યાં સુધી આજ્ઞા કરે છે કે પુષ્ટિમાર્ગને અનુસરવા અશક્ત અધિકારી મર્યાદામાર્ગથી પ્રણાલિકાથી ઘરમાં શ્રીકૃષ્ણનું ભજન કરી શકે છે. ક્યાંય પણ ચિન્તનની આ શૈલીમાં વિધર્મિઓના ત્રાસનો પ્રભાવ દેખાતો નથી. કેવલ જીવાત્માના વિભિન્ન અધિકારો પ્રત્યે સહાનુભૂતિનો અને વિભિન્ન શાસ્ત્રવચનોની સંગતિ બેસાડવાનો

જ ભાવ કેવળ પ્રભળ દેખાય છે.

તેથી આવા બધા અનુકલ્પો વિદ્યમાન હોવા છતાંય, જાણી જોઈને સિદ્ધાંતદ્વેષ કરીને, પુષ્ટિમાર્ગથી સેવાપ્રણાલીને જાહેર મંદિરોરૂપે વિકૃત કરવાનો હેતુ ક્યારેય અનુમોદનીય હોઈ શકતો નથી.

(૨) પુષ્ટિમાર્ગમાં દરેક કોમના લોકો છે, તેથી દરેક પુષ્ટિસ્વરૂપ દરેક કોમની દરેક વ્યક્તિમાટે સેવ્ય કે આરાધ્ય હોઈ શકતું નથી.

કેમકે દરેક સ્વરૂપ દરેક વ્યક્તિમાટે સેવ્ય હોત તો દરેક કોમના લોકોને દરેક પુષ્ટિમાર્ગથી મંદિરોમાં ભીતર-બહાર નહાવાની છૂટ હોવી જોઈતી હતી. જો બ્રાહ્મણોમાંથી પણ અમુકજ કોમ સેવા કરનાર મુખિયા ભીતરિયા બનતા હોય તો સિદ્ધ થયું કે દરેક કોમના લોકોમાટે દરેક પુષ્ટિસ્વરૂપ આરાધ્ય કે સેવ્ય હોઈ શકતા નથી.

વર્તમાનમાં શ્રીનાથદ્વારા મંદિરમાં હરિજનોને ફક્ત દર્શનની છૂટ આપવામાં આવી છે, તેમજ તુલસીની કંઠી આપવામાં આવી છે, આથી સિદ્ધ થાય છે કે કોઈપણ કોમ પુષ્ટિમાર્ગમાં દીક્ષિત થઈ શકે છે; પરંતુ દરેક કોમ પૈકી હરિજનોની કથા તો દૂર, બ્રાહ્મણોની પણ દરેક પેટા જ્ઞાતિઓમાટે દરેક પુષ્ટિસ્વરૂપ સેવ્ય કે આરાધ્ય હોય તેમ દેખાતું નથી. ભીતરની સેવામાં બ્રાહ્મણોની અનેક કોમો પૈકી ગિરનારા, સાંચોરા કે ઓદીચ્ય કોમનેજ પ્રવેશાધિકાર અપાયો છે. બહારથી ફક્ત દર્શન કરવા, નિત્યસેવા કે મનોરથસેવા માટે રૂપિયા પૈસા સામગ્રી વિગેરે ભેટ ધરવાની; અને પ્રસાદ લેવાની વર્તમાનકાલમાં વધેલી ઘેલછાને તો નવધા ભક્તિ પૈકી એકેય પ્રકારની ભક્તિ તરીકે માન્ય કરવામાં આવી નથી!

સાથોસાથ આ પણ આપણે ભૂલવું જોઈએ નહિ

કે બ્રહ્મસંબંધ લઈને પોતાને ઘરે પોતાના માથે બિરાજતા શ્રીકાકોરજીની બધીજ પ્રકારની સેવા કરવાનો અધિકાર તો બ્રાહ્મણ-અલેચ્છ, બાલ-વૃદ્ધ, સ્ત્રી-પુરુષ, પુણ્યાત્મા-પાતકી, ભારતીય-અભારતીય, ધનિક-નિર્ધન બધાનેજ છે. જો કોઈપણ પુષ્ટિસ્વરૂપને આપણે દરેક કોમના પુષ્ટિમાર્ગીઓમાટે આરાધ્ય તરીકે સ્વીકારીએ તો પછી બ્રહ્મસંબંધ દીક્ષા આપીને હરિજનનાદિ દરેક કોમના માણસોને પણ મુખિયા-ભીતરિયા બનવાનો અધિકાર સ્વીકારવો જોઈએ! કેમકે હરિજનોને પણ બ્રહ્મસંબંધ લીધા પછી સેવાધિકારસિદ્ધિ તો થાયજ છે. હવે બ્રહ્મસંબંધ લેવા છતાં જ કોમના માણસોને મુખિયા-ભીતરિયા તરીકે જ સ્વરૂપની ભીતરની સેવામાટે ન્હાવાની ડૂટ ન હોય તો સિદ્ધ થાય છે કે તે સ્વરૂપ તે કોમના માણસોમાટે આરાધ્ય નથી.

આ બાબતમાં અસલમાં આપણો સિદ્ધાન્ત આમ છે કે બ્રહ્મસંબંધ લેવાથી સેવામાં પ્રતિબંધક બની શકતા હોય એવો કોઈ પણ કે બધાજ દોષોની નિવૃત્તિ થઈ જાય છે. જેમકે:—

“પોતાની પત્નિ સંતતિ ઘર પ્રાણ વિગેરે પરમાત્માને નિવેદિત કરનારા આત્મનિવેદિઓને મારામાં ભક્તિ પ્રગટ થાય છે, એમને મેળવવા જેવી કોઈ વાત બાકી રહી જતી નથી.” આ વચનોને આધારે ગોકુલેશ શ્રીકૃષ્ણના સાક્ષાત્ ભજન કરી શકવાના અધિકારરૂપે આત્મનિવેદનને માન્ય કરવામાં આવેલ છે.

(શ્રીપ્રભુચરણકૃત: નવર. પ્રકા.).

‘બ્રહ્મસંબંધ કરવું’ એટલે પુષ્ટિમાર્ગના આચાર્યદ્વારા ભગવાનની સંમુખ કરવામાં આવતું નિવેદન કે જેથી દેહ અને આત્મા ના સેવાપ્રતિબંધક બધાજ દોષો નિવૃત્ત થઈ જાય છે.

(શ્રીગોકુલનાથજીકૃત: સિ.ર.વિ.).

‘બ્રહ્મસંબંધ’ એટલે આપણા પુષ્ટિમાર્ગીઓ આચાર્યદ્વારા ભગવાનની સંમુખ કરવામાં આવતું નિવેદન. તે બ્રહ્મસંબંધ લેવાથી પોતાના દેહ જીવ વિગેરેના બધાજ દોષોની નિવૃત્તિ થાય છે. જીવ અને દેહ નો ઉપયોગ ભગવત્સેવા કરવામાટે, તેમજ અન્ન વસ્ત્ર વિગેરે વસ્તુઓનો ઉપયોગ પ્રભુને ભોગ વસ્ત્ર ધરવામાટે થઈ શકે છે.

(શ્રીકલ્યાણરાયજીકૃત: સિ.ર.વિ.).

આથી સિદ્ધ થાય છે કે સ્ત્રી-પુરુષ બાલ-વૃદ્ધ બ્રહ્મચારી-સંન્યાસી ધનિક-નિર્ધન સત્યગુણી-કલિયુગી બ્રાહ્મણ-ચાંડાલ પુણ્યાત્મા-પાતકી રોગી-નિરોગી ભારતીય-અભારતીય જેવા કોઈ પણ જાતના દેહોને ધારણ કરનાર કોઈ જીવના સહજ દેશોત્થ કાલોત્થ સંમોગજ કે સ્પર્શજ જેવા કોઈ પણ દોષ તે જીવને ભગવત્સેવા કરવામાટે અયોગ્ય કે અનધિકારી રહેવા દેતા નથી, તે છતાં જ બ્રાહ્મણો પૈકી પણ અમુકજ કોમને શ્રીનાથજી વિગેરે પ્રસિદ્ધ સ્વરૂપોની ભીતરની સેવામાં ન્હાવા દેવાની પ્રણાલિકા આ વાતને સિદ્ધ કરે છે કે તે-તે સ્વરૂપો દરેક પુષ્ટિમાર્ગીઓમાટે પણ સેવ્ય નથી. જાહેર કે આમ જનતાના ઉદ્ધારક માનવાની તો વાતજ અસ્થાને છે.

એટલે કાં તો આપણા પુષ્ટિમાર્ગના સિદ્ધાંત:—

ઘોષામીશં વદમે ક્યમપિ મનુજ: પ્રાપ્નુયુનેર્વદેવી
સુષ્ટિર્થયા ય ભૂયાત્રિજ્જ્વરહિતા.....

(શ્રીવદ્બ્રહ્મકાંડ).

ભગવદ્દૂપસેવાર્થં તત્સૃષ્ટિ: નાન્નથા ભવેત્.

(પુ. પ્ર. મ.).

તેથી પોતાના ઘરની બહાર એટલે કે જાહેર મંદિરોમાં

બિરાજતા આ સ્વરૂપો પુષ્ટિમાર્ગિ સિદ્ધાંતથી વિપરીત પ્રકારે જગત્ના ઉદ્ધારક અને છે, કાં તો એમ સ્વીકારવું જોઈએ; અથવા તો દરેક કોમના માણસોને તે સ્વરૂપોની અન્તરંગ-બાહ્ય બંધીજ સેવામાં ન્હાવા દેવાની દૃષ્ટ હોવી જોઈતી હતી. કાં તો આપણા સિદ્ધાંતોથી વિરુદ્ધ કોઈ પ્રણાલિકામુજબ આ જાહેર મંદિરો, પુષ્ટિમાર્ગમાં એક વિકૃતિરૂપે ચાલી રહ્યા છે, એમ સ્વીકારવું જોઈએ; અથવા તો શ્રીમહાપ્રભુના વચનોનું પ્રામાણ્ય હવે આપણે સ્વીકારવા તૈયાર નથી એમ ઘોષિત કરી દેવું જોઈએ!

આ વિકલ્પોનું સમાધાન જે એક વાતને સ્વીકાર્યા સિવાય મળી શકતુંજ નથી, તે તથ્ય આ છે કે જે પુષ્ટિસ્વરૂપ જેના માથે બિરાજતું હોય તેનામાટેજ તે સ્વરૂપ સેવ્ય હોય છે, બીજાનેમાટે નહિ. દરેક પુષ્ટિસ્વરૂપ ગૃહસેવાર્થ પુષ્ટ થયેલ હોવાથી ઓછામાં ઓછું એક વ્યક્તિનું સેવ્ય હોય છે; અને વધુમાં વધુ એક પરિવારનું સેવ્ય હોય છે. તેથી શ્રીપુરુષોત્તમજી એમ આજ્ઞા કરે છે:—

તથાય યથા પ્રહલાદાદ્યર્થ સ્તમ્બાદિભ્યઃ પ્રાદુર્ભાવઃ
તથા અત્રાપિ એતસ્મૈવ ઉદ્ધારાય પ્રાદુર્ભાવો, નતુ
સાધારણતથૈતિ

(સર્વ.નિ.આવ.બં.)

આવી રીતે આમ જનતાનું સેવ્ય કહેવાતું ‘જગદુદ્ધારક’ સ્વરૂપ પુષ્ટિમાર્ગિ હોઈ શકતું નથી; અન્યથા જગત્ના કોઈપણ જીવને તે સ્વરૂપની અન્તરંગ-બહિરંગ બન્ને સેવામાં ન્હાવાનો અધિકાર સ્વીકારવોજ પડશે. પછી અપરસા છોવાઈ જવાનો કે મેંડ-મરજાદનું બહાનું ચાલી નહિ શકે. કેમકે તે બધા દોષોની નિવૃત્તિની બાહેધરી પોતે ભગવાને સાક્ષાત્ સ્વમુખારવિંદથી—“બ્રહ્મસંબંધકરણાત્ સર્વેથાં દેહજીવયોઃ સર્વદોષનિવૃત્તિર્હિ દોષાઃ પંચવિદ્યાઃ સ્મૃતાઃ સહજાઃ દેશકાલોત્થાઃ લોકવેદનિરૂપિતાઃ સંયોગજાઃ સ્પર્શજાસ્ય ન

મંતવ્યાઃ કથંચન” વચનદ્વારા આપેલી છે.

ઘણાં બધા ભગવત્સ્વરૂપો, જેમની આજે જગદુદ્ધારક કે વૈષ્ણવોદ્ધારક હોવાના રૂપે બદનામી કરવામાં આવી રહી છે, તે હકીકતમાં તો તે-તે બાળકોના ઘરોમાં તેમના પોતનાજ પરિવારના સેવ્ય કે ઉદ્ધારક હતા, છે અને સિદ્ધાંત સ્વીકારીએ તો ભવિષ્યમાં પણ રહેશેજ. અન્યથા તો વૈષ્ણવો પણ અન્તે જગત્માં જન્મેલા હોવાથી એકજ જગદુદ્ધારક સ્વરૂપથી કામ ચાલી શકે પછી નોખા-નોખા વૈષ્ણવોદ્ધારક અને સેવકોદ્ધારકનું તારતમ્ય નિરર્થક સિદ્ધ થઈ જાય છે. આવી વિચારસરણીમાં ગોસ્વામિબાલકોદ્ધારક સ્વરૂપ કોઈ બચતુંજ નથી! એટલે ગામની માંદગી મટાડનારા વૈદ્યારજીજી જાણે માંદા થઈ મરવા ન પડ્યા હોય એવું આજે થઈ ગયું છે! હકીકતમાં તો અમો ગોસ્વામી બાળકોને આજની તારીખમાં પ્રવાહિજીવોની માફક આત્મોદ્ધારની લેશમાત્ર પિન્તા કે પરવાલ રહીજ નથી. જે હોત તો અમારી બીતર પુરુષોત્તમ હોવાની ભ્રમણા કે ઘેલછા નું ભૂત ભરાયુંજ ન હોત! જેઓ પોતાની ‘આચાર્ય’ પદવીને અનુરૂપ કૃષ્ણસેવા-પરાયણતા ભાગવત-તત્ત્વજ્ઞતા અને દંભાદિ-રહિત વ્યક્તિત્વ કેળવી શકવાનો પોરુષ પણ પ્રકટ ન કરી શકતા હોય, તેઓ પોતાને પુરુષોત્તમ માની બેસે આથી વધુ હાસ્યાસ્પદ વાત બીજી શી હોઈ શકે!

(કેટલાક કોઠ લોકો, જેઓની મૂખામી ભરેલી અનેક શંકાઓનું સમાધાન મેં વિશોધનિકા વિ. ગ્રંથોમાં કરીજ રાખ્યું છે. તે વિશોધનિકાને એક વખત વાંચી જવાની વિનંતી કરતી વખતે તેઓ ખાનગીમાં કબૂલ કરતા હોય છે કે “આવા બધા ગ્રંથોને વાંચી-સમજી શકવાની સામર્થ્ય તેઓમાં નથી”; અને મારી પીઠ પાછળ ગપ્પ હાંકતા હોય છે કે “શ્યામ મનોહરજીને બસ એક સવાલ કે ‘શું વૈષ્ણવોના ઠાકુરજીને તમે તમારા ઠાકુરજી પાસે પધરાવશો? જે નહિ તો વૈષ્ણવોના અને ગોસ્વામી બાળકોના ઠાકુરજી

સમાન કેવી રીતે હોઈ શકે!" પૂછીને બોલતી બંદ કરી દીધી". પઠાબુદ્ધિવાળા પુરુષોના પ્રકટ પુરાવાની ખોટને પૂરી કરનારાઓને શું કહેવું! હકીકતમાં તો મને આ સવાલ પ્રત્યક્ષમાં પૂછવામાંજ નહોતો આવ્યો—ખોટી ગપ હાંકવાથી કયો લાભ? છતાંય ધારો કે મારી બોલતી બંદ થઈ ગઈ તો તે બંદ પરેલી બોલતીનો પ્રાયશ્ચિત્ત લ્યો હું આ લેખિનીને ચલાવીને કરી લઉં છું! હું મારા ઠાકુરજીના જાહેરમાં દર્શન તો ખોલતો નથી; પરંતુ ક્યારેય જો કોઈ વૈષ્ણવને માંથે બિરાજતા ઠાકોરજી મારે ઘરે પધારે તો તેમને મારા ઠાકુરજીની સાથે એકજ સિંહાસન ચોકી કે શય્યા ઉપર બિરાજમાન કરવામાં, ભોગ ધરવામાં કે પોઠાડવામાં કોઈ જાતનો ભેદભાવ રાખવાની ભાવના મારા મનમાં નથી, નથી અને નથીજ. શ્રીહરિરાયજીએ લખેલ

‘સ્વરૂપતારતમ્નિણ્યં’

ગ્રંથમાં શ્રીમહાપ્રભુ-શ્રીપ્રભુચરણદ્વારા પુષ્ટ કરેલા સેવ્ય સ્વરૂપો અને આધુનિક ગોસ્વામિબાળકોદ્વારા પુષ્ટ કરેલા સેવ્ય સ્વરૂપો ની વચ્ચે કોઈ તારતમ્ય નથી, તેમાં મારી દૃઢ આસ્થા છે. હવે કેટલાક જટ્ટબુદ્ધિવાળા દલીલ કરતા હોય છે કે “જો ખરેખર તારતમ્ય ન માનતા હોવ તો પોતાના ઠાકુરજી વૈષ્ણવોને સોંપી દો અને તેમના ઠાકુરજીની સેવા પોતે કેમ કરવા મંડતા નથી?” ધંધાક્રીય ભગતીના ભવાડામાંથી વૈષ્ણવો છટકીને બહાર ન નિકલે જાય, તેવા કુટિલ હેતુથી પોતાના માંથે બિરાજતા ઠાકુરજીનું માહાત્મ્ય આવા જટ્ટબુદ્ધિ દેવલકો વધારતા હોય છે—પોતાના માંથે બિરાજતા સ્વરૂપમાં અનન્યાસક્તિને કારણે નહીં! એટલે આવી ખોટી દલીલ ભેજામાંથી ઉપજાવી કાઢે છે!! હકીકતમાં તો ધારો કે કોઈ કહે કે “દરેક માણસની ભેરી-છોકરા-ઘર-સંપદા એકસરીખીજ પ્રિય કે શલાઘ્ય હોય છે” તો આવા જટ્ટબુદ્ધિવાળા માણસ સિવાય બીજો કોણ એમ કહી શકે કે “જો એકસરીખી માનતા હોવ તો પોતાની ભેરી-છોકરા-ઘર-સંપદા બીજને સોંપીને તેમની પોતે કેમ લઈ લેતા નથી!!!)

ખેર, તે-તે પ્રસિદ્ધ સ્વરૂપો અસલમાં ગો.બાલકોના સેવ્યસ્વરૂપ હતાં, તેથી જો બ્રાહ્મણોની શાંતિઓ ગો.બાલકોની આચારમયદાને માફક નહોતી, તેમને તે સ્વરૂપોની સેવામાં નહાવાનો અધિકાર આપવામાં આવ્યો નહોતો. કૃપજ્વલાચાર કે બ્રાહ્મણાચાર થી દેશકાલાતીત પુરુષોત્તમ બંધાયેલ હોત તો મોહના ભંગી કે પઠાન તાજબીબીની સાથે તે રમીજ ન શકે. તે-તે સ્વરૂપો આજ દિવસ સુધી કૃપજ્વલાચાર કે બ્રાહ્મણાચાર ની ચાર દીવારીમાં કેદ રહ્યા, તે સેવા કરનારાઓના કુલાચારની કાનીથીજ. આજે સેવા કરનારાઓએ પોતે તે કુલાચાર છોડી દીધો અને શ્રીઠાકોરજીને તેમાં સપડાવી દીધાં છે. આજે જો બ્રાહ્મણોને મુનિયા-ભીતરિયા બનાવવામાં આવે છે તેઓ, પોતાના માલિક કેટલાક ગોસ્વામિબાળકોની માફક બ્રાહ્મણાચારનું ભાન ભૂલીને, બજારના ચા-પાન-નાસ્તા અનવસરમાં કરતાંજ હોય છે! શ્રીઠાકોરજી તો જોના સેવ્ય હોય છે, તેની કાનીથી તેનો આચાર પાળતા હોય છે, પણ તે હવે ખોટા આચારમાં સપડાઈ ગયા છે. તેથી જો શ્રીઠાકોરજી જોતો આચાર પાળતા હોય તેનાજ સેવ્ય હોઈ શકે છે—દરેક કોમના નહિ. એમ સાવ આંધળે ભેડઈ ફૂટાઈ રહ્યું છે કે નહિ? વિચાર કરવું આવશ્યક છે!

આપણે પોતે જો દેવીના ઉપાસક તંત્ર-મંત્ર કરનાર શ્રીમાલી બ્રાહ્મણના ઘરે જમી શકતા હોઈએ તો, શ્રીઠાકોરજીમાટે પણ સખડીભોગ સિદ્ધ કરવાની સેવામાં શ્રીમાલી બ્રાહ્મણ કેમ ના નહાઈ શકે? આપણે તો હોંટલોમાં કે દરિયકાઠિ સ્ટોલમાં ભેળપૂરી કે કચોરી-પકોડી ખાતા હોઈએ, જોકે બ્રાહ્મણાચારમુજબ ખાવીજ ન જોઈએ! આજે આવું થયું છે કે આપણે બધુંજ ખાઈએ છીએ; પરંતુ શ્રીઠાકોરજીનેમાટે આગ્રહ રાખીએ છીએ કે કૂવાનું જલ ન હોય તો શ્રીઠાકોરજી સખડી આરોગતા નથી. વાતમાં તો આવે છે કે હાટમાંથી લઈને જલેબી ધરાવી તે શ્રીનાથજીએ આરોગી હતી, એટલે અપરસ આપણી કે

શ્રીકાકીરજીની ?

સૈદ્ધાંતિક દષ્ટિએ શ્રીમહાપ્રભુ સર્વનિર્ણયમાં આજ્ઞા કરે છે :—

શુદ્ધિ (અપરસ) સ્વતંત્ર ધર્મ પણ હોઈ શકે છે; તેમજ ધર્મગિભૂત પણ. દેશ-કાલ-દ્રવ્ય-કર્તા-મંત્ર-કર્મના ભેદે છ પ્રકારની શુદ્ધિ અપેક્ષિત હોય છે. આ શુદ્ધિ (અપરસ) બધીજ વાતોમાં ઉપકારક અંગ છે. ખાસ કરીને શ્રીત કર્મ તો શુદ્ધ દેશ-કાલ-દ્રવ્ય-કર્તા-મંત્ર-કર્મ વરે સિદ્ધ થાય તોજ ધર્મ સિદ્ધ થયો કહેવાય, નહિ તો અધર્મ !'

(સ.નિ.કારિ. ૪૦-૪૧).

વર્ણશ્રમધર્મને અનુસરનારાઓએ તો શ્રુતિ સ્મૃતિ સૂત્ર પુરાણો માં જે રીતે ધર્મ ઉપદેશવામાં આવ્યો હોય તે રીતેજ તેનું વિધિવત્ અનુષ્ઠાન કરવું જોઈએ. દરેક બ્રાહ્મણે, ક્ષત્રિયે, વૈશ્યે કે શૂદ્રે પોત-પોતાના બ્રહ્મચર્ય, ગૃહસ્થ, વાનપ્રસ્થ કે સંન્યાસ આશ્રમે; અને જે-જે આજીવિકાઓ દેખાડવામાં આવી હોય તે-તે આજીવિકાઓથીજ અર્જિત અન્નથી જીવનચાપન કરવું જોઈએ. આચાર (દા.ત. : કૃતાના ન્વલથી સ્નાન-પાનનો; કે બ્રાહ્મણોની કોઈક વિશેષ જ્ઞાતિઓના ઢાંચે રાંધવામાં આવેલ રસોઈને શુદ્ધ માનવાનો રિવાજ પણ) એ શાસ્ત્રનિષિદ્ધ આજીવિકા (દા.ત. દેવલકવ્વ-તિ) થી પળાતો હોય તો અડધોજ રહ્યો પૂરેપૂરો નહિ.

(સર્વ.નિ.કારિ. ૧૮૫).

આ કલિયુગમાં વર્ણશ્રમને અનુસરનારાઓનો મુખ્ય ધર્મ તો નષ્ટ થઈ ગયો છે. છલથી કોઈ કરતો પણ હોય તો તેથી ધર્મસિદ્ધિ કે ઉદ્ધાર થઈ શકતા નથી. તેથી જેમ બને તેમ, વિધિ-વિહિત હોવાને કારણેજ ફક્ત નભાવવાને ખાતર નભાવવું જોઈએ અને આથી વધુ પડતો આદર તેમાં રાખ્યા સિવાય,

ભક્તિમાર્ગને અનુસરવાનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ.

(સર્વ.નિ.કારિ. ૨૨૩-૨૨૪).

હાલમાં તો કલિયુગમાં બધાજ લોકો વિરુદ્ધાચારમાં તત્પર બની ગયા છે — શાસ્ત્રોનું અધ્યયન કે યજ્ઞયાગાદિક પોત-પોતાના કર્મ કરતાંજ નથી; કે નથી પોત-પોતાના આચારો (અપરસ) નું પણ લોકો પાલન કરતા હોય છે. ક્યાંક વળી આચાર (અપરસ) પળાતો પણ હોય તો તે સાવ અગડં-બગડંજ. આવી વિશિષ્ટ માનસિકતાવાળા જિવ્હોપસ્થપરમાણ પ્રાત્યપ્રાય લોકો પોતે એટલા દૂષિત હોય છે કે તેઓ ધર્મ કરે તો પણ ધર્મ સિદ્ધ થઈ શકતો નથી! જે દેશકાલાદિ છ પદાર્થોથી ધર્મ સિદ્ધ થાય છે તેની શુદ્ધિ કલિયુગમાં તો દુર્લભતરજ છે.

(સર્વ.નિ.કારિ. ૨૧૨-૨૧૪).

છતાંય જેમ બને તેમ પોત-પોતાના વર્ણો કે આશ્રમે મુજબના જે કર્મો કે શુદ્ધિ અથવા આજીવિકા, શાસ્ત્રોદારા આપણામાટે નિર્ધારિત હોય, તે સ્વધર્મને અનુસરવાનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ. જે કર્મ કે અશુદ્ધિ કે આજીવિકા (દા.ત. દેવલકવ્વતિ) શાસ્ત્રનિષિદ્ધ હોય તે વિધર્મથી બચવાનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ. નિર્દિત-અનિર્દિત વિષયોનો વિવેક કર્યા વિના ઘોડાની માફક દોડતી ઈન્દ્રિયોઉપર કાબૂ મેળવવાનો પ્રયાસ ક્યારેય છોડવો જોઈએ નહિ.

(સર્વ. નિ. કારિ. ૨૩૮).

પોતાના આશ્રમને અનુરૂપ આચારને નભાવતા બ્રહ્માનુભવસંહિત જે માહાત્મ્યજ્ઞાનપૂર્વક પ્રભુમાં પ્રેમ હોય તો બ્રહ્મભાવ સિદ્ધ થાય છે. ભક્તિની ફલાવસ્થામાં પોતાના આશ્રમાચાર જે ફલાનુભવમાં પ્રતિબંધક થતાં હોય તો છોડી શકાય છે.

(સર્વ. નિ. પ્રકા. ૧૮૬).

ન્યાં સુધી આ દેહ છે ત્યાં સુધી શાસ્ત્રવિહિત

વણશ્રમધર્મને સ્વધર્મ તરીકે સ્વીકારવા જોઈએ. ત્યારે ભગવદ્ધર્મ (સેવા કથા તીર્થ વ્રત વિગેરે) પણ કાં તો આપણામાટે કર્તવ્યરૂપ નથી; અથવા કોઈક બીજાનેમાટે ઉપદેશ કર્તવ્યો છે, એમ સ્વીકારવું જોઈએ. જ્યારે આપણને એમ લાગે આ દેહ તો ક્ષણભંગુર છે અને જીવાત્મા તો પરમાત્માનો અંશ હોવાથી તેનો સહજ દાસ છે, ત્યારે ભગવત્સેવાનેજ સ્વધર્મ અને વણશ્રમધર્મને પરધર્મ તરીકે સ્વીકારવા જોઈએ.

(સુબો.૩/૨૮/૨).

ઓછામાં ઓછી ત્રણ કલાક ભગવત્સેવા પહોંચીને જે આજીવિકા આપણામાટે નિષિદ્ધ (દા.ત. ભગવત્સેવા કરવાની નોકરી કે ધંધો) ન હોય તેવા ઉપાયથી ધનોપાર્જન કરવા જવું જોઈએ. પરંપરાથી ચાલતું (દા.ત. ધંધાકીય મંદિર) આવ્યું હોય તો પણ, જે નિષિદ્ધ હોય તો છોડી દેવું જોઈએ.

(સ.નિ.પ્રકા.૨૩૨).

આ વચનોનો શાંત ચિત્તથી વિચાર કરતા સિદ્ધ થાય છે: જે અપરસના નિયમો છે તે યથાશક્તિ આપણામાટે આવશ્યક હોવા છતાંય, તે પુષ્ટિમાર્ગીય નિયમો નથી પરંતુ મર્યાદામાર્ગીય નિયમો છે. મર્યાદામાર્ગીય નિયમોનો ત્યાગ દેહાભિમાન હોય ત્યાં સુધી કરી શકાતો નથી. હવે ભગવત્સેવા અને ભગવત્કથા તે આપણો પુષ્ટિમાર્ગીય ધર્મ છે. તે સર્વદેશમાં અને સર્વકાલમાં સર્વજનાધિકારક છે. ભગવત્સેવોચિત શુદ્ધિ તો બ્રહ્મસંબંધથી થાય છે — વણશ્રમધર્મોચિત અપરસથી નહિ. તેથી વણશ્રમથી બહિર્મૂલ મેચ્છ અલિખાન-તાજબીબી વિગેરે પણ ભગવત્સેવાના અધિકારી છે. અલબત્ત જ્યો પરંપરાથી વણશ્રમધર્મને અનુસરતા આવ્યા છે, તેઓએ દેહાભિમાનની નિવૃત્તિ અથવા ભક્તિની ફલાવસ્થા સુધી વણશ્રમાચાર છોડવો જોઈએ નહિ. આવી સ્થિતિમાં કૃપજ્વળનો ડોળ કરીને દેવલકવૃત્તિ કરવી તે તો જઘન્ય કોટીની વિરુદ્ધધર્મશ્રિયતાનોજ એક હાસ્વાસ્પદ દાખલો છે!

(૩) તેથી જાહેર (ભગવત્સેવાને નોકરી કે ધંધામાં વિકૃત કર્યા વિના ચાલીજ ન શકતા હોય એવા) મંદિરો વિના કોઈપણ પુષ્ટિસ્વરૂપ દરેક કોમના સેવ્ય બની શકતા નથી. જે પુષ્ટિસ્વરૂપો દરેક કોમના સેવ્યજ ન બની શકતા હોય તો, કોઈ પણ પુષ્ટિસ્વરૂપની સેવા કરવાનો, દરેક કોમના પુષ્ટિમાર્ગીયને કાનૂની કે ધાર્મિક અધિકાર પણ મળી શકતો નથીજ. અન્તે પોતાના ઘરમાં પોતાના વણશ્રમાચાર કે સાધારણાચાર અને પોત-પોતાની શાસ્ત્રશુદ્ધ વૃત્તિથી આજીવિકા ચલાવતા પોતાના પરિવારજનોના સહયોગથી પોતાના તનુ-વિત્તથી પોતાને માથે ભિરાજતા સ્વરૂપની પોતેજ સેવા કરવાનો સિદ્ધાંત સિદ્ધ થઈ જાય છે.

(૪) પુષ્ટિમાર્ગમાં દરેક કોમના લોકો હોવાથી ઉપર જણાવેલ સિદ્ધાંત આજે મિથ્યા કે અવ્યવહારૂ બની ગયો છે કે નહિ, તે બાબતમાં આંતરરાષ્ટ્રીય પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવ પરિષદના પ્રાણાધાર નિ.વી. પ્રથમેશજી મહારાજશ્રીનું તા. ૨૫-૨-૮૧ નું — “હમારી ધાર્મિક સ્થિતિકા વર્તમાન સ્વરૂપ એવં ભવિષ્યકી વ્યવસ્થા હેતું પ્રતિવેદન” મથાળાવાળું પ્રતિવેદન દરેક પુષ્ટિમાર્ગીયમાટે અતિશય મનનીય છે.

સંભવ છે કે કોઈક “પુષ્ટિમાર્ગીયનું મન અપસિદ્ધાંતોથી હરાઈ ગયું હોય”; અથવા તો બીજા કેટલાક આંતરરાષ્ટ્રીય પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવ પરિષદના મંચ કે મુખપત્ર નો ગેરલાભ લઈ પુષ્ટિમાર્ગીય ભોળી જનતામાં પોતાના ઉદરરંજન કે નેતૃત્વરંજન ના હેતુથી જનમનોરંજનમાટેના નિરંજન આયોજનો ગોઠવવાનો ઉમ્મદજીકો પણ ધરાવતા હોવાથી એમ કહેતાં હોય છે:—

“પુષ્ટિમાર્ગમાં જાહેર મંદિરોનો વિરોધ કરનાર સંપ્રદાયના હિતથી વિરુદ્ધ કામ કરી રહ્યા હોવાથી તેમની ટાંગ તોડી નાખવી જોઈએ! કેમકે આજની આવશ્યકતા ધાર્મિક સંગઠનની છે — જૂના પહેલા નિરર્થક ધાર્મિક સિદ્ધાંતોના કબજાની નહિ” આવા મહાનુભાવોએ પૂજ્યપાદ ગોસ્વામી શ્રી

૧૦૮ શ્રીરાણછીડાચાર્ય પ્રથમેશજ્ઞના આ નિવેદનનું મનન કરવું જોઈએ, અમે તે નિવેદનમાંથી છૂટા-છૂટા મહત્વપૂર્ણ અંશોનો ઉતારો આપીએ છીએ :—

(૧) આજ જે ટ્રસ્ટોંકી યા ન્યાસોંકી પ્રણાલી ચલ રહી છે વહ પૂંજવાદકી એક અભિનવ દાસતા છે, જિસમેં ભગવાનુ ગાય, ગુરુ ઔર ધર્મનુમાભિઓં પર એકછત્ર સામ્રાજ્ય કરનેકી લાલસા સમાઈ હુઈ છે (પૃષ્ઠ ૧૦).

(૨) વદ્ધભતમેં યહ સિદ્ધાંતતઃ ગલત છે ઔર એસે દેવસ્થાનકિ ચઢાવેકા પ્રસાદ ભી નહીં ખાયા જા સકતા છે, ક્યોંકિ વહાં દેવલકવૃતિ હી પ્રધાન છે (પૃષ્ઠ ૧૦).

(૩) ઈસ સબકા ક્યા મતલબ છે યહ સમજમેં આના કકિન છે. હાં, એક બાત સાફ છે કિ સ્વાર્થસે મતલબ છે, ધર્મ-કર્મ સભી ઉસીમેં આ જાતે હેં. ઈન સભી બાતોંસે વિચાર કરનેકો બાધિત હોના પડતા છે કિ ધર્મકી ભાવી વ્યવસ્થા ક્યા હોની ચાહિયે જિસમેં મોલિકતા સુરક્ષિત રહ સકે. યહ એક નિશ્ચિત તથ્ય છે કિ જિતના પૈસેકો મહત્વ મિલેગા ધર્મકી હાનિ હી હોગી (પૃષ્ઠ ૧૧).

(૪) આજકે યુગકો દેખતે હુએ જહાં ન્યાસ કરના આવશ્યક છે, વહાં ઉપયુક્ત સિદ્ધાંતોકો ધ્યાનમેં રખકર હી ન્યાસ કરના ચાહિયે, જિસસે દેવલકવૃતિસે ભી બચા જા સકે. યદિ એસી વ્યવસ્થા નહીં કી જાતી તો દેવદ્રવ્ય હોતા છે, જિસકા સેવન કરનેસે આચાર્ય સ્પષ્ટ કહતે હેં કિ નક્યાત હોગાતે તો મર્થ પછી પરનુ જીવતા-જગતા તો અવલ આપણે પુષ્ટિમાર્ગિયન રહી જતા નથી અને મદદા-ચાંદાલ નેચં અપવિત્ર બની જવાથી, કૂપજીવની ખાસા-સેવકી મરજદ

પણ સદંતર વલ્લાઈ જાય છે). વહાં યહ શંકા હો સકતી છે કિ કિસને દેખા કિ નરક મિલતા છે; કિન્તુ ભગવાનુ ઔર ઉનકા ભાવ શાસ્ત્રસિદ્ધ છે, તખ યહ સ્વર્થ માનના પડેગા કિ નરકકી યાતના ભી મિલેગી. અન્યથા કુછ ધર્મ સચ્ચા ઔર કુછ જૂઠાં, એસા માનનેસે ન ધર્મ રહેગા ન ઈશ્વરકી માનનેકી આવશ્યકતા છે (પૃષ્ઠ ૧૨).

આનાથી વધારે સિદ્ધાંતશુદ્ધ, વ્યવહારૂં, વર્તમાન દેશકાલની ઊંડી સમજવાળું; અને સર્વોપરી આપણા સંપ્રદાયની હિતકામના ધરાવતું બીજું કુંયું વિધાન હોઈ શકે છે! છતાંય આજે પરિષદના પાણ અમુક કાર્યકરો જે સિદ્ધાંતવિરુદ્ધ બહાદર કરે છે તેઓ તો “અન્તઃશાક્ત બહિર્વેળણવ સભામધ્યે તુ વે.શા.સં.પૂ.પા.ઓ” છે કે જેઓ હકીકતમાં તો અન્તઃપ્રવિષ્ટ સંપ્રદાયદ્વેષિઓજ છે. આ તો તેઓનો જાણે-અજાણે પ્રકટ થઈ ગયેલો હૃદયનિગૂઢ નયોં ધર્મદ્વેષજ છે!

(૫/ગ) પ્રશ્નકર્તા ભાઈ પૂછે છે: મંદિર હશે તો જે વૈષ્ણવો અન્યમાર્ગ તરફ વળી રહ્યા છે તેઓ આકર્ષાઈને આપણા માર્ગમાં આવશે. શું આ એક મોટું કાર્ય નથી?

હાલમાં ઘણા બધા ગામોમાં મંદિરો તો છેજ, છતાંય ગુજરાતના અને સૌરાષ્ટ્રના કેટલા બધા વૈષ્ણવો કાં તો સ્વામિનારાયણ-પંથ અથવાં સ્વાધ્યાય-ચળવળ અથવા પ્રજાપિતાબ્રહ્માકુમારી-ચળવળ કે ગાયત્રીપરિવારની ચળવળ તરફ આકર્ષાઈ જવાથી પુષ્ટિમાર્ગને છોડીને તે તરફ વળીજ ગયા છે. એમને આકર્ષવામાં આપણા મંદિરો આધિભોતિક, આધ્યાત્મિક અથવા આધિદેવિક દષ્ટિએ પણ સદંતર નિષ્ફળ નિવડ્યા છે.

મારા અંગત અનુભવની વાત લખી રહ્યો છું— અહીંયાં મુંબઈમાં પુષ્ટિમાર્ગના પ્રચારમાટે પુષ્ટિમાર્ગીય સેવાપ્રણાલીવાળા એક મંદિરના પ્રાંગણમાં એક વખત શ્રીનાથજીની ધ્વજજી પધરાવવાના મનોરથનું આયોજન થયું હતું. શ્રીનાથજીના ધ્વજજી કોઈક ચાર-પાંચ દિવસ બિરાજવાના હતા. મંદિરના

સંચાલક ટ્રસ્ટીઓ મોટા ભાગે પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવ ન હોઈ વૈષ્ણવ-પુત્રો હતા! તેથી તેઓ પુષ્ટિમાર્ગ છોડીને જે ઉપદેશક તરફ ઢળી ગયા હતા તેમનો રવિવારના પ્રવચનનો કાર્યક્રમ શ્રીનાથજીના ધ્વજજીના સમારોહમાટે સ્થગિત કરવા તેયાર ન હતા. પુષ્ટિમાર્ગમાટે સ્થાપિત મંદિરના પ્રાંગણમાં પુષ્ટિમાર્ગસર્વસ્વ શ્રીનાથજીના ધ્વજજીનો સમારોહ પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવોના પુત્રો એવા પુષ્ટિમાર્ગીય મંદિરના સંચાલક ટ્રસ્ટીઓએ સ્થગિત કરાવ્યો હતો! જે જાહેર મંદિર અન્યમાર્ગી તરફ વળી જતી વૈષ્ણવ જનતાને પુષ્ટિમાર્ગ તરફ આકર્ષવાનો અચૂક ઉપાય હોત તો આવી બીના બનીજ ન શકી હોત. તેમાં વળી પુષ્ટિમાર્ગીય મંદિરોના સંચાલકો પોતેજ જે પુષ્ટિમાર્ગ તરફ આકર્ષણ ધરાવતા ન હોય તો આવા મંદિરો જનતાને આકર્ષી શકે તેવી દલીલ ઘણીજ છેટી દેખાય છે.

તે સિવાય આપણા માર્ગ પ્રત્યે આપણી જનતાને આકર્ષવા આપણને આપણાજ આચાર્યવચન અને સિદ્ધાંત ને જે તિલાંજલી આપવી પડતી હોય તો “પાઘની આશે છેદાવે શીશ અને શીશ છેદ્યા પછી પાઘ ક્યાં ધારે સહુ કોઈ મૂરખ મનમાં ન વિચારે” જેવું કાંઈક થયું ન કહેવાય!

સ્વસિદ્ધાંતને અભરાઈઉપર ચડાવીને જનતાને સ્વમાર્ગ પ્રત્યે આકર્ષવાની વાત મને તો સાવ અનીતિભરેલી લાગે છે; એટલીજ કે જોટલી કોઈક ધાર્મિક શાહકને ફસાવવામાટે કોઈક ગણિકા આકર્ષક બનીને મંદિરો-તીર્થો-સત્સંગોમાં પૂજન-યાત્રા-શ્રવણના ધર્મલાભનો ડોળ કરતી હોય! નીતિવિહોણા આકર્ષણમાં જનતાને ધર્મલાભ પહોંચાડવાની વૃત્તિ કરતાં જનતાથી ધર્મના નામે લાભ લઈ લેવાની વૃત્તિ વધારે લાગે છે!

સિદ્ધાંતમુજબ તો આપણે ત્યાં જાહેર મંદિરો હોઈ શકતાજ નથી. ગૃહસેવાજ સિદ્ધાંતાભિમત પ્રકાર છે. આ વાતની સુંદર મનનીય વિવેચના આપણા સંપ્રદાયના વયોવૃદ્ધ

વિદ્વાન આચાર્ય પૂ.પા. ગોસ્વામી શ્રીવ્રજરત્નલાલજી મહારાજશ્રીની નડિયાદ કેસમાં સન ૪૬માં આપેલી જુબાનીના આ અંશોમાં મળે છે, તે ખરેખર દરેક પુષ્ટિમાર્ગીમાટે મનનીય છે :—

વકીલ: શ્રીમહાપ્રભુજી અગર શ્રીગુસાઈજી દ્વારા ક્યા ગ્રંથમાં અને ક્યાં અને શી આજ્ઞા કરવામાં આવી છે તે જણાવશો ?

પૂ.પા.મહારાજશ્રી: હા, સંપ્રદાયમાં દેવાલય નથી...

વકીલ: જાણવાર શ્રીઠાકોરજીની સેવામાંથી વિમુખ ન થવાય એવી શ્રીમહાપ્રભુજીની આજ્ઞા છે, તેથી કરીને શ્રીઠાકોરજીના સુખનો વિચાર કરીને મહારાજીના મકાનો પણ મંદિરોમાં સમાવવામાં આવતા હતા, કારણકે મહારાજીને પોતાનો ઘણો પરી સમય સેવામાંજ વ્યતીત કરવો પડતો હતો અને પરે છે, એ વાત પરી છે ?

પૂ.પા.મહારાજશ્રી: એ વાત પરી છે પરંતુ મકાનોમાં શ્રીઠાકોરજીના મંદિરની સગવડ ક્યામાં આવતી હતી, નહીં કે મંદિરોમાં મકાનોની.

હકીકતમાં આપણા સંપ્રદાયનું આ એક દુર્ભાગ્ય છે કે આટલાં શાસ્ત્રશુદ્ધ અને સચોટ પૃથક્કરણો જે આપણા સમાદરણીય વૃદ્ધપુરુષોએ કર્યા હતા તેનો વિવેક વાપરવાનો કે જો તે પણ અમલમાં લાવવાનો પ્રયાસ આપણા સંપ્રદાયમાં થયોજ નહીં. તેના દુષ્પરિણામરૂપે આજની આપણી અપક્રિત પેઢીના કેટલાક ઉપદેશકો તેમજ અનુયાયિઓ ઘરસેવાની વાત કરતાજ રીસે ભરાઈ જાય છે; અથવા તો સ્વસિદ્ધાંતને જાહેર જનતાની સામે સ્વીકારવામાં લજ્જા, ભય કે ત્રાસ ની લાગણીથી પીડાતા હોય છે.

શ્રીમહાપ્રભુજી, શ્રીગુસાઈજી, શ્રીગોકુલનાથજી, શ્રીહરિ-

રાયજી, શ્રીપુરુષોત્તમજી વિગેરે બધાજ પૂજારીઓ પોતાના ઘરમાંજ જાતેજ ભગવત્સેવાને સ્વધર્મ તરીકે બિરદાવે છે. જાહેર મંદિરમાં ભગવત્સેવાની નોકરી કે ધંધા ની પ્રધાનો સહી આપણા આ દિવ્ય સંપ્રદાયમાં પેસી જશે તેની કલ્પના પણ તેઓ કરી શક્યા નહોતા, જેકે આજે ચોમેર તેના નમ્ર તાંડવનું દર્શન આપણે કરી રહ્યા છીએ. આ બાબતનો વિસ્તૃત વિચાર આપણે કરી ચુક્યા છીએ.

(પ/ધ)આ રીતે ઉત્તરોત્તર મંદિરમાટે સેવા આપનારાઓની સંખ્યા વધતી જશે અને આર્થિક પાસું સબળ થશે.

આ ચોથા પ્રથમની ભીતર આવેલ આ વિધાન આપણા દિવ્યસિદ્ધાંત અને દિવ્યભાવના નું સહુથી વધારે વિદ્યાતક વિધાન છે.

સૌ પ્રથમ તો બીજાને સેવા કરવામાટે વિત્ત આપવાની રીતિને શ્રીપ્રભુચરણ સારી સેવા તરીકે સ્વીકારતાજ નથી—“વિત્તં દત્ત્વા અન્નેન પુરુષેણ કૃત્વા કારિતા એકા, એતાદશેન પુંસા કૃતા ચ અપરા, એતાદશયૌ તે તત્સાધિકે ન” એટલે કે ધન આપીને બીજા માણસ પાસે સેવા કરાવવાની ભ્રમણામાં અથવા તો બીજા માણસ પાસેથી ધન લઈને સેવા કરવાની ભ્રમણામાં ભગવત્સેવા સિદ્ધ થતીજ નથી. એટલે જાહેર મંદિરમાં ભગવત્સેવાના કૌભાંડદ્વારા આર્થિક પાસાને સબળ બનાવવાની વાત તો આ માર્ગના સિદ્ધાંતોની અતિક્ષણ કૂર કે નિરૂપ હાંસી છે.

આટલુંજ નહીં, શ્રીપ્રભુચરણ આગળ જઈને ત્યાં સુધી આજ્ઞા કરે છે :—

નનુ કષ્ટિદ્ જીવિકાદર્થમપિ ભજતે તસ્યા કા ગતિઃ ઈત્યતઃ આહુઃ ‘લોકાર્થ’િતિ. ‘લોક’પદેન લોકિકો અર્થઃ ઉચ્યતે. તદર્થો ચેતુ કૃપણં ભજેદ્ વ્યાપારવદ્ અર્થે સિદ્ધે તસ્યાપિ અનર્થરૂપત્વેન તત્કૃતભજનસ્ય ભક્તિવાભાવાત્ તત્કૃતં સર્વં ક્લેશરૂપમેવ. અતઃ કિલષ્ટો ભવતિ. ન કેવલમ્ એલિકઃ ક્લેશઃ કિન્તુ પરલોકોપિ

નશ્યતિ, નિષિદ્ધાચરણાદિતિ ‘સર્વથા’ ઈતિ ઉક્તમ્. યસ્ય સ્વલ્પમપિ જ્ઞાનં સ ન એવં કરોતિ. સર્વથા તદ્રહિતઃ કશ્યન એવં કુપ્યદિપિ.

એટલે નોકરી કે ધંધા ના રૂપે જ સેવા કરતો હોય તેની શી ગતિ? આનો ખુલાસો શ્રીમહાપ્રભુ સિદ્ધાંતમુક્તાવલીના સોળમાં શ્લોકદ્વારા કરી રહ્યા છે. ‘લોક’ અર્થાત્ કોઈપણ લોકિક વસ્તુની પ્રાપ્તિની કામના રાખી કોઈ કૃપણનું ભજન કરતો હોય તો તે નોકરી કે ધંધા ની માફક ધનોપાર્જન કરતો હોવાથી, તે ધન અનર્થરૂપજ નિવડે છે. આવા માણસ દ્વારા કરાયેલું ભજન ભક્તિ હોઈ શકતી નથી, તેથી તેવાનું કરેલું-ધરેલું બધું ક્લેશરૂપ બની જાય છે. તે ક્લેશ પણ એલિક ક્લેશ પૂરતો સીમિત ન રહી નિષિદ્ધ હોવાને કારણે પરલોકનો પણ નાશક હોય છે. જ્યેને થોડુંક પણ જ્ઞાન હશે તે કદી આવી રીતે ભજન નહિ કરે. સર્વથા જ્ઞાનરહિત (મૂઠું) કોઈકે આવું કામ કરી પણ શકે!

શ્રીપ્રભુચરણની આ સ્પષ્ટોક્તિના આધારે સમજી શકાય છે કે વ્યક્તિ, પરિવાર, સમુદાય કે સમાજ—કોઈના પણ આર્થિક હિતમાટે જો ભગવત્સેવાને કે કથાને હાથો બનાવવામાં આવે તો તે વ્યક્તિ, પરિવાર, સમુદાય કે સમાજ ના આ લોક અને પરલોક બંને બગડી જાય છે. તેથીજ પુષ્ટિમાર્ગના મહાનુ વિચારક પૂજ્યપાદ શ્રીપ્રથમેશજી મહારાજશ્રીના ઐતિહાસિક અને ભવ્ય ઉદ્દગાર આપણે વાંચી ગયા—“યહ એક નિરચિત તથા હૈ કિ જિતના પૈસેકો મહસ્ત્વ મિલેગા ધર્મકી હાનિ હી હોગી”.

આ વિધાન કેવળ શ્રીપ્રથમેશજી મહારાજશ્રીએ પોતાની મનસ્વી વિચારધારા તરીકે વહેતું કર્યું હોય તેવું પણ નથી. એમના કરતાય વૃદ્ધ પૂ.પા. શ્રીવ્રજનલાલજી મહારાજશ્રી (સુરત) એ પણ આ બાબતમાં ખૂબજ મનનીય વિદ્યાનો કરેલા છે. ગૌસ્વામી બાળકોના ઘરમાં બિરાજમાન

શ્રીકાકોરજીને, વૈષ્ણવો પોતેજ કે ગુરુ દ્વારા પણ; કાંઈપણ અર્પણ કરી શકતાજ નથી, એવું આચાર્યોચિત સાહસપૂર્વક આપશ્રીએ સુસ્પષ્ટ શબ્દોમાં વિધાન કરેલ છે. નડિયાદ કેસની જુબાનીમાં પ્રતિવાદીના વકીલ અને પૂ.પા. મહારાજશ્રીના સંવાદના અમુક અંશો અમે અહીંભાવથી રજૂ કરીએ છીએ —

વકીલ: એક વૈષ્ણવને ત્યાં સેવ્યસ્વરૂપ હોય તો અન્ય કોઈ વૈષ્ણવ તે સ્વરૂપને કાંઈ ભેટ આપી શકે ?

પૂ.પા.મહારાજશ્રી: ના, એ સંપ્રદાઈની પદ્ધતિજ નથી.

વકીલ: સાંપ્રદાયિક મંદિરોમાં શ્રીકાકોરજીની સેવામાટે વૈષ્ણવો તરફથી સ્થાવર-જંગમ મિલકત ભેટ અપાય કે નહિ ?

પૂ.પા.મહારાજશ્રી: શ્રીકાકોરજીને કોઈ સીધી રીતે ભેટ કરી શકું નથી.

વકીલ: ત્યારે શ્રીકાકોરજીને જે વૈષ્ણવ સીધી રીતે ભેટ ન કરી શકતો હોય તો ગુરુદ્વારા ભેટ કરી શકે ?

પૂ.પા.મહારાજશ્રી: ના!

વકીલ: સાંપ્રદાયિક કોઈપણ મંદિર કે જગ્યામાં ગોસ્વામી બાળક હોય અજર ન હોય તો તે બધા મંદિરોમાં શ્રીકાકોરજીની સેવાર્થે વૈષ્ણવો ભેટ આપી શકે નહિ કે જે મંદિરોમાં ગોસ્વામી બાળક હોય તે મંદિરોમાંજ ન આપી શકે ?

પૂ.પા.મહારાજશ્રી: કોઈ પણ કેસાણે ન આપી શકે.

વકીલ: જે પુષ્ટિમાર્ગીય કોઈપણ મંદિરમાં વૈષ્ણવ શ્રીકાકોરજીની સેવા તેમજ નેગબોગ માટે અને શ્રીકાકોરજીની સેવાના નિભાવમાટે ભેટ, વગેરે આપી વિતજ સેવા કરતા હોય તો અને તે મંદિરમાં

તનુજ સેવા કરતા હોય તો તે મંદિર. પુષ્ટિમાર્ગીય મંદિર નથી એમ આપનું કહેવું છે ?

પૂ.પા.મહારાજશ્રી: પુષ્ટિમાર્ગીય મંદિરમાં વૈષ્ણવોની તનુજ કે વિતજ સેવા સ્વતંત્ર કરવાની પ્રક્રિયા નથી અને તેવી કે તો તે 'સંપ્રદાયિક મંદિર' ના કહેવાય.

તેથીજ શ્રીપુરુષોત્તમજીએ સિદ્ધાન્તમુક્તાવલીની વ્યાખ્યામાં ચોખ્ખું લખ્યું છે કે પારકા દેહદ્વારા વિતજ સેવા કરનારનું ચિત પ્રભુમાં ચોટવાને ઠેકાણું અહંકારમાં ગરક થઈ જાય છે; તથા પારકા ધનથી તનુજ સેવા કરનારની સેવા ભાડૂતી સેવા બની જતી હોય છે. 'સ્વવૃત્તિવાદ'માં તેથીજ શ્રીપુરુષોત્તમજી સ્પષ્ટતા કરતા કહે છે કે ગોસ્વામિઓએ પોતાનો નિર્વાહ પોતાના શિષ્યોદ્વારા મળતી ચરણભેટથી કરવો જોઈએ. ક્યાંય પણ ભગવત્સેવાની નોકરી કે ધંધા થી પોતાના નિર્વાહની ઘટ્ટ આપવામાં આવી નથી.

કેટલાક લોકો પૂર્વાચાર્યોપદિષ્ટ આવા બધા સિદ્ધાન્તોની શપથ લેવડાવવાના અમારા નિર્દોષ આગ્રહની બાબતમાં કહે છે—“આપકે દ્વારા વિખિત વ મુદ્રિત 'શપથપત્ર', ના તો વૈધાનિક હે ઓર ન ગોસ્વામી-પરિષદ્ અથવા આચાર્ય-પરિષદ્ કી બહુમતિસે માન્ય હે. અત: અપ્રામાણિક હે”.

આ તો અભણ માણસનેજ છાજે તેવો હાસ્યાસ્પદ વિધાન છે, કેમકે ગોસ્વામી-પરિષદ્ના અધ્યક્ષપદને વર્ષોથી અલંકૃત કરનાર ગોસ્વામી શ્યામ મનોહર નથી, પરંતુ પૂ.પા. શ્રીવ્રજવરત્નલાલજી મહારાજશ્રીજી છે. ઉપર્યુક્ત વિધાનો, જે સન ૪૬માં કરવામાં આવ્યા છે, તે વખતે પણ તેઓ અધ્યક્ષ હતાજ. આચાર્યપરિષદ્ના પુરસ્કર્તા ગોસ્વામી શ્રીચરણદીગાચાર્ય પ્રથમેજ પણ પરિષદ્ના પ્રચારાધ્યક્ષ રહ્યા છે. આ બે સ્તંભો શપથપત્રમાં વણવિલ ગૂહસેવાના તેમજ તનુવિતજ સેવાના સિદ્ધાન્તમાં જે મતભેદ ન ધરાવતા

હોય તો શપથપત્ર અવેધાનિક કેમ હોઈ શકે? અન્તે વિધાન કોનું? શ્રીમહાપ્રભુ-શ્રીપ્રભુચરણના તે-તે વચનો તો શપથપત્રમાં ટકિલાજ છે; એના અર્થઘટનમાં ક્ષતિ હોય તો સાચો અર્થ શો છે તે કહી દેખાડવાનું સાહસ કેળવવું જોઈએ. શ્રીમહાપ્રભુ-શ્રીપ્રભુચરણ પ્રભૃતિ પૂવચાર્યોના વચનોથી વિપરીત પોતાની અર્થલોલુપતાના વિધાનમુજબ 'શપથપત્ર'માં વણવિલ ગૃહસેવા અને તનુવિત્તજસેવા ના સિદ્ધાંતને અવેધાનિક ગણવો તે તો 'શપથપત્ર'નું ગૌરવ છે—અગૌરવ નહિ!

ભગવત્સેવાપર, નિબંધ-સુભોધિનીના નિત્ય સ્વાધ્યાયમાં તત્પર તેમજ નિર્ભીક-નિર્દમ્ભ માર્ગનિષ્ઠા રાખનાર એક આદર્શ ધર્માચાર્ય એવા નિ.લી.શ્રીગોવિન્દરાયજી (સૂરત-પૂના)ના વિદ્વાન શાસ્ત્રાભ્યાસી આત્મજ પૂ.પા. શ્રીબાલકૃષ્ણલાલજી મહોદય પણ આ બાબતમાં કોઈ વિશેષ મતભેદ ધરાવતા હોય તેવું તેમના ૧૯૮૪માં પ્રકાશિત થયેલ ગ્રંથના અવલોકનથી તો સિદ્ધ થતું નથી. 'પુષ્ટિને શીતળ છાંયડે' માંથી આ બાબતમાં ખુલાસો આપનાર કેટલાક મનનીય વચનામૃતો અહીં ઉધ્યૂત કરવાની લાલસા રોકી શકાતી નથી.

પ્રશ્ન: દેવદ્રવ્ય કોને કહેવાય? ગુરુદ્રવ્ય કોને કહેવાય?

મહાપ્રસાદ કોને કહેવાય?

ઉત્તર: દેવદ્રવ્ય એટલે દેવનું દ્રવ્ય. દેવને ઉદેશીને અર્પણ કરાતું દ્રવ્ય કે કોઈપણ પદાર્થ 'દેવદ્રવ્ય' કહેવાય. તે-જ પ્રકારે ગુરુને ઉદેશીને અર્પણ કરાતું દ્રવ્ય કે પદાર્થ 'ગુરુદ્રવ્ય' કહેવાય. પ્રભુની પ્રસાદી વસ્તુને 'મહાપ્રસાદ' કહેવાય.

પ્રશ્ન: જો મંદિરો ટ્રસ્ટીઓ હસ્તક હોય છે ત્યાં દ્રવ્ય-સીધું શ્રીઠાકીરજીને અંગીકાર થતું હોય છે, તો એ દેવદ્રવ્ય ગણાય? અને ગણાય તો એ દ્વારા ધરાતી સામગ્રી 'મહાપ્રસાદ' કહેવાય? વૈષ્ણવોથી લેવાય?

ઉત્તર: જો મંદિરો ટ્રસ્ટીઓ હસ્તક હોય અને જ્યાં બાળકનું સ્વત્વ ન હોય તેવા મંદિરોમાં આવતા દ્રવ્યનો દેવદ્રવ્ય તરીકે વ્યવહાર થાય તો તે અયોગ્ય નથી. ગોસ્વામી

બાળકો હસ્તકે જો મંદિરો હોય છે, તેમાં તેમની પ્રધાનતા હોય છે. તેમાં જો કાંઈ વસ્તુ, સામગ્રી અથવા દ્રવ્ય આવે છે તે એમને ઉદેશીને આવે છે, માટે તેનો દેવદ્રવ્ય તરીકે વ્યવહાર કરવામાં નથી આવતો. કદાચ પ્રભુમાટે પણ હોય તોય એમનાદ્વારા તે દ્રવ્ય-સામગ્રી વિગેરે પ્રભુને અંગીકાર થતા હોવાથી તેમાં દેવદ્રવ્યપણાનો બાધ આવી શકતો નથી. *આપણા ઘરોમાં (મંદિરોમાં) પ્રભુના સાંનિધ્યમાં જો દ્રવ્ય અથવા ચીજવસ્તુ ભેટ ધરવામાં આવે તે દેવદ્રવ્ય કહેવાય છે, આ રીતે આવેલું દ્રવ્ય અથવા કોઈપણ વસ્તુ હોય, તેમાં સીધું દેવલક્તવ આવે છે; તેથી તે અગ્રાહ્ય છે...શ્રીની સન્મુખ ભેટ ધરાયેલું દ્રવ્ય અમારી પેઢીમાં (મહેતાખાનામાં) જમાં થતું નથી. ગોસ્વામી બાળકોની પેઢીમાં આવતું દ્રવ્ય તે તેમનું અંગત હોય છે, માટે તેવા દ્રવ્યમાટે દેવદ્રવ્ય તરીકે વ્યવહાર થતો નથી.

('પુષ્ટિને શીતળ છાંયડે' ભાગ-૨. પાનું: ૧૮૬.

પ્રકા.તા.: ૨૨-૧૦-૮૪).

આ પ્રશ્નનોત્તરીનું અવગણન કરવાથી ચોક્કસપણે એક વાત સમજી શકાય છે કે સ્વગૃહસેવાને અને સ્વતનુવિત્તજસેવાને અવેધાનિક કે અપ્રામાણિક માનનારા સિદ્ધાંતદ્વેષીઓને જડબાતોડ ખુલાસો વિદ્વદ્વર્ષ શ્રીબાલકૃષ્ણલાલજી મહોદયે પણ આપેલોજ છે. તે છતાંય આજે આપણા માર્ગમાં એવી વિટંબણા પ્રવર્તી રહી છે કે દેવદ્રવ્યનો પ્રસાદ લેવાના નિષેધનું કેટલાક લોકો જાણી જોઈને શ્રીઠાકીરજીના મહાપ્રસાદના નિષેધરૂપે અર્થઘટન કરીને પુષ્ટિમાર્ગીશિને રવારે ચઢાવવા માગે છે. તેઓ કહે છે કે શપથ લેનારાઓ બધા બહિર્મુખ થઈ જવાના છે.

+ નિત્યલીલાસ્થિત પ્રાતઃસ્મરણીય શ્રીગોવિન્દરાયજીના ધનિક સંગમાં રહેલ કેટલાક ભાગ્યવાન વૈષ્ણવોના મુખથી સાંભળ્યું છે કે શ્રીઠાકીરજીના નામે કોઈ

શપથ, પરંતુ, શ્રીમહાપ્રભુના સિદ્ધાંતને અનુસરવાની છે, એટલે તેના કારણે જે બહિર્મુખતા આવતી હોય તો તે આરોપ શ્રીમહાપ્રભુ શ્રીપ્રભુચરણ શ્રીગોકુલાનાથજી શ્રીહરિરાયજી શ્રીપુરુષોત્તમજી વિ.ના ઉપર લાગે છે, આટલી સીધી વાત તે સ્વાર્થાન્ધો કેમ સમજતા નથી!

શું “મેરો વહેકે દેવદ્રવ્ય ખાયેગો સો મહાપતિત વહે જાયેગો મેરો નાહિ કહાવેગો?” વિધાન શ્રીમહાપ્રભુએ લોકોને બહિર્મુખ કરવામાટે કર્યું છે?

શું “જે લોકિક કામનાની પૂર્તિમાટે આજીવિકાના રૂપમાં કૃષ્ણભજન કરશે તેના આલોક-પરલોક બન્ને ભગડશે.” વિધાન શ્રીગુસાંઈજીએ લોકોને બહિર્મુખ કરવામાટે કર્યું છે?

શું “સેવામાટે બીજાનું ધન લઈને ફક્ત શરીરથી સેવા કરવાથી કે બીજાને સેવામાટે ધન આપવાથી, કાં તો સેવા ભાટ્ટી બની જાય છે; કાં તો અહંકાર વધી જાય છે” આ વિધાન શ્રીપુરુષોત્તમજીએ લોકોને બહિર્મુખ કરવા પ્રકટ કર્યું છે?

શું “દેવદ્રવ્ય ખાવાથી નરકપાત થશે” આ વિધાન

શકભાજી પણ ધરી જાય તો તેને તેઓશ્રી સ્વીકારતા નહોતા. જે આ વાત ધરી હોય તો તેનું કારણ વિચારતા એજ સમજનાં આવે છે કે આવી રીતે આવેલ દ્રવ્ય વસ્તુ કે સામગ્રી દેવદ્રવ્ય હોય કે ન હોય પણ શ્રીકાકોરજીની સેવામાં તેને સ્વીકારતાં સેવાકર્તાની સેવા તનુવિનિષ્ણ સેવા ન રહી તનુજી (ભાટ્ટી) સેવારૂપે વિકૃત થઈ જાય છે; અને ભેટ ધરનાર વૈષ્ણવમાં ભક્તિવૃદ્ધિના ટેકાણે અહંકારવૃદ્ધિનો દોષ ઉત્પન્ન કરવાનો અપરાધ બેનારને લાગી ભતો હોય છે. તેથી દેવદ્રવ્ય થતું હોય કે નહિ; પરંતુ “ભુવિ ભક્તિપ્રચારકેક્રમે સ્વાન્વયકૃત” એવા શ્રીમહાપ્રભુના વંશજોએ—“ભુવિ મોહપ્રચારકેક્રમે સ્વાન્વયકૃત” તરિકે આપણા શ્રીમહાપ્રભુ બૃદનામ ન થઈ જાય તેની કાળજી લેવી ઘટે. તેથી શ્રીપુરુષોત્તમજી પણ કાળજી લઈને કહે છે—“નચ યાગો યજ્ઞમાનસ્વેવ વિતદાતુઃ ફલતિ ઈતિ. શંકરં, તત્ર ઋત્વિજદ્ભિષ્ણાદિવદ્ અત્ર તદ્દદનાટેઃ ભક્તિમાર્ગે ભગવતા અનુક્રમવાત. અતઃ તયા ન કાર્યં કિન્તુ ભગવદ્ગતરીતૈવ કાર્યમ્.” તેથી નવો પેઢીના યાત્રિકિય વિદ્વદ્વર્ધ પૂ.પા. શ્રીબાલકૃષ્ણલાલજી મહોદયનું તાત્પર્ય અહીંમાં સિદ્ધાંતવિચેચનાનું ન હોઈ—પ્રચલિત કૃપાવાની આલોચનાની ભાંગલગડાં ન પડવાનુંજ લાગે છે; કેમકે “પુષ્ટિને શીતળ છાંયડે” માં તનુવિસજ સેવાની આવરખતાઉપર પણ ભાર તો આપેલો છેજ.

(ગો.સ્વા.મ.)

ગોસ્વામી શ્રીરણુછોડાચાર્ય પ્રથમેશજીએ લોકોને બહિર્મુખ કરવા પ્રકટ કર્યું છે?

શું “આપણા ધરોમાં (મંદિરોમાં) પ્રભુના સાંનિધ્યમાં જે દ્રવ્ય અથવા ચીજવસ્તુ ભેટ ધરવામાં આવે તે દેવદ્રવ્ય કહેવાય છે, કારણકે તે પ્રભુને ઉદ્દેશીને જ ભેટ ધરવામાં આવ્યા હોય છે. આ રીતે આવેલું દ્રવ્ય અથવા કોઈ પણ વસ્તુ હોય, તેમાં સીધું દેવલક્ત્વ આવે છે; તેથી તે અગ્રાહ્ય છે...શ્રીની સન્મુખ ભેટ ધરાયેલું દ્રવ્ય અમારી પેઢીમાં (મહેતાપાનામાં) જમા થતું નથી. ગોસ્વામી બાળકોની પેઢીમાં આવતું દ્રવ્ય તે તેમનું અંગત હોય છે, માટે તેવા દ્રવ્ય માટે દેવદ્રવ્ય તરીકે વ્યવહાર થતો નથી.

“પરંતુ જે મંદિરો કેવળ ટ્રસ્ટીઓ હસ્તકળ હોય તે મંદિરોમાં તો ત્યાં બિરાજતા શ્રીકાકોરજીને ઉદ્દેશીનેજ તમામ દ્રવ્ય આવતું હોય છે. આ પ્રકારના મંદિરોમાં તો સન્મુખમાં ધરાતું દ્રવ્ય તેમજ ટ્રસ્ટની ઓફીસમાં આવતું દ્રવ્ય—તેને સ્પષ્ટ ‘દેવદ્રવ્ય’ કહી શકાય અને તે દ્રવ્યથી સિદ્ધ થતી સામગ્રીમાં ભગવત્પ્રસાદી થયા પછી મહાપ્રસાદપણું તો આવે છે પરંતુ તેની સાથે તેમાં દેવદ્રવ્યપણું તો રહેજ છે; તેથી વૈષ્ણવોએ એ મહાપ્રસાદને દેવદ્રવ્ય સમજીને વ્યવહાર કરવો જોઈએ. તે મહાપ્રસાદ લેવામાં દેવદ્રવ્યનો બાધ તો રહેલોજ છે?” વિધાન વૈષ્ણવોને બહિર્મુખ કરવામાટે છે?

ત્રણ-ત્રણ પેઢીથી સાંપ્રદાયિક ગ્રન્થોનો અવિચ્છિન્ન અભ્યાસ જાળવનાર પૂ. પા. શ્રીવ્રજનરનલાલજી મહારાજશ્રી, નિ.લી.શ્રીગોવિન્દરાયજી મહાનુભાવ અને પૂ. પા. શ્રીબાલકૃષ્ણજી મહોદય લોકોને બહિર્મુખ કરવા માંગે છે?*

આપણા સૈવ્ય પ્રભુ તો માનસી સેવાની સિદ્ધિ

+ જોકે આ લેખમાળા છપાયા પછી પૂ.પા.મહારાજશ્રી અને પૂ.પા. શ્રીબાલકૃષ્ણલાલજી-આદિ ભાતુરથીએ સંપુક્રનામમા અપસિદ્ધાન્તસાસ્કરિય રૂપ ‘વિમર્શ’ ગ્રન્થ પ્રકાશિત કરાવ્યો છે કે જેના બે પ્રકરણોના મારા જવાબ પણ છપાઈ ગયા છે (ગો.સ્વા.મ.).

પહેલા બહારજ બિરાજતા હોય છે; અને હૃદયની ભીતર કોઈક વખત ભગવદ્ભાવ ન હોઈ ધનલોલુપતાજ ભરેલી હોય તેવું પણ સંભવી શકે છે. તેથી ભીતર ભગવદ્ભાવવાળાએ અન્તર્મુખ થવું જોઈએ પરંતુ જેની ભીતર ધનલોલુપતા ભરેલી હોય તેનામાટે તો બહિર્મુખ થવુંજ વધુ યોગ્ય ગણી શકાય છે.

આ સમગ્ર મનોવૃત્તિનો ચિતાર રજૂ કરવા એક કલ્પિત સંવાદ હું અહીંયાં નમૂનારૂપે ટાંકવા માંગુ છું:—

પ્રશ્ન: જે દેવદ્રવ્યનો પ્રસાદ ન લેવાય તો જે હવેલીઓ આજે જાહેર ટ્રસ્ટીઓના સંચાલન હેઠળ છે કે જેમાં ગોસ્વામી બાળકોની પ્રધાનતા ખતમ થઈ ગઈ હોય તેવા મંદિરોમાં બિરાજતા શ્રીમહાપ્રભુ-શ્રીગુણસાંઈજીના નિધિસ્વરૂપોનો મહાપ્રસાદ લેવાય કે નહિ?

ઉત્તર: સોનાની કટોરી ગીરવી મૂકીને ભોગ ધરવાના પ્રસંગમાં: પોતાના ઘરમાં બિરાજમાન શ્રીનવનીતપ્રિયાજીને ઉદેશીને પોતે કે પોતાના કોઈક અંગત ભગવદ્દેવે દાનરૂપે ભેટ ધરેલી સોનાની કટોરીને ગીરવી ધરીને સિદ્ધ થયેલ સામગ્રી પોતાના સેવ્યપ્રભુને તો ભોગ ધરીજી હતી. તેનો, પરંતુ, મહાપ્રસાદ પોતે અથવા તો પોતાના પરિવાર કે સેવક-ટહેલવાઓને પણ—પોતાની પ્રધાનતા હોવા છતાં— લેવા દીધો નહોતો. થોડાક ગૌત્રાસમાં અને અવશિષ્ટ શ્રીમુનાજીમાં પધરાવી દીધો હતો. કારણ પૂજવામાં આવતા—“જે દેવદ્રવ્ય ખાધેણે સો મહાપતિત વ્હે જાણેણે મેરો નહિ કહાવેણે” આજ્ઞા કરીને પોતાની અતિશય સૂચ વ્યક્ત કરી હતી—નહિ કે શ્રીકાકુરજીની કટોરી ગીરવી ધરવાથી થયેલ કોરું મનદુ:ખ ફક્ત વ્યક્ત કર્યું હતું, જેમ આધુનિક ધંધાબોર ભવાડાબાજે વચનામૃત કરે છે—તે વાર્તાપ્રસંગને જોતા તો આપણાથી નહીંજ લેવાય.

પ્રશ્ન: એનો મતલબ કે શ્રીમહાપ્રભુ-શ્રીગુણસાંઈજીના નિધિસ્વરૂ-

પોનો પણ પ્રસાદ લેવો નહિ?

ઉત્તર: નિધિસ્વરૂપોનો પ્રસાદ લેવાની મનાઈ નથી પરંતુ તે દેવદ્રવ્યથી સિદ્ધ થયેલ સામગ્રી ન હોવી જોઈએ.

પ્રશ્ન: પણ અંતે આજે જે ઘણે બધે ડેકાણે દેવદ્રવ્યથી ભોગ-સામગ્રી સિદ્ધ કરવામાં આવતી હોય તો દેવદ્રવ્યની ભાંજગડમાં પડવા જતા ભગવત્પ્રસાદથી વચિત રહી જવાનો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થાય કે નહિ?

ઉત્તર: શું મહાપ્રભુએ શ્રીનવનીતપ્રિયજીનો પ્રસાદ ન લઈ યમુનાજીમાં પધરાવી દીધો, તે સ્વગુહમાં બિરાજમાન પોતાના સર્વસ્વ એવા સેવ્ય સ્વરૂપનો અનાદર કર્યો હતો?!

પ્રશ્ન: શ્રીમહાપ્રભુની જુની વાતને પડતી મૂકો અને આજે અમારે શું કરવું તે બાબતમાં જણાવો.

ઉત્તર: જેટલી જુની શ્રીમહાપ્રભુની વાત છે તેટલાજ જુના એમના સેવ્ય નિધિસ્વરૂપો પણ છે; તો તેમના પ્રસાદના જુના આગ્રહને કેમ પડતો નથી મૂકતા?!

પ્રશ્ન: શ્રીમહાપ્રભુના સામર્થ્યની તે વાત હોઈ શકે પણ આપણાથી શ્રીમહાપ્રભુની નકલ આ બાબતમાં કેવી રીતે કરી શકાય અથવા તો કરવી ઉચિત ગણાય?

ઉત્તર: સવાલ શ્રીમહાપ્રભુની નકલનો નથી, સવાલ અહીં આપશ્રીની આજ્ઞાને અનુસરવાનો કે ઉથાપવાનો છે.

પ્રશ્ન: શ્રીમહાપ્રભુની દરેક આજ્ઞાને આજે કોણ અનુસરી શકે છે?

ઉત્તર: પછી ફક્ત મહાપ્રસાદ લેવાનીજ આજ્ઞાને ચુસ્તતાથી અનુસરવાનો હેતુ શો?

પ્રશ્ન: સાક્ષાત્ નિધિસ્વરૂપોનો અનાદર ન થઈ જાય તેથી.

ઉત્તર: તો તે નિધિસ્વરૂપો જે શ્રીમહાપ્રભુના સામર્થ્ય અને ભાવના થી પ્રકટ થયા તેમના અનાદર ના થઈ જાય, તેની કોઈ જાતની બીક કે શરમ કેમ નહિ?!

આવા અગરંબગડ પ્રશ્નોની પાછળ રહેલી વિવશતા આજે પુષ્ટિમાગીયોને સ્વસિદ્ધાંતદેષી બનાવી રહી છે. આ

વિવશતા ભગતિના ધીકતા ધંધામાં વિકેતા કે આહક ના રૂપે સંડોવાઈ જવાની છે. તેથી જ્યાં સુધી કોઈ બીજો વ્યવસ્થિત ધંધો માફક ન આવે ત્યાં સુધી આવા પ્રશ્નો ઉદ્ભવતાજ રહેવાના છે અને કોઈપણ વૈધાનિક અને પ્રમાણિક ઉત્તર પણ પ્રશ્નકર્તાને સંતોષી નહીં શકે. તેથી જ પુષ્ટિમાર્ગીઓ આવા ભગતિના ધંધામાં આહક કે વિકેતા ના રૂપે સંડોવાઈ નથી ગયા તેમની તટસ્થભુવિદિના સંતોષમાટે પુષ્ટિમાર્ગના બીજા પણ ગોસ્વામી બાળકોએ આ બાબતમાં શું વિધાન કર્યા છે તે ટાંકીને મીન થવું પચામિ છે.

નિ.લી.ગો. શ્રીરણાછોડાચાર્ય પ્રથમેશજી

વલ્લભમત્તમેં યહ સિદ્ધાન્તતઃ ગતત હે ઓર ઐસે દેવસ્થાનોંકા ચઢાવેકા પ્રસાદ ભી ખાયા નહીં જા સકતા હે, કયોંકિ વહાં દેવલકલ્પ હી પ્રધાન હે. આજકે યુગકો દેખતે હુએ, જહાં જ્યાસ કરના આવશ્યક હે, વહાં ઉપર્યુકત સિદ્ધાન્તોંકો ધ્યાનમેં રખકર હી જ્યાસ કરના આવશ્યક હે, જિસસે દેવલકવૃત્તિસે બયા જા સકે. યદિ ઐસી વ્યવસ્થા નહીં કી જાતી તો દેવદ્રવ્ય હોતા હે, જિસકા સેવન કરનેસે આચાર્ય સ્પષ્ટ કહતે હે કિ નર્કપાત હોગા.

(દ. ઘા. સ્થિ. વ. સ્વ. એવં ભ. વ્ય. હે. પ્ર.).

પૂ. પા.ગો.શ્રીધનશ્યામલાલાજી સમ્ભમેશ

કયોંકિ શ્રીનાથજી સ્વયં ઉસકે ભોકતા હેં; કિન્તુ વેષ્ટાવવુન્દ તથા સેવકગણ ભી, ઉસકે મહાપ્રસાદ લેને તકકે અધિકારી નહીં હે. યહ આચાર્યચરણકો ઇતિહાસસે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણભૂત હે. ઉસકે મહાપ્રસાદ લેનેકા કેવલ ગાયોકોં હી અધિકાર હે. અન્યથા ઉસ દેવદ્રવ્યકે ઉપભોગ કરનેસે નિશ્ચય હી અદ્યાપતન હે...સખ પ્રકારકે દાન ચઢાવોં વ પસૂલ વસૂલી કરનેકા

ઉલ્લેખ ક્રિયા ગયા હે, વહ ભી સંપ્રદાયકે સિદ્ધાંતસે નિતાન્ત વિરુદ્ધ હે. હમારે સંપ્રદાયકી પ્રણાલિકિ અનુસાર જો હમારે સંપ્રદાયકે સેવક હેં, ઉનકા હી દ્રવ્ય ગુરુ-શિષ્યકે સંબંધસે લેકર સેવામેં ઉપયોગ કરાયા જા સકતા હે. સંપ્રદાયમેં સખ પ્રકારકે દાન-ચઢાવેકા ઉપયોગ સેવામેં નહીં ક્રિયા જાતા; ઓર કદાચિત્ ક્રિયા જાતા હો તો વહ, સંપ્રદાયકે નિયમોંસે વિરુદ્ધ હોનેકે કારણ, બંદ કર દેના યાદિયે.

(શ્રીનાથજીરાહિકાનેકે પ્રબંધકી દિલ્લીચોજનાકી આલોચના તા.૧-૨-૫૬).

વિદ્વદ્વચં પૂ. પા. ગો. શ્રીબાલકૃષ્ણલાલાજી મહોદય

તેને સ્પષ્ટ દેવદ્રવ્ય કહી શકાય અને તે દ્રવ્યથી સિદ્ધ થતી સામગ્રીમાં ભગવત્પ્રસાદી થયા પછી મહાપ્રસાદપણું તો આવે છે પરંતુ તેની સાથે તેમાં દેવદ્રવ્યપણું તો રહેજ છે. તેથી વેષ્ટાવોએ એ મહાપ્રસાદને દેવદ્રવ્ય સમજીને વ્યવહાર કરવો જોઈએ. તે મહાપ્રસાદમાં દેવદ્રવ્યનો બાધ તો રહેલોજ છે.

(પુ. શી. છાં. ભાગ-૨).

તેથી આ સ્વગુહરોવા તેમજ સ્વતનુવિન્ન- સેવાના આગ્રહમાં કોઈ જો શ્રેષ્ઠતા હોય તો તે શ્રીમહાપ્રભુજીની તેમજ તેમના વંશજો અનેક ગોસ્વામી બાળકોની શ્રેષ્ઠતા છે—ગોસ્વામી શ્યામમનોહરની નહિ. જો તેમાં કાંઈક ત્રુટિ છે તો, તે પણ શ્રીમહાપ્રભુજીના વંશજ અનેક ગોસ્વામી બાળકોની છે—કેવળ ગોસ્વામી શ્યામમનોહર એન્ડ શ્યામપંથી કંપનીની નહિ. આ એક જ્વલંત તથ્ય કદી વિસ્મૃત થવું જોઈએ નહિ.

(પ/ક)પ્રશ્નકર્તા ભાઈ કહે છે : સત્સંગ-હાલથી કેવળ મર્યાદિત સંખ્યાનેજ લાભ મળશે.

આ પ્રશ્નમાંથી એવી ધ્વનિ નીકળે છે કે જાહેર મંદિરથી અમર્યાદિત જનસંખ્યાને લાભ મળી શકે છે, જ્યારે કે સત્સંગ-હાલથી મર્યાદિત જનસંખ્યાનેજ લાભ

મળી શકે છે.

આ અગાઉની વિવેચનાથી આટલું તો આપણે સરખી રીતે સ્મજી શક્યા છીએ કે શ્રીમહાપ્રભુ-શ્રીપ્રભુચરણ પ્રભૃતિ પૂર્વાચાર્યોદ્ધારા નિરૂપિત—સ્વધર્મભુદ્ધિથી કરવામાં આવતી ભગવત્સેવા, સ્વગૃહસ્થિત સેવ્યસ્વરૂપની સેવા, સ્વતનુવિત્તથી કરાતી સેવા, કે ભાવસંજોપનાત્મક-સેવા ના—સિધ્ધાંતોના ભવનમાં જાહેર મંદિરોની પ્રણાલીને કારણે ઉદઘર્ષિત લાગી જતી હોય છે. જાહેર મંદિરોને કારણે સેવાનો સિદ્ધાંત તદ્દન પોકળ બની જતો હોય છે, કારણ કે એક સામાન્ય ગૃહસ્થ પોતાના ઘરમાં પોતાની નીતિભરેલી સામાન્ય આજીવિકા સાથે જાહેર મંદિરની સેવાની જેવી નેગભોગ-રાગ-શુંગારના ભભકાવાલી વેલભરેલી સેવા નભાવી શકતો નથી. તેમજ ચાંડાલ-મડદા જેવી અપવિત્રતાવાળી દેવલકવૃત્તિથી જાહેર મંદિરોમાં પાલવામાં આવતી કૂપજલની ખાસા-સેવકી અપરસના બાહ્યાંબરવાળી સેવા પણ એક સાધારણ વૈષ્ણવ નભાવી શકતો નથી. પરિણામરૂપે દ્રવ્યોપાર્જનાથી કરવામાં આવતા નેગભોગ-રાગ-શુંગારના વેલવના ભભકા કે ડોળ ને કારણે; અને પોતાના ઘરમાં બિરાજમાન સ્વરૂપની ભક્તિમયી સેવાનિષ્ઠાને કૂરતાથી છિન્નમિત્ર કરનાર કૂપજલની ખાસા-સેવકી મૈડ-મરજાદના બાહ્યાંબરવાળા પ્રદર્શનને કારણે પણ, અમર્યાદિત રૂપમાં સિદ્ધાંતનિષ્ઠાને હાનિ પહોંચાડનારા જાહેર મંદિરો હોય છે.

શાસ્ત્રોનો સનાતન સિદ્ધાંત છે—“યોડર્યશુચિ: સહિ શુચિ: ન મુદ્વારિશુચિ: શુચિ: ” તેથી પોતાની શુદ્ધ આજીવિકાથી પોતાના સેવ્યને લાડ લડાવવા જેટલો નેગભોગ-રાગ-શુંગારનો વેલવ કે કડક અપરસ કોઈ પોતાના ઘરમાં વિસ્તારે તેમાં વેશમાત્ર પણ દોષ જેવું કાંઈ નથી. પોતાના સેવ્યને લાડ લડાવવાનો હેતુ, પરંતુ, શુદ્ધ હોય તો જાહેર પ્રદર્શનની તો આવશ્યકતાજ નથી. જાહેર પ્રદર્શન જે જનતાને સેવાના ભાવાત્મક પ્રકારનું શિક્ષણ આપવામાટે કરવામાં આવતું હોય તો તેવા હેતુથી કરવામાં આવતા

પ્રદર્શનમાં જનતાથી ભેટ સામગ્રી વસૂલવાની પ્રક્રિયા તો તદ્દન અનાવશ્યક છે.

જનતાના દ્રવ્યના દેવી ઉપયોગના હેતુથી જે જનતાથી ભેટ-સામગ્રી વસૂલવામાં આવતી હોય તો તે-તે વૈષ્ણવોના ઘરમાં બિરાજમાન પ્રભુની સેવામાં વપરાતું દ્રવ્ય તેનો દેવી ઉપયોગ નથી શું?

જે તે-તે વૈષ્ણવોના ઘરમાં બિરાજમાન ભગવત્સ્વરૂપ સાક્ષાત્ પુરુષોત્તમભાવે નથી બિરાજતાં પણ ગુરુભાવે બિરાજે છે, એમ સ્વીકારીએ તો વૈષ્ણવોને સેવાર્થે ભગવત્સ્વરૂપ પુષ્ટ કરીને પધરાવવાની આવશ્યકતા રહી નથી જતી. કેમકે ત્યારે તો ગોસ્વામી બાળકોએ પોતાનાજ ચિત્રજી, સ્વરૂપ કે પાદુકાજી કેવળ પધરાવવા જોઈએ. જે ગુરુભાવ અને પુરુષોત્તમભાવ એમ ઉભયભાવે સેવા કરવામાટે ભગવત્સ્વરૂપને પુષ્ટ કરીને પધરાવ્યા પછી ફક્ત ગુરુભાવે સેવા કરવાના હેતુથી ભગવત્સ્વરૂપ પુષ્ટ થતા હોય, તો પણ જાહેર મંદિરોમાં ભેટ-સામગ્રી વસૂલ કરવાની પ્રણાલી અનાવશ્યક સિદ્ધ થઈ જાય છે. કેમકે સેવ્યસ્વરૂપ ઉભયભાવે બિરાજતું હોવાથી ત્યાં પણ દ્રવ્યનો વિનિયોગ દેવી વિનિયોગજ છે. તે સિવાય ફક્ત ગુરુભાવે પણ બિરાજતાં સ્વરૂપની સેવામાં થતો વિનિયોગ શું દેવી વિનિયોગ નથી? જે આ વાત ખરી હોય તો ગોસ્વામિઓને ચરણભેટ પણ ન ધરવી જોઈએ!

સ્વમાર્ગના ગુરુમાટે દ્રવ્ય ખરચવું શું આસુરી વિનિયોગ હોઈ શકે? જે ખરેખર એમ હોય તો કોઈ પણ ગોસ્વામી બાળકોના શ્રીઠાકોરજીમાટે પણ ભેટ-સામગ્રી આપવી જોઈએ નહીં, કેમકે પોતાના ઠાકોરજીને નામે પડાવેલા પૈસા પણ અંતે તો ગોસ્વામિઓના વપરાશમાંજ આવતા હોવાથી તે આસુરી વિનિયોગ થયો કહેવાઈ જશે!

જે એમ કહેવામાં આવે કે જે વૈષ્ણવોના ઘરોમાં ભગવત્સેવા નભી નથી શકતી, તેમનામાટે જાહેર મંદિરપ્રણાલી આવશ્યક છે. તો સર્વપ્રથમ તો ગૃહસેવાનો પ્રથમ વિકલ્પ

કે અનુકલ્પ જાહેર મંદિરો ન હોઈ—ભગવત્કથા કે ભગવદ્ગુણાનુવાદ છે, તેથી પણ જાહેર મંદિર અનાવશ્યક સિદ્ધ થઈ જાય છે. એમ સત્સંગ-હોલની આવશ્યકતા પુરવાર થાય છે.

હવે એક વખત મંદિરપ્રણાલી જે સિદ્ધાંતવૈપરીત્ય છે એમ સ્વીકારી લઈએ તો અમર્યાદિત સંખ્યામાં જનતાને લાભ પહોંચાડવા જતા અમર્યાદિત પ્રમાણમાં સ્વસિદ્ધાંતની હાનિ થાય છે, એ પણ સ્વીકારવું પડશે. તેથી અમર્યાદિત સંખ્યામાં વૈષ્ણવોને અવળે રસ્તે દોરવવા કરતાં, ભગવત્સેવાના સિદ્ધાંતશુદ્ધ વિકલ્પ કે અનુકલ્પ એવી ભગવત્કથા કે ભગવદ્ગુણાનુવાદ માટેના સત્સંગ-હોલમાં, ભલે ને મર્યાદિત સંખ્યામાં જનતાને ધર્મલાભ મળતો હશે; પરંતુ તે કોઈપણ સંજોગમાં લાભ તો અમર્યાદિત પ્રમાણમાંજ હશે, એમ સ્વીકારી શકાય છે.

તેમજ ગોસ્વામી બાળકોમાં પણ આજે યુગાનુરૂપ જુદી-જુદી અપરસની મેંડ પાળવામાં આવી રહી છે. ગોસ્વામી-પરિષદે ૧૫-૨૦ વર્ષ અગાઉ નળજળને વાપરવાની છૂટનો પ્રસ્તાવ પાસ કર્યો હતો. તે સિવાય આજે અમેરિકા, લંડન તેમજ અખાત દેશોમાં પણ ને ગોસ્વામી બાળકો પધારતા હોય છે, ત્યાં પણ કાંઈ કુવા ખોદાવવામાં આવ્યા હોય એવું સાંભળવામાં તો આવ્યું નથી! હવે વૈષ્ણવોના ઘરમાં બિરાજમાન શ્રીઠાકોરજી જે ગુરુભાવથી બિરાજતા હોય તો, ને ગુરુઓ પોતે નળનું જળ આરોગતા હોય તો, તેમના ભાવથી બિરાજતા શ્રીઠાકોરજીને પણ નળના જળની ઝારી ભરવામાં કે બજારની ભેળપુરી ધરાવવામાં વાંધો કેવી રીતે આવી શકે? જે કોઈ બાળકો જાહેરમાં નળનું જળ ન વાપરી ખાનગીમાંજ વાપરતા હોય તો, તેમના ભાવથી બિરાજમાન શ્રીઠાકોરજીની ઝારી પણ જાહેર મંદિરોમાં નળજળથી ભરવાની છૂટ ન આપવી જોઈએ; પરંતુ ખાનગી સેવામાં તેવી છૂટ આપવામાં વાંધાજનક કશું હોવું જોઈએ નહીં.

પ્રાચીન આચારમાં જે બાળકો આજે મનગમતી છૂટછાટ લઈ શકતાં હોય તો, ગુરુભાવે બિરાજતા શ્રીઠાકોરજીની ઘરમાં કરવામાં આવતી સેવાનેમાટે પણ, છૂટછાટ લેવી વાંધાજનક હોઈ શકતી નથી. ગૃહસેવામાં આવી છૂટછાટ, પરન્તુ, વૈષ્ણવોને આપવામાં આવતી નથી. તેને કારણે પરાણે વૈષ્ણવ જનતાને જાહેર મંદિરોમાં ભટકવું પડે છે. તેથી સિદ્ધાંત: તો મેંડ-મરજાદમાં ને છૂટ ગોસ્વામી બાલકો લે છે તે છૂટ વૈષ્ણવોને ઘરમાં ગુરુભાવથી બિરાજતા શ્રીઠાકોરજીની સેવામાટે પણ આપવી જોઈએ. જે તે ન આપી શકાતી હોય તો પોતે બાલકોએ પણ તે છૂટ લેવી જોઈએ નહીં. સિદ્ધાંતશુદ્ધ સેવાપ્રકારમાં નિઝાના અભાવે જાહેર મંદિરોમાં તેવા આચાર-વૈભવનો બાહ્યાંબર તો જળવાય છે એકે ભીતરખાનેથી મુખિયા-ભીતરિયા-જલધરિયા વિગેરે કર્મચારિવર્ગ પણ તેવી મેંડ-મરજાદ સચ્ચાઈથી આજે પાળતો હોતો નથી. તે બાહ્યાંબરો કોઈ પણ ગોસ્વામિબાલકથી, ટ્રસ્ટીથી કે મુખિયા-ભીતરિયા વિ. વૈતનભોગી કર્મચારીથી; અથવા તો સાધારણ વૈષ્ણવ જનતાથી પણ પોતાની ગૃહસ્થીની મર્યાદામાં આજે જળવી શકાય એવા હોતા નથી. છતાં જાહેર મંદિરોમાં આંખ આડા કાન કરીને તે કડક મેંડ-મરજાદ પળાઈ રહે છે, તેવી ભ્રમણા પાળવામાં આવે છે. પરિણામે આજે વૈષ્ણવ જનતાના મગજમાં ભૂત ભરાઈ ગયું છે કે કડક મેંડ-મરજાદ અને નેગભોગ-રાગ-શુંગારનો વૈભવ ભગવત્સેવાના અનિવાર્ય અંગ હોવાથી; અને ગૃહસ્થીના ઘરમાં તેનો નભાવ શક્ય ન હોવાથી, સ્વગૃહમાં ભગવત્સેવા થઈ શકતી નથી—તેથી જાહેર મંદિર અનિવાર્ય છે.

પરંતુ શ્રીમહાપ્રભુએ સેવાની બાબતમાં જણાવેલા ખુલાસાઓ નેમકે:—

(૧) મૂલ: એકકાલં દ્વિકાલં વા ત્રિકાલં વાપિ પૂજ્યૈત, ભાવાર્થ: ભગવત્સેવા સવારે, સવારે-બપોરે, અથવા સવારે-બપોરે-સાંજે ત્રણેય કાલમાં કરી શકાય છે.

વ્યાખ્યા : આમાં જાહેર મંદિરનો આગ્રહ દેખાતો નથી પરંતુ— એક વખત, બે વખત; અથવા ત્રણ વખત— એક ગૃહસ્થ જે રીતે સેવાભક્તિને સહજતાથી નભાવી શકતો હોય તે રીતેજ સેવા કરવાની છૂટ દેખાઈ રહી છે.

(૨) મૂલ : સેવનં સ્વયોગ્યાનુસારેણ અલ્પં બહુ વા ન પ્રયોજ્યમ્.

ભાવાર્થ : સેવા વધારે કરવી કે ઓછી કરવી તે કહેવાનો મુદ્દો નથી પરંતુ પોતાની હેસિયત પ્રમાણેજ કરવી જોઈએ.

વ્યાખ્યા : પોતાની હેસિયતથી ઓછી સેવા પોતાની જાત સાથે છેતરપીંડી છે, જ્યારે કે પોતાની હેસિયતથી વધારે નેગભોગ-રાગ-શૂંગાર ધરાવવાની ખોટી મનોવૃત્તિને કારણેજ ધંધાકીય જાહેર મંદિર પ્રણાલીનો સડો આપણા માર્ગમાં પેકો છે.

(૩) ભાર્યાદિરનુકૂલશ્ચેદ્ કાર્યેદ્ ભગવત્ક્રિયામ્.

ઉદાહરણે સ્વયં કુર્યાત્ પ્રતિકૂલે ગૃહં ત્યજેદ્.

ભાવાર્થ : પરિવારના પત્ની વિગેરે સભ્યોનો, જે ભગવત્સેવામાટે અનુકૂલ હોય તો, ભગવત્સેવામાં સહયોગ લેવો; પરંતુ ઉદારીન હોય તો જાતે ભગવત્સેવા કરવી. તેઓ જે પ્રતિકૂલ હોય તો ગૃહત્યાગ કરવો.

વ્યાખ્યા : આ વિધાનથી સ્પષ્ટ થાય છે કે સેવામાં પરિવારના સભ્યોની સાનુકૂલતા કે પ્રતિકૂલતા નો વિમર્શ ધંધાકીય જાહેર મંદિરની બાબતમાં સાવ અપ્રારંગિક છે. કેમકે ધારો કે ઘરમાં ગુહાણી પ્રતિકૂલ હોય તેથી જાહેર મંદિર ચલાવવાનો ધંધો અથવા તો જાહેરમાં ભગવત્સેવાની નોકરીમાં કાંઈ વાંધો આવી શકતો નથી. કેમકે પરિવાર ઘરમાં હોય છે; અને ભગવત્સેવા બીજે કશે જાહેર મંદિરમાં કરવાની છે કે જ્યાં પારિવારિક કનડગત આડે આવીજ શકતી નથી. ત્યારે ત્યાગની આવશ્યકતા પણ રહી જતી નથી. તે સિવાય જાહેર મંદિરમાં 'પત્ની વિ. પારિવારિક સભ્યો' કોના લેવા? ટ્રસ્ટી વૈષ્ણવોના કે ગો. મ.શ્રીના મુખિયાજીના

કે ભીતરિયાજીના કે બાલભોગિયાજીના કે દૂધધરિયાજીના કે જલધડિયાજીના કે ઝાપટિયાના કે કીર્તિનિયાના કે સમાધાનીના કે દર્શનાર્થી વૈષ્ણવોના કે મનોરથી વૈષ્ણવોના? એનો ખુલાસો બ્રહ્માજી પણ કરી શકતા નથી. કેમકે આમાનાં ઘણાના પારિવારિક સભ્યો તો કંઠીબંધ વૈષ્ણવ પણ ક્યારેક-ક્યારેક હોતા નથી. ભગવત્સેવા સંબંધી આ માર્ગદર્શન જાહેર મંદિરોમાં અર્થહીન બની જતું હોય છે.

મૂલ : યદ્-યદ્ ઈષ્ટતમં લોકે યચ્ચાતિ પ્રિયમાત્મનઃ ।

યેન સ્થાનિવૃત્તિશિચ્ચેતે તત્કૃષ્ણે સાધયેદ્ ધ્રુવમ્ ॥

પ્રકાશવ્યાખ્યા : ભગવત્સેવાયામપિ ક્લિષ્ટં ન સમપ્યેત, તત્ ક્લિષ્ટં ત્રિવિધં : ૧. લોકક્લિષ્ટમ્, ૨. આત્મક્લિષ્ટં, ૩. ચિત્-ક્લિષ્ટં ચેતિ.

૧. લોકે યદ્-યદ્ ઈષ્ટતમમ્ આમ્રદ્રાક્ષાદિ, ૨. આત્મનઃ આત્મનં પ્રિયં દુઃખાદિ, ૩. સન્માર્ગેણ ઉપાન્નિતમ્ — ના-યેષાં ભાગરૂપં ચિરકાલ-મનોરથ-ચિન્તિતમ્ — અન્તઃકરણપ્રિયં તેનેવ ચિત્તનિવૃત્તિઃ. ઈતરનિષેધાર્થમ્ એતદ્ ઉક્તમ્.

ભાવાર્થ : ભગવત્સેવામાં ક્લેશયુક્ત વસ્તુ કે સામગ્રી નું સમર્પણ કરવું જોઈએ નહિ. કોઈપણ વસ્તુ કે સામગ્રી ત્રણ પ્રકારે ક્લેશયુક્ત હોઈ શકે છે :—

(૧) લોકમાં જેને પ્રાપ્ત કરવામાટે ક્લેશ સંભવતો હોય.

(૨) જે ભાવથી આપણે ભગવત્સેવા કરી રહ્યા હોઈએ, તેવા ભાવાત્મક સ્વસેવ્ય પ્રભુને જે વસ્તુ કે સામગ્રી થી ક્લેશ થતો હોય.

(૩) સેવાકર્તાના ચિત્તમાં ભગવત્સેવામાટે જે વસ્તુ કે સામગ્રી મેળવીને સમર્પણ કરવા જતાં ક્લેશ પેદા થવાની સંભાવના હોય.

આમ ક્લેશયુક્ત વસ્તુ કે સામગ્રી નાં નહિ પરંતુ ક્લેશરહિત વસ્તુ કે સામગ્રી નાં સમર્પણરૂપેજ સેવા કરવી જોઈએ. લોકમાં જે કાંઈ વસ્તુ કે સામગ્રી ક્લેશ વિના સહજ સુલભ હોય તેના વડે ભગવત્સેવા કરવી.

ગોપરાજકુમારનાં ભાવથી સેવાતા પ્રભુના સ્વરૂપના વિચારે
જે દૂધ દહીં છાશ માખાણ વિ. પ્રભુને રુચતા હોય
તેથી સેવા કરવી જોઈએ. જે આપણે (દેવલકવૃત્તિથી નહિ
વસ્તુ) સન્માર્ગથી ઉપાનિત કર્યું હોય કે જ્ઞાનમાં બીજા
(જેમકે જાહેર જનતા/ધનિક ટ્રસ્ટીઓ વિગેરે) નો ભાગ
કે અધિકાર ન હોય એવી વસ્તુનું પ્રભુને સમર્પણ કરવું
જોઈએ; કલેશયુક્ત વસ્તુ કે સામગ્રી નું નહીંજ.

વ્યાખ્યા: આની વ્યાખ્યા કરતાં શ્રીપુરુષોત્તમજી સ્પષ્ટપણે
આજ્ઞા કરે છે કે કલેશરહિત ઉત્તમ વસ્તુ કે સામગ્રી
ના સમર્પણની આજ્ઞાનું અનુસરણ કરવામાટે, જે ભાવાતિરેકમાં
ક્યારેક આપણે એમ માની લઈએ કે—“ ઉત્તમ વસ્તુનું
સમર્પણ જટલા વધારે પ્રમાણમાં કરીશું તેટલા વધારે
પ્રમાણમાં ભક્તિમાર્ગથી પ્રતિબંધો નિવૃત્ત થશે, તેથી પુષ્કળ
લોકિક વ્યાપાર* કે લોકિક ચતુરાઈ કરવી જોઈએ” તો
આવી ગેરસમજ આપણને બહિર્મુખજ બનાવતી હોય છે,
ભગવદ્ભાવપ્રવાણ નહિ. આનામાટે શ્રીમહાપ્રભુ અહીંયાં
અક્લિષ્ટસમર્પણનું વિધાન કરે છે. ઉપસંહારમાં શ્રીપુરુષોત્તમજી
એમ પણ ખુલાસો આપે છે—સન્માર્ગથી (દેવલકવૃત્તિથી
નહીંજ) ઉપાનિત સામગ્રી પણ લોકક્લિષ્ટ કે આત્મક્લિષ્ટ
ન હોવી જોઈએ. આમ સેવાપ્રતિબંધક ખામીઓની નિવૃત્તિની
ઘેલછાથી કલેશયુક્ત નેગભોગ-રાગ-શુંગાર-સામગ્રીના વેભવના
પ્રમાણાતિરેકની ઘેલછા—તેમજ “પ્રભુ ઉત્તમ વસ્તુના

+ ધંધાકીય ભક્તિ નોકરી જુગાર ભિખારીદેરા ચોરી વિધી સેવોપજોગી પુષ્કળ
સામગ્રી મેળવવાની ચતુરાઈ. અથવા તો પ્રભુને ઉત્તમવસ્તુના ભોક્તા માની
તત્સુખના વિચારને પણ ગોણ બનાવી, જાહેર જનતાનું મનોરંજન કરનારા
મોટા-મોટા મનોરથો કરવાની, જ્યારે ઘેલછા જગે ત્યારે છાપાઓમાં મનોરથોની
જાહેરાતો છપાવીને, સાચા ભગવદ્દીય વૈષ્ણવોના ટેકાણે નાખાના જેરે પ.ભ.
બની બેઠલા ધનિજોની ચાપલુટી કરવાની ચતુરાઈ. અથવા તો એકજ મનોરથમાટે
બે કે બાવીસ મનોરથોથી રૂપિયા વસૂલ કરીને મનોરથમાં ફક્ત એકનાજ
પરચયા, બાકીના રૂપિયા આમને આમ જમા કરી લેવાની ચતુરાઈ. અથવા
તો એક જાહેર મંદિર છાપનભોગમાટે, રૂ.૧૦૦/- રોજના હિસાબે ભીતરિયાઓને
રોકે તો, રૂ.૧૨૫/- રોજ આપવાની લાલચ દેખાડીને, તે ભીતરિયાઓને પોતાના
મંદિરમાટેના છાપનભોગની સામગ્રી સિદ્ધ કરવા ફોદી લેવાની ચતુરાઈ.

ભોક્તા છે”, કહીને લોકરંજનાર્થ મોટા-મોટા નેગભોગ-રાગ-
શુંગારના પ્રદર્શનથી ઉદ્ભવતી બહિર્મુખતા પણ—આપણા
પુષ્ટિમાર્ગથી સેવાપ્રકારમાં હોઈ શકતી નથી.

આજે આપણે જોઈ શકીએ છીએ કે આ ત્રણ
નિષિદ્ધ પ્રકારોમાંથીજ બે પ્રકારો મોટા ભાગના આપણા
જાહેર મંદિરોમાં અનુસરવામાં આવી રહ્યા છે.

આમ જાહેર મંદિરો, જોને આપણે અમર્યાદિત સંખ્યામાં
જનતાને ધર્મલાભ આપનાર ગણી રહ્યા છીએ, તે અમર્યાદિત
પ્રમાણમાં આપણી ભગવત્સેવા નભાવી નથી શકતા. તેને
માટે ભગવદ્ગુણાનુવાદ, સાંપ્રદાયિક સિદ્ધાંતગ્રન્થોનો
સ્વાધ્યાય, ભગવદ્દીવાના શ્રવણ-કીર્તન-સ્મરણની આવશ્યક-
તાને સરખી રીતે પાર પાડી શકે એવા સત્સંગ-હાલની
પ્રણાલીનો અખતરો કરી લઈએ તો તેમાં કોઈ સિદ્ધાંતબાધ
તો નથીજ.

જેમ શ્રીમહાપ્રભુજીએ અગણિત સચ્ચિદાંન્દ
પુરુષોત્તમની સરખામણીમાં ગણિતાનન્દક અક્ષરબ્રહ્મને—
‘સચ્ચિદાનન્દક બૃહત્’ કહ્યું છે, તેમજ આરાધ્ય ભગવન્મૂર્તિની
સરખામણીમાં, સંસ્કૃતભાષાના વ્યાકરણશાસ્ત્રમુજબ, જેઓ
પોતાની આરાધ્ય દેવમૂર્તિઓનો આજીવિકાના સાધન તરીકે
દુરુપયોગ કરતા હોય તેવા દેવપૂજેપણવિઓની મૂર્તિઓમાટે
તે-તે દેવના અસલ નામો ન વાપરી નામોની પાછળ
‘ક’ જોડવાનો નિયમ છે. જેમકે દેવલકદ્વારા આજીવિકામાટે
વપરાતી શિવની મૂર્તિને ‘શિવક’ કહેવું, રામની મૂર્તિને
‘રામક’ કહેવું જોઈએ—‘શિવ’ અથવા ‘રામ’ નહિ. તેનેમાટે
વ્યાકરણમાં એક સ્લોક પ્રસિદ્ધ છે—

રામં સીતાં લક્ષ્મણં જીવિકાર્થં
વિકીણીતે યો નરસ્તં હિ ધિક્ ધિક્ !
અસ્મિન્ પદ્યે યોડપશબ્દં ન વેતિ

અર્થપ્રજ્ઞં પરિહૃતં તં ચ ધિક્ષ્ ધિક્ષ્ !!

શ્રીમહાપ્રભુના દિવ્ય પુષ્ટિમાર્ગના સન્નિષ્ઠ પથિકો! જરા શાન્ત ચિત્તથી વિચારો, વ્યક્તિગત રાગદ્વેષને થોડીક વારમાટે બાહ્યમાં મૂકીને વિચારો કે આપણા શ્રીમહાપ્રભુજી, શ્રીપ્રભુચરણ વિગેરે પ્રાચીન આચાર્યોના સર્વસ્વ એવા આપણા વિવિધ મધુર-મધુર મંગલ-મંગલ નામોવાળાં અનેક પુષ્ટિસ્વરૂપો શ્રીબાલકૃષ્ણ, શ્રીનટવર, શ્રીમદનમોહન, શ્રીગોકુલચન્દ્રમા, શ્રીગોકુલનાથ, શ્રીદ્વારકાનાથ, શ્રીવિટ્ઠલનાથ, શ્રીમથુરાધીશ, શ્રીનવનીતલાલ, શ્રીગોવર્ધનધરણ, શ્રીશ્યામમનોહર, વિ. અનેકાનેક સુંદર નામો પાછળ હીનાર્થક 'ક' પ્રત્યય લગાડી દેવો તે શું આપણી સ્વમાર્ગ પ્રત્યે વફાદારી હોઈ શકે છે? નહિ! નહિ!! નહિ!!!

પરંતુ જાહેર મંદિરો તો, પારકા પૈસા અને વેતનભોગી કર્મચારિઓ વિના ચાલીજ નથી શકતા, ત્યારે જાહેર મંદિરોથી અમર્્યાદિત સંખ્યાની જનતાને ધર્મલાભ આપવાના મોહમાં, ક્યાંક આપણે આપણા પુષ્ટિસ્વરૂપોના મંગલ-મધુરા નામોને વિકૃત કરવાનો અમર્્યાદિત અપરાધ તો નથી કરી રહ્યાં? વિચારો! એક વખત જાહેર મંદિરોની ઘેલછા છોડીને વિચારો કે આપણા પુષ્ટિમાર્ગપ્રવર્તક શ્રીમહાપ્રભુ-શ્રીપ્રભુચરણ પ્રભૂતિ પૂર્વચાર્યોની આજ્ઞાના ઉદ્દેશનને કારણે આપણા પુષ્ટિસ્વરૂપોની આપણી પુષ્ટિસેવાની કે આપણા પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવોની આજ્ઞા કેવી દુર્ગતિ થઈ રહી છે!! અરે અજ્ઞાન-સ્વાર્થનો જડાગ્રહ છોડીને—શ્રદ્ધાભાવ રાખીને જરાક તો વિચારો!!!

(પ/ચ)અને પાછલા દોઢ વર્ષથી ચાલતા સત્સંગનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ નિહાળી જુઓ. આ અખતરાથી શું લાભ થયો?

કોઈક ગામ કે નગર વિશેષમાં દોઢ વર્ષથી સત્સંગનો ચાલતો કાર્યક્રમ સફળ નહીં થયો, તેનું કારણ તો એક

આ પણ હોઈ શકે કે આપણી સાધારણ વૈષ્ણવ જનતાની ધાર્મિક રુચિ આજે આપણે સાવ બગાડી નાખી છે. તેથી નિરાશ થવાની નહિ બલકે નિષ્ઠા રાખવાની આવશ્યકતા છે કે સિદ્ધાંત કે અપસિદ્ધાંત નાં વિચારે—આજે નહીં તો આવતી કાલે, આવતી કાલે નહીં તો આવતા દાષકામાં પણ જ્યારે સુધરવાનો સુઅવસર આવશે ત્યારે—જાહેર મંદિરો બંધ કરીને ફરીથી સ્વગૃહ સેવાનો આગ્રહ કેળવવોજ પડશે. ત્યારે પણ સ્વસિદ્ધાંતગ્રન્થોનો સ્વાધ્યાય અને ભગવદ્ગીતા-ગુણ-નામોના શ્રવાણ-કીર્તન-સ્મરણમાટે જે દરેક ગામમાં દરેક પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવ જનતાની વસ્તીમાં એક પુષ્ટિ-સત્સંગ-ભવન હશે તો, જ્યો પોતાના ઘરે ભગવત્સેવા નભાવી શકે છે અથવા તો જ્યો નભાવી નથી શકતા તે બન્ને જાતના, વૈષ્ણવોને આથી પુષ્કળ ધર્મલાભ થશેજ, એમાં ભેમત હોઈ શકતા નથી. ધરમના નામે ચાલતા, પરંતુ, ધર્તીગમાંથી જનશ્રદ્ધાને પાછી વાળીને શ્રીમહાપ્રભુપદિષ્ટ પ્રકારમાં જોડવાનો પુરુષાર્થ તો તમારે, મારે અને આપણે સહુએ મળીને કરવોજ પડશે, જે આપણે પુષ્ટિમાર્ગી તરીકે જીવવા માંગતા હોઈએ તો. હાલમાં સ્વાધ્યાયચળવળને, મુરારીબાપુની રામાયણને, તેમજ પ્રજ્વલિતા બ્રહ્મકુમારીની ચળવળને જે વ્યાપક સફળતા સાંપડી છે તે જાહેર મંદિરોની સાથે કે તેના વિનાજ? આનો જરા વિચાર કરી જુઓ.

આ પ્રસંગે ફરીથી એક વખત પુષ્ટિમાર્ગમાં નવી પેઢીના સિદ્ધાંતાભિમાની પૂ.પા. ગો. શ્રીબાલકૃષ્ણલાલજી (સૂરત) ના તાજેતરમાં વૈષ્ણવવાણી (વર્ષ ૧૨ : અંક ૮) માં પ્રકાશિત થયેલ 'સેવા હિ સેવક ધર્મ' માંથી આ એક વિધાનને ટાંકવાનું લોભસંવરણ મારા હૃદયમાં થતું નથી:—

“તો જ્યાં સુધી આપણે ભગવત્સ્વરૂપ પધરાવીને સેવા કરતા ન હોઈએ ત્યાં સુધી એ (અસમર્પિત

ત્યાગ) છૂટી શકે નહિ. અસમર્પિત છોડવામાટે પણ ભગવત્સેવા આપણા ઘરમાં હોવી જરૂરી છે અને તેજ આપણે સમર્પિત પદાર્થ વડે આપણો નિર્વાહ કરી શકીશું?''

વર્ષો પહેલા પ્રાતઃસ્મરણીય નિ.લી.શ્રીગોવિન્દરાયજી મહારાજશ્રીમાટે મેં બે શ્લોકો લખ્યા હતા :—

વક્તૃત્વં તત્ર પાણ્ડિત્યં ભજનં ભગવત્કથા |
નક્ષેત્રોપલભ્યેરન્ વિનેવ ભગવન્કૃપામ્ ||
શ્રીમદ્ગોવિન્દરાયાય દત્તવૈતાન્સદ્ગુણાન્સ્વયમ્ ||
નિન્યલાલાસ્થિતિં યચ્છન્કિમિચ્છન્કીડતિ પ્રભુઃ !

પરંતુ પૂ.પા.શ્રીબાલકૃષ્ણલાલજીના આ નિર્ભીકિ સિદ્ધાંતલેખનથી એમના પિતૃચરણના આદર્શની મશાલ પુનરુજ્જ્વલિત થવા જતી હોય તો તેનો મને અપાર હર્ષ થાત !

પ્રશ્ન (૬=૫+૬+૭ના સારાંશો)*

(૬/૬) હિમ્મતનગરના હનુમાનજી-મંદિર, હર્ષદમાતા-મંદિર વિગેરે મંદિરોના ઉદાહરણો જુઓ : દર્શનાર્થીઓની દિવસે-દિવસે સંખ્યા વધતીજ જાય છે.

(૬/ખ) લોકમાનસ તો બધાના એકસ-રખાજ-હોય છે, તે પછી યૈષ્ઠાવ હોય કે મર્યાદામાર્ગિય.

(૬/ગ) પ્રત્યક્ષ અનુભવથી આપ જોઈ જુઓ તો આપને ખાત્રી થશે કે પુષ્ટિમાર્ગને

+ લખાણ લાંબુ હોવાથી ત્રણ પ્રશ્નો અનુક્રમે : ૫+૬+૭ એક-સામટા કે, ૫, ૬, ૭, ૬, ૫; અને છ અંશો તરિક્ષિ જોડીને મૂકવામાં આવ્યા છે (ગો.સ્વા.મ.).

જીવિત રાખવામાટે; અને નવી પેઢીને સંસ્કાર આપવામાટે મંદિર સંસ્કારધામ છે.

(૬/ઘ) મંદિરમાં ભયસ્થાનો નથી રહેલા પરંતુ કેવળ સત્સંગ-હૉલથી સન્તોષ માની લેવો તે મોટામાં મોટું ભયસ્થાન છે. આવનાર પેઢીમાટે, યૈષ્ઠાવતા જાળવવામાટે; અથવા યૈષ્ઠાવ થવામાટેના આકર્ષણ કેન્દ્રના દ્વાર સદાનેમાટે બંધ કરવા આપણે આગળ વધી રહ્યા છીએ, તેવો ભય ઉભો થાય છે. સત્સંગ-હૉલનો માર્ગ અપનાવીશું અને મંદિરનો વિચાર પડતો મુકીશું તો આપણાં સન્તાનોને શ્રીઠાકુરજીના માર્ગથી વંચિત કર્યા તેનો અપરાધ લાગશે કારણ કે તેઓને પુષ્પની સેવા, પાનની સેવા, ગાગરની સેવા, સખડી-અનસખડીની સેવા, સફાઈ સેવા, -હિંકોળા ભરવાની સેવા, તેવી અનેક સેવાનો અવકાશ મળ્યા વગર તેઓની સંસ્કારપૂર્તિ કેવી રીતે થશે ? ક્યાંથી મળશે પ્રેરણા ? અને વિવિધ પ્રકારના દર્શનોનો, મનોર-થોનો, ઉત્સવોનો અનુભવ ક્યાંથી થવાનો ?

(૬/ઙ) ગામે-ગામ ગુરુ બિરાજીને પ્રેરણા આપી શકવાના નથી. તેવા સંજોગોમાં આ મંદિર સંસ્કારપૂર્તિ કરવાનું અતૌકિક કાર્ય કરે છે તે ન ભૂલવું જોઈએ.

(૬/ચ)કેવલ સત્સંગથી કોઈ વૈષ્ણવ પૂર્ણ થઈ શકતો નથી. આ એક નમ્ર સત્ય છે. સેવા, દર્શન, કીર્તન, સત્સંગ તમામની જીવનમાં જરૂર છે અને તે મંદિરોમાંથી મળી શકે છે.

(૬/છ)કેવળ સત્સંગ-હોલનો આગ્રહ રાખનાર ભલે કહેતા હોય કે મંદિર ન જોઈએ, છતાં તેવા સજ્જનો શહેરના અન્ય મંદિરોમાં જાય છે. તે સિવાય શ્રીનાથજી ગોકુલ મથુરા અન્ય બેઠકજીના દર્શન કરવા હિમ્મતનગર છોડીને બહારગામ અનેકવાર જાય છે. આ શું બતાવે છે? હૃદયની આતુરતા—દર્શનમટેની આતુરતા. તેથી હવેલીઓમાં દર્શન કરવા જાય છે શું તેઓ કાંઈ ખોટું કરે છે? ના, સત્સંગ-હોલની વાત નહોતી ત્યારે પણ વૈષ્ણવો મંદિરમાં જતા હતા; અને આજે પણ જાય છે, આ શું બતાવે છે? એટલે અન્ય પ્રદેશોમાં જઈને દર્શન તો કરીજ આવે છે. તે એક સમ્પૂર્ણ પ્રમાણ છે કે કોઈ જીવ મંદિર—એટલે કે બીજા અર્થમાં—દર્શન વગર રહી શકતો નથી; તેથી વધારે પ્રમાણ ક્યું જોઈએ? છતાં પણ કહેવામાં આવતું હોય કે મંદિર નહિ અને તેના સ્થાને સત્સંગ-હોલ જોઈએ તો આશ્ચર્યકારક નથી?

ઉત્તર (૬=૫+૬+૭)

(૬/ક)આ લેખનાળામાં કોઈપણ સ્થાનિક કે વૈષ્ણિક મુદ્દાઓઉપર આપણે વિચાર કરવા માંગતા નથી. છતાં પણ ક્યારેક ઉદાહરણરૂપે કોઈ વિશેષ વાત સામાન્ય નિષ્કર્ષ તારવવા સહાયક થતી હોય તો તેવા હેતુથીજ ફક્ત સ્થાનિક કે વૈષ્ણિક વાતોને ટાંકવામાં આવે છે. તેથી હિમ્મતનગરના પુષ્ટિમાર્ગીઓ શું કરવું કે શું ન કરવું તે તેમની મુનસફીની વાત છે. આપણે તો તેના સંદર્ભમાં સમગ્ર સમ્પ્રદાયની સૈદ્ધાન્તિક કે વ્યાવહારિક દૃષ્ટિને અવલંબીને વિચારવાનું રહ્યું.

તેમુજબ હિમ્મતનગરમાં જેમ દર્શનાર્થિઓની સંખ્યા ચોમેર વધી હશે, તેના કરતા બમણા પ્રમાણમાં, સમગ્ર દેશમાં અથવા ભૂતલઉપર મુરારીબાપુ, પાંડુરંગ આઠવલે શાસ્ત્રી, અક્ષરપુરુષોત્તમ-ચળવલ, પ્રજાપિતા-બ્રહ્મકુમારી, રાધાસ્વામી સાત્સંગ બિયાસ, ચિન્મયમિશન વિગેરે વ્યક્તિ અને સંસ્થાઓ ના ઉપક્રમે સત્સંગિઓની કે શ્રવણાર્થિઓની સંખ્યા પણ વધીજ છે. કેટલાક સ્વાધ્યાયકેન્દ્રો તો આપણા પુષ્ટિમાર્ગી મંદિરોમાંજ ચાલી રહ્યા છે, જેને કારણે ત્યાં આવનાર દર્શનાર્થિઓ સારી એવી સંખ્યામાં સ્વાધ્યાયાર્થી બની જતા હોય છે. આવા ભૂતપૂર્વ પુષ્ટિમાર્ગી સ્વાધ્યાયિઓ આપણી સેવાપ્રણાલીની ટેકરી ઉડાવતા—ઘણે ટેકાણે જેવામાં આવે છે.

(૬/ખ)લોકમાનસ તો ધીમે ધીમે ધર્મસમ્પ્રદાયના જુદા-જુદા વાડાઓમાં ઘેટાંની માફક પુરાઈ રહેવાનું હવે નાપસંદ કરતું થતું જાય છે. તેથી પુષ્ટિમાર્ગીએ જાહેર મંદિર કરતાં શિવ, ગણપતિ, દુર્ગા, રામ, હનુમાન, સ્વામિનારાયણ, શિરડીના સાંઈબાબા, નવારામબાપા, સન્તોષીમાતાના સર્વમાર્ગી મંદિરો હવે લોકમાનસમાટે વધારે આકર્ષક નીવડી રહ્યા છે. સુપરમાર્કેટની માફક, એકજ સ્થળે જે ખરીદવું

હોય તેવી ખરીદી કરી શકવાની, સગવડતાવાળા મંદિરો વધારે લોકમાન્યતા મેળવી રહ્યા છે. તેથી પ્રથક્તા ભાઈ સાથે આ અંશમાં હું પણ પૂર્ણિયા સહમત છું કે “લોકમાનસ તો બધાના એકસરખાજ હોય છે પછી તે પુષ્ટીમાર્ગીય વૈષ્ણવ હોય કે મર્યાદામાર્ગીય હોય” આ વિધાનની વસ્તુદર્શિતાનું પ્રમાણ પણ બીજે કશે શોધવા જવાની જરૂર નથી. કેમકે લોકમાનસ બધાના એકસરખા હોય છે તેને કારણેજ તો શ્રીમહાપ્રભુજીની આજ્ઞાથી સર્વથા વિરુદ્ધ હોવા છતાં પણ શ્રીમહાપ્રભુના નામે ચાલતા પુષ્ટિમાર્ગમાં જાહેર મંદિરો ધમધોકાર ચાલી નીકળ્યા છે. લોકમાનસમાં જે મંદિરો રૂઢ ન બની ગયા હોત તો આ પ્રયત્નોત્તરીનો પ્રસંગજ ઊભો ન થાત.

કેમકે મંદિરોના હોવાનો પ્રશ્નજ જ્યાં પુષ્ટિમાર્ગમાં ઉઠી શકતો નથી, ત્યાં તેના ઉત્તર આપવાની આવશ્યકતા કેવી રીતે ઉદ્ભવી શકે? તે છતાંય આજે મંદિરોના સૈદ્ધાન્તિક કે વ્યાવહારિક ઔચિત્યની આલોચના કરતાં પ્રથક્તા ભાઈને તો ફક્ત પુષ્કળ પ્રશ્નોજ મનમાં ઉદ્ભવ્યા છે; પરંતુ બીજા કેટલાકના દૃઢ્યમાં તો પ્રશ્ન-વ્રથ કાંઈ નહિ ફક્ત રોષાધિજ પ્રજ્વલિત થઈ જાય છે. કારણ કે લોકમાનસ એકસરખાજ હોય છે. એટલેજ સ્વધર્મનાગ કારે પણ મૂઢ પશુઓ નથી કરી શકતા—તે અસાધારણ સામર્થ્ય તો પરમાત્માએ ફક્ત બુદ્ધિશાળી પ્રાણી એવા માણસનેજ એનાયત કર્યું છે!

(૬/ગ) પ્રથમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે “પુષ્ટિમાર્ગને જીવિત રાખવામાટે અને નવી પેઢીને આપવામાટે મંદિર સંસ્કાર-ધામ છે.” હકીકતમાં તો આ વિધાન પણ લોકમાનસનીજ પ્રતિધ્વનિ છે. શ્રીમહાપ્રભુદ્વારા ઉપદિષ્ટ સિદ્ધાન્તો સાથે આ વિધાનને કાંઈ લેવા-દેવા નથી. આ બાબતની સૈદ્ધાન્તિક સ્પષ્ટતાઓ આપણે જોઈજ ગયા છીએ. તેથી પુનરાવર્તનની હવે આવશ્યકતા નથી. છતાંય આની પેરોડી તરફ મને એક વાત આમ સ્ફુરે છે કે આજકાળ

ડીસ્કોડાંડિયામાટે વધતી જતી નર્તનાર્થિઓની સંખ્યા પણ ક્યારેક અંબામાતાની ભક્તિરૂપે કરવામાં આવતા નવરાત્રીના ગરબાને ઠેકાણે ડિસ્કોડાંડિયા-મંડલોને નવી પેઢીને સંસ્કાર આપવામાટે સંસ્કારધામ ન માની લેવાય તો સાડે! લોકમાનસના એક સરખા હોવાની દલીલને આધારે તો “એક-દો-ત્રીન” અને “ઓએ ઓએ ઓએ-ઓઆ” ગાઈને આરતી કરવામાં પણ વાંધો હોવો જોઈએ નહિ. ચીલાચાલુ અટછાપના પદોનું શાસ્ત્રીય રાગોમાં ગાન કરવા કરતાં શ્રીઠાકુરજી સામે લોકમાનસને આકર્ષવા “ઓએ ઓએ ઓએ-ઓઆ” શરુ કરવામાં આવે તો પણ વાંધાજનક હોવું જોઈએ નહિ!

(૬/ધ) ભયસ્થાન તો એકજ કે હિન્દુધર્મમાં એક નોખી ફાટ સમ્પ્રદાય કે વાડો ઊભો કરીને પણ તે સમ્પ્રદાયના મૌલિક સિદ્ધાન્તોને સમજવા, સ્વીકારવા, માણવા કે અમલમાં લાવવાનો પ્રયાસ કરવોજ ન હોય તો વારાબંદી ઊભી કરવાનો હેતુ કયો? અને આવી સિદ્ધાન્તવિરુદ્ધ અંધપરમ્પરાને જાળવી રાખવામાટે આપણી જનશક્તિ, ધનશક્તિ અને આયોજનશક્તિ નો વેડફાટ ક્યાં સુધી ભય ગણાય?

મંદિરોમાં થતી: પુષ્પની સેવા, પાનની સેવા, ગાગર-સેવા, વિ. અનેકવિધ સેવાઓની જે લાંબી સૂચિ આપવામાં આવી છે. તેમાંની અમુક તો ખાસા અપરસમાં કરવામાં આવતી હોવાથી તે સેવામાં દર્શનાર્થિઓને દર્શન કરવાની પણ જ્યાં છૂટ હોતી નથી ત્યાં સેવા કરવાની તો વાત અકલ્પનીય લાગે છે. આજે આવી બધી સેવાઓ તો—પુષ્ટિમાર્ગમાં લેશમાત્ર શ્રદ્ધા ન ધરાવનારાઓ, ફક્ત નોકરી કરાવવામાટેજ ડેકમાં નાખવામાં આવેલી કંઠીને કારણે વૈષ્ણવ માની લેવામાં આવેલાઓ—મુખિયા, ભીતરિયા, બાલભોગિયા, દૂધઘરિયા, જલઘરિયા વિ.ની બટાલીયનથી કરાવવામાં આવે છે. સાચા દૃઢ્યથી શ્રદ્ધા રાખનારા વૈષ્ણવોનો તો ભોગ-શુંગાર ધરવાની સેવાઓના દર્શન પણ કરવાનો અધિકાર જાહેર મંદિરોમાં માનવામાં

આવતો નથી. બાકી હિંદોળા ભરવા જેવી વિના-અપરસે કરવામાં આવતી સેવામાં જે દર્શનાર્થિઓને છૂટ આપવામાં આવી છે, તેમાં પણ દર્શનાર્થિઓમાંથી પંદર કે વીસ ટકાજ વૈષ્ણવો ભાગ લેતા હોય છે. તેટલા વૈષ્ણવોને, તેઓના ખાલી સમયમાં ધંધાકીય જાહેર પ્રદર્શનોને રોક્ય બનાવવાના પડય-ત્રમાં સંડોવવા કરતા, તેઓને તેમને પોતાના ઘરોમાંજ બિરાજતા પોત-પોતના શ્રીઠાકુરજીની યથાશક્તિ સેવા કરવાની પ્રેરણા આપવામાં આવે તો ખરેખર આપણો માર્ગ ફરીથી કેટલો બધો સ્વસ્થ અને ચિરાયુ બની શકે છે! મારા હૃદયમાં તો પૂર્ણ શ્રદ્ધા છે કે ‘પાંચસો વરસ’ની ભવિષ્યવાણી જે સાચી પડવા જઈ રહી છે, તેને ખોટી પણ પૂરવાર કરી શકાય. એક પુષ્ટિમાર્ગીય તરિકે ‘પુષ્ટિમાર્ગના પાંચસો વર્ષની’ ભવિષ્યવાણીને ખોટી ઠરાવવાના ભાવ આપણી ભીતર પ્રબલ હોવાજ જોઈએ! પુષ્ટિમાર્ગમાં જાહેર મંદિરોની પ્રણાલી જે નેસ્ત-નાબુદ-નહિ થાય તો પુષ્ટિમાર્ગ પોતેજ નેસ્ત-નાબુદ થઈ જશે. આ એકજ ભય મને આવી પ્રશ્નોત્તરીની માયાફેડી કરવામાટે સાહસ પ્રેરણા અને લગની લગાડે છે.

(૬/૩) પાંડુરંગ શાસ્ત્રીજી તો સ્વાધ્યાય-ચળવળમાં ફક્ત એકલાજ ગુરુપદને અલંકૃત કરે છે, છતાંય સાંભળ્યા પ્રમાણે, ભારતભરમાં તેમના સાઠ હજાર સ્વાધ્યાય-કેન્દ્રો ચાલે છે. આમાં કદાચ અતિશયોક્તિ હશે તો ‘સાઠ’ની સંખ્યામાંજ હશે ‘હજાર’ની સંખ્યામાં તો નહિજ. આ કેન્દ્રો પણ પાછા કોઈ પણ જાતની ફંડફાળાની જાહેરાત વિના હજારો માણસોને ન્યાં-ન્યારે ભેગા કરવા હોય તો તે મોબીલાઈઝ કરી શકે છે. આ સામર્થ્ય છે: સાઠ હજાર જાહેર મંદિરોનું નહિ પરંતુ હજારો સ્વાધ્યાય-કેન્દ્રોમાં ચાલતા સત્સંગનો! જે ખરેખર પુષ્ટિમાર્ગીય અને મયાદામાર્ગીય જનતાના લોકમાનસ એકસરખાજ હોય તો આપણે કેમ આવું કાંઈક કરી શકતા નથી? તેનાથી ઉલટું આને થઈ રહ્યું છે કે આપણા પુષ્ટિમાર્ગીઓની સન્તતી

સ્વાધ્યાય-ચળવળમાં જોડાયા પછી તેઓના વડીલોની ઠેકડી ઉડાવતી હોય છે કે “ઘડીક ટેરા બંધ કરવા અને ઘડીક ટેરા ખોલીને દર્શન કરવાની ઘેલછા સાચી કૃષ્ણભક્તિ નથી. કૃષ્ણભક્તિ તો કૃષ્ણની ગીતાના સંદેશને ઘેરઘેર-ગામેગામ પહોંચાડવાની મસ્તીમાં ભરેલી છે”.

પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવમાંથી સ્વાધ્યાયી બનેલા એક ભાઈ મને એક દિવસે કહેતા હતા—“મહાપ્રભુજી ભક્તિના પ્રખર આચાર્ય હતા પરન્તુ તેથી તેમના વંશજોની વારસાગત ધર્મગુરુ પદવી સ્વીકારી લેવી તે કાંઈ બુદ્ધિમતાપૂર્ણ વાત નથી”.

મેં તેમને કહ્યું—“દાદાના દિકરીની તેમજ જમાઈની પણ સ્વાધ્યાયની ચળવળમાં સ્પૃહણીય શ્રેષ્ઠતા સ્વીકારવામાં કેમ આવી રહી છે?”

તેઓ બોલ્યા—“દીદી પોતે પોતાની ઉંમરની બીજી કોઈ પણ છોકરીઓ કરતાં સાંઈઠ ટકા વધારે બોદ્ધિક યોગ્યતા ધરાવે છે!”

મે પૂછ્યું—“બીજા જમાઈરાજાઓ કરતાં રાવસાબ કેટલા ટકા વધુ બુદ્ધિ ધરાવે છે?”

તે ભાઈએ કાંઈ પણ જવાબ આપ્યો નહિ!

દુ:ખની વાત એ છે કે શ્રીમહાપ્રભુજીના વંશજો જૂના કાલથી ચાલ્યા આવતા કોઈ પણ વંશ કરતા (સાંઈઠની ટકાવારી જવા દઈએ—ફક્ત ત્રીસ કે પંદર ટકાથી હાલ પૂરતું કામ ચાલી જશે) જ્ઞાન ભક્તિ અને સ્વધર્મોપદેશ કરવાની યોગ્યતા કાંઈક વધુ ધરાવે છે, આવી શ્રદ્ધા આ વૈષ્ણવોની સન્તતીમાં આજની તારીખમાં રહી ગઈ નથી. એટલે આ પુષ્ટિમાર્ગીય જાહેર મંદિરો વૈષ્ણવસન્તતીને શ્રીમહાપ્રભુનું ‘લુવિ ભક્તિપ્રચારકૃતે સ્વાન્વયકૃત્’નામ સમજાવવા પણ સફલ નથી થયા તો બીજી કઈ અપેક્ષા આવા મંદિરોથી રાખી શકાય?

મને નથી લાગતું કે ઉપર જણાવેલ મનોભાવ કોઈક વૈષ્ણવપુત્રે ફક્ત મારી સામેજ વ્યક્ત કર્યો હશે.

બીજા પણ કેટલા બધા ગો. બાલકોને તેમજ વેધગુવ વડીલોને આવી મનોભાવના તથા ભાવો નો અનુભવ થયોજ હશે. પુષ્ટિમાર્ગમાં મંદિરોની ઉપયોગિતા કે અસરકારકતા ઉપર શું આવા અનુભવો પ્રમચિહ્ન નથી લગાડતા ?

હમ ઉન સબ કિતાબોંકો કાખિલે-જસિ સમજતે હૈં
કિ જિનકો પઢકે બેટે બાપકો ખક્ષિત સમજતે હૈં.

સો વરસ અગાઉ અંગ્રેજી ભાષાની સ્કૂલો જ્યારે શરુ થઈ હતી, ત્યારે અકબર ઈલાહાબાદીએ આ મનોવેદના પ્રકટ કરી હતી. આવી મનોવેદના આપણા મંદિરવાદી કેટલા પુષ્ટિમાર્ગીઓના હૃદયને આજે ડંખતી હશે!

હવે મંદિરોદ્ધાર કરવામાં આવતી સંસ્કારપૂર્વિની વાત ઉપર આવીએ. મારી સાથે બનેલી એક બીનાનો દાખલો આપું:—

એક વખત મારે કોઈ એક ગામમાં પ્રવચન કરવામાટે જવાનું થયું. કાર્યક્રમના સમાપન પછી તે ગામના વેધગુવો મને વિદાય આપવા સ્ટેશને પણ આવ્યા.

ટ્રેન ઉપડતાં મારા ડબ્બામાં બેઠેલા એક સહયાત્રી ભાઈએ મને સવાલ કર્યો: કોઈ ધર્મ-સંપ્રદાયથી સંકળાયેલા લાગો છો ?

મેં કહ્યું: હા !

તે બોલ્યા: તમારું હેઝવાર્ટર ક્યાં ?

એકે મારા મનમાં ત્યારે રચુજી જવાબ આવ્યો હતો કે “હેઝવાર્ટર તો હેઝાંજ હોય ને!” પરંતુ વાતને કાંઈક ભળતોજ વળાંક ન મળી જાય તેવા હેતુથી સરખતાની સાથે મેં સંક્ષિપ્ત ઉત્તર આપ્યો: નાથદ્વારા.

તે ભાઈ બોલ્યા: ઓહો, નાથદ્વારાની યાત્રા તો અમારો પરિવાર દર વરસે કરે છે.

મને લાગ્યું કે તેઓ પુષ્ટિમાર્ગના અનુયાયી હશે તેથી પૂછ્યું: તમે પણ પુષ્ટિમાર્ગી ?

તેઓ બોલ્યા: ‘પુષ્ટિમાર્ગીય’ એટલે શું ?

હું બોલ્યો: નાથદ્વારા અમારા પુષ્ટિમાર્ગની પ્રધાનપીઠ છે.

તે બોલ્યા: અમે તો શ્રીનાથજી ભગવાનના દર્શન કરવા દરેક વરસે જઈએ છીએ પરંતુ કોઈએ ક્યારે પણ કહ્યું નહિ ત્યાં તમારા ધર્મની પણ મુખ્યપીઠ છે.

મેં પૂછ્યું: શ્રીનાથજીના દર્શન કરવા જઓ છો તો મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્યનું નામ તો સાંભળ્યુંજ હશે ?

તે બોલ્યા: હા, ‘મહાપ્રભુજી’ નામ તો સાંભળ્યું છે.

હું બોલ્યો: શ્રીનાથજી ભગવાન તે શ્રીમહાપ્રભુના આરાધ્ય દેવ છે. તે અમારા સમ્પ્રદાયનાજ આરાધ્ય દેવ છે.

તે બોલ્યા: વલ્લભાચાર્ય એટલે શંકરાચાર્યની માફક કોઈક થયા હશે! નહિ ?

પછી તે ભાઈએ પોતાની બેગમાંથી દારુની બાટલી કાઢી અને મારો પાણી પીવાનો જો થમોસ હતો, તે જોઈને પોતાનો ગ્લાસ આગળ કરીને પાણી માંગવા લાગ્યા. એક ધર્મોપદેશકની હેસિયતમાં કોઈકને દારુ પીવામાટે પાણી આપવું મને અટપટુ લાગ્યું. મારી મુંઝવણને જાણીને મારી સાથે મુસાફરીમાં આવેલા એક વેધગુવ ભાઈએ પોતાના ધર્મોસમાંથી તે ભાઈના ગ્લાસમાં પાણી ભર્યું, પછી તો એક પછી એક ત્રણ ગ્લાસ ભરીને થોડુંક પાણી અને થોડુંક દારુ ભેળવીને આ ભાઈ ગટગટાવી ગયા!

શરાબની ખુમારી ચઢ્યા પછી તેઓ બોલ્યા: હાં તો, મહારાજ હવે જરા અમને પણ તમારા ધરમની બાબતમાં કાંઈક બતાવો.

હું તો “બહુ થાકેલો છું” કહીને ઉપરની બર્થઉપર

જઈને સુઈ ગયો. દારૂના ત્રણ સ્વાસ પીધા પછી ધર્મચર્યાની તેઓની ઉત્સુકતામાં મને વેશમાત્ર ઉત્સુકતા નહોતીજ. પાછળથી મારી સાથે મુસાફરી કરનાર વૈષ્ણવ ભાઈએ વાત-વાતમાં તે શરાબ પીનાર ભાઈનો સંપૂર્ણ પરિચય મેળવ્યો. તેઓ વૈષ્ણવ-પરિવારનાજ હતાં. આ વાત સવારે સાંભળીને મને અતિશય મનસ્તાપ થયો કે આપણા સમ્પ્રદાયની આ તે કેવી દુર્દશા કે દર વરસે નાથદ્વારા યાત્રા કરનાર વૈષ્ણવ-પરિવારની સન્તતી પણ આપણા સમ્પ્રદાયની બાબતમાં કશું જ્ઞાન ધરાવતી નથી! તેને આટલુંય ભાન નથી કે દારૂ પીવામાટે ધર્મગુરુ પાસેથી પાણી માગવાની કુથેષ્ટા તો ઓછામાં ઓછી નહિજ કરવી જોઈએ!!

આજે મને તે વાત યાદ આવી રહી છે કે મંદિરો સંસ્કારપૂર્તિના કેન્દ્રો હોત તો આવી બીના બનીજ ન શકે. આજે આપણે જાહેર જનતાથી ભગવત્સેવામાટે ભેટસામગ્રી તો લઈ લઈએ છીએ, પરંતુ આપનાર આપણા પુષ્ટિમાર્ગનો છે કે નહીં, પુષ્ટિમાર્ગના સિદ્ધાંત ભાવના પરમ્પરા કે ઈતિહાસ વિ.માં કેટલી શ્રદ્ધા કે સમજ રાખે છે, તે જાણવાનો આપણી પાસે કાંઈક પ્રકાર કે ઉપાય કે ઈચ્છા સુધી નથી. જે ન જાણતો હોય તે આપણે ત્યાં આવ્યો તો ઓછામાં ઓછું કાંઈક આપણા ધર્મસંપ્રદાયની બાબતમાં જાણી લે! આવી વ્યવસ્થા, પરંતુ, કોઈ પણ મંદિરોમાં રાખવામાં આવતી નથી. ત્યારે મંદિરોને 'સંસ્કાર-કેન્દ્ર' કહેવાની આવશ્યકતા પણ રહી જતી નથી.

(૬/૪) “કેવલ સત્સંગથી કોઈ વૈષ્ણવ પૂર્ણ થઈ શકતો નથી, આ એક નસ સત્ય છે” આ વિધાન સાથે સહમત હોવા છતાંય એક ખુલાસો તો કરવાનો જોઈ કે પ્રારંભિક કક્ષામાં તો ફક્ત સત્સંગજ આવશ્યક હોય છે, સેવા-કીર્તન વિગેરે નહિ, તેથીજ શ્રીમહાપ્રભુજી આજ્ઞા કરે છે:—

સત્સંગે સર્વવિજ્ઞાને ત્યાગસાધનસેવયા |
અતિનિષ્ઠાં-ગતસ્યૈવ ભક્તિર્ભવતિ નાન્યથા ॥

(નિબંધ ૩/૪/૧૪૪).

અર્થ: સત્સંગદ્વારા પ્રભુસંબંધી કે માર્ગસંબંધી સઘળું જ્ઞાન મેળવીને આત્મસમર્પણપૂર્વક કરવામાં આવતી ભગવત્સેવામાં જોની નિષ્ઠા સરખી રીતે કેળવાય છે તેનેજ ભક્તિ સિદ્ધ થાય છે.

એટલે જે પ્રાથમિક ઉપાય હોય એને પ્રાથમિકતા આપવી જોઈએ. સિદ્ધાંતમુજબ — સ્વગૃહમાં, સ્વતનુવિત્તપરિજનનો સાથે, વ્રજભકતોના ભાવોની ભાવનાપૂર્વક સેવાભક્તિ કેવી રીતે કરવી; આ બાબતનું જોને સરખું જ્ઞાન મળી જાય તેને સેવામાર્ગમાં પ્રેરિત કરવો તે ઉત્તમ કલ્પ છે. જે એ કાળજી રખાણી હોત તો પુષ્ટિમાર્ગમાં જાહેર મંદિરોની કુપ્રથા ચાલુજ ન થઈ હોત. તેમજ તીર્થક્ષેત્રોમાં તો ક્યારેક જવાનો સૈદ્ધાંતિક ઉપદેશ ઉપલબ્ધ થાય છે. આવશ્યકતા ત્યાં પણ ધર્મના નામે ચાલતા ધન્ધાની હડફેટમાં આપણે આવી ન જઈએ તેની ફક્ત કાળજી લેવાની છે. આમ ગામે-ગામ સત્સંગ-હોલ ધર્માગ્રહ સાથે બંધાઈને બંધા પુષ્ટિમાર્ગથી વૈષ્ણવો યથાસમય દિવસમાં એક વખત પણ ત્યાં ભેગા થાય તે સર્વથા અભિનંદનીય તેમજ વાંછનીય વિકલ્પ જાહેર મંદિરનું હોઈ શકે છે. જે સત્સંગ, પુષ્ટિમાર્ગના અનુયાયીને તેના પોતાના ઘરમાં, પોતાના તનુવિત્ત-પરિજનથી, પોતાને માથે બિરાજતા શ્રીઠાકુરજની સેવા કરવા સમુચ્ચુક ન બનાવતો હોય, તે સત્સંગજ હોઈ નથી શકતો, તે તો કેવળ કુસંગજ હોય છે, તેથી કેવલ સત્સંગથી કોઈ વૈષ્ણવ પૂર્ણ પુષ્ટિમાર્ગથી થઈ શકતો નથી, તે તો આ સંદર્ભમાં સિદ્ધાંતશુદ્ધ વિધાનજ છે. બીજી રીતે જોતાં જાહેર મંદિરોમાં દર્શન-ભેટ કરવાની સિદ્ધાંતવિરુદ્ધ પ્રણાલી કરતાં તો કેવલ સત્સંગમાં પણ આરંભિક કક્ષાએ કોઈ સિદ્ધાંતવિરોધિતા તો નથીજ.

(૬/છ)હિમ્મતનગરમાં સત્સંગ-હોલનો આગ્રહ રાખનારા, શામાટે જાહેર મંદિરોમાં તેમજ બીજી બધી જગ્યાએ પણ જાય છે, તેનું નિદાન કે તેની ચિકિત્સા આ લેખમાળાનો વિષય નથી. છતાંય એક તો પ્રથકર્તા ભાઈએ મોટા ભાગના પ્રશ્નો સ્થાનિક સંદર્ભમાં પણ પૂછ્યા છે; અને તે સ્થાનિક સમસ્યાને સ્થાનિક મુદ્દા તરીકે ચકાસવા કરતાં, અખિલ પુષ્ટિમાર્ગીય મુદ્દાના એક ઉદાહરણ તરીકે વિચારવામાં વાંધો હોવો જોઈએ નહીં, તેથી સ્પષ્ટ છે સત્સંગ-હોલવાદીઓના મંદિરગમનમાં કાંઈક વિરોધાભાસ તો છેજ. આ વિરોધાભાસ, પરંતુ, મહાપ્રભૂપદિષ્ટ સિદ્ધાંતથી સર્વથા વિરુદ્ધ હોવા છતાંય મહાપ્રભુજીના નામેજ જાહેર મંદિરોના ચાલતો ધર્મ્યા કરતાં તો કાંઈક ઓછીજ વિરોધાભાસ છે. કેમકે તે સૈધાન્તિક ક્ષતિ તેને વ્યક્તિઓના કોઈક અસામર્થ્ય કાં તો અજ્ઞાન અથવા તો અન્તર્દ્વનો પરિણામ હોઈ શકે છે. સંસ્થાકીય ગતિવિધિઓ, પરંતુ, જે સિદ્ધાંતવિરુદ્ધ હોય તો તે તો સંપ્રદાયનેજ લાંછનરૂપ હોય છે. જેમકે હોસ્પીટલનો ડોક્ટર કોઈક માંદો હોય તેમાં આટલી બધી બીવાની વાત નથી; પરંતુ હોસ્પીટલની ખામિઓ હોસ્પીટલની અક્ષમ્ય માંદગી તરીકે વર્ણવી શકાય છે. તેથી કોઈક જાહેરમંદિરવાદી પોતાને શ્રીમહાપ્રભુનો અનુયાયી તરીકે ગણતો હોય તો તે કદાચ વ્યક્તિગત અજ્ઞાન સ્વાર્થ કે અન્તર્દ્વ તેનો હોઈ શકે છે. પુષ્ટિમાર્ગીય સમુદાયમાં, પરંતુ, જાહેર મંદિરો જ્યારે ચલાવવામાં આવે છે ત્યારે, તેને એક સંસ્થાકીય રૂપ મળી જતું હોવાથી સમગ્ર સંપ્રદાયને તે લાંછનરૂપ બની જાય છે.

તે સિવાય આજે સારી એવી સંખ્યામાં પુષ્ટિમાર્ગીયો ફક્ત પુષ્ટિમાર્ગીય જાહેર મંદિરોમાંજ નહીં પણ મથાદામાર્ગીય મંદિરોમાં પણ જતા હોય છે. દેવી-દેવતા સાંઈબાબા વિગેરે બધાનોજ અન્યાશ્રય ગોસ્વામિબાળકો પણ કરતાજ હોય છે; પરંતુ તે વ્યક્તિગત ત્રુટિના વિચારે—“લોકમાનસ તો એકસરખાજ હોય છે” કહીને શુદ્ધ દેવી-દેવતાઓના

અન્યાશ્રયને સિદ્ધાંતસમ્મત કરાવી શકાતો નથી.

ઘણી વખતે સિદ્ધાંતથી અવિરુદ્ધ પણ વાતોને વ્યક્તિગત રાગદ્વેષને કારણે આપણે આલોચના-પ્રત્યાલોચનાનો વિષય બનાવી લઈએ છીએ. ઉદાહરણરૂપે આજના સરકારી કાયદા કે આપણો સિદ્ધાંત આ ભેમાંથી એકની પણ સરખી સમજ ન રાખનારા કેટલાક અપકિતો મારામાટે કહે છે—“યહાં યહ ભી વિસ્મરણીય નહીં હે કિ જે મહાનુભાવ(એટલે હું = ગોસ્વામી શ્યામ મનોહર) સાર્વજનિક મંદિરોમાં કિયે જાનેવાલે દાન એવં ભેટ મેં પ્રાપ્ત દ્રવ્ય એવં વસ્તુઓસે બને પ્રસાદ આદિસે અપને પૂર્વપુરુષો કે સમયસે અપને યોગક્ષેમકા નિર્વાહ કરતે રહે ઉન્હે કે સહસા અપને પેરોપર દુકારાઘાત કરનેકી આવશ્યકતા ક્યોં સહસા અપને પેરોપર દુકારાઘાત કરનેકી આવશ્યકતા ક્યોં અનુભવ હુઈ? સુના ગયા હે કિ રાજસ્થાન પ્રદેશાન્તગત કિશનગઢમે સ્થિત મંદિરમે સાર્વજનિક મંદિર હોને કે સભી તત્વ વિદ્યમાન હોનેકે કારણ સહાયક દેવસ્થાન આયુક્ત એવં દેવસ્થાન આયુક્ત દ્વારા ન્યાસ ઘોષિત કિયા જ ચુકા હે. યદિ એસા હે તો અપને મતાનુસાર ઉકત મંદિરકી સારી માયા-મમતા છીકર શાન્તિકે માર્ગકા અવલંબન કરના ક્યા આચાર્યવંશજલિયે ઉચિત નહીં હે? ફિર ન્યાયાલયકી એવં સર્વોચ્ચ ન્યાયાલયકી આવશ્યકતા ક્યોં હુઈ? સર્વોચ્ચ ન્યાયાલય તક પહુંચના કિસ બુદ્ધિકા પરિચાયક હે યહ ભી વિચારણીય હે, ક્યા અપને અધિકારોકા અન્તિમ સંસ્કાર વાંછનીય નહીં હે?”

દેખીતી રીતે આવા બુદ્ધિહીન લખાણો સિદ્ધાંતાજ્ઞાન અને નિષ્ઠાહીનતા થી જ કૃત પ્રેરાઈને નહીં; પરંતુ કિપ્રતિવાદવિમૂઢતાવશ પણ લખાયેલા લાગે છે. વૈચારિક બીરુતા અને પલાયનવાદ એની લાક્ષણિક વિશેષતા છે.

કારણ કે ધારો કે મારા પૂર્વપુરુષોએ અને મેં પણ દેવદ્રવ્ય ખાઈને અમારું યોગક્ષેમ ચલાવ્યું હોય તે વાત સાચી હોય તો તે ચોક્કસ અમારી ક્ષતિ હતી છે અને ભવિષ્યમાં પણ લેખાશેજ. હું જે એવો દાવો કરતો

હોઈ કે મે દેવદ્રવ્ય નથી ખાધું તો આ આરોપ મને ઉદ્દેશીને સાર્થક હોઈ શકે. શપથપત્રમાં અમે તો સહી-સિકકા સાથે કબૂલાત કરેલીજ છે કે અમારાથી આવો ઘોર અપરાધ થયો છે. આ વાત કાંઈ કોઈ ખૂણા-ખાંચરામાં કોઈકના કાનમાં કુચ્છુસ કરીને કહેલી વાત નથી. હજારો પ્રત અમે પોતેજ વિતરિત કરાવી છે; અને કોઈ કહે ત્યારે સ્વીકારવા તૈયાર છીએ. આ તો કાંઈક એવું આંધળે-ભેટું કૂટાણું છે કે “ચોર ચોરી કબૂલ કરે અને સાહુકારને પરસેવો છૂટે!” અમે તો કોઈકના ઉપર આરોપ પણ નહોતો લગાડ્યો કે ફલાણુ ભાઈએ દેવદ્રવ્ય ખાધો કે ખાય છે. અમારી તો ફક્ત મુઠો એટલોજ કે ભ્રમ અજ્ઞાન કે પ્રમાદ જે હેતુઓથી ભૂતકાળમાં અમે દેવદ્રવ્ય ખાધું તે અમારો અપરાધ હતો; અને તે અમને સિદ્ધાંતનો શુદ્ધ વિચાર કરતાં સ્ફુર્ષો પણ છે. તેથી શ્રીમહાપ્રભુ અમારા અપરાધને ક્ષમા કરે અને અમને સિદ્ધાંતશુદ્ધ જીવન જીવવાની શક્તિ-ભક્તિ આપે! હવે જે આ સિદ્ધાંત પ્રામાણિક ન હોય તો, શ્રીમહાપ્રભુના વચનોને અપ્રમાણિક ઠરાવવા જોઈએ. અમારી કબૂલાતથી કોઈકને ઉઘાડા પડવાની બીક લાગતી હોય તો, સિદ્ધાંતબોધને હૃદયથી સ્વીકારી મોનપૂર્વક પોતાના વ્યવહારને સુધારવાનો પ્રયાસ આદરવો જોઈએ કે નૈથી નિબંધિતના સદ્ગુણો જીવનમાં વિકસે. પોતે ઉઘાડા ન પડી જાય તેથી જે અમારાઉપર આરોપ-પ્રત્યારોપો કરીને જનતાને ખોટી દિશામાં દોરવાનો હેતુ હોય તો અમારે માટે ખુલાસો આપ્યા સિવાય બીજો કોઈ માર્ગ ખુદ્દો રહી જતોજ નથી.

અમે ખુલાસો આપીએ છીએ કે અમારો દાવો એ નથી કે પુષ્ટિમાર્ગમાં કેવલ અમોજ શુદ્ધ સિદ્ધાંતોમુજબ જીવનયાપન કરી રહ્યા છીએ. અમે તો હૃદયથી સ્વીકારીએ છીએ કે જે અમારું સિદ્ધાંતશુદ્ધ જીવન હોય તો તે અમારી સામર્થ્ય નથી પરંતુ ભગવત્કૃપા છે; અને જે સિદ્ધાંતવિરુદ્ધ જીવન હોય તો તે અમારો દોષ અમારો

અપરાધ કે દુભાગ્ય હતો છે અને રહેશેજ!

કોઈપણ સંજોગમાં અમારા કે અમારા સમર્થક કે વિરોધી કોઈ પણ આધુનિક પુષ્ટિમાર્ગીય નાના કે મોટા પુરુષોના વ્યવહાર સ્વમાર્ગીય સિદ્ધાંતના સાચા કે ખોટા સ્વરૂપના નિર્ધારક બની શકતા નથી. અલબત્ત શ્રીમહાપ્રભુ-પ્રભુતિ પૂર્વાચાર્યોના ગ્રન્થોદ્વારા ઉપદિષ્ટ સિદ્ધાંતો તમારા મારા અને આપણા સહુના વિચાર કે વ્યવહાર ના ઉચિત કે અનુચિત હોવાના નિર્ધારક તરતી તરીકે સ્વીકારવા જોઈએ. માંદો માણસ પણ પોતાના કે બીજાના સ્વાસ્થ્યની શુભેચ્છા ધરાવે કે વ્યક્ત કરે તેમાં અણછાજતું કશું નથી. છતાંય કોઈકની મહેચ્છાજ જે માંદા રહેવાની હોય તો તેને સ્વાસ્થ્યની શુભેચ્છાના કારણે મારું લાગે તેજ સ્વાભાવિક છે! અમારા એક ઓળખીતા વાંઢા અને કડકાબાવૂસ ભાઈ, ઘરમાં રાંધનાર કે જમાડનાર કોઈ ન હોવાને કારણે, પ્રભાવશાળી માણસોથી ભલામણપત્ર લઈ એક પછી બીજી હોસ્પિટલમાં ભરતી થયેલા રહેતા!

અમે તો કદાચ માંદા હોઈશું; પરંતુ મહેચ્છા તો અમારી સિદ્ધાંતશુદ્ધ સ્વસ્થ જીવનયાપન કરવાનીજ છે. તેથી માંદા હોઈશું તોય, માંદગી અમને મંજૂર નથી. સાથોસાથ અમે પાપંડ પણ કરવા માંગતાં નથી કે અમે સ્વસ્થ છીએ. અમે તો શ્રીમહાપ્રભુપદિષ્ટ સ્વાસ્થ્યનો સાચો સ્વરૂપ જનતા સમક્ષ રજૂ કરવા માગીએ છીએ; અને તેવા સ્વસ્થ અમે પણ આજે નહીં તો કાલે યઈ જઈએ, તેવી હાર્દિક અભિલાષા ધરાવીએ છીએ.

તેમજ હિમ્મતનગરના સત્સંગ-હોલવાદિઓ વિચારગત સ્વસ્થતા જાળવવા સમર્થ હોવા છતાંય, વ્યવહારમાં સિદ્ધાંતવિરુદ્ધ જાહેર મંદિરોમાં ભટકતા હોય તો તે તેમની વ્યવહારગત અસ્વસ્થતા હશે. એક પુષ્ટિમાર્ગમાં નિષ્ઠા રાખનાર તરીકે વૈચારિક સ્વસ્થતાની માફક વ્યાવહારિક સ્વસ્થતાનો પણ વરદાન તેઓને મળે તેવી શુભેચ્છા આપણે કરીએ!

હા, આ ખુલાસાની સાથોસાથ કિશનગઢની મારી

હવેલીની બાબતમાં પણ એક ખુલાસો આપવાની છૂટ લઈ લઈ છું કે સહાયક દેવસ્થાન-આયુક્તે પોતાના નિર્ણયમાં આ વાત કબૂલ રાખી છે કે આ હવેલીમાં જાહેર જનતાથી શ્રીઠાકુરજીના નામે ભેટ-સામગ્રી સ્વીકારવામાં આવતી નથી, તે છતાંય કેમકે એન્યુઈટી (અમારા ગામ અને ખેતરો જે સરકારે લઈ લીધા તેનો વાર્ષિક મુઆવજે) અમને સરકાર તરફથી મળતી હતી તેથી, તે અમહું ઘર કે મંદિર અંગત હોઈ શકતું નથી. સહાયક દેવસ્થાન-આયુક્તે આ એક અભિગમ સિવાય બીજે એક મુદ્દો જનતાને દર્શન કરાવવાનો પણ આધારરૂપે ગણ્યો હતો. તે પછી પંચશતી મહોત્સવ પ્રસંગે અમે શ્રીઠાકુરજીના દર્શન પણ બંદ કર્યા હતા—તેમજ વાર્ષિક મુઆવજે પણ લેવાનું બંદ કર્યું હતું. સહાયક દેવસ્થાન-આયુક્તના આ નિર્ણયને દેવસ્થાન-આયુક્તે રદિયો આપીને અમારી હવેલીને 'સરકારી-મંદિર' ઘોષિત કરીને મને 'સરકારદ્વારા નિયુક્ત પૂજારી' ઘોષિત કર્યો. આની વિરોધમાં મેં ઉચ્ચ ન્યાયાલય પાસેથી સ્ટે ઓફિર લીધો છે. મારા દાવામાં મેં દાદ માગી છે કે પુષ્ટિમાર્ગના સિદ્ધાંત તથા અમારા અને અમારે ત્યાં આવનાર વૈષ્ણવોના વ્યવહાર આમ બન્ને વાતોના આધારે ઉચ્ચ ન્યાયાલય નિર્ણય લાવે કે પુષ્ટિમાર્ગમાં જાહેર મંદિર હોઈ શકે છે કે નહિ. ત્યાંના વૈષ્ણવો અને તે ઘર અમને ભેટ ધરનાર રાજપરિવારે પણ ન્યાયાલયમાં સોગંદનામા દ્વારા લખી જણાવ્યું છે કે આ મહારાજશ્રીની અંગત હવેલી છે; તેથી આ હકીકતને અમને મંદિર-સંપત્તિ ભેટ ધરનાર રાજપરિવાર; અને ત્યાં દર્શન કરવા આવનાર પુષ્ટિમાર્ગીય જનતા બન્ને સ્વીકારે છે કે આ હવેલી અમારી અંગત સંપત્તિ છે.

મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્ય પંચશતી મહોત્સવના મંગલ પ્રસંગે તે હવેલીને હવે તો શ્રીમહાપ્રભુના મંદિરમાંજ મેં ફેરવી દીધી છે! પુષ્ટિમાર્ગની તવારીખમાં નોંધપાત્ર આ વળાંકને વધાવતા, તે મહોત્સવના પ્રસંગે, મારા આ પગલાંની

બાબતમાં અનેક પૂ.પા. ગોસ્વામી બાળકોના અભિપ્રાય નીચેમુજબ મને મળ્યા હતા:—

(૧) નિ.લી.ગોસ્વામી શ્રીરણછોડાચાર્ય પ્રથમેશ

મહાપ્રભુ સ્વરૂપ પ્રતિષ્ઠામાટે મારી હાર્દિક વધાઈ અને વૈષ્ણવોને આશીર્વાદ! આ સમારોહ આપણને સાચી દિશા બતાવે છે. આપણા મહાપ્રભુની દિવ્યકૃપા આપણાઉપર અને વૈષ્ણવોઉપર વરસે પુષ્ટિમાર્ગમાટે મહાનતમ આધારપ્રદ કાર્ય! અખિલ ભારતીય પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવ પરિષદ, શ્રીવલ્લભ પંચશતી સમારોહ રાષ્ટ્રીય સમિતિ; તથા પીપલ્સ પ્રોગ્રેસિવ સોસાયટી તરફથી પણ વધાઈ સ્વીકારજે!

(૨) નિ.લી.તુતીયપીઠાધીશ ગો.શ્રીવલ્લભપૂજાલાલજી

આપના આ કાર્યની હૃદયથી પ્રસંશા કરું છું. ઉપસ્થિત નથી સહી શકતો પરંતુ મારો પૂર્ણ સહયોગ છે.

(૩) ચતુર્થપીઠાધીશ્વર ગો. શ્રીદેવકીનન્દનાચાર્યજી

મુંજવણભર્યા સમય પછી શ્રીમહાપ્રભુના મંદિરની સ્થાપનાથી નવ શુભારંભ સિદ્ધ થાય તથા આચાર્યચરણના સિદ્ધાંતોના પ્રસાર અને વાસ્તવિક પ્રકાશનોનું તે માધ્યમ બને. આપના સમારોહને પૂર્ણ સફળતાની શુભકામના!

(૪) પંચમપીઠાધીશ્વર ગો.શ્રીગિરધરજી મહારાજ

શ્રીવલ્લભ મંદિર સ્થાપના દ્વારા વલ્લભ સંપ્રદાયને યોગ્ય

માર્ગે લાવવા અમારા હાર્દિક અભિનંદન અને શુભાશીર્વાદ!
(૫) નિ.લી.ગો.શ્રીવ્રજભૂષણલાલજી (ચાપા.-જામ.)

તાર મળ્યો, સમારોહની સફળતામાટે શુભકામના,
હાર્દિક શુભાશીર્વાદ, સ્વીકારજ્ઞે!

(૬) વિદ્વદ્મૂર્ધન પૂ.પા.ગો.શ્રીકલ્યાણરાયજી (સૂરત-પૂના)

વર્તમાન પરિસ્થિતિના ઉપચારના રૂપમાં સ્વતંત્ર
રીતે શ્રીમહાપ્રભુની સેવાનો પ્રકાર ઉચિતજ છે. આ
પ્રયાસ સફળ થાય એજ મંગલકામના! આ બાબતના
અંગત વિચારો ક્યારેક ભવિષ્યમાં સૂચિત કરીશ.

આ ફેરફારની પાણ અમે ઉચ્ચ ન્યાયાલયને સૂચના
આપવાના છીએ, કેસ બોર્ડઉપર આવતાં.

એટલે તે હવેલીમાં, નથી જનતાથી ભેટ સ્વીકારવામાં
આવતી કે નથી તે જાહેર દેવાલય, તો પાણ આચાર્યવંશજી
હોવાથી શામાટે મારે મારા અધિકારીનો અન્તિમ સંસ્કાર
કરવો જોઈએ!

ધારી કે કાલે ઉચ્ચ ન્યાયાલય કે સર્વોચ્ચ ન્યાયાલય
મને બાધિત કરે કે ફરીથી દેવમંદિર બનાવો તો શું
મારે ધર્મની બાબતમાં શ્રીમહાપ્રભુ-પ્રભુતિ સ્વમાર્ગાચાર્યોના
વચનોને પ્રામાણિક ગણવા કે ધર્મનિરપેક્ષ ન્યાયાધીશોના
નિર્ણયોને?

આવતી કાલે સર્વોચ્ચ ન્યાયાલય ધર્મનિરપેક્ષ થઈને
આપણા શ્રીરામની જન્મભૂમિને બાબરી મસ્જિદ તરીકે
રાખવાનો આદેશ આપે તેથી શું બધા રામ મંદિરોને મસ્જિદમાં

+ આ તો પ્રશ્નોત્તરી છપાતી હતી ત્યારની વાત છે. હવે તો રાજસ્થાનની
વડી અદાલતે પુષ્ટિમાર્ગના સિદ્ધાન્તોની ઝીણવટ ભરેલી ચકાસણી કરીને સૈદ્ધાન્તિક
દસ્તાવેજ અને ક્રાદાક્રીય મુદ્દાઓના આધારે પાણ, આ હવેલીને અમારી અંગત
કસવી દીધી છે; અને આ ચુકાદાની વિરુદ્ધમાં દેશની વડી અદાલતમાં જવાની
હિમ્મત રાજસ્થાન-સરકારે હજી સુધી દાખવી નથી!

ફેરવી દેવા? કે રામની સામે નમાઝ પઢવા મંડવી?
ધારી લ્યો કે ક્યારેક કોઈક અદાલત આવા મૂખમિ ભરેલા
વિધાન કરનાર મહાનુભાવને મોલવી ઘોષિત કરે તો શું
તેઓ પોતાના ગળામાંથી તુલસીની કંઠી કાઢીને મોલવી
બની જશે! શું ધર્મચાર્યની પદવી છોડીને મોલવીની
પદવી સ્વીકારી લેશે? ભારતદેશના નાગરિક તરીકે આપણે
આપણા દેશના ન્યાયાલયના નિર્ણયથી વિરુદ્ધ વર્તી નથી
શકતા, તેથી આપણી મૌલિક ધાર્મિક આસ્થાને છોડી
ધર્મનિરપેક્ષ બની જવું?

ધર્મની બાબતમાં કોઈપણ દેશની સરકારના આદેશો
પ્રમાણ બની શકતા નથી. સરકારનો હુકમ દેહઉપર ચાલી
શકે છે, હૃદય કે આત્મા ઉપર નહીં. તેથી મારા ધર્મચાર્ય
હોવાના ત્યાંના અધિકારનો અન્તિમ સંસ્કાર કરવાની મને
કોઈ સૈદ્ધાન્તિક આવશ્યકતા દેખાતી નથી. કોઈક અન્તિમ
સંસ્કારના શોખીન ડાહ્યો ભલે ને મનોરથ કરતા રહે.
હું પુષ્ટિમાર્ગમાં જન્મ્યો છું, સાજા હોઈ કે માંદો, પુષ્ટિમાર્ગમાં
જીવી રહ્યો છું અને જીવવા માંગુ છું; ફક્ત જીવનની
અન્તિમ પલ સુધીજ નહિ પરંતુ ભવોભવ પુષ્ટિમાર્ગથી
રહેવા માંગુ છું!

તેથીજ હિમ્મતનગરનાજ નહિ પરંતુ દુનિયાભરના
પુષ્ટિમાર્ગીઓ, જે મંદિરવાદના અપસિદ્ધાન્તના ખાડામાં પડીને
પોતાના પગો ભંગાવી ચુક્યા છે, તેમનામાટે પાણ મારા
હૃદયમાં એકજ શુભેચ્છા છે કે તેઓના પગ ન કેવલ
ફરીથી સાજા થઈ જાય બલકે પ્રભુકૃપાથી એટલા સતર્ક
સાવધાન અને સમર્થ બની જાય કે ભવિષ્યમાં ક્યારે પાણ
પુષ્ટિમાર્ગઉપર ચાલતાં કોઈપણ પગને કોઈ જાતની ઈજા
ન થાય. હું તો પુષ્ટિમાર્ગને રીંગણા—બટાટા જેવો સસ્તો
વિશ્વધર્મ પાણ માનતો નથી. તેથી મારા મનની નિરૂઠ
અભિલાષા તો એકજ કે દરેક પુષ્ટિમાર્ગી સ્વસ્થ પુષ્ટિમાર્ગી
બને, દરેક મર્યાદામાર્ગી સ્વસ્થ મર્યાદામાર્ગી બને, દરેક
જેન કે બૌદ્ધ નિષ્ઠાવાન સ્વસ્થમાર્ગાનુગામી બને, દરેક

મુસલમાન કે ઈસાઈ કે પારસી સ્વસ્થ મુસલમાન ઈસાઈ
કે પારસી બને !

સર્વેંડ્ર સુખિનઃ સન્તુ સર્વેં સન્તુ નિરામયાઃ ।
સર્વેં ભદ્રાણિ પર્યન્તુ માકશિદ્ (સ્વ)ધર્મહા ભવેદ્ ॥

પ્રશ્ન (૭ = ૮ + ૯ ના સારાંશો)

(૭/ક) ઘરમાં સેવા થાય છે તે તો
કેવલ પ્રાતઃકાલની સેવા છે. આખા દિવસની
સેવા તો આજના વ્યસ્ત જીવનમાં
મંદિરોમાં જ શક્ય છે. આ વ્યસ્ત જીવનવાળા
યુગમાં અગાઉના સમય કરતાં મંદિરની
વધુમાં વધુ આવશ્યકતા ઊભી થઈ છે.
કારણકે વેપાર, નોકરી, ભણતર વિગેરે
પ્રવૃત્તિમાંથી થોડીક મિનિટો કાઢીને ઝાંકી
કરી લેવાની દરેક વર્ગની સગવડતા સરવાળા
છે. જેને જે સમય અનુકૂળ હોય તે સમય
કાઢીને દર્શનનો લાભ મંદિરમાં લઈ શકે
છે. સત્સંગ-હોલથી આ લાભ મળશે ?
શું પોતાના ઘરમાં સેવા થતી હોય ત્યાં
પણ આ લાભ મળશે ? આખા દિવસની
સેવા મંદિરની માફક ભાગ્યેજ કોઈ ઘરમાં
થતી હોય; અને જો થતી હોય તો તેનો
લાભ શહેરમાં રહેતા અને બહારગામથી
આવતા યેષ્ઠાવ-સમુદાયને નહીં જ મળી
શકે. આ દૃષ્ટિથી પણ શું મંદિર અનિવાર્ય
નથી ?

(૭/ખ) ઈંડરમાં બહુ ઓછા યેષ્ઠાવો
છે છતાં તે મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર થયો.
જયારે આપણા હિમ્મતનગર શહેરમાં તો

યેષ્ઠાવોની સંખ્યા વિપુલ છે અને વધતી
જાય છે. શ્રીકાકોરજ જ્યાં બિરાજતા હોય
ત્યાં ખોટ ન આવે.

આપણે આશ્રયના પદ ગાઈએ
છીએ...શ્રદ્ધા રાખતા નથી !

ઉત્તર (૭ = ૮ + ૯)

(૭/ક) સાર્વજનિક સ્થળઉપર નોકરી કે ધંધાના રૂપમાં
દર્શનાર્થી-મનોરથી જનતાના ધનથી કરવામાં આવતી આખા
દિવસની સેવા આખા દિવસનો દ્રવ્ય કિંમતિ સમય
અને શ્રદ્ધાનો હાસ્યારૂપ વેદફાટ છે. કેમકે સેવાનું સાચું
સ્વરૂપ જો કંઈ આપણને ગમી જાય તે નહીં પરંતુ
'શ્રીકૃષ્ણજ્ઞાનદો-ગુરુ-ભક્ત્યાચારોપદેષ્ટા' શ્રીમહાપ્રભુએ જો
સમજવું છે, તેમજબજ હોઈ શકે છે. આ વાસ્તવિકતાનો
ઈન્કાર ઓછામાં ઓછો શ્રીમહાપ્રભુના નામે ચાલતા, એમના
વંશજ ગુરુજનો અને અનુયાયી વૈષ્ણવજનો ના પુષ્ટિમાર્ગમાં
તો શક્ય નથી જ.

તેથી જાહેર મંદિરમાં જો ચાલે છે તે પુષ્ટિમાર્ગથી
સેવા નથી; અને જો પુષ્ટિમાર્ગથી સેવા છે તે જાહેર
મંદિરમાં, આખા દિવસની વાત તો દૂર રહી, એક મિનિટ
પણ ચાલી શકતી નથી. પોતાના ધનથી પોતાના પરિવારજનો
સાથે પોતાના ઘરમાં બિરાજતા શ્રીકાકોરજની સેવા થોડીક
મિનિટોમાટે પ્રાતઃકાલ પૂરતી પણ ચાલતી હોય તો પણ
આખા દિવસની નહીં તો થોડીક મિનિટો પૂરતી પણ
અન્તે સિદ્ધાંતસંમત પ્રકારવાળીજ સેવા છે.

એકે સૈદ્ધાંતિક વ્યવસ્થા પ્રમાણે સેવા કરવાનો ઓછામાં
ઓછો સમય, શ્રીમહાપ્રભુએ ત્રણ કલાકનો સ્વીકાર્યો છે;
એટલે ફક્ત પ્રાતઃકાલના ત્રણ કલાક જો આપણે સેવામાટે
વાપરી શકતા હોઈએ તો, આખા દિવસની સેવાને શ્રીમહાપ્રભુ
અનિવાર્ય ગણતા નથી :-

એકકાલં દ્વિકાલં વા ત્રિકાલં વાપિ પૂજ્યેત્ ।

સર્વથા વૃત્તિહીનશ્ચેદ્ યામમાત્રં હરો નયેદ્ ॥

એટલે વ્યસ્ત જીવનને કારણે અથવા તો વ્યસ્ત મનને કારણે ધરમાં જે ફક્ત પ્રાતઃકાલની સેવા પણ થતી હોય તો તે સિદ્ધાંતસંમત પ્રકારજ છે.

વેપાર નોકરી કે ભણાતર વિગેરે પ્રવૃત્તિમાંથી થોડીકજ મિનિટો ભગવાનમાટે જે કાઢી શકતો હોય તેનામાટે શ્રીમહાપ્રભુએ નિબંધ કે પોરશગ્રન્થ માં એક પણ વિધાન ક્યાંય પણ “મંદિરમાં દર્શન કરી લેવાથી કૃતાર્થ થઈ જવાય છે” તેવા આશયનો કર્યો નથી. અલબત ભક્તિવર્ધિની ગ્રન્થમાં આ પ્રશ્નની છણાવટમાં એકજ વાત સમજાવવામાં આવી છે કે જેનું વ્યાવૃત્તિમય જીવન હોય તેને સેવા કરવા કરતા ભગવન્નામ ભગવદ્દીવા અને ભગવન્માર્ગ ના ઉપદેશોના શ્રવણ-મનન-કીર્તન કરવામાં તત્પર થવું જોઈએ.

એટલુંજ નહીં બલકે શ્રીમહાપ્રભુ તો ત્યાં સુધી ખુલાસો આપે છે કે ભગવન્નામ ભગવદ્દીવા અને ભગવન્માર્ગીય સિદ્ધાંત ના શ્રવણ વિગેરેથી પણ પુષ્ટિભક્તિનો ઉત્તરોત્તર વિકાસ પ્રેમ આસક્તિ અને વ્યસન રૂપે ચોક્કસપણે થશેજ. ભક્તિનો વ્યસનદશા સુધી થયેલ વિકાસ પુષ્ટિજીવને કૃતાર્થ બનાવી દે છે. જે પુષ્ટિમાર્ગીય સમય કાઢી શકતો હોય તેને તો પોતાના ધરમાં બિરાજતા શ્રીહાકુરજીની સેવાજ કરવી જોઈએ. જેને સમય ન મળતો હોય તેને જાહેર મંદિરમાં દર્શન નહીં; પરંતુ પુષ્ટિમાર્ગીય ભગવદીયના મુખથી ભગવન્નામ ભગવદ્દીવા અને ભગવન્માર્ગીય સિદ્ધાંત ના શ્રવણ-મનન-કીર્તન કરવા જોઈએ. જેનાથી પોતાના ધરમાં ભગવન્સેવા નભાવવી શક્ય ન હોય; અને વિષય-વેરાગ્ય કે ભગવદ્ભાવ પણ દઢ ન હોવાથી, પ્રતિકૂલ એવા ધરનો કે ભગવન્સેવા નો ત્યાગ પણ શક્ય ન હોય, તેના બાબતની કાળજી પણ શ્રીમહાપ્રભુએ લીધીજ છે. આપશ્રી આજ્ઞા કરે છે કે આવાં જીવે હરિસ્થાનમાં રહેનારા ભગવદીયો, જેઓ ભગવન્સેવાકથા-પરાણા હોય તેવાઓ, ની સાથે કે પાસે

ક્યાંક રહેવું જોઈએ. તે પણ એટલા પાસે નહીં કે તેમના લૌકિક દોષોનો રંગ પણ આપણને લાગી જાય; અને એટલા દૂર પણ નહીં કે તેમના ભક્તિમાર્ગીય ગુણોનો પણ આપણે લાભ ન લઈ શકીએ. જેવા જેવું છે કે આમાં ક્યાંય પણ આપના દિવસની સેવાવાળા જાહેર મંદિરોમાં દર્શન કરી લેવાનો વિચાર કે ઉપદેશ ની ગન્ધ પણ આવતી નથી.

જાહેર મંદિરવાદિઓએ શ્રીમહાપ્રભુ કે શ્રીગુણાંધજી ના ગ્રન્થમાંથી આવું એક પણ વચન શોધી કાઢવાની શેલેજ, જે હિમ્મત હોય તો, સ્વીકારવી જોઈએ.

‘સાધનદીપિકા’માં ફક્ત એક ઠેકાણે શ્રીગોપીનાથજીએ એવી આજ્ઞા કરી છે કે, ‘શ્રીકાકોરજીના શણગાર થઈ જાય પછી જે પોતાના અંગત ભગવદીયો હોય તેમને પોતાના શ્રીકાકોરજીના દર્શન કરાવી શકાય છે. એનો સીધેસીધો અર્થજ એમ થાય છે કે જેઓ પોતાના હોય પણ એતન્માર્ગીય ભક્ત ન હોય, તેમને પણ દર્શન ન કરાવવા જોઈએ; અને જેઓ એતન્માર્ગીય ભક્ત હોય પણ પોતાના અંગત ન હોય તેમને પણ દર્શન ન કરાવવા જોઈએ.

બાકી વેપાર, નોકરી કે ભણાતર ને કારણે આજે જીવન વ્યસ્ત બન્યું છે. પહેલાં તેવું નહોતું એમ માનવાનું કાંઈ કારણ નથી. ૮૪ અને ૨૨૨ વૈષ્ણવો પૈકી ઘણા બધા ભગવદીયો વેપારી, અને નોકરીયાત વર્ગનાજ હતા. અને આજે યાતાયાતના જેવા સાધનો, રિક્ષા, ટેક્સી, બસ, ટ્રેન, વિમાન વિગેરે ઉપલબ્ધ છે, તેના અભાવને કારણે તેઓનો તથાદિ સમય અવર-જવરમાંજ વેડકાઈ જતો હશે.

માત્ર દર્શનમાટે જે ફક્ત થોડીકજ મિનિટો કાઢી શકતો હોય, તેણે પોતાના ધરમાં ચિત્રજી પધરાવી-પુષ્પમાલા ધરાવી અષ્ટાક્ષરમંત્ર કે કૃષ્ણાશ્રય નો એકાગ્રચિત્તે પાઠ કરીને સમયનો સદુપયોગ કરી લેવો જોઈએ. મંદિરે દર્શન

કરવામાટે આવવા-જવામાં જેટલો સમય વેડફાઈ જાય છે, ફક્ત તેટલો સમય પણ ભગવત્સામ ભગવત્કીર્તન કે સ્વમાર્ગીયિ ગ્રન્થોના અર્થાનુસંધાનની સાથે પાઠ કરવામાં ખરચવામાં આવે તો, કેટલો બધો ઉપદેશ શ્રીમહાપ્રભુનો આપણે અનુસર્યો કહેવાશે તે નજીકનાં સિદ્ધાંતથી સર્વથા વિરુદ્ધ અને રેસ્ટોરન્ટની માફક આખો દિવસ ઉઘાડા રહેનારાં મંદિરોમાં ભેટ-દર્શન-પ્રસાદવાળી ભગતોના ભવાડામાં સંડોવાઈ જવાની આવશ્યકતા કેમ ઉભી થાય છે તે સમજવું મુશ્કેલ છે.

એક વાત તો ચોકકસ છે ઘરમાં રાંધવામાં આવતી શુદ્ધ-પીણીકેરસોઈના ઠેકાણે આખો દિવસ ઉઘાડા રહેનારાના રેસ્ટોરન્ટમાં પોતે રાંધવાની ભાંજગરમાં પડ્યા કરતાં થોડીક બિનિટોમાટે જમી આવવાનું સહેલું, વધુ સગવડતા ભરેલું અને ફેશનરૂપ બન્યું છે. તે એ ફેશન અને સગવડ આધિભૌતિક જીભના ચટકારોમાંટે સારી પણ હોય પરંતુ આધિદૈવિક ભક્તિભાવમાટે કોઈપણ સંજોગમાં અનુમોદનીય બની શકતી નથી. ફેશનના કોભાંડ દુન્યવી છે. શ્રીકાકોરજીમાટે તો શ્રીમહાપ્રભુએ ચોકખી આજ્ઞા કરી છે: “ન લોકિકઃ પ્રભુઃ કૃપણો મનુને નૈવ લોકિકકમ્”.

વળી પોતાને જે સમય અનુકૂલ હોય તે સમયઉપર હાજર રહેવાનું આપણે સરકારી અફસરોને કહી શકતા નથી; બેંકના ક્વાર્ક કે ગોકરર ને પણ કહી શકતા નથી: તે છતાંય પોતાની સગવડમુજબ જ્યારે દર્શન કરવાની જોને ઈચ્છા હોય ત્યારે તેની સગવડ સાચવવા આપણે શ્રીકાકોરજીના સ્વરૂપને ઠાડા રાખવા માગીએ છીએ. અખિલ બ્રહ્માંડના નાયકની સામે આવી સાંહેબી અને શુદ્ધ સરકારી અફસરો સામે આપણી દયનીય દીનતા એ તો આધુનિક પુષ્ટિમાર્ગીઓની એક લાક્ષણિક મનોવૃત્તિ છે. પુષ્ટિભક્તિનું સ્વરૂપ, પરંતુ, આવી જાતનું હોઈ શકતું નથી.

ચિત્રજી જે ભાવાભિંકા સેવામાટે પુષ્ટિ ન થયા હોય તેમને માલા ધરાવવાનો કે દર્શન-વંદનનો પ્રકાર પરંપરાથી;

સિદ્ધાંતથી અવિરુદ્ધ હોવાથી, માન્ય હોવાથી વાંધાજનક નથી. ભાવપુષ્ટ સ્વરૂપની બાબતમાં, પરંતુ, પરિશ્રમનો વિચાર જે જીવના દૈયમાં જાગતો નથી, તે જીવને પુષ્ટિજીવ કેવી રીતે ગણી શકાય? શ્રીમહાપ્રભુ તો ચોકખી આજ્ઞા કરે છે: “ભગવદ્સ્વરૂપસેવાર્થ તત્સૃષ્ટિનનિયથા ભવેત્” અને ‘સ્વરૂપસેવા’ એટલે સ્વરૂપસુખનો વિચાર, તે આવી સાંહેબીની વૃત્તિમાં સંભવે ?

પોતાના ઘરમાં બિરાજમાન સ્વરૂપનો લાભ શહેરમાં રહેતા કે બહારગામથી આવનાર દરેક જનને ન મળતો હોય તો તેમાં અયુક્ત શું હોઈ શકે છે? એક ગૃહસ્થીના ઘરમાં તે ગૃહાણીની આવભગતનો લાભ ગામમાં રહેતા કે બહારગામથી આવતા દરેક માણસને ન પણ મળતો હોય પરંતુ પરિવારના અતિથિને જે મળતો હોય તો તેમાં ખોટું શું છે? અન્ને પારિવારિક ઘર, ન તો કોઈ ધર્મશાલા છે કે નથી લોન્ગ-બોરીંગ.

પ્રથમાં એક આ વાત પણ પુષ્ટવામાં આવી છે: શું પોતાના ઘરમાં સેવા થતી હોય ત્યાં પણ આ લાભ મળશે? આખા દિવસની સેવા મંદિર માફક ભાગ્યેજ કોઈ ઘરમાં થતી હોય અને જે થતી હોય તો તેનો લાભ શહેરમાં રહેતા અને બહારગામથી આવતા વૈષ્ણવસમુદાયને મળી શકે ?

આ લેખમાળાની અગાઉની કટિઓમાં, આપણે જેઈ ગયા કે સ્વાર્થપ્રતિષ્ઠા અને પરાર્થપ્રતિષ્ઠા ના ભેદે આરાધ્ય ભગવત્સ્વરૂપોમાં ભેદ હોય છે. જે કે આપણે ત્યાં પ્રાણપ્રતિષ્ઠાનો મર્થદામાર્ગીય પ્રકાર નથી છતાંય ધાતુની કે શિવાની મૂર્તિ અથવા તો વસ્ત્ર કે કાગળ ના ચિત્રજીમાં પુરુષોત્તમની ભાવાભિંકા પ્રતિષ્ઠાની રીતિ સ્વીકારવામાં આવી છે.

આ સંદર્ભમાં શ્રીમહાપ્રભુના જોષાત્મજ શ્રીગોપીનાથજીએ સાધનદીપિકામાં કરેલો ખુબસો મનનીય છે. તેઓશ્રી આજ્ઞા કરે છે—

“જેઓ સ્વમાર્ગીય સિદ્ધાંત અને

પ્રણાલિકા થી અનભિજ્ઞ હોય; અથવા તો એક પરિવારમાં જે પોતાના વડીલને આધીન હોવાને કારણે સિદ્ધાંતમુજબ સ્વાધીનતા સેવા કરવામાટે સમર્થ ન હોય, તેવાઓએ ચિત્રસેવા કરવી જોઈએ. સામાન્ય રીતે ગુરુદેવે પધરાવી આપેલ ભગવત્સ્વરૂપ, જે તીર્થજીવોથી તેમજ સ્થમાર્ગીય મંત્રોથી અસંસ્કૃત શુદ્ધ સુધડ સુંદર મનોહર નાની મૂર્તિરૂપ હોય, તેનું ભજન જે પોતાની પાસે સહજ રીતે ઉપલબ્ધ હોય તેવી સામગ્રિઓ વડે કરવું જોઈયે. જીવાત્માના સ્વરૂપથી વિલક્ષણ પરમાત્માની સર્વવ્યાપિતા (સર્વોપાદાનતા-સર્વન્તર્યામિતા) ના કારણે, આપણે ત્યાં, પ્રાણપ્રતિષ્ઠાનો પ્રકાર નથી. તે છતાંય કોઈક અશુદ્ધિના સંપર્કમાં આવતા આપણે પોતે આપણી શુદ્ધિને જોવી રીતે સ્નાન-હોમ-દાન વિગેરે શાસ્ત્રીય રીતિથી કરીએ છીએ. તેવી રીતેજ સેવ્યસ્વરૂપની શુદ્ધિ પણ કરવી જોઈએ (જેમ અત્યંત અશુદ્ધિ યતા આપણામાટે પંચગવ્યથી શુદ્ધિનું વિધાન છે, તેમજ આપણા શ્રીઠાકોરજની સેવાના દર્શન ગેરપુષ્ટિમાર્ગીયને ક્ષાવતા શ્રીઠાકોરજ એટલા બધા પરિશ્રમિત થાય છે કે, શ્રીહરિરાયજીમુજબ તો, તેમને પંચામૃત કરાવી શુદ્ધ કરવાની રીતે ફરજિયાત છે. જાહેર મંદિરોમાં આવનાર દર્શનાર્થીઓ પુષ્ટિમાર્ગીય છે કે બિનપુષ્ટિમાર્ગીય તેની કાળજી કેવી રીતે લેવી? ગો.શ્યા.મ.) આ શુદ્ધિ વિધાન આપણે ત્યાં શાસ્ત્રમુજબ અનુષ્ઠેય હોય છે. પરંતુ પ્રાણપ્રતિષ્ઠાનો શાસ્ત્રીય પ્રકાર આપણા પુષ્ટિસ્વરૂપમાટે શ્રીમહાપ્રભુએ ઉપદે-

શેલ નથી. આપણે ત્યાં સેવ્યસ્વરૂપની બાબતમાં છૂટાં આમુજબ છે: ગુરુદેવે પધરાવી આપેલ સ્વરૂપની જેમ, આપણને પોતાને મળી ગયેલ સ્વરૂપ, અથવા તો પ્રાર્થના ભગવદીયોદારા સેવિત સ્વરૂપ, અને જે ભાવ ખંડિત ન થતો હોય તો ખંડિતસ્વરૂપની પણ સેવા કરી શકાય છે (જે પ્રાણપ્રતિષ્ઠાપિત મૂર્તિની બાબતમાં સર્વથા શાસ્ત્રવિરુદ્ધ છે). શ્રીપુરુષોત્તમજીએ સર્વનાણેય નિબંધના આવરણભંગમાં આ બાબતમાં એક અતિશય મનનીય ખુલાસો આપ્યો છે. તેઓશ્રી કહે છે:— જેવી રીતે પ્રહ્લાદ વિગેરે સ્વભક્ત-જનોમાટે પ્રભુ નરસિંહ વિગેરે રૂપ ધારણ કરી સ્તંભાદિ સ્થલમાં પ્રકટ થયા તેમજ તેને વ્યક્તિ કે પરિવાર ના લોકોને પોતાની ભક્તિભાવાત્મિક સેવાગ્રપ્રદાન કરવાને આપણા પુષ્ટિમાર્ગમાં પુષ્ટિપ્રભુનું પ્રાગટ્ય હોય છે. આથી સિદ્ધાંત યાચ્ય છે કે પુષ્ટિમાર્ગમાં તો સ્વતનુવિત્તજાતિકાએ સ્વપરિજનોના સંહયોગથી સ્વગૃહમાં કરવામાં આવતી સેવાની માફક સેવ્યસ્વરૂપ પણ કોઈક વ્યક્તિ કે પરિવારમાં સેવ્યસ્વરૂપ તરિકે પ્રકટ થતા હોય છે; તેવા સ્વરૂપોની જાહેર જનતાના દ્રવ્યથી જાહેર જનતાની વચ્ચે કરવામાં આવતી સેવા તેને સ્વરૂપોના પ્રકટ્યના પ્રયોજનથી વિસંગત હોવાથી સેવાજ નથી. તેવી સેવાના દર્શન પણ પ્રકટ સેવ્યસ્વરૂપને ફરીથી અન્તર્લિપ્ત કરવાનો સેવાપરાધ છે. જેમ રસોઈ કે જલપાન ના પાત્રને તેના પ્રયોજનથી વિરુદ્ધ અશુદ્ધ કામમાટે વાપરતા તે પાત્રમાં રસોઈ કે જલપાન અનુમોદનીય રહી જતું નથી. જેમ સેવામાટે સ્વતનુવિત્તનો સિદ્ધાન્ત છે તેમ સેવાસ્થળમાટે પણ શ્રીહરિરાયજી (દ્વિતીય ગૃહપીઠાધીશ્વર) એ

સ્પષ્ટ ખુલાસો કર્યો છે. શ્રીહરિરાયજીનું મહત્વ જેકે પુષ્ટિમાર્ગીયોથી અજાણ્યું ન હોઈ શકે છતાંય સુંદરમાં સુંદર શબ્દોમાં તેનું વર્ણન સુરતના પૂ.પા.અ.સો.ચિ.ગો. શ્રીવલ્લભરાયજીએ કર્યું છે—“દુનિયામેં હર તરહ હારા હુઆ—થકા હુઆ—નિરાશ કોઈ પુષ્ટિજીવ જબ શિક્ષાપત્રકા કોઈ બી સ્લોક યા ઉસકા આંધા ચરણ બી યદી પઢે તો ઉસકે જીવનમેં એક દિવ્ય નવ્યચેતનાકે સંચારકા અનુભવ હોતા હે” (બંડે શિક્ષાપત્ર અભિપ્રાય દિ. ૧૧-૭-૮૭).

ખરેખર સિદ્ધાંતનિષ્ઠ વિદ્વાન પિતાના નવોદિત વિદ્વાન પુત્ર હોઈ ચિરંજીવી શ્રીવલ્લભરાયજી જે વિધાન કરે છે તે દરેક પુષ્ટિમાર્ગીય વેળણવે કદી પણ ભૂલવું જોઈએ નહીં. આને જાહેર મંદિરોમાં થતા ભગતીના ભવાડામાટે ભટકતા, હારેલાં, થાકેલાં, નિરાશ પુષ્ટિજીવોમાટે શ્રીહરિરાયજીના બીજા શિક્ષાપત્રનો ઓગણીસમો સ્લોક, શ્રીવલ્લભરાયજીની સાથોસાથ હું પણ હૃદયથી સ્વીકારું છું કે આપણા જીવનમાં પણ દિવ્ય નવચેતનાનો સંચાર કરશેજ. તે સ્લોક આમુજબ છે:—

શ્રીમદાચાર્યકૃપયા તિષ્ઠતિ સ્વગૃહે હરિ:

એવંવિધ: સદા હસ્તે યોગિન: પારદો યથા ॥

ભાવાર્થ: જેમ યોગિઓના હસ્તમાં સકલસિદ્ધિ આપનાર પારદ હોય છે તેમ શ્રીમહાપ્રભુજીની કૃપાથી આપણા પોતાના ઘરમાં આપણા પોતાના હસ્તથી સર્વભાવાત્મિકા સેવાને અંગીકાર કરવામાટે પુષ્ટિપ્રભુ બિરાજે છે.

આ ખરેખર એક અતિશય દુભાગ્યની વાત છે કે આપણા વડીલોની વાણી આને ભૂલીને આપણે જાહેર મંદિરોમાં ભગવત્સેવાનો ભવાયો કરવા માગીએ છીએ. તેથીજ તો કબરિ કહ્યું હતું “સૂણે વંશ કબીરકા કિ ઉપને પૂત કમાલ” શ્રીહરિરાયજીપ્રભૂતિ મહાનુભાવો નાદ-બિંદુના ભેદે દરેક પુષ્ટિજીવોના પૂર્વપુરુષ છે. તેમની પણ આજ્ઞાનું ઉદ્ધંધન આપણામાટે બધી રીતે કલંકરૂપજ છે. તેથી સેવાની માફક સેવાસ્થલ પણ જાહેર હોઈ

શકતું નથી.

આમ સેવ્યસ્વરૂપ, સેવા કે સેવાસ્થલ ની માફક સેવક પણ જાહેર જનતા હોઈ નથી શકતી, તેનો પણ ખુલાસો શ્રીહરિરાયજી (દ્વિતીય ગૃહપીઠાધીશ્વર) એ કર્યો છે:—

એવં હિ બ્રહ્મસંબંધ: સંસ્કારોડત્ર નિરૂપિત: ॥

તદુત્તરં તસ્ય સર્વસમર્પણમિહોચતે ॥

યસ્માન્કૃતો હિ સમ્બન્ધો વિનિયોગાય સર્વથા ॥

સ્વાસમ્બન્ધી યત: કૃષ્ણો ન ગૃહણાતીતિ નિશ્ચય: ॥

ભાવાર્થ: બ્રહ્મસંબંધ આપણે ત્યાં સંસ્કાર તરીકે માન્ય છે. તેથી બ્રહ્મસંબંધ લીધા પછી સર્વસમર્પણાત્મિકા સેવા સ્વગૃહમાં કરવી જોઈએ, કેમકે જે સંબંધ બાંધ્યો છે તે દરેક વસ્તુનો ભગવત્સેવામાટે વિનિયોગ કરવામાટેજ બાંધ્યો છે. આનું કારણ એજ કે પોતાનાથી જે સંબંધ ન ધરાવતી હોય તેવી વસ્તુને શ્રીકૃષ્ણ અંગીકાર કરતાજ નથી.

આપણે પુષ્ટિમાર્ગીયો શ્રીહરિરાયજીના કૃતઘન અપરાધી ન બની જઈએ તે હેતુથી પણ આપણામાટે આવશ્યક છે કે સરકારી દબાણ; કે બીજા આજીવિકા આપણને સુલભ ન હોય તેના દબાણમાં; કે લોભ-મોહ-પાંખંડની મનોવૃત્તિના દબાણમાં ચાલતા ધંધાકીય મંદિરો આને બંધ ન કરી શકતા હોઈએ તો; થોરાંક કાલ સુધી પરાણે તેમ ચલાવીને પણ, અન્તે આપણી પુષ્ટિસૃષ્ટિને પુષ્ટિના સાચા સિદ્ધાન્તોથી વાકેફ કરતા રહેવાની સાવચેતી રાખવી જોઈએ. શ્રીહરિરાયજી ચોખ્ખી આજ્ઞા કરે છે કે જેને બ્રહ્મસંબંધ નથી તેના દ્રવ્યથી સેવામાં વાપરવામાં આવતી કોઈપણ વસ્તુ પ્રભુ અંગીકાર કરતાજ નથી. તેથી પણ

સિદ્ધ થાય સેવ્યસ્વરૂપ સેવા સેવાસ્વયંની માફક આપણા પુષ્ટિમાર્ગમાં સેવક પણ જાહેર જનતા હોઈ શકતી નથી. જાહેર મંદિરોમાં થતી ભીડમાં આત્મસમર્પણનો નાંજુક નમાણો ભાવ ફરતાથી કચડાઈ જાય છે. જ્યાં ઊભા રહેવાની જગ્યા ન હોય દર્શનમાં ધક્કા-મુક્કી થતી હોય ત્યાં કોણ કોને પૂછવા જશે. કે કોણે બ્રહ્મસંબંધ લીધું છે ને કોણે નહિ!

જાહેર મંદિરો શ્રીકૃષ્ણની આરાધનામાટે શ્રીકૃષ્ણભક્તોના દ્રવ્યથી શ્રીકૃષ્ણભક્તોદ્ધારાચલાવવામાં આવતા મંદિરો હોતા નથી. જાહેર મંદિરો શ્રી (લક્ષ્મી) ની આરાધનામાટે પુષ્ટિમાર્ગમાં નિષ્ઠાવિહીન લક્ષ્મીવાહીનોના દ્રવ્યથી શ્રીના ભગતોદ્ધાર કરવામાં આવતો પુષ્ટિભાવનો ભવાડો છે.

જે વસ્તુ કે વ્યક્તિ નું આપણે સમર્પણ ન કર્યું હોય, તે વસ્તુ કે વ્યક્તિ પુષ્ટિમાર્ગથી પણ કદાચ હોય તો પણ ઉપર જણાવેલ સિદ્ધાંતપ્રમાણે, તેનો ભગવત્સેવામાં વિનિયોગ શક્ય નથી. હું મારું ઘર, દ્રવ્ય, મારી પ્રતિનિ-સન્તતીને પ્રભુને સમર્પિત કરી શકું છું—બીજા કોઈ પ્રવાહમાર્ગથી મયાદામાર્ગથી કે પુષ્ટિમાર્ગથીની સંપત્તિ-પત્ની-સન્તતીને નહિ. તેથી તે પોતે સમર્પિત પણ હોય છતાંય મારા આત્મસમર્પણમાં તેમનો અન્તર્ભાવ શક્ય નથી. જેનો ઉપર મારું મમત્વ કે સ્વામિત્વ હોય તેનુંજ પ્રભુને સમર્પણ કરી શકું. હું રાષ્ટ્રધ્વજના નિવાસ એટલે કે રાષ્ટ્રપતિભવન કે બિરલા-તાતાની, સંપત્તિને મારા આત્મ-સમર્પણમાં ગણી શકતો નથી. મારો દીમાગ ઠેકાણે હોય તો બિરલા-તાતાની સંપત્તિમાં મને મમત્વ કે સ્વામિત્વ નો ભાવ જગજેજ નહિ; અને જો તેવો ભાવ જાગે તો તેનો ઉપાય જાહેર મંદિરમાં જઈને બિરલા-તાતાની સંપત્તિના પ્રતીક રૂપે બે રૂપિયા બેટ નોંધાવી બુંદી-મોહનનાથ-મઠડીનો પ્રસાદ લઈ “નિવેદિભિઃ સમર્પ્યેવ સર્વ કુપદ્ ઈતિ સ્થિતિઃ” મારણી નથી શકતો.

હું મારી પત્નીનો પ્રભુને સમર્પણ કરી શકું પણ વિમાનમાંની કે ઓફીસમાંની કોઈ મનંગમતી દેખાવડી પરિચારિકા કે એક્સેસ નો સમર્પણ કરી નથી શકતો. આવી મનોવિકૃતિ જગતા તેનો ઉપાય પુષ્ટિપ્રભુને આત્મસમર્પણ નહિ; બલ્કે કોઈ મેન્ટલ હોસ્પીટલમાં માનસરોગના તજજ્ઞની સામે આત્મસમર્પણ કરવાનું હોતુ જોઈએ!

આથી સિદ્ધ થાય છે સર્વસાધારણ જનતામાટે નથી પુષ્ટિભક્તિની ભાવાત્મિકા સેવા નથી પુષ્ટિભક્તિનું ભાવાત્મક સેવાસ્થલ, નથી પુષ્ટિભક્તિનું ભાવાત્મક સ્વરૂપ.

તેથીજ કિશોરીબાઈની વાતમાં આવે છે કે તે સૂતર કાંતીને પોતાનો નિવાહ કરતી હતી. એક દિવસે એક વૈષ્ણવે કાંઈક સામગ્રી તેને આપી અને કિશોરીબાઈએ તે સામગ્રી સિદ્ધ કરી શ્રીકાકોરજીને ભોગ ધરી. શ્રીકાકોરજી, પરન્તુ, તે ભોગ આરોગ્યાજ નહિ. તેથી શ્રીકાકોરજીએ આજ્ઞા કરી—“તે મારામાટે બીજા પાસેથી સામગ્રી કેમ લીધી? આવી સામગ્રી હું કેવી રીતે આરોગું?”

આ વાતના ભાવપ્રકાશમાં શ્રીહરિરાયજી (દ્વિતીયગૃહા-ધીશ્વર) જે વાત સમજાવી રહ્યા છે તે વાતને વાંચતા જે જીવ ખરેખર પુષ્ટિબીજભાવથી સંપન્ન હશે તેના શરીર, હૃદય અને બુદ્ધિ માંથી તો જાહેર મંદિરવાદનો ભૂત ઉતરીજ જશે. ધંધાકીય જાહેર મંદિરોમાં, પરંતુ, ગ્રાહક, વિક્રિતા, નોકર કે દલાલ રૂપે જે મણાણ સંગ્રોવાઈ ગયો હોય તેને તો પુષ્ટિજીવ માનવો તે આપણી ભ્રમાણા પણ હોઈ શકે છે.

હા તો ભાવપ્રકાશ કહે છે:—

આથી આમ સિદ્ધ થાય છે કે વૈષ્ણવે બીજાની સ્વામિત્વવાળી કોઈપણ વસ્તુ પોતાના શ્રીકાકોરજીની સેવામાં વિનિયોગમાં લાવવી નહિ અને એક વૈષ્ણવે

બીજા વેષુવ પાસેથી લીધેલ સામગ્રીનો પોતાના શ્રીકાકોરજીની સેવામાં વિનિયોગ કરવો નહિ. કેમકે તેવા વિનિયોગનો શ્રીકાકોરજી અંગીકાર કરતા નથી.

નોંધવા જેવું છે કે કિશોરીબાઈ પણ પુષ્ટિમાર્ગીય વેષુવ હતી અને સામગ્રી આપનાર પણ પુષ્ટિમાર્ગીય વેષુવ હતો તે છતાંયે શ્રીકાકોરજી આરોગ્યાં નહિ. તો જાહેર મંદિરોમાં જાહેર જનતાથી કે જેમાં કોઈ પુષ્ટિમાર્ગીય છે કે નહિ તેની કાળજી પણ લઈ શકાતી નથી, તેવાઓના સ્વામિત્વના દ્રવ્યથી ધરવામાં આવતી સામગ્રી પુષ્ટિપ્રભુ કેમ આરોગતા હશે? અને જે આરોગતા ન હોય તો આજે જનતાથી ભંડોળ ભેગું કરીને ધરાવવામાં આવતાં છાપ્પનભોગ, કુંડવાર અને અન્નકૂટ ફક્ત ધરમના નામે ચાલતું એક તોતીંગ ધર્તીંગ નહિ તો બીજું શું હોઈ શકે છે?

આ પ્રથમ વર્તમાન પુષ્ટિમાર્ગીયોથી હું નથી પૂછી રહ્યો શ્રીમહાપ્રભુ-શ્રીગુણાંઈજી શ્રીહરિરાયજી (દ્વિતીયગૃહપીઠાધીશ્વર) અને શ્રીપુરુષોત્તમજી (તૃતીય-ઉપગૃહ પીઠાધીશ્વર) વિગેરે મહાનુભાવ આપણા પૂર્વપુરુષો પૂછી રહ્યાં છે. જવાબ આપો! જવાબ આપો કે તમે પુષ્ટિમાર્ગને શામાટે વગોવી રહ્યા છો? જવાબ આપો કે આચાર્યચરણે તમારું શું બગાડ્યું છે કે આવી નિષ્ઠર વિશ્વાસઘાત તમે પુષ્ટિમાર્ગ સાથે કેમ કરી રહ્યા છો? તમારે જવાબ આપવોજ પડશે કે તમારા આવા નિષ્ઠર ધર્તીંગના મુળિયાં આપણા ક્યા ગ્રંથમાં કરવામાં આવેલ કઈ અજ્ઞામાં રહેલા છે?

જે તમે જવાબ નથી આપી શકતા તો તમારી સિદ્ધાંતવિરુદ્ધ મતિથી જે તમને ગમે તે કરો પરંતુ મહેરબાની કરીને પુષ્ટિમાર્ગ, પુષ્ટિમાર્ગચિાર્ય અને પુષ્ટિપ્રભુને તમારી આદમજાતની નબળાઈના શિકાર ન બનાવો!

સ્વમાર્ગીય ભગવત્સેવાના ત્રણ મુખ્ય પાસાઓ સેવાકર્તાની — (ક) કૃતિ, (ખ) મતિ અને (ગ) રતિ — એટલે કે ક્રિયાશક્તિ જ્ઞાનશક્તિ અને ભાવશક્તિ ના ભગવદ્વિનિયોગ માટે છે. આ ત્રણ પાસાઓ પૈકી (ક) = તનુવિત્તજ સેવા, (ખ) = આત્મસમર્પણ; અને (ગ) = પ્રજ્ઞભક્તોના ભાવોની અને પ્રજ્ઞાજ્ઞવરની લીલાની ભાવનાના રૂપે ભગવત્સેવા સમાયોજિત થયેલ છે.

(ક) આમા સેવોપયોગી સામગ્રીનો સમ્પાદન અને વિનિયોગ પોતાના ધનથી અને પોતાના તનથી જ કરવાનો નિયમ જાહેરમંદિર-પ્રણાલીને અપ્રાસંગિક બનાવી દે છે. કેમકે જાહેરમંદિરોમાં વિત્તજ સેવા દર્શનાર્થી કે મનોરથી જનતાના દ્રવ્યથી સમ્પાદિત થતી હોય છે અને તનુજ સેવા સવેતનિક મુખિયા ભીતરિયા દૂધધરિયા ન્વલ્લધરિયા કૂલધરિયા પાનધરિયા કીર્તનિયા વિ. નામમાત્રના પુષ્ટિમાર્ગીય નોકરોદ્વારા કરવામાં આવતી હોય છે. આમ તનુજ અને વિત્તજ રૂપે બે ભંડા ભાગલા સેવાના પડી જાય છે, તેથી ભગવત્સેવાનું ક્રિયાત્મક પાસું જેને માથે શ્રીકાકોરજી બિરાજે છે તેને દેવલક બનાવી આચાર્યપદવીથી નીચે હલકીમાં હલકી પાયરી ઉપર પટકી દે છે, તેથી ક્રિયાત્મક પાસાના વિચારે, આપણા માર્ગમાં જાહેર મંદિરો હોવા, એ શ્રીમહાપ્રભુજી, તેમના દિવ્ય સિદ્ધાંતો અને પુષ્ટિપ્રભુ સાથે નિષ્ઠર વિશ્વાસઘાત છે, જેને આજે આપણે પુષ્ટિધર્મ માની બેઠાં છીએ!

(ખ) સ્વમાર્ગીય ભગવત્સેવાનું બીજું પાસું, એટલે કે આપણી જ્ઞાનશક્તિનો ભગવદર્થ વિનિયોગ, તેમાટે આપણા માર્ગમાં બ્રહ્મસંબંધ એટલે કે આત્મસમર્પણનો પ્રકાર છે. તેના વિચારે પણ આપણે જાહેર મંદિરમાં સેવા કરવાની રીતિ સ્વીકારી શકતા નથી.

આ વાતને સરખી રીતે સમજવાના પ્રયાસ કરતા પહેલા આની સુંદર વિવેચના કરનાર દ્વિતીય ગૃહના વર્તમાન પીઠાધીશ્વર પૂ. પા. ગો. શ્રીકલ્યાણરાયજીએ પોતાના વડીલ પૂર્વજ

શ્રીહરિરાયજીમાટે કરેલ અતિશય મનનીય વિધાનને અત્રે ટાંકવાનો જોભા હું સીકી શકતો નથી. તેઓશ્રી આજ્ઞા કરે છે કે :—

મૂર્તિ-સ્વરૂપ, અસમર્પિત-સમર્પિત, અન્યાય-આશ્રય, મર્થદા-પુષ્ટિભક્તિ પ્રભુતિ આ વિશેષણયુક્ત સૂક્ષ્મ તારતમ્ય દષ્ટિગોચર હુએ બિના નહીં રહતા. ગ્રન્થાદિક ભાવાત્મક હોં અથવા દાર્શનિક વાણ્ણલ વેદાન્તકો યદિ જિજ્ઞાસુ સમીચીનતયા સમઝના ચાહતે હોં, ઉન્હોં 'મહાનુભાવ' કે આલોચન અવલોકન કરના હી નહીં વરન્ હૃદયત કરના ભી આવશ્યક હોં.

(શિક્ષાપત્ર-આમૃતપૃષ્ઠ:૧૦)
આથી, શ્રીહરિરાય મહાપ્રભુનું પુષ્ટિમાર્ગમાં સર્વમાન્ય મહત્વ સ્પષ્ટ થાય છે અને તે, શ્રીહરિરાય મહાપ્રભુ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં આજ્ઞા કરે છે—

(૧) શ્રીમદાચાર્યકૃપયા તિષ્ઠતિ સ્વગૃહે હરિઃ

(શિક્ષાપત્ર ૨ / ૧૮)

(૨) એવં હિ બ્રહ્મસંભવઃ સંસ્કારોડત્તર નિરૂપિતઃ

તદુત્તરં તસ્ય સર્વશમર્પણમિહોચ્યતે ॥

યસ્માન્કૃતો હિ સંભંધો વિનિયોગીય સર્વથા ॥

સ્વાસંભંધી યતઃ કૃપ્યો ને ગૃહ્ણાતીતિ નિશ્ચયઃ

(સિદ્ધાન્તરહસ્યવિવૃતિ)

(૩) પ્રકૃતિપ્રત્યયાથભિયાં ભક્તિઃ સપ્રેમ-સેવનમ્

ચેતસ્તન્નુપણં તસ્ય તનુવિત્ત-પ્રસાધિતમ્ ॥

તન્ન મૂલ્-હરેગંહારોડય શરણુગતિઃ

તતઃ સમર્પણં-છવદેહ-સંભંધિ-વસ્તુનાઃ ॥

તતો યોગ્યત્વસમ્પત્યાં સેવનં તુ પ્રવર્તતે ॥

પૂર્વક્રમરૂપ-તદ્વૃદ્ધિસ્તનુવિત્ત-સેવનાત્ ॥

તદુપાયાવરિજ્ઞાને સા કથં વૃદ્ધિમેષ્યતિ ?

અતસ્તદ્વૃદ્ધ્યુપાયોડત્તર અન્વી પ્રભુભિરુચ્યતે ॥

અથા યેન પ્રકારેણ ચેતસ્તન્નુપણાત્મિકા ॥

ભક્તિર્વસિનપર્યન્તં વૃદ્ધા ભવતિ સર્વથા ॥

તથા તેન પ્રકારેણ ય ઉપાયઃ સ કૃષ્યતે ॥

ઉપાયસ્તુ સ એવાત્ત તનુવિત્ત-સેવનમ્ ॥

ત્યાગ્યાનાગ-વિભેદેન ગૃહે ભક્તગૃહે તથા ॥

(ભક્તિવર્ધિનીવિવૃતિ)

(૪) મુદ્ક્રમસ્મદાચાર્યઃ ગોણુમુખ્ય-વિભેદતઃ ॥

ત્યાગો ગૃહધનાદીનામથવા કૃપણયોગ્વનમ્ ॥

(શિ.પ. : ૧૭ / ૧)

કેવલોદરિકત્વં તુ તદીયાનાં નચોચિતમ્ ॥

નં પૂર્યતે કિમુદરં સેવકાનાં કૃપાનિધિઃ ॥

(શિ.પ. : ૧૮ / ૨)

તસ્ય સેવાં પ્રકુર્વતિ યાવજ્જીવં સ્વધર્મતઃ ॥

ન ક્ષ્વાર્થં ન ભોગાર્થં ન પ્રતિષ્ઠા પ્રસિદ્ધયે ॥

શ્રીમદાચાર્યમર્ગોષ્ટા નાનેનાપિ કદાચના ॥

ન કલ્પિતપ્રકારેણ ન દુર્ભાવિસમન્વયાત્ ॥

(શિ.પ. : ૧૮ / — ૧૨-૧૩)

સંશ્લેષમાં : સેવાને સ્વધર્મરૂપે કરવી જોઈએ, ઉદરપૂર્તિ

એટલે કે વેપાર-ધંધા-નોકરીના રૂપે નહીં. સ્વગૃહમાંજ કરવી

જોઈએ, એટલે કે જાહેર મંદિરોમાં નહીં. તનુવિત્તજરૂપેજ

કરવી જોઈએ, એટલે કે પોતાના તન-મન-ધનથી સેવા

કરવી જોઈએ, જાહેર જનતા, જો દર્શનાર્થે કે મનોરથી

ના રૂપે આજ્ઞા જાહેર મંદિરોમાં રક્ષણી રહી છે, તેમના

ત્રવ્ય-સોમગ્રી-મનોરથને કારણે નહિ. શ્રીમહાપ્રભુજી-

શ્રીગુણાંઈજી દ્વારા સિદ્ધાન્તનુમુક્તાવલી સિદ્ધાન્તરહસ્ય

ભક્તિવર્ધિની નિબંધ અણુભાષ્ય વિગેરે ગ્રન્થોમાં ઉપદેષ્ટ

પ્રકારેજ કરવી જોઈએ, મોગભોગશુંગારના વેભવને નભાવવાનો

ડોળ કરીને નહીંજ.

આવી બધી વાતોમાં સમ્પૂર્ણતયા હૃદયંગમયોગ ઉપદેશ

આપણને શ્રીહરિરાય મહાપ્રભુએ આપ્યો છે.

આજે આપણા પુષ્ટિમાર્ગીઓની આજ-વિટંબણ

છે કે આપણે શ્રીહરિરાયજી વિગેરે પૂર્વપુરુષોના નામનો ઉપયોગ બળદની માફક ચારો ચરવા સાડે તો કરી લઈએ છીએ પરંતુ પૂર્વપુરુષોએ ઉપદેશેલ માર્ગઉપર નિશ્ચયી ચાલવા માગતા નથી. તેથી વર્તમાન દ્વિતીય પીઠાધીશ ગોસ્વામી શ્રીકલ્યાણરાયજીના અતિશય મનનીય ઉદ્દગારો—
“અવલોકન કરના હી નહીં વરનુ હૃદયગત કરના ભી આવશ્યક છે” દરેક પુષ્ટિમાર્ગી પોતાના ધરમાં સુવાક્યરૂપે ટાંગવા જેવા છે.

સહુથી મહત્વપૂર્ણ ખુલાસોઉપર ટકિલા શ્રીહરિરાય મહાપ્રભુના સુવચનો પૈકી સિદ્ધાંતરહસ્યની વિવૃતિમાં મળી રહ્યો છે. સ્વમાર્ગીય ભગવત્સેવાના દ્વિતીય પાસા બ્રહ્મસંબંધ એટલે કે આત્મસમર્પણની બાબતમાં શ્રીહરિરાય મહાપ્રભુ જે એક અતિ મહત્ત્વના મુદ્દાની ચર્ચા કરે છે તે એ છે કે બ્રહ્મસંબંધ આપણા માર્ગમાં એક શુદ્ધિસ્કંકર છે, તેથી બ્રહ્મસંબંધ આપણે કે લેવાઈ ગયા બાદજ બ્રહ્મસંબંધ લીધેલ તે સ્ત્રી કે પુરુષ નું દ્રવ્ય કે સામગ્રી ની ભગવત્સેવામાં વિનિયોગની છૂટ મળે છે. કોઈ પોતાના ધરમાં બિરાજતા શ્રીઠાકોરજીની તનુવિતજા સેવા કરવા તત્પર હોય કે નહીં પણ જે બ્રહ્મસંબંધ લેવા આવે તેને બ્રહ્મસંબંધ આપી દેવાથી ધંધાકીય વિકૃતિપૂર્ણ રીતિને સંપૂર્ણપણે રદિયો આપતા શ્રીહરિરાય મહાપ્રભુ વિધાન કરે છે—“યસ્માત્ કૃતો હિ સંબંધો વિનિયોગાય સર્વથા સ્વાસંબંધી યતઃ કૃષ્ણો ન ગૃહણાતીતિ નિશ્ચયઃ” આમાં નિર્લોભવૃત્તિથી અન્ને વિચારવું જોઈએ કે બ્રહ્મદષ્ટિથી જોતાં તો એનાથી સંબંધ ધરાવતી ન હોય એવી કોઈપણ વસ્તુ કે વ્યક્તિ હોઈ શકતીજ નથી, જ્યારે પુષ્ટિસંબંધથી કોઈક પુષ્ટિજીવ સાથે ભગવાન બંધાય ત્યારે ભાવાત્મક પુષ્ટિપ્રભુરૂપે તેઓ પ્રકટ થાય છે. તે ભાવાત્મક પુષ્ટિપ્રભુનો સમગ્ર જગત સાથે સંબંધ રહી જતો નથી પરંતુ પોતાની આગળ આત્મનિવેદનદ્વારા પુષ્ટિસંબંધમાં જોડાનારા પુષ્ટિજીવની અહંતા-મમતાસ્પદ દરેક વસ્તુ કે વ્યક્તિ સાથેજ પુષ્ટિપ્રભુનો સંબંધ સ્થાપિત થતો

હોય છે.

આથી સિદ્ધ થાય છે કે જે વસ્તુ કે વ્યક્તિ માટે આત્મનિવેદનકર્તા પુષ્ટિજીવની ભીતર ન્યાયોચિત સ્વામિત્વ કે મમત્વ નો ભાવ હોતો નથી, તેનું સમર્પણ તેના આત્મનિવેદન વખતે થઈ શકતું નથી, જેનું સમર્પણ તેણે પોતે ન કર્યું હોય તે તેના મસ્તકઉપર બિરાજમાન સેવ્યસ્વરૂપથી સંબંધી હોઈ શકતું નથી. હું બીજાની પત્ની કે સંતતિનું અથવા તો સંપતિનું સમર્પણ કરી શકતો નથી. બીજાની પત્ની સંતતિ કે સંપતિ માટે મારા મનમાં મમત્વ જાગે તો તે તો અનીતિભરેલો ભાવ આસુરી ભાવ છે, પુષ્ટિભાવ નહિ. હું અમેરિકાના રાષ્ટ્રધ્યક્ષનું નિવાસસ્થલ ‘વ્હાઈટ હાઉસ’ નું મારા બ્રહ્મસંબંધ વખતે પ્રભુને સમર્પણ કરું તો તે મારી માનસિક વિકૃતિજ લેખાણે! બીજા દંપતીની સંતતીનું સમર્પણ મારે શામટે કરવું જોઈએ? એટલે જો તે સંતતી કે સંપતિ સમર્પિત ન થતી હોય તો, મારા પુષ્ટિપ્રભુ સાથે તેનો સંબંધ સંભવી શકતો નથી. પોતાની સાથે સંબંધ ન ધરાવનાર વસ્તુ કે વ્યક્તિ નો હું મારી ભગવત્સેવામાં વિનિયોગ પણ કરું તોય પુષ્ટિપ્રભુ તેનો અંગીકાર નહિજ કરે. તેથી શ્રીઠાકોરજીના નામે ઉદ્ધારલેલ દ્રવ્ય કે સામગ્રી થી ધરવામાં આવતા બુંદી-મોહનશાળ-મઠડી-પેડામાં ડાયાબીટીઝ વધારનાર સ્વાદની ભૌતિક મિઠાશ તો સંભવી શકે; પરંતુ ભક્તિભાવને વૃદ્ધિગત કરનાર પ્રસાદની દિલ્લ મિઠાશ તેમાં હોતી નથી!

પ્રસાદની દિલ્લ મિઠાશ વિના જીભના સ્વાદને કારણે ખરીદવામાં અને વેચવામાં આવતા બુંદી-મોહનશાળ-મઠડી-પેડાઓએ ધંધાકીય મંદિરોના સડામાં દુર્ગન્ધ વધારવામાં ગજબનો ભાગ ભજવ્યો છે, તેમાં બે મત હોઈ શકતા નથી!

ક્યાં કિશોરીબાઈ સન્તદાસ પૂરણમલ જન્તી દામોદરદાસ સંભલવાલા ની વાતઓમાં ગાજતી દિલ્લ ધ્વનિ કે સેવાકર્તાની

સત્તાનું અંગીકાર ન કરાવવાને કારણે પુષ્ટિપ્રભુ પુષ્ટિભક્તદ્વારા સંમર્પિત સામગ્રી પણ આરોગતા કે અંગીકાર કરતા નથી; અને ક્યાં આધુનિક પુષ્ટિમાર્ગીય મંદિરોના સંચાલકોની અધોગતિ કે આપણે જોઈને-મુસલમાન-સિખ-ઈસાઈ દરેકની પાકીટઉપર નજર ચાંપીને બેઠા છીએ! મારા એક ઓળખીતા અને પુષ્ટિમાર્ગીય મંદિરોના સમાધાનચોથી હોરન એક વેષણવભાઈએ મને એક દિવસે એક સૂત્ર સમજાવ્યું—“જે શ્રીકૃષ્ણ બોલ મુખસે થેલીકા મુખ ખોલ”. મેં પૂછ્યું: આનો અર્થ શો?

તેઓ બોલ્યા: પુષ્ટિમાર્ગીય મંદિરોના સમાધાની જ્યારે વૈષ્ણવોને ‘જે શ્રીકૃષ્ણ!’ કહે ત્યારે સમજી જવું કે હવે પૂર્વજન્મનો કોઈ લેણીયાત આવી ગયો છે. તે મંગલા રાજભોગ હિંડોલા પલના કે કૃલમંડલી ના નામે પેસા ઉધરાવ્યા વિના જશૈવ નહિ. હું ના પાડું તો ધરવાલી સાથે ઝગડો થાય એટલે કહું છું—“જે શ્રીકૃષ્ણ બોલ મુખસે થેલીકા મુખ ખોલ!”

“સ્વાસંબંધી યતઃ કૃષ્ણો ન ગૃહાણાતીતિ નિશ્ચયઃ” કહેવા સમર્થ આપણી પુષ્ટિમતિ આજે ક્યાં ચાલી ગઈ છે?

“મારી સત્તાનો હું મારા પુષ્ટિપ્રભુને ભોગ ન ધરી શક્યો, તેથી આજે મારા પ્રભુ આરોગ્યાજ નથી” એમ માનનારા પુષ્ટિજીવોની તે દિવ્ય પુષ્ટિ-અસ્મિતા આજે કેવી અધોગતિમાં ગરક થઈ ગઈ છે?

જે વસ્તુ મારી મમતાનો વિષય નથી—તેનું મેં સમર્પણ કર્યું નથી—જે સમર્પિત નથી—તે વસ્તુ મારા પ્રભુની સાથે સંબંધ ધરાવતી નથી—જે મારા પ્રભુની સાથે સંબંધ ધરાવતી નથી તેવી બુંદી મોહનથાળ મઠડી કે પેઠા ની સામગ્રીના મુખપડ ભોજનભટ્ટ જેવા—મારા પુષ્ટિપ્રભુ હોઈ શકતા નથી!”

જહર મંદિરોમાં ભેગી થતી પરસાદિયા ભગતોની ગિરદીમાં ચોરાઈ ન. જ્ય તેવી બીકને લીધે ચપ્પલ-બૂટ પણ ન ઉતારનારા દર્શનાર્થિઓના પગતળિએ આપણો પુષ્ટિભાવ સાવ કચડાઈ ગયેલો આજે જણાય છે!

શ્રીહરિયાર મહાપ્રભુ શું આજ્ઞા કરે છે—“ન ફલાર્થે ન ભોગાર્થે ન પ્રતિષ્ઠા પ્રસિદ્ધયે, શ્રીમદ્દાચાર્યમાર્ગેણ નાનૈનાપિ કદાચન, ન કલ્પિતપ્રકારેણ ન (ધંધાકીય) દુભાવિસમન્વયાત્” તેનો લેશમાત્ર વિચાર આજે આપણી મતિમાં આપણે જાળવ્યો છે?

જવાબ આપો, પુષ્ટિમાર્ગનો ભવાડો કરનારાઓ! જવાબ આપો કે તમે કોને અનુસરીને, ક્યા ગ્રન્થમાં કરવામાં આવેલી, કઈ આજ્ઞામુજબ, ક્યા હેતુથી; અથવા તો પોતાની કઈ જાતની કમજોરી કે લાંચોરી ને ઠાંકવા પુષ્ટિધર્મનું બહાનું બનાવીને જનતાને છેતરી રહ્યા છો?

વાંચો...એક વખત નહિ, હજાર વખત વાંચો! અને બુદ્ધિ વાપરીને વાંચો!! એવી મક્કમ નિષ્ઠાથી વાંચો કે દ્વિતીયગુહના વર્તમાન પીઠાધીશ પૂ.પા.ગો. શ્રીકલ્યાણરાયજી ‘સેવાનો સિદ્ધાંતશુદ્ધ પ્રકાર’ સમજાવતાં કેવી વસ્તુદર્શી આજ્ઞા આપી રહ્યા છે!!!

તેઓશ્રી કહે છે:—

ભક્તવત્સલ (ભગવાન) સાધનસંપતિ, દંભસે કી હુઈ સેવાસે કદાપિ પ્રસન્ન વ સન્તુષ્ટ નહીં હોતે. દ્રવ્યપાત્રકે અભાવસે દિખાવે (પ્રદર્શન) અર્પિત દ્રૂપિત દ્રવ્ય શ્રી...કી સાંનિધ્યસેવાસે વંચિત હી નહીં રખતા અપિતુ ભાવસંરક્ષણકેલીયે ભી પ્રતિકૂલ હી હે. ઈસકે વિપરીત દેવી દ્રવ્ય ભવે હી ન્યૂન માત્રામે ક્યાં ન હો, પ્રેમાનુરૂપ અર્કચન વૈષ્ણવ અંગીકાર કરાયે તો વહી સેવાહેતુ પ્રયાપ્તિ ઔર સુખપ્રદ હોતા હે. શુદ્ધભાવનકે ચોષક ‘પૂર્ણ પુષ્ટિપુરોષોત્તમ’કી ભાવભાવ-

મય સેવામાં સ્નેહ નિયામક હે.

(શિક્ષાપત્ર-આમુખપૃષ્ઠ:૪).

જો આટલી પણ કાળજી આપણે પુષ્ટિમાર્ગમાં રાખી હોત તો, કેટલા બધા પુષ્ટિમાર્ગીય નિધિસ્વરૂપો સરકારના સર્કન્નમાં ફસાઈ ન ગયા હોત. આપણા શ્રીહાકોરજીની સેવોપયોગી ગૃહસંપત્તિનો આપણને સાર્વજનિક ટ્રસ્ટ કરવો પડ્યો ન હોત. પરંતુ એક દારુણ હકીકત સ્વીકાર્યા સિવાય કોઈ ટ્રસ્ટકોન નથી કે આપણા સિદ્ધાંત અને વ્યવહાર માં આજે આકાશ-પાતાળ જેટલો અંતરાલ છે, તેથીજ આપણા પતિ કે આપણી પત્ની નો કોઈ ત્રાહિત સ્ત્રી કે પુરુષ મનોરથી બને તો આપણા પેટમાં ફાળ પડી જતી હોય છે! આપણા અનન્ય સ્વામી સ્ત્રીગૃહભાવાત્મા સેવ્યસ્વરૂપના, પરંતુ, મનોરથી બનાવવા આપણે દૈનિક છાપામાં જહેરાતો આપીએ છીએ અને તેમ કરતાં આપણા પેટનું પાણી પણ હાલતું નથી?

આપણી પત્ની કે સંતતી ને જહેર સંસ્થાઓમાં ભરણ-પોષણમાટે આપણે ભરતી કરતા નથી; પરંતુ આપણા ગૃહના આર્થિક સ્વામીમાટે નેગ-ભોગ કે રાગ-શૂંગાર નાં વેભવનો ભભકો જાળવવા સાર્વજનિક-ન્યાસને સુપુર્દ કરી દઈએ છીએ! અરે આથી વધારે ઘૃણિત વિશ્વાસઘાત બીજો કયો હોઈ શકે?

ઘણા લોકો દલીલ આપે છે કે તે તો આધુનિક સરકારના ધર્મવિરોધી કાયદાઓને કારણે કરવું પડે છે, એમાં આપણો કયો વાંક?

તદ્દન ખોટી વાત છે આ, સરકારી કાયદાઓના સર્કન્નમાં આપણે ફસાયા તેનું પહેલું કારણ: આપણો સિદ્ધાંત આપણે છીએ છે. આપણો સિદ્ધાંત સરકારી કાયદાઓના કાવાદાવામાં ફસાઈ જવાને કારણે. આપણને છોડવો પડ્યો હોત તો હજીય કાંઈક ક્ષમાજનક બીના કહેવાત! વાસ્તવિક

રીતે થયું છે ઉલટુંજ. આપણે ગૃહસેવાના સિદ્ધાંતને દગો આપી જહેર મંદિરો ચલાવ્યા છે, તેથી આધુનિક કાયદા લાગુ થયા.

ગાયકવાડી રાજ્યમાં તેથીજ અમરલીના મંદિરના ચુકાદામાં કહેવામાં આવ્યું હતું કે પુષ્ટિમાર્ગમાં જહેર મંદિરો હોતાજ નથી, ગુરુ-મહારાજોની ખાનગી હવેલીઓ હોય છે. તે જહેલી હવેલીને જહેર ટૂંકોણે બનાવી?

પૂ.પા.ગોસ્વામિતિલકાધિત મહારાજશ્રી (નાથદારા) ના કેસમાં પણ વડી અદાલતે એવા ઉદ્દગાર પ્રકટ કર્યા હતા કે:—

Some temples of this cult may have been private in past and some of them may be private even today. Whether or not a particular temple is a public temple must necessarily be considered in the light of the relevant facts related to it.

એટલે કે આ માર્ગના કેટલાક મંદિરો ભૂતકાલમાં ખાનગી હશે અને કેટલાક વર્તમાનમાં પણ ખાનગી હશે. કોઈક મંદિર જહેર છે કે ખાનગી તેનો નિર્ણય (તેવા સિદ્ધાંતો તે વખતે અદાલતમાં રજુ ન થવાને કારણે. ગો.શ્યા.મ.) તે મંદિરની હકીકતનો વિષય છે.

આથી આગળ વધીને તે વખતના ચુકાદામાં સર્વોચ્ચ અદાલતે જે નીંધવા લાયક વાત કહી હતી તે આ કે:—

The participation of the member of the public in the Darshan in the temple and in the daily acts of worship or in the celebration of festival occasion may be very important factor to consider in determining the character of the

temple(Para 23 A. I.R. 1638).

એટલે દર્શન નિત્ય-સેવાવિધિ અને ઉત્સવોમાં કોઈક જનતા ભાગ લે છે કે નહિ, તે તથ્ય કોઈક મંદિર ખાનગી છે કે જાહેર, એ ચકાસવાનો પ્રમુખ આધાર છે.

જો આપણે આપણા પોતાના ધરમાં ખાનગી રીતે પોતાને માથે બિરાજતા પુષ્ટિપ્રભુની સેવામાં પોતે સમર્પિત કરેલાં તન-મન-ધન-પરિભવનાં વિનિયોગનો સિદ્ધાંત, ધનલાલસા અને પ્રસિધ્ધિલાલસા ને વશીભૂત થઈને, તોઓ ન હોત તો શામાટે કોઈપણ અદાલત આપણા ગોસ્વામી બાળકોની ગુરુપદોચિત ગરિમાને પુજારીપણાની હલકી પાયરીઉપર કે આપણી આધિદેવિક નિધિને કે આધિભૌતિક ગૃહસંપત્તિને જાહેર કરાવત ?

આપણે કહેતા હતા અમારે ત્યાં સાર્વજનિક દેવાલય નહિ ગોસ્વામી મહારાજશ્રીઓની હવેલી હોય છે, જોકે તે ખાનગી હવેલીની ભીતર આપણો વ્યવહાર સાર્વજનિક દેવાલયની માફકજ હતો. તેથી નવા કાયદાઓ, દા.ત. રાજસ્થાન પબ્લિક ટ્રસ્ટ એક્ટમાં સુસ્પષ્ટ શબ્દોમાં મંદિરની પરિભાષા કરતા કહેવામાં આવ્યું છે કે:—

Public trust means an express or constructive trust for either a public, religious or charitable purpose or both and includes a temple... (16). 'Temple' means a place by whatever designation known, used as public religious worship...(Sect. 2).

આથી સિદ્ધ થાય છે કે આપણે 'હવેલી' 'ગૃહ' 'પીઠ' કે 'ગૃહપીઠ' કોઈપણનામ વાપરીએ પરંતુ ધનવિપ્લા કે પ્રસિદ્ધિવિપ્લા ની સ્વધર્મવિરુદ્ધ આંતરિક ક્રમજરીને કારણે જો જાહેર જનતાને—દર્શન ભેટ સામગ્રી મનોરથ અને પરસાદ — સમાધાનાત્મિકા પંચદા ભગતીના ભવાડાઓ

કરતાજ રહીશું તો આજનતા કાયદાઓ આપણા સિદ્ધાંતને સાંભળવા તેયાર નહિજ થાય. આપણા સેવાસ્થલોને 'ગૃહપીઠ' નહિ માને પરંતુ સાર્વજનિક દેવાલયજ માનશે. તેથી સિદ્ધ થાય છે કે સરકારે પુષ્ટિમાર્ગીય ધર્મગુરુઓથી એમના સર્વસ્વ નિધિસ્વરૂપે, એમની ગૃહસમ્પત્તિ; અને ગુરુપદોચિત ગરિમામાં ઊંટવી લીધી, તેનું મૂલ કારણ એજ કે આપણે આપણા સર્વસ્વ નિધિસ્વરૂપે કરતાં જનતાથી મળતા દ્રવ્યને અધિક મહત્વ આપ્યું છે. આપણા ગૃહને કે સામ્પ્રદાયિક આયોજનોને સ્વમાર્ગીય સિદ્ધાંતમુજબ ભંગવત્સેવાનું ક્ષેત્ર રાખવાને કેકાણે ધરમના ધંધાકીયા કેન્દ્રો કે આયોજનો તરીકે વધુ વિકસાવ્યા છે! પુષ્ટિમાર્ગીય જનતાને તેથી સ્વમાર્ગીના સાચા સિદ્ધાંત કહેતા આજે કેટલાક પુષ્ટિમાર્ગના ધર્મગુરુઓ શરમાય છે - ગભરાય છે - અને પોતે ઉઘાડા ના પડી જાય તેની ભીતિને કારણે સિદ્ધાંતની શુદ્ધ રજુઆત થતા રીસે ભરાય છે અને ગાળો પણ ભાંડવા મૂકે છે. ભાગવતપ્રવચનની વ્યાવૃત્તિ કરનારા પ્રવચનકારોને જાહેર વ્યાખ્યાનોમાં યદા-તદા ગામટી ગાળો ભાંડવામાટે વિખ્યાત એક મહાનુભાવ ભલામણ આપે છે: સાચા સિદ્ધાંત પણ કટુતા સાથે કહેવામાં આવે તો લોકોને ગળે ઉતરતા નથી(એટલે ફક્ત ગેરધંધાકીય સેવાની બાબતમાંજ ભાગવતપ્રવચનમાટે નહિ!). આ તો ભગવાનના નામે શેલા મૂંઝવાના ચક્રકરમાં ભગવાનજ ભૂલાઈ ગયા કે ઊંટવાઈ ગયા જેવી બીના બની ગઈ છે!

આમાં શાંત ચિત્તથી વિચારવા જેવું આટલુંજ છે કે ઘણા બધા નવા કાયદાઓ પણ અન્ને કોઈપણ જાહેર સંસ્થા સ્થાન કે સમપ્રદા, જે સમ્પ્રદાયના જે સિદ્ધાંતોના પ્રતિનિધિ કે પ્રતીકરૂપે સ્થાપિત હોય છે, તેમને યથોચિત આદર આપવાની બાંહેધારી આપતા હોય છે. દા.ત. રાજસ્થાન પબ્લિક ટ્રસ્ટ એક્ટને પણ જો જોઈએ તો તેમાં સ્પષ્ટ શબ્દોમાં સ્વીકારવામાં આવ્યું છે કે:—

The maintenance of a public trust shall

include—the runing there of in accordance with the tenets of the religion or persuasion represented by the public trust and with due regard to the objects and purposes underlying the foundation there of... (Sect.61/j/expl.1).

એટલે કે જે પબ્લિક ટ્રસ્ટ જે હેતુ કે લક્ષ્ય ની પૂર્તિમાટે અથવા તો જે ધાર્મિક સિદ્ધાંતો કે માન્યતાઓ ને આધારે સ્થાપિત થયેલા હશે તેમને યથોચિત આદર આપીને તે ટ્રસ્ટને નભાવવાનું રહેશે.

આજની તારીખમાં પણ જે એક વખત બધા પુષ્ટિમાર્ગીય મંદિરોમાં આત્મસમર્પણ તનુવિત્તજ અને ભાવસંગોપન ના સ્વમાર્ગીય સિદ્ધાંતને અમલમાં લાવવામાં આવે તો, આપણી કૃતિ-મતિ-રતિનો ફરીથી પ્રભુમાં શુદ્ધ ભાવે વિનિયોગ થતાં, સરકારી કાયદાઓ આપણા માગને આડે આવી શકતા નથી. કોઈ કાયદો એમ નથી કહી શકતો કે તમે તમારો ધર્મ ન પાળો, પછી શામાટે આપણે જાહેર જનતામાટે મંદિર ચલાવવા માગીએ છીએ? શામાટે આપણે આપણા સ્ત્રીગૃહભાવાત્મક પુષ્ટિપ્રભુના મનોરથની છાપાઓમાં જાહેરાતો આપી-આપીને, બીજને મનોરથી બનવા નોતરીએ છીએ? આટલો સુધારો તો, આપણા માર્ગમાં થેસેલા સડાનો, આપણે કાયદાકીય ઉપાયોદ્વારા પણ કરી શકીએ છીએ.

કિશોરીબાઈની વાર્તાના ભાવપ્રકાશમાં શ્રીહરિરાય મહાપ્રભુએ તો સુસ્પષ્ટ શબ્દોમાં પ્રકાશ પાડ્યોજ છે કે “બીજની સ્વામિત્વવાળી કોઈ પણ વસ્તુ પોતાના શ્રીકાકોરજની સેવામાં વિનિયોગમાં લાવવી નહીં; અને એક વેષણવે બીજા વેષણવ પાસેથી લીધેલ સામગ્રીનો પોતાના શ્રીકાકોરજની સેવામાં વિનિયોગ કરવો નહિ, કેમકે તેવા વિનિયોગનો અંગીકારજ શ્રીકાકોરજ કરતા નથી.”

નોંધવા જેવું છે કે કિશોરીબાઈને સામગ્રી આપનાર

પણ વેષણવજ હતો, છતાંય પ્રભુ આરોગ્યા નથી તો વેષણવ/અવેષણવ, બ્રહ્મસંબંધી/ગેરબ્રહ્મસંબંધી, શ્રીમહાપ્રભુના પુષ્ટિમાર્ગીય સિદ્ધાંતાનુસારી ભાવવાળો કે તેવા ભાવથી સર્વથા રહિત તે બાબતનું કોઈપણ જાતનું તારતમ્ય કર્યા વિના “લાવ પૈસા—લાવ પૈસા!” ની મનોવૃત્તિથી કરવામાં આવતી સેવામાં થતાં વિનિયોગને પ્રભુ કેમ અંગીકાર કરશે? એટલે કે તો સ્વીકારવું પડશે કે ગો. બાળકો વેષણવ નથી અથવા તો પોતાના માથે બિરાજતા ઠાકોરજના નામે જે ભિખારીવેડા હવેલિઓમાં ચાલે છે તે અપરાધને કારણે હવેલીમાં બિરાજતા ઠાકોરજ ભોગ ધરવામાં આવેલ સામગ્રીને આરોગતાજ નથી.

શુદ્ધ સ્વાર્થના કાદવમાંજ કેટલાક લોકોની ભુદ્ધિ ભેંસની માફક ગલાડૂબ પરેલી હોવાથી એમ કહેતા હોય છે કે ગોસ્વામિબાળકોને માથે બિરાજતા ઠાકોરજના મુખારવિંદની, કેમકે શ્રીમહાપ્રભુને પુરુષોત્તમના મુખારવિંદરૂપે માનવામાં આવે છે તેથી, સેવામાટે કાંઈ ભેંટ કે સામગ્રી લેવા-આપવામાં આવે તો દેવદ્રવ્યની સામગ્રીને ભોગ ધરવાનો કે તેનો પ્રસાદ લેવાનો અપરાધ લાગી શકતો નથી. કારણકે અરોગાવવામાટે માગેલી આચાર્યચરણને માટે ભેંટ આવેલી ગણવી જોઈએ. તેમજ ગો.બાળકોને માથે બિરાજતા ઠાકોરજના ચરણારવિંદો પુષ્ટિપુરુષોત્તમ-ભાવાત્મક હોવાથી બ્રહ્મસંબંધ તેજ સ્વરૂપ સામે આપી શકાય વેષણવોના માથે બિરાજતા સ્વરૂપની સામે નહિ. કારણકે વેષણવોને માથે બિરાજતા ઠાકોરજ આચાર્યભાવાત્મક હોવાથી તેમની સામે અપાયેલ બ્રહ્મસંબંધ પુષ્ટિપુરુષોત્તમ સાથે થયેલો ન કહી શકાય તેમજ તુલસીપત્ર પણ આચાર્યભાવે બિરાજતા સ્વરૂપના ચરણમાં સમર્પી ન શકાય. વેષણવોને માથે બિરાજતા ઠાકોરજનું મુખારવિંદ પુરુષોત્તમભાવાત્મક હોય છે, નહિતો ઠાકોરજ ત્યાં પાકી મરજાદ લીધી હોય તો પણ સંખડી-અનસખડી સામગ્રી આરોગી ન શકે! આવા ટાઢા પોરના ગપગોળાનો શો જવાબ આપવો?

જે આવા અગાડ-બગાડ સિદ્ધાંતોનો વ્યાપક પ્રચાર થાય તો ગો.બાળકોને પુષ્ટિપુરુષોત્તમના પ્રસાદથી વંચિત માનવા પડશે, કેમકે તે તો પછી વૈષ્ણવોના ઘરેલ મળી શકે! તેમજ શ્રીમહાપ્રભુના ચરણરૂપથી પણ ગો. બાળકોને વંચિત માનવા પડશે, કેમકે તે પણ વૈષ્ણવોનાજ ઘરે મળી શકશે! જે કોઈ કારણસર ગો. બાળકોને ત્યાં બનેલાબ મળતા હોય તો તેવીજ રીતે વૈષ્ણવોને ત્યાં પણ ઉભયલાભ કેમ મળી શકતો નથી? એટલે આ બંધા છળ-પ્રપંચ ફક્ત કોઈને કોઈ રીતે વૈષ્ણવોથી પૈસા પડાવવાનીજ જૂદી-જૂદી તરકીબો છે.

એટલે આવી છલનાઓથી પૈસા એકવાની અનીતિભરેલી ભાવનાને કારણે ગો. બાળકોને ત્યાં વેચાતા લુગ્ન-મઠડી મુદ્દલ પ્રસાદજ નથી...

જે પ્રભુ અંગીકાર ન કરતા હોય તો તે ધન, સામગ્રી, વૈભવ અનપ્રસાદીજ રહ્યા. પછી તેવા અન્નકૂટ કુંડવારા કે છાપ્પનભોગ ની સામગ્રીના દર્શન કે પ્રસાદચણાણ, આપણા પૂર્વપુરુષ શ્રીહરિરાય મહાપ્રભુની આજ્ઞાને ઉથાપવા જવી અથવા તો તેમની સાથે દ્વેષ પ્રકટ કરનારી બીના છે. શ્રીહરિરાય મહાપ્રભુ અમો ગોસ્વામીઓનાજ ફક્ત પૂર્વજ છે અને વૈષ્ણવોના નહીં એમ ના માની લેવું જોઈએ. બિંદુસૃષ્ટિ અને નાદસૃષ્ટિ ના ભેદે શ્રીહરિરાય મહાપ્રભુ વૈષ્ણવોના પણ પૂર્વજ છે, કેમકે ગુરુમાટે કહેવામાં આવ્યું છે—“ત્વં હિ નઃ પિતા!”

(૭/૫) પ્રથમમાં પૂછવામાં આવ્યું હતું કે ઈડરમાં મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર થયો તો હિમ્મતનગરમાં મંદિરનો નવનિર્માણ કેમ નહીં?

જવાબ રૂપે આ ખુલાસોઓ પછી એટલુંજ લખવાનું રહ્યું કે ઈડરના વૈષ્ણવો ચાલુ અંપસિદ્ધાંતની દેશનમાં તાગાઈને પોતાના ઘરમાં પોતાને માથે બિરાજતાં સ્વરૂપની પ્રજાભાવોની

ગોપ્ય ભાવના સાથે પોતાના તનુ-વિત-પરિવારના વિનયોગવાળી સેના કરવામાં ડરી ગયા હશે! તેથી હિમ્મતનગરના પુષ્ટિમાર્ગીઓએ સ્વસિદ્ધાંતને અનુસરવામાટેની હિમ્મત હારી જવી તે કેમ ઉચિત ગણાય? મઠ

પુષ્ટિમાર્ગમાં જાહેર મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર પુષ્ટિસિદ્ધાંત અને પુષ્ટિભાવોને જીર્ણ-શીર્ણ કરી નાખવાનું કાવતરું છે. તેથી હું તો હિમ્મતનગરના પુષ્ટિમાર્ગીઓથી અપેક્ષા રાખું છું કે તેઓ હિમ્મત દાખવીને જાહેર મંદિરના નવનિર્માણમાં વિરોધ નહીં તો ઓછામાં ઓછો સંપૂર્ણ અસહયોગ તો અવશ્ય કરેજ.

રોજેરોજ ગવાતા આશ્રયના પદમાં જે શ્રદ્ધા રાખવાની ભલામણ કરી છે તે સાચી છે. શ્રીમહાપ્રભુજી, શ્રીગુસાંઈજી, શ્રીગોકુલનાથજી, શ્રીહરિરાયજી વિગેરે અનેકાનેક આપણા પૂર્વજ મહાનુભાવોએ ઉપદેશેલા સિદ્ધાંતોને હિમ્મતથી અનુસરી તમે હિમ્મતનગરના રહેવાસી છો. શું શ્રીસૂરદાસજીએ ગાયેલું આશ્રયપદ તમે ભૂલી જશો?

શ્રીસૂરદાસજી કહે છે:—

યામે કહા ઘટ જઈએ તેરો!

નન્દનન્દન કર ઘરકો ઠાકુર આપ હોય રહે ચેરો!!

ભલી ભઈ જે સંપતિ બાંઠી બહોત કિયો ઘરેરો!!

સુત વનિતા બહુ યૂથ સહેલે વૈભવ ભયો જુ ઘરેરો!!

સૂર સમર્પણ કરો શ્યામકો યહ સાંચો મત મેરો!!

પ્રસ્ન (૮-૯=૧૦ નો સારાંશ)

મંદિર કે સત્સંગ હોંલને વિવાદનો વિષય ખોટી રીતે બનાવવામાં આવ્યો છે!

ઉત્તર (૮-૮ = ૧૦)

આ સૃષ્ટિમાં મન, વાણી અને કાયા ના ઉપકરણો વડે મતિ શબ્દાભિવ્યક્તિ અને કૃતિ નું કાંઈક અનેરું સામર્થ્ય કે વરદાન પરમાત્માએ જીવાત્માને પ્રદાન કર્યું છે. આથી પોતાની ભીતર તેમજ બહાર ચોક્કસ ચાલતી ક્રિયા-પ્રતિક્રિયાઓની દરેક કડીને સચેતન પ્રાણી પોત-પોતાની સમજને અનુરૂપ શબ્દોમાં અભિવ્યક્ત કરી શકે એટલે કે કહી કે છે, અને કહેલી અથવા વાણકહેલી રીતે પોત-પોતાના સામર્થ્યમુજ્જ્વળ વર્તી શકે છે. જે મતિ-વાણી-કૃતિથી એક-બીજાનાઉપર સારી કે માઠી અસર ન પડતી હોત તો, કોઈ શું માને છે અથવા શું કહી રહ્યો છે કે શું કરી રહ્યો છે, તેની દરકાર બીજાને શામાટે કરવી પડતી! કોઈક માણસ આપણામાટે અપશબ્દ વાપરતો હોય તો આપણને સમજ પડી જાય છે કે તે માણસના વિચાર આપણામાટે સારા નથી. એટલે જેની મતિ અને વાણી આપણામાટે સારી ન હોય તેની કાંઈક ને કાંઈક એવી કૃતિ, આજ નહિ તો કાલે, પ્રકટ થશેજ, જે આપણામાટે સારી નહિ હોય! આવી ભય આપણી ભીતર પેદા થાય કે તરત આપણે, જે પશુબુદ્ધિવાળા પશુ હોઈએ તો પ્રતિકારજ પ્રકટ કરી ભેસતા હોઈએ છે; અથવા પશુબુદ્ધિવાળા પશુ ન હોઈએ તો, પ્રતિકાર તો નહિ; પરંતુ પ્રતિવાદ કરવાની ઈચ્છા તો થાયજ છે.

આમ મતિ-પ્રતિમતિથી વિમતિ ઉદ્ભવતી હોય છે; તેમજ વાદ-પ્રતિવાદથી વિવાદ ઉદ્ભવતો હોય છે. કૃતિ-પ્રતિકારથી વિગ્રહો ઉદ્ભવતા રહ્યા છે, ઉદ્ભવી રહ્યા છે અને ઉદ્ભવતા રહેશે. આ તો ચાલતાજ રહેશે, જ્યાં સુધી માણસ પાસેથી મન-વચન-કાયાના ઉપકરણો ભગવાન પાછા ખેંચી નહિ બે! જુના જમાનામાં રોટી-બેટી-ધર્મ વિગેરે બાબતોમાં નાતજાતના ઝગડા થતાં હતાં. તે ભોજન-વિવાહ-સ્વધર્મની બાબતમાં સુધારાવાદિઓએ નાત-

જાતના ભેદો તોડી નાખવાનો પ્રચાર શરૂ કર્યો એટલે ‘સીટ’ અને ‘વોટ’ ની બાબતમાં નાતજાતના ઝગડા હવે વધું તીવ્ર બની ગયા છે. આ હકીકતને કોણ નથી જાણતું! તેથીજ શિક્ષણ-સંસ્થાનોમાં અથવા તો સરકારી/વેપારી સંસ્થાનોમાં સીટને અનામત રાખવી કે નાબૂદ કરવી તેમાટે; કે ચૂંટણીમાં પણ ‘વોટ’માટે ઘોડા-ગધેડા-દેડકાઓ ક્યારેય વિમતી-વિવાદ-વિગ્રહ દાખવતા નથી. આ અસાધારણ મહિમા તો માનવ-સમુદાયમાંજ પ્રકટ દેખાય છે. એટલે આપણા માર્ગમાં પણ કોઈ મુક્તે વિવાદનો વિષય હોય તો એની ચર્ચા કરવામાં પોત-પોતાના અભિપ્રાયો રજૂ કરીને એકબીજાને સહમત-સહવાદી-સહયોગી બનાવવામાં અયુક્ત શું છે?

તે છતાંય વિવાદ કરવાની પ્રક્રિયાને આપણે અયુક્તજ જે માનતા હોઈએ તો વિચારવાનું રહ્યું કે ક્યા વાદીની સામે કોણે શું પ્રતિવાદ કર્યો કે જેથી વિવાદ જાગ્યો?

ધણા લોકો એમ સમજે છે—“શ્યામુબાવા (એટલે પ્રસ્તુત લેખક) ને સિદ્ધાંતનું અજ્ઞાણ થયું છે, તેથી સર્વત્ર સિદ્ધાંતનો ઝઘડો કરતા રહે છે”. જેકે અપસિદ્ધાંતના વમનની દુર્ગંધને બાહર ફેલાવવા કરતાં, પોતાની ભીતરજ સિદ્ધાંતના અજ્ઞાણને વેડી લેવું, હું તો અલ્પવત્ર દોષ ગણું છું. કોઈપણ સંજોગોમાં, હું વિવાદ-વિગ્રહ પેદા કરી રહ્યો છું, એમ કહેનારા લોકોએ શાન્ત ચિત્તથી એક વખત વિચારવું જોઈએ કે વિગ્રહના મૂળ વિવાદમાં રહેલા હોય છે; અને તેમજ વિવાદો વિમતિને કારણે પેદા થાય છે. તે વિમતિ પેદા થાય છે: મતિ અને પ્રતિમતિ ની વચ્ચે રહેલ વિરોધાભાસને કારણેજ. તેથી વિમતિના પ્રથમ કારણરૂપે પ્રતિમતિજ હોય છે તે કોણે પ્રકટ કરી? તેનામાટે મતિ-પ્રતિમતિ-વિમતિ, વાદ-પ્રતિવાદ-વિવાદ; અને કૃતિ-પ્રતિકાર-વિગ્રહમાં રહેલી કમિકતાની ચક્રાસણી આપણે કરી બેવી જોઈએ.

મૂળમતિ

(૧) પ્રવક્ષામિં સ્વસિદ્ધાંતવિનિશ્ચયં કૃપ્ણસેવાસિદ્ધા કથામિં.

...ચેતસ્તત્પ્રવણું સેવા તત્સિદ્ધયૈ તનુવિતજા.

(શ્રીમહાપ્રભુ: સિ.મુ.૨):

(૨) બીજાદાર્બપ્રકારસ્તુ ગુણે સ્થિત્વા સ્વધર્મતાના.

અથાવૃત્તો ભજેત્ કૃપ્ણમ્...

(શ્રીમહાપ્રભુ: ભ.વ.૨):

(૩) યસ્ય ત્વા ભગવત્કાર્યં યદા સ્પષ્ટે ન દૃશયતે.

તદા વિનિશ્ચલસ્તસ્ય કર્તવ્ય ઈતિ નિશ્ચય: ||

(શ્રીમહાપ્રભુ: નિ.લ.૧૮).

આધુનિક પ્રતિમતિ

(૧) સ્વમાર્ગની પ્રણાલિકામુળ્ય નેજ-ભોગ-શુંગારના વૈભવને નભાવવા બીજાનું દ્રવ્ય લઈ શકાય છે. એટલે જનતાથી વિતજા સેવા કરાવી શકાય છે. અને મુખિયા-ભીતરિયા વિગેરે નોકરીથી તનુજા સેવા કરાવી શકાય છે.

(૨) પોત-પોતાનાં ધરમાંમેંડ-મરજદ-નેજ-ભોગ-શુંગાર-રાગના વૈભવવિસ્તારવાળી સેવા-પ્રણાલિકાનો નભાવ મુશ્કેલી ભરેલો હોવાથી પોત-પોતાના ધરમાં સેવા કરવા કરતાં આમ જનતાના દ્રવ્યથી મુખિયા-ભીતરિયાદ્વારા સાર્વજનિક મંદિરોમાં સેવા કરાવી લઈએ તો જ સ્વમાર્ગીય પ્રણાલિકામુળ્ય સેવા થઈ શકે છે.

(૩) ધરમાં શ્રીકાકુરજી નાં પાણ બિરાજતા હોય તો કાંઈ ખાસ ફરક પડતો નથી, જો નિયમથી મંદિરે દર્શન

કરવાની ટેવ રાખી હોય તો.

વિમતિ

(૧) જો શ્રીમહાપ્રભુજી, શ્રીપ્રભુચરણ, શ્રીપુરુષોત્તમજી વિગેરે પૂજાર્થથી પાંડીને પૂ.પા.શ્રીજનરત્નબાલજી મહારાજ(સૂરત), નિ.લી.શ્રીરણછોડાચાર્ય પ્રથમેશજી, પૂ.પા.શ્રીધનરથામબાલજી(કામવન), પૂ.પા.વાળપેશી-સોમયાજી શ્રીવલ્લભરાયજી વિગેરે આધુનિક ગોસ્વામી બાળકોના વચનોથી સુપ્રમાણિત સિદ્ધાંતોથી વિરુદ્ધ પ્રણાલિકાનું પ્રામાણ્ય કેટલું?

મૂળવાદ

(૧) લોકાર્થી ચેદ્ ભજેત્ કૃપ્ણું હિલોત્તે ભવતિ સર્વથામિ.

ભાવાર્થ: જો કોઈ લોકાર્થી બનીને કૃપ્ણભજન કરતો હોય તો તેને ભગવાન શ્રીકૃપ્ણ ના કેકાણે ક્ષંત કલેશજી મળે છે.

(વાદી=શ્રીમહાપ્રભુજી: સિ.મુ.).

નનુ કશ્ચિદ્ જીવિકાદર્થમપિ ભજતે તસ્ય કાં ગતિ: ? ઈત્યંત આહુ: 'લોકાર્થી'તિ. 'લોક'પદેન લોકિકો અર્થ: ઉચ્યંતે, તદર્થો ચેત્ કૃપ્ણું ભજેત, તદા વ્યાપારવદ્ અર્થે સિદ્ધે તસ્યાપિ અંમંથરૂપત્વેન તન્મતભજનસ્ય ભક્તિત્વાભાવાત્ તન્મત સર્વે કલેશરૂપમેવંત. ન કેવલમ્ એહિક: કલેશ: કિતુ પરલોકોડપિ નશ્યતિ, નિષિદ્ધાત્પરણાદિતિ યસ્ય સ્વસ્થમપિ જ્ઞાનં સ ન એવં કરોતિ?'

ભાવાર્થ: કોઈક જીવિકા વિગેરે હેતુઓને લીધે જો ભજન કરતો હોય તો તેની શી ગતિ થાય છે? આ પ્રશ્ન

સમાધાન આપે છે—‘લોકાર્થી’ પદથી. ‘લોક’ કહેતા લૌકિક અર્થ સમજવો, તેવા લૌકિક અર્થની કામનાવાળો જે કૃષ્ણભજન કરતો હોય તો; અને જે તેની કામના પૂર્ણ થઈ જાય તો, તેવા ભજનને ભજન નહિ બલ્કે વ્યાપાર સમજવો. તેથી ભગવદ્ભજન આજીવિકારૂપે કરવાથી થયેલી અર્થ=ધનની પ્રાપ્તિ અનર્થરૂપ હોવાથી, તેવું ભજન ભક્તિ છેજ નહિ, તેથી તેવા લોકાર્થીએ કરેલું બધું કલેશરૂપ હોય છે... કેવલા એલિક કલેશ થાય છે એટલુંજ નહિ પણ તેનો પરલોક પણ નષ્ટ થાય છે, નિષિદ્ધાચરણને કારણે.

(વ્યાખ્યાકાર = શ્રીપ્રભુચરણ : સિ.મુ.વિ.).

બાલપૂજાર્થનસ્ય ઉપધર્મન-દેવલકત્વાદિ-સંપાદકત્વાદ્ તદ્વ્યતિરિક્તેન અનિષિદ્ધપ્રકારેણ “એલિક મે ભવતુ” ઈતિ અનુસંધાય પ્રવૃત્તો લોકાર્થી, તાદૃશશ્રેતુ કૃષ્ણં ભજેત, તદા સર્વથા ક્ષિવશે ભવતિ.”

ભાવાર્થ: કોઈક લૌકિક બાલ અથવા તો લોકમાં પોતાની પૂજ્યતા વધારવામાટેના પ્રયાસરૂપે જે ભજન કરવામાં આવે છે, તે તો ધર્મ ન હોઈ ઉપધર્મ કે દેવલકત્વ જ ફક્ત હોય છે, તેથી તેનો તો વિચાર પણ અપ્રાસંગિક છે. અહીંયાં ‘લોકાર્થી’ પદમાં તેવો લોકાર્થી અભિપ્રેત નથી. “આ જગત્માં મારું કાંઈક ભલું થાય”, એવી લૌકિક કામના રાખીને જે અનિષિદ્ધ પ્રકારે ભજન કરતો હોય તે અહીંયાં અભિપ્રેત છે. આવી રીતે લૌકિક કામના રાખી અનિષિદ્ધ પ્રકારે ભજન કરનારને પણ અંતે કલેશજ મળે છે.

(વ્યાખ્યાકાર=શ્રીપુરુષોત્તમજી : સિ.મુ.વિ.પ્ર.).

તસ્માચ્છ્રીવક્ષ્યામ્ય ત્વદુદિતવચનાદન્યથા રૂપયન્તિ.

આન્તા ચે તે નિસર્ગત્રિદશરિપુત્યા કેવલાન્મંતમોગ્યા :

ભાવાર્થ: હે શ્રીવક્ષ્યભા! આપે ઉપદેશેલ વચનથી જુદી રીતે જોએ નિરૂપણ કરે છે તેઓ સહજ આસુરીજીવ હોવાને કારણે અન્ધતમ નરકમાંજ પડવાના છે.

(વાદી=શ્રીપ્રભુચરણ : શ્રીવક્ષ્યાષ્ટક).

આધુનિક પ્રતિવાદ

(૧) ‘તનુવિતજ’ એટલે પોતાનાજ વિતથી અને પોતાનાજ દેહથી પોતાનાજ ધરમાં કરવી જરૂરી નથી. પરન્તુ છળ-કપટ-પાખંડ કરીને ભગવત્સેવામાટે એકે બીજને દ્રવ્ય આપવું કે લેવું ન જોઈએ, એજ ઉપર જણાવેલ વિધાનોનો સાચો અભિપ્રાય છે. આજના મોંઘવારીના જમાનાની નોકરી-ધંધાવાળી વ્યસ્ત જીવનપ્રણાલીમાં બુંદી, મોહનથાળ, મઠડી, પેંડા, મરઠી, રબડી, ભાસુંદી, કાજુ, બદામ, પિસ્તા, કિસમિસ, તેજના, કેસર, કસ્તુરી વિગેરે મોંઘી સામગ્રી કોણ ધરાવી શકે છે? જ્યારે જાહેર મંદિરોમાં કોઈના પણ ઉપર નાહક આર્થિક બોજ નાખ્યા વિના સહજતાથી ઉત્તમોત્તમ સામગ્રી ભોગ ધરી શકાય છે.

(૨) પોતાને ચરણભેટરૂપે આવેલ દ્રવ્યથી ભગવત્સેવા કરવી એટલે એનો અર્થ શો? હું શ્રીકાકોરજીને ભોગ ધરવાની સામગ્રી અમારે પહેલા અમારા પગઉપર મૂકીને પછી તેવી અપવિત્ર સામગ્રી પ્રભુને ભોગ ધરવી? બીજા કેટલક કહે છે: પોદશગ્રંથોમાંથી વચનો શોધી-શોધીને આપણી ચાલી આવતી પરંપરાનો વિરોધ કરનારાઓને હોશજ નથી કે પોદશગ્રંથો તો શ્રીમહાપ્રભુએ વૈષ્ણવોમાટે આપેલા ઉપદેશો છે. તે વચનો ગો.બાબકોમાટે કહેવાયેલા ન હોવાથી, તેના નિયમો ગો.બાબકોને બંધનકારી નથી. ગો.બાબકોને ત્યાં તો સાક્ષાત્ પુષ્ટિપુરુષોત્તમની સેવા થાય છે—મયાદાપુરુષોત્તમની નહિ—વૈષ્ણવોના માર્ગે તો

ગુરુભાવથી ઠાકુરજી પધરાવવામાં આવતા હોવાથી વૈષ્ણવોએ પારકા દ્રવ્યથી સેવા કરવી જોઈએ નહિ.

(૩) ગોસ્વામી બાબકો શું કરે ? પોતાની ચરણભેટથી પોતાના નિર્વાહનો આગ્રહ કદાચ સૈદ્ધાંતિકરિતે સાચો પણ હોય તો પણ મોઢવારીમાં તેવો આગ્રહ રાખવાથી નિર્વાહજ અશક્ય બની જાય છે. શ્રીકાકીરજની ભેટ-સામગ્રી-મનોરથના નામે આજે વૈષ્ણવો સો રૂપિયા ભેટ-ધરતા હોય તો બાબકોની ચરણભેટના રૂપે પાંચ કે દસ રૂપિયાજ ભેટ ધરીને છટકી જાય છે.

(૪) બ્રહ્મસંબંધ લીધા પછી જ્યારે અહનતા-મમતા છોડી દેવાની હોય છે ત્યારે પોતાનાજ દેહથી પોતાનાજ પરિજનોના સહયોગથી પોતાનાજ દ્રવ્યથી પોતાને ધરે બિરાજતા સ્વરૂપની સેવાનો આગ્રહ ફરીથી મિથ્યા અહનતા-મમતા વધારવાનીજ મૂર્ખતા નહિ તો બીજું શું છે ?

(૫) “બાલક સય બ્રહ્મ જનિએ” કહ્યું હોવાથી ગોસ્વામી બાબકો પોતે પુરુષોત્તમસ્વરૂપ છે. તેવા બાબકો સિદ્ધાંતમુજબ આચરતા હોય કે સિદ્ધાંતવિરુદ્ધ, એમની કૃતિમાં દોષબુદ્ધિ લાવવી જોઈએ નહિ. શ્રીમહાપ્રભુજીએ આજ્ઞા કરી છે— “દોષાન મન્તવ્યાઃ કથંચન” અર્થે એક વૈષ્ણવની કૃતિમાં બીજા વૈષ્ણવને દોષબુદ્ધિ લાવવાની મનાઈ છે, તો ગોસ્વામી બાબકોની કૃતિમાં સિદ્ધાંત કે અપસિદ્ધાંતની વિવેચનાદ્વારા દોષબુદ્ધિ કેવી રીતે લાવી શકાય ?

(૬) દરેક ઠેકાણે જુદા જુદા સંપ્રદાયો પોત-પોતાના મંદિરો બાંધી રહ્યા છે તેમાં પુષ્ટિમાર્ગીઓએ પીછેહઠ કરવી જોઈએ નહિ. મુસલમાનોની મસ્જિદોની મદક ગામે-ગામ, શેરીએ-શેરીએ મંદિરો બાંધી તેમાં લાઉડસ્પીકરો લગાડી સવાર-સાંજે યમુનાપાટક-કીર્તનોનું પ્રસારણ-કરું

જોઈએ.

(૭) શ્યામુભાવા એન્ડ કંપનીએ શ્રીમહાપ્રભુજી પ્રભુતિ પૂર્વચાર્યોના જેટલા ગ્રન્થો જોયા પણ નહિ હોય તેટલા અમારા સંગ્રહમાં વિદ્યમાન છે. અમે પુષ્કળ વચનોનો હવે સંગ્રહ કરી લીધો છે, જેના આધારે જનતાથી ભગવત્સેવાર્થ ભેટ-સામગ્રી લઈને તેમના મનોરથોને પૂર્ણ કરવા જાહેર મંદિરો ચલાવી શકાય છે. અમે આ વિષયમાં સાર્થક કરવા તૈયાર બેઠા છીએ પરંતુ શ્યામુભાવાં જેવી હલકી ભાષા અમે વાપરી નથી શકતા એ અમારી લાચારી છે.

ઉપર જણાવેલ છ-સાત મુદ્દાઓની સૂક્ષ્મેત્તિકાથી ચકાસણી કરતાં એટલું તો ચોક્કસપણે સ્પષ્ટ થાય છે કે આવા પ્રતિવાદો, ‘મૂલવાદ’ ના મથાળા હેઠળ આપવામાં આવેલ શ્રીમહાપ્રભુ-શ્રીપ્રભુચરણ-શ્રીપુરુષોત્તમજી વિગેરે બધાજ સ્વસિદ્ધાન્તપ્રવર્તક વ્યાખ્યાકાર પૂર્વચાર્યોદ્વારા નિરૂપિત સેવાપ્રણાલીથી ફક્ત વિરુદ્ધજ નહિ; બલકે પ્રવાહિજીવસુલભ કામ-ક્રોધ-લોભ-મોહ-મદ-માત્સર્યવાળી નરકદાષિની વૃત્તિથી પણ પ્રેરિત છે.

જેમકે—

(૧) પહેલા પ્રતિવાદમુજબ સિદ્ધાંતમુક્તાવલીમાં ઉપદિષ્ટ એકકનુકા તનુવિત્તજ સેવાના નિયમમાંથી છટકબારી શોધવામાટે પુષ્ટિપ્રભુને મોઢી ઉત્તમોત્તમ સામગ્રી ધરી તત્સુખનું બહાનું શોધી કાઢવામાં આવ્યું છે. જે ખરેખર આ તત્સુખના નિષ્કામ વિચારઉપર આધારિત હોય તો તેવા દેવદ્રવ્યનો પ્રસાદ પોતે ખાવાનો કે વૈષ્ણવોને વેચવાનો ખોટો દુરાગ્રહ શામાટે રાખવો જોઈએ ? શ્રીમહાપ્રભુજીના નિયમ પ્રમાણે ભોગ ધરીને ગોગ્રાસમાં અને કોઈક નદી અથવા મડઆઈલેડની ખાડી માં પધરાવી દેવો જોઈએ. આજે તેનાથી વિપરીત મંદિર દ્રશ્યની સ્કીમમાં કણકા પ્રસાદને ઠેકાણે છ-છ

પાતળો અને બદામ પિશ્તા તેજના કેસર પોતાને ઘરે લાવવાની જોગવાઈ કરવામાં આવે છે, જેને આરોગી-આરોગીને પેટનો ગોલાપો પોતાના કરતા દોઢ ગળ આગળ ચાલતો હોય છે! એટલે આ વિધાનમાં કામદોષ ઉભરાઈ રહ્યો છે.

કોઈક લોકો કહે છે કે વેચાતી પાતળ કે વેચાતા બૂંદિ-મોહનથાળની મિઠાઈ ખરીદતા દેવદ્રવ્યનો બાધ આવતો નથી, મફતમાં લઈ લઈએ તોજ બાધ આવે છે. હકિકતમાં તો શાસ્ત્રનો સિદ્ધાંત આ બાબતમાં અતિશય સ્પષ્ટ છે—

સર્વાન્ રસાનપોહેત કૃતોત્રં ચ તિલેઃ સહ।
અસ્માનો લવણં ચેવ પચવો ચે ચ માનુષાઃ॥
સઘઃ પતતિ માંસેન લાક્ષ્યા લવણેન ચ।
અહોણ શુદ્ધો ભવતિ બ્રાહ્મણઃ ક્ષીરવિક્રયાત્॥

(મનુસ્મૃતિઃ ૧૦/૮૫—૮૨).

એટલે ત્રણ દિવસ સુધી જો બ્રાહ્મણ દુધ કે દુધધરની સામગ્રી વેચે તો તે બ્રાહ્મણ મટીને શૂદ્ર બની જાય છે. એમ તો શૂદ્ર બનવામાં પણ કોઈને વાંધાભયું લાગતું ન હોય. પરંતુ મંદિરોમાં બ્રહ્મણોનેજ મુખિયાં ભીતરિયા તરિકે રાખવાનો દુરાગ્રહ ત્યારે નિમૂલ બની જાય છે. પ્રસાદ વેચનારા જાહેર મંદિરોમાં હરિજનોને કેમ ભીતરિયા તરિકે નીમવામાં નથી આવતા? નવા યુગમાં તેની વાહવાહી પણ ખૂબ મળી શકે છે.

કેટલાક લોકો સમજે છે કે ‘વેચાણ’ કહીએ તો આ દોષ લાગુ થાય છે પરંતુ ‘ન્યોછાવર’ કહેવાડાંને આપતાં કે લેતાં ક્ય-વિક્રયનો અપરાધ લાગતો નથી. આ પ્રસંગે અમારા ઓળખીતા એક ભાઈને મોઢે સાંભળેલ એક પ્રસંગ યાદ આવી જાય છે: તેમને પોતાના પ્લોટઉપર નવું મકાન બાંધવું હતું, તેથી વોટરવર્કસમાં ઓફીસર પાસેથી સંકેશન લેવા ગયા. સૌભાગ્ય કે કુભાગ્ય થી પેલા ભાઈ આપણા પુષ્ટિમાર્ગીય હતા. તેમના ટેબલઉપર એક સુવાક્ય લખેલું હતું “સેવા એજ સ્વધર્મ”, બંધી કાગજી કાર્યવાહી

પૂરી થયા પછી પેલા ઓફીસર ભાઈ બોલ્યા કે “આમ તો આવી બંધી કાર્યવાહી પૂરી કરતા બે-ત્રણ મહિના સહજ લાગી જતા હોય છે; પણ તમે પુષ્ટિમાર્ગીય છો તેથી મેં બધુ કામ વહેલી તકે પતાવી દીધું છે, એટલે હું કાંઈ માંગતો નથી પણ જો કાંઈ તમને યોગ્ય લાગે તે આપો તો સારું”. એટલે મકાન બાંધનારા વૈષ્ણવ ભાઈ જરા ટકોર કરતા બોલ્યા—“તમે ટેબલને તો અતિશય સુંદર સુવાક્ય “સેવા એજ સ્વધર્મ”થી સજ્જવું છે!” પેલા ઓફીસર ભાઈ છંછેરાઈને બોલ્યા—“સેવાની ન્યોછાવરજ માંગી રહ્યો છું. હું કાંઈ ધૂસ-રિશ્વત નથી માંગતો!” એટલે ના ફૂટકે જોઈતા પાઈય કનેકશનની સેવા બજાવવા પેલા ઓફીસરને ન્યોછાવર આપવીજ પડી!

હકીકતમાં તો આવા પ્રસાદવિક્રયમાં મળતાં રુપિયાને ‘મૂલ્ય’ નહિ કહી ‘ન્યોછાવર’ કહેવા માત્રથી દોષ નિવૃત્ત થઈ જતો હોય તો કાલે કોઈક રૂપજીવિની પણ કહી શકે છે કે “હું ટેહનો વિક્રય નથી કરતી. તેથી મને ખરીદવાની તોછડી મનોવૃત્તિ રાખી કોઈએ મારી સામે આવવું નહીં! અલબત્ત મારા ચાહકો જે મારા રૂપઉપર ન્યોછાવરરૂપે મને કાંઈક દ્રવ્ય આપતા હોય તો તેમાં મને કોઈ જાતનો વાંધો નથી!”

કોઈ પણ નામ આપીએ, આવી પ્રણાલીમાં શુદ્ધ નિષ્કામ પુષ્ટિભાવ તો નથીજ.

(૨) બીજા પ્રતિવાદમાં, એકકર્તુકા તનુવિત્તજના વિષયમાં છટકબારી શોધવામાટે, ‘ચરણભેટ’ માંના ‘ચરણ’ શબ્દનો ખોટો અર્થ—પાડાબુદ્ધિથી રીસે ભરાઈને—કાઢવામાં આવ્યો છે. કેમકે ભોગ ધરવાની સામગ્રીને ભોગ ધર્યા પહેલા ગોસ્વામી બાળકોના પગ કે ચરણ ઉપર મૂકવાનો પ્રથમ અસ્થાને છે. ચરણભેટ તરીકે જે દ્રવ્ય બાળકોને ભેટ આવે છે તે ચરણની સામે મૂકવામાં આવે છે, સામાન્ય બ્રાહ્મણોને હાથમાં દ્રવ્ય આપવાની પ્રણાલિકાથી વિપરીત, ગુરુભક્તિના પ્રતીકરૂપે ચરણ સમક્ષ

મુકવાની પ્રણાલિકા છે. તે ચરણભેટરૂપે આવેલ દ્રવ્યને સીધું પ્રભુને ભોગ ધરવાની હાસ્યાસ્પદ વાત પણ કોઈ કરતો નથી. તે દ્રવ્યથી જે સામગ્રી ખરીદવામાં આવે તેને મેંડ પ્રમાણે સિદ્ધ કરી પ્રભુને ભોગ ધરવી જોઈએ. પ્રભુના નામે બીજા પાસેથી ભેટ કે સામગ્રી પડાવવી જોઈએ નહીં.

જુનાગઢ-હવેલીના કેસના ચુકાદામાં પુષ્ટિમાર્ગીય મહારાજને “વેષણવોની ભેટ-સામગ્રીને શ્રીઠાકોરજી સુધી પહોંચાડનારા ‘કંડપૂઈટ પાઈપ’ એટલે વેષણવોની પાકીટ અને શ્રીઠાકુરજી ને જોડનારી મોરી તરીકે વર્ણવ્યા છે. એક હકીકત તરીકે તે વાત કંદાચ આજે સાચી હોઈ શકે. ગો.બાળકોનો, પરંતુ, સૈદ્ધાંતિક દૃષ્ટિએ એથી વધારે અનાદર કોઈ પણ બીજા શબ્દોમાં થઈ શકતો નથી.”

કોઈ પણ સંજોગમાં ચરણની સામે મુકવાના કારણે ચરણભેટમાં કોઈક અપવિત્રતા આવતી હોય તો એવા દ્રવ્યથી મેળવેલ ગૃહ-વસ્ત્ર-આભૂષણ વિગેરે શ્રીઠાકોરજીના અથવા ટી.વી., ફીલ્મ વિગેરે પોતાના પણ ઉપયોગમાં વાપરવા જોઈએ નહિ. તેથી સિદ્ધ થાય છે કે આવા પ્રતિવાદમાં સિદ્ધાંતનિષ્ઠા કરતા કોઇનો અવગુણ વધુ પડતો ભાગ ભજવી રહ્યો છે.

સાક્ષાત્ ઉપદિષ્ટ વચનો કરતા જો પરંપરા વધારે પ્રબળ પ્રમાણ હોય તો જૂની પરંપરામુજબ પ્રવાસ બેલગાડીમાં કરવો જોઈએ વિમાન મોટર કે ટ્રેન માં નહિ, મનોરંજનમાટે રાસલીલા ગોઠવવી જોઈએ ઘરમાં ટી.વી. વીડિઓ નહિ, પ્રકાશમાટે ધી-તેલના દીવા જોડવા જોઈએ વીજળીના નહિ. હવે જો ‘પરંપરાથી ચાલ્યા આવતા પ્રકારોના ત્યાગ અને નવાં પ્રકારોના અનુસરણ માટે ક્યાંય કોઈ નિષેધવચન મળતો નથી’ એમ સફાઈ આપવામાં આવે તો સિદ્ધ થયું કે પરંપરા કરતા વિધિ-નિષેધવચનોનું પ્રામાણ્ય વધારે પ્રબળ માન્યું કહેવાય. તે ઉપરાંત ધોડશત્રંથોકત નિયમો જો ફક્ત વેષણવોમાટે જ બંધનકારી માનવામાં આવતા હોય

તો, એટલે કે ગો.બાળકોમાટે નહિ તો ફરીથી સિદ્ધ થઈ જાય છે કે વેષણવોએ ભગવત્સેવામાટે જેમ પારકા પૈસા લેવા નહિ તેમ બીજા (=ગોસ્વામી, બેટીજી, લાલાજી, મુખિયાજી, સમાધાની કે ટ્રસ્ટી-બ્રસ્ટીઓ) ને આપવા પણ જોઈએ નહિ! ગો. બાળકોએ પણ વેષણવો પાસેથી નહીં પરંતુ ગેરવેષણવોથી જ ભગવત્સેવામાટે પૈસા પડાવવા જોઈએ. નહિતો તેમને બંધનકારી નિયમોને તોડવાના અપરાધના ભાગી ગો.બાળકો થઈ જશે! વેષણવોએ તો પોતાના ઘરમાં જ સેવા કરવી જોઈએ ગો.બાળકોના જાહેર મંદિરોમાં નહિ. અલબત્ત ગેરવેષણવો એવા મંદિરોમાં દર્શન કરવા અવશ્ય આવી શકે છે. તે સિવાય જો વેષણવોને ત્યાં જો પુરુષોત્તમભાવે ન બિરાજી ગુરુભાવે જો ઠાકોરજી બિરાજતા હોય તો જૂના આજ દિવસ સુધી કોઈએ પણ ન જોયેલા પાનામાં જે ગુરુના ઘરે દર્શન-ભેટ કરવાની બંધનકારી આજ્ઞા હશે તેને પણ જાહેર મંદિરોમાં જઈને અમલમાં લાવવાની આવશ્યકતા રહી જતી નથી, કેમકે વેષણવોના ઘરમાં બિરાજતા ઠાકુરજી ગુરુભાવે બિરાજતા હોવાથી વેષણવોનું ઘર તે ગુરુનું ઘર સિદ્ધ થાય છે. એટલે આ વિધાનમાં લોભ મોહ મદ માત્સર્ય ની ચોકડી ઉઘાડા દર્શન આપી રહી છે.

(૩) ત્રીજા પ્રતિવાદની બાબતમાં સમજવાનું કે શ્રીપુરુષોત્તમજી—સેવાકતનિ દેવલક બનાવનારા જે લાભપૂર્ણ પ્રપન્નને સેવાની નિષિદ્ધ રીતિ તરીકે નિંદે છે, તેને જ અપનાવવામાટે, એટલે જનતાથી વધુમાં વધુ દ્રવ્ય પડાવવાની જ ફક્ત ઈચ્છાને કારણે, ધરમના ધર્તીગ ઊભા કરવામાં આવી રહ્યા છે. અર્થલોલુપતા. સિવાય આની બીજી કશી વ્યાખ્યા સંભવતી નથી.

(૪) ચોથા પ્રતિવાદની બાબતમાં પણ કહેવાનું રહ્યું કે પોતાની દેવલકવૃત્તિ ન છોડી શકવાના અસામર્થ્યને કારણે જ, અહંતા-મમતા-ત્યાગનો ખોટો મોહ ઊભો કરવામાં આવી રહ્યો છે. કેમકે જો બીજા બધી બાબતમાં અહંતા-મમતાના

ત્યાગની કોઈ આવશ્યકતા ન જણાતી હોય અને સિદ્ધાંતશુદ્ધ સ્વતનુવિત્તજ અને સ્વગૃહસ્થિત સ્વરૂપની સેવામાંજ અહંતા-મમતા-ત્યાગની આવશ્યકતા લાગતી હોય તો સિદ્ધ થયું કે આવી ત્યાગ મોહભ્રમ ત્યાગ છે. સૈદ્ધાંતિક દષ્ટિએ તો અહંતા-મમતાના ત્યાગ કરતા તેમનો ભગવાનમાં વિનિયોગજ વધુ શ્રેયસ્કર છે.

(૫) પાંચમો પ્રતિવાદ જે પોતે ગોસ્વામી બાળકો કરતા હોય તો તે સિદ્ધાંતનિષ્ઠા કરતા પ્રવાહિજીવ-સુલભ મદરૂપ દોષજ ગણાશે. કેમકે પારકા દોષ ન જેવા તે ગુણ કહેવાય; પણ પોતાના દોષનો વિચાર કરીને તેમને દૂર કરવાનો પ્રયાસ જે કરવામાં ન આવે તો ભક્તિમાર્ગજ વગોવાઈ જાય. જે વૈષ્ણવો આવી પ્રતિવાદ કરતા હોય તો તેમાં આટલો અંશ, કદાચ, સાચો પોહીઈ શકે કે ગુરુમાં દોષબુદ્ધિ લાવવી નહિ. તેથી તેમની દરેક સદોષ કૃતિમાં સહયોગ આપવો જરૂરી નથી. વેદમાં પણ ગુરુને આદેશ આપવામાં આવ્યો છે કે તેણે પોતાના શિષ્યોને ઉપદેશ આપવો જોઈએ—“મારા જે સુચરિત હોય તેમાં તારે સહયોગ આપવો જોઈએ અથવા તો તેનું તારે અનુકરણ કરવું જોઈએ, ગુરુબુદ્ધિના મોહે મારા દુશ્ચરિતનું નહિ—યાન્યસ્માકં સુચરિતાનિ તાનિ ત્વયોપાસ્થ્યાનિ નો ઈતરાણિ” (તેતિરીયોપનિષદ).

તેથીજ શ્રીમહાપ્રભુજી પણ ભક્તિમાર્ગમાં આદ્યતમ સાધન તરીકે ગુરુપરીક્ષણજ સમજાવે છે. તેની વ્યાખ્યા કરતાં શ્રીપુરૂષોત્તમજી કહે છે કે આપણા માર્ગનું આ વેલક્ષણ છે કે બીજા માર્ગમાં કેવલ શિષ્યપરીક્ષણજ થાય છે; જ્યારે કે આપણે ત્યાં ગુરુપરીક્ષણ પહેલું પગથિયું છે. કેમકે જે ગુરુપરીક્ષણ ન કરવામાં આવે તો એક આંધળાની પાછળ બીજે ચાલે અને જેણે ખાડામાં ન પડવાનું હોય તે પણ પડીજ જાય! તેથી જ શ્રીમહાપ્રભુજીએ જલભેદ ગ્રન્થ પ્રકટ કર્યો છે—“વીક્ષ્યેત્પનેન માર્ગાન્તરાદ વેલક્ષણં જ્ઞાપિતમ, ‘ઈક્ષ’ દર્શનાકંઠયો: ‘વિ’ ના ચ સમ્યક્વં

પરીક્ષણે ઘોત્યતે. તથાચ તન્ન:—‘ગુરુ: પરીક્ષયેત્ શિષ્યમ્’ ઈતિ વાક્યાત્ શિષ્યો યથા પરીક્ષયતે તથા અત્ર ગુરુ: નોયેદ્ અતાદશસ્ય લોકાનુગત-પશુરૂપત્વાત્ તાદશો અનુસરણે અન્ધાનુગાન્ધવદ્ ઉભાવપિ પતેતામ્. એતદર્થમિવ જલભેદગ્રન્થકરણમ્” (સર્વ.નિ. આવર. :૨૨૭).

આજે આપણા માર્ગની એક આવી દુરવસ્થા થઈ છે કે જે જલભેદગ્રન્થમાં ભગવદ્ગીલાને ભંડોળી બનાવતા તેની તુલના ગટરના પાણીથી ભરેલા ખાબોચીયા સાથે કરવામાં આવી છે, તેવી ભંડોળી ભાગવત્કથા કહેનારાઓ જાહેર મંદિરોની સેવા-પ્રણાલીને વખોડી રહ્યા છે; અને ભગવત્સ્વરૂપ હોવાને કારણે ભાગવતપુરાણનો જે ભંડોળી ઉપયોગ વર્નિત કરવામાં આવ્યો છે, તેથી, તેની નિંદા કરનારાઓ પાછા સાક્ષાત્ ભગવત્સ્વરૂપનો ભંડોળી ઉપયોગ કરતા શરમાતા નથી! આ તે કેવી યાદવાસ્થલી!

તેથી અપસિદ્ધાંતમાં મોહવાળી કુમતિને કારણે કોઈ ભંડોળી ભગવત્સેવા કરવા માંગતો હોય તેમાં વિત્તજ કે તનુજ સેવા દ્વારા સહયોગ આપવાની કોઈ આવશ્યકતા વૈષ્ણવોને હોવી જોઈએ નહિ. ભગવદીય હોય કે ગુરુ હોય કોઈની પણ સિદ્ધાંતશુદ્ધ કૃતિમાં દોષબુદ્ધિ ન જાગે, તેનામાટે, એવી ભાવના કરવી જોઈએ કે અનધિકારી પ્રવાહિજીવો અત્યારે ગાડરિયા પ્રવાહમાં બ્રહ્મસંબંધ લઈને પુષ્ટિમાર્ગમાં ઘુસી ગયા છે, તેમને પુષ્ટિક્લથી વંચિત રાખવામાટે કોઈક ભગવદીય અથવા તો ગોસ્વામી બાળક પોતાના સેવ્યસ્વરૂપની સેવાનું જાહેર પ્રદર્શન કરી લોકોથી રૂપિયા માંગતા હશે, આસુરવ્યામોહનાર્થી! તેથી આવા આયોજનમાં આસુરીજીવને વ્યામોહ થાય પુષ્ટિજીવને નહીં. તેથી તેવા આયોજનમાં જે પોતાને પુષ્ટિજીવ માનતો હોય તેણે સંમિલિત થવાની આવશ્યકતા માનવી નહીં!!!

આવી ભાવના કરવાથી ગુરુઓમાં દોષબુદ્ધિ પણ નહિ જાગે; અને તેમની સિદ્ધાંતવિરુદ્ધ કૃતિમાં સહયોગ આપવાના અપરાધથી પણ આપણે બચી જઈશું.

(૬) છક્રા પ્રતિવાદની બાબતમાં પણ આપણે જેઈ શકીએ છીએ કે સ્વધર્મને સિદ્ધાંતશુદ્ધ રીતિથી અનુસરવા કરતા બીજા વ્યક્તિ કે ધર્મસંપ્રદાયો ની સાથે ચડસાચડસીમાં, એટલે કે પોતાનું નાક કંપાવીને પણ પારકાની યાત્રામાં અપશુકન કરવાની મનોવૃત્તિ જેવી વાત કરવામાં આવી રહી છે. તે તો સાચી સ્વધર્મ-નિષ્ઠા ન હોઈ માત્સર્ય કે અદેખાઈ નો અવગુણ છે.

હાલમાં યુરોપ-અમેરિકામાં સ્ત્રીઓએ ઘોંઘાટ કર્યો કે બાયબલમાં પરમાત્માને પુરુષરૂપે દેખાડી સ્ત્રીજાતિનો અનાદર કરવામાં આવ્યો છે. એટલે તાજેતરમાં પ્રકાશિત થયેલ બાયબલમાં ધરમાત્માને તેમજ જીસસ ક્રીસ્ટને ‘પુરુષ’ ન કહી ‘વ્યક્તિ’ કહેવામાં આવ્યા છે. હવે આવી ફેશનને કારણે કેમકે ગીતામાં ભગવાન પણ પોતાને ‘વનિતોત્તમ’ ન કહી ‘પુરુષોત્તમ’ કહે છે, તેથી કોઈક વાંધો કાઢે તો શું, આપણે પણ પુરુષોત્તમને ‘વ્યકત્યુત્તમ’ કહેવાનું શરૂ કરવું ?

દરેક પોત-પોતાના ધર્મનો પ્રચાર કરે તેમાં કાંઈ ખરાબી નથી; પરંતુ પ્રચારની ધુનમાં પોતાનાજ સિદ્ધાંતોથી વિરુદ્ધ જઈને છલ-કપટ પણ કરવો તે કેવી રીતે અનુમોદનીય હોઈ શકે છે — “સ્વધર્મ નિધનં શ્રેયઃ પરધર્મો ભયાવહ”.

(૭) સાતમો પ્રતિવાદ તો સાવ ઢંગધડા વિનાનો છે. કેમકે હું વધારે વિદ્વાન છું કે બીજા કોઈ, મને કોઈ શાસ્ત્રાર્થમાં જીતી શકે કે નહિ, તે બાબતમાં વિચારવા જેવું કશું છેજ નહિ. આપણો મુખ્ય મુદ્દો છે: આપણા માન્ય આર્થશાસ્ત્રો તેમજ શ્રીમદ્ભાગવતપુસ્તક પૂર્વાચાર્યોના વચનો ના સાચા અભિપ્રાયમુજબ ભગવત્સેવા ધંધાકીયરૂપે જાહેર મંદિરોમાં અનુમોદનીય છે કે નહિ. સાચો શાસ્ત્રાર્થ એટલે ઉપરોક્ત શાસ્ત્રોનો સાચો અર્થ કરવામાં રહેલો છે. હવે તેવો શાસ્ત્રાર્થ કરતા પોતિયાં ઢીલાં થઈ જતા હોય તો; અને ખોટો શાસ્ત્રાર્થ એટલે કે પછેડીમાં પાથર ફૂટવાની સ્પર્ધા કરવાની હોય તો, તેમાં તો મને હાર કબૂલ

કરવામાં વેશમાત્ર પણ ગ્લાનિ અનુભવાતી નથી.

કાલે કોઈ સંગીતની બાબતમાં યા ચોભાશાહી કુસ્તી કે બોક્ષીંગ વિ. માટે મને પરકારે તો મારે તો હાર કબૂલ કર્યા સિવાય કોઈ છૂટકોજ નથી. કેમકે ઉપરોક્ત બાબતમાં કોશલ્ય કે અકોશલ્યથી વિચારણીય મુદ્દાના નિર્ણયમાં ફેરફાર થઈ શકતો નથી. તેમજ ઘણી વખતે પરદર્શન પૈકી કોઈ પણ વિષયમાં શાસ્ત્રાર્થની ચેલેન્જ મને મોકલવામાં આવતી હોય છે. હું મુકાબલા પહેલાંજ મારી હાર કબૂલ કરી લઉં છું કેમકે સાહિત્ય-વ્યાકરણનું મને નહિવત્ જ્ઞાન છે. ન્યાયનું ફક્ત મૂલ મુક્તાવલી પર્યંતજ મેં અધ્યયન કર્યું છે. સાંખ્ય-પૂર્વમીમાંસાનું થોડુંક અધ્યયન કર્યું હોવા છતાંય તેમાં વિશેષજ્ઞતા મેળવી શક્યો નથી. વેદાન્તમાં શંકરનું અને વાલ્મીકી ગ્રન્થોનું થોડુંક સરખું અધ્યયન કર્યું છે; છતાંય મારી જાતને હું તેમાંય ઉત્કૃષ્ટ કોટીનો વિદ્વાન તો માનતો નથી. એટલે કે વૈદુષ્યની બાબતમાં પુષ્ટિમાગ્નિ ઉજાડ દેશતરીકે સ્વીકારીને એરડિયા સરીખા મારા વૈદુષ્યના છાંયડામાં સુખ મેળવવાની ભ્રમણામાં કોઈ જીવતો હોય તો તે એક કમનસીબીની વાત છે. એટલે મને કોઈ શાસ્ત્રાર્થમાં જીતી પણ લે તો તેને કારણે મોટા વાધ માર્યાની સિદ્ધિ કોઈકને મળી જશે તેમ હું માનતો નથી. તે છતાંય જેઓને શાસ્ત્રાર્થની ઈચ્છા ખૂબ જંબરદસ્ત હોય તેઓને તેમની ચળને શાંત કરવા બે-ત્રણ નામોની ભલામણ કરી શકું છું. દા.ત. ન્યાયશાસ્ત્રનું મારા કરતાં ખૂબ વધારે અધ્યયન સુરતના સોમયાજી શ્રીવલ્લભરાયજી, દીક્ષિતજીએ કરેલ છે, તેમની સાથે શાસ્ત્રાર્થ કરીને કોઈ પણ પોતાની ન્યાયશાસ્ત્રીય ચળ મટાડી શકે છે. સાહિત્ય-વ્યાકરણનો ઊંડો અભ્યાસ શાપાસનીવાલા શ્રીહરિરાયજી મહાકવિનો કદાચ હશેજ એટલે તેમની સાથે પણ શાસ્ત્રાર્થ કરીને

* પુ. સિ. ચ. સભા (તા. ૧૦-૧૩ જાન્યુઆરી ૧૯૨૩) પાલ્લી-મુંબઈમાં થયેલી પ્રવચનયાત્રા પછી આ બાબતમાં મારો મંત લેવાણો છે. જુઓ પરિશિષ્ટ ૧ (ગો.શા.મ.).

ને-કોઈ પોતાની ચળ મટાડી શકે છે.

સંપ્રદાયના આજ દિવસ સુધી ન જોવા એવા ગ્રન્થોનો ઢગલો કોની પાસે વધારે છે તે બાબતની પણ પ્રતિસ્પર્ધામાં હું ઢાર માનવાં તૈયાર છું. કેમકે મારી સામે મુક્તો એકદમ સીમિત એટલોજ છે કે આ લેખમાલામાં મેં ઉદઘૃત કરેલ શ્રીમહાપ્રભુ પ્રભૃતિ પૂર્વચાર્યોના વચનોનો જે મેં સાચો અર્થ કર્યો ન હોય તો, તેમ કહેનારને હું સાચો અર્થ કરી દેખાડવા ખુશ્કી રીતે પડકારે છું. પૂર્વકાલમાં પણ ઘણા મહાનુભાવોને નિખાલસ વિનમ્રતાથી આ બિજાસા જણાવી હતી. મારે દુઃખ સાથે સ્વીકારવું પડે છે કે તેઓશ્રી, જેવા અર્થ મેં કર્યા છે તે સાચા છે એવું મારી સામે સ્વીકારીને, પીઠ પાછળ વિરોધી વક્તવ્યો આપતા રહ્યા છે. તેથી નિરાશ થઈને ‘ભક્તિના ભવાડા’ કે ‘ધરમનાં ધર્તીંગ’ જેવા કટ્ટ શબ્દો મારે વાપરવા પડે છે, જેથી કરીને જેવાબ આપવા સમર્થ વિદ્વાનોનું ખમીર ખદબદી ઉઠે; અને મારી ગલતીનો મને સ્પષ્ટ અહેસાસ કરાવી આપે. આ ભાગેડુ વિદ્વાનો(!) હવે કહે છે—“શ્યામ મનોહરજી જેવી તોછડી ભાષા અમે વાપરી નથી શકતા!”

મને તોછડી ભાષા વાપરતા બંધ કરવો હોય તો નિખાલસતાથી ગ્રંથોમાં ટકિલા વચનોનો સાચો અર્થ લખી જણાવો અને મારાથી પણ વચને લઈ લ્યો કે તે પછી કોઈ દિવસ મારે તોછડી ભાષા વાપરવી નહિ! પુષ્ટિમાર્ગમાં શ્રીમહાપ્રભુનાં વંશજેજી શ્રીમહાપ્રભુના વચનોનો અર્થ કરતા પીછેહઠ કરતા હોય તો તેના કરતા વધુ તોછડાઈ આ માર્ગમાં બીજી કઈ હોઈ શકે?

આમ આપણે જોઈ શકીએ છીએ કે જાહેર મંદિરોનો જે વિવાદ જગ્યો છે અથવા જગાડવામાં આવ્યો છે, તેનાં વાસ્તવિક અપરાધી વિવાદિઓ નથી બલકે સિદ્ધાંતના પ્રતિવાદિઓજ છે. તેઓ પુષ્ટિસિદ્ધાંતને શુદ્ધ નિષ્ઠાથી અનુસરવાજ નથી માંગતા. તે પણ હકીકતમાં તો અતિશય

વિવાદનો હેતુ નથી. વિવાદ તો જગે છે ત્યારેજ કે ત્યારે શ્રીમહાપ્રભુજીનોજ નામે તેમના સિદ્ધાંતથી સદંતર વિરુદ્ધ આપોજનો, તેમનાજ સંપ્રદાયના કાર્યક્રમો તરીકે રજૂ કરવામાં આવે છે. શ્રીમહાપ્રભુજીના વચનોની સામે પ્રતિવાદ કરવામાં આવે છે. જો કોઈ પણ પુષ્ટિમાર્ગી પોતાનાજ નામે ધંધાકીય ભગવંતેસેવા કે ધંધાકીય ભાગવતકથા કરે તો તેમાં કોને શું વાંધાભરેલું બાગે?

શ્રીમહાપ્રભુ આદિ પૂર્વચાર્યોના વચનોના આધારે શુદ્ધ સૈદ્ધાંતિક રજૂઆતમાટે આવશ્યક અધ્યયન, જ્ઞાન કે સાહસના અભાવને કારણે કેટલાક લોકો હવે “માર્ગની જુની ચાલી આવતી પ્રણાલિકા”ની દુહાઈ આપવા મંડ્યા છે. હકીકતમાં, પરંતુ, જુનામાં જુની પ્રણાલિકા તો મર્મદામાર્ગની છે, તે પ્રણાલિકાને આપણે શામાટે અનુસરતા નથી? શ્રીમહાપ્રભુ શ્રીપ્રભુચરણ પ્રભૃતિ પૂર્વચાર્યોએ આપણને પુષ્ટિમાર્ગને અનુસરવાનો જે ઉપદેશ આપ્યો છે; તેને જો હેતુરૂપ આપણે ગણતા હોઈએ, તો સિદ્ધ થયું કે શ્રીમહાપ્રભુના વચનની સરખામણીમાં જુનામાં જુની પ્રણાલિકાનું પણ કોઈ મહત્ત્વ આપણે સ્વીકારતાં નથી. તે સ્થિતિમાં શ્રીમહાપ્રભુના વચનોથી સર્વથા વિરુદ્ધ એવી આપણા માર્ગમાં એક ગંદકી કે સડાની જેવી ચાલુ પ્રણાલિકાનું મહત્ત્વ કેટલું?

ઘણા વૈષ્ણવોને ભોળવવામાં આવે છે કે આજે જે કાંઈ પુષ્ટિમાર્ગના નામે ચલાવવામાં આવી રહ્યું છે તે આપણી અસલ જુની પ્રણાલિકા છે. હકીકતમાં તો તે દોઢસો કે બસો વર્ષ થી વધારે જુની છેજ નહિ. તેમજ આ વિકૃત પ્રણાલિકા કેવા સંજોગોમાં પેદા થઈ હતી તેનો આછો ખ્યાલ આપણને તે વખતના પુષ્ટિમાર્ગના સંવેદનશીલ હિતેષી વિચારકોના નીચે જણાવેલ લખાણથી મળી આવે છે.

ગોસ્વામી શ્રીદેવકીનંદનાચાર્યજી (કામવન) મહારાજ- શ્રીએ તા.૧૮-૭-૧૮૮૫ ના દિવસે વલસાડ મુકામથી મુંબઈના

વેષણવોને લખેલ પત્રમાંથી, ક્યા સંજોગોમાં આ માર્ગમાં
વિકૃત પ્રાણલિકાઓ શરૂ થઈ હતી તેના પુરાવા જોઈએ:—

ગોકુલેન્દુર્વિભવો

સૂચનાપત્ર

તા. ૧૮-૭-૮૫

શ્રીમદ્વેદવલ્લભાચાર્ય સંપ્રદાયના વેષણવોને સૂચિત
કરવાનું છે કે મને મુંબઈ રહાને ૨૧૧ મહિના
થયા. તેમાં અમારા સંપ્રદાયના જનોની જે રીતભાતો
તથા વર્તણૂક મારા જોવામાં આવી તે વિષે અને
હાલ મારું જવું થયું તે પ્રસંગે બે વાત કહી જવાની
અગત્ય દીસે છે.

(૧) જેવી રીતે અમારા પૂર્વપુરુષો પોતે આપણા
ધર્મનું સત્ય સ્વરૂપ તથા શુદ્ધાદિત સિદ્ધાંત સંપૂર્ણ
રીતે સમજીને વેષણવ-ધર્મનો યથાર્થ ઉપદેશ લોકોને
કરતા હતા; અને જે વચલા કાળમાં સંપત્તિ વિગેરે
કારણોથી અમે ઘણે દરજ્જે છોડી દીધી છે, તેથી
ઘણાખરા લોકોને સાધારણ સેવા અને કોરી વિતજ
ભક્તિનું જ રૂઢિ અનુસાર જ્ઞાન રહ્યું છે.

આપણા સંપ્રદાયને વગોવનારામાંનો ઘણો ભાગ
અમારા લોકોના દુરાચારણનો દોષ દેખાડે છે; પરંતુ
ખરી રીતે જોઈએ તો તે દોષના સંપૂર્ણ ભાગી
અમેજ છીએ એમ નથી. તેમાં વેષણવોનો પણ
પુષ્કળ દોષ છે, તેઓ અમારી અગરબી મનોવૃત્તિને
ઉત્તેજન ન આપે તો તથા તેને અટકાવવાનો પ્રયત્ન
કરે તો નક્કી-થોડાક કાલમાં તે નિર્મૂલ બની જશે.
દુરાચારની વૃદ્ધિ તેને ઉત્તેજન મળવાથીજ થાય છે.

અમારા લોકો વિદ્યાભ્યાસ કે ભગવત્સેવા કરે
ત્યારે ભાવલા લોકો કહે છે કે “આપ સર્વજ્ઞ
છો આપને ભણીને શું કરવું છે ? લાભભાવાને

શાસ્ત્રી દુઃખ આપે છે તે અમારાથી સહેવાતું નથી.
આપના ચરણમાં લક્ષ્મી છે—આપને ક્યાં ક્યા
વાંચવી છે? આપણા માર્ગમાં વેદનો કે શાસ્ત્રનો
કોઈ વધારે ઉપયોગ નથી” ઈત્યાદિ ઉપદેશો અમને
કરે છે...હમણાં જરા ખેલો છો તો સંધ્યા-આરતિની
મુખ્યાંજીને આજ્ઞા આપો, આપ સેન ટાણે પધારજો.
આપજ પ્રભુ છો આપના વર્ણી પ્રભુ કોણ? પ્રભુ
તો આપના કર્યા પ્રભુ થયા છે. આપ કોઈ તેમના
કરેલ નથી” ઈત્યાદિ ઉપદેશો કરી વિદ્યા અને
સેવા બને વાતનો ઉચ્છેદ મૂલમાં તો અમારા ભાવલા
હિતશત્રુઓએજ કર્યો છે.

(હાલમાં ‘આશ્રય’ નાં એપ્રિલ ૮૭ અંકમાં પુનઃપ્રકાશિત).

આથી સમજી શકાય છે કે તથાકથિત “જૂની ચાલી
આવતી માર્ગની પ્રાણલિકા” ના મૂળિયા આ માર્ગના ભાવલા
હિતશત્રુઓએ રચેલા કેવા ફૂર કાવત્રામાં રહેલા છે! આ
કાવત્રાઓ હતા ગોસ્વામી ભાળકોને અજ્ઞાન અને અધર્મ
ના એવા ઉડા ખાટામાં ઘેટેલી નાખવા કે જેમાંથી પાછા
બહાર આવીજ ન શકે! આ પ્રાણલિકાનો શિકાર બની
અજ્ઞાનના ગર્તમાં પડેલી શ્રીવલ્લભવંશજોની સૃષ્ટિ તથા વાલ્લભી
વેષણવોની સૃષ્ટિ, આજે પોતે શ્રીવલ્લભના વચન કરતા,
વચનવિરુદ્ધ પ્રાણલિકાનું પ્રામાણ્ય વધારે સ્વીકારે છે! પોતાને
‘પરંપરાવાદી’ તરીકે બિરદાવીને શ્રીમદ્દાપ્રભુના સંસ્કૃત
ગ્રંથોમાંથી કોઈક વચનોના ઉચ્ચારને પણ ‘પાખંડ’ અને
‘પંક્તિ લગાડનારા’ કહીને વખોડે છે! તેમાં, પરંતુ, તેઓનો
નથી બુદ્ધિવેભવ કે નથી પુરુષાર્થવેભવ. આ તો કેવલ
દુર્ભાગ્યપૂર્ણ જરૂરતા અને કલેબલ જ છે!!!

ઘણાં લોકો પ્રશ્ન કરે છે: શું ફક્ત શ્યામુભાવા એન્ડ
કંપનીએજ શ્રીમદ્દાપ્રભુજીના ગ્રંથો કે સિદ્ધાંતવચનો ને
સમજવાનો ઠેકો લીધો છે? શું વડીલોમાં નિષ્ઠા નહોતી
કે બુદ્ધિ નહોતી કે જેથી સિદ્ધાંતનું તાત્પર્ય તેઓ સમજી

કે જીવી ન શક્યા ?

શ્યામુભાવાનો જવાબ આ બાબતમાં આમ છે કે જે શ્યામુભાવા એન્ડ કંપનીએ ઠેકો લીધો હોત તો શ્રીદેવકીનંદનાચાર્યજી મહારાજશ્રી ઉપર જણાવેલ સૂચનાપત્ર પ્રકટ ન કરી શક્યા હોત !

આ સૂચનાપત્ર તો નિ. લી. શ્રીદેવકીનંદનજી મહારાજશ્રીએ, શ્યામુભાવાની વાત તો જૂવા દો, એમના પિતાશ્રીના પણ પ્રકટ્ય પહેલાં લખેલો છે. ભાવલાવેડાના કેવા વ્યવસ્થિત અને ફૂર કાવત્રા હેતુજ તે વખતનાં ગોસ્વામી બાળકોને સ્વધર્મજ્ઞાનાચરણ વિનાના બનાવવામાં આવી રહ્યા હતા, તેનો ખુલાસો આ સૂચનાપત્ર શું નથી આપતો ? શ્રીમહાપ્રભુના ઉપદેશોથી વિરુદ્ધ પ્રણાલિકાઓ આપણા માર્ગમાં દોઢસો કે બરસો વર્ષ અગાઉ ચાલી નીકળી હતી તેના બીજા પણ અનેક જૂના પુરાવાઓ છે. તે પૈકી હજી પણ બે-ત્રણ પુરાવાઓ મારે અહીંયાં ટાંકવાના છે :—

(૧)

અગારી બાલકનર્મ વાર્તા (ભગવત્કથા) તથા સેવાર્મ નિપુનતાઈ... હતી સો લિખાયે. સો એસે તો શ્રીમહાપ્રભુકો કુલ એકસાર હે ઔર અબ તો શ્રીગોવર્ધનધરકી લીલા એસી હે “લીલા વાલ ગોવર્ધનધરકી” સો કોઈ બાલકર્મે વિદ્યા તથા વિદ્યાધ્યયન કી; તથા સેવા વિષે શિધિલતા દીસે હે... સો તાસોં કલિયુગકો સંમાન રાખો હે. ઔર શ્રીમદ્વાચાર્મકી કલા ઈચ્છા હે સો જની નહીં પરત હે. જે અભી હમારે કૃત્ય દેખતે તો એક દિના હું ન નિભતી; જે નિત્ય નેમ હે સો નિત્ય ગપોડા મારે હે— જે નિત્ય ચેન ઉઠાવે હે. સો યે હમારે ચરિત્ર હે, સો પલંગડીવરે હે સો પાર લગાવેગે...અપને મતકે ગ્રંથ બહોત હે જે વાદ તથા પાઠ કે. બહેનને કાણુ બાતકી કરસ નહીં

રાખી હે. સો અત્યન્ત પરિશ્રમ કરકે સંગ્રહ કિયો હે. પરિ. લોગનકી બડી કરસ હે સો વાસોં અહર્નિશ ચિન્તા રહિ આવે હે.

(કાંકરોલીવારે શ્રીગિરિધરલાલજીકે વચનામૃત : ૩૦).

(૨)

વિદ્યાવરેષુ બલિના કલિના વિવીના

હીનાદરેષુ હરિભક્તિવિધો નવીના।

પ્રાયેણ પદ્મતિરુદેતિ મુદેડતિગાનાં

લેખાસ્તતો ગતજનેષુ વનેષુ ખેદા : ॥

(મારુતશક્તિની પ્રસ્તાવનામાં ભા.મા.શ્રીગુડુલાલાજી).

ભાવાર્થ: હાલમાં બળવાન કલિયુગને કારણે

ગોસ્વામી બાળકોમાં વિદ્યાભ્યાસની પ્રણાલિકા ખતમ

થઈ ગઈ છે. સ્વમાર્ગની પ્રણાલિકાનું અતિક્રમણ

કે ઉલ્લંઘન કરનારાઓને પ્રુથ કરનારી નવી-નવી

ભણવદૂભજનની પ્રણાલિકાઓ શરૂ થઈ રહી છે.

આવા સંજોગોમાં શ્રીમહાપ્રભુ વિગેરે પૂર્વચાર્મોના

લખાણો તો અરણ્યપૃદ્ધન જેવા બની ગયા છે

(એટલે કોઈ સાંભળવા કે અનુસરવા તેયાર નથી).

આ બન્ને મહાનુભાવોને પણ ૧૦૦ થી ઉપર વર્ષો વીત્યા છે, તેઓ તે વખતના પુષ્ટિમાર્ગમાં પેસેલા સડાથી કેટલા બધા પીડિત થઈને આવું કરુણ ક્રન્દન પ્રકટ કરી રહ્યા છે! એટલે શ્યામુભાવા એન્ડ કંપની જે સિદ્ધાંત અને પ્રણાલિકા ની સાચી સમજ ધરાવવાનો એકલવાયો દાવો કરે તો તેના કરતા પાષંડનું ઉદાહરણ બીજું કયું હોઈ શકે ?

મારા મને તો ‘શ્યામુભાવા એન્ડ કંપની’ જેવી કોઈ કંપની છેજ નહિ. અને હકીકતમાં તો કંપની એક નહીં બલ્કે બે છે: એક તેઓની કે જેઓ વાજ્ઞભ સંપ્રદાયના હિતશત્રુઓ છે. આ લોકોએ અગાડીમાં વાજ્ઞભ સંપ્રદાયનો ઉચ્છેદ કરવામાંટે સહુથી પહેલા શ્રીવજ્ઞભના નાદાંન વંશજોને ખોતાના શિકાર બનાવ્યા. આચાર્યવચનોને ઉથાપીને માર્ગની

સાચી પ્રાણલિકાનો ઉચ્છેદ કરવામાટે તેમને 'પુરુષોત્તમ' કહી-કહીને કે 'પંચાળી-પંચાળીને શ્રીવશ્લેભનાજ નાદાન બાળકોને શિકાર બનાવી વિદ્યાભ્યાસ અને સ્વધર્મશ્રદ્ધ વિહોણા, અર્થાત્ બધી રીતે અગોચ્ય બંનાવી દીધા. તેમને એયાશીના કાંદવમાં ગલાડૂબ પાડા જેવા પડેલા રાખી— સંપૂર્ણ પાડાબુદ્ધિ બંનાવીને, હળવેથી અપસિદ્ધાંતના કાદવનના ઊંડા ખાડામાં ઉતારી દીધાં છે. "ગોસ્વામી-બાળક"નો અર્થ બગડી-બગડીને વાછરડો થયો હોત તો ક્યારેક સુધરવાનો આરો આવી જાત, પરંતુ આજે તે દેવલકતાની ગંદકીના કાદવમાં ગલાડૂબ મોજ માણનારો 'પરંપરાવાદી' પાડો બની ગયો છે! એવો કે તેમાંથી બહાર આવવા પોતે તૈયાર નથી! આ પાડાબુદ્ધિ દેવલકોએ પેંડા-બરફી-રબડી-મલાઈના ચટોકરાઓની એક બીજી કંપની એવી ઊભી કરી છે કે ધર્મવાણીના સ્વામી ગોસ્વામી બનવાની વાત તો જવા દઈએ, કંકત દેવલકતાના કાદવનનાં ખાબોચિયામાં પડેલા, પાડામાંથી કોઈકે વાછરડો બનવા પણ બહાર આવવા માંગતો હોય તો તેને આ બીજી કંપની બહાર આવવા દેતી નથી!

આમ કંપની તો પુષ્ટિમાર્ગમાં આજે બેજ છે: એક રેડીમેડ ધર્મના પાડાબુદ્ધિ વિકેતાઓની અને બીજી આવા વિકેતાઓને પાળી-પોષી-પંચાળીને ઉછેરનારા રેડીમેડ ધર્મના શ્રાહકોની!

પુષ્ટિમાર્ગની આ નવી વિકૃત પ્રાણલિકાના પક્ષપાતી પ્રવચનકારો નિપેધ્યકોટીમાં વપરાયેલ દ્વિવચન — "ઉકતસૈવા-સાધને ઈતરે ઈત્યાહુ: "તદ્દૃષ્ટિ" (સિ. મુ. વિ. ૨) ઉપર ભાર આપે છે પરંતુ "એતાદશ્યો તે તસ્માધિકે ન ઈતિ અભિપ્રાયજ્ઞાપક સમસ્તં પદમ્" (સિ. મુ. વિ. ૨) માં વપરાયેલ એકવચન ની સામે આખું આડા કાંન કરવાં માગે છે.

+આ બાબતમાં પુષ્ટિસિદ્ધાંત ચર્ચાસભા(પારલે-મુંબઈ: જાનેવરી ૧૦-૧૩,૯૨)માં પંચાળીય આદેર મંદિરોની વિકૃત પ્રાણલિકા સમર્થકોના પ્રતિનિધિ-વકીલરૂપે ભાગ લેનાર વિ. હરિરાયજીએ કરેલી રજૂઆતને 'પુ.સિ.સં.લિ.' તરીકે નવાજવાને

આ સંદર્ભમાં ઉલ્લેખનીય છે કે પ્રથમ/૩ ગુહ: મુંબઈ (શ્રીલાલજી)ના શ્રીનૃસિંહલાલજી (વિ.સ.૧૯૦૨) પણ સિદ્ધાંતમુક્તાવલીની પ્રજ્ઞાભાષા ટીકામાં સ્પષ્ટતા કરે છે:—

યદાં 'તનુવિત્તજ' એસે ભિન્ન-ભિન્ન પદ નહીં કહેતે 'તનુ-વિત્ત-જ' એસે સમસ્ત પદ કહ્યો હે, તાકો અભિપ્રાય એસો જો અન્યર્ક મૂલ્યરૂપ ધન દેકે સેવા કરાવે તો વિત્તજ સેવા ભઈ પરંતુ તા કચિકે રાજસ આજ જ્ય, સો માનસી સેવા સિદ્ધ ન હોય. ઓર મૂલ્યરૂપ ધન લેકે જો શરીરસૂં સેવા કરે સો તનુજ સેવા ભઈ પરંતુ સોલૂં માનસી સેવા કો સિદ્ધ નહીં કરે. જેસે યજ્ઞમેં જીતને બ્રાહ્મણનો વચ્ચુ હોય તિત્કો યજ્ઞકો ફલ નહીં હોય હે, એસે હી મૂલ્ય લેકે સેવા કરે તાકો તનુજ સેવાકો ફલ સિદ્ધ ન હોય. તાસો ભગવાનમેં નિકામ સ્નેહ હોય ઓર શરીરસૂં તથા ધનસૂં સંગ હી સેવા કરે તાકો માનસી સિદ્ધ હોય. (સિ. મુ. પ્ર. ભા. ટીકા ૨).

જો શ્યામુબાવા એંડ કં.નો શ્રીમહાપ્રભુના સિદ્ધાંતવચનોને કહેવાનો ઠેકો હોત તો શામાટે શ્રીનૃસિંહલાલજી મહારાજ સો વર્ષ અગાઉ આ ટીકા લખી હોત ?

સિદ્ધાંતો કહેવાનો ઠેકો શ્યામુબાવા એંડ કં.નો હોત તો શ્રીનૃસિંહલાલજી મહારાજ આ વિધાનો કેવી રીતે કરી શકે— "લોકિક અર્થકો ઈચ્છા રાખી કે જે ભગવદ્ભજનમેં પ્રવૃત્ત હોય સો સર્વથા કલેશ પાવે હે. ઈતને કહ્ણ લાભકેલિયે પૂજાદિમેં પ્રવૃત્ત હોય સો તો "પાખંડી" ઓર "દેવલક" કહ્યો જ્ય"(સિ. મુ. પ્ર. ભા. ટી.). "ઓર પુષ્ટિમાર્ગિય સાધનમેં મુખ્ય: સેવા, સો ભજનનાનુકૂલ ગુહમેં રહે બિના, હોય સકે નહિ, તાસૂં મૂલમેં ગુહમેં રહિલેકો કહ્યો હે" (ભ. વ. પ્ર. ભા. ટી.).

કારણે માયાઉપર આવી પડેલી નિમ્બેચીરીથી છટકામાટે લખવામાં આવેલ 'વિમર્શ' ગ્રંથમાં જે કાંઈ વધારે નિદ્રુપણ કે ઉપપતિ રજૂ કરવામાં આવી છે, તેનું નિરાકરણ મેં વિશ્વોધનિકા ભાગ ૧-૨ માં કર્યું છે (ઓ.શ્યા.મ.).

જે શ્યામુબાવા એન્ડ કંપનીએ શ્રીમહાપ્રભુના વચનને સમજવા—કહેવાનો ઠેકો લઈ રાખ્યો હોત તો ૧૦૦ વર્ષ અગાઉ ભૂતલઉપર બિરાજમાન શ્રીલાલજીના ઘરના શ્રીનૃસિંહલાલજી ગૃહસેવા અને તનુવિતલસેવાને સ્વસિદ્ધાંતરૂપે કેવી રીતે વાણવી શક્યા હોત ?

પ્રથમ/૪: અમરેલી ઘરના શ્રીપુરુષોત્તમજીના પુત્ર શ્રીવાગીશલાલજી ઉર્ફે શ્રીવાગધીશલાલજી મહારાજશ્રીના ન્માનામાં ગાયકવાડના વડોદરા રાજ્યના દેવસ્થાન-વિભાગ અને શ્રીમહારાજશ્રી વચ્ચે “અમરેલી હવેલી સાર્વજનિક દેવાલય છે કે મહારાજશ્રીનું અંગત ઘર” એ બાબતમાં વિવાદ ઈ.સ. ૧૮૦૮-૧૦માં થયો હતો. આ વિવાદનો ચુકાદો મહારાજશ્રીની તરફેણમાં તે વખતે આવ્યો હતો, તેમાંથી અચૂક નોંધવા જેવા ઉતારાઓ રજૂ કરે છું:—

(૧) પ્રતિષ્ઠામયુષ આદિ ગ્રન્થો મેં જોયા છે, તેમાં એનું લખ્યું છે કે દેવને માટે ખાસ જુદો પ્રાસાદ(મંદિર) બંધાય અને દેવના બાર મહિનાના ખરચ સાડા જુદો મિલકત આવે અને તેમાંથી દેવનો ખરચ ચાલે. તે મિલકત બ્રાહ્મણથી લેવાય નહિ. જે લે તો તે સર્વકર્મથી ભ્રષ્ટ થાય અને ‘દેવલક’ કહેવાય (ફર તપાસમાં) દેવને કોઈ ભેટ આપે તો મહારાજ (પુષ્ટિમાંગણિ ગોસ્વામી બાલક) લે નહિ. વાદી (શ્રીવાગધીશલાલજી) ના દાદા, એટલે આપના બાપ, શ્રીવિઠલરાયજી ઉર્ફે વિઠલેશજી મુંબઈમાં બિરાજતા હતા, તેઓ સારા વિદ્વાન હોવાથી હું હંમેશા તેમની પાસે જતો. તે વખતે એક વૈષ્ણવ આવ્યો હતો, તેણે કહ્યું કે મારા પિતા આપના પિતા લાલમણજીના સેવક હતા, તે મરતી વખતે મને રૂ.૮૦૦૦/- આઠ હજાર (તે ન્માનાના, આજના નહિ!) આપના ઠાકોરજીના નેગમાટે કાઢી આપને આપવા કહી ગયેલા છે, માટે તે સ્વીકારો. ત્યારે વિઠલેશજીએ જવાબ આપ્યો કે ઠાકોરજી (એટલે

કે તેમના સેવકરૂપ હાલમાં મજીદીયાનગર કાંદીવલીમાં બિરાજતા ઠાકોરજી) ને અને તમારા પિતાને કે તમને કંઈ સંબંધ નથી. ઠાકોરજી અમારા છે, માટે અમે એ નહિ રાખીએ... તા.૨૮-૧૨-૧૦: શાસ્ત્રી છગનલાલ અમરજી દ: પોતે.

આ જુબાની તે વખતના સ્વામર્ગના પ્રસિદ્ધ વિદ્વાન શાસ્ત્રી છગનલાલજીએ તે મહારાજશ્રીના સાહેદ તરીકે ગાયકવાડી રાજ્યના ન્યાયાલયમાં આપી હતી. આથી માર્ગની ચાલુ પ્રણાલિકા કેટલી જુની છે તેની પોલ ઉઘાડી પડી જાય છે, તે સિવાય તે ન્માનામાં મહારાજશ્રીઓ પોતે ન્યાયાલયમાં હાજર નહોતા થતા, તેથી તેમના કુલમુખન્યાર અમરેલીવાળા પ. ભ. શ્રીનમનાદાસ મોનજી કપોળ વાણીયાએ મહારાજશ્રીવતી આપેલી જુબાની તો સુવર્ણાકૃરે મઢાવી રાખવા જેવી છે—

(૨) વાદી (શ્રીવાગધીશલાલજી) ને અમરેલી સિવાય બીજા ગામોમાંથી લાગા મળે છે. પાલીતાણા રાજ્ય તરફથી મહારાજને દર સાંતડે રૂ. ૧/- અપાયો છે. તે પ્રમાણે દરેક સાલ રૂ.૪૯૨/- પાલીતાણાના રાજ તરફથી આવે છે મહારાજ પાણ કોઈવાર પાલીતાણાના રાજના આમંત્રણથી પધારે છે. ત્યાં પધારવીને રાજ ભેટ કરે છે: મહિનો-પંદર દહાડા રાખે છે—મોટી રકમ ભેટ કરે... (આના પછી દ્વારકા, લુણકી, ભાવનગર, કોડીનાર વિગેરે સ્થાનોની પ્રજા કે રાજ તરફથી થતી-મોટી રકમોની આમદનીની વિગત છે). આ બધી ભેટ તથા લાગા ની માલીકી મહારાજની છે: ઠાકોરજી વાદીના છે. મહારાજને જે આવક વૈષ્ણવો વગેરેમાંથી આવે તેમાંથી ઘર ખરચ તરીકે ઠાકોરજીનો ખરચ મહારાજ ચલાવે છે: ઠાકોરજી માટે સ્થાવર કે જંગમ અમુક મિલકત જુદી કાઢી તેમાંથી મહારાજ ખરચ ચલાવતા નથી. ઠાકોરજીના વૈભવનો, ભોગનો, આભૂષણ-વસ્ત્ર

વિગેરેનો ખરચો મહારાજ કરે છે. પોતાની આવકઉપર એ સરવે ખરચ કરે છે... કોઈ પણ વૈષ્ણવ તિબારીની અંદર જઈ શકે નહિ. તેમજ ઠાકોરજીના ચરણસ્પર્શ કરી શકે નહિ... કે તેને ભેટ ધરી શકે નહિ... મહારાજના ઠાકોરજી તે આપણને શેના અડવા દે! મહારાજને પોતાને સેવા કરવાના ઠાકોરજી તેથી બીજાને અડવા દે નહિ... મહારાજને ઘેર પધરાવીને કે પ્રસંગોપાત મહારાજની પાસે મંદિરમાં જઈને ભેટ ધરી શકાય છે, ઠાકોરજીની સન્મુખ ભેટ ધરી શકાતી નથી. ઠાકોરજીની સન્મુખ મહારાજ (પોતે) ભેટ ધરે જન્માષ્ટમી, પવિત્રા એકાદશી દીવાલી એ ત્રણે તથા મહારાજ પરદેશ પધારે કે પરદેશથી પાછા આવે ત્યારે ઠાકોરજીને ભેટ ધરે છે. તે ભેટ ઠાકોરજીના નામપર જન્મે થાય અને મહારાજ જ્યારે શ્રીનાથદ્વારા પધારે ત્યારે ત્યાં તે રકમનો દાગીનો કરાવીને બઈ જાય અગર રોકડ રૂપિયા આપે કે વસ કરાવે. શ્રીનાથજી પોતેજ પોતાની ભેટ લે છે અને પોતાની મિલ્કત ધારણ કરે છે અને તે 'દેવમંદિર' કહેવાય છે, તેથી ઠાકોરજીની ભેટ દેવમંદિરમાંજ મોકલવી પડે, મહારાજથી તે ભેટનો ઉપયોગ થઈ શકે નહિ...

તા.૩/૧/૧૧ : જન્મનાદાસજી મોનજી દ.પોતે

શ્રીનાથજીના સેવાસ્થલને જ 'દેવમંદિર' અહિંયાં કહેવામાં આવ્યું છે તેનો પણ ખુલાસો તે વખતના સ્વસંપ્રદાયના અગ્રણી વૈષ્ણવ, વૈષ્ણવ પરિષદના વાઈસ પ્રેસીડેન્ટ, પાલીતાણા રાજ્યના મુખ્યમંત્રી પ.બ. શ્રીરાણછોડદાસ પટવારી બી.એ., એલ.એલ.બી. ની જુબાનીમાંથી મળી આવે છે—

(૩) હવેલીમાં બિરાજતા ઠાકોરજી મહારાજશ્રીના (Family God) તરિકે ગણાય અને ખાનગી ગૃહસ્થની હવેલી હોય તો તેના કુટુંબના ઠાકોરજી ગણાય... આ સંપ્રદાયના મહારાજે ગૃહસ્થાશ્રમી છે.

વારસાના નિયમો સાધારણ હિન્દુઓમાં હોય છે, તેજ પ્રમાણે તેમનામાં છે, વારસામાં ઠાકોરજી પણ મિલ્કત તરિકે આવે છે. ઠાકોરજીઉપરનો મહારાજનો હક્ક વૈષ્ણવો કદી કોઈપણ સંજોગોમાં છીનવી શકે નહિ, કેમકે વંશપરંપરાથી હક્ક પ્રાપ્ત થયેલો છે... હવેલીને અમે ઘરજ મનથી છીએ. ખાનગી ગૃહસ્થનું નાનું ઘર હોય મહારાજનું મોટું ઘર કે હવેલી હોય છે. (સેવામાં) તોટો પુરો કરવા સાડ સેવકો પાસેથી ભેટ લેવામાં આવતી નથી, સેવકની મરજીઉપર છે. ભેટ માગવી અગર તો આપવી એ એક-બીજાની (સ્વસિદ્ધાંત ન પાલવાની) મરજીઉપર છે. (મહારાજ) ભેટ માગે તો પણ વૈષ્ણવ કહી શકે છે કે આંખનું મંદિર છે, માટે આપ પુરું કરો. સેવકોઉપર બંધન નથી. મહારાજે મોટું મન રાખી પોતાની બીજી ઉપજમાંથી ઠાકોરજીનો ખરચો પુરો કરવો જોઈએ. પુષ્ટિમાર્ગમાં 'સાર્વજનિક દેવળ છેજ નહિ. શ્રીનાથજીનું મંદિર 'સાર્વજનિક' કહેવાય નહિ, એટલે કે બધાં લોકોનો તેમાં હક્ક છે, એમ નહિ કહી શકાય, પણ શ્રીગુણાંઈજીના સાત લાલજીના વંશજોનો તેમાં હક્ક છે, એટલે આ સાત ઘરનાં વંશજોનું એ સામાન્ય મંદિર છે. એ ઠાકોરજીની સેવા કરવાનો હક્ક એ સાતે ઘરનાં વંશજોનો છે અને તે-જ કારણથી શ્રીનાથજીને ટીકાયત મહારાજના (Family God) તરિકે ગણાતા નથી (શ્રીનવનીતપ્રિયાજી જ્યારે કે ટીકાયતના Family God છે).

તા. ૧૭/૪/૧૧ : આર. વી. પટવારી
આ બધી જુબાનીઓમાં કાંઉસમાંનાં શબ્દો સંદર્ભનો ખુલાસો આપવા મેં મૂક્યા છે. બીજાં શબ્દોમાં કહીએ તો દરેક-દરેક બ્રહ્મસંબંધી ગોસ્વામી કે વૈષ્ણવ ના પોતાના ઘરમાં પોતાના દ્રવ્યથી પોતાનો પારિવારિક સભ્યોનાં પરસ્પર

સહયોગથી સેવ્ય જુદા-જુદા ઠાકોરજી હોવા જોઈએ. ભગવત્સેવા તો કોઈનો પણ નોકરી કે ધંધો બની શકતી નથી; અને તેના વિના જાહેર મંદિર ચલાવી શકાતા નથી. શ્રીનાથજી જે કે કોઈપણ એક ગોસ્વામીના ખાનગી ઠાકોરજી નહોતા છતાંય બધાજ ગોસ્વામી બાળકોના અવિભક્ત સ્વત્વવાલા એક સેવ્યસ્વરૂપ છે. તેથી દેવમંદિરની મર્યાદામાં બિરાજતા હોવા છતાંય સ્વસિદ્ધાંત અને સ્વમાર્ગથી સાચી પ્રણાલિકામુજબ તે મંદિર પણ અતિ સાર્વજનિક મંદિર ના હોઈ H.U.F.નું દેવમંદિર હતું.

અલબત્ત આ બધી જુબાનિઓ સાક્ષી પૂરે છે કે વિકૃત પ્રણાલિકા આપણા માર્ગમાં પગપેસારો કરી રહી હતી ત્યારે પણ સાવધાનીથી તેની નિંદા કરનાર લોકો હતાજ. આજે પરંતુ... આથી સિદ્ધ થાય છે કે શ્રીમહાપ્રભુજીના સિદ્ધાંતોનું બલિદાન ખોટી વિકૃત પ્રણાલિકાની બલિવેદીઉપર ચઢાવવાનો ટેકો કોઈક લોકોએ અવશ્ય લીધો છે. તેથી ખોટી પ્રણાલિકાને નામે શ્રીમહાપ્રભુના સિદ્ધાંતોના બલિદાનનો વિરોધ કરતા, તે કેડેદારોની કમાઈની કામના અપૂર્ણ રહી જવાની તેઓને બીક લાગતી હોય છે.

બીજા કેટલાક લોકો કહે છે કે “શ્રીમહાપ્રભુજીના સિદ્ધાંત દરેકે-દરેક પુષ્ટિમાર્ગથી સંપૂર્ણપણે માન્ય રાખવા જોઈએ અને અમને માન્ય છેજ, પરંતુ સ્થામુબાવા જ્યેષ્ઠ એનું અર્થઘટન કરે છે તે અમને માન્ય નથી”.

આ તબક્કે મારે ખુલાસો આપવો રહ્યો કે હું વ્યાખ્યા કરતા પહેલા તે-તે વચનોનો અનુવાદ આપતો હોઉં છું, તેમજ આ મહાનુભાવોએ પણ ઉક્તિખિત વચનોનો શુદ્ધ અનુવાદ આપી પોતાની અભિપ્રેત વ્યાખ્યા શી છે તે પ્રકાશિત કરવી જોઈએ. નહિ તો પોતાની વ્યાખ્યા નોખી છે છતાંય વચનોના અનુવાદપૂર્વક પોતાની વ્યાખ્યાને પ્રકટ કરવામાં તેમને કોની બીક લાગી રહી છે, તેનો ખુલાસો પણ આપવો જોઈએ.

શું કાંઈક કાનુની, સામાજિક કે આર્થિક અડચણોને

કારણે પ્રકટ નથી કરી શકતા? તો તેનો ઉપાય સિદ્ધાંતની સાચી વ્યાખ્યાને છુપાવવાથી નહિજ નીકળે. અલબત્ત શુદ્ધ હૃદયથી સાચી વ્યાખ્યાને પ્રકટ કરી પોતાની કાંનુની, સામાજિક કે આર્થિક વિવશતાને કબૂલી લેતા તેનો ઉપાય કદાચ મળી શકે છે. એટલે કે કાનુની આંટીઘૂંટીનો તેમજ સામાજિક કે આર્થિક અડચણોને દૂર કરવાનો પણ ઉપાય મળી શકે છે.

જ્યેઓના મંદિર ટ્રસ્ટમાં બે-ચાર ટ્રસ્ટી જનતામાંથી ધુસી ગયા હોય તેઓ જ્યેમ બિલાડીથી ઉદરડો બીએ, તેમ ટ્રસ્ટીઓથી બી જતા હોય છે! આથી વિપરીત ચોવીસ ગામના ટ્રસ્ટીઓની સમિતિને સાચા સિદ્ધાંત સમજાવી હાલમાં, ચતુર્થ ગૃહાધિપતિ ગો. શ્રીચુરેશભાવા (ગોકુલ) એ ઘણી બધી અપસિદ્ધાંતજન્ય વિકૃતિઓને ગોકુલમાં અને ગુજરાતના પણ અમુક ગામડાઓમાં પણ સુધારાવી છે. નિ:સંદેહ તેઓએ જેવા સિદ્ધાંતશુદ્ધ સુધારાઓ રજૂ કરાવ્યા છે, તે પુષ્ટિમાર્ગના ઈતિહાસમાં સુવાણાકિરે લખવા જેવો વિક્રમ છે! શ્રીગોકુલનાથજીના કૃપાબલથી ચતુર્થ સૃષ્ટિમાં સ્વસિદ્ધાંતના પુનરંકુરિત થવાનો આણસાર હવે મળવા માંડ્યો છે. શ્રીમહાપ્રભુ તેમને આ સંઘર્ષમાં સંપૂર્ણ સાનુકૂલતા પ્રદાન કરે!

એટલે વસ્તુતઃ તો દરેક પુષ્ટિમાર્ગીની કૃતિ શ્રીમહાપ્રભુ શ્રીપ્રભુચરણ પ્રભુતિ પૂર્વાચાર્યોના મત અને ઉપદેશ પ્રમાણેજ હોવી જોઈએ, પરંતુ જ્યારે પુષ્ટિમાર્ગથી પોતેજ શ્રીમહાપ્રભુના મત અને ઉપદેશ ને સીધી કે આડકતરી રીતે પડકારવા મંડે છે, ત્યારે વિગ્રહ અપરિહાર્ય બની જાય છે. તે છતાંય અમે તો શાંતિપૂર્ણ અસહયોગાત્મક વિગ્રહજન કરવા માંગીએ છીએ. તેથીજ કહીએ છીએ કે ધંધાકીય નિત્ય-સેવા, ભંડોળી મનોરથોની ઝાંખીઓ તથા ભંડોળી ભાગવત કથાઓમાં શારીરિક, આર્થિક કે બીજી કોઈપણ રીતે સહયોગ આપવો જોઈએ નહિ. આ શાન્તિપૂર્ણ લડત આખા સિવાય પુષ્ટિમાર્ગના હિતશત્રુઓએ રચેલ કાવત્રાના શિકાર બનેલા લોકોની આંખો

ઉદ્ધરણે નહિ. જે એક વખત અમુક ટકાવારીમાં પણ શ્રીમહાપ્રભુના દિવ્ય સિદ્ધાંતને ફરીથી જનમાન્યતા મળી જશે તો શ્રીમહાપ્રભુના સિદ્ધાંતનો ઝંડો કદાચ બીજી કોઈપણ વ્યક્તિ કરતાં આવી જનમાન્ય રહેવા માંગતી વ્યક્તિઓ પોતેજ વધારેને વધારે ઊંચી ફરકાવવા લાગી જશે! કેમકે જ્યોત્સને જનમાન્યતાનું મહત્ત્વ સિદ્ધાંત કરતાં વધારે છે, તેઓ સિદ્ધાંતને જનમાન્યતા પ્રાપ્ત થતાં વધારે કઠ્ઠર સિદ્ધાંતવાદી બની જશે!! આથી સિદ્ધ થાય છે કે અમારો વિરોધ કોઈપણ બાબક સાથે નથીજ, બલ્કે ગોસ્વામી બાલકોને અધર્મ અને અજ્ઞાન ના ખાડામાં ગોંધી રાખવાના નિષ્ઠુર કાવત્રા સાથે અમારો સખત વિરોધ છે. આ કાવત્રાઓ સ્વમાર્ગના હિતશત્રુઓએ ૧૫૦-૨૦૦ વર્ષ અગાઉ ઘડેલાં હતાં અને તેમાં આજે આપણે પૂરેપૂરી રીતે સંડોવાઈ ગયા છીએ.

તેથી અમે સ્પષ્ટપણે કહેવા માંગીએ છીએ કે દરેક ગામમાં પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવોમાં સ્વતનુવિત્તજ્ઞ સેવાને સ્વગુહમાં કરવાનો શુદ્ધ ધર્મશિલ્પ પુનઃ જન્મ કરવોજ જોઈએ. જ્યાં સિદ્ધાંતશુદ્ધ પ્રકારે પોતાના ઘરમાં પોતે ભગવત્સેવા કરવા સમર્થ ન હોય તેમનામાટે ક્યાંક એકત્ર થઈ સત્સંગ કરી શકે એટલે કે સ્વસિદ્ધાંત, ભગવત્ત્રામ અને ભગવદ્ગીલા નું અનુસંધાન કરી શકે તેવા સત્સંગ-ભવનોની હારમાળા ઊભી કરવી જોઈએ. એમાં વ્યાપારિક ધોરણે સત્સંગ કરાવનારાઓ પેસી ન જાય તેવો અંકુશ તેનાઉપર રાખવો જોઈએ. જાહેર મંદિરો પબ્લિક ટ્રસ્ટ બની જવાથી કાનૂની રીતે, તરત જે બંધ ન થઈ શકતા હોય તો, ધીમે-ધીમે લોકોને સ્વસિદ્ધાંતના શુદ્ધ ઉપદેશદ્વારા આ વિકૃતિના ઉત્તેજક બંનતા અટકાવવા જોઈએ. આમ કરવાથી પોતાની મેળેજ આ વિકૃતિ આપણા માર્ગમાં નહિવત્ બનીને આપણા માર્ગને ફરીથી નિષ્કલંક બનાવી દેશે.

પ્રશ્ન (૯=૧૦ નો અવશિષ્ટાંશ)

(૯/ક) બીજું મંદિર બનાવવાની વાત ગેરવ્યાજની હોઈ શકે પરંતુ ગામમાં તો એકેય મંદિર નથી, આ આપણું એક દુર્ભાગ્ય નથી ?

(૯/ખ) ઉમરેઠ ફલોદી વિગેરે ગોબ્રમાં તે-તે બાવાશ્રીઓએ તે-તે મંદિરોમાં સ્વરૂપ પુષ્ટ કરી પધરાવી આપ્યા છે.

ઉત્તર (૯=૧૦)

(૯/ક) જાહેર મંદિરો પુષ્ટિમાર્ગીય ભાવનાના મુત્યુઘંટ સમાન હોય છે. કોઈ પણ ગામમાં, તેથી, પુષ્ટિમાર્ગીય ભાવનાનો એકેય મુત્યુઘંટ વાગવો જોઈએ નહિ. તેથી જ ગામમાં એકથી વધારે જાહેર પુષ્ટિમાર્ગીય મંદિરો છે, તેની ભયંકરતાનો તો ખ્યાલ આવતા પણ દરેક પુષ્ટિજીવને ધુજારી છૂટવી જોઈએ. તેથી જ ગામમાં મુત્યુઘંટ વાગી નથી રહ્યો તે ગામના વૈષ્ણવોનું એવું દુર્ભાગ્ય કદાપિ ભવિષ્યમાં ન થાય તેવી શુભેચ્છાઓ! ભલેને પછી તે હિમ્મતનગર હોય કે નાહિમ્મતનગર હોય.

(૯/ખ) જાહેર મંદિરો પુષ્ટિભાવના મુત્યુનો એવાન કરનાર મુત્યુઘંટ સમા છે. ઉમરેઠ કે ફલોદી નગરમાં પહેલા આ મુત્યુઘંટો વાગતા નહોતા કે જીણ-શીણ વાગતા હતા તેમને ફરીથી કે નવેસરથી વગાડવાનો સિદ્ધાંતશુદ્ધ હેતુ કયો હોઈ શકે તે તો વગાડનારાઓની સમક્ષ શ્રીમહાપ્રભુના વચનોની રજુઆત કરી સમજવાનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ. આપણને તો મુત્યુઘંટોના નાબુદ થવાની શુભેચ્છાજ રાખવાનો ફક્ત અધિકાર છે.

પ્રશ્ન (૧૦=૧૧+૧૨ના સારાંશો)

(૧૦/૬) સત્સંગ એટલે શ્રીઠાકોરજીમાં મન પરોવવાનો પ્રયાસ પરંતુ પરોવાયેલા મનથી શ્રીઠાકોરજીને સન્મુખ કીર્તન ગાવાનું રુચે આ આવશ્યકતા સત્સંગ-હૌલથી સરતી નથી.

(૧૦/ખ) મંદિરો વહેતી ગંગા જેવા પવિત્ર છે. તેમાં લોકોને ગંદકી નાખતા અટકાવવા જોઈએ પરંતુ તેથી ગંગાની વંદનીયતા કે પ્રવાહનો વિરોધ યોગ્ય ન ગણાય.

ઉત્તર (૧૦=૧૧+૧૨)

(૧૦/ક) સન્મુખ કીર્તનમાં જે આનંદ મળે છે તે તો એક હકીકત છે; પણ પોતાના ધરમાં બિરાજમાન શ્રીઠાકોરજીના સન્મુખ મંથુર સ્વરોમાં કીર્તન ગાવાનો દિવ્ય આનંદ અને જાહેર મંદિરોમાં થતાં ઝાંઝિયા ઘોંઘાટની રસાકશીમાં મળતાં વિકૃત આનંદની સરખામણી કરવી હોય તો એટલું જ કહી શકાય છે કે “વન્ધ્યા શું જાણે પ્રસવની પીડ?”

(૧૦/ખ) મંદિરો વહેતી ગંગા હોત તો શામાટે મંદિરોથી સંકળાયેલા માણસોમાં ભક્તિભાવ વધવાને ઠેકાણે દરેક-દરેક; સેવા, ઝાંકી અને પ્રસાદના નાણાંકીય ભાવતાવની વિકૃતિઓ પગપેસારી કરી શકી હોત! જે હોસ્પિટલ ડૉક્ટરને જ માંદા કરી નાખતી હોય તેમાં દરદિઓ સાજ થશે, તે કેમ માની શકાય? હકીકતમાં તો ભગવત્રામ કે ભગવદ્દીવા નો ધંધાકીય કે ભંડોળી ઉપયોગ કરનારાઓની સરખામણી શ્રીમહાપ્રભુજીએ તો ગટરના ગંદકી ભરેલા ખાબોચિયા સાથે કરી છે—“જ્વાલમિવ ગતસ્તુ નીચા: ગાનોપજીવિન:” (જ્વલભેદ). જે આટલી સૂઝ આપશ્રીને ભગવત્રામ કે ભગવદ્દીવા નો ભંડોળી ઉપયોગ કરવાની બાબતમાં છે

તો સાક્ષાત્ ભગવત્સ્વરૂપની નિત્યસેવા કે મનારથોની ઝાંકિઓ અથવા પ્રસાદના ક્ય-વિક્રય કરનારી પ્રાણાલિકાને માટે તો ‘ગંગા’ પદ વાપરવો પણ શ્રીગંગાજીનો અનાદર જ લાગે છે. જે પોતે ગંદી નાલી હોય તેમાં ગંદકી નાખતા કોઈને અટકાવવામાં આવતું હોય કે ન આવતું હોય તેનાથી ગંદી નાલીની અપવિત્રતામાં કોઈ જાતનો ફરક પડતો નથી. તે છતાંય જે શહેરમાં સુધરાઈ ખાતું વ્યવસ્થિત હોય છે, ત્યાં તો ગંદી નાલીઓની પણ વ્યવસ્થા સારી હોઈ શકે. તેમજ મારો એક અભિપ્રાય વર્ષોથી રહ્યો છે અને રહેશે કે આપણે પુષ્ટિમાર્ગીયો પુષ્ટિપ્રભુની સેવાને સ્વધર્મ મેરડે તો સરખી નંભાવી શક્યા નથી. આપણી બુદ્ધિની, પરંતુ, આ એક ઐતિહાસિક વિટંબાણાજ છે કે ધમધોકાર ધંધાકીય ઉપયોગ કરવા છતાંય, પરલોકને જવા દો—ઈલલોકને સુધારવામાં આપણે સફલ થઈ શક્યા નથી.

જેને ‘કમશિંચલ ડીસેસી’ કહેવામાં આવે છે તે પણ આપણે તો જાળવી શક્યા નથી. પ્રસાદ ખવડાવનારી સારી-સારી લગ્નરીવાંળી રેડટોરાં આપણે ખોલી શક્યા નથી. આપણા પ્રસાદમાં કે મંદિરોમાં તેવી આધુનિક સ્વચ્છતા-સુઘંડતા કે આકર્ષકતા લાવી શક્યા નથી. આપણા ધંધાકીય મંદિરો અને તેવા મંદિરોમાં ભોગ ધરાતી સામગ્રી, ગંદકી, ભીડભાડ ભરેલી અવ્યવસ્થા અને અસ્વચ્છતા માટે જગજાહેર છે. તેની સરખામણીમાં નવા બંધાયેલા હરકૃષ્ણના મંદિરોમાં જળવાતી સ્વચ્છતા, સુઘંડતા, સુવ્યવસ્થાના આકર્ષણોથી કોણ અજાણ હોઈ શકે છે?

મોટામાં મોટું દુર્ભાગ્ય આજે, મારા હિસાબે, આ છે કે ધરમના ધંધાકીય ચંક્રમાં ફસાઈ જવાના કારણે આપણા માર્ગના કર્ણધારોને પોતાના ઘરોઉપરથી પણ માલિકી હકકો જતા કરવા પડ્યા છે. પોતાના શિશ્નો, ના! ના!! સેવકો, જે વિનમ્રભાવે ચરણસ્પર્શ કરીને ચરણભેટ ધરતા હતા, તેઓજ આજે મહારાજશ્રીઓઉપર કોર્ટમાં

કાવા-દાવા કરી જનતાના પ્રતિનિધિ તરીકે ટ્રસ્ટી બની મહારાજશ્રીના ઘર, એમના હાથખર્ચા, તપેલીખર્ચા વિ. બધી વાતોમાં કર્તા-ધર્તા-હર્તા બની બેઠા છે. “લેને ગઈ પૂત ખો આઈ ખસમ”; અથવા તો “દુવિધામેં દોનોં ગયે માયા મિલી ન રામ” જેવી જગલ્લેસાઈના પાત્ર આપણા ધર્મગુરુઓ બન્યા છે. એટલે ધરમનો ધંધો પણ, ખરેખર જ્ઞતા તો, પુષ્ટિમાર્ગીય મહારાજને માફક કે લાભદાયક તો નીવડ્યો નથી, તેઓ પોતાના ઘરમાંજ પોતે નોકર થવાની છેલ્લી પાયરીઉપર આજે ફેંકાઈ ગયા છે! શ્રીપ્રભુચરણ આજ્ઞા કરે છે—“ન કેવલમ્ એહિકઃ ક્લેશો કિન્તુ પરલોકોડપિ નશ્યતિ.” એ તો અન્તિમ નિયતિનો જુનો કમ હતો—આજની મનઃસ્થિતિને અનુલક્ષીને કાંઈક કહેવું હોય તો “ન કેવલં પરલોકનાશઃ કિન્તુ એહિકોડપિ ક્લેશો, જનતાસુ અનાદરઃ, આત્મગૌરવાનાશઃ ભવતિ.” કહી શકાય છે. ખરેખર “ધર્મએવ હતો હન્તિ ધર્મો રક્ષતિ રક્ષિતઃ!” આ એક સનાતન સત્યજ છે.

પ્રશ્ન (૧૧=૧૩ નો સારાંશ)

મંદિરના અભાવે દર્શનસુખથી વંચિત થવાય છે તે સૂદઘાસણ જેવી ઉચ્ચ કક્ષાની ભક્તિ મેળવ્યા વિના કેમ આર્થિક વિકાસ સંભવશે.

ઉત્તર (૧૧=૧૩)

સિદ્ધાન્તથી વિરુદ્ધ પ્રકારે જાહેર મંદિરમાં કરવામાં આવતા ભક્તિના ભવાડાથી ઉચ્ચકક્ષાની ભક્તિ સિદ્ધ થઈ શકતી નથી. અને થાય તો શ્રીમહાપ્રભુના સિદ્ધાંતોજ ખોટા કે અપ્રામાણિક ઠરશે.

પ્રશ્ન (૧૨=૧૪ નો સારાંશ)

(૧૨) ધર્મ પ્રચારના મુળસ્રોત એવા મંદિરોની રક્ષા પૂર્વજોએ પ્રાણ આપીને પણ કરી હતી. આજે જ્યારે મંદિરનાશનો લેશમાત્ર ભય રહ્યો નથી ત્યારે મંદિરવિરોધી મનોવૃત્તિ કેવી રીતે યોગ્ય ગણાય?

ઉત્તર (૧૨=૧૪)

મર્યાદામાર્ગમાં, કદાચ, હિન્દુમંદિરો ધર્મપ્રચારના સ્રોત હોઈ શકે છે. જાહેર મંદિરો, પરંતુ, પુષ્ટિમાર્ગમાં તો ધર્મભાસનાજ કેવલ હેતુ બન્યા છે; અને તેથી તેમને ખતમ નહિ કરવામાં આવે તો આ જાહેર મંદિરો પુષ્ટિધર્મનો સમૂળ નાશ એક દિવસ કરી નાખશે, એમાં બે મત હોઈ શકતાજ નથી.

“પૂર્વજોએ પ્રાણ આપીને પણ મંદિરોની રક્ષા કર્યા હોવાનો” ઈતિહાસ આપણા મર્યાદામાર્ગીય બંધુઓનો પૂર્વજોના સંદર્ભમાં એક વાસ્તવિક અને અતિશય ગૌરવાસ્પદ હકીકત છે.

આ પ્રાણહુતિની પાછળ રહેલ આપણા મર્યાદામાર્ગીય બંધુઓના પૂર્વજોની શાસ્ત્રીય કે સૈદ્ધાંતિક વિવશતા હતી, તેનો ખ્યાલ પરંતુ આજે કોને છે? તંત્ર-પુરાણ શાસ્ત્રોમુજબ, સ્વલપ્રતિષ્ઠા અને અચલપ્રતિષ્ઠા ના ભેદે, કોઈક મંદિરમાં જો દેવમૂર્તિની અચલપ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી હોય તો; એટલે કે નિત્ય આવાહન-વિસર્જનરહિત પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી હોય તો, તેવી મૂર્તિઓનું ત્યાંથી સ્થલાન્તરણ શાસ્ત્રાનુમોદિત નહોતું. તેથી કહેવામાં આવતું હતું કે:—

અસ્થાનસ્થાપિતા કાચિત્ સ્વસ્થાનપરિભ્રમિતા ।

દેવતા-દ્વય-કોપેન રાષ્ટ્રમેવ વિનશ્યતિ ॥

તેથી પ્રાણાહુતિ આપીને મંદિરોની રક્ષા કર્યા સિવાય કોઈ છૂટકોજ નહોતો. આથી વિપરીત પુષ્ટિમાર્ગના ઈતિહાસનું વેશમાત્ર જ્ઞાન ધરાવનારી વ્યક્તિથી આ હકીકત નજર બહાર હોઈ શકતી નથી કે આપણે આપણા તથાકથિત મંદિર કે સેવાસ્થલ કરતા હર્મેશા સ્વરૂપનીજ ફક્ત મહત્તા સહુથી વધારે સ્વીકારી હતી, તેથી જ્યારે પણ કોઈક ભયજનક સ્થિતિ ઉભી થઈ જતી, ત્યારે પોતાના ધાર્મિક હક્ક કે સાહસનો વેશમાત્ર પણ દુરાગ્રહ રાખ્યા વિના, સેવ્યસ્વરૂપની સુરક્ષાના આગ્રહનેજ સર્વોપરી પ્રમુખતા આપીને, આપણા પૂર્વજોએ સ્થલાન્તરણ કરી લીધું હતું! તેથીજ સિદ્ધાંતમુક્તાવલીમાં કહેવાયું છે—“પુષ્ટિમાર્ગીયે વિશેષમાહુઃ ‘અનુગ્રહ’ ઈતિ. તસ્ય સ્થિતો ન દેશનિયમઃ કિન્તુ પ્રભુઃ અનુગ્રહ યત્રેવ સ્થાપયતિ તત્રેવ તિષ્ઠતિ” (શ્રીપ્રભુચરણકૃત સિ. મુ.વિ. ૧૮). તેનાજ પરિણામરૂપે ઔરંગઝેબની તોપ કે તલવાર આપણું કાંઈ બગાડ કરી શકી નહોતી. બધાજ પુષ્ટિસ્વરૂપો જ્યારે-ત્યારે સ્થલાન્તરણ કરતાજ રહ્યા છે. ક્યારેય કોઈ પુષ્ટિમાર્ગીયે કોઈક મંદિરમાટે પ્રાણોત્સર્ગ કર્યાના ઈતિહાસની જાણકારી કમસેકમ મને તો મળી નથી! આજે ખરેખર તેવી ભયંકર સ્થિતિ પ્રવર્તી નથી રહી, છતાંય તે-તે પુષ્ટિસ્વરૂપોની સેવા કરનારા તે-તે ગોસ્વામિ-પરિવારના હક્ક કાગજી કર્મવાહીના કારણે નિરસ્ત થઈ ગયા છે! આ તો કેવી વિટંબણા? શાન્તચિત્તથી વિચારશો તો આના કારણને ઓળખવામાં વાર નહિ લાગે કે આપણા સંપ્રદાયમાં પુષ્ટિસ્વરૂપની સર્વોપરી પ્રમુખતાના ડેકાણે આજે ગહોજવાહીવાળી નેગ-ભોગ-રાગ-શૃંગારના મિથ્યાસંભરવાળી જાહેર મંદિરોની પ્રાણાહુતિને સર્વોપરી પ્રમુખતા આપવામાં આવી છે. સ્વરૂપાસક્તિથી પુષ્ટિજીવીને વંચિત કરનારી આ જાહેર મંદિર-પ્રણાલીને એક નહિ અનેકાનેક ધિક્કાર અને ધિક્કારજ!

સ્વરૂપાસક્તિથી રહિત બની પુષ્ટિભક્તિમાર્ગમાં ભગવત્સેવા તે તો “મમ માતા વંધ્યા” જેવો વિરોધાભાસ છે! સાચી સ્વરૂપાસક્તિ સ્વગૃહસ્થિત પુષ્ટિસ્વરૂપમાંજ સંભવી શકે અન્યત્ર નહીં. તેથી વિપરીત આજે અમે ગોસ્વામી મહારાજે જાહેર મંદિરોમાં ધર્માર્થી જનતાની ધનરાશિ અને ધર્મરાશિ ને ભગવત્સ્વરૂપ સુધી પહોંચાડનારા કેવળ ‘કંડયૂઈટ પાઈપ’ બન્યા છીએ. કોર્ટ હવે આપણા સિદ્ધાંત સાંભળવા કે વિચારવા તૈયાર નથી. સુપ્રીમ કોર્ટે ત્રણ-ત્રણ ચુકાદાઓ આપણા સિદ્ધાંતોની વિરુદ્ધ આપી દીધા છે. છતાંય કેટલાક લોકો કહે છે—“સિદ્ધાંત કદાચ સાચા પણ હોય તોય તે સિદ્ધાંતોને અમલમાં લાવવાનો શ્યામુબાવાનો દુરાગ્રહ પુષ્ટિમાર્ગીયે ઈતિહાસમાં નાદિરશાહી ચલાવવાનો એક પ્રકાર છે”. પોતાની જમીન મકાન કે ફેક્ટરી આવી રીતે જે સરકાર પચાવી જવાની હોત તો તાકીદે તેને બચાવવાના ઉપાયો આવા લોકો અમલમાં ન લાવત શું? પરંતુ મહારાજશ્રીઓના શ્રીઠાકોરજી ગૃહ સંપત્તિ ઉપર પોતાનો હુકમ ચલાવવાની કુનેહને કારણે સિદ્ધાંતોની અમલબજાવણીને ‘નાદિરશાહી’ તરીકે તેઓ બિરદાવવા માગે છે.

થોડા વર્ષો પહેલાની એક ઘટના યાદ આવે છે. પુષ્ટિમાર્ગીયે હવેલિઓના ટ્રસ્ટી બનવાના શોખીન એક વૈષ્ણવભાઈને ઘરે બિરાજમાન સેવ્ય સ્વરૂપનો બાપદાદાના જમાનાનો વેભવ પુષ્કળ હતો. તે ભાઈઓની વચ્ચે કોઈક પારિવારિક કારણસર મનોમાલીન્ય પેદા થયું. ત્યારે એક ભાઈએ બીજા ભાઈને નોટીસ આપી કે કાં તો આ સંપત્તિના પણ ભાગલા થવા જોઈએ અથવા તો બન્નેમાંથી કોઈપણ એક ભાઈ પાસે તે સંપત્તિ ન રાખી તેનું ટ્રસ્ટ કરાવવું જોઈએ. હવે પેલા ટ્રસ્ટી બનવાના શોખીન ભાઈ મારી પાસે આવ્યા અને બોલ્યા—“આપ એવા સિદ્ધાંતવચનો શોધી આપો કે જેથી અમારા શ્રીઠાકોરજીની સંપત્તિના ભાગલા કે ટ્રસ્ટ બન્નેને ગેર કાયદેસર ઠરાવી શકાય”. પારકી

સંપત્તિઉપર ટ્રસ્ટી થવું ઘણું સહેલું છે પણ પોતાની સંપત્તિ ટ્રસ્ટમાં ફસાતી હોય તો ટ્રસ્ટી બનવાના શોખીનો પણ સિદ્ધાંતવચનો શોધવા તલપાપક થાય છે! એટલેજ તો હાથીના ચાવવાના અને શોભાના એમ બે જાતના દાંત હોય છે! એમ શ્રીઠાકોરજીની બાબતમાં આપણા માર્ગના ધનિક વેષ્ણવોના હૃદયમાં બાળકોના શ્રીઠાકોરજી અને પોતાના શ્રીઠાકોરજી ની બાબતમાં બે જાતની માન્યતાઓ પ્રસરે છે: ગો.બાળકના એટલે વ્યલિક ટ્રસ્ટના શ્રીઠાકોરજી અને પોતાના એટલે... તમારું તે આપણું સહિયારું અને મારું મારા બાપનું'' કારણ એકજ કે કેટલાક ગો. બાળકો વેષ્ણવોથી સેવા-મનોરથના નામે પૈસા માગે છે. હવે સેવા-મનોરથના નામે પૈસા માગે એટલે ધનિકો શરુઆતમાં દાનવીર, પ.ભ. બની અન્ને શૂરવીર ટ્રસ્ટી બની જતા હોય છે. મહારાજ પોતે પોતાના ઘરમાં પોતાના સેવકોના સેવક બની જતા હોય છે! ભક્તિમાર્ગીય દેન્યને કારણે થયેલા દાસાનુદાસો નહિ; બલ્કે ભીતિમાર્ગીય ક્ષુદ્રક સ્વાર્થને કારણે થયેલા ટ્રસ્ટીઓના દાસાનુદાસો!

ગોસ્વામી બાળકોની પણ એક વિટંબણા હોય છે કે તેઓના ટ્રસ્ટમાં આ માર્ગમાં અને ગુરુગાદી પ્રત્યે અખંડ નિશ્ચલ શ્રદ્ધા ધરાવનાર સાધારણ વેષ્ણવોને કોઈ દિવસ ટ્રસ્ટી બનાવવામાં આવતા નથી. શ્રદ્ધાદરવિહીન ધનિક વેપારી વેષ્ણવો(?)નેજ ટ્રસ્ટી બનવામાટે કાબેલ માનવામાં આવતા હોય છે. કેમકે ભીતરખાનેથી ગો. બાળકોને પણ મંદિરના નામે ધંધોજ ચલાવવાની મનોવૃત્તિ પ્રબળ હોય છે. તેથી તે ધનિકો બિચારા ક્ષમ્ય હોય છે. તેઓને ધર્મ આચરવાની કે જાણવાની ગરજ એટલી તીવ્ર નથી હોતી, જેટલી વેચાતી દરેક વસ્તુને ખરીદીને પાકીટ હલકી કરી લેવાની જબરદસ્ત પુમારી હોય છે. એટલે તેઓ સ્વભાવથી લાચાર હોય છે!

પ્રશ્ન (૧૩=૧૫)

આરબ (દુબઈ) ભૂમિમાં પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવ મંદિરો બંધાયા છે. આવા ભયસ્થાનવાળા દેશમાં મંદિર બાંધીને વૈષ્ણવોએ; અને ત્યાં પુષ્ટ કરી શ્રીઠાકોરજી પઘરાવી આપનાર ગોસ્વામી બાળકોએ કંઈ જોઈું કર્યું છે? હવે તો ઈંગ્લેન્ડ-અમેરીકામાં પણ આપણા મંદિરો બંધાયા છે.

ઉત્તર (૧૩=૧૫)

વિદેશોમાં વસતા પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવોમાટે નિર્માણ થતા જાહેર મંદિરમાટે પૂ. પા. વિદુષી સુશ્રી ઈન્દિરાબેટીજીએ પોતાના પુસ્તકવરૂપને:—

સાત સાગર પાર શ્રીજી દોટ મૂકી આવજો.
સાથે શ્રીયમુનાજી અને વલ્લભપ્રભુને લાવજો!!
ગોપ ગોપીજન અને શ્રીરાધિકા ને લાવજો!
ગોલોક ગોકુલ ની લીલા બધી અહીં સ્થાપજો!!
વૈષ્ણવજનોના ચિત્તમાં ભક્તિ દઢાશ્રય સ્થાપજો!
પ્રતિબંધક તન્તુઓ વચલા સહુના કાપજો!!

('વ્રજરેણુ' પુ. એસ. એ.પુષ્ટ: ૨૧થી સાભાર)
આમ વીનવીને પઘરાવી આપવાના સમાચાર મેં વાંચ્યા ત્યારે તે મને મૂંઝવતા હતા. સાત સાગર પાર જાહેર મંદિરમાં બિરાજનાર શ્રીજીને શ્રીગોપ-ગોપીજન શ્રીરાધિકાજી શ્રીયમુનાજી શ્રીવલ્લભપ્રભુ મળશેજ નહિ તો લાવશે કેવી રીતે? ગોલોક-ગોકુલમાં તો પ્રભુ શુદ્ધ-શુદ્ધ પુષ્ટિભાવાત્મક હોય છે—ત્યારે જાહેર મંદિરમાં બિરાજતા શ્રીજી તો ધંધાકીય ભાવાત્મક હોય છે (અત્ર મૂલનામોક્તિ: ભજનકર્તુ: અભિપ્રાયેણ અન્યથા તદસંભવાત્'' શ્રીપ્રભુચારણ-કૃત સિ. મુ. વિ. ૧૬)તેથી પ્રતિબંધકારક તન્તુઓને કાપી

વૈષ્ણવજનોને ચિત્તમાં ભક્તિ દઢાશ્રય, તેવા પ્રભુ સ્થાપીજી કેવી રીતે શકે? આ મારી મૂંઝવણનું સમાધાન તાબેતરમાં 'વૈષ્ણવ-પરિવાર'માસિકમાં પ્રકાશિત થયેલ પૂ. પા. બેટીજીના વક્તવ્યથી મળી ગયું છે. તે અક્ષરશઃ ઉઘ્ઘૃત કરી રહ્યો છું:—

“શ્રીમહાપ્રભુએ જુદા-જુદા મંદિરોની પ્રણાલિકા ઊભી કરી નથી; પણ એમાં જગદ્ગુરુ શ્રીવલ્લભાચાર્યનો એક લાંબો દષ્ટિકોણ હતો: પ્રત્યેક વૈષ્ણવનું ઘર નંદાલય બનવું જોઈએ, પ્રત્યેક વૈષ્ણવના ઘરમાં એવો આનંદ આવવો જોઈએ, જેવો આ ગોપીઓને પોત-પોતાના ઘરમાં આવતો હતો. પણ આજે શું થયું છે? આપણે આપણા ઠાકોરજીને એક બાજુ ફેંકી દીધા છે. જે આનંદની અનુભૂતિ એ સ્વરૂપથી કરવી જોઈએ એ કરતાં નથી.

હું થોડાક વૈષ્ણવોનો તમને દાખવો આપું. એક મંદિરની બાજુમાં એક બહેન રહે એમને ત્યાં ઠાકોરજી બિરાજે. મંદિરની આરતીના (મારા શબ્દોમાં પુષ્ટિભાવનાના મૃત્યુના) ઘંટા એમને ઘેર સંભળાય. સેવા કરવા બેઠેલી એ બહેન ઠાકોરજીના વસ્ત્રો કાઢી સ્નાન કરાવતી હતી ત્યાં આરતીના (મારા શબ્દોમાં પુષ્ટિભાવનાના મૃત્યુના) ઘંટા પડ્યા. પેલી ઠાકોરજીને પડતા મૂકીને મંદિરે દોડી, થોડી વારે ઘેર આવી. હવે વિચાર કરો, એવી રીતે કોઈ સેવા કરે તો એમાં સેવાનો આનંદ આવે ખરો? અહીં તો પ્રત્યેક વૈષ્ણવનું ઘર નંદાલય છે. અને આવી રીતે અંતર જગૃત હોય તો પ્રત્યેક વૈષ્ણવના ઘરમાં શ્રીમહાપ્રભુજીની કામિથી અને કૃપાથી પૂર્ણ પુરુષોત્તમનો અનુભવ થઈ શકે છે.”

(“વૈષ્ણવ-પરિવાર” અંક નૂન ૮૦ પૃષ્ઠ ૨૫)

હું મુક્ત હૃદયથી આજે બેટીજીની પુષ્ટિજીવો અને પ્રવાહિજીવો ને પૃથક-પૃથક પારખી શકવાની વિચક્ષણ

આંતરિક શક્તિથી અતિશય પ્રભાવિત થયો છું. તે દેશો કે જ્યાં બેટીજીએ ધંધાકીય મંદિરો ખોલ્યા છે ત્યાં કાં તો મોટે ભાગે પુષ્ટિજીવોની અછતજ હશે કાં તો તેમનામાં આસુરાવેશ વધી ગયો હોવો જોઈએ! એટલે, હોડાહોડામાં કોઈક ને કોઈક રીતે બ્રહ્મસંબંધ દીક્ષા લઈને જે ત્યાંના પ્રવાહી કે આસુરાવેશી પુષ્ટિજીવો પુષ્ટિમાર્ગમાં ઘુસી ગયા છે, તેમના અનધિકારનો ઊંડો વિવેક રાખીને પૂ. પા. બેટીજીએ પોતાનાદ્વારા પુષ્ટ શ્રીગોવર્ધનનાથજીને પધરાવી આપ્યા હશે! આમ હવે મારી મૂંઝવણ દૂર થતા પૂ. પા. શ્રીબેટીજીની “સાત સાગર પાર” કવિતામાં રહેલો ગૂઢ અભિપ્રાય હવે થોડોક-થોડોક સમજમાં પણ આવવા મંડ્યો છે. પૂ. પા. બેટીજીએ જેકે કવિતા કદાચ અમેરીકાની ભૂમિપર લખી હશે; પરંતુ કવિચત્રીની ભાવભૂમિમાં ભારતજ વસેલું હોવાથી, તેઓ શ્રીજીને વીનવી રહ્યા છે કે તનુવિત્તજસેવા એમના પોતાના ઘરમાં સ્વીકારવા સાત સાગર પારથી દોટ મૂકીને શ્રીનાથજી પાછા ભારતભૂમિમાં આવજો. જેઓ પોતાના ગૃહમાં ભગવત્સેવા કરવાના અધિકારી નથી છતાંય પુષ્ટિભાવનાની મૃત્યુના ઘંટાનાદથી મોહ પામી જાહેર મંદિરોમાં દોડાદોડજ ફક્ત કરવા માંગતા હોય, તેમના હૃદયમાંથી પ્રજ્વલતો શ્રીરાધિકાજી શ્રીયમુનાજી અને શ્રીમહાપ્રભુજી ને ભારતમાં પધરાવી લાવજો. ગોલોક ગોકુલની બધી લીલાને અહીંયાં ભારતભૂમિમાંજ સ્થાપજો. હકિકતમાં પુષ્ટિજીવો, પરંતુ આસુરાવેશને કારણે પુષ્ટિભાવનાના મૃત્યુઘંટથી મોહ પામેલા જીવોમાટે પણ પોતાની દયાલુતા પ્રકટ દેખાડતા પૂ. પા. બેટીજી આ કવિતામાં પ્રભુને વિનવી રહ્યા છે કે “વૈષ્ણવજનોના ચિત્તમાં ભક્તિ દઢાશ્રય સ્થાપજો. (મારા શબ્દોમાં ગૃહસેવાના સિદ્ધાંતશુદ્ધ આગ્રહને તોડનારા જાહેર મંદિરોના) પ્રતિબંધકારક તનુઓ વચલા સહુના કાપજો!

ખરેખર શ્રીપુરુષોત્તમજીના ઘરને શોભાપમાન કરનાર પૂ. પા. બેટીજીએ દરેકે-દરેક પગલા મોગ્ય વિવેક વાપરીનેજ લીધા છે. તેથી હવે મારા હૃદયમાંથી બધીજ મૂંઝવણ

અને ભ્રાન્તિઓ દૂર થઈ છે. શ્રીમહાપ્રભુજી પૂ.પા.બેટીજીને આપણા માર્ગની યોગ્ય યોગ્યતર યોગ્યતમ સેવા આપવાનું ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિગત ઘનારું સામર્થ્ય પ્રદાન કરે!

એક ભાઈ શંકા કરતા હતા કે સહેજ રીતે સંભલી શકે છે કે આ ઉદ્દેશારો જાહેર મંદિરમાં પોતાના પુષ્ટિસ્વરૂપોને પધરાવનાર પૂ. પા. બેટીજીના ન પણ હોઈ વે. પ.ના તંત્રીની અથવા પ્રવચનની પ્રેસકોર્પી બનાવનાર કોઈક ત્રાહિત વ્યક્તિની અનધિકારચેષ્ટા પણ હોઈ શકે છે. કોઈ પણ સંજોગોમાં જેના નામે આ સિદ્ધાંતયુક્ત શબ્દાવલી છપાઈ છે તેઓશ્રી પોતે પોતાનો અભિગમ રજૂ ન કરે ત્યાં યુધી ઉપર જાણાવેલ વ્યાખ્યાન મારી સમજામાં ઠીક બેસે છે. કેમકે આટલી ધગશથી પુષ્ટિમાર્ગની સેવામાં જીવન સમર્પણ કરનાર પૂ.પા.બેટીજી પોતાને જે પુષ્ટિમાર્ગચાર્યોના સિદ્ધાંતમુજબ માન્ય ન હોય તેવી વિપરીત કૃતિ તો કરી શકતાજ નથી.

જ્યાં યુધી ત્યાં સ્થાપિત મંદિરોના પુષ્ટિમાર્ગીય અહેવાલનો પ્રશ્ન છે, તે સન્દર્ભમાં હાલમાં થયેલ એક સંવાદનો ઉલ્લેખ કર્યા વિના રહી શકાતું નથી.

ત્યાં અમેરિકામાં ચાલતા જાહેર મંદિરની વહીવટ સમિતિના સભ્ય એક ભાઈ મારી પાસે આવ્યા. તેઓ બતાવતા હતા કે મોટાભાગના અમેરિકામાં વસતા પુષ્ટિમાર્ગીયો આઠવલેજીની સ્વાધ્યાય-ચળવળ સાથે સંકળાઈ રહ્યા છે, તેથી તેઓ આપણા તથાકથિત પુષ્ટિમાર્ગીય મંદિરમાં સભાહોલમાં સ્વાધ્યાય ગોઠવવા માગતા હતા. હવે જે તે સ્વાધ્યાયી પુષ્ટિમાર્ગીયોને છૂટ આપવામાં આવે તો જતે દહાડે આપણું કેન્દ્ર તેઓ પચાવીજ પારે. એટલે અગમચેતી રાખીને જન્મદિન-વિવાહ વિગેરે લોકિક આયોજનોમાટે ભારે અપવાનું શરૂ કર્યું છે. તેથી મંદિરની બેઠી આવક પણ બની ગઈ છે; અને તે સ્વાધ્યાયી વૈષ્ણવોને 'ના' કહીને મનક્રાંતિ પેદા થાય તેવો પ્રસંગ પણ ટળી ગયો છે.

આવી વિચિત્ર વાત સાંભળીને મેં પૂછ્યું: પણ જે આપણે પોતે ત્યાં આપણા ગ્રન્થોના સ્વાધ્યાય સત્સંગનો કાર્યક્રમ ગોઠવ્યો હોત તો વધુ ઉત્તમ ન થાત ?

તેઓ બોલ્યા: પુષ્ટિમાર્ગમાં એ બધું ન ચાલે (એટલે છાપ્પનભોગના ધંધાકાંધ ભવાડા ચાલે પરંતુ સ્વમાર્ગીય સિદ્ધાંતોનો સ્વાધ્યાય ન ચાલે !).

તેઓએ પોતે મને જણાવ્યું કે આપણાજ પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવો જ્યારે સ્વાધ્યાયમાટે ભેગા થાય ત્યારે પિનડ્રોપ સાયલેસ થઈ જતું હોય છે; પરંતુ આપણા મંદિરોમાં મનોરથો કે ઉત્સવો ના દર્શન કરવા આવે ત્યારે ગામની લપ્પન-છાપ્પન ધાંધલ-ધમાલ કરી નાખતા હોય છે.

પછી તાજેતરમાં ત્યાં પ્રવાસ કરનાર મહારાજશ્રીઓના કાર્યક્રમ અને તેમાં સાંપડેલ સફળતાનો ખ્યાલ મેળવવા મેં પુછવાનું શરૂ કર્યું. તેના અનુસંધાનમાં તે ભાઈ બોલ્યા: પૂ.પા.ગો.શ્રીરમેશકુમાર મહારાજશ્રી પણ અમારા મંદિરમાં પ્રવચન કરવા પધાર્યા હતા. તનુવિતજા-ગૃહસેવા વિગેરેની વાતો તેમણે મંદિરમાં શામાટે કરી તે સમજાવું નહીં! સિદ્ધાંત હોય અને કહેવુંજ હોય તો મંદિર સિવાય બીજા કશું કહેવું જોઈતું હતું—મંદિરમાં સિદ્ધાંત કહેવાથી કેટલીબધી ગેરસમજ લોકોમાં ઊભી થઈ ગઈ! અમુક વૈષ્ણવો પૂછવા લાગ્યા કે આમાં સાચું શું છે? પણ મેં સમજાવી દીધું કે આ તો મહારાજોના આપસી વિવાદ છે, તેમાં આપણે પ્રવવા જરૂં નથી! આવી થોડીક બાધાઓ આવે છે પણ એકંદરે મંદિર હવે સ્પરખી રીતે ચાલી નીકળ્યું છે, જે વૈષ્ણવો દર્શન કરવા આવે છે તે સૂકામેવાના પેક્ટસ એટલા બધા લાવે છે કે સામગ્રી પણ ધરી શકાતી નથી. તેનું શું કરવું એ વિચાર કરવો પડે છે!

મેં કહ્યું: મંદિરની સાથોસાથ સૂકામેવાની એક દુકાન કેમ ખોલી નથી લેતા ?

તેઓ બોલ્યા: ઠાકોરજીને ભેટ આવેલ સામગ્રી વેચી શકાય!

હું બોલ્યો : શ્રીઠાકીરજીને પોતાને વેચી શકાતું હોય તો ભેટ ધરેલા સૂકામેવા કેમ ન વેચી શકાય ?

મારા કરેલા ઉપહાસની ઉપેક્ષા કરતા તે ભાઈ બોલ્યાં : આજે નહિ તો કાલે આં નહિ તો બીજો કોઈ ઉપાય શોધવો તો પડશે.

એટલે ધંધાકીય ભગતીના ભવાડાનો આ દર્દનાક શેપ આપણે, ત્યાં લગાડી દીધો છે. તેથીજ પુષ્ટિભાવનાની મુન્યુનો એવાન કરનારા મુન્યુધંટના રાણકાર હવે ત્યાં પણ સંભળાઈ રહ્યા છે !

આપણી આવી વૈચારિક અને ભાવનાકીય નપુંસકતાને જોઈને, મને ખરેખર તીવ્ર આંતરિક પીડા થાય છે ! આપણા માર્ગના સિદ્ધાંતથી વિરુદ્ધ જવાનું આ દુષ્પરિણામ છે.

જેમ શાસ્ત્રીય જૂની પ્રણાલિકામુજબ વણાશ્રમ-ધર્મનિયાયિઓએ પોતાની પ્રાથમિક વયમાં બ્રહ્મચર્ય રાખવાનું અને વિદ્યાભ્યાસ (વાગ્મજ્ઞ) કરવાનું વિધાન હતું. તે સંપન્ન થતાં યુવાવસ્થામાં સમાવર્તનપૂર્વક ગૃસ્થાશ્રમમાં પ્રવેશ કરી સ્વગૃહમાં ક્રિયાયજ્ઞ કરવાનું વિધાન હતું. ઉત્તરાવસ્થામાં વાનપ્રસ્થાશ્રમમાં અને સંન્યાસાશ્રમમાં માનસિક યજ્ઞ કરવાનું વિધાન હતું. તેના સમાનાન્તરે આપણે ત્યાં શરણાગતિ દીક્ષા લઈ, સ્વમાર્ગીય સિદ્ધાંતોનું અવગાહનપૂર્વક વિવેક-ધૈર્યશ્રિયં કેળવવાની પ્રક્રિયા હતી. તે વિદ્યાસમ્પાદનના તંપમાં રુચિ રાખવાના ઢેકાણે સ્વગૃહમાં સ્વતનુવિત્તજ સેવાના ભૂંડા ભાગલા પાડીને જાહેર પ્રદર્શનો કરી આપણા પુષ્ટિમાર્ગીય બ્રહ્મચારિઓને આપણે આજે અયોગ્યાધિકારિક ઉત્તેજના (પ્રી-મેઓર એક્સાઈટમેન્ટ) ની અસ્વસ્થ પ્રણાલિકાદ્વારા નપુંસક બનાવી દીધાં છે. તેથી સ્વમાર્ગીય સિદ્ધાંત કે ભાવના થી સદંતર નાવંકેફ લોકો સિદ્ધાંતથી સર્વથા વિરુદ્ધ જાહેર પ્રણાલિકાથી નિરર્થક ઉત્તેજિત બની-બની પોતાનું ભક્તિમાર્ગીય પૌરુષ ગુમાવી બેઠા છે ! તેથી આપણા સિદ્ધાંતોના સ્વાધ્યાયમાં તેમને રુચિ રહી નથી. તેથી આઠવલેજીનો સ્વાધ્યાય ગમે તેમને રુચિ રહી નથી. તેથી આઠવલેજીનો સ્વાધ્યાય ગમે છે; અને તે છતાંય આપણા માર્ગમાં ધંધાકીય જાહેર

મંદિરો ચલાવવાની ખોટી રીતને પ્રોત્સાહનમાં આપે જાય છે; તે બાબતમાં પાછા આઠવલેજીના ઉપદેશને પણ અનુસરતા નથી. એટલે “ ન ખુદા હી મિલા ન વિસાલે સનમ ન ઈધરકે રહે ન ઉધરકે રહે.” બોલેલી સ્થિતિમાં સંડોવાઈ ગયા છે. આપણા માર્ગના મહારાજશ્રીઓને પ્રણા પોતાની પૂજારિતાના અપકર્ષમાં વાંધાજનક લાગતું બંધ થવા જઈ રહ્યું છે. વૈષ્ણવોને તો ધરમના વિચારતા ધર્તીગના ખરીદદાર બનવા સિવાય બીજો કોઈ શોખ ગમતોજ બંધ થયો છે. શું આનુ નામ ‘વજ્રભ-સંપ્રદાય’ હોઈ શકે ? નહિ ! નહિ ! નહિ !

પુષ્ટિમાર્ગીયો ! તમારી ભીતર રહેલ પુષ્ટિમાર્ગની દિવ્ય અસ્મિતાને પુનરુજ્જીવિત કરો ! પોતાના સ્વમાર્ગીય દિવ્ય સિદ્ધાંતોનો સરખો અભ્યાસ મનન-ચિંતન કરી તેને અમલમાં લાવવાનું શૌર્ય દાખવો !

શ્રીમહાપ્રભુજીઆટે ગવાયું છે... “ કોન રસ ભૂતલ પ્રકટ ભયો ! ધરધર નન્દનન્દન ફલકૂલ્યો સેવાત્રિધિ સિખયો. આપુન કિયે રસાલ રીતસો : શ્રીવજ્રભ ગિરિધર રિજ્યો ” શ્રીવજ્રભના આ દિવ્ય સિદ્ધાંતને તમે અર્થહીન ન બનાવો ! જાહેર મંદિરમાં આ પદ નહિજ ગાઈ શકો !

ક્યાં ગયો તમારો તે દિવ્ય મનોરથ અને તે દઢ વિશ્વાસ કે :—

રુચિર પદકમલ શ્રીવજ્રભાધીશકે રેન ઔર દિવસ નિજશિરસિ ધરિયે ।

ગહત દઢ બ્રાંહ નિહિં કાજ શીનન્દસુત પત્ર ફલ પુષ્પ સેવાનસરિયે ।

પ્રેમભાવને નિકટ સંતત રહત રાખ વિશ્વાસ વ્રતને ન ટરિયે ।

શ્રીવજ્રભ ગિરિધરન હિત પ્રકટ લક્ષમણસુવન ભક્તકે ભવનમે વાસ કરિયે ॥

આત્મવિનાશના સાધનને વહોરતા પહેલા એકવખત

શાંતચિત્તે પુષ્ટિમાર્ગીય પારમાત્મિક સિદ્ધાંતોનો ઊંડો વિચાર કરો! બસ એટલામાત્રથી શ્રીમહાપ્રભુ તમારાઉપર પ્રસન્ન થઈ એવી કૃપાવૃદ્ધિ કરશે કે તમને તમારા ઘરમાં પુષ્ટિપ્રભુને સેવવાનો એવો અનેરો દિવ્ય મનોરથ જગશે કે પુષ્ટિભાવનાની મુનુષ્યંતરસમી જાહેર મંદિરોની અમંગલ ધ્વનિ પોતાની મેળે શમી જશે!

નિષ્ઠયાનુષ્ઠિત ભક્તેશુપદિષ્ટ મહાપ્રભો: ॥

અમંગલાનાં શમનં મંગલાનાં હિ વર્ધનમ્ ॥

પ્રશ્ન (૧૪=૧૬ નો સારાંશ)

મંદિર વગર આપણે નિરાધાર જેવી લાગણી અનુભવીએ છીએ. અખબારોમાં ક્યાંક છપ્પનભોગ, અન્નકૂટ, હિહોલા, ઘટાઓ ની ઝાંકીના અનોરથોની જાહેરાત વાંચતાં સાચા યેષ્ઠાવળા મનમાં જબરદસ્ત ઉત્કંઠા જાગતી હોય છે.

ઉત્તર (૧૪=૧૬)

મંદિર વિના આધુનિક પુષ્ટિમાર્ગીયોને નિરાધાર થઈ જવાની લાગણી અનુભવાય છે. તેમજ બીજે ક્યાંય મનોરથોની જાહેરાત વાંચતા જબરદસ્ત ઉત્કંઠા જાગી જતી હોય છે. તે બન્ને ખરેખર સૌ એ સૌ ટકા સાચી વાત છે, સાથોસાથ સૌ એ સૌ ટકા પુષ્ટિમાર્ગીયોને જગતમાં માથું નીચે કરવું પડે, તેવી લજ્જા-ગલાનિ-જનકજ્ઞ ફક્ત નહિ બલકે કોઈપણ સાચા પુષ્ટિમાર્ગીયોને અતીવ કષ્ટદાયક હકીકત પણ છે.

કેમકે જે માર્ગના અનુયાયી પોતાના મૂલ આચાર્યના માર્ગવિશિષ્ટતાકારી સિદ્ધાંતોમાં નિષ્ઠા ખોઈને, સદનતર સિદ્ધાંતવેપરીત્યમાંજ ઉત્કંઠા સંતોષ અને કૃતકૃત્યતા માનતા થઈ જાય, ત્યારે તેવાઓને તે ચોકકસ માર્ગના અનુયાયી

તરિકે પોતાની જાતને ઓળખાવીને, માર્ગના મૂલ આચાર્યની દૂર ટેકડી ઉડાવવાનો કોઈ અધિકાર રહી જતો નથી.

આજ પ્રજાવલીમાં આગળ જઈને ૨૧ માં પ્રશ્નમાં પ્રશ્નકર્તા ભાઈએ એક વિધાન કર્યું છે—“...વજ્રભાચાર્યજીનો સિદ્ધાંત કેવળ ‘ઘર-મંદિર’ માટેનો હોયતો તે તે જમાનાના સંજોગો અનુસાર ઘરેલો હશે...” પરંતુ જે સૂત્રિ / મંદિર-ભંજક વિધર્મિઓની ભીતિને વીધે શ્રીમહાપ્રભુજીએ ગૃહસેવાનું સમર્થન કર્યું હોત તો શા માટે સર્વનિર્ણયનિબંધની કારિકાઓ ૨૨૫—

૨૫૪માં વિશદ્ રીતે ગૃહસેવાની આવશ્યકતા સમજાવીને ૨૫૫—૨૫૬મી કારિકાઓમાં જ્ઞેનાથી ગૃહસેવા ન નભે તેવા પુષ્ટિજીવોમાટે—“પ્રપત્તિમાર્ગમાહ જગન્નાથે વિદ્યેલે ચ શ્રીરંગે વેકંટે તથા યત્ર પૂજાપ્રવાહસ્સ્વાત્ તત્ર તિષ્ઠેત તત્પરઃ” વચનમાં પુષ્ટિમાર્ગીયોમાટે મર્યાદામાર્ગીય પૂજાપ્રણાલીવાળા પ્રસિદ્ધ મંદિરોવાળા તીર્થસ્થળોમાં ભગવત્પૂજામાં તત્પર રહેવાનું વિધાન આપશ્રીએ કર્યું?

એટલે જે ખરેખર કોઈ પુષ્ટિમાર્ગીયોને, પુષ્ટિમાર્ગીય હોવા છતાંય, પુષ્ટિમાર્ગીય સિદ્ધાંત અને સાધનાપ્રણાલીની સાથેજ જે રૂઢ દેશ ન હોય તો શામાટે પોતાની નિરાધાર હોવાની માનસિક અસ્વસ્થતાનો ઉપચાર પોતાના ગામનાં મર્યાદામાર્ગીય વૈષ્ણવ-મંદિરોમાં ન કરવું જોઈએ? પોતાની શ્રદ્ધાનો આધાર આવા મર્યાદામાર્ગીય મંદિરોને બનાવતા કોઈક સૈદ્ધાંતિક બાધ પણ નથી આવતો. શ્રીપુરુષોત્તમજી આની વ્યાખ્યા કરતાં સુસ્પષ્ટ શબ્દોમાં દુટ આપે છે:—

‘સર્વધર્માનુ...’ ઈત્યત્ર ‘એક’ પદાદ્ અન્યાશ્રયઃ સર્વથા બાધકઃ ઈતિ બોધયિતું ‘તત્પર’ પદસ્ય તાત્પર્યમાણુઃ ‘પ્રપત્તી’ ઈત્યાદિ, ‘તત્પરઃ તિષ્ઠેદ્’ ઈત્યર્થઃ. સ્થાનાન્તરસ્થાપિ સંશ્રદ્ધર્થમાણુઃ ‘પૂજા’ ઈત્યાદિ. એતસ્યૈવ શેષો વિવેકધર્મશ્રય-કૃષ્ણાશ્રયો ભૈયો.”

એટલે કે અન્યાશ્રય બાધક હોવાથી જે ભગવત્સૂત્રની પૂજા કરતા અન્યાશ્રય ન થતો હોય ત્યાં પૂજામાં તત્પર થઈને રહેવું જોઈએ. જેમકે જગદીશજી, પાંડુરંગ વિઠોબા,

શ્રીરંગજી, તિરુપતિબાલાજી ના સ્થાનો ગણાવ્યા તે સિવાયના પણ આવા વિષ્ણુપૂજના સ્થલોમાં અન્યાયપદોષનો બાધ આવતો નથી.

આટલી બધી છટ ઢોવા છતાંય જાણીજેઈને શ્રીમહાપ્રભુના દિવ્ય સિક્કાંતનો ભંગ કરીને અલૌકિક ગૃહસેવાની પ્રણાલીના ધંધાકીય જાહેર ભવાડાઓ કરવા; અને શ્રીમહાપ્રભુને તેમના ઉપદેશોને અને માર્ગને વગોવવાનો જ દુરાગ્રહ કઈ જાતની આંતરિક દ્વેષપ્રંચિથી પ્રેરાયેલો છે, તેનું માનસ તજજ્ઞો પાસેથી નિરાકરણ મેળવવું જોઈએ. બાકી ધર્મવિરુદ્ધ શુદ્ધ લાગણીઓને જ યંપાળવાની જો મહત્તા હોય તો કહેવું પડશે કે દારુરિયાઓને દારુ પીધા વિના નિરાધાર બની જવાની લાગણી ક્યાં નથી થતી અને દારુની જાહેરાત વાંચીને જબરદસ્ત ઉત્કંઠા ક્યાં નથી જાગતી? તેમજ જુગાર વિગેરેના વ્યસનિઓની પણ હાલત આપણા આધુનિક પુષ્ટિમાર્ગીશો જેવી જ હોય છે. તેથી મધુશાલા અને જુગારના અડા ખોલવાની વકાલત સમાજમાટે કલ્યાણકારી તો નહિ જ નિવરે!

પ્રશ્ન (૧૫=૧૭નો સારાંશ)

“મંદિર નહિ બંધાવવું” એટલે જવાબદારીમાંથી છટકવું છે. લોકજાણી એકત કરી જમીન ખરીદીને મંદિર બાંધવા વચન આપેલા તે વચનભંગ કરનારની પ્રતિષ્ઠા હાસ્યાસ્પદ બની નષ્ટ થઈ જશે.

ઉત્તર (૧૫=૧૭)

લૌકિક સ્ત્રી-પુરુષો પાસે લૌકિક ધનનો ફાળો ઉઘરાવીને મંદિર નહિ બાંધવું તે જેવી રીતે આધિભૌતિક કે નૈતિક જવાબદારીથી છટકવાની ખોટી મનોવૃત્તિ છે, તેમજ બ્રહ્મસંબંધ

લઈને એટલે અલૌકિક પુરુષોત્તમ શ્રીકૃષ્ણ શ્રીયમુનાજી વિગેરે પાસેથી અલૌકિક પુષ્ટિધનનો ફાળો ઉઘરાવીને ખોતાના ઘરમાં સેવાના સિક્કાંત અને કર્તવ્ય થી વિરુદ્ધ જાહેર મંદિરોમાં ભટકવું તે પણ ખોતાની આધ્યાત્મિક કે ધાર્મિક જવાબદારીથી છટકવાની જ હલકી વૃત્તિ છે. જેનું અલૌકિક પુરુષોત્તમને છેતરવા હૃદય ખંચકાતું ન હોય તેને લૌકિક પુરુષોને છેતરવામાં લજ્જા કે ભીતિ નો ભાવ પણ એક અતિશય હાસ્યાસ્પદ બીના છે. હજી પણ લોકજાણીને અને ખરીદેલી જમીનને મર્યાદામાર્ગીશ પૂજાપ્રણાલીના મંદિર બાંધવામાટે વાપરીને નીતિ અને સ્વધર્મ બંને જાળવી શકાય છે, જો સત્સંગ-હાલ પ્રત્યે આગુગમો જ હોય તો નહિતો શ્રીમહાપ્રભુ અને શ્રીપુષ્ટિપ્રભુ ને આપેલા વચન પ્રત્યેની વફાદારીનો આગ્રહ વધુ પ્રબળ હોવો જોઈએ જ. શું શ્રીમહાપ્રભુ આપણને ઉપેક્ષા કે તિરસ્કાર ની દૃષ્ટિથી હાસ્યાસ્પદ કૃતકની માને તેની જરાય ભીતિ આપણા હૃદયમાં બાકી નથી રહી? કઈ જાતનું ચિન્તન, આપણે પુષ્ટિમાર્ગી હોવાના દંભ સાથે કરવા માગીએ છીએ?

પ્રશ્ન (૧૬=૧૮નો સારાંશ)

આદર્શ મંદિરની ભાવના બાવાશ્રીની પણ છે જેમાં ગૌશાળા, પાઠશાળા, પુષ્પવાટિકા વિગેરે હોય. પુષ્ટિમાર્ગ શૂરાનો માર્ગ છે તેથી દઢતા-વિનય સાથે બાવાશ્રીને વચન આપો કે આદર્શાનુરૂપ મંદિર બંધાશે.

ઉત્તર (૧૬=૧૮)

આદર્શ મંદિરની ભાવના ક્યા બાવાશ્રીની કહેવામાં આવી રહી છે. તેમનું નામ પ્રથક્તાભાઈએ લખ્યું નથી. પણ મોટે ભાગે આવા ઉલ્લેખ આ પશ્ચાત્તીમાં ચતુર્થપીઠાધીશ્વર

શ્રીસુરેશભાવાને ઉદ્દેશીને કરાયા છે. તેથી તેજ અહીંયાં પાણ અભિપ્રેત હશે એમની 'આદર્શ મંદિર' ભાવના કેવી છે, તે તો તેઓશ્રી પોતે સ્પષ્ટતા કરે તો ખ્યાલમાં આવે. અલબત્ત કોઈપણ સંજોગોમાં પુષ્ટિમાર્ગીયે સેવા (એટલે કે પોતાનાં તનુવિત્તથી અને પોતાના પરિજનોના સાથે તેમજ વ્રજભક્તોના ભાવોની ભાવનાઓ સાથે પોતાના ઘરમાં જાહેર પ્રદર્શન કર્યા વિના અને દેવદ્રવ્યના વિષોપભોગ કે વિષવિતરણ વિના કરવામાં આવતી સેવા) ન્યાં નભતી હોય તેજ આદર્શ મંદિર હોઈ શકે, આમાં ચતુર્થપીઠાધીશ્વર શ્રીસુરેશભાવાને મતભેદ હોઈ શકતો નથી. તે માટે હિમ્મતનગરના શૂરાઓ સામે આવીને વચન આપે તો મને નથી લાગતું કે ચતુર્થપીઠાધીશ્વર શ્રીસુરેશભાવાને તેમાં લેશમાત્રપણ વિપ્રતિપત્તિ હોઈ શકે ?

પ્રશ્ન (૧૭=૧૯ નો સારાંશ)

સત્સંગ હોલ બંધાશે, સત્સંગ કરીશું, પ્રેરણા મેળવીશું, નાણાં ભેગા કરીશું, આ 'પછી-પછી' ક્યાં સુધી ? કા. ... ગાંધી, મુરબ્બી ... કાકા 'મંદિર-મંદિર' કહેતા ગોલોક પહોંચી ગયા.

ઉત્તર (૧૭=૧૯)

જે હિમ્મતનગરના મુરબ્બી વુદ્ધ વૈષ્ણવો 'મંદિર-મંદિર' કહેતા-કહેતા ગોલોકવાસી થઈ ગયા, પુષ્ટિપ્રભુ, તેમને આગામી જન્મમાં 'ગૃહસેવા-ગૃહસેવા' એવું શિશુરૂદન કરતા-કરતા સાચા પુષ્ટિમાર્ગીય ભગવદીયના ઘરમાં જન્મ આપે કે જ્યાંથી તેમનો સ્વ-સ્વગૃહમાં ભગવત્સેવાનો સિદ્ધાંતશુદ્ધ આગહ કદિ શિથિલ ન થાય, તેવી રૂઢપની હું શુભકામના ધરાવું છું !

પ્રશ્ન (૧૮=૨૦ નો સારાંશ)

મંદિરની મૂળ પ્રેરણા પૂજ્ય ઈન્દિરા બેટીજીએ આપી છે, જેઓ દેશના ખૂણે-ખૂણે શ્રીઠાકોરજીના ગુણાનુવાદ કરાવી પુષ્ટિમાર્ગના પ્રચારમાં અતિ પરિશ્રમ ઉઠાવી રહ્યા છે. તેઓશ્રીને જાહેરમાં આપણે વચન આપેલ છે : મંદિર બંધાવીશું. તેઓશ્રીથી રૂ. ૧૦૦૧/- નું દાન પણ સ્વીકારેલ છે, જે બેઠકમાં જમે છે. તેઓશ્રીને આપેલ વચનનો ભંગ કરવો શું ચૈષ્ટાવતા છે ? ગોસ્વામિબાળક સાથે કરવામાં આવેલ વચનભંગનો અપરાધ નહિ લાગે ? તેઓશ્રીએ ભાગવતસમાહ કરવા અને મંદિર માટે જોઈતો સહકાર આપવા શ્રીમુખથી ખાત્રી આપેલ છે... તેઓશ્રીને નાણાં પરત આપવા જશો તો તેઓનું અપમાન લેખાશે. આ પગલું ભરશો નહિ, ગોસ્વામિબાળક અગ્નિસ્વરૂપ હોય છે !

ઉત્તર (૧૮=૨૦)

સેવાના સાચા પ્રકારની બાબતમાં પૂ. પા. ઈન્દિરાબેટી-જીનો અભિપ્રાય આપણે પાછલા પ્રશ્નોત્તરોમાં વાંચી ગયા. તેમણે પોતાનું સમગ્ર જીવન પુષ્ટિમાર્ગના પ્રચારાર્થે સમર્પિત કરેલું છે, તેથી પુષ્ટિસિદ્ધાંતથી વિરુદ્ધ પ્રેરણા તેઓશ્રી નજ આપી શકે. અલબત્ત ઈંગ્લેન્ડ વિગેરે દેશોમાં જન્મ ગાંડરિયા પ્રવાહમાં બ્રહ્મસંબંધ લઈ લેનાર અ-પુષ્ટિમાર્ગીય જીવોના અનધિકારનો ઉડિ વિચાર કરીને ત્યાંનીમાક્ક હિમ્મતનગરના કહેવાતા પુષ્ટિમાર્ગીયોમાંટે પણ જાહેર મંદિરની પ્રેરણા કદાચ આપી દીધી હોય એમ બનવા જોગ છે.

આ પરિસ્થિતિમાં જેઓ ખરેખર મૂલતઃ પુષ્ટિમાર્ગીય ન હોય તેમને પૂ.પા.ઈન્દિરાબેટીજીની પ્રેરણા / આજ્ઞા મુજબ પુષ્ટિભાવનાનાં મૃત્યુઘંટ વગાડનારી જાહેર હવેલી તાકીદે ખોલવી જોઈએ. જેઓ, પરન્તુ, પોતાને સાચા પુષ્ટિમાર્ગીય ગણતા હોય તેઓએ 'વૈષ્ણવ-પરિવાર'માં છપાયેલ લેખ તેઓશ્રીને બતાવીને જાહેર મંદિર બાંધવાની આજ્ઞા તે સાચા પુષ્ટિમાર્ગીઓમાટે બંધનકારી નથી, એવી છૂટ મેળવી લેવી જોઈએ. ભાગવતમાટે તો શ્રીમહાપ્રભુજીની સ્પષ્ટ આજ્ઞા છે :—

પઠનીયં પ્રથન્નેન સર્વલેતુ-વિવર્જિતમ્ ।

વૃન્યર્થં નૈવ યુંજ્યત પ્રાણૈઃ કંઠગતેરપિ ॥

તદભાવે યથૈવ સ્યાત્ તથા નિર્વાહમાચેરત્ ॥

એટલે પુષ્ટિમાર્ગના પ્રચારને તત્પર રહેનાર જે જીવો હોય તેમનામાટે તો પૂ.પા.બેટીજી ભંડોળી ભાગવત નજ કરે ! અલબત્ત જે પ્રવાહિજીવો કે ચર્ચણિજીવો ગાડરિયા પ્રવાહમાં તણાઈને પુષ્ટિમાર્ગમાં ઘુસી ગયા છે, તેમના અનધિકારનો ઊંડો વિવેક દાખવીને એમનેમાટે ક્યારેક એવી ભંડોળી ભાગવત કરતા હશે ! ભગવાન બુદ્ધે પણ આવા આસુરિજીવોને વિમુખ કરવા બુદ્ધધર્મનો ઉપદેશ શું દેશના ખૂણે-ખૂણે નહોતો કર્યો ? એટલે આવી પ્રવૃત્તિઓ પાછળનો હેતુ સામાન્ય માણસની સમજમાં ન આવે એ સ્વાભાવિક છે. જે પોતે ધર્મ-પ્રચારનેમાટે પ્રચુર પરિશ્રમ ઉઠાવતાં હોય તેઓ ધર્મવિરુદ્ધ પ્રેરણા, જ્ઞાનદાન કે દ્રવ્યદાન કરે તે કોઈ પણ બુદ્ધિમાન માણસના ગળે ઉતરી શકે તેવી વાત નથી.

અલબત્ત “અન્તઃશૈવાઃ બહિઃશાક્તાઃ સભામધ્યે તુ વૈષ્ણવાઃ” એવા આધુનિક કથાકારોએ જે આવી (ભંડોળી) સમાહોની શરૂઆત કરી તેમાં આપણા પુષ્ટિમાર્ગીયો તણાઈ જતા હોય તે જોઈને આ માગને બચાવવાનો તેમનો પ્રયાસ લાગે છે. નીતિશાસ્ત્રમાં તેથીજ કહેવામાં આવ્યું છે કે :—

સર્વનાશો સમુત્પન્ને અર્થ ત્વજતં પંડિતઃ ।

અર્ધન કુરુતે કાર્યં સર્વનાશો હિં કુઃસહઃ ॥

સર્વનાશ થતો હોય તો એક અડધા ભાગને જતું કરીને પણ બીજે અડધો ભાગ બચાવી લેવો જોઈએ, કેમકે સર્વનાશ કરતાં અડધો નાશ સારો ! આવી સાવધાન જાગરુક્તાનું મિથ્યા અર્થઘટન તો નજ થવું જોઈએ. હિમ્મતનગરના પ્રસંગે તેઓશ્રીને લાગ્યું હશે કે હિમ્મતનગરના શૂરાઓ “અન્તઃશૈવાઃ બહિઃશાક્તાઃ સભામધ્યે તુ વૈષ્ણવાઃ” કથાકારોના સામાન્ય પ્રવાહમાં તણાઈ રહ્યા છે, એટલે તે વખતે તેમનું અનુકરણ કરનારી કથાદારા—તેમને અપુષ્ટિમાર્ગીય બાહ્ય કથાકારોની કથાનાં આકર્ષણથી મુક્ત કરવા ભંડોળી ભાગવત કયું હોય અને સુરક્ષાદાન પણ કયું હશે. આવા અર્ધનાશ પછી બચેલા અધર્શિની સુરક્ષા કરવાનું સાહસ જો હિમ્મતનગરના પુષ્ટિમાર્ગીય શૂરાઓ નહિ દાખવે તો પ્રારંભમાં વહોરવામાં આવેલ અર્ધનાશનું બલિદાન પણ વ્યર્થ જશે અને સર્વનાશ થઈ જશે ! જે લોકો પૂ.પા.બેટીજીના પ્રયાસથી પુષ્ટિમાર્ગીય તરિકે બચી રહ્યા છે, તેમણે હવે સાચી હિંમત દાખવીને જે વાજબ સિદ્ધાંતોનો અર્ધનાશ થયો હોય તેનું સમારકામ કરીને—સુધારીને હવે સર્વાંગપૂર્ણ પુષ્ટિસિદ્ધાંતની અખંડનિક્ષા કેળવી લેવી જોઈએ. મક્કમ નિર્ધાર કરવો જોઈએ કે ભંડોળીકથાના કે જાહેર મંદિરના પ્રવાહમાં ઓછામાં ઓછા હિમ્મતનગરના શૂરાઓ તો હવે કદી પણ ભાગીદાર નહીં થાય.

આમાં ગોસ્વામીબાળક સાથે કરવામાં આવેલ વચનભંગના અપરાધથી બીવા જેવી કોઈ પણ વાત મને લાગતી નથી. કેમકે આથી વધારે ભયજનક વાત એ છે કે ગોસ્વામીબાળકોને અધિકુળ તરિકે પૂજ્યતા પ્રદાન કરનાર ગોસ્વામિઓના વંશસ્થાપક મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્યને જે, તેમના નામે ગળામાં તુલસીની કંઠી ધારણ કરાવતી કે કરતી વખતે વચનો આપવામાં આવેલા છે, તેમનો

બંગ કરવાની બેદરકારી આપણે દેખાડવા જઈ રહ્યા છીએ.

એટલે કોઈ ગો.બાલક કે બેટીજી ના હજાર રુપિયા પરત આપવા જવામાં પણ તેઓશ્રીના અપમાનની કોઈ વાતજ ઊભી થતી નથી. બલ્કે હિમ્મતનગરના પુષ્ટિ શૂરાઓને બચાવવામાટે તેઓશ્રીદ્વારા કરાયેલા પુષ્ટિસિદ્ધાન્તના અર્ધબલિદાનના ગૂઢ પ્રયોજનની સિદ્ધિ મળી જાણી તેઓ ચોકકસ પોતાના અમીવચનોથી આશીર્વાદજ આપશે! વદ્ધભવંશવિભૂષણ બાલકો યા બેટીજીઓ વદ્ધભના સિદ્ધાંતોમાં અખંડનિષ્ઠાની અભિવ્યક્તિથી અપમાનિત થઈ શકેજ નહિ. થાય તો સૂરજ પશ્ચિમમાં ઉગ્યો કહેવાશે! કેમકે ગોસ્વામી બાળક અગ્નિસ્વરૂપ હોય છે તેનું કારણ અન્તે તો અગ્નિસ્વરૂપ શ્રીમહાપ્રભુજીના વંશજ હોવુંજ છે. એટલે આમાં ભય—સંકોચ—સંશયની કોઈપણ જાતની આવશ્યકતા નથી. તેથી પરત કરી શકાય છે.

પ્રશ્ન (૧૯=૨૧ નો સારાંશ)

આપણે જુદા-જુદા ગોસ્વામીબાળકોને ઓળખવામાટે ગામનું નામ બોલીએ છીએ, દા.ત., અમરેલીવાળા, પોરબંદરવાળા, સૂરતવાળા, જામનગરવાળા, અમદાવાદવાળા વિ.-વિ. તેમજ તે-તે ગામની હવેલીઓને તેમાં બિરાજતા શ્રીઠાકોરજીના નામોથી ઓળખીએ છીએ, ત્યાં મુખિયાઓ સેવા કરે છે તે બધા મંદિરો શું દોષપૂર્ણ છે? તે જાહેર મંદિરોને કારણે શું ત્યાંના યેષ્ઠાવો બધા અપરાધી બની ગયા? નહિ તો હિમ્મતનગરના યેષ્ઠાવોને લાભથી વંચિત રાખવાનો હેતુ શો? સર્વત્ર સર્વજનોમાટે સિદ્ધાંત તો એકજ હોવો જોઈએ.

ઉત્તર (૧૯=૨૧)

ગોસ્વામીબાળકોને ગામના નામે અને હવેલીને શ્રીઠાકુરજીના નામે ઓળખવાની વાતો લોકપ્રચલિત સિદ્ધાંત-અજ્ઞાન અથવા સિદ્ધાંતમાં નિષ્ઠાહીનતા ને આભારી છે. તેથી કોઈ જાતના સૈદ્ધાંતિક નિષ્કર્ષ કાઢી શકાતા નથી. દુનિયામાં કોઈક 'ઘેલાભાઈ' ના નામે પ્રસિદ્ધ હોય તેમનું ઘેલા હોવું જરૂરી નથી. મારા એક ઓળખીતા ચરણદાસભાઈ અવારનવાર પૂછતા હોય છે—“હત્તસંબંધ લીધા પછી પણ અહંકાર જતો નથી તેનું કારણ શું?” તેમજ અમથાલાલભાઈનો પણ ધંધો તો સરખો ચાલે છે—તેઓ કાંઈ અમથાજ્ઞ ફરતા હોય તેવું નથી.

તેમજ અમરેલીવાળા બાળક મુંબઈ પણ બિરાજે છે. કાંઈ અમરેલીમાંજ બિરાજતા હોય તેવું નથી. જામનગરવાળા બાળકો પણ નડીયાદ-ચાપાંસની વિગેરે અનેક ગામોમાં બિરાજે છે. એટલે ઓળખવાના નામોથી કોઈ પણ સૈદ્ધાંતિક કે કાનૂની નિષ્કર્ષ તારવી શકાતા નથી. હવેલીઓમાં, કોઈક હવેલીઓ ત્યાં બિરાજતા ઠાકોરજીના નામે ઓળખાય છે, તો કોઈક મહારાજશ્રીના નામથી પણ. કોઈક વળી ભળતાજ નામથી પણ ઓળખાતી હોય છે. અહીંયાં મુંબઈમાંજ 'ચદુનાથજીની હવેલી' 'મોટી હવેલી' 'લાલબાવાની હવેલી' છે. ગોકુળમાં 'મોરની હવેલી' છે, તેથી ત્યાં કાંઈ મોરોની ઠાકોરજી તરીકે સેવા થતી નથી! વળી ક્યાંક સાત સ્વરૂપની જે હવેલીઓ હોય છે, તેમાં સાતમાંથી એકેય સ્વરૂપ હોતું નથી. એટલે આવી ક્ષુદ્ર વાતોના આધારે સૈદ્ધાંતિક કે કાનૂની નિષ્કર્ષ કાઢવો અત્યંત ક્ષુદ્ર વૈચારિકતાજ છે.

જે હવેલિઓમાં મુખિયાજીઓ સેવા કરે છે તે બાબતમાં સૈદ્ધાંતિક વિટંબણા તનુવિત્તજ્ઞસેવાના નિષ્કર ભાગલા, દેવલક્તાનો અનાચાર વિગેરે દૂષણો તો આપણી નિષ્ઠાવિહીનતાને કારણે આજે આપણને દૂષણ લાગતાજ

બંધ થઈ ગયા છે. હાલમાં, પરંતુ, બંગાલ હાઈકોર્ટ કલકત્તાના પ્રસિદ્ધ વૈકુંઠનાથ મંદિરની બાબતમાં આપેલ ચુકાદો જેવા ભવિતવ્યની સૂચના આપી રહ્યો છે, તેના પ્રત્યે દુર્લભ્ય રાખતા ભવિષ્યમાં વિકરાળ સમસ્યાઓ ઊભી થવાની છે તે ભૂલવા જેવું નથી. જન્મભૂમિ પ્રવાસીના ૧૯મી ફેબ્રુઆરી ૯૧ના અંકમાં આ બાબતના અહેવાલમાં જાણાવવામાં આવ્યું છે કે ટ્રસ્ટમંદિરોમાં વ્યાપાર-ધંધા તેમજ માલિક-નોકર વચ્ચેના સંબંધો રહેલા હોય છે તેથી પૂજારી-મુખિયાઓને કામદારની કક્ષામાં અને મંદિરના વહીવટને ઉદ્યોગધંધાની કક્ષામાં ગણવું યોગ્ય હોઈ ઔદ્યોગિક કાનૂનો તેમના ઉપર લાગુ થવાનું જોઈએ. જાણાવ્યામુજબ હાઈકોર્ટ નોંધ લીધી છે કે જ્યાં માલિક-નોકર વચ્ચેના સંબંધો પ્રસ્થાપિત થાય છે ત્યાં ઉદારતા-ધર્મ, નફા-નુકસાન, સેવા-લોકકલ્યાણ ના મુદ્દાઓ ગૌણ બની જતા હોય છે. ખરી સેવા-ભાવના હોય તો નોકર-માલિકના સંબંધો પ્રસ્થાપિત થઈ શકતા નથી, ત્યાં ઔદ્યોગિક કાનૂન પણ લાગુ થઈ શકતો નથી. પગાર આપીને નોકર તરીકે પૂજારી નીમવામાં આવતા હોય ત્યાં ઔદ્યોગિક કાનૂનમુજબ :—

- (૧) વેતન વધારો
- (૨) મોંઘવારી ભથ્થું
- (૩) સેવાપૂજાની ફરજનો પૂર્વનિર્ધારિત સમય
- (૪) અઠવારિક રજા, હકક રજા
- (૫) બોનસ ભથ્થું
- (૬) માંદગી ભથ્થું

આટલી સુવિધાઓ અધિકારની રૂહે આપવીજ પડશે.

એટલે યુનિયન પણ બનાવી શકાશે અને મંદિરમાં લોક-આઉટ પણ થઈ શકશે. ટ્રસ્ટીઓના પક્ષ લેનાર મુખિયા, ભીતરિયા, જલધરિયા વગેરે નોકરોના યુનિયનની રાઈવલરીને કારણે કદાચ ભવિષ્યમાં મરૂર પણ થશે! “ ટ્રસ્ટી — મહારાજ મુદાબાદ ” ના નારાઓ પણ પોકારવામાં આવશે! અન્ને કાવાદાવાઓ વધશે. મુંબઈના અમારા મોટા મંદિરમાં

દૂધઘરિયા-બાલભોગિયાઓ અધકીની સામગ્રી ધરવામાટે એકરૂદ્ધા પેમેન્ટ(અતિરિક્ત વેતન)ની માંગણી તો કરીજ રહ્યા છે. છતાંય જે વાત સ્વીકારવા આપણે પુષ્ટિમાર્ગથી તૈયાર નથી થઈ રહ્યા તે છે—શ્રીમહાપ્રભુના ઉપદેશોને નિખાલસ શ્રદ્ધાથી સ્વીકારવાની કે અનુસરવાની! આપણે આવા બધા ભવાડા અને ભગભમને બંધ કરવાનું સાહસ પેદા નથી કરી શકતા! આથી વધારે એક જીવિત સંપ્રદાયની વિટંબણા કઈ હોઈ શકે?

એટલે ક્યાંના ગોસ્વામિઓ કે ક્યાંના વૈજ્ઞવો દોષી છે અથવા તો ક્યાંના નહિ, તેવા નકામા વિચારમાં કિંમતી સમયના વેરફાટ કરવા કરતા શ્રીમહાપ્રભુ દ્વારા ઉપદિષ્ટ દિશા ભણી પુષ્ટિમાર્ગઉપર પહેલું બીજું ત્રીજું ચોથું પાંચમું કે છઠ્ઠું જે ડગલું આપણે ભરી શકતા હોઈએ, તે ભરવાનો પ્રયાસ તાકીદે શરૂ કરવાની સત્ત્વર આવશ્યકતા છે. આથી જે બગાડ આપણે કર્યો છે તે ફરીથી હળવે-હળવે સુધારામાં પરિણત થવા મંડશે. ભરવાની શરૂઆત કોણ કરશે? તમને સમજમાં આવે તો તમે! તમે મારા કરતાં કદાચ પાંચ ડગલાં પાછળ હો તો નિરાશ થવાની કે ઈર્ષ્યા કરવાની આવશ્યકતા નથી, કેમકે હું કોઈક બીજાથી પાંત્રીસ ડગલા પાછળ હોઈશ!! જે પુષ્ટિમાર્ગઉપર ચાલવામાટે દિશાનું ચયન આપણે શ્રીમહાપ્રભુના વચનોને આધારે કરીશું તો કોણ આગળ વધી ગયો કે કોણ પાછળ રહી ગયો તે પ્રશ્ન મુદ્દાનો રહી જતો નથી. મુદ્દાની વાત એ છે કે એક-એક ડગલું ભરીને સાચી દિશા તરફ અભિમુખ થવું :—

અસતો મા સદ્ ગમ્ય! તમસો મા જ્યોતિર્ગમ્ય!!

મૃત્યોઃ મા અમૃતં ગમ્ય!!

શ્રીમહાપ્રભુદ્વારા ઉપદિષ્ટ સિદ્ધાંતોથી વિપરીત તે ખોટીદિશા તરફ ચાલવું તે જ અન્યકાર અને મૃત્યુ તરફ લઈ જનારી ખોટીદિશામાં પોતાને ઝંપલાવવું છે. અને ઉપદિષ્ટ દિશા તરફ અભિમુખ થઈ એક ડગલું પણ આગળ

વધવું તે-જ ન્યોતિ અને અમૃતની સાચી દિશા શોધી લેવા જેવું થશે. હિમ્મતનગરના રહેવાસીઓને, પરંતુ, હિમ્મત તો કેળવવીજ પડશે! કિમધિકમ્? અન્તે સિદ્ધાંત તો બધાનેમાટે એકજ હતો-છે-રહેશે, જે આપણે તેમાં નિષ્ઠા રાખીશું તો.

• પ્રશ્ન (૨૦=૨૨ નો સારાંશ)

જે ગામોમાં મંદિર નભી શકતા નથી તેવા દાખલા આપવામાં આવ્યા છે. જેમકે ગાબટ, ચોઈલા, ઉભરાણ વિ. આ ગામના ધર્મિક યૈષ્ટાવો ગામ છોડીને મોટા-મોટા શહેરોમાં જઈ વસ્યા છે; તેથી મુશ્કેલી પડે છે. જ્યારે હિમ્મતનગરમાં તો તે ગામોની જેમ બીજા પણ ગામોના યૈષ્ટાવો આવીને વસી રહ્યા છે; અને શ્રીમંત થઈ ગયા છે... નાના ગામોમાં મંદિરો નભવા મુશ્કેલ છે... પરંતુ હિમ્મતનગરની સ્થિતિ બહુ સુદૃઢ છે... બીજા શબ્દોમાં ભયસ્થાન નથી.

ઉત્તર (૨૦=૨૨)

આ પ્રશ્નની શબ્દાવલી વાંચ્યા પછી કોઈ પણ બહારના વિચારકને એમ લાગ્યા વિના નહિ રહે કે પુષ્ટિભક્તિ ધનિકોનીજ કાંઈક તૂત છે. નિષ્ક્રિયન પધનાભદાસ જેવા, સૂત કાંતનારી કિશોરીબાઈ જેવા વૈષ્ણવોની જૂની વાતચિત્તો ચોક્કસ ટાઢા પોરના ગપગોળાજ હશે! કોઈક ગામમાં ધનિકો વસતા હોય તોજ પુષ્ટિધર્મ નભી શકે છે—નિર્ધનોના ગામમાં સર્વસમર્થ પુષ્ટિપ્રભુ પણ પુષ્ટિમાર્ગીય રીતે નભવા અસમર્થ બની જતા હશે! ત્યારે પુષ્ટિભક્તિના સાચા અધિકારી

તો પછી ધનિકોજ થયા—નિષ્ક્રિયન વૈષ્ણવો નહિ!! પુષ્ટિભક્તિ ધન વિના પણ નભી શકતી હોય તો ગાબટ, ચોઈલા કે ઉભરાણ ગામોના જે ઉદાહરણો આપવામાં આવ્યા છે ત્યાં મંદિરો હતાંજ, પછી ત્યાંના વૈષ્ણવો બહારગામ ગયા તો શું થયું પોતાના ગામના મંદિરોની કાળજી ન રાખી શકે? ધારો કે પોતાના પરિવારમાં માતા-પિતાને કે પત્ની-સંતતિને ગામમાં છોડીને બહારગામ કમાવવા સારૂ ગયા હોત તો શું પોતાના પરિવારને સાવ ભૂલીને ફક્ત કમાઈમાંજ મશગુલ થઈ શક્યા હોત? એટલે જે પ્રભુને, સર્વસ્વસમર્પણ કરવાની ભાવના રાખી હોય તેમને ફક્ત બહારગામ જતાંજ શું આવી રીતે ભૂલી શકાય? જે ભૂલી ન ગયા હોય તો બહારગામ જવાથી નભાવમાં કેમ મુશ્કેલી ઊભી થતી જોઈએ? અખાત દેશોમાં નોકરી કરીને કમાવા જે ભારતીયો ગયા છે, તેમના પરિવારોની આર્થિક સ્થિતિ અહીંયાં ભારતમાં સુધરી છે કે નહિ? એટલે મંદિરોના નભાવમાં ઊભી થતી મુશ્કેલી તે-તે મંદિરોમાં ગ્રામનિવાસ દરમ્યાન દરસન-ભેટ-પ્રસાદના લાભ લેનારી દર્શનાર્થી જનતાની મંદિરનિષ્ઠા કરતા અર્થોપાર્જનની નિષ્ઠાને વધારે સદ્ગર સિદ્ધ કરે છે—જ્યારેકે મંદિરનિષ્ઠાને સાવ અદ્ગરજ! તેથી ફરીથી એક વખત સિદ્ધ થાય છે કે ભક્તિના ભવાડા કરનાર આ મંદિરો જનતામાં પુષ્ટિભાવનું પોષણ કરવામાં સાવ નકામા છે.

પરમાત્મા કોઈ દહાડો પણ ન કરે એવું, છતાંય ધારો કે કાલે હિમ્મતનગરની પ્રગતિશીલતામાં ઘટાડો આવે, તો ત્યાંની વૈષ્ણવ જનતાને બીજે કસે પલાયન કરવું પડશે, ત્યારે ચોક્કસજ હિમ્મતનગરના મંદિરોનો પણ નભાવ મુશ્કેલી ભરેલો નહિ થઈ જાય તેની ગેરંટી શી?

ઘરસેવામાં બિરાજતા શ્રીઠાકોરજ ઘરના લોકો બહારગામ જાય તો સાથે પધારવા સ્વતંત્ર હોય છે. મંદિરના કારાગૃહમાં, પરંતુ, કેદ ઠાકોરજ એ લાભથી વંચિત રહી જતા હોય છે! હાલમાં અહીંયાં મુંબઈની

નજીકમાં આવેલ એક ગામમાં વેષણવોની સંખ્યા આમજ્ઞ ઓછી થતાં તેમજ મંદિર જીર્ણ-શીર્ણ થતાં તે ગામના બીજા વિસંપ્રદાયી ધનિકોએ કહ્યું કે ગામના ધનિકોની એક કમિટી બનાવો પછી બધું કામ સરળ બની જશે. આમ પૈસાના આકર્ષણે ધર્મના સ્વાભિમાનને દબાવી દીધો! પછી તો તે મંદિરના મકાનનો જીર્ણોદ્ધાર એવો થયો કે તેમાં પુષ્ટિભક્તિનું ભવન કકડભુસ થઈને ભાંગી પડ્યું! જીર્ણોદ્ધાર કરાવવાના હેતુથી મંદિરની વ્યવસ્થા-સમિતિના સદસ્ય વિસંપ્રદાયી ધનિક બન્યા, ત્યારે તેમને નાનકડા પુષ્ટિમાર્ગી સ્વરૂપના સરખા દર્શન ન થતાં હોવાથી, તે મંદિરમાં હનુમાનજી, દેવી કે વિકોબાની મોટી મૂર્તિઓની સ્થાપનામાટે તેઓ હક કરી રહ્યા છે. ત્યાંના પુષ્ટિમાર્ગીઓ આ સમિતિમાં લઘુમતિમાં આવી ગયા છે. તેથી મને તે ગામના ધનિક લોકોને સમજાવવા આવવાનું આમંત્રણ આપવામાં આવ્યું. મેં કહ્યું કે “પુષ્ટિસ્વરૂપની કોઈ ઘરમાં ખાનગી સેવા કરવા તમારામાંથી કોઈ તૈયાર હોય અને તે મર્યાદામાર્ગી ધનિકોના પૈસાથી જીર્ણોદ્ધાર થયેલ (ના! ના!!! ના!!! ભાંગી પડેલ તથાકથિત પુષ્ટિમાર્ગી) મંદિરમાંથી સત્વર પુષ્ટિપ્રભુને ખસેડવામાટે ત્યાંના પુષ્ટિમાર્ગી વેષણવો તૈયાર થાય તોજ હું તે ગામમાં આવું. એટલે મને આપવામાં આવેલ આમંત્રણ રદ કરવામાં આવ્યું! આ મારું પરમ સૌભાગ્ય હું માનું છું.

અન્તે આવા મંદિરો કે ગાબટ, ચોઈલા કે ઉભરાણના મંદિરો, બીજાની વાત જવા દો, પુષ્ટિસુષ્ટિમાં પણ પુષ્ટિભક્તિના ભાવ જગાડવામાં હાસ્યાસ્પદ રીતે નિષ્ફળ નિવડ્યા છે, આના પુરાવાઓસમા છે! હોટેલ બાર ક્લબ સીનેમા થિયેટર ના શોખીનો એક ગામથી બીજા ગામે જાય, તો ત્યાંની હોટેલ બાર ક્લબ સીનેમા થિયેટર ને શોધીને પોતાનો શોખ પૂરો કરી લેતા હોય છે. તેમજ મંદિરોના શોખીનો જે ગામમાં જઈ ચઢે તે ગામના મંદિરને શોધીને તેમાં થતા ભવાડાને જોવાનો લાભ લઈ લેવાનો પોતાનો

શોખ પૂરો કરી લેતા હોય છે! આ સ્વરૂપાસક્તિથી સર્વધાવિહીન તેમજ સ્વરૂપસેવાનિષ્ઠાથી પણ વિહીન ભગતીને પુષ્ટિભક્તિ એ મોઢે કહી શકાય છે તે સમજતું નથી! પોતાની પત્નીને ચાહનાર એક પતિ પરદેશ પણ ગયો હોય તો ત્યાંથી પોતાની પત્ની પ્રત્યેના પ્રેમભાવની લાગણી પત્રવ્યવહારદ્વારા વ્યક્ત કરે છે, તેમજ પત્નીના જીવનોપયોગી સુખસુવિધાની મનીઓર્ડરદ્વારા પૂરતી કાળજી લેતો હોય છે. કૉલગર્લની, પરંતુ, ચાહના રાખનારા શોખીનો જે ગામમાં જઈ ચઢે, ત્યાંની કૉલગર્લને શોધીને દર્શન-પ્રસાદનો લાભ લઈને ભેટ-ન્યોછાવર કર્યા પછી એની કાળજી લેતા હોય એવું સંભવ લાગતું નથી! તેવી ગતિ આધુનિક પુષ્ટિમાર્ગના મંદિરવાદિઓની પણ હોય છે. પોતાને માથે બિરાજતા સ્વરૂપમાં સ્વરૂપાસક્તિ રાખી તેમની કાળજી રાખવાનો ભાવ નભાવી શકે તે તો મંદિરવાદી નહીંજ હોય.

હાલમાં નાથદ્વારાનિવાસી એક મંદિરવાદી ભદ્ર લાલાજીનો “મંદિર પ્રથા વિરોધી આંદોલન” મથાળાવાળો લેખ મને જોવા મળ્યો. પોતાની વદ્યભવંશજ ગોસ્વામિવર્ગ પ્રત્યે રહેલી વર્ગવિદેહની અસ્વસ્થ માનસિકતા તેમજ પુષ્ટિધર્મની બાબતમાં અતિશય અસ્પષ્ટ વિચારધારાથી આ લેખ ભરપૂર છે. તે છતાંય આ લેખમાં પોતાના અગર્હભંગ વિચારોને જે સાહસ સાથે રજૂ કરવામાં આવેલ છે તે બદલ હું તેમને હાર્દિક અભિનંદન આપીને આ પ્રશ્નોત્તરીમાં તેમણે કરેલા આક્ષેપોની પણ છણાવટ કરી લેવાની ફરત લઈ લેવા માંગુ છું.

તે પહેલાં એક મૌલિક ખુલાસો વધારામાં આપવા માંગુ છું: તે આ કે મારી વૈચારિક રુચિ સામાન્ય દોષવિશ્લેષણદ્વારા સામાન્ય પરંતુ આદર્શ ગુણોના પ્રેરક નિષ્કર્ષ કાઢવાની હોય છે. જો કે દરેક વખતે આમાં હું સફલ થાઉં છું તેવો દાવો તો ન કરી શકું, છતાંય દેદ્યની ચાહના એવી અવશ્ય રહે છે, પરંતુ આદર્શ

ગુણોના વિશ્લેષણદ્વારા વ્યક્તિગત કે વર્ગગત દોષોને ફક્ત ઉઘાડા પાડવાની વિચારશેષી મને રુચતી નથી. જેકે તેનેય ક્યારેક પરાણે સ્વીકારવી તો પડેજ છે. ત્યારે-ત્યારે મને એમ કરવા બાધિત થવું પડે છે ત્યારે-ત્યારે હું મારી લેખનીને ધિક્કારતો હોઉં છું.

મને ગમે કે પોતાની માંદગી પ્રત્યે ગાફેલ માણસને તેની માંદગીથી વાકેફ કરીને સ્વસ્થ થવાની સલાહ-સૂચના આપી શકું; પરંતુ પોતાની તંદુરસ્તીની મસ્તીમાં હરતા-ફરતા માણસમાં સંભાવિત માંદગીની શંકા-કુશંકાઓ જગાડીને તેની મસ્તી જૂટવી લેવી તેને હું મહાન્ અપરાધ ગણું છું. જેકે મારાથી પણ ક્યારેક આવું કૃત્ય થઈ જતું હોય છે, તો પણ! એટલે આ બાબતમાં મારું મૂલ્યાંકન, જે કે તેઓએ મારો નામોક્ષેપ નથી કર્યો, તે છતાંય ઉપરોક્ત લાલાજીને હું આપવા માણુ છું.

આ આક્ષેપાત્મક લેખ ઘણો લાંબો હોવાથી તેનો સારાંશ અહીંમાં આપી રહ્યો છું:—

આક્ષેપો:—

(ક/૧) સ્વગૃહમાં સ્વતંત્રવિત્તના સાધનથી સ્વપરિભ્રમનોના સહયોગથી કરવામાં આવતી ભગવત્સેવાનો વિચાર ફક્ત પાંચ-દસ વરસનો નાનો બાલક-વિચાર છે.

(ક/૨) આ વિચાર માર્ગની શ્રદ્ધાળુ જનતામાં હૃદયમાં માર્ગની બાબતમાં શંકા-કુશંકાઓ પેદા કરે છે; અને આવી ચળવળના દૂરગામી પરિણામરૂપે માર્ગમાં આત્મધાતી ફાટા પડી જશે.

(ખ/૧) આ આન્દોલન, ગોસ્વામીબાળકોના મંદિરોઉપરથી તેઓના માલિકીના હકો દિવસે-દિવસે જે ખંડિત થઈ રહ્યા છે તે, સ્વાર્થહાનિની ભીતિથી પ્રેરિત થઈને ચલાવવામાં આવી રહ્યો છે.

(ખ/૨) આમાં વેષણવોનો કાંઈ વાંક છેજ નહિ. કેમકે વેષણવોને તો મોટે ભાગે ગોસ્વામી બાળકો પ્રત્યે અન્યશ્રદ્ધાળુ બનાવીને રાખવામાં આવ્યા છે; અને વેષણવોનું આર્થિક શોષણ કરવા જતે ગોસ્વામી બાળકોએ તે અંધશ્રદ્ધાને

પોષણ આપ્યું છે—આજ દિવસ સુધી આપવામાં આવી રહ્યું છે.

(ખ/૩) આમ પોતે વાવેલ વિષબીજના ફળગા હવે ત્યારે ફૂટવા મંડ્યા ત્યારે મંદિરવિશેષી માંદોલનની બાલિશ સમત સ્મવા કરતા શ્રીમહાપ્રભુદિષ્ટ વિવેકધૈયશ્રય રાખવા જેઈએ. નહિતો બાકી બચેલો થોડો ઘણો પ્રભાવ પણ જે હાલ સમાજઉપર છે તે ખતમ થઈ જશે.

(ગ/૧) પુષ્ટિમાર્ગીય મંદિરની પરંપરાના મૂળિયા શ્રીગુસાંઈજીના સાત બાળકો દ્વારા પોત-પોતાના નોખા-નોખા કાકોરજીની નોખી-નોખી સેવા કરવાની ઐતિહાસિક હકીકતમાં રહેલ છે.

(ગ/૨) શ્રીનાથજીએ પોતે શ્રીમહાપ્રભુજીને મંદિર બાંધવાની આજ્ઞા આપી હતી. તેનું ‘અનુસરણ’ (આક્ષેપકર્તાનો અભિપ્રાય કદાચ ‘અનુસરણ’ શબ્દનો પ્રયોગ કરવાનો હોવો જેઈએ) શ્રીગુસાંઈજીના સાત બાળકો સુધી થયું. પાછળથી તે પુષ્ટિપ્રણાલીની સેવાના પ્રચારમાટે સર્વત્ર મંદિર બંધાયા.

(ગ/૩) સર્વમાન્ય સર્વોત્તમસ્તોત્ર મુજબ “ભુલિ ભક્તિપ્રચારિકકૃતે સ્વાન્વયકૃત — જનશિક્ષાકૃતે કૃપણભક્તિકૃત — ભક્ત્યાચારોપદેષ્ટા કર્મમાર્ગપ્રવર્તક: — પતિતપાવન: — સ્વવંશે સ્થાપિતાશેષસ્વમાહાત્મ્ય: — પતિવ્રતાપતિ:” નામોના અભિપ્રાયનો વિચાર કરતા શ્રીમહાપ્રભુજીએ ભૂતલઉપર પુષ્ટિભક્તિના પ્રચારોઈ સ્વવંશગુરુવાદ ચલાવ્યો. તેથી મંદિરોદ્વારા જનતાને શ્રીકૃપ્ણભક્તિનું શિક્ષણ આપવુંજ ગોસ્વામી બાળકોનું પરમ કર્તવ્ય છે, તે કર્તવ્યથી વિપરીત તેમજ વણાશ્રમધર્મથી પણ વિરુદ્ધ પોતાના શોખમોજમાં મંદિરોની આવકને વાપરવા સામે જનવિરોધને કારણે આજે મંદિરો પબ્લિક ટ્રસ્ટ બન્યા છે. તે સ્વાર્થહાનિથી પ્રેરિત થઈને હવે મંદિરોનો વિરોધ કરનારા ગોસ્વામીબાળકોનું ગુરુપદોચિત માહાત્મ્ય તો દૂર પણ ગુરુદ્વારપદોચિત માહાત્મ્ય પણ નષ્ટ થયેલું સમજવું જેઈએ. તેથી મંદિરોદ્વારા પુષ્ટિભક્તિનો ઉપદેશ આપી પોતાનાં વણાશ્રમોચિત કર્મનું (કર્મ કરાવનાર પુરોહિતોનું પણ ખરું કે નહિ? : ગો.

શ્યા. મ.) પોષણ કરીને પતિતોને પાવન કરવા જોઈએ. જેઓ આમ નથી કરતા તે ગોસ્વામીબાળકો 'પતિવ્રતાપતિ.' નામની વ્યાખ્યામાં દશવિલ બીજાંત્રમાં તારતમ્યના ઉદાહરણો છે.

તેથી મંદિરવિશેષી આંદોલન નિર્મૂલ છે.

આ આક્ષેપોનું ક્રમશઃ સમાધાન:—

દક્ષિણ ભારતથી શ્રીમહાપ્રભુ-શ્રીપ્રભુચરણ ન્યારે અરેલ-ગઢા-મથુરા-ગોકુલમાં સ્થિર ઘર બાંધીને રહેવા લાગ્યા, ત્યારે બીજા પણ કેટલાક તેમના સજાતીય ભટ્ટોના પરિવારો ઉત્તરમાં ન્યાં-ત્યાં આવી વસ્યા હતા. તેમાંથી કેટલાક પુષ્ટિમાર્ગમાં દીક્ષિત પણ થયા હતા: તેમજ શ્રીમહાપ્રભુના પરિવાર સાથે વૈવાહિક સંબંધોથી પણ જોડાયા હતા. બીજા કેટલાક જુદા-જુદા સંપ્રદાયોમાં જોડાઈને ત્યાં આદરણીય ગુરુપદ પણ મેળવી શક્યા હતા; અને આજે પણ તેમના વંશજે ગુરુપદ ભોગવી રહ્યા છે. જેકે સાંઈક-વિતેર વર્ષો પૂર્વ સુધી તેમની સાથે વહ્નભવંશજ ગોસ્વામિઓનો સંબંધ રહ્યો નહોતો પરંતુ હાલમાં ફરીથી જોડાવા મંડ્યો છે. જેઓ, પરંતુ, પુષ્ટિમાર્ગમાં દીક્ષિત થયા તેમનામાં કેટલાક પોતે સમૃદ્ધ હોવાથી ગોસ્વામીબાળકો પ્રત્યે કોઈ વર્ગવિદેષનો ભાવ રાખતા નથી, સગા-સંબંધી હોવા છતાંય બીજા કેટલાક પોતાની આર્થિક-સામાજિક વિષમતાને કારણે ગોસ્વામીબાળકો પ્રત્યે વર્ગવિદેષની માનસિક ગ્રાન્થિથી પીડાતા હોય છે: તે એક માનવીથી દુર્બલતાને કમ્ય ગણીનેજ આપણે સરખો વિચાર પ્રસ્તુત પત્રના લેખની બાબતમાં કરી શકીશું અન્યથા નહિ. કેમકે તેમાંના કેટલાક આજે ગોસ્વામીબાળકો પ્રત્યે તીવ્ર અને અસહ્ય ઈર્ષ્યા-પ્રતિસ્પર્ધાની માનસિક રુંગણતાની ગ્રંથિથી નડકાપેલાજ હોય છે. એટલે જે-તે પ્રસંગે પોતાના આંતરિક અમર્ષનો વિષ બંધાર કાઢવાની વૃત્તિઉપર કાબૂ ન પામવા તેઓ બિચારા લાચાર છે.

કોઈક માને કે ન માને પરંતુ અન્તર્ગામી પરમાત્મા જાણી શકે છે કે મારું આ 'સેવાની સિદ્ધાંતશુદ્ધ પ્રકાર'

લેખન આવી કોઈ પણ આન્તરિક ઈર્ષ્યા-પ્રતિસ્પર્ધા-અસૂયાની અભાવાત્મક લાગણીથી પ્રેરિત નથીજ. તેમજ વહ્નભવંશજે દ્વારા અંધશ્રદ્ધાજી બનાવીને તથાકથિત આર્થિક શોષણનો શિકાર બનેલી વૈષ્ણવ જનતાના પ્રતિનિધી ટ્રસ્ટીઓ પ્રત્યે પણ પ્રતિશોધની ભાવનાથી પ્રેરાઈ આ લખાણ લખવામાં નથી આવી રહ્યું. તેમજ મંદિરોમાં વૈષ્ણવ જનતાના કાનૂની અધિકારો પ્રત્યે પણ ઈર્ષ્યા પ્રતિસ્પર્ધા કે અસૂયા થી પ્રેરિત આ લેખન નથીજ.

મારો સ્પષ્ટ અભિપ્રાય આમ છે કે ગોસ્વામીબાળકોનો પુષ્ટિ-સંપ્રદાયમાં, 'ગુરુપદ' કહ્યો કે 'ગુરુદ્વારપદ' કહ્યો જે કોઈ પદ તેઓ ભોગવતા હોય તે, પુષ્ટિમાર્ગના અનુગામિઓમાં ઊંચો પદ હતો; છે અને રહેશે. પરંતુ જે પુષ્ટિમાર્ગના અનુગામિઓ નથી; જેમાં ગોસ્વામીબાળકોના સજાતીય ભટ્ટ વર્ગ અને અસજાતીય સામાજીક વર્ગો દા.ત. શિક્ષક, ડોક્ટર, વકીલ વિગેરે આવી જાય છે, તેમની સાથેના વ્યવહારમાં ગોસ્વામી બાળકોએ નાહક ગુરુપદનો ફાંકો રાખવો જોઈએ નહિ. સામાન્ય સદ્ગુહસ્થોચિત વિનમ્રતા શાલીનતા સૌજન્યયુક્ત વ્યવહારજ આવાઓ સાથે નભાવવો જોઈએ. તેમજ સાથોસાથ જે સજાતીય બંધુવર્ગ છે, તેઓને પણ જે અમારા પ્રત્યે અસૂયાગ્રંથિની કોઈ આંતરિક અરચણ હોય તો તેનું માનસિક તજજો પાસે જઈને નિરાકરણ કરાવવું જોઈએ.

આ પુષ્ટિમાર્ગના ગાડાના બે પેડાઓ જેવા ગોસ્વામીબાળકો તેમજ વૈષ્ણવ જનતા એ પણ પરસ્પર શુદ્ધ સિદ્ધાંતના વિચારે એક-બીજાના હકકોને આમન્યા જાળવવી જોઈએ. એક-બીજાના આર્થિક શોષણ કે કાયદાકીય શોષણની આત્મઘાતી સ્પર્ધામાં ઉલ્લગ્નું જોઈએ નહિ.

આ એક પ્રાથમિક ખુલાસા પછી અમારા સજાતીય બંધુએ કરેલ આક્ષેપોના સમાધાન આપણે ક્રમશઃ જોઈ લઈએ:—

(ક/૧) જેઓ આ વિચારોને ફક્ત પાંચ-દસ વરસનો

‘બાળક-વિચાર’ કહે છે તેઓએ, શ્રીમહાપ્રભુજીથી લઈને આ લેખનમાં આપેલ કેટલાબધા જુના બાળકોના ઉદ્ધરણો કાં તો વાંચ્યાજ નથી; અને જ્યાબ લખી કાઢવાની બાલિયતા દાખવી છે. અથવા તો આ લેખનમાં રહેલા ગંભીર મુદ્દાઓને સમજી શકવાનું બૌદ્ધિક સામર્થ્ય નિસર્ગથી તેમને મળ્યું નથી એમ કહેવું પરચે.

(ક/૨) કોઈપણ વિશેષ સંપ્રદાય તેના મૌલિક સિદ્ધાંત અને સાધના-પ્રણાલીની લાક્ષણિકતાને બળવવાની સફલતા કે વિકલતા ને કારણે જીવિત રહી કે મૃત બની જતો હોય છે. તેથી સૈદ્ધાંતિક શુદ્ધતાના વિચારને કારણે ફાંટા પડે તો સમજવાનું કે જે ફાંટો શુદ્ધ સિદ્ધાંતને અનુસરે છે તે જીવિત છે; અને જે વિકૃત સિદ્ધાંતોને અનુસરે છે તે મૃત છે. આપણા શરીરમાં પણ કોઈક અંગની વિકૃતિને કારણે આખા શરીરનો નાશ થવાનો હોય તો ડોક્ટરો તે અંગને કાપીને (એટલે શરીરમાં ફાંટા પાડીને) પણ સમગ્ર શરીરને જીવિત રાખવાનો પ્રયાસ કરતાજ હોય છે. એટલે જિજ્ઞાસાથી ફાંટા પડે તોય વાંધાજનક કોઈ વાત નથી; અને મુમૂર્ષા (મરવાની ઈચ્છા) થી આ શરીરમાં કેસરથી વિકૃત અંગને સાંખી લેવાની વાત પણ સ્વસ્થ વિચાર તરિકે માન્ય થઈ શકતી નથી. એટલે સરલ શ્રદ્ધાળુ વૈષ્ણવજનતાને તેઓની શ્રદ્ધાના શરીરમાં વિકૃત પ્રણાલિકાના કેસરના ગુમડા પ્રત્યે સશંક કે સભાન બનાવવામાં કોઈજાતનો વાંધો મારી માન્યતામુજબ હોવો જોઈએ નહિ.

(ખ/૧) ગોસ્વામીબાળકોના પુષ્ટિમાર્ગીય મંદિરોઉપરથી માલીકી હકકો ખંડિત થઈ રહ્યા છે, તે કારણે સ્વાર્થહાનિથી પ્રેરિત થઈને આ આંદોલન ચલાવવામાં આવી રહ્યું છે, એમ આ કહેનારાઓને કાં તો પુષ્ટિમાર્ગીય સિદ્ધાંતોનું ભાનજ નથી—અથવા તો તે સિદ્ધાંતોમાટે શ્રદ્ધાવાન નથી—અથવા તો પુષ્ટિમાર્ગ અને તેના ગુરુઓ માટે કોઈક અસૂયાતિરેક પણ હોઈ શકે છે—અથવા ત્રણેય

કારણો એકીસાથે પણ કોઈક વ્યક્તિના ઉદાહરણમાં સંભવી શકે છે! તેમાંથી આક્ષેપકર્તા આમાંથી ક્યા કારણથી પ્રેરિત થઈને આવા આક્ષેપો કરી રહ્યા છે, તે તેમણે અન્તર્નિરીક્ષણદ્વારા શોધી કાઢવું જોઈએ. શ્રીમહાપ્રભુ-શ્રીપ્રભુચરણની કૃપાથી પ્રભુપ્રદત બુદ્ધિસામર્થ્યમુજબ અમે પુષ્ટિમાર્ગીય મૂલ ગ્રન્થોનો અભ્યાસ કર્યો છે, તેથી અમને સમજ અને શ્રદ્ધા બને છે. પુષ્ટિમાર્ગચાર્યાના વંશમાં પ્રભુકૃપાથી જન્મ પ્રાપ્ત થયેલ હોવાથી પુષ્ટિમાર્ગ કે તેમના ગુરુવંશ પ્રત્યે પ્રશ્નકર્તાભાઈની માફક કોઈ વર્ગવિદેષની મનોઅનિષ્ઠની આંતરિક પીડા પણ નથી. તેથી આ પુષ્ટિમાર્ગીય ગુરુવર્ગ કે અનુગામિવર્ગની આલોચના પણ આત્મવિશ્લેષણની વૃત્તિથીજ ફક્ત પ્રેરિત છે. સંપ્રદાયવિદેષ કે વર્ગવિદેષને આમાં કોઈ અવકાશજ નથી.

(ખ/૨) ખરેખર આ કારણેજ અમે તો શપથપત્રમાં પણ સુસ્પષ્ટ શબ્દોમાં “આપણા દિવ્ય સંપ્રદાયની આવી દુર્ગતિ કરવાની જિત્તમેદારી વૈષ્ણવોઉપર છે કે મહારાજશ્રીઓઉપર એ વિવાદનો સમય હવે લીટી ગયો છે” તેવું વિધાન હદયથી સ્વીકારીને તેનાઉપર હસ્તાક્ષર કર્યા છે. જે મહારાજશ્રીઓના વડે આવી વિકૃતિ આપણા માર્ગમાં શરુ થઈ તો તેને અનુસરવાનો દોષ કે અપરાધ વૈષ્ણવોનો પણ છેજ; અને વૈષ્ણવોના વડે આ વિકૃતિ આપણા માર્ગમાં શરુ થઈ તો તેનો વિરોધ ન કરવાનો વાંક મહારાજશ્રીઓનો પણ છેજ. તેથી અમારા મને મુખ્ય મુદ્દો વાંક તમારો કે અમારો, કોનો છે, તે બાબતનો ન હોઈ, વાંક આપણોજ—એટલે ગોસ્વામિબાળકોનો હોય તો વૈષ્ણવોનો પણ; અને વૈષ્ણવોનો હોય તો ગોસ્વામિબાળકોનો પણ—છેજ. મુખ્ય મુદ્દો ખરેખર આ વિકૃતિ સ્વસિદ્ધાંતમુજબ વાંક છે કે નહિ; અને હોય તો તેને દૂર કેમ કરવાની, તે બાબતનોજ છે.

આ વિવાદમાં, તેથી, પુષ્ટિમાર્ગસંપ્રદાય કે તેના ગુરુવર્ગ પ્રત્યે પ્રશ્નકર્તા ભાઈની માફક વર્ગવિદેષ રાખનારાઓને વચમા

પડીને વૈષ્ણવોની વકાલત કરવાની કોઈ આવશ્યકતા નથી. કેમકે વૈષ્ણવો સાચા શ્રદ્ધાળુ હોય તો અને ખોટા અંધશ્રદ્ધાળુ હોય તોય અમારાજ છે. તેમજ ગોસ્વામી મહારાજે વૈષ્ણવોની શ્રદ્ધાના પોષક હોય કે તેમની અંધશ્રદ્ધાના શોષક હોય, કોઈ પણ સંજોગોમાં વૈષ્ણવોના હતા, છે અને રહેશે. તેમાં બીજાંએ માથાફોડી નાકક શામાટે કરવી જોઈએ? જેનામાં ખમીર હોય તે અમારા અનુગામી વૈષ્ણવોને પોતાના અનુગામી બનાવી લે! અમે ક્યાં કોઈ વૈષ્ણવને ગનપોઈન્ટઉપર પુષ્ટિમાર્ગનાજ અનુગામી રહેવામાટે બાધિત કરીએ છીએ? આજે કેટલાક વૈષ્ણવો સ્વામીનારાયણ પંથમાં, કેટલાક સ્વાધ્યાય-ચળવળમાં, તો કેટલાક ગાયત્રીપરિવારમાં, તો કેટલાક બ્રહ્માકુમારી વિગેરે સંપ્રદાયોમાં જોડાઈ ગયા છે. ક્યો ગોસ્વામી બાળક કોને પરાણે પુષ્ટિમાર્ગમાં ગોંધી રાખવામાટે ઝઘડો કરવા ગયો? એક ઉદાહરણ આપો!

(ખ/૩) પુષ્ટિમાર્ગ અને તેના ગુરુપદે સ્વવંશનું સ્થાપન કરનાર શ્રીમહાપ્રભુના વિવેકધૈયશ્રિયનો ઉપદેશ, તેમનાજ વંશજોને તેઓનીજ સાથે વર્ગવિદેષ રાખનારે, આપવાની કોઈ આવશ્યકતા નથી અને ખરેખરજે પ્રથક્તર્તા ભાઈ શ્રીમહાપ્રભુપદિષ્ટ વિવેક, ધૈર્ય અને આશ્રયના ઉપાયમાં હાર્દિક શ્રદ્ધા ધરાવતા હોય તો સદુચી પહેલા તો “વિવેકસ્તુ હરિઃ સર્વં નિન્દેચ્છાતઃ કરિભ્યતિ” ઉપદેશમાં વિશ્વાસ રાખી આ મારા વિધાનોને પણ હરીચ્છાથી પ્રેરિત માની મૌનસેવન કરવું જોઈતું હતું. જે પોતે ધમધિમગ્નિ-દર્શનનો વિવેક અમને સમજાવવા માગતા હોય તો, પુષ્ટિમાર્ગીઓમાં ધમધિમનો વિવેક અમે શ્રીમહાપ્રભુના પોરગ્રન્થથી સમજીશું, આશ્લેષકર્તાની રુગણ માનસિકતાથી તો નહીંજ. જે પુષ્ટિમાર્ગીયે મંદિરોઉપરથી માલિકીના હકકો જતા રહેવાને કારણે “ત્રિદુઃખસહનં ધૈર્યમ્” આજ્ઞામુજબ આધિભૌતિક, આધ્યાત્મિક કે આધિદૈવિક જે કાંઈક હોય તે દુઃખને સહન કરવાની અમને કોઈ ભલામણ કરવા માંગતો હોય તો પુષ્ટિમાર્ગીયે મંદિરો-પછી તે શ્રીકાકુરજીના નામે ચાલતા

હોય કે શ્રીયમુનાજીના નામે તે મંદિરોથી સંકળાયેલ આર્થિક સ્વાર્થહાનિને પણ સહન કરી લેવાની ધીરતા દાખવવી જોઈએ. જે શ્રીયમુનાજીના કે તેવા બીજા કોઈ મંદિરોની આર્થિક સુરક્ષામાટે “પ્રતીકારો પદચ્છાતઃ સિદ્ધશ્ચેત્ત્રાગ્રહી ભવેત્” આજ્ઞામુજબ અમારા આંદોલનના પ્રતીકારરૂપે આવા આક્ષેપો કરવાની છૂટ લેવી હોય, તો અમને પણ પ્રતીકારરૂપ છૂટ શ્રીમહાપ્રભુએ આપેલીજ છે. આશ્રય તો સમગ્ર જગતના પ્રભુ છેજ, તેથી અમારા પણ છેજ, આમાં તો કહેવાપાણું કાંઈ છેજ નહિ. હકીકતમાં તો તે ભગવદાશ્રયમાં નિષ્ઠાને કારણેજ અમને લાગે છે કે સાચા સિદ્ધાંતોથી વણેક થતા પુષ્ટિસૃષ્ટિ, પુષ્ટિમાર્ગમાંથી જાહેર મંદિરોના સડાને નાબૂદ કરવા પ્રભુકૃપાથી ક્યારેક તો સફળ થશેજ. તેમ કરતા આમ જનતામાં અમારો પ્રભાવ ખતમ પણ થાય તો તે એટલું વાંધાજનક નથી, જેટલું પુષ્ટિજીવોના હૃદય-ભુદ્ધિ-વ્યવહારઉપર શ્રીમહાપ્રભુના દિવ્ય સિદ્ધાંતોના પ્રભાવનું ખતમ થઈ જવું અમને વાંધાભરેલું લાગે છે!

(ગ/૧) પુષ્ટિમાર્ગમાં એક વિકૃતિના રૂપે ચાલી નીકળેલી જાહેર મંદિર-પ્રણાલીના મૂળિયા સાત બાળકોની પોત-પોતાના નોખા-નોખા સેવ્યસ્વરૂપની સેવાપ્રણાલી સાથે કોઈજાતનો સંબંધ ધરાવતા નથી. નહિતો ‘સાત મંદિરોની સેવાપ્રણાલિકા’ કહેવાત. ‘સાત ધરોની સેવાપ્રણાલિકા’ નહિ. તેથી આ વિધાન તો પુષ્ટિમાર્ગના સિદ્ધાંતના અજ્ઞાનની માફક ઈતિહાસના પણ અજ્ઞાનની સાબિતી આપનારૂં છે.

(ગ/૨) શ્રીનાથજીએ જ્યારે જાહેર મંદિર બાંધવાની આજ્ઞા આપી, ત્યારે શ્રીમહાપ્રભુએ શ્રીનાથજીની સેવા ગેરપુષ્ટિમાર્ગીયે બંગાળીઓને સોંપી હતી; અને શ્રીમહાપ્રભુના સેવક અચ્યુતદાસ સનોડિયા—જેમના દર્શન કરવા શ્રીગુસાઈજી દરરોજ પધારતા હતા એવા મહાનતમ ભગવદૈયે પણ શ્રીમહાપ્રભુની આજ્ઞા હોવા છતાંય શ્રીનાથજીની સેવા કરવાની આજ્ઞા શિરોધાર્ય કરી નહોતી—“તબ અચ્યુતદાસકોં નામનિવેદન કરાય કર્લે—તુમ શ્રીગોવર્ધનધરકી સેવા કરો!” તબ અચ્યુતદાસ શ્રીઆચાર્યજીકોં દંડવત કરિ બિનતી

કિયે—“મહારાજ! મોપર એસી કૃપા કરો જે એકાન્તમે બેઠિકે માનસીસેવામે મન લાગે.”

તેમજ કૃષ્ણદાસ અધિકારીની દેહ છૂટી ત્યારે નવા અધિકારી તરીકે કોને નીમવા તે બાબતમાં શ્રીપ્રભુચરણના ‘સંકલ્પ-વિકલ્પ’ વાતમાં આમ વર્ણવવામાં આવ્યા છે—“શ્રીગુસ્માંઈજી આપુ ગોવર્ધનધરસો પુછે જે ‘મહારાજ! કૃષ્ણદાસકી તો દેહ છૂટી ઓર અધિકારી બિના ચલેગો નહિ સો હમ કોનકો અધિકાર દે કે બિગાર કરે! તાસો આપુ કહો તાર્કો અધિકારી કરે?” તબ શ્રીગોવર્ધનનાથજી કહે જે—“હમહુ કોન જીવકો બિગાર કરે? જે કોઈ અધિકાર લેયગો તાર્કો બિગાર હોયગો. તાસો તુમ એક કામ કરો જે અધિકારકો દુસાલા બે સબકે તાસો કહો. જકો અધિકાર કરનો હોયગો સો આપુ હી આયેગો.” આ બિગારની આજ્ઞા પોતે શ્રીનાથજીની નથી શું? જેમ દેવાલયની આજ્ઞાને ભગવદાજ્ઞા માની સર્વત્ર જાહેર મંદિરની વકાલત કરવામાં આવે છે તેમજ આ ‘બિગાર’ની આજ્ઞાને પણ પ્રામાણિક ગણીને, સર્વત્ર જેના આલોક પરલોક બગડવાના છે, તેઓજ સર્વત્ર જાહેર મંદિરોના સેવા-પ્રકારને; ટ્રસ્ટી બનીને અથવા તો તનુજા-વિતજા ના ભાગલા પાડીને પોષે છે, તે શામાટે નિખાલસતાથી સ્વીકારાતું નથી? એક વાતમાં વર્ણિત આજ્ઞા પ્રમાણ અને બીજી વાતમાં વર્ણિત આજ્ઞા અપ્રમાણ? આ તો “ગળું ગળામાં ગટગટ કરવું કડવું સઘળું થૂ થૂ થૂ” જેવી ચાલકી ના કહેવાય?

હકીકતમાં તો શ્રીમહાપ્રભુએ નવરત્ન તેમજ વિવેક-ધૈર્યશ્રિય બન્ને ગ્રન્થોમાં આ બાબતનો ખુલાસો આપ્યોજ છે—“સેવાકૃતિગુરોરાજા બાધનં વા હરીચ્છયા અતઃ સેવાપરં ચિતં વિધાય સ્થીયતં સુખમ્” તેમજ “વિશેષતઃશ્રેદાજ્ઞા સ્યાદન્તઃકરાણગોચરઃ તદા વિશેષગત્યાદિ ભાવ્યં ભિન્નં તુ દેહિકાત્” શ્રીપ્રભુચરણે પણ આ બન્ને વચનોની એકવાક્યતા કરીને ખુલાસો આપ્યો છે—

“ગુવહિષ્ણાઃ અબાધનં યથા ભવતિ, તથા સેવાકૃતિઃ પૂર્વમ્ અપેક્ષિતાઃ એવં વર્તમાનાનાં

કદાચિદ્ વિશેષતો ભગવદાજ્ઞા ચેદ્, ગુવહિષ્ણાવિ-
રુદ્ધા ભવેત્, તદા તથા કાર્મમ્ ઈતિ આશયેન
આહુઃ ‘બાધનં વા હરીચ્છયા’. વિકલ્પેન
અબાધનમ્ ઈત્યર્થઃ...એવં સતિ ગુવહિષ્ણાઃ
અબાધને બાધને વા સેવેવ મુખ્યા...”

(નવરત્નપ્રકાશ).

એટલે ઉત્સર્ગરૂપે પોતાના તનુ વિત્ત ગૂઢ અને પરિજ્ઞન ના સમર્પણથી સિદ્ધ થતી વ્રજભક્તોના ભાવોની ગોપ્ય ભાવનાઓવાળી સેવાજી દરેક પુષ્ટિમાર્ગીયે કરવી જોઈએ. આનો બાધ ન્યાં સુધી સેવાકતનિ સ્વસેવ્ય પ્રભુની સાક્ષાત્ અન્યથા આજ્ઞા ન થાય ત્યાં સુધી થઈ શકતો નથી. તેમજ તે બાધની આજ્ઞા પણ જે વિશેષ દેશ, વિશેષ અવસર કે વિશેષ વ્યક્તિને અનુલક્ષીને કરવામાં આવી હોય તે વિશેષ દેશ, વિશેષ અવસર કે વિશેષ વ્યક્તિ પૂરતીજ સીમિત હોય છે, દરેકનેમાટે અનુસરણીય નહિ. વ્રજબીલામાં પ્રભુએ ગોપિકાઓના ચીર હયાં તેથી કાંઈ દરેક પુષ્ટિમાર્ગીયમાટે ગામમાં નિર્વચ્ચ ફરવાનો સિદ્ધાંત સ્થાપી નથી શકાતો. એટલે શ્રીનાથજીની આજ્ઞાના ‘અનુશરણ’ કે અનુસરણ નો ઝંડો ઊંચો કરવો તે તો અવિચારયાપલ્લવજ ફક્ત છે.

(ગ/૩) સર્વોત્તમસ્તોત્રને સર્વમાન્ય ગણવામાં આવ્યું તેમાં કશું વાંધાજનક છેજ નહિ. પણ તેમાંજે ષોડશગ્રન્થોક્ત સેવાસંબંધી આજ્ઞાઓને અમાન્ય કહેવાનો કુટિલ અભિપ્રાય હોય તો તે નરી બાધિશતાજ છે.

આ પછી સર્વોત્તમસ્તોત્રના ઉદ્દિષ્ટિત નામોનો વિચાર કરીએ—શ્રીમહાપ્રભુનું “ભુવિ ભક્તિપ્રચારૈકકૃતે સ્વાન્વયકૃત્ -” નામ તો સો એ સો ટકા સાચું સાચું અને સાચુંજ. પણ આજ્ઞ દિ સુધી “ભુવિભક્તિભવારૈકકૃતે સ્વાન્વયકૃત્” નામ ક્યાંય પણ મારા વાંચવામાં નથી આવ્યું! શ્રીમહાપ્રભુએ સ્વતનુવિતજ સ્વપરિજ્ઞનસહયોગસાધ્યા સ્વગુહીયા ગોપ્યવ્રજ-ભક્તભાવ-ભાવનાત્મિકા ભગવત્સેવાનો ઉપદેશ આપ્યો છે. તેથી વિરુદ્ધ ગામના નાણાં લઈ, પગારદાર નોકરી દ્વારા,

ગોપનીય વ્રજલીલાના ભાવોની ધંધાકીય ઝાંકિઓ, લગ્નની વાડી અને જાહેર મેદાનો માં, જાહેરખાબર ઘાપીને વિસંપ્રદાયી લોકોના પણ ટોળેટોળા ભેગા કરીને ગોઠવવી તે તો ભક્તિનો પ્રચાર નહિ પણ ફક્ત ભવાડોજ છે. ભગવાનના આવા ભવાડાઓ કરવામાટે કાંઈ શ્રીમહાપ્રભુએ સ્વવંશ સ્થાપ્યો નહોતો!

“જનશિક્ષાકૃતે કૃષ્ણભક્તિકૃત્” નામની બાબતમાં પણ એજ વાત કહી શકાય છે કે “જનશિક્ષાકૃતે કૃષ્ણધંધાકૃત્ નિમિલેષ્ટદઃ” નામ શ્રીગુર્સાંઈજીએ કહ્યું નથી! મૂલતઃ આ નામ તો કેવલ શ્રીમહાપ્રભુનાજ સંદર્ભમાં છે. તેમના વંશજોમાટેના કોઈ સંદર્ભ કે તાત્પર્ય આ નામથી જોડાયેલા નથી. શ્રીમહાપ્રભુ તો શ્રીકૃષ્ણાકૃતસ્વરૂપ હોવાથી કૃષ્ણસેવા ન કરે તો પણ કાંઈક ન્યૂનતા ન આવે, તે છતાંય આપશ્રી આચાર્યરૂપે પ્રકટ થયેલ હોવાથી, આચાર્યત્વના આદર્શમુજબ પોતે શ્રીકૃષ્ણસેવામાં તત્પર રહીને પુષ્ટિજનોને શ્રીકૃષ્ણસેવાનું શિક્ષણ આપે છે. તેથી કાંઈ આધુનિક વંશજોએ જનતાને પુષ્ટિભક્તિનું શિક્ષણ આપવામાટે જાહેર મંદિરો ચલાવવા તે પ્રાપ્ત થતું નથી. કેમકે તેવી સ્થિતિમાં કૃષ્ણસેવા નિરૂપાધિક ભક્તિરૂપા ન રહી, ધંધોપાધિક શિક્ષણરૂપા બની જશે. તેમજ કરવું હોય તો એક વખત વીડિઓ કસેટ ઉતારાવી દી.વી.ના કેબલઉપર પ્રસારિત કરવાથી પણ શિક્ષણ આપી શકાય છે. તેથી શિક્ષણ આપવામાટે ધંધાકીય જાહેર મંદિરોના ભવાડા કરવાની કોઈ દરકાર નથી.

“સ્વવંશે સ્થાપિતાશેષસ્વમાહાત્મ્યઃ” નામમાં કોઈક વ્યાખ્યાકારમુજબ ‘વંશ’ પદથી પુત્ર શ્રીગુર્સાંઈજીજ અભિપ્રેત છે. કોઈ વ્યાખ્યાકારમુજબ પુત્રપૌત્રાદિ સન્તતિ અભિપ્રેત છે. જો વ્યાખ્યાકારોને ‘વંશ’ પદથી આચાર્યચરણાત્મજ શ્રીગુર્સાંઈજી અભિપ્રેત છે તેમનો “અશેષમાહાત્મ્ય” નો અર્થ શ્રીમહાપ્રભુનું સંપૂર્ણ માહાત્મ્ય = સામર્થ્ય = પ્રભાવ શ્રીગુર્સાંઈજીમાં પણ છે તેવી અભિપ્રાય છે. જો વ્યાખ્યાકારોમુજબ ‘વંશ’ પદ પુત્રપૌત્રાદિસંતતિના અર્થમાં

વપરાયો છે, તેમનામુજબ ‘અશેષમાહાત્મ્ય’ બ્રહ્મસંબંધદીક્ષોપદેશ અને કર્તવ્યોપદેશ દ્વારા પુષ્ટિજનોમાં સેવાધિકાર પ્રદાન કરવાના અધિકારરૂપે કે સામર્થ્યરૂપે અભિપ્રેત છે. તેથી પુષ્ટિમાર્ગીય જનતામાં ભગવત્સેવારુચિ અને તેમના ઘરમાં ભગવત્સેવાનુકૂલતા નો વિવેક વાપરી બ્રહ્મસંબંધદીક્ષાદાન કરવાના અધિકારના સદુપયોગ કે દુરુપયોગ નો મુદ્દોજ મુખ્ય મુદ્દો, એ નામની ચર્ચાના સંદર્ભમાં પ્રાસંગિક હોઈ શકે છે. જાહેર મંદિરની પ્રાસંગિકતા આ નામની ચર્ચામાં સિદ્ધ થઈ શકતી નથી.

પોડશગ્રન્થ, સર્વનિર્ણય, શિક્ષાલોકી વિગેરે ગ્રન્થોમાં શ્રીમહાપ્રભુએ ભક્ત્યાચારનો ઉપદેશ કર્યો છે. તેમજ સર્વનિર્ણયમાં “વાણશ્રમવતાં ધર્મે મુખ્યે નષ્ટે છલેન તુ ક્ષિપમાણે ન ધર્મઃ સ્યાદ્...” અથાપિ ધર્મમાર્ગીણ સ્થિત્વા કૃષ્ણં ભજેત્” વચનમાં પોતાની એતદ્વિષયક નીતિ શ્રીમહાપ્રભુએ સ્પષ્ટ લખી જણાવી છે. તે મુજબ કોઈક ગોસ્વામિબાળકોના કર્મપુરોહિત હોય તેમને વાણશ્રમાચાર અને વાણશ્રમકર્મની મહત્તા, પોતાની પુરોહિતાઈ ક્યાંક નાબૂદ ન થઈ જાય, તેથી વધારે મહત્ત્વપૂર્ણ લાગતી હોય, તો તે માનવીય સ્વભાવાનુરૂપ સ્વાભાવિક અને ક્ષમ્ય વૈચારિક કમજોરી છે. હકીકતમાં તો યાવત્કમ્ય વાણશ્રમાચારનું પાલન કરવા છતાંય, શપથપત્રોક્ત ભક્ત્યાચારની મહત્તા, આવશ્યકતા કે અનિવાર્યતા વધારે સ્વીકારવી જોઈએ, તોજ કલિકાલપતિત પુષ્ટિજવોનો સ્વધર્મનિર્વાહ તેમજ પાતિત્યથી ઉદ્ધાર સંભવી શકે છે. તેથી પણ જાહેર મંદિરો સત્પર બંધ થાય અને વહેલી તકે પુષ્ટિમાર્ગીય વેશુવો પોત-પોતાના ઘરોમાં પુષ્ટિપ્રભુની યથોપદેશ સેવામાં તત્પર થાય, તે વધુ વાંછનીય છે. એટલે “ભક્ત્યાચારોપદેશ કર્મમાર્ગપ્રવર્તકઃ પતિતપાવનઃ” નામોની પણ શુદ્ધ અર્થસંગતિ સમજવાનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ.

અન્તે “પતિવ્રતાપતિઃ” નામની વ્યાખ્યામાં શ્રીગોકુલનાથજીએ કરેલ ક્ષેત્ર-બીજના તારતમ્યનું વિશ્લેષણ, મૂલતઃ

તો ફક્ત શ્રીગુણાંઈજીમાં શ્રીમહાપ્રભુનું જે અશેષમાહાત્મ્ય છે, તેના સમર્થનમાટે કરવામાં આવ્યું છે. એટલે કે જેવા શ્રીમહાપ્રભુ છે તેવાજ શ્રીમહાલક્ષ્મીજી પણ છે તેથી ક્ષેત્ર-બીજ ઉભય અલોકિક હોવાથી “આત્મા વૈ જ્યતે પુત્રઃ” શ્રુતિવચનમુજ્જ્વળ શ્રીગુણાંઈજીમાં શ્રીમહાપ્રભુના અશેષમાહાત્મ્યની વિદ્યમાનતામાં વિસ્મયજનક કોઈ વાત નથી. તે વિરલેષણને આધુનિક વલ્લભવંશજીમાં અશેષમાહાત્મ્ય છે કે નહિ તે બાબતની વિચારણા કરવા માટે હહાત તાણીને ચર્ચા વચ્ચે લાવવુંજી હોય તો, તે ક્ષેત્ર-બીજના તારતમ્યની મીમાંસા અન્તે ક્ષેત્રદાનકર્તા કોઈક ને કોઈક ભદ્ર-પરિવારની કોઈ-બેન-દીકરીની વ્યક્તિગત નિંદાના ખાબોચિયામાં આપણી મતિને પટકશે. કેમકે શ્રીગોકુલનાથજીની વ્યાખ્યામુજ્જ્વળ પણ — નિદોષ બીજ પણ જ્યારે સદોષ ક્ષેત્રમાં પડે, ત્યારે પોતાના શ્રેષ્ઠ ગુણધર્મો સાથે પાંગરી શકતો નથી. એટલે આને આધારે અમારા ગોસ્વામિવર્ગની નિંદા કરવાજતા અન્તે તો અમારા સજાતીય ભદ્ર વર્ગની નિંદા કરવાજતા અન્તે તો અમારા સજાતીય ભદ્ર વર્ગની નિંદા થઈ જાય છે (!) જે આ લેખમાલાનો વિષય ન હોઈ આક્ષેપકર્તાનું સમાધાન અમેમીનધારણદ્વારાજ કરવા માગીશું! કોઈપણ સંજોગોમાં આવી ચર્ચાથી પુષ્ટિધર્મના સાચા સ્વરૂપની જિજ્ઞાસામા કોઈપણ જ્ઞાનવૃદ્ધિ સંભવતી નથી. તેથી આક્ષેપકર્તાની આત્મોપાર્જલની બાલિશતા તદ્દન હાસ્યાસ્પદ પણ છે અને ક્ષમ્ય પણ!

હકીકતમાં તો ગોસ્વામિબાળકોમાં વણશ્રિમધર્મના લોપનો ઉહાપોહ કરનારે વણશ્રિમધર્મમાં અતિ નિન્દિત — આપણા મંદિરોમાં ચાલતી દેવલક્ષ્મીવૃત્તિની વકાલત પણ કરવી જોઈએ નહિ, જે ફક્ત વર્ગવિદેષજી હેતુ ન હોય તો. આક્ષેપકર્તા ભદ્રજીને માટે સ્મૃતિગ્રંથોના વ્યવસ્થિત અભ્યાસની ભલામણ કરવાની પણ ફૂટ તેથી નાફૂટકે મારે લેવી પડે છે. કેમકે પુષ્ટિમાર્ગ પ્રત્યે આન્તરિક્ષ દેષના કારણે કોઈ ભદ્રજીમાં માનવીય દુર્બલતાને કારણે ક્ષમ્ય હોઈ શકે; પરંતુ વણશ્રિમધર્મની પ્રાણસમી મનુસ્મૃતિ-યાજ્ઞવલ્ક્ય સ્મૃતિઓનું અજ્ઞાન કોઈપણ દિવનેમાટે અક્ષમ્યજી છે.

પ્રશ્ન (૨૧=૨૩-૨૭ના સારાંશો)

(૨૧/ક) હિંમતનગરના ચૈષ્ટાવો શ્રીઠાકોરજીની સેવાઓ દ્રવ્ય આપવા સમર્થ છે, ગરીબ નથી.

(૨૧/ખ) મુખિયાજી ન મળવાના ભયનું નિરાકરણ અનેક ગો.બા. અથવા આ.પુ.ચૈ.પરિષદની મદદથી શક્ય છે.

(૨૧/ગ) નોકરી કે ઘંઘા માટે ભવિતવ્યવાદી ન બની પુરુષાર્થ કરીએ છીએ; પરંતુ શ્રીઠાકોરજીના મંદિરમાં “તેમને જ્યારે પઘારણું હશે ત્યારે પઘારશે” એવા ભવિતવ્યવાદની અપુરુષાર્થી મનોવૃત્તિને પકડીને બેસી રહીએ છીએ.

(૨૧/ઘ) હિંમતનગરના ચૈષ્ટાવો બહારગામ જઈને દર્શન, મનોરથ, કીર્તન કે પ્રસાદ નો લાભ લેતાજ હોય છે, તે છતાંય ઘરના આંગણે તે લાભ ન લેવા દેવો તે કેવી વિદેબલા!

(૨૧/ઙ) શ્રીમહાપ્રભુજીનો સિદ્ધાંત કેવળ “ઘરમંદિર” માટેનો હોય તો તે જમાનાનાં સંજોગો અનુસાર ઘટેલો હશે...તેઓના લીલાપ્રવેશ પછી ભારતના ખૂલો-ખૂલો અસંખ્ય નવા મંદિરોની રચના કેવા સિદ્ધાંતોને આધારે થઈ? તે-તે મંદિરો બંધાવનારા તેમાં શ્રીઠાકોરજીના સ્વરૂપોને પુષ્ટ કરી પ્રાણપ્રતિષ્ઠા કરાવનારા પૂજ્ય ગોસ્વામીબાળકોએ શ્રીમહાપ્રભુજીના સિદ્ધાંતથી વિરુદ્ધ જઈને શું આ કાર્ય કર્યું હશે? શાન્ત ચિત્તથી વિચારો!

ઉત્તર (૨૧=૨૩-૨૭)

(૨૧/ક-ખ) પ્રશ્ન 'ક' અને 'ખ' નો નોખો-નોખો વિચાર કરવો તે તો જ્ઞાન્યકોટિની વિચારશૈલી છે. એ તો સૃષ્ટિના પ્રારંભમાંજ ભગવાને આપણને જ્ઞાન્યકોટિમાંજ રાખવાનો સંકલ્પ ન કરી લીધો હોય તો તેવી રીતે વિચાર કરવો આપણને છાજે નહીં. સિદ્ધાંતમુક્તાવલી તેમજ અન્ય પણ અનેક ગ્રંથો ના આધારે ભગવત્સેવાના પુષ્ટિમાર્ગીય પ્રકારમાં સેવાનું તનુ-વિત્તજ્ઞ હોવું તે અપરિહાર્ય શરત છે, તેના કૂર ભાગલા આ બન્ને પ્રશ્નોમાં પાડવામાં આવ્યા છે. પ્રશ્ન (ક) માં વિત્તજ્ઞ સેવા કરનારા કે જ્ઞમના ચિત્તની ભીતર ભગવત્પ્રવણતા નહિ પરંતુ અંતે અહંકારજ વધવાનો છે, તેવા વૈષ્ણવો આજે હિમ્મતનગરમાંજ નહિ પરંતુ ગેર-હિમ્મતનગરોમાં પણ પુષ્કળ વધ્યા છે. તનુજ્ઞ સેવા કરનારા મુખિયા ભીતરિયા વગેરે જેકે ઓછા પ્રમાણમાં મળી રહ્યા છે, છતાંય મળી તો રહ્યાજ છે અને મેળવી આપનારી મહાનુભાવ વ્યક્તિઓ સંસ્થાઓ અને પરિષદો પણ છેજ, આમા બે મત ન હોઈ શકે.

કઈ જાતના મુખિયાઓ, પરંતુ, હવે મળે છે તે જોવાનું રહ્યું! હાલમાં એક એવા મંદિરનો અહેવાલ મને જાણવા મળ્યો, તે આ પ્રસંગે સાંભળવા જેવો છે:—

ઘણા વર્ષો અગાઉ, પાકિસ્તાન બનતા મુલતાનથી આવેલા, એક શરણાર્થી વૈષ્ણવભાઈને આપણી સરકારે જમીન આપેલી હતી. વર્ષો વીતતા તે જમીનના ભાવ લાખખો રુપિયા થઈ ગયા. તે વૈષ્ણવભાઈ પુષ્કળ ભાવિક અને ડ્રાઈવરી કરી રોજી કમાનારા, એટલે મળેલ જમીનઉપર મકાન બાંધી શકે તેવી આર્થિક સ્થિતિ નહિ, વળી તેમની આગળ-પાછળ કોઈ બેરી-છોકરાં નહિ. તેનો લાભ લઈ કેટલાક મંદિરવાદિઓએ એમને: “ચઢ જ બેટા શુભીયે ખુદા ભલા કરેગા!” સમજવી દીધું. તેઓ પહેલા મારીપાસે પણ આવેલા. તેમને તેમની જમીનઉપર એક મંદિર એવું

બંધાવવું હતું કે જેથી તેઓને ઘડપણમાં સેવા-સત્સંગનો સાચો લાભ અને સાથો-સાથ ઉચિત રહેઠાણ પણ મળી રહે. એવો મનોરથ આ ભાઈ ધરાવતા હતા.

મેં તે ભોળા ગરીબ ભાઈને ત્યારે પણ ઘણું સમજાવેલું કે “પોતાના ઘરમાં ભગવત્સેવા-ભગવત્કથાથી જેટલો લાભ મળશે, તેટલો જાહેર મંદિરની ખોટી ભાંજગડમાં પડવાથી નહિ મળે”; પરંતુ તે વખતે તેઓના મનઉપર મંદિરવાદનું ભૂત સવાર હતું. એટલે મારી સલાહની અવગણના કરીને મંદિર બંધાવી આપે એવા મહાનુભાવની શોધમાં પડ્યા. એટલે ભંડોળી ભાગવત્કથાથી રુપિયા ભેગા કરાવીને છેવટે મંદિર બંધાઈ ગયું! હાલમાં તે મંદિરના પાડોસમાં રહેવાનો મને અવસર આવ્યો. ત્યારે પેલા ગરીબ ડ્રાઈવરભાઈ મને મળવા આવ્યા.

મેં અમસ્તીજ કુશલપૂરછા કરી, ત્યારે કહેવા લાગ્યા: આપની વાત ન માનવાને કારણે હવે મને હૃદયમાં અતિશય ગ્લાનિ થાય છે.

મેં પૂછ્યું: કેમ સેવા-સત્સંગ તો સરખી રીતે ચાલે છે ને?

તેઓ બોલ્યા: હવે મારી એ ભ્રાન્તિ દૂર થઈ છે. મારી જમીન મને ભોળવીને પડાવી લેવામાં આવી છે. મારા મનમાં એમ હતું કે મંદિર બંધાશે ને, આપસી એકરાર પ્રમાણે મને ત્યાં રહેવાનો એક રૂમ મળી જશે. પરંતુ મારો રૂમ ટ્રસ્ટીઓએ મુખિયાજીને આપી દીધો છે. હવે મને કોઈ સરખો જવાબ પણ આપતું નથી. પેલા મુખિયાને મહિનાની ત્રણ-ચાર હજારની આવક છે. ટ્રસ્ટીઓ મોટે ભાગે પુષ્ટિમાર્ગીય પણ નથી. હું વધારે ઝઘડો ન કરું એટલે પેલો મુખિયો મને એવી-એવી વીડિઓ ફેસેટ દેખાડે છે કે મનમાં ભક્તિભાવનાને ઠેકાણે સાંસારિક ભાવનાઓજ, આ ઘડપણમાં, જોર પકડતી જાય છે! મને બધી રીતે છેતરી લેવામાં આવ્યો છે!

બીજા કેટલાક લોકોના કહેવામુજબ તે મંદિરમાં

મુખિયાજી મોડી રાત સુધી ટી.વી.ના રોચક કાર્યક્રમ પૂરા થયા પછીજ શયન-આરતી કરે છે, ત્યાં સુધી “ઠગાઈને ઠાડા રહે તેમનું નામ ઠાકોરજી!” એટલે આ મંદિરમાંના શ્રીગોવર્ધનનાથજી જગતમાં ફંસાયેલા પુષ્ટિજીવોને સંસારાસ-ક્રિતથી છોડાવવામાટે નહીં બલ્કે પોતેજ ફંસાઈ ગયેલા હોવાથી: “કહત સબનસોં આવો-આવો!”ની સ્વરૂપભાવ-નાથી સેવાઈ રહ્યાં છે!!

બીજા એક જાહેર મંદિરના ઘરડા મુખિયાજીએ શ્રીઠાકોરજીને ઘણા સમયથી સ્નાનજ ન્હોતા કરાવ્યા, તેથી તે શ્રીઠાકોરજી શ્યામ થઈ ગયા હતા, પણ નવો મુખિયો ન મળે ત્યાં સુધી જૂનાને કાઢવો કેવી રીતે? આ દુવિધામાં ત્યાંના વ્યવસ્થાપકને એક દિવસ એક નવો જુવાન મુખિયો મળી ગયો. એટલે ઘરડા મુખિયાની હકાલપટ્ટી કરવામાં આવી. નવા મુખિયાને જૂના મુખિયાજીની ક્ષતિઓ કહી જણાવવામાં આવી હતી; પરંતુ ઘણાજ સમયથી સ્નાન ક્યાં વિનાનું શ્રીઠાકોરજીનું સ્વરૂપ, આમને આમ તો કાંઈ શ્યામ રંગ છોડે નહિ! એટલે નવા મુખિયાએ થાકીને એક દિવસે ચાકુની ધારથી ઘસી-ઘસીને શ્રીઠાકોરજીને ઉજળા બનાવી દીધાં!

તે મંદિરના બધાજ વ્યવસ્થાપકો પ્રસન્ન-પ્રસન્ન થઈ ગયા—“નવા મુખિયાજી કેવા લાયક આવ્યા છે! હવે આપણા શ્રીઠાકોરજી કેવા ઉજળા થઈ ગયા!!”

શ્રીઠાકોરજીના ઉજળા થવાનું ભીતરી રહસ્ય તો ભીતરિયાથી મને જાણવા મળ્યું!

તેથી હું પણ માનું છું કે દરેક-દરેક ક્ષેત્રમાં ચાલતી તીવ્ર પ્રતિસ્પર્ધામાં ક્યાંય પણ અધિક ટકી ન શકે એવા નેસગિક્ષિ રીતે અયોગ્ય-અભાણ માણસોની વધતી આબાદી અને બેકારી—એટલે કે નોકરી-ધંધાની અછતને કારણે મુખિયા-ભીતરિયા વિગેરે તરીકે મજૂરી કરનારા માણસો કદાચ મળી રહે તે તો સંભવ છેજ. આમાં, પરંતુ, જે સંભવ નથી તે પ્રભુસુખનો વિચાર, સેવામાં રહેલ

ભક્તિ-ભાવના; અને શ્રીમહાપ્રભુના દિવ્યસિદ્ધાંતોમાં આપણી નિષ્ઠા!

મુખિયા-ભીતરિયાની નોકરી કરવા આવતી વ્યક્તિઓથી ધર્મ-ભાવનાની અપેક્ષા, સેવામાટે નાણા અને ફક્ત નાણાજ ખરચવામાટે સમર્થ એવા આપણા પુષ્ટિમાર્ગના પ.ભ.વ્યવસ્થા-પકો અને પ.ભ.ટ્રસ્ટીઓ સિવાય બીજા કોઈ રાખે, એટલો બુદ્ધિહીન માણસ આ ભૂલજાઉપર ઉદ્ભવીજ શકતો નથી!

એટલે પ્રથમમાંના (ક-ખ) મુદ્દાઓની બાબતમાં લાચારીએ સહમત થવા હું પણ તૈયાર થાઉં છું.

અલબત્ત શ્રીમહાપ્રભુના સિદ્ધાંતોથી વિપરીત કોઈપણ કાર્યને હું સ્વપ્નમાં પણ ‘પુરુષાર્થ’તરીકે બિરદાવી નથી શકતો, એ મારી બીજી લાચારી છે! મારા મતે શ્રીમહાપ્રભુના સિદ્ધાંતથી વિપરીત કૃત્યો આપણા માર્ગમાં પુરુષાર્થ ન હોઈ ‘કલીબાર્થ’ (નપુંસકોની મહેષણાઓ) જ હોય છે.

(૨૧/ગ) આણસે ભવિતવ્યવાદી થવું કે પુરુષાર્થવાદી થવું એ બાબતની વિચારણા ગંભીર વિચાર માંગી લે છે.

મને લાગે છે કે ધર્મસંગત મનોરથો કે મહેષણાઓ જે હૃદયમાં હોય તો પુરુષાર્થવાદી થવું સાફ; પરંતુ ધર્મવિરુદ્ધ ભક્તિના ભવાડા અને ભજનીય ભગવત્સ્વરૂપના ધંધાકીય દુરુપયોગ કે ધર્મિંગ ના નામે મનોરથો કે મહેષણાઓ પૂરી કરવામાટે તો કોઈ પુરુષાર્થવાદી ન થાય અને ભવિતવ્યવાદીજ રહે તો વાંધાજનક મને કશુંજ લાગતું નથી.

દિક્ષીને પરણાવવામાટે કે શાસ્ત્રસમ્મત ધંધામાટે પુરુષાર્થ કરવો તે તો એક પિતા કે ગૃહસ્થની પવિત્ર ફરજ છેજ તેમાં બેમત હોઈ શકતા નથી

(૨૧/ધ) હિમ્મતનગરના વૈષ્ણવો બહારગામ જઈને જાહેર મંદિરોમાં દર્શન, મનોરથ, કીર્તન કે પ્રસાદનો લાભ લેતા હોય છે(કે સ્વધર્મહાનિનું દુષ્કૃત્ય કરતા હોય છે? ગો.શ્યા.મ.) છતાંય ઘરના આંગણે તે લાભ ન લેવો તે

કેવી વિટંબાણા છે, તેબદલ વિસ્મય દાખવવામાં આવ્યો છે. મને અહીંમાં એ વિસ્મય થાય છે કે શ્રીમહાપ્રભુના સિદ્ધાંત પ્રમાણે તો—ધરના આંગણાની પણ વાત જવા દો; છેક ધરની ભીતરજ—પોતાને માંથે બિરાજતા શ્રીહંકોરજીની સેવાનો આંગણપાતનાં દર્શન-મનોરથ-કીર્તન-પ્રસાદનો લાભ મળી શકે છે, તે કોઈ પણ વ્યાવસાયિક કૃષ્યકમાં ફસાયા વિનાજ મળી શકતો હોય છે. તે છતાંય મુનિયા-ભીતરિયા જેવા શ્રદ્ધાવિહીન નોકરોદ્વારા કરાવવામાં આવતા ભક્તિના ધંધાકીય ભવારાંના કૃષ્યકમાંજ ભોળી ધર્મભીરૂ જનતાને ફસાવી રાખવી તે કેટલું નીતિપૂર્ણ કૃત્ય હોઈ શકે છે!

(૨૧/૩) શ્રીમહાપ્રભુનો પોતાના ધરમાં પોતાના તન-ધન-પરિવરનોથી ભગવત્સેવા કરવાનો સિદ્ધાંત તે જમાનાના સંજોગો અનુસાર હતો કે નહિ તેની વિચારણા તો આપણે વિસ્તારથી કરીજ ચુક્યા છીએ. તેથી પુનરુક્તિની અપેક્ષા નથી.

અલબત્ત શ્રીમહાપ્રભુ પછી પ્રકટ થયેલ શ્રીગુસાંઈજી, સાત લાલજી, શ્રીહરિરાયજી, શ્રીપુરુષોત્તમજી જ ફક્ત નહિ પરંતુ આજથી સો-દોઢસો વર્ષ જૂના ઘણા બધા બાળકોના ગ્રંથોમાં પણ સ્વગૃહમાં સ્વતનુ-વિન્નના વિનિયોગવાળી ભગવત્સેવાના સિદ્ધાંતની બાબતમાં કોઈ બેમત દેખાતા નથી, તે તો આપણે જોઈજ ગયા.

સાથો-સાથ આ વિકૃતિ કેવી રીતે શરૂ થઈ તે બાબતના પણ જૂના અભિપ્રાયો કે કરુણ ઉદ્દગારો પણ આપણે વાંચી ગયા છીએ. એટલે નાદૃષ્ટકે કાં તો આપણી માફક આપણા વડીલ પૂર્વજે પણ શ્રીમહાપ્રભુજીના ભગવત્સેવાસંબંધી સિદ્ધાંતોને ફક્ત પોથીનાજ રીંગણા માનતા હતા, એમ સ્વીકારવું જોઈએ. પ્રવર્તમાન સેવાપ્રકાર, અથવા, બહુ જૂનો નથી તેમ સ્વીકારી લેવું જોઈએ.

મને નથી લાગતું કે તેઓ આપણી માફક નિષ્ઠાવિહીન દાંભિક હતા! એટલે કાં તો કોઈક તેમની લાચારી કે

વિવશતા હશે, જેથી તે વખતે તેઓને શ્રીમહાપ્રભુજીના સિદ્ધાંતથી વિપરીત ચાલવું પડ્યું હશે; અથવા તો તેઓ સિદ્ધાંતથી વિરુદ્ધ ગયાજ નહિ હોય! એટલે આપણે તેમને કદાચ સરખી રીતે સમજી નથી શક્યા!

જેમ શ્રીનાથજીની મંદિર બંધાવવાની આજ્ઞાનો સરખો વિચાર કર્યા વિના, તે આજ્ઞાના અનુસરણ કરવાની છેલ્લામાં આપણે શ્રીજીનીજ બીજી આજ્ઞા કે “જેના આલોક-પરલોક બનેનો બગાડ થવાનો હોય છે તેજ જાહેર મંદિરમાં અધિકારી બનતા હોય છે” (આજની શબ્દાવલીમાં: આવા લોકોજ ટ્રસ્ટી થવા માગે છે) નો લગીર વિચાર કર્યોજ નહિ! ખૂણે-ખૂણે મંદિર બાંધીને ભોળી જનતાનો આલોક-પરલોક બગાડવાનું એક ભયંકર વ્યાપક અનુષ્ઠાન શરૂ કરી દેવામાં આવ્યું છે.

ક્યારેક તો એમ પણ લાગે છે કે કદાચ ખરેખર શ્રીમહાપ્રભુજીની ભવિષ્યવાણી કે સંપ્રદાય ફક્ત ૫૦૦ વર્ષજ ચાલશે, તેના અનુસંધાનમાંજ એટલે કે તેને સાચી પુરવાર કરવાજ તો શ્રીજીએ મંદિર બંધાવવાની આજ્ઞા ક્યાંક ન આપી હોય (!) કે જેથી બધા તેનું અનુસરણ કરે અને અન્ને “ન કેવલમ્ ઈલલોકો કિન્તુ પરલોકોડપિ નશ્યતિ” પુરવાર થઈ જાય! તે વાત આજે કેટલી સચોટ ઠરી છે કે શ્રીમહાપ્રભુની નાદસૃષ્ટિ અને બિંદુસૃષ્ટિ શ્રીમહાપ્રભુના સાચા સિદ્ધાંતને તે જમાનાની તૂટ માની બેઠી છે. તેમજ જેમ કરવાથી ઈલલોક-પરલોકના બગાડની સ્પષ્ટ આજ્ઞા આપવામાં આવી હતી, તેનેજ આજે આપણે પોતાનો “સ્વસ્થામયેવ ધર્મો હિ નાન્યઃ ક્વાપિ કદાચન” માનવા લાગી ગયા છીએ.

કેટલાક લોકો કહે છે કે સિદ્ધાંત સાચા પણ હોય તો શું થયું, અમારા બાપ-દાદા આમજ કરતા આવ્યા છે:—

યેનાસ્ય પિતરો યાતાઃ યેન યાતાઃ પિતામહાઃ ।

તેન યાયત્ સતાં માર્ગે તેન ગચ્છન્ ન રિષ્યતિ ॥

એટલે કે બાપ-દાદા જે કરી ગયા હોય તેનું અનુસરણ કરતાં ધર્મહાનિ નથી થતી.

હકીકતમાં મનુસ્મૃતિના આ વચનનું આથી વધારે દુરર્થઘટન બીજું સંભવતું નથી, મનુસ્મૃતિના મોટાભાગના વ્યાખ્યાયકારોએ આ સ્લોકની સુંદર છણાવટ કરી છે:—

મેઘાતિથિ: “યો ધર્મઃ પિત્રાદિભિઃ અનુચિતો—યૈઃ સહ પ્રીતિઃ ભાવિતા, યૈઃ સહ કન્યાવિવાહાદિઃ કૃતઃ, યૈવ ય જ્ઞાપ્તા અધીતા, સ એવ યંથા આશ્રયાણીયઃ—તથા કુર્વન્ ન રિષ્યતિ...અન્યે ત્વદિદુષ્ય પુત્રધર્મંબુ અહિંસાદિષુ પ્રાપ્ત્યુપાયો અયમ્...અભિહોત્રાદયસ્તુ સ્વપ્રત્યયાપેક્ષાએવ. અત્ર યોદયન્તિ—યદિ નિર્મૂલો પિત્રાદિભિઃ અનુચિતોડર્થઃ કથં તસ્ય ધર્મત્વમ્? અથાસ્તિ મૂલં તત્ પુત્રસ્થાપિ ભવિષ્યતિ હિ પિત્રાદિગ્રહણેન? તદેતત્ પરિક્રમમ્, અવિદુષ્યં = મૂલમ્ અજ્ઞાનામ્ ઉપદેશો અયમ્” ઈતિ.

અન્યેતુ—‘યંત્ર નિપુણનોડપિ નિરૂપ્ય-માણે સંદેહો ન નિવર્તતે, ઉભયથા વાક્યાર્થપ્રતિપત્તિઃ, તત્ર પિત્રાદ્યાચરિતઃ પન્થા આશ્રયાણીયઃ’ ઈત્યાહુઃ... એતદપિ ચિન્ત્યં, નહિ નિત્યસંદિગ્ધં નામ પ્રમાણમસ્તિ. અવશ્યં હિ એકાર્થનિષ્ઠેન વાક્યેન ભવિતવ્યં વિકલ્પિતેષુ વા પદાર્થેષુ પિત્રાદ્યાચરિતં કર્મ અનુસરણીયં...યદિ પિતુ-પિતામહાદિભિઃ કેશ્ચિન્ કથંચિદ્ અધર્મઃ આચરિતપૂર્વઃ, સ ન આશ્રયાણીયઃ ઈતિ ‘સતાં માર્ગમ્’ ઈત્યાહ.”

(મનુ. મેઘાતિ. ૪/૧૭૮).

અનુવાદ : જે ધર્મનું અનુચિતન વડીલોએ કર્યું હોય—તેઓએ જેઓની સાથે સ્નેહસંબંધ રાખ્યો હોય, જેઓની સાથે રોટી-બેટીનો વ્યવહાર રાખ્યો હોય, વેદની

જે શાખાનું અધ્યયન તેઓએ કર્યું હોય—એજ માર્ગ સંતતિએ અપનાવવો જોઈએ...બીજા વ્યાખ્યાયકારો મુજબ આ વિધાન શાસ્ત્રનું જ્ઞાન ન ધરાવનારાઓમાટે છે. તેવાઓએ અહિંસા વિગેરે માણસના સામાન્ય ધર્મોનું જ્ઞાન વડીલોના આચરણથી નિર્ધારિત કરી લેવું જોઈએ... અલબત્ત અભિહોત્રાદિ વિગેરે શાસ્ત્રીય ધર્મના જ્ઞાનની બાબતમાં વડીલોનું આચરણ કરવા કરતા જાતે શાસ્ત્રનું અધ્યયન સંપાદિત કરીને સ્વધર્મનું જ્ઞાન મેળવવું તેવો તેમનો અભિપ્રાય છે.

કેટલાક અહીંયાં શંકા કરે છે કે “બાપદાદાઓએ પણ એવું કાંઈક આચર્યું હોય કે જેના મૂલમાં કોઈક શાસ્ત્રવચન ન હોય તો તે આચરણને ધર્મ તરીકે માન્ય રાખી શકાતું નથી; અને કાંઈક શાસ્ત્રવચનનું જે મૂલ તેમના આચરણની પાછળ હોય તો તે પોતે પુત્રમાટે પણ ધર્મનિર્ધારણની કસોટી બનીજ રહેશે. ત્યારે નાહકમાં ધર્મનિર્ધારણની બાબતમાં બાપદાદાઓને શામાટે વચ્ચે લાવવા જોઈએ! આ શંકાના સમાધાનરૂપે એ જાણી લેવું જરૂરી છે કે આ વચન, જેઓ શાસ્ત્રને વાંચી સમજી શકતા હોય તેવાઓમાટે ન હોઈ, અજ્ઞાનીઓને માટે ધર્મનિર્ધારણની કસોટી તરીકે સમજાવવામાં આવ્યું છે.

બીજા કેટલાક વ્યાખ્યાયકારો એમ કહે છે કે શાસ્ત્રવચનમુજબ જ્યારે કોઈક બંને વાતો એક સરખી પ્રામાણિક જણાતી હોય; અને તે બે પ્રામાણિક કલ્પોમાંથી કયો એક કલ્પ પકડવો, તે બાબતનો સન્દેહ દૂર થતો ન હોય, ત્યારે તેવા સન્દેહને દૂર કરવા માટેનું આ વિધાન છે. એટલે કે બાપદાદાઓએ બે પ્રામાણિક કલ્પોમાંથી જે એક કલ્પને અપનાવ્યો હોય, તેને આપણે વળગી રહેવું જોઈએ. આ વ્યાખ્યા, પરંતુ, વિચાર માંગી લે છે; કેમકે નિત્ય-સંદિગ્ધ કોઈ પણ પ્રમાણ કે શાસ્ત્રવચન હોઈ શકતું નથી. અલબત્ત શાસ્ત્ર પોતે ઘણી વખતે બે કલ્પોમાંથી ગમે તે એક કલ્પને અપનાવવાની દૃષ્ટ આપતો હોય છે, ત્યારે વડીલોએ જે કલ્પ અપનાવ્યો હોય તેને અપનાવવાનો

નિયમ અહીંમાં સમજવવામાં આવી રહ્યો છે. કોઈપણ સંજોગોમાં બાપ-દાદાઓમાંથી કોઈકે કાંઈક અધમચિરણ એટલે શાસ્ત્રવિરુદ્ધ આચરણ કર્યું હોય તો તેનું અનુસરણ કરવું જોઈએ નહિ, તેનેજમાટે મનુએ 'સતાં-માર્ગ' પદો વાપર્યા છે.

કુલ્લક: "બહુવિધશાસ્ત્રાર્થસંભવે પિતૃ-પિતામહાદ્યનુષ્ઠિત એવ શાસ્ત્રાર્થો અનુષ્ઠાતયઃ."

(મનુ. કુલ્લ. ૪/૧૭૮).

અનુવાદ : શાસ્ત્રમાં અનેક કલ્પો ક્યારેક દેખાડેલા હોય છે. તેમાં વડીલોએ જે કલ્પ અનુસર્યા હોય તેને અનુસરીને શાસ્ત્રીય કર્મનું અનુષ્ઠાન કરવું જોઈએ.

રાધવાનંદ: "બહુશાસ્ત્રાનભિગ્નસ્ય શાસ્ત્રવત્સનુસારિત્વમાહ ચેન'ઈતિ. 'સતાં માર્ગ' સદ્ભિઃ આચરિતં પંથાનમ્. તેન પિત્રાદિકૃત-મદ્યાપાન-માતૃલકન્યાપરિણયનાદિપુ નાતિપ્રસંગઃ."

(મનુ. રાધ. ૪/૧૭૮).

અનુવાદ : જે વ્યક્તિને અનેક શાસ્ત્રોનું જ્ઞાન ન હોય તેને જે શાસ્ત્ર મુજબ ચલાવવાની કાળજી લેવી હોય તો વડીલોનું અનુસરણ કરવું જોઈએ; પરંતુ વડીલો પૈકી પણ સદાચારી વડીલોના માર્ગનું અનુસરણ કરવું જોઈએ. વડીલોએ પણ મદ્યાપાન કે મામાની દીકરી બેન સાથે વિવાહ જેવા અધમચિરણ કર્યા હોય તો તેમને અનુસરવાની કોઈ આવશ્યકતા નથી.

એટલે સેવાની બાબતમાં તો શ્રીમહાપ્રભુ-પ્રભુચરણાદિના વચનોજ પુષ્ટિમાર્ગીથી માટે શાસ્ત્રવચન સરીખા છે, તેથી તેની વિરુદ્ધ જે આપણા કોઈક વડીલો તેમના દેશ-કાલની કોઈક લાચારીને કારણે; અથવા અજ્ઞાનને કારણે, કાંઈક કરી બેઠા હોય તો તે બાબતમાં તેમના અનુસરણની કોઈ આવશ્યકતા નથીજ. તેમજ આપણને પણ કોઈ આપણા દેશ-કાલની લાચારીને કારણે કે અજ્ઞાનને કારણે કે પ્રમાદને કારણે કે સ્વાર્થહાનિની ભીતિને કારણે,

શ્રીમહાપ્રભુજીના વચનોથી વિરુદ્ધ આચરણ કરવા બાધિત થવુંજ પડતું હોય તો કમસે કમ દૈન્યપૂર્વક પોતાની લાચારીને સ્વીકારીને સિદ્ધાંતોને નિભીંજિતયા ધોષિત તો કરવાજ જોઈએ. આથી આપણે જે કાંઈ લાચારીથી કર્યું હોય તેને આપણા વંશજે સ્વધર્મ માની લેવાના મોહના ખાડામાં પડી ન જાય! આ કાંઈ નાનોસૂનો ધર્મલાભ કે ભાવિપીઠીનું હિતચિન્તન નથી.

કોઈપણ સંજોગોમાં સ્વમાર્ગીથી વ્યક્તિ સ્વસિદ્ધાંતમુજબ વર્તી શકે કે ન વર્તી શકે તે તેના વ્યક્તિગત ગુણદોષ હોઈ શકે છે; પરંતુ સમાજમાં ધાર્મિક આયોજન તરીકે ગોઠવવામાં આવતા કાર્યક્રમો કે સંસ્થાઓ પણ સ્વધર્મનો વચનશુદ્ધ સ્વરૂપ ન જાળવે તો પોતાને 'પુષ્ટિમાર્ગી' કહેવાડાવવાની રીતિને નિતાંત ગર્હિત સ્વાર્થ સિવાય બીજું કંઈ માની શકાતું નથી.

જે મનુસ્મૃતિના વચનને ટાંકીને બાપદાદાની દુહાઈ આપવામાં આવે છે તે મનુસ્મૃતિ પોતે દેવલકોની બાબતમાં શું કહે છે, તે પણ જાણી લેવું શું જરૂરી નથી?

મનુસ્મૃતિ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં વિધાન કરે છે—“દેવલકાન્ માંસવિક્ષિણસ્તથા વિપણેન ચ જીવન્તો વ્યથાઃ સ્યુઃ હવ્યકવ્યથોઃ” (મનુ. ૩/૧૧૨).

તેવી સ્થિતિમાં દેવપૂજનથી પોતાની આજીવિકા ચલાવનાર; તેમજ દેવપ્રસાદના વિક્રયને કારણે વિપણજીવી પણ પુરવાર થનાર, જે ગોસ્વામી બાળકોને બનાવવામાં આવે તો, મનુસ્મૃતિમુજબ તેઓ માંસવિકેતા જેવા અશુદ્ધ બની જતા હોય છે. એટલે ધર્મચાર્યો સ્વધર્માભિમાનપૂર્વક આચાર્યવૃત્તિને અવલંબીને દેવલકતા અને વિપણજીવિતા નો ત્યાગ કરે તોજ, તેમનાદ્વારા નિઃશુલ્ક વિતરીત કરવામાં આવતો ભગવત્પ્રસાદ—દેહ ઈન્દ્રિય પ્રાણ અંતઃકરણ આત્મા અને સકલ આત્મીય જ્યનો નો શોધક-ઉદ્ધારક હોઈ શકે છે. અન્યથા તેઓને પોતાને માંસવિકેતા જેવા અપવિત્ર બનાવવાના ષડયંત્રમાં તો તેમના થકી વેચાતો પ્રસાદ

પણ અત્યંત અપવિત્ર હોઈ આત્મપાતકજ નિવડશે. તેને ન લેવામાં બ્રહ્મહત્યાનું પાપ લાગી શકતું નથી; બલ્કે આપણા શ્રીમહાપ્રભુજીના વંશજોને અને આપણા સંપ્રદાયને ધર્મચાર્યોચિત અને ધર્મસંપ્રદાયોચિત ગરિમા પ્રદાન કરનારું મહાન પુણ્યલાભ-જનક બનશે. વળી કોઈક કહે છે—“સર્વ ખલુ ઈદં બ્રહ્મ”નું ઉદ્દેશીય કરનાર આપણા સંપ્રદાયમાં દેવદ્રવ્યનો પ્રસાદ પણ બ્રહ્માત્મક હોવાથી અચ્ચાલ્ય હોઈ શકતો નથી, આ તો બુદ્ધિના બટાકાવડા છે! કેમકે મદ્યમાંસ-સેવન કરનારાઓ પણ પોતાના તેવા દુષ્ટત્વને “સર્વ ખલુ ઈદં બ્રહ્મ” કહીને છટકી જશે! મનુસ્મૃતિમાં એ પણ કહેવામાં આવ્યું છે:—

શ્રુતિઃ સ્મૃતિઃ સદાચારઃ સ્વસ્થ ય પ્રિયમાત્મનઃ ।
એતચ્યુતવિધિં પ્રાહુઃ સાક્ષાદ્ ધર્મસ્ય લક્ષણમ્ ॥
(મનુ. ૨-૧૨.)

આ વચનમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે શ્રુતિવિરુદ્ધ સ્મૃતિવચનનું પ્રામાણ્ય ગૌણ બની જાય છે. તેમજ સ્મૃતિવિરુદ્ધ સદાચારનું પ્રામાણ્ય ગૌણ બની જાય છે. તેમજ સદાચારવિરુદ્ધ પોતાને મન-ગમતી વાતોનું પ્રામાણ્ય પણ ગૌણ બની જાય છે. ચારેયનું સમન્વય જ્યાં સધાતું હોય તેનું પ્રામાણ્ય મુખ્યતમ હોય છે. ધર્મનિર્ણયની આ શાસ્ત્રીય મર્યાદા છે.

આને જે આદર્શવ્યવસ્થા માનીને ચાલીએ તો શ્રીમહાપ્રભુ શ્રીગોપીનાથજી શ્રીગુણાંઈજી ના વચનો આપણા પુષ્ટિમાર્ગધોમાટે વેદત્રયીરૂપ પ્રથમ-પરમ પ્રમાણ હોવા જોઈએ. એથી અવિરુદ્ધ પરવર્તી વ્યાખ્યાકારોના વચનો સ્મૃતિરૂપ સંદેહ-વારક દ્વિતીય પ્રમાણ હોવા જોઈએ. એથી અવિરુદ્ધ સદાચાર એટલે કે આપણા બાપ-દાદાઓનું આચરણ કે પરંપરા આપણામાટે સદાચારરૂપ સંદેહવારક હોઈ તૃતીય પ્રમાણ હોવું જોઈએ. એથી અવિરુદ્ધ આપણને મનગમતી વાતો સ્વપ્રિયતારૂપ સંદેહવારક ચતુર્થ પ્રમાણ હોવું જોઈએ. અન્યથા મનુ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં લખે છે કે:—

ધર્મવ્યતિકરો દષ્ટઃ શ્રેષ્ઠાનાં સાહસં તથા ।

તદન્વીક્ષ્ય પ્રયુંજનાઃ સીદન્ત્યવરધર્મજ્ઞઃ ॥

(મનુ. ૨-૧૫-૪).

એટલે કે વડીલોનું ક્યું આચરણ ધર્મચિરણ હતું અને ક્યું ધર્મવ્યતિકમનું સાહસ હતું, તેનો વિવેક વાપર્યા વિના, જ્યારે કોઈક મૂર્ખ તેમના આચરણનું અનુકરણ કરે ત્યારે વિનાશ સિવાય બીજું કંઈ વહોરી શકતો નથી.

એટલે કોઈ કારણસર આપણા પૂર્વજ ગોસ્વામી બાળકોએ શ્રીમહાપ્રભુ પ્રભૂતિ પૂવાચાર્યોના વચનોથી વિપરીતાચરણનું સાહસ ખેડ્યું હોય તો તે તેમનું સામર્થ્ય હશે! તેથી ડોબાની માદક આપણી જાતને આપણે તેવા સમર્થ ન ગણી શકીએ!!

આપણને શ્રીમહાપ્રભુપ્રભૂતિ પૂવાચાર્યોના વચનોના આધારે ધર્મચિરણ અને ધર્મવ્યતિકમાત્મક સાહસ નો વિવેક કરીને વડીલોના ફક્ત ધર્મચિરણનું જ અનુકરણ કે અનુસરણ કરવું જોઈએ. તેમના ધર્મવ્યતિકમાત્મક સાહસનું કદાપિ નહીં.

બીજા કેટલાક લોકો કહે છે કે મનુએ સ્પષ્ટ આદેશ આપ્યો છે:—

સત્યં બ્રૂયાત્ પ્રિયં બ્રૂયાત્ ન બ્રૂયાત્સત્યમપ્રિયમ્ ।

પ્રિયં ય નાનુતં બ્રૂયાદ્ એષ ધર્મઃ સનાતનઃ ॥

એટલે શ્રીમહાપ્રભુના વચનોથી સિદ્ધ એવી વાતો પણ જે આજે અપ્રિય-સત્ય જેવી લાગતી હોય તો તેનો ઉચ્ચાર કરવો જોઈએ નહીં.

મારે આ બાબતમાં પૂછવાનું છે કે ડાયાબીટીઝ વધી ગઈ હોય અને ડોક્ટરે બુંદી, મઠરી, રસગુલ્લા ખાવાના શોષીન મરીજને બુંદી વગેરે ખાવાની મનાઈ (અપ્રિય-સત્ય) કરતો હોય તો તે કરવી કે નહીં? જે કરવી, કેમકે નહીંતો દરદી પોતે મરી જશે(!) તો શ્રીમહાપ્રભુજીના વચનો કેમ આપણને પુષ્ટિમાર્ગમાં જીવવામાટે કટુસત્ય હોવા છતાંય આવશ્યક નથી લાગતા? શું લૌકિક ડોક્ટર કરતાંય શ્રીમહાપ્રભુનું માહાત્મ્ય ઘટી ગયું? એટલે મનુના નિર્દેશો

લોકિક વાણી-વ્યવહારની બાબતમાંજ છે. અન્યથા તો “દેવલક બાહ્યણ માંસચિકિતા જેવો અપવિત્ર હોય છે” આ પોતે મનુએ કરેલું વિધાન પણ એક અપ્રિય-સત્યજ છે કે બીજું કાંઈ?

શાન્ત ચિત્તથી આ મુદ્દાઓ વિચાર માગી રહ્યા છે. પણ વિચાર-સામર્થ્ય જાગશે શ્રીમહાપ્રભુ પ્રત્યે અલંકારરહિત અનન્યનિષ્ઠા રાખવાથીજ અન્યથા નહીં...

પ્રશ્ન (૨૨=૨૮ નો સારાંશ)

શ્રીમહાપ્રભુજીએ કહ્યું છે કે સતત સેવા, સ્મરણ, કીર્તન કરતા રહેવું. એટલેજ મંદિર જોઈએ કે જેથી આખા દિવસમાં જેને જે સમય મળે ત્યારે શ્રીઠાકોરજીના દર્શનની ઝાંકીનો લાભ લઈ શકે; અને સમૂહમાં આનંદ માણી શકે.

ઉત્તર (૨૨=૨૮)

શ્રીમહાપ્રભુજીના સિદ્ધાંતો પ્રત્યે આજે કહેવાતા આપણા પુષ્ટિમાર્ગીશોને જેટલો અણગમો છે તેટલો કદાચ કોઈક મયાદામાર્ગીશને કે વિસંપ્રદાયીને અથવા તો પ્રવાહમાર્ગીશ નાસ્તિકોને પણ હશે કે નહિ! જે આ બાબતમાં એક પબ્લિક સર્વે કરાવવામાં આવે તો શ્રીમહાપ્રભુપ્રવર્તિત આપણા પુષ્ટિસંપ્રદાયની પાંચ કે વધુમાં વધુ દશ ટકાથી વધારે જનતા શ્રીમહાપ્રભુના સિદ્ધાંતોની તરફેણમાં મત નહિજ આપે! ખરેખર આ એક પ્રોબ્લેમટ હાથમાં લેવા જેવો છે.

શ્રીમહાપ્રભુના માર્ગના કે ગ્રન્થોના જેઓ પોતાને

ઉપદેશક હોવાની છાપ ઊભી કરવા માંગે છે, તેવા વિદ્વાનો પણ સામાન્ય જનતાના ગાડરિયા પ્રવાહમાં વહેતી વાતોનેજ આગળ ધપાવતા રહેવામાં પોતાના વૈદુષ્યની સફળતા માનતા હોય છે.

હાલમાં એક મહાનુભાવ આજ્ઞા કરતા હતા કે “સિદ્ધાંતોના ખોટા ઢોલ વગાડનારાઓને ત્યાં, બેસતા વરસને દહારે કેટલા લોકો ગયા; અને અમારે ત્યાં કેટલા લોકો આવ્યા, તે તમારે જાતેજ જોઈ-વિચારી લેવું જોઈએ!”

હજારો માણસોનું ટોળું ભેગું કરવામાંજ જે વાસ્તવિક પુરુષાર્થ હોય તો આપણે ત્યાં ભગતિના ધંધાકીય ભવાડાઓમાં ભેગી થતી જનમેદની કરતાં ચાર કે આઠ ગણી મેદની શ્રીમુરારીબાપુની રામકથામાં થાય છે. તેમજ શ્રીપાંડુરંગ શાસ્ત્રીજીની સ્વાધ્યાયરેલીઓમાં પણ મોટી જનમેદિની થાય છે. તે છતાંય આપણે ત્યાં ભેગું થતું ટોળું અને શ્રીમુરારીબાપુના કે શ્રીપાંડુરંગ શાસ્ત્રીના પ્રવચન સાંભળવા જનાર શ્રીતાઓ કે સ્વાધ્યાયીઓ વચ્ચે એક મહાન લાક્ષણિક તફાવત એ છે કે આપણે ત્યાં આવનારા દર્શનાર્થિઓમાંથી કેટલાક શ્રીમહાપ્રભુને ઓળખતા પણ હશે તો તેમના ગ્રન્થો કે સિદ્ધાંતની બાબતમાં કશું પણ નહિ જાણતા હોય! તેમાંય વળી કેટલાક તો એવા પણ હશે કે જે મનોરથ જે ગો.બાળકના માંથે બિરાજતા શ્રીઠાકોરજીનો થતો હશે, તે બાળકને પણ જાણતા નહિ હોય. કદાચ તેમને ગો.બાળક પ્રત્યે અનાદરભાવ પણ હોય. જ્યારે કે શ્રીમુરારીબાપુ કે શ્રીપાંડુરંગ શાસ્ત્રીજીના કાર્યક્રમમાં નિયમથી ભાગ લેનાર પરંતુ એમનેજ ન જાણનાર કે એમના ઉપદેશોને પસંદ ન કરનાર કોઈક બે-ચાર માણસો પણ હોઈ શકે ખરા?

આથી સિદ્ધ થાય છે કે આપણને આજે પુષ્ટિમાર્ગીય ભગવત્સ્વરૂપ જોઈએ છે, પુષ્ટિમાર્ગપ્રવર્તક શ્રીમહાપ્રભુના

વંશજેન ગુરુ તરીકે જોઈએ છે, અતિ-આશ્રય સાથે 'પુષ્ટિમાર્ગ' નામ પણ જોઈએજ છે, પુષ્ટિમાર્ગીય સેવાપ્રકારનો બાહ્યરૂપ પણ જોઈએ છે; પરંતુ ફક્ત જે ગમતો નથી કે જે જોઈતો નથી તે શ્રીમહાપ્રભુપદિષ્ટ સિદ્ધાંત! સિદ્ધાંતોની વાણીના ઉચ્ચાર માત્રથીજ બધાં લોકોના હાંજ ગગડી જાય છે! આપણા વહીવોથી ચાલી આવતી માર્ગની મેંડ પ્રણાલિકાનું શું થશે? એટલે 'વાડ ઉઠાંને ચીભડા ગળે' તેવી સ્થિતિ શ્રીમહાપ્રભુના કંઠતઃ ઉપદિષ્ટ સિદ્ધાંતો અને તેમના નામે ચાલતા સંપ્રદાયની વચ્ચે સર્જાણી છે! "લીલા લાલ ગોવર્ધનધરકી!"

સિદ્ધાંતવિપરીત પ્રકારે પ્રચલિત આવી રૂઢિના મૂલ્યાં બીતર ખાનેથી કોઈક સત્-શ્રદ્ધા કે અંધશ્રદ્ધા ઉપર અવલંબિત ધાર્મિક ભાવનાને આભારી હોય, તેવું લાગતું નથી. હકીકતમાં તો એક ધંધાકીય કોભાંડમાં સંડોવાઈ ગયેલા આહક અને વિકેતાની ફક્ત લાચારી સિવાય, બીજી કોઈ ગંભીર વાત આમાં સામે આવતી નથી!

એક પાર્ટીને સિદ્ધાંતશુદ્ધ બીજે કોઈ ધંધો કરી શકવાનું સાહસ રુચિ કે આવડત નથી. બીજી પાર્ટીને તૈયાર માલ વેચાતો મળતો હોય તો પોતાના ધરમાં ભગવત્સેવાની ભાંજગડમાં પડવાની શ્રદ્ધા કે કુરસદ નથી. આવા બધા કારણોથી આંધળે બહેરું કુટાતું રહે છે!

પ્રશ્નકર્તા ભાઈ પોતે ૨૧માં પ્રશ્નમાં હાલમાંજ કહી ચુક્યા છે— "પૂજ્ય જગદ્ગુરુ શ્રીવલ્લભાચાર્યજીનો સિદ્ધાંત કેવળ 'ધરમંદિર' માટેનો હોય તો તે સિદ્ધાંત તે જમાનાના સંજોગો અનુસાર ઘરેલો હશે" જે કે મૂલવચનોના ગંભીર વિમર્શપૂર્વક આપણે જોઈ ગયા. છીએ કે તે સિદ્ધાંત તેમના જમાનાના સંજોગો કરતાં સનાતન શાસ્ત્રોના મૌલિક અભિપ્રાયના આધારે શ્રીમહાપ્રભુએ પ્રકટ કર્યો હતો. પરંતુ આજની

તારીખમાં આપણને તેના પ્રત્યે કેટલો બધો અણગમો જગ્યો છે કે તેવા દિવ્ય સિદ્ધાંતોનું મહત્ત્વ આપણે તે સિદ્ધાંતોને જમાનાનાં સંજોગો અનુસાર હતા કહીને ઘટાડી દેવા તલપાપડ થઈ રહ્યા છીએ. સાથોસાથ વળી તેમાનીજ કોઈક મનગમતી આજ્ઞાઓનું મહત્ત્વ પુષ્કળ વધારીને ફરીથી ધાર્મિક નિષ્કર્ષ પણ તારવા માંગીએ છીએ કે શ્રીમહાપ્રભુમુજબ સેવા-સ્મરણ-કીર્તન સતત ચાલવા જોઈએ, તેથી ઘરમાં ન ચાલતા હોય તો જાહેર મંદિરો ખોલીને પણ ચલાવવા જોઈએ.

અખંડ નામ-સ્મરણ કે પાઠ નો વ્રત લઈ તે ન ચાલે તો તેની ટેપરકોર્ડનું શું અખંડ વાદન કરી લેવું! યાત્રાનો નિયમ બીધો હોય પણ યાત્રા ન થતી હોય તો તેનો વીડિયો જોઈ લેવો! માલા ફેરવવાનો નિયમ બીધો હોય— ન ફેરવી શકાતી હોય તો વિજળીના પંખાઉપર લટકાવીને પંખો કેમ ન ચલાવી લેવો કે જેથી તે માલા પોતેજ ફરતી રહે! વિવાહ કરીને કોઈકની દિકરીને ઘરે લઈ આવવું ધંધાકીય વ્યસ્તતાને કારણે શક્ય ન હોય તો કોઈકને ભાડૂતી પતિ તરીકે ત્યાં મોકલાવી દેવો!

આવા કોભાંડો અને આજના આપણા જાહેર મંદિરોને કારણે થતો સિદ્ધાંતોનો બાધ એ બેઉ વચ્ચે તફાવત કોણ બતાવી શકે?

જે ખરેખર કોઈક ધાર્મિક લાગણીના સંતોષમાટે જાહેર મંદિરોની અપેક્ષા હોય તો મયદામાર્ગીય પૂજાપ્રણાલીવાળા શ્રીકૃષ્ણના વૈષ્ણવ મંદિરો ખોલવા જોઈએ. કોઈ પણ સંજોગમાં 'શ્રીમહાપ્રભુના જમાનાના સંજોગો અનુસાર ઘડાયેલી સેવા-પ્રણાલી' વાળા અલગ મંદિરોની શી જરૂરીયાત છે?

પ્રશ્ન (૨૩=૨૯ નો સારાંશ)

(૨૩/ક) અગિયારસનો સત્સંગ આપણે યેષ્ઠાવો ભેગા થઈને કેમ કરીએ છીએ? પોતા-પોતાના ઘરે વાંચન-કીર્તન એકાંતમાં કરી લઈએ તો ન ચાલે?

(૨૩/ખ) પોતાના ઘરમાં જે સેવા થાય છે તે પૂરતી હોય અને મંદિરની જરૂર ન હોય તો પ્રથમ વાંચન અને કીર્તન પણ સમૂહમાં કરવાની શી જરૂર?

(૨૩/ગ) જે શ્રીમહાપ્રભુજીનો સિદ્ધાંત એવોજ હોય અને તેનો આશય યુસ્તપણે એવો જ હોય કે ઘરમાંજ સેવા કરવી જોઈએ મંદિરમાં નહિ તો પછી સત્સંગ પણ યેષ્ઠાવોને ઘરમાંજ કરવો જોઈએ, જ્યાં શ્રીઠાકોરજીની સેવા થતી હોય. જ્યાં સેવા ન થતી હોય તેવા ઘરમાં સત્સંગ યોગ્ય નથી. સત્સંગ-હોલમાં શ્રીઠાકોરજીની અષ્ટપ્રહરની સેવા થવાની નથી. તેથી તે હોલ પણ સત્સંગમટે તે-જ સિદ્ધાંતમુજબ અયોગ્ય છે.

(૨૩/ઘ) તેથી મંદિરની આવશ્યકતા છે જ્યાં સમૂહમાં યેષ્ઠાવો સમગ્ર પુષ્ટિમાર્ગીય પરંપરાઓનો આનંદ માણી શકે, સત્સંગ કરી શકે. ભક્તિમાગને અનુરૂપ પરંપરામુજબ દરેક કાર્ય કરી શકે.

ઉત્તર (૨૩=૨૯)

(૨૩/ક) પ્રશ્નકર્તા ભાઈ પૂછે છે: જે સેવા ઘરના એકાંતમાં કરવી આવશ્યક હોય તો સત્સંગ પણ એકાંતમાં

કેમ નહિ? સત્સંગ-હોલ શામાટે?

હું પણ પૂછવા માંગું છું: લગ્નવિધિ આપણે સગા-વ્હાલાઓને ભેગા કરીને કેમ ઉજવીએ છીએ? પોતા-પોતાને ઘરે એકાંતમાં લગ્નવિધિ જે પતાવી દઈએ તો ન ચાલે? વિવાહિત યુગલને કોઈક હિલરટેશનઉપર હનીમૂન મનાવવું હોય તો લગ્નવિધિ પણ ત્યાં એકાંતમાંજ કેમ પતાવી લેવામાં આવતી નથી?

આવી દલીલ આપતા આજ સુધી કમરો કમ મેં તો કોઈને સાંભળ્યા નથી.

‘સત્સંગ’ શબ્દનો અર્થ થાય છે: સદ્ભક્તોનો કે સત્પુરુષોનો સંગ તેમાં ઓછામાં ઓછા બે જણાં તો જોઈએજ, પછી વધારે કેટલાય હોઈ શકે. તેવા સત્સંગને કારણે હૃદયમાં સદ્વિચાર કે સદ્ભાવ નો ઉદ્ભવ થતાં, સત્કર્મ કે સદ્ભક્તિ ને જાહેરમાંજ કરવાની આવશ્યકતા રહી જતી નથી. તેમાં વળી ભક્તિ તો જીવાત્મા—પરમાત્મા વચ્ચેની વાત્સલ્યલીલા કે પ્રણયલીલા જેવી હોય છે, તેને જાહેરમાં કરવાનો દુરાચલ તો નથી રસાભાસજ કહેવાય.

આ તો લૌકિક ઉદાહરણની સરખામણીમાં કરવામાં આવેલી રજૂઆત છે. હકીકતમાં મૂળ મુદ્દો તો શ્રીમહાપ્રભુના સિદ્ધાંતો સાથે વફાદારી કે બેવફાઈ નો જ છે. તેથી શ્રીમહાપ્રભુને અભિમત સૈદ્ધાંતિક મુલાસો શોધવામાટે કોઈક પાયાની વાતોનો વિચાર કરી લેવો જરૂરી છે. જેમકે સત્સંગના અનેક પ્રકારો સંભવે છે:

(૧) સ્વામીગણિ સિદ્ધાંતોના શ્રવણ-મનન-નિદિધ્યાસન અથવા શ્રવણ-કીર્તન-સ્મરણ.

(૨) ભગવદ્ગીલાના શ્રવણ-મનન-નિદિધ્યાસન અથવા શ્રવણ-કીર્તન-સ્મરણ.

આમાં સ્મરણ-મનન-નિદિધ્યાસન જ્ઞાન મેળવવામાટે કરવામાં આવતા સ્વાધ્યાયના અંગ હોઈ શકે, તેમજ શ્રવણ-કીર્તન-સ્મરણ કમશ: રુચિ, શ્રદ્ધા, નિષ્ઠા વિ. કેળવવામાટે કરવામાં આવતી ભક્તિસાધનાના અનુષ્ઠાનના

અંગ હોઈ શકે છે.

(૧) સ્વમાર્ગીય સિદ્ધાંતોનું શ્રવણાદિ શ્રીમદ્દાર્શન્યર-ણપ્રભૃતિ પૂર્વાચાર્યોદ્વારા વિરચિત ગ્રન્થોના સ્વાધ્યાયરૂપે જ કરવામાં આવે છે, તેનો પણ એક ઉપભેદ ફરી દેખાય છે :—

(૧-અ) એક નિશ્ચિત સંખ્યા કે પ્રમાણમાં શિષ્યોને એટલે કે વિદ્યાર્થીઓને કરાવવામાં આવતા સિદ્ધાન્તગ્રન્થોના અધ્યયન-અધ્યાપનના રૂપમાં.

(૧-આ) અનિશ્ચિત સંખ્યા કે પ્રમાણ માં શ્રોતાજનો સમક્ષ કરવામાં આવતા સ્વમાર્ગીય ગ્રંથોઉપર પ્રવચન-વ્યાખ્યાનના રૂપમાં.

આ બન્નેમાંથી કોઈપણ પ્રકારે ઉપદેશ કે પ્રવચન કરનાર આચાર્યવંશજ ગુરુઓને, ગુરુપુત્રોને, ગુરુપુત્રિઓને, શાસ્ત્રિઓને, કથાવાચકોને કે સામાન્ય અનુયાયિજનોને અધ્યાપક, ઉપદેશક, પ્રવચનકર્તા તરીકે અયાચિત-અનિર્ધારિત ગુરુદક્ષિણા મળે તે તો ઉત્તમ પ્રકાર. યાચના કરીને પૂર્વનિર્ધારિત કરેલ પારિશ્રમિક કે માનદેય મળે તે જ્ઞાન્ય પ્રકાર. કોઈપણ સંજોગોમાં ઉત્તમ પ્રકારે કે જ્ઞાન્ય પ્રકારે આ રીતે આજીવિકાર્થ દ્રવ્યોપાર્જનમાં સૈદ્ધાન્તિક બાધ દેખાતો નથી. જોકે શ્રીપુષ્પોત્તમજી “સ્વવૃત્તિવાદ” નામક ગ્રંથ આચાર્યવંશજોની સિદ્ધાન્તશુદ્ધ આજીવિકાના સ્વરૂપનિર્ધારમાટે લખેલ છે, તે છતાંય, તે ન્યાયે બીજાઓનેમાટે પણ આ પ્રકારમાં કોઈ સૈદ્ધાન્તિક બાધ દેખાતો નથી.

તે સિવાય કોઈપણ વ્યક્તિ નાહકમાં ઉપદેશક કે અધ્યાપક ની વૃત્તિને આજીવિકાર્થ સ્વીકાર્યા વિના સરખે-સરખા સહુ પરસ્પર મળીને સ્વમાર્ગીય સિદ્ધાંતોનું દા.ત. ષોડશગ્રંથ, નિબંધ, શિક્ષાપત્ર, વાર્તા, વચનામૃતો વિગેરે ગ્રંથોનું શ્રવણાદિ સમૂહમાં કરે તો સત્સંગનો આ પ્રકાર પણ પરંપરાથી પ્રચલિત, પ્રભાવશાળી અને ઉપયુક્ત રહ્યો છે, રહી શકે

છે અને રહેશે પણ.

આમાં ફક્ત એક મોટી ધાસ્તી રહેલી છે તે આ કે કોઈક સ્વસંપ્રદાયદેથી ધૂર્ત જીવ સત્સંગમંડળોમાં શ્રીમહાપ્રભુની ખોટી પ્રશંસા કરી-કરીને ધુસી જાય; અને હળવેથી શ્રીમહાપ્રભુના સિદ્ધાંતોની વિકૃત રજુઆત કરીને, પેલા અબોધ સત્સંગાર્થિઓને શ્રીમહાપ્રભુનાજ નામે શ્રીમહાપ્રભુના સિદ્ધાંતોથી સદંતર વિપરીત વિચારો, ભાવનાઓ, ભજનપ્રકારો કે વ્યવહાર નો પ્રચાર કર્યાંક ન કરી દે!

આપણા સંપ્રદાયમાં પેસેલા ઘણા બધા સહાચો વિકૃતિઓ કે દૂષણો, જે ભૂતકાળમાં પેસી ગયા છે અથવા તો વર્તમાનમાં પણ અતિશય કૃટિલતાથી ધુસાડવામાં આવી રહ્યા છે, તેમાં કારણભૂત આવા સત્સંગ (!) મંડળોજ હતા અને બની રહ્યા છે! આની પ્રભાવશાળી રોક શક્ય નથી. તેમાં કારણભૂત આપણા બધા ભારતીય ધર્મોના બે મહાન ગુણો—વિચારસ્વાતંત્ર્ય અને સંસ્થાકીય અંકુશોનો અભાવ—નો દુરૂપયોગજ રહ્યો છે.

જેમ જીવતો માણસજ માંદો થાય મૃત નહિ, તેથી જીવતાને કાંઈ મારી નાખવામાં આવતું નથી. આતિથ્યના સૌજન્યને કારણેજ સદ્ગુહસ્થોને ધૂતારાઓ ઘણી વખતે છેતરી જતા હોય છે, તેથી અતિથિસન્કારના આદર્શની સંસ્કૃતિ આપણે છોડી શકતા નથી. ધરના નાના બાળકોને માતાપિતાનો લાડજ ઘણી વખતે તેમને તોફાની બનાવવામાં સહાયભૂત બનેલો હોય છે, તેથી “નાના બાળકોને લાડ ન કરવો” તેમ કહી શકાતું નથી. તેમજ વિચારસ્વાતંત્ર્ય અને સંસ્થાકીય અંકુશોનો અભાવ તે આપણા ભારતીય ધર્મોના મહાન ગુણોના દુરૂપયોગને કારણેજ આપણા દેશના ઘણા બધા ધર્મોમાં ઘણી બધી ધાંધલો ભૂતકાળમાંય થઈ છે અને વર્તમાનમાં પણ ચાલી રહી છે. તે છતાંય આપણે જીવીશું તો આપણા આ ગુણોની સાથે નહિ તો મરીજ નહીંશું!

શાંકર રામાનુજ માધ્વ સંપ્રદાયોની માફક, આપણે

ત્યાં પણ પ્રધાન પીઠ/ગૃહ ઉપપીઠ/ગૃહ વિદ્વાન-શાસ્ત્રિઓ વિગેરે જે પદો કે પદવીઓ છે તેમાંય શાંકર રામાનુજ કે માધ્વ વિગેરે સંપ્રદાયોની માફકજ સંસ્થાકીય અંકુશોનો સદંતર અભાવ પણ પ્રવર્તેલ છે. શાંકર સંપ્રદાયમાં જગદ્ગુરુ પીઠઉપર અધિકૃત આચાર્ય, પદત્યાગ કરીને તે પદની પ્રતિસ્પર્ધામાં પ્રવૃત થયેલ 'મંડલેશ્વર-મહામંડલેશ્વર' જેવી પદવીઓ ધારણ કરીને પાછા પોતાની શાંકર તરીકિની પીછાણુ આપે છે! મૂલ આચાર્યપીઠની અકર્મણ્યતાનો લાભ લઈ આચાર્યપીઠના શાસ્ત્રી બીજા એક સંપ્રદાયમાં સમગ્ર સંપ્રદાયનાજ પ્રમુખ બની ગયા છે. તેવી લીલાઓ આપણા માર્ગમાં પણ ચાલી રહી છે. તેનું એકમાત્ર કારણ છે: આપણા બે મહાન ગુણો વિચારસ્વાતંત્ર્ય અને સંસ્થાકીય અંકુશોનો અભાવ. કોઈ કોઈનું કાંઈક સાંભળવા કે કહેવા નવાબદાર કે અધિકારી ન હોય તો આપણા ભારતીય ધર્મોને એક શંભુમેળો સમજવો કે નહિ?

કેટલાક આચાર્યવંશજ ગોસ્વામી બાલકો આજ્ઞા કરે છે કે ગોસ્વામિઓમાં કોઈક પ્રધાન પીઠાધીશ/ગૃહાધીશ સમ પીઠાધીશ/ગૃહાધીશ ઉપપીઠાધીશ/ગૃહાધીશ એવા પદભેદ ન હોવા જોઈએ—સહુ ગોસ્વામિઓ સરખા! પુષ્ટિમાર્ગમાં સુષ્ટિભેદ ન હોવો જોઈએ. કોઈપણ ગોસ્વામીને બીજા અકર્મણ્ય કે અસંચારી ગોસ્વામીથી દીક્ષા લીધેલ વૈષ્ણવ પરિવારોમાં ધુસીને બ્રહ્મસંબંધ દીક્ષા આપી દેવાની, કે પુષ્ટ કરીને શ્રીઠાકોરજી પધરાવી આપવાની, કે બીજાએ પુષ્ટ કરીને શ્રીઠાકોરજી પધરાવી આપ્યા હોય તો પોતાને મનગમતી સેવાપ્રણાલીની આજ્ઞા આપી દેવાનું 'કર્તુમ્ અકર્તુમ્-અન્યથાકર્તુમ્ સામર્થ્ય' છે. પરંતુ બેટીજી, લાલાજી, કથાકાર શાસ્ત્રીજી, કે પ.બ. વૈષ્ણવોને તે અધિકાર નથી.

વળી કોઈક કહે છે કે શ્રીમહાપ્રભુ તો ગોપીજનનોને જ્યારે ગુરૂતરીકે બિરદાવે છે ત્યારે ગો. બાલકોજ બ્રહ્મસંબંધદીક્ષા આપી શકે બેટીજી નહિ એમ કેમ ચાલે?

વળી ત્રીજા કોઈક કહે છે કે શ્રીમહાપ્રભુનું રક્ત

ફક્ત પુરુષસંતતિ ગો.બા.ઓ અને બેટીજીઓ ની નસોમાંજ વહી રહ્યું છે, એમ કેમ કહી શકાય? બેટીજીના વંશજે લાલાજીની નસોમાં પણ શ્રીમહાપ્રભુનું રક્તજ વહી રહ્યું છે, તેથી શામાટે તેઓ પણ બ્રહ્મસંબંધદીક્ષા, સ્વરૂપપુષ્ટીકરણ અને સેવોપદેશ નથી કરી શકતા?

વળી ચોથા વ્યવૃત્ત્યર્થ ભાગવતકથાના વાચકો પૈકી એક મહાનુભાવ મને પોતાને કહેતા હતા—“માઠું નહિ લગાડતા! આપ ગોસ્વામિઓમાં ધર્મચાર્યોચિત શાસ્ત્રાધ્યયન કરેલ ગોસ્વામિઓ કેટલા? હું તો ભરી સભામાં આ વાત વૈષ્ણવોને કહી દઉં છું! તેથી ગુજરાતના એક ગામમાં તો મને 'બંડખોર શાસ્ત્રી' તરીકે જૂનવાણી વૈષ્ણવો વખોડવા મંડ્યા. મેં કહી દીધું—‘તમને માઠું લાગતું હોય તો મારી ભાગવતકથા નહિ ગોઠવતા, મને કોઈની પરવા નથી!’” તેમજ બીજા એક વ્યવૃત્ત્યર્થ(!) ભાગવતકથા કહેનારા કથાવાચક શાસ્ત્રીજી કહે છે—“ગોસ્વામિઓને જે ગમે તેવા શ્રીમહાપ્રભુના વચન ગોસ્વામિઓ માન્ય રાખે છે—જે શ્રીમહાપ્રભુને ગમે છે તે ગૃહસેવા-તનુવિત્તજ વિગેરે ગોસ્વામિઓને ક્યાં માન્ય છે?”

વળી પાંચમાં પ.બ. વૈષ્ણવો કહે છે કે “કોઈક આજીવિકામાટે ભગવત્સેવા કરે છે જે શ્રીમહાપ્રભુના વચનોથી વિપરીતજ છે—તો કોઈ તેવી ભાગવતકથા કરે છે તે પણ શ્રીમહાપ્રભુના વચનોથી વિપરીત ક્યાં નથી? એટલે સત્સંગ તો ગોસ્વામિઓ કે શાસ્ત્રીજીઓ સાથે કરવા કરતા વૈષ્ણવોએજ પરસ્પર મળીને કરી લેવો જોઈએ.” સાંભળ્યા પ્રમાણે સત્સંગ કરાવનાર આવા પ.બ. બાપાઓ કે ભાઈઓ નિર્ધારિત રકમને કંચના રૂપમાં એટલે કે સત્સંગદક્ષિણા નથી લેતા; પરંતુ કાજી-બદામના પેકેટ, વસ્ત્રો, ટેપરેકોર્ડરી વિગેરે કાઈંડના પ્રકારે ઘણું બધું લેતાજ હોય છે. તેમાંય વળી સૈદ્ધાંતિક ગ્રન્થાભ્યાસ લગીરે હોય છે કે નહિ તે કોઈક જુદીજ કથા છે!

વિચારસ્વાતંત્ર્ય અને સંસ્થાકીય અંકુશોના અભાવને

કારણે સત્સંગની મહાભારત આમ ચાલતીજ રહે છે, જેના પરિણામે ભૂસ્ત્રીપંથ, જ્યોત્ષ્ણપાલપંથ; તેમજ જુના પંથોની માફક ગોસ્વામી-બાલક-વિરોધી પંથ, ગોસ્વામી-બેટીજી-વિરોધી પંથ, જમુનાપંથ, ગિરિરાજપંથ, દામોદરપંથ, વજ્રભવંશજીને પુષ્ટિમાર્ગમાંથી નેસ્તનાબુદ્ધ કરવા મથામણ કરતો વજ્રભવંશ, તેમાં પાછું ગરમદલપંથ અને નરમદલપંથ એવા અનેક પંથો સત્સંગના જુદા-જુદા પ્રકારોથી પ્રકટેલા છે. તે કાંઈક આપણીજ કષ્ટા છે તેવું નથી. ચૈતન્ય-સંપ્રદાયમાં પણ વંશવારસ ગોસ્વામિઓની પરાધીનતાથી મુક્ત થવા ગૌડીયમઠ જે સ્થાપિત કરવામાં આવ્યો તો, તેથી સ્વતંત્ર ઈસ્કૉન હરેકૃષ્ણ સંસ્થા સ્થાપિત થઈ ગઈ! તેના પાછા બે ફાંટા પડ્યાના સમાચાર પણ પ્રકટ થઈ રહ્યા છે! સ્વામીનારાયણ પંથમાં પણ ‘અક્ષરપુરુષોત્તમ’ ફાંટો નોખો પ્રકટ થઈ ગયો. જગદ્ગુરુપીઠ અને મંડલેશ્વરીથી સ્વતંત્ર થઈને જે મિશન અદ્વૈતવેદાંતના પ્રચારાર્થે સ્થાપિત થયું તેમાંથીય દ્વિવિધ નોખા-નોખા મિશનોના દ્વૈત પ્રકટ થઈ ગયા છે. સરવાળે શુદ્ધદ્વૈતનું પ્રાણભૂત વચન “એકોડહં બહુસ્વાં પ્રજાયે” સાચું ઠીરે છે!

કેટલાંક મારા ઉપર પણ ગંભીર આરોપ મૂકવા માગે છે કે હું ‘શ્યામપંથ’ ચલાવવા માગું છું. ખુલાસારૂપે કાંઈપણ કહેવા કરતા પુષ્ટિપ્રભુ શ્રીકૃષ્ણ, શ્રીયમુનાજી, શ્રીમહાપ્રભુ, શ્રીપ્રભુચરણ, તેમના સમાભજને, તે પછીના શ્રીહરિરાયજી, શ્રીપુરુષોત્તમજી, શ્રીલાલુભકજી વિગેરે પ્રાચીન ગ્રન્થકારો, ચોપાંસી—બસ્તોબાન જેવા પ્રાચીન અર્વાચીન વેષણવોના ચરણારવિન્દોમાં એકજ વિનમ્ય પ્રાર્થના કે તેવી કૃમતિ મારા ભેજમાં ક્યારેય ન જન્મે તેટલી કૃપા આ સર્વે મારાઉપર અવશ્ય કરે!

હું જે, મારી સમજમુજબ, પુષ્ટિમાર્ગીય સિદ્ધાંતોની રજુઆત કરી રહ્યો છું તે વાત કોઈ આધુનિક પુષ્ટિમાર્ગી ગોસ્વામિઓ, શાસ્ત્રિઓ કે વેષણવોને ગળે ઉતરે કે ન ઉતરે તેની મને લેશમાત્ર પરવા નથી. હું શ્યામપંથ ચલાવવા

માગું છું; અથવા મારે શ્યામપંથ ચલાવી દેવું જોઈએ, તેવી મારી નિંદા કે પ્રશંસા બંનેય મારા કણ્ઠમાં તીક્ષ્ણતમ શૂલથી પણ તીક્ષ્ણતર પીડાદાયક થતી હોય છે.

આ એક સત્સંગના વિચાર પ્રસંગે તેના અનિર્ધારિત પ્રકારના ગુણદોષોની સંભાવનાના રૂપે લાંબા વિષયાન્તરને પાઠકો આવશ્યક પણ અને ક્ષમ્ય પણ ગણશે એવી આશા રાખું છું.

તેથી સત્સંગના ઉપર જણાવેલ બંને પ્રકારોના પાછા બે ભેદ છે:

(ચ) શ્રીમહાપ્રભુપ્રભૂતિ સ્વમાર્ગીય પૂર્વાચાર્યોદ્ધાર વિરચિત ગ્રંથોના આધારે.

(છ) પૂર્વાચાર્યોના ઉપજીવ્ય વેદાદિ શાસ્ત્રોના આધારે.

(ચ) સ્વમાર્ગીય સિદ્ધાંતના શ્રવણાદિ જે શ્રીમહાપ્રભુપ્રભૂતિ પૂર્વાચાર્યોના ગ્રંથોને આધારે કરાવવામાં આવતા હોય તો ઉપર જણાવેલ વ્યવસ્થામુજબ આજીવિકાર્થે અધ્યાપન કરાવતાં કોઈ સૈદ્ધાન્તિક બાધ આવતો નથી. પરંતુ વાત અહિંયા સુધીજ સીમિત રહેવી જોઈએ તોજ સિદ્ધાંતસંગત વ્યવહાર કહેવાય.

(છ) કેમકે જે આ વાત શ્રીમહાપ્રભુજીના ગ્રંથોના ઉપદેશથી આગળ વધીને શ્રીમહાપ્રભુના ઉપજીવ્ય શાસ્ત્રો વેદોપનિષદ્-ગીતા-બ્રહ્મસૂત્ર-ભાગવતાદિપુરાણ વિગેરે શાસ્ત્રોના ઉપદેશો કે પ્રવચનો સુધી તાણવી હોય તો, જે ઉપનીત બ્રાહ્મણ હોય તેનેજ આ ગ્રંથોનો ઉપદેશાધિકાર છે, દરેકને નહિ. તેથી શ્રીમહાપ્રભુ કહે છે:—

યદોપનિષદ્ જ્ઞાનં શ્રીભાગવતમેવ વા।

વર્ણિનામેવ તદ્વિ સ્વાત્ સ્ત્રીશુદ્ધાણાં તતોડન્યથા।।

ભાગવતજ્ઞાનમપિ ત્રેવર્ણિકાનામેવ, ઉપાસનાયા: પ્રાધાન્યાત્.

(ભાગ.નિ. ૩/૧૭૮).

એટલે ભૂતલ ઉપર અવતીર્ણ ભગવાનની ભાગવતાદિ પુરાણોમાં વર્ણિત લીલાઓના શ્રવણ-શ્રાવણ, સ્મરણ-સ્મારણ કે સંકીર્તન મનુષ્યમાત્ર કરી શકે છે; પરંતુ તે ભગવદ્લીલાઓ શ્રીમદ્ભાગવત પુરાણમાં જ્યાં-જ્યાં ગુંફિત છે તેને અંશો સર્વાધિકારક હોવા છતાંય સમગ્ર શ્રીમદ્ભાગવત પુરાણ સર્વાધિકારક નથી, એવો શ્રીમહાપ્રભુનો સ્પષ્ટ અભિપ્રાય છે. હવે આ જુનો વિચાર આધુનિક વર્ગભેદવિહીન સમાજના નિર્માણના આદર્શથી વિપરીત જાણાતો હોય તો શ્રીમહાપ્રભુ ઉપર વર્ગભેદના વિચાર ધરાવનારા ચિંતક હોવાનો આરોપ મૂકી શકાય છે. જોકે શ્રીમહાપ્રભુનો ખુલાસો તે બાબતમાં આમ હોઈ શકે છે કે આધુનિક આદર્શ પોતે આધુનિક દેશકાલની સામાજિક અપેક્ષાઓ ઉપર અવલંબિત છે જ્યારેકે શ્રીમહાપ્રભુની માન્યતા સનાતન ધર્મશાસ્ત્ર ઉપર અવલંબિત છે, તેથી વર્તમાનકાલમાં શ્રીમહાપ્રભુના સિદ્ધાંતો કહેતા કે અનુસરતા જે કાંઈ અગવડ હોય તેને સાંખ્યા સિવાય કોઈ છૂટકોજ નથી.

તેથીજ શ્રીપુરુષોત્તમજીએ આજુબાજુ (૧/૩/૩૪-૩૮)ના પ્રકાશમાં આ બાબતમાં લાંબી વિચારણા કરીને ખુલાસો આપ્યો છે:—

જે શ્રીમદ્ભાગવતમાં વર્ણિત ફક્ત ભગવદ્લીલાના અવગાહનનુંજ શુદ્ધ નિષ્ઠલ તાત્પર્ય હોય તો-તો શ્રીમહાપ્રભુના પુરુષોત્તમસહસ્રનામ (ઉપલક્ષણ વિધિથી: ત્રિવિધનામાવલી આદિ તેમજ શ્રીસૂરદાસ-જીથી લઈને શ્રીદયારામભાઈ સુધીના અનેક ભક્તકવિઓના પદો) ના અવગાહનથી પણ સંતુષ્ટ થઈ શકાય છે. તે છતાંય જ્યારે અનુપનીતો કોઈકને કોઈક વચનોના બહાનાઓ કાઢીને પોતાને અધિકારી સિદ્ધ કરવા માગે છે, તેઓ તો હકીકતમાં માત્સર્યવૃદ્ધિથીજ પીડાતા હોય છે. આવા માત્સર્યપીડિત લોકોનો તો ભાગવતોક્ત મનુષ્યમાત્રાધિકારક ધર્મના અનુચ્ચાનનો પણ અધિકાર લુપ્ત થઈ જાય છે, તો

ઉપનીતમાત્રાધિકારક ભાગવતોપદેશનો અધિકાર ક્યાંથી હોઈ શકે? તેથી ગીતા કે ભાગવત ના પાઠન કે પ્રવચન ના અધિકારની ચર્ચા અપ્રાસંગિક બની જાય છે.”

તેથી, આજીવિકાર્થ કે ધર્મર્થ, અનુપનીતો પણ વેદાદિશાસ્ત્રોનો ઉપદેશ આપી શકે છે આવી ધારણા આધુનિક છે શાસ્ત્રસમ્મત નહિ.

(૨) ઉપનીતો પૈકી જેઓને આજીવિકાર્થ શાસ્ત્રોપદેશની છૂટ છે, તે પૈકી મયદિમાર્ગીય ઉપનીતોમાટે તે શાસ્ત્રાનુમોદિત હોવા છતાંય, શ્રીભાગવતનો ઉપદેશ આજીવિકામાટે કોઈ પુષ્ટિમાર્ગીય ઉપનીત કરતો હોય તો તે શ્રીમહાપ્રભુને બેશમાત્ર પણ રુચ્યું નથી; બલકે શ્રીમહાપ્રભુને આવા પ્રકારમાટે અતિશય રૂણ છે:—

ઈદં નામાત્મકં ભગવતો રૂપં તત્ત્વ સ્વવિકેતરિ
વિકયસાધ્યાતિરિકતં ફલં ન પ્રચચ્છતિ.

(ભાગ.નિ. ૩/૨૭)

શ્રીભાગવત તે પોતે શ્રીકૃષ્ણનુંજ નામાત્મક સ્વરૂપ છે. એટલે આજીવિકા માટે કે પરોપકારાર્થે શ્રીભાગવતથી બંધોળ ભેગું કરવું તે કૃષ્ણને વેચીને રુપિયા ઘરમાં ભેગા કરવા જેવી હલકી વાત છે!

દેખીતી રીતે કાગળિયાઉપર છપાયેલી ભાગવતની આધિભૌતિક ચોપડીના વેચાણની નિંદા અહીંયાં નથી. જેમકે કોઈ મૂર્તિકાર ધાતુની કે પથ્થરની શ્રીકૃષ્ણની મૂર્તિ ઘડીને વેચતો હોય; અથવા કોઈ ચિત્રકાર શ્રીકૃષ્ણના ચિત્રો બનાવીને વેચતો હોય, તેની નિંદા ક્યાંય કરવામાં આવતી નથી. તે મૂર્તિમાં, પરંતુ, પ્રાણપ્રતિષ્ઠા કે ભાવપ્રતિષ્ઠા (પુષ્ટ) ક્યાં પછી તે આધિભૌતિક રૂપાકૃતિ આધિદૈવિક બની જાય છે, તેવા આધિદૈવિક સ્વરૂપોનો વિકય (તેને નામ ‘ન્વોદ્યાવર’ કે જે કાંઈ આપો: બધું સરખુંજ છે) કરતો હોય તો તેવા માણસને ચાંડાલ જેવો અપવિત્ર ગણવામાં આવ્યો છે. કેમકે ઈષ્ટદેવનો આજીવિકાર્થ ઉપયોગ માણસને

દેવલક બનાવે છે. તેમજ શ્રીમદ્ભાગવતનું અનુષ્ઠાન પણ ભાગવદ્રૂપ હોવાથી તેનો આજીવિકાર્થ ઉપયોગ ચાંડાલોપમ અપવિત્ર બનાવનારો છે, તેવો શ્રીમહાપ્રભુનો દૃઢ અભિપ્રાય છે.

આજે તો સુંદોપસુંદ ન્યાયે આજીવિકામાટે ભાગવતના કથાવાચકો આજીવિકા માટે ભગવત્સેવા કરનારાઓની જાહેરમાં નિંદા કરે છે, તેમજ આજીવિકા માટે ભગવત્સેવા કરનારાઓ, આજીવિકા માટે ભાગવતકથા કહેનારાઓની નિંદા કરતા હોય છે.

વળી કેટલાક લોકો કહે છે માંગીને પૈસા ન લેવા જોઈએ પણ માંગ્યા વિના જો ભાગવતના નામે મળી રહે તે લેવામાં વાંધાજનક હોતું નથી. આમ જો દલીલ કરીએ તો કોઈ સ્વદેહવિક્રય કરનારી પણ દલીલ આપી શકે—“માંગીને દેહવિક્રયના પૈસા લેતી નથી પરંતુ માંગ્યા વિના જો મળે તેમાં સંતોષ રાખું છું! દેહવિક્રયને, પરંતુ, જ્યારે અનીતિ માનવામાં આવી હોય, ત્યારે માંગીને મૂલ્ય લેવું કે વિના માંગે જો કાંઈ મળી રહે તેમાં ફરક પડતો નથી. તેમજ ભાગવતવિક્રયને જ્યારે નામાપરાધ ગણવામાં આવ્યો છે, ત્યારે માંગીને પૈસા લેવા કે વગર માંગે લેવા તેમાં તફાવત રહી જતો નથી.

કેટલાક લોકો કહે છે કે ભાગવતના નામે ભંડોળ ભેગું ન કરીએ ફક્ત શ્રીતાઓની ભીડ ભેગી કરીએ, પછી ભાગવત સિવાય બીજા કોઈપણ હેતુથી પૈસા માંગી લઈએ તેને તો ‘ભાગવતવિક્રય’ ન કહેવાય! અહીંમાં મુંબઈમાં વિદેશી ન્યૂન શિખવાડવા માટે કેટલીક નિર્દોષ જાહેરાતો છાપાઓમાં આવતી હતી; પરંતુ હકીકતમાં તો તેના નામે રઈસી રહેકાણોમાં દેહનો વ્યાપારજ ચાલતો હતો, તેવો એક વખત ઘટસ્ફોટ થયો હતો. એટલે નામ બદલવાથી કામનો ગુણ બદલી જતો નથી.

વળી કેટલાક એમ પણ કહે છે કે સમાહના જાહેર માંડવામાં ભાગવતની દક્ષિણા કે પોથીભેટ લઈએ તો

ભાગવતવિક્રયનો દોષ લાગે છે; પરંતુ ખાનગીમાં એટલે કે યજ્ઞમાનના કે કથાવાચકના ઘરમાં તેની ભેટ-દક્ષિણા સ્વીકારતાં ભાગવતવિક્રયનો દોષ લાગતો નથી! તો જાહેરમાં ગુનાને ગુનો માનવો ખાનગીમાં નહિ? ખાનગીમાં આચરવાથી અનીતિ શું નીતિ બની જાય?

આ પ્રસંગે ભૂલવું ન જોઈએ કે શ્રીમહાપ્રભુએ શ્રીભાગવતનો આજીવિકાર્થ ઉપયોગનો નિષેધ જો શબ્દોમાં કર્યો છે તે આ મુજબ છે:—

.....તતો ભાગવતં કૃતમ્।

એતદભ્યસનાસ્ત્રોકો મુચ્યતેડનુપજ્ઞવનાત્।।૬૭।।

સાધનં પરમેતદ્દિ શ્રીભાગવતમાદરાત્।

પઠનીયં પ્રયત્નેન નિર્હેતુકમદંભત:।।૨૪૭।।

પઠનીયં પ્રયત્નેન સર્વહેતુવિવર્જિતમ્।

વૃત્તર્થં નેવ યુંજ્યત પ્રાણુ: કંઠગતેરપિ।।૨૫૩—૪।।

તદભાવે યથૈવ સ્યાત્ તથાનિર્વાહમાચરેત્।

એટલે જોમને વેદાદિ શાસ્ત્રોના માધ્યમથી ધર્મ કે

બ્રહ્મ નો ઉપદેશ કરીને આજીવિકા કમાવવાની છુટ મળેલી છે, તેમનામાટે પણ શ્રીમદ્ભાગવતનો સહેતુક કે આજીવિકાર્થ પ્રયોગ શ્રીમહાપ્રભુના ભાવો મુજબ અતિશય નિંદનીય છે, તેમાં ભેમત નથીજ. શ્રીહરિરાયજીના પિતૃચરણ શ્રીકલ્યાણરાયજી, જલભેદની ચોથી કારિકાની વિવૃત્તિમાં સ્પષ્ટતમ શબ્દોમાં વિધાન કરે છે કે આવા લોકોના મુખથી કથા સાંભળવી તે ગટરના ખાભોચિયામાં પગ નાખવા જેવી અપવિત્ર કથા છે.

તેથી સત્સંગના સાચા સ્વરૂપનો વિચાર કરતા ભગવદ્ગીલાના શ્રવણ-મનન-નિદિધ્યાસન અથવા શ્રવણ-કીર્તન-સ્મરણ નો પણ વિચાર કરતા પાછા બે રૂપો સ્પષ્ટ થાય છે:—

(ચ) ભાગવતશાસ્ત્રાધ્યયનાધ્યાપનાત્મક

(છ) ભક્તિમાર્ગીયે સેવાના અનુકલ્પ તરીકે

ભાગવતકથાશ્રવણકીર્તનાત્મક

(ચ) તેથી ઉપર જણાવેલ ભાગવતાર્થ નિબંધના વચનમાં શ્રીમહાપ્રભુએ—“ભાગવતજ્ઞાનમપિ ત્રેવણિકાનામેવ ઉપાસનાયાઃ પ્રાધાન્યાત્” કહ્યું છે. એટલે ભાગવતનું શાસ્ત્ર તરીકે અધ્યયનાધ્યાપન ત્રેવણિકાધિકારક છે. કારણ કે તે અધ્યયનાધ્યાપન જે પોતે ઉપાસનારૂપ નથી છતાંય ઉપાસનાના અંગ તરીકે કરવામાં આવે છે. દા.ત. ઉપનીત દ્વિજોએ શ્રીતકર્મનું સન્દેહરહિત અનુષ્ઠાન કરવામાટે અથવા ઓપનિષદ બ્રહ્મની ઉપાસનાના અનુષ્ઠાન કરવામાટે વેદના પૂર્વોત્તર કાંડોનું સાંગ-સરહસ્ય અધ્યયનાધ્યાપન કરવા-કરાવવાનું હોય છે; તે પોતે ઉપાસનારૂપ ન હોવા છતાંય ઉપાસનાના અંગરૂપ હોય છે. તે પૂર્વોત્તર-કાંડીય ઉપાસનાના અંગરૂપ વેદાધ્યયનનુંજ પાછું અવતાર અંગરૂપ પુરાણાધ્યયન પણ છેજ. શિક્ષા કલ્પ વ્યાકરણ નિરુક્ત છન્દ જ્યોતિષ જે છે તેમને ‘વેદાંગ’ કહેવામાં આવે છે. તેમજ સ્મૃતિ-સૂત્ર-પુરાણ-તંત્ર; વેદના રહસ્ય, એટલે હાદને, સમજવામાટે જરૂરી ગણવામાં આવ્યા છે. તે રીતે સાંગ-સરહસ્ય વેદનું અધ્યયનાધ્યાપન જેણે ઉપનયનપૂર્વક કર્યું હોય તેને વેદોક્ત કર્મોપાસના કરવામાટે યોગ્ય અધિકારી તરીકે માન્ય રાખવામાં આવ્યો છે. બાકીના બધા અનધિકારી કોઈ કર્મ કરે તોય તે ક્રિયા કે જિજ્ઞાસા વડે ધર્મ કે બ્રહ્મજ્ઞાન ની સિદ્ધિ થતી માનવામાં આવતી નથી. તેથી શાસ્ત્ર તરીકે ભાગવતના અધ્યયનાધ્યાપન ઉપાસનાના અંગ હોવાથી ત્રેવણિકાધિકારક છે. તેથીજ ઉપદેશાધિકાર પણ ભાગવતનો અનુપનીતોને નથી.

(છ) ભાગવતમાં વર્ણિત ભગવાનની અવતારલીલાના શ્રવણ-કીર્તન-સ્મરણ કરવાનો અધિકાર મનુષ્યમાત્રને હોવાથી તેમાં અધિકારવિવેક જાણવાનો રહેતો નથી. અને તે લીલાના શ્રવણ-કીર્તન-સ્મરણને આજીવિકાર્ય કે ધનસંચાર્ય કરવાની સખ્ત મનાઈ છે. કેમકે ભગવદ્લીલાના શ્રવણ-કીર્તન-સ્મરણ પોતે સર્વાધિકારક ઉપાસના તરીકે ભક્તિમાર્ગમાં માન્ય છે, તેથી તેમનો આજીવિકાર્ય કે ધનસંચાર્ય પ્રયોગ વર્જિત છે.

વેદશાસ્ત્રના અંગ તરીકે ભાગવતનું અધ્યયન કે અધ્યાપન, ઉપાસના નહિ પરંતુ ઉપાસનાનો અંગ હોવાથી, સર્વાધિકારક નથી. ઉપનીત વિપ્રજ્ઞ ત્યાં અધિકારી હોવાથી શાસ્ત્રમર્થદા પ્રમાણે ગુરુ તરીકે આજીવિકાર્ય તેનો પ્રયોગ શાસ્ત્રાનુમોદિત છે. તે છતાંય શ્રીમદ્ભાગવતનો આજીવિકાર્ય ઉપયોગ શ્રીમહાપ્રભુએ વર્જિત કર્યો હોવાથી બીજાઓને તો નહિ પણ સહુ પુષ્ટિમાર્ગીઓને તે બંધનકારી છેજ. તે સિવાયના એટલે કે ભાગવત સિવાયના બીજા શાસ્ત્રોને આજીવિકાર્ય એટલે બ્રાહ્મણવૃત્તિના રૂપે પ્રયોગમાં લાવવામાં શ્રીમહાપ્રભુને વાંધાજનક કશું બાગતું નથી.

વળી ઉપાસનાના અંગ તરીકે ભાગવતશાસ્ત્રનું અધ્યયનાધ્યાપન જેણે વૃત્ત્યર્થે ન કર્યું હોય તેને ગુરુ બનવાની શ્રીમહાપ્રભુની આજ્ઞા છે:—

મનસિ અન્યદ્ વિધાય અન્યથકરણે ન ક્લસિદ્ધિઃ
ઈતિ અભિપ્રાયેણ આહ ‘શ્રીભાગવતતત્ત્વજ્ઞમ’.

(સ.નિ.૨૨૭).

તેમજ શ્રીગોપીનાથ પ્રભુચરણ પણ આજ્ઞા કરે છે:—

માહાત્મ્યજ્ઞાપનાયૈવ શ્રવણં ગુણકર્મણામ્ ।
શાસ્ત્રાણામુપયોગોડત્ર તત્રાકાંક્ષા ગુરોભવિત્ ॥
કૃષ્ણસેવાપરં વીક્ષ્ય દંબાદિરહિતં નરમ્ ॥
શ્રીભાગવતતત્ત્વજ્ઞં ભવેત્..... ॥

(સા.દી.૯—૧૦).

આજે તો કેટલાક વૈષ્ણવો એમ સમજે છે કે “ગોસ્વામી બાલકો ન્યારે પોતેજ ભાગવતતત્ત્વજ્ઞ હોતા નથી, ન્યારે જે કોઈ સ્ત્રી કે પુરુષ ભાગવતકથા વાંચતો હોય તેનાથી બ્રહ્મસંબંધ લઈ શકાય છે (પછી તે કથાવાચક શાંકર હોય કે શૈવ હોય કે જે કાંઈ હોય)”. આ તો શ્રીમહાપ્રભુના મતની બાબતમાં સંપૂર્ણ બેપરવાઈ રાખવાની મનોવૃત્તિ છે.

શ્રીમહાપ્રભુના મત પ્રમાણે જેવી રીતે ભાગવતના તત્ત્વને ન જાણનારો ગુરુ થઈને ઉપદેશ આપી શકતો

નથી, તેવીજ રીતે ભંડોળી કથા કરનારાઓ કે અનુપનીતો પણ ભાગવત કે તન્મૂલક બ્રહ્મસંબંધ-દીક્ષાના ઉપદેશક બની શકતા નથીજ. એટલે સરવાળો કાઢતા સર્વત્ર આંધળો બહેકેજ કુટાઈ રહ્યું છે, તેમાં ભેમત નહિ. તેથી સત્સંગની ધાંધલમાં શ્રીમહાપ્રભુનો આશય ક્યારેય પણ ભૂલવો જોઈએ નહિ. માફક કદાચ એ મત, મને કે તમને, આવતો હોય કે ન પણ આવતો હોય!

જેવા લક્ષણોથી સમ્પન્ન ગુરુને દીક્ષોપદેશ કરી શકવાના યોગ્ય અધિકારીરૂપે શ્રીમહાપ્રભુ માન્ય રાખે છે, તેવા જો ન મળતા હોય તો શું કરવું? આ બાબતની પણ વ્યવસ્થા શ્રીમહાપ્રભુએ પોતે સમજાવી છે. —

તદભાવે સ્વયં વાપિ મૂર્તિ કૃવા હરેઃ કવચિત્!

પરિચયાં સદા કુર્પાત્ તદ્દપં તત્ર ચ સ્થિતમ્॥

(સર્વનિ. - ૨૨૮).

ભાવાનુવાદઃ કૃષ્ણસેવા-પરાયણ દેભાદિ-રહિત ભાગવત-તત્ત્વજ્ઞ ઉપનીત ગુરુ જો ન મળતો હોય તો જાતેજ કોઈ ભગવન્મૂર્તિને પોતાના આરાધ્ય પ્રભુ બનાવીને ભગવત્સેવામાં તત્પર થઈ જવું જોઈએ. કેમકે પરમાત્મા સર્વોપાદાન, સર્વવ્યાપી, સર્વવ્યાપી, સર્વજ્ઞ અને સર્વશક્તિમાન છે. જે ભગવન્મૂર્તિના રૂપે આપણે તેને આરાધ્ય બનાવીને ભજવા માર્ગીએ છીએ, તેનો પણ આદ્યોપાદાન તે છે, તેમાં પણ વ્યાપી રહેલો છે; અને તે મૂર્તિના રૂપે પણ આપણા ભક્તિભાવને સ્વીકારવા-માણવા સર્વજ્ઞ-શક્તિમાન પણ છેજ.

આની વ્યાખ્યા કરતા શ્રીપુરૂષોત્તમજીએ ખુલાસો કર્યો છે:—

આગળ જતાં ક્યારેક ભજવાનું કવિયુગને કારણે જો અભિલષિત લક્ષણવાળા ગુરુ ન મળે ત્યારે શું કરવું તેનો ખુલાસો શ્રીમહાપ્રભુ અહીંયાં આપવા માંગે છે. અહીં ‘જાતેજ સેવા શરૂ કરી દેવી’

એવી છૂટનો અભિપ્રાય ફક્ત શ્રીમહાપ્રભુનેજ પોતાના ગુરુ માનીને ભગવત્સેવામાં તત્પર થઈ જવાનો છે. યથોક્ત લક્ષણવાળા ગુરુ ન મળે ત્યારેજ પોતે શ્રીમહાપ્રભુનેજ ગુરુ માનીને ભગવત્સેવામાં તત્પર થઈ જવાની આજ્ઞા પણ પોતે શ્રીમહાપ્રભુએ કરી છે, આથી આ આપદ્ધર્મની બાબતમાં શ્રીમહાપ્રભુનીજ આજ્ઞાનું અનુસંધાન હૃદયમાં રાખીને જે પુષ્ટિજીવ ભગવત્સેવામાં તત્પર થાય છે, તેનાઉપર દંભી યા નૂજરો હોવાનો આરોપ લાગતો નથી. જાતેજ ભગવત્સેવા શરૂ કરનારાઓને, ક્યારેક ભગવત્સેવાની બાબતમાં કોઈક વિશેષ રીતભાત જાણવી હોય તો, ભગવત્સેવાની રીતભાતના જાણકાર બીજા કોઈક ભગવત્સેવાને પૂછીને જાણી લેવી.

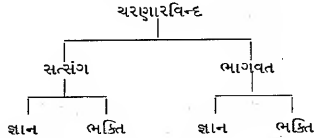
ભગવત્સેવામાર્ગ ઉપર શ્રીમહાપ્રભુને ગુરુ ગણીને બીજા જાણકાર ભગવત્સેવા પાસેથી માર્ગદર્શન મેળવીને જેમ આપદ્ધર્મ તરીકે સ્વતઃ પ્રવૃત્ત થઈ શકાય છે, તેમજ કથાભક્તિના માર્ગઉપર પણ શ્રીમહાપ્રભુનેજ ગુરુ ગણીને તેમના સુબોધિન્યાદિ ગ્રંથોનો સ્વાધ્યાય તેમજ તેમના સેવકો ૮૪-૨૫૨ વૈષ્ણવોની વાતઓનો સત્સંગ કરી શકાય છે. ગ્રંથો કે સિક્કાંત ની બાબતમાં પણ જ્યાં કંઈક સમજામાં ન આવતું હોય ત્યાં કોઈક જાણકાર પુષ્ટિમાર્ગીય ગ્રંથાધ્યાયી પાસેથી ગ્રંથરહસ્ય મેળવીને પણ શામાટે આગળ નથી વધી શકાતું? અર્થાત્ આવશ્યક નથી કે ‘પોતાની મેળે સમજાતી નથી’ એવા નજીવા હેતુથી ભગવત્કથોપજીવી કથાવા(વં)ચકોનોજ દુઃસંગ કરવા મંડવો! આને કારણેજ શ્રીમહાપ્રભુએ સત્સંગથી ભાગવતનાં શ્રવણ-કીર્તનને નોખા ગણ્યા છે. સત્સંગ અને ભાગવત તે બન્ને ભગવાનનાં આધિભૌતિક ચરણારવિંદો છે. જ્ઞાન અને ભક્તિ તે ભગવાનનાં આધ્યાત્મિક ચરણારવિંદો છે, પુષ્ટિમાર્ગમાં સેવ્ય સ્વરૂપનાં સાક્ષાત્ ચરણારવિંદો તે આધિદૈવિક ચરણારવિંદો છે. આ છ ચરણો પૈકી કોઈ પણ એક ચરણની પ્રાપ્તિ થતાં જીવ કૃતાર્થ થઈ જાય

છે :—

સત્સંગો ભાગવતં ચેતિ ભગવચ્ચરણદ્વયમ્
આધિભૌતિકં, જ્ઞાનં ભક્તિશ્ચ આધ્યાત્મિકં, ચરણાવેવ
પ્રસન્નશ્ચ આધિદેવિકી. તન્મધ્યે અન્યતરપ્રામાવપિ
કૃતાર્થતા.

(સુબો. ૧૦-૩-૨૭).

એકંદરે આને કારણે આધ્યાત્મિક ચરણોના ઘણા
બધા ભેદોપભેદ થઈ જાય છે. આને એક સારણીના
આધારે સમજવાનું પ્રયાસ કરીશું :—

કોઈપણ સંજોગમાં ભાગવતમાં વર્ણિત ભગવદ્ગ્રીહાનાં
શ્રવણ-કીર્તનનો લાભ, સર્વાધિકારક હોવાથી, ગુરુની કે
સરખે-સરખા કોઈ પણ સત્સંગીની સહાયતાથી મેળવી
શકાય છે. તેમજ શાસ્ત્ર તરીકે ભાગવતનું જ્ઞાન ગુરુ પાસેથી
અથવા ગુરુસદશ ઉપનીત અને ભાગવતને આજીવિકાર્થ
ન વાપરનાર કોઈ પણ વિપ્ર પાસેથીજ મેળવવું જોઈએ.

તેથી—

(૧) સર્વાધિકારક સત્સંગ.

અને

(૨) ઉપનીતાધિકારક ભાગવત શાસ્ત્રના અધ્યયના
ધ્યાપનાર્થ ગુરુસંગ.

આ બેઉ વિકલ્પરૂપે પણ ગણવામાં આવ્યા છે
અને એક-બીજાનાં પૂરકરૂપે પણ, તેથી સત્સંગમાં શ્રવણ
કરીને ભાવ દઢ થતાં ગુરુ પાસેથી ઉપદેશશ્રવણ

કરનારાઓની—તેમજ ગુરુ પાસેથી ઉપદેશ શ્રવણ કરીને
સત્સંગથી તેને સુદઢ કરનારાઓની અનેક ઘટનાઓ ૮૪-૨૫૨
વૈષ્ણવોની વાતમાં મળે છે.

આમ સત્સંગ અને ગુરુસંગ ની હજી થોડીક ઊંડી
સમજ મેળવવા શ્રીમહાપ્રભુનાં બે-ત્રણ વચનોનું મનન
કરી લેવું યોગ્ય છે :—

(૧) જ્ઞ મ લોકમાં કોઈક એકાકી વ્યક્તિ કોઈક
જાતના રસની અનુભૂતિની મજા માણતી હોય, તેના
કરતાંય યોગ્ય સરખે-સરખા સહુ મળી જો રસાનુભૂતિની
લ્હાણી માણે તો, તે વધારે સુખજનક થાય છે.
તેવીજ રીતે અલૌકિક પરમાનંદનાં અનુભવની બાબતમાં
પણ કહી શકાય છે. તેથી પ્રભુનાં ચરણમલ્લનો
અન-યાશ્રય રાખનારાઓ પણ પરસ્પર સત્સંગ કરવામાટે
ઘરબાર છોડીને, કેમકે એવા અનન્ય ભક્તોની સાથે
અલૌકિક પરમાનંદનો દિવ્ય ભોગ ઘણી બધી રીતે
કરી શકાય છે, એટલે મોક્ષ મેળવવા કરતાંય ભગવત્કથાના
શ્રવણમાં વધુ પડતો રસ રહેલો છે; અને એ રસ
મેળવવામાં ગુહ જો પ્રતિબંધક થતો હોય તો તેવા
ઘરમાં રહેવા માટે ભગવત્સેવા કરનારાઓ સંમત
થતાં નથી. તેથી એવા ઘરને છોડીને પણ સત્સંગ
કરવાનું વિધાન છે.

(વેદસ્તુતિસુબો. ૨૧).

તે છતાંય એક વાત ક્યારેય ન ભૂલવી જોઈએ
કે ભગવત્સેવા અને ભગવત્કથા બંનેનો સમુચ્ચય, એટલે
એકી સાથે નિર્વાહ, ઉત્તમ કક્ષાની ભક્તિનો નિર્વાહ છે.
બેમાંથી કોઈ એકનો નિર્વાહ ઉત્તમ કક્ષાની ભક્તિ નથી.
એટલેજ શ્રીમહાપ્રભુ ચતુઃશ્લોકીમાં :—

સ્મરણં ભજનં ચાપિ ન ત્યાજ્યમ્

એવી આજ્ઞા કરે છે. તેમજ ભક્તિવર્ધિનીમાં પણ
સ્પષ્ટ શબ્દોમાં આજ્ઞા કરે છે :—

...ભજત્ કૃષ્ણં પૂજ્યા શ્રવાણદિભિઃ (ઉત્તમપક્ષ).

...હરી ચિતં શ્રવણાદૌ ન્યસેત્ સદા (મધ્યમપક્ષ).

તેમજ

સેવાયાં વા કથાયાં વા પર્યાસક્રિતઃ દઢા ભવેત્ (મધ્યમપક્ષ).

અહીંયાં સેવા કે કથા માંથી કોઈ એકમાં દઢ આસક્તિને કારણે પણ જ્યારે ભક્તિને જાળવી શકાય છે તો બન્નેનો સમુચ્ચય તો કહ્યા વિનાજ ઉત્તમપક્ષ સિદ્ધ થઈ જાય છે. તેમજ સેવા કે કથા ના વિકલ્પમાંથી કોઈ એક કલ્પનો સ્વીકાર તે મધ્યમપક્ષ છે તે પણ સિદ્ધ થાય છે.

નિરોધલક્ષણમાં પણ “કથા+સેવા=ઉત્તમપક્ષ” કલ્પને અનુસરીને કથાપક્ષમાં આદર્શ વિરહભાવનાનો ઉપદેશ અને સેવાપક્ષમાં આદર્શ મિલનભાવનાનો ઉપદેશ આમ અપાયો છે :—

યસ્ય દુઃખં યથોદાયાઃ...તદ્ દુઃખં સ્થાનમ કવચિત્.

ગોષુલે ગોપિકાનાં ચ સર્વેષાં વ્રજવાસિનામ્ |

યન્સુખં સમભૂતન્મે ભગવાન્કૃં વિધારયતિ |

તેથી આધુનિક ભક્તોને ઉત્તમકક્ષાની સેવારીતિનો

ઉપદેશ આપતા શ્રીમહાપ્રભુ આમ સમજાવે છે :—

સંસારાવેશદુષ્ટાનામિન્દ્રિયાણાં હિતાય વૈ |

કૃષ્ણસ્ય સર્વવસ્તૂનિ ભૂન ઈશસ્ય યોજ્યેત્ ||

મધ્યમકક્ષાના કેવળ કથાપક્ષમાં આદર્શ વિરહભાવનાનો

ઉપદેશ આપતા શ્રીમહાપ્રભુ આજ્ઞા કરે છે :—

ઉદ્ધવાગમને જાતઃ ઉત્સવઃ સુમહાનુ યથા |

વૃન્દાવને ગોષુલે વા તથા મે મનસિ કવચિત્ ||

કેવલ કથાના અવલમ્બનમાં ભક્તિમાર્ગની દૃષ્ટિથી

શું ઉણપ છે તેનો હેતુ આપે ગોપીગીતની સુબોધિનીમાં જણાવ્યો છે. એ નિરૂપણનો અભિપ્રાય એજ છે કે :—

મૃત્યુ આવતું હોય ત્યારે અમૃતનું પાન મૃત્યુનિવારક

હોઈ શકે છે, તેથી હરહરમેશ ખાવાપીવાની વસ્તુ

અમૃત બની શકતી નથી. તેમજ ભગવદનુભૂતિમાટે

સૂરતા ભગવદ્વિપ્રયોગિઓને ભગવત્કથાશ્રવણ અમૃત

જેવું લાગતું હોય છે; પરંતુ તેથી સાક્ષાદ્ ભગવદનુભૂતિની ગોણતા સ્વીકારી શકાતી નથી. નહિ તો રાસમાં ભગવાન તિરોહિત થયા ત્યારે ગોપીજનો પણ ભગવાનને શોધવા કરતા કોઈક ભાગવત્કથાવાચકનેજ શોધવા ગયા હોત! અલબત્ત શોધતાંય ભગવાન જે ક્યાંક મળતા ન હોય તો તેવી કપરી પરિસ્થિતિમાં ભગવાનની સાક્ષાત્ પ્રાપ્તિના એક અનુકલ્પ તરફે ભગવત્કથાથી કામ ચલાવી શકાય છે.

(સુબો.૧૦-૨૮-૯ ના આધારે).

મૂલમાં તો ગોપીજનોએ કોઈ કથાવાચક ન શોધ્યો પણ સાક્ષાત્ પ્રભુનેજ શોધતા રહ્યા; અને ગુણુગાન કર્યું તે પણ પરસ્પર મળીને કોઈ કથાવાચકને નોતરીને નહીંજ કે કોઈ ગોપિકાએ યુગલગીત સંભળાવવાની દક્ષિણા પણ લીધી નહોતી! યુગલગીત કાંઈ સામાહવિધિથી ગવાયેલું ગીત નથી પરંતુ; નિત્યક્રમવિધિથી ગવાયેલું ગીત છે. જેમ “મંગલં મંગલં વ્રજ ભુવિ મંગલમ્” નિત્યક્રમનું ગીત છે, તેવુંજ. શ્રીમહાપ્રભુને માટે પણ તેથીજ ગાવામાં આવ્યું છે :—

પ્રગટ વૈ મારગરીતિ દિપાઈ |

કર આરતી અનોસર પટ દૈ ભેઠે નિજગુહ આઈ ||

બોજન કર વિશ્રામ છિનક લે નિજમંડલી (ગામને નહિ) બુલાઈ |

કરત કૃપા નિજ (ગામ નહિ) દૈવી જવન પર શ્રીમુખવચન સુનાઈ |

વેણુગીત પુનિ યુગલગીત કી રસ-બરખા બરસાઈ |

સેવારીતિપ્રીતિ વ્રજજનકી જનહિત (આજ્ઞવિકાર્ય નહિ) જગ પ્રગટાઈ ||

આમ જે જવન જવવાની ઢબ છે તેને આજ્ઞવિકા

બનાવીશું તો દુર્ગતિ થયા વિના નહિ રહે, તેથીજ સૂરદાસજી

પણ એજ આપણને પૂછે છે—“સૂરદાસ ભકતનસ્તો

મિલિકે હરિજસ કહિકે ન ગાવે !”

|| યુગલગીતની સુબોધિનીના પ્રારંભમાં શ્રીમહાપ્રભુ તેવી

જ આજ્ઞા કરે છે :—

શરદ્દની રાત્રિમાં ભગવાનની સાથે રાસકીડા કર્યા

પછી દિવસમાં પણ ગોપીજનો સાંસારિક યુગમાં રચ્યા-પચ્યા નહોતા રહ્યા. તેઓ દિવસમાં (પણ) ભગવદ્દુશુણાનમાં તત્પર રહેતા હતાં, એ જણાવવા યુગલગીત વર્ણવાયું છે.

સ્નાન, ભોજન, શયનાદિ એ આપણા જીવનનું દૈનિક કાર્ય હોય છે. સામાજિક નહીં. જે એક આખો સમાહ ઊંઘીને પસાર કરીએ અને બીજે આખો સમાહ જમતાં-જમતાં તો જમપુર જવાની નોબત વાગ્યા વિના ન રહે!

આપણા પુષ્ટિમાર્ગમાં આજે એવીજ ભવાઈ ભજવાઈ રહી છે કે જે આજ્ઞિક કૃત્ય આપણા માર્ગમાં હતું તેને, મર્યાદામાર્ગની નકલ કરીને આપણે પણ, સામાજિક કૃત્ય બનાવી દીધું છે. ભાગવતકથા, જે આપણી દિવ્યભક્તિ-સાધના હતી તે, આજે હલકી બંડોળી પ્રવૃત્તિ બની ગઈ છે.

સરવાળે સત્સંગજ દુઃસંગમાં વિકૃત થઈ ગયો છે. એક શાસ્ત્રીજી મને કહેતા હતા કે “શુકદેવજીએ સમાહ કરી હતી કે નહિ? ગોકર્ણે સમાહ કરી હતી કે નહિ? આ પ્રશ્નોના જવાબ આખો પછી ઘણાં બીજા પ્રશ્નો મારે પૂછવા છે.”

મેં લખ્યું કે “શુકદેવજીએ કે ગોકર્ણે કેટલી દક્ષિણા કે પોથીભેટ લીધી તે પહેલા કહી દેખાડો!”

પછી તેનો ખુલાસો તો કર્યોજ નહિ; અને ભારપૂર્વક પૂછતાં અંતે જવાબ આપ્યો કે “આપનો પત્ર મેં પરિવારમાં કોઈને વાંચવા આપ્યો નથી. નહિતો તેમને અશ્રદ્ધા થઈ જાય. હશે અમારી ભાગવતકથા ગટરનાં ખાબોચિયા જેવી; પરંતુ પૂજ્યપાદ ગો.શ્રી...ની આજ્ઞાથી અમે કરીએ છીએ તેથી અમારો ઉદ્ધાર થશે.”

હવે કોઈપણ ગોસ્વામિબાલક શ્રીમહાપ્રભુના વંશજ હોવાને કારણે પૂજ્યપાદ બને છે તેવા શ્રીમહાપ્રભુની આજ્ઞા બાતલ; પણ એમના વંશજની આજ્ઞા શિરમાંથે! કહેવાયું છે કે :—

વિગ્રે: ભાગવતી વાર્તા ગેહે-ગેહે જને-જને।

કારિતા કણ્ણભોભેન કથાસારસ્તતો ગત: ॥

તેથીજ શ્રીમહાપ્રભુએ આ બાબતની સંપૂર્ણ વિવેચના ભાગવતાર્થનિબંધમાં કરી છે :—

ભાગવતકથા અધિકારીના મુખથીજ સાંભળવી જોઈએ અનધિકારીના મુખથી નહિ. અનુપનીત કે આજીવિકા માટે કથા કહેનારાઓ તો કથા કરવાના અધિકારીજ નથી. તે કથાકાર સંપૂર્ણ ભાગવતનો જ્ઞાતા હોવો જોઈએ. સંપ્રદાયપ્રમાણે જેણે અધિકારી વક્તા પાસેથી પોતે ભાગવતકથા સાંભળી હોય, એવોજ પુરુષ વક્તા બનવાનો અધિકારી હોય છે. તે પોતે ભક્ત પણ હોવો જોઈએ. અહીં એક શંકા થાય છે કે વક્તાનાં અધિકારી હોવાની ધરત શામાટે? શ્રોતાજ અધિકારી હોવો જોઈએ? હકીકતમાં મુખ્યતા વક્તાના અધિકારી હોવાની છે, શ્રોતા તો થોડોક જેવો-તેવો હોય તો પણ ઉત્તમ બની શકે છે. ત્યારે સૂતજીએ શ્રીશુકદેવજીના મુખેથી ભાગવતકથા સાંભળી હતી તોય તે કથા ઉત્તમ કેમ નથી ગણાતી? આનો જવાબ એમ છે કે—જેકે સૂતજીએ પોતે આ શ્રીમદ્ભાગવતનો વિક્રય તો કર્યો ન હતો; છતાંય તેમની આજીવિકા તો પુરાણકથા કહીને આજીવિકા કમાવવાની હતી, તેથી તેમની ભાગવતકથા ફલવતી ન બની (તેમાંય જે કોઈક ભાગવતકથાનેજ જે આજીવિકાના સાધન તરીકે કરતો હોય તો કહેવાપણું રહી જતું નથી) ભગવાનનું નામાત્મક સ્વરૂપ હોવાથી, પોતાનો વિક્રય કરનારને આ શ્રીમદ્ભાગવત પુરાણ પૈસા સિવાય બીજું કંઈ પણ સિદ્ધ કરાવતું નથી.

આથી સિદ્ધ થાય છે કે ભાગવતશાસ્ત્રનું અધ્યયનાધ્યાપન ઉપનીત અધિકારીઓ જેઠે મર્યાદામાર્ગમાં ગુરુશિષ્યરૂપે આજીવિકાર્થ કરી શકે છે, કેમકે તે શાસ્ત્રાનુમોદિત છે, તે છતાંય, પુષ્ટિમાર્ગમાં ભાગવતવિક્રય સર્વથા નિષિદ્ધ ઠરાવવામાં આવ્યો છે. તે સિવાયના શાસ્ત્રોક્ત કે ભાગવતોક્ત (ભાગવતનો પોતાનો તો શાસ્ત્ર તરીકે તો નહીં નહીં અને નહીંજ !) ધર્મનો ઉપદેશ ગુરુપણાથી આપીને, ઉપનીત વિપ્રો આજીવિકાનું ઉપાર્જન કરી શકે છે.

ભાગવતોક્ત ભગવદ્દીવાગોનું શ્રવણ-સ્મરણ-કીર્તન એ તો કથાત્મિકા ભક્તિસાધના છે. તેથી શ્રીમહાપ્રભુનાં વંશજે કે લાલાજીઓ કે શાસ્ત્રીજીઓ કે કોઈપણ પુષ્ટિમાર્ગીય જે આજીવિકામાટે કરે તો તેની તેવી કથાનું શ્રવણ ગટરનાં ખાબોચિયામાં પગ નાખવા જેવું અપવિત્ર કથાશ્રવણ કહેવાય.

ભાગવતનાં હાર્દના મર્મજ શોવું તે પુષ્ટિમાર્ગમાં બ્રહ્મસંબંધદીક્ષા પ્રદાન કરવામાટે અધિકારની કે યોગ્યતાની ત્રણ-ચાર શરતો પેઠી એક પ્રમુખ શરત છે. આત્મસમર્પણ સર્વાધિકારક ભક્તિમાર્ગીય સેવાસાધનાનો અધિકાર પ્રદાન કરનાર સંસ્કાર છે. તેથી ભાગવતનું શાસ્ત્ર તરીકે ગંભીર અધ્યયન જોણે ન કર્યું હોય તે બ્રહ્મસંબંધદીક્ષા પ્રદાન કરવા યોગ્ય અધિકારી નથી.

નવા વલ્લભપંથિઓ જે ધૂતક ફેલાવે છે કે બ્રહ્મસંબંધ તો કોઈપણ આપી શકે છે. એટલે જે કોઈ કૃષ્ણસેવા-પરાયણ, દંભાદિ-રહિત અને ભાગવત-તત્ત્વજ્ઞ હોય તે બ્રહ્મસંબંધ આપી શકે છે; પરંતુ આ વાત બરાબર નથી. કેમકે કોઈ અનુપનીત પણ કૃષ્ણસેવા-પરાયણ અને દંભાદિ-રહિત હોઈ શકે છે; પણ ભાગવતનો અધીતજ્ઞ હોઈ શકતો નથી—અધ્યયન કરે તો પણ તે “અનધિકારચેષ્ટા” કહેવાય, વિપ્રાધિકારક અધ્યયનના નિયમને કારણે. તેથી સત્સંગનેમાટે

તેવા ગુરુઓનો સંગ શાસ્ત્રશુદ્ધ પ્રકાર નથી.

ભાગવતોક્ત ભગવદ્દીવાને કહેવા-સાંભળવામાટે દરેક પુરુષ કે સ્ત્રી અધિકારી છે. તે માટે ઉપનીત કે અનુપનીત નો કોઈ અધિકારભેદ નથી; પરંતુ તે આજીવિકામાટે નજ હોવું જોઈએ. અને જે હોય તો પાષંડ અને પાષંડ સિવાય બીજું કાંઈજ નહિ.

એવી સ્થિતિમાં ભાગવત-તત્ત્વજ્ઞ ગુરુએ ભાગવતોક્ત પ્રેમાત્મિકા સેવા ભક્તિની દીક્ષારૂપે આત્મસમર્પણ કે બ્રહ્મસંબંધ મંત્રનો ઉપદેશ કરવાનો હોય છે. આમાં મંત્ર પ્રદાન કરવાનેમાટે, ફિક્સડ રેટ બાંધીને, પૈસા માંગવા તે તો નામવિકયજ છે. અલબત્ત દીક્ષા લીધેલા શિષ્યો કે સેવકો, સ્વેચ્છાથી યદા-કદા, જે કાંઈ ગુરુભુક્તિથી ભેટ ધરે તેને સ્વવૃત્તિવાદમાં અને જલભેદકારિકાની વ્યાખ્યામાં શ્રીપુરુષોત્તમ-જીએ ‘ગુરુવૃત્તિ’ તરીકે સ્વીકારી છે. એ સિવાય આજકાલ ઠાકોરજી પુષ્ટ કરવાનો પણ ફિક્સડ રેટ રાખવામાં આવે છે, એતો શુદ્ધ દેવવિકયજ છે; અને અતિ જઘન્ય કોટીનો અપરાધ છે. કોક આપે તોય રુપિયા ન લેવા જોઈએ. તેથી પુષ્ટિજીવોને તેમના ભાગવતોક્ત કર્તવ્યોપદેશનીજ ગુરુભેટ લેવી નિર્દોષ છે.

કેટલાક લોકો પૂછે છે જે આજે વલ્લભવંશજો આ નિયમને પાળતા ન હોય તો આ નિયમને તોડવાની છૂટ બીજાઓને શામાટે નહિ?

સમાજમાં ધારો કે ગુંડાઓ પારકા ધન યા પારકી વસ્તુ ચૂંટવી લેતા હોય— નિયમને પાળતા ન હોય તો, તેથી નિયમ તોડવાની એટલે કે કાનુનને હાથમાં લેવાની છૂટ આપવામાં આવતી નથી. જે વલ્લભવંશજો જેમને શ્રીવિઠલવેશ પ્રભુચરણે “ ભુવિ ભક્તિ-પ્રચરિક-કૃતે

સ્વા-વ્યક્ત—સ્વવંશે સ્થાપિતાશેષ-સ્વમાહાત્મ્ય:” વચન-
દ્વારા પુષ્ટિમાર્ગમાં ગુરુ થવાની સ્વરૂપયોગ્યતા પ્રદાન કરી
છે, તે વદ્ધભવંશજ્ઞેની ગુરુ થવાની ફલમુખ-યોગ્યતા એટલે
કૃષ્ણસેવા-પરાયાણતા, દંભાદિ-રહિતતા અને ભાગવત-
તત્ત્વજ્ઞતા પોતાનાં ભીતર ખીલવી ન શકે તો શું કરવું?
તે બાબતમાં જ્ઞે આપદ્ધર્મરૂપ નિયમ ગ્રંથોમાં મળે છે
તેને આણીને વર્તવું જોઈએ; પણ કાનૂન હાથમાં લઈ
શકાતો નથી. તે શું છે તે હવે આપણે જોઈ જઈએ
કે જ્ઞેથી સત્સંગ કે ગુરુસંગ નું સાચું સ્વરૂપ આપણે
બરોબર સમજી શકીએ. તેને માટે શ્રીમહાપ્રભુ-વિરચિત
સર્વનિર્ણય-નિબંધમાં આ બાબતનાં વચનો અને તેની વ્યાખ્યારૂપે
લખાયેલી શ્રીગોપીનાથચરણ-રચિત સાધનદીપિકામાંનાં આ
બાબતનાં વચનો જોઈ લેવા જોઈએ:—

પાપંખતને અનુસરનાર અધર્મવર્તિઓ છલથી
ધર્મમાર્ગને છોડીને ઘોર નરકમાં પડતા હોય છે.
હાલમાં કલિયુગમાં તો બધા શાસ્ત્રવિરુદ્ધ આચરણમાં
તત્પર થઈ ગયા છે. વેદાદિ શાસ્ત્રોના સ્વાધ્યાયાદિ-કર્મ-
રહિત અને શૌચાચાર-વિહીન લોકો જ્ઞેનો થોડો-ઘણો
આચાર જાળવે છે, તેઓ પણ તે બાબતના શાસ્ત્રીય
વિધિ-નિષેધોનાં વિવેક વિનાજ આચારનો આડંબર
કરતા હોય છે. લોકોમાં જીલોપસ્થપરયાણતા પાર
વિનાની વધી ગઈ છે, તેથી ભક્તિ લોકોના મન
પણ ચોમેર ભટકી રહ્યાં છે. આવા પ્રાચ્યપ્રાય દુષ્ટ
લોકો ધર્મચિરણ કરે તો પણ તેવા આચરણને
'ધર્મચિરણ' કહી શકાતું નથી. આ કલિયુગમાં ધર્મનાં
સહાયક અંગો—દેશ, કાલ, દ્રવ્ય, કર્તા, મંત્ર અને
કર્મ જ્યારે પોતેજ બધી રીતે અશુદ્ધ થઈ ગયા
હોય, ત્યારે એ અંગોના આધારે કરવામાં આવેલ
ધર્મ પોતે ધર્મ રહી જતો નથી. છતાંય પાપંખતને
અનુસર્તા વિના યથાશક્તિ શાસ્ત્રવિહિત ધર્મને

અનુસરનારાઓ જે ગીતા-ભાગવતોપદિષ્ટ પ્રણાલીથી
ભગવદ્ભજન કરશે તો તેમને આ કલિયુગ નડશે
નહિ.

આવી રીતે ભગવદ્ભજન કરનારાઓએ પણ
પોતે ક્યાંક વેદનિંદા અને અધર્મચિરણ કરી ન બેસે
તેની કાળજી રાખવી જોઈએ, નહિ તો હીનયોનિમાં
જન્મ લેવો પડશે. શ્રીકૃષ્ણનો આશ્રય અનન્યભાવે
નભાવીને આત્મસમર્પણપૂર્વક અનન્યપ્રેમ ઉગાવી શકાય
તો તે કોટિજન-દુર્લભ લાભ મેળવ્યો કહેવાય. કેમકે
વેદાદિ શાસ્ત્રોનું પરમપ્રતિપાદ્ય પરમાત્મા શ્રીકૃષ્ણજ
સમસ્ત જીવાત્માઓનું પરમફલ છે. આ પરમફલમાટે
પ્રેમરૂપા ભક્તિ મેળવવાનાં સાધનો: શ્રવણ, કીર્તન,
સ્મરણ, પાદસેવન, અર્ચન, વંદન, દાસ્ય, સખ્ય
અને આત્મનિવેદન છે. આ તથ્યનું પ્રતિપાદન પોતે
ભગવાનું શ્રીકૃષ્ણે ગીતામાં સંક્ષેપથી કર્યું છે. આ
ગીતાનોજ વિસ્તાર શ્રીવ્યાસજીએ સમાધિભાષારૂપ
શ્રીમદ્ભાગવતથી કર્યો છે.

આ માર્ગ સર્વ માર્ગો કરતાં ઉત્તમ છે; પરંતુ
હરિકૃપા વિના આ માર્ગમાં રુચિ પેદા થઈ શકતી
નથી, તેથી હરિકૃપા જ્ઞેઓનાઉપર વરસી છે તેઓનેમાટે
આરંભથીજ ક્યા-કયા સાધનો છે, તેમનું નિરૂપણ
કરવામાં આવે છે—જેણે સેવાનો ઉપદેશ કરવો
હોય, તેણે સદ્ગુથી પહેલા પોતેજ સેવાપરાયાણ થવું
જોઈએ. તે કૃષ્ણસેવા દંભ (કામ-વાસના, ધનલોભ
કે લોકમાં પ્રસિદ્ધિ) વિગેરે હેતુઓથી પ્રેરિત ન
હોવી જોઈએ. સેવા પણ ગીતા-ભાગવતોક્ત પ્રકારે
પ્રામાણિક હોવી જોઈએ, તોજ ફલસિદ્ધિ થાય છે,
તેથી જેણે સેવાનો ઉપદેશ કરવો હોય તેણે
ભાગવત-તત્ત્વજ્ઞ પુરુષ હોવું જરૂરી છે.

(સર્વનિર્ણય.નિ.૨૧૧—૨૨૭)

શ્રીમહાપ્રભુજીના ગ્રંથો અને સિદ્ધાંતો ની આગસમજ અને ગેરસમજની સોળેસોળ કલાઓને વારસાગત સંપત્તિ તરીકે મેળવનાર, છતાંય પુષ્ટિસિદ્ધાંતોનાં પોતાને ઉદ્ધારક માનવાની ગ્રંથિથી પીડાતાં કેટલાક ભાગેડુ લેખકો આ—“કૃષ્ણસેવાપરં વીક્ષ...તદભાવે સ્વયં વાપિ” કારિકાઓને પુષ્ટિમાર્ગીય નહિ માની મયદામાર્ગીય ઉપદેશ માને છે. વદ્ધભવંશજ્ઞેને ખતમ કરવા માગતાં આવા વિધાનો કરનારાઓને હોશ નથી કે આ શ્લોકની વ્યાખ્યા કરતા શ્રીપુરુષોત્તમજીએ ચોખ્ખું લખ્યું છે કે :—

તેન બ્રહ્મસંબંધોડપિ ફલમુખઃ તસ્મેવ ઈતિ સિદ્ધયતિ.
(સર્વ નિ. આ. ૨૨૭).

એટલે બ્રહ્મસંબંધદીક્ષા પણ શું વેષણવોએ આવા મયદામાર્ગીય પુરુષ પાસેથીજ લેવી? શ્રીમહાપ્રભુજીનાં વંશજે પાસેથી નહિ! આમ શ્રીવદ્ધભવંશજ્ઞેને સદંતર નિર્વૌષિ બનાવી દેવાનાં ષડયંત્રનાં આ સૂત્રધારી ભોળા ગો.બાલકોને—
“તત્ર વંશકર્તુઃ મુખ્યત્વાત્ મહત્ત્વાત્ ચ તદીયત્વખ્યાપનેન તસ્ય કીર્તિઃ ભવતિ.” (સુબો. ૧/૮/૩૧) વચનનાં અન્યુત્તમ મૂળજળ દેખાડીને લલચાવતા હોય છે. એટલે વાડજ ચીભડાને ગળે એવી સ્થિતિ વરતાઈ રહી છે. (અસ્તુ!).

શ્રીમહાપ્રભુના ન્યૈઞ્ઞાત્મજ શ્રીગોપીનાથ પ્રભુચરણ પણ આ અંશની વ્યાખ્યારૂપે સ્પષ્ટ કહે છે :—

સંસારભયથી છૂટવા માગનારે સર્વાત્મા-પરમાત્મા પરમેશ્વર ભગવાન હરિના શ્રવણ-કીર્તન-સ્મરણ કરવા જોઈએ...ભગવાનના શાસ્ત્રસિદ્ધ માહાત્મ્યને સરખી રીતે જણ્યા પછી જીવાત્માનો પરમાત્મા પ્રત્યેના સુદૃઢ સર્વતોષિક સ્નેહને ‘ભક્તિ’ કહેવામાં આવે છે. તેથી માહાત્મ્યજ્ઞાનનો ઉપદેશ મેળવવા ભગવાનના ગુણકર્મોનું શ્રવણ આવશ્યક છે. આ આવશ્યકતાની પૂર્તિ શાસ્ત્રો વડે થાય છે; અને તે શાસ્ત્રોના ઉપદેશમટે ગુરુની જરૂરિયાત છે. તે ગુરુ કૃષ્ણસેવાપરાયણ

દંભાદિરહિત શ્રીભાગવતતત્ત્વજ પુરુષ હોવો જોઈએ.

(સાધનદીપિકા શ્લોક.૭-૧૦)

એટલે સત્સંગ કે ગુરુસંગ બન્નેની બાબતમાં અમુક કાળજીઓ રાખવી ખૂબજ અનિવાર્ય છે, ઘેટાંઓની માફક ગાડરિયા પ્રવાહમાં તણાઈને ખાડામાં જો પડવું ન હોય તો. એટલેજ શ્રીપુરુષોત્તમજીએ “કૃષ્ણસેવાપરં વીક્ષ...” વચનમાંના ‘વીક્ષ’ શબ્દની વ્યાખ્યામાં સ્પષ્ટ ખુલાસો કર્યો છે :—

શ્રીભાગવત તે વેદાદિ સકલ શાસ્ત્રોનો સારરૂપ ગ્રંથ છે. તેથી ‘શ્રીભાગવતતત્ત્વજ’ હોવાની શરતને કારણે ગુરુએ શાસ્ત્રીય જ્ઞાનથી સંપન્ન હોવું જોઈએ. ‘વીક્ષ’ એટલે સરખી રીતે ચકાસીને કોઈને ગુરુ તરીકે સ્વીકારવું જોઈએ. બીજા માર્ગે કરતા આપણા માર્ગનું વૈલક્ષણ્ય આ ચકાસણીના ઉદ્દેશથી સૂચિત કરવામાં આવ્યું છે. નહિતો જો પુરુષ કૃષ્ણસેવાપર દંભાદિરહિત અને શ્રીભાગવતતત્ત્વજ ન હોય તેનું અનુસરણ કરવાથી, એક આંધળા કોરને બીજો આંધળો કોર અનુસરે; અને બન્ને એકીસાથે ખાડામાં પડે, તેવી કફોડી સ્થિતિ સર્જાય છે. શ્રીમહાપ્રભુએ જલભેદગ્રંથ આજ હેતુથી પ્રકટ કર્યો છે.

ત્યાં જલભેદ ગ્રંથમાં “કુલ્યાઃ પૌરાણિકાઃ પ્રોક્તાઃ...” ની વ્યાખ્યામાં શ્રીપુરુષોત્તમજીએ આ પ્રશ્નની વિસ્તારથી છણાવટ કરી છે :—

પાણી નહેરમાંથી વહી ખેતરમાં પહોંચીને જોમ અનાજ પેદા કરતો હોય છે, તેમ પૌરાણિકો ધર-ગૃહસ્થી ચલાવવામાંટે ભગવતકથાની આજીવિકા કરતા હોવાથી અહંતા-મમતાત્મક સંસારાસક્તિને વધારનારાજ હોય છે...દ્વિતીય સ્કંધની સુબોધીનીમાં—“શ્રવણાદિનો લાભ મેળવવા કે ઉપદેશ મેળવવા ધનની અપેક્ષા રહે છે. તેમા ધનદાતાને સદૃઢ અને પ્રતિપ્રહીતાને સંસારોત્પત્તિ થાય છે. જે પેટ ભરાય, ફક્ત તેટલુંજ,

તત્ત્વવિચારમાટે કોઈ સ્વીકારે તો તીર્થપર્વટન દરમ્યાન લેવામાં આવતી ભિક્ષાની માફક તે નિર્દોષ હોઈ શકે છે.” આ પણ વંશપરંપરાથી પોતે પૌરાણિક બોય છે, અન્યથા જો તે બે પૌરાણિક વૃત્તિને અપનાવે છે, તેમાં તો શ્રોતા-વક્ત્રા બંનેને ભગવત્કથા થકી સંસારાસક્તિ જ વધતી હોય છે. અહીંયાં એક શંકા થાય છે: બ્રહ્મવેવર્તપુરાણના શ્રીકૃષ્ણજન્મ-ખંડમાં, “ક-લ્યાણસુકૃતસામાનિ હરેનામિકમંજલં કુર્વન્તિ વિકથં ચે વે તેષાં ભારેણ પીડિતા...મત્રામવિકથો વિપ્રો ન હિ મુક્તો ભવેદ્ ક્ષુવં મનુકાલે ચ મત્રામસ્મૃતિમાત્રં ન વિદ્યતે” જેવા વચનોના આધારે નામવિકથ જો દ્રોષરૂપ હોય તો, શિષ્યોને ભગવન્નામનો ઉપદેશ કરતાંય દોષ લાગશે, કેમકે શિષ્યોદ્વારા ધરવામાં આવતી ભેટ ગુરુઓ આજીવિકામાટે સ્વીકારતા હોય છે; તેથી તે પણ આમ નામવિકથ જ ક્યાં કહેવાયને!

જોકે આ વાત સાચી છે તો પણ ગુરુત્વ તે બ્રાહ્મણની સાહજિક વૃત્તિ છે, તેથી બ્રાહ્મણ તરીકે જીવવું હોય તો તેને છોડી શકાતી નથી...શૃતિમાં પણ...બ્રહ્મવિદ્યાના ઉપદેશ કર્યા પછી શિષ્યે આપેલી ભેટ શ્રદ્ધણ કરવાની વાત કહેવામાં આવી છે. તે ન્યાય અહીંયાં પણ લાગુ કરવો જોઈએ. સહજકર્મ, આસક્તિથી અથવા અનાસક્તિથી, એમ બન્ને રીતે થઈ શકે છે. તેથી સહજ ગુરુવૃત્તિને આસક્તિ (બ્રહ્મસંબંધ આપવાની ફિક્સડ રેટ કે પુષ્ટ કરીને ઠાકુરજીને પધરાવી આપવાની. પણ ફિક્સડ રેટ) થી અથવા તો અનાસક્તિ (તેવી ભેટ લીધાવિના અન્ય પ્રસંગે ફક્ત ગુરુ-શિષ્ય ભાવે જ અચાલિત ભેટ મળી રહે તે)થી સદોષ પણ સહજકર્મના પણ દોષો વધી કે ઘટી શકે છે. તેમજ પ્રભુચરણે “વિચારીનેજ કાઈ પણ દાન કરવું જોઈએ, વિશેષતઃ કૃપણના નામનું દાન, કેમકે વિના વિચારે દાન કરનારો પોતે પોતાના વિનાશને

હોરે છે.” આવી જ આજ્ઞા આપી છે તે પોતાના અને શિષ્યના, ફક્ત ઉદ્ધારની વિશુદ્ધ ભાવના રાખવાનો વિચાર કરીને જ દીક્ષા આપવામાં આવતી હોય તે આશયમુજબ સમજવાની છે. ધનલોભને કારણે જો અધિકારીના વિવેક રાખ્યા વિના અજ્ઞાનર કે બ્રહ્મસંબંધ આપવામાં આવે (એટલે જો ફિક્સડ રેટ માગીને) તો નામવિકથનો અપરાધ લાગે છે અને દીક્ષાદાતા અપરાધી બનેજ છે.

(જ.ભે.૩-૪વિવૃત્તિનો ભાવાનુવાદ.)

આમાં ખાસ જોવાની વાત આ છે કે જેઓ કુલ પરંપરાથી પૌરાણિક હોય તો તેઓની સહજ વૃત્તિ માની શકાય, જેમ બ્રાહ્મણની ગુરુત્વ વૃત્તિ સહજ છે. જેમની ગુરુત્વ વૃત્તિ સહજતયા શાસ્ત્રાનુમોદિત (જન્મના બ્રાહ્મણો ગુરુઃ) નથી, તેવા લોકો આજીવિકામાટે જો ગુરુત્વ ધારણ કરી લે તો સહજ ન કહેવાય. આવી પરિસ્થિતિમાં તેઓને શાસ્ત્રમુજબ છૂટ છે કે નહીં તે વિચારણીય બની જાય છે. તે છૂટ પણ પાછી શાસ્ત્ર વ્યાવૃત્તિમાટે આપવા માંગે છે કે નહીં, તેનો વિચાર પણ આવશ્યક હોય છે.

તેથીજ પુરુષોત્તમજીએ ‘સ્વવૃત્તિવાદ’ ગ્રંથમાં શ્રીમહાપ્રભુના વંશજોની આજીવિકા ગુરુત્વના રૂપે નિર્ધારિત કરી છે, કેમકે અંતે તો વદ્ધભવંશજો બ્રાહ્મણ છે. બ્રાહ્મણોના માટે યજ્ઞ-શાસ્ત્રાધ્યયન-દાન શાસ્ત્રમુજબ ધર્મરૂપે વિહિત છે; અને યાજ્ઞ-અધ્યાપન-પ્રતિશ્રદ્ધ શાસ્ત્રમુજબ આજીવિકારૂપે નિર્ધારિત થયા છે. જોકે યજ્ઞ-યાજ્ઞનને ઠેકાણે આપણે ત્યાં વિત્તજ અને તનુજ સેવા લઈ શકાતી હોત, પરંતુ સિદ્ધાંતમુક્તાવલીની ટીકામાં શ્રીપુરુષોત્તમજીએ આ બાબતનો ખુલાસો પણ કર્યોજ છે:—

યજ્ઞમાન જેમ ગૌરમહારજને વિત્ત આપીને યજ્ઞ કરાવી લે છે તેમ આપણા માર્ગમાં પણ કોઈક (દા.ત. વદ્ધભવંશજ ગોસ્વામિઓ) ને રુપિયા-પૈસા-

સામગ્રી આપીને કેમ કૃપણસેવા ન કરાવી બેવી? શાસ્ત્રમુજબ જે કર્મમાર્ગીય યાજન છે તે બ્રાહ્મણની આજીવિકારૂપે વિહિત છે, તેથી ત્યાં તેમ કતાં દોષ લાગતો નથી. ભક્તિમાર્ગીય કૃપણસેવા (તેવીજ રીતે ભાગવત્કથા) માટે તેનાથી આજીવિકા કમાવવાની છૂટ આપવામાં આવી નથી, તેથી કર્મમાર્ગીય રીતિનું અનુકરણ ભક્તિમાર્ગમાં કરી શકાતું નથી.

(સિ.મુ.વિ.પ્ર.૨.)

ફરીથી અહીંયાં પણ એક પ્રશ્ન ઉભો થાય છે કે ગુરુત્વ તે મૂલ આચાર્યદ્વારા સહજતયા અનુમોદિત વૃત્તિ હોવાથી, સેવોપદેશ કરીને ગોસ્વામિભાજી પોતાની આજીવિકા તેથી કમાવી શકે છે. દર્શનાર્થી જનતાથી, પરંતુ, વિત્ત (રોકડ કે સામગ્રી) સ્વીકારીને તેમના વતી ફક્ત તનુજસેવા કરી શકતા નથી.

કેટલાક લોકો કહે છે “ઉત્તમાધિકારી કેવલ તનુજસેવા નથી કરતા હોતા પરંતુ જઘન્યાધિકારી તો કરતાજ હોય છે. ગીતામાં ભગવાન પણ અર્થાર્થી ભક્તને ‘સુકૃતિ’ તરફિ બિરદાવે છે. તેમજ “સુદરાચારી પણ અનન્યભાવે પ્રભુને ભજતો હોય તો તેને સાધુ પુરુષજ ગણવો જોઈએ”, તેમ પણ ગીતામાં કહેવાયું છે. શ્રીપ્રભુચરણ પણ સિદ્ધાંતમુક્તાવલીની વિવૃત્તિમાં આગળ જઈને “કૃતભજનવૈય-થાસંભવાદ્ જન્માન્તરે તત્ કલિચ્યતિ” આજ્ઞા કરે છે, તેથી પૂર્વ જન્મની આપણી કોઈ બેણાદેણીને કારણે દર્શનાર્થી જનતાનું કોઈક દેવી દ્રવ્ય ગોસ્વામિઓ સ્વીકારી લેતા હોય કે દર્શનાર્થી જનતા સિદ્ધાંતની સરીખી સમજને કારણે ગોસ્વામિઓને ગુરુ માનીને ચરણભેટ ધરતી હોય, અથવા આણસમજને કારણે પૂજારી ગણીને અથવા તો ગુરુના સેવ્ય-સ્વરૂપમાટે ભાવનાતિરેકને કારણે રોકડા કે સામગ્રી ધરતી હોય, તેમાં વાંધો આવતો નથી કારણકે ગોસ્વામિઓના સેવ્ય-સ્વરૂપ જન્મ તેઓને પોતાનેમાટે છે, તેમજ અનુયાયિજનમાટે પણ હોય છે એટલે સ્વ-પરોભયાર્થ

છે. જ્યારે કે વૈષ્ણવોના સેવ્ય-સ્વરૂપ તેઓને પોતાનેજ માટે સેવ્ય હોય છે, બીજાને માટે નહીં. તે સિવાય “દ્વંદ્વસમાસના અંતમાં જોડાયેલ શબ્દ તેની પહેલા આવતા બન્ને શબ્દો સાથે છૂટો-છૂટો જોડીને પણ અર્થઘટન કરી શકાય છે” તેવા નિયમને કારણે દા.ત. ‘રામલક્ષ્મણદાસ’નો અર્થ રામદાસ અને લક્ષ્મણદાસ લઈ શકાય છે. તેથી ‘તનુવિત્તજ’નો અર્થ તનુજ અને વિત્તજ પણ થઈ શકે છે. આમ કરતાં ગુરુવૃત્તિ છોડીને ગોરમહારાજની વૃત્તિ પકડી, તેમ કહી શકાતું નથી, જન્મજન્માન્તરની અદૃષ્ટ આધિદૈવિક બેણાદેણીને કારણે!

અહીંયાં સમજવાની વાત મૂલમાં એ છે કે આજની તારીખમાં સેવા કરનાર નવ્વાણુ ટકા વૈષ્ણવો તેઓના ધરમાં તનુવિત્તજ એટલે પોતાના તનથી અને પોતાના ધનથી સેવા કરતા હોય છે, તેથી તેઓ ઉત્તમાધિકારી સિદ્ધ થશે. બેણિયાટ ગોસ્વામિઓ ફક્ત તનુથી, એટલે દેણિયાટ વૈષ્ણવોનું દ્રવ્ય, પોતાના સેવ્ય સ્વરૂપમાટે ભેટ-સામગ્રીરૂપે, સ્વીકારીને પોતાનો નિર્વાહ ચલાવતા હોય છે. તો પૂર્વજન્મની બેણાદેણીના અદૃષ્ટને કારણે દેણિયાટ વૈષ્ણવોની રોકડ રકમ કે સામગ્રી ઉપર બેણિયાટ ગોસ્વામિઓનુંજ વાસ્તવિક સ્વત્વ હોય તો ‘તનુવિત્તજ’ પદમાં ‘તનુવિત્ત’ના દ્વંદ્વને ખતમ કરવાની કાંઈ આવશ્યકતાજ રહી જતી નથી! તે સિવાય ક્યારેક દેણિયાટ વૈષ્ણવ દર્શનાર્થી સમાધાનીને મનોરથના માટે રૂપિયા આપવાની ના પાડે તો બેણિયાટ ગોસ્વામિઓએ કોર્ટમાં દાવાઅરજી પણ દાખલ કરવી જોઈએ! અને દેણિયાતો જે સ્વેચ્છાએ જે કાંઈ ભેટ સામગ્રી આપે તેને પૂર્વજન્મની બેણાદેણી તરફિ ગણવામાં આવતું હોય તો, બેણિયાટે ભેટ-સામગ્રીની રસીદ ન આપીને પાર્ટ-પર્મિટની એકનોલેજર્મેટ રસીદ આપવી જોઈએ. તનુવિત્તના દ્વંદ્વને છૂટો પાડીને તનુજજ જે સિદ્ધાંતાભિમત જઘન્યાધિકાર હોય તો આ માર્ગના કેટલા બધા ગોસ્વામી મહારાજો જઘન્યાધિકારી પુરવાર થશે!

અંતે ઉત્તમાધિકારીએ ન્ઘન્યાધિકારીને સેવાનો ઉપદેશ આપવો કે ન્ઘન્યાધિકારીએ ઉત્તમાધિકારીને સેવાનો ઉપદેશ આપવો એ પણ એક ઉટપટાંગ વિચાર કરવોજ પડશે!

ભગવાને ગીતામાં અર્થાર્થી ભક્તો પણ કેટલાક હોય છે; તેમજ સુદુરાચારી પણ ભજન કરતો હોય તો તેને સાધુ પુરુષ સમજવો, એમ જે વિધાન કર્યું છે, તેમાં અર્થાર્થી કે સુદુરાચારી ને પણ ભજન કરવાની છૂટ આપવામાં આવી છે કે ભક્તને અર્થાર્થી કે સુદુરાચારી પણ થવાની છૂટ આપવામાં આવી છે, તે પણ શાંતચિત્તથી વિચારવા જેવું છે. આવો વિચાર કરી શકે તેવું સામર્થ્ય ન્ઘન્યમતિવાળા અધિકારીમાં હોઈ શકતું નથી!

કરેલું ભજન વ્યર્થ જતું નથી, તેથી જન્માન્તરમાં પણ ક્યારેક ફલપ્રદ નીવડે છે, તેથી મનમાફક રીતે ભજન એટલે કે દારુ સિગારેટ કે ઈંડા વિગેરે ભોગ ધરીને ભજન કરી નથી શકાતું; પણ વિધિ મુજબજ કરવું જોઈએ. સેવાવિધિમાં તનુવિત્તજના ભાગલાં અથવા લાભપૂજાર્થ કરવામાં આવતી ભગવત્સેવાને પાષંડ કે ધર્માભાસ માનવામાં આવ્યું હોય તો તે મુજબ વરતી શકાતું નથી. પૂર્વજન્મની આધિદેવિક લેણાદેણીનું બહાનું કાઢીને કોઈકના ગજવામાં હાથ નાખીને ભગવત્સેવા કરવામાટે પંકેટ તફડાવી લે તો તેવું કૃત્ય પુષ્ટિમાર્ગમાં અનુમોદનીય કહેવાય ખરું? તેથી તનુવિત્તજ કે સમર્પણના પ્રશ્નમાં પૂર્વજન્મની લેણાદેણીનો વિચાર સર્વથા ન્ઘન્યભુક્તિમાં જાગેલું એક તરકટી તૂટ છે!

વળી ૧.તનુવિત્તજ ૨.તનુજ અને ૩.વિત્તજ, એમ ત્રિવિધ સેવાના અપસિદ્ધાંતને ક્ષુદ્ર વ્યાકરણના નિયમના બંધનને કારણે માની પણ લઈએ તો પણ ત્રિવિધ સેવાનોજ પ્રસંગ ઉભો થાય છે. દેણિયાત દર્શનાર્થીના ઋણથી લેણિયાત ગોસ્વામી મહારાજે વેતનભોગી મુખિયા-ભીતરિયા-, બાલભોગિયા-દુધધરિયાની બટાલિયન રાખીને ન તનુજ કે ન વિત્તજ કેવલ નામની સેવા કરાવે તો, તેવી ચતુર્વિધ સેવાનો સિદ્ધાંત તો ક્ષુદ્ર વ્યાકરણના નિયમ મુજબ પણ

નિકળતો નથી.

તેથી ભક્તિમાં વલ્લભવંશજ ગોસ્વામિઓ બેટીજીઓ કે લાલાજીઓ કે શાસ્ત્રીજીઓ કોઈ પણ ભગવત્સેવા કે ભગવત્કથા ને આજીવિકા કમાવવા સારું કરી શકતા નથી. અને જે કરે તો તેઓનો સંગ 'સત્સંગ' કહેવાય નહિ. એટલે સેવા સ્વગૃહમાં પોતાના તનુવિત્તપરિજનોના વિનિયોગપૂર્વક કરવી જોઈએ. સત્સંગ ઘરમાં કે ઘરની બહાર જેઓ આજીવિકામાટે ભગવત્કથા કે ભગવદ્ગુણગાન ન કરતા હોય તેઓની સાથે કરવો જોઈએ. શાસ્ત્રાભ્યાસમાટે શાસ્ત્રીજીઓ કે ગોસ્વામિઓ કેવલ બ્રાહ્મણોચિત ગુરુવૃત્તિ તરીકે ગુરુદક્ષિણા કે ગુરુભેટ સ્વીકારે, તેમાં વાંધાજનક કાંઈ નથી. ભાગવતશાસ્ત્રને તેમાં પણ અપવાદરૂપે ગણવો જોઈએ—આ વાત ભાગવતના આધારે આપવામાં આવતા કર્તવ્યોપદેશઉપર લાગુ થતી નથી, તે કર્તવ્યોપદેશ પછી વલ્લભવંશજે કરતા હોય કે કોઈ સામાન્ય શાસ્ત્રીજીઓ.

ભાગવત્કથાના આજીવિકાર્થ ઉપયોગનો નિષેધ શ્રીમહાપ્રભુએ ભગવત્પ્રામાન્ક હોવાથી કર્યો છે. તેવી સ્થિતિમાં સાક્ષાત્ સ્વરૂપ તરીકે સેવાતા પોતાના સેવ્યપ્રભુનો આજીવિકાર્થ ઉપયોગ કેવી રીતે સિદ્ધાંતશુદ્ધ હોઈ શકે! આજીવિકાર્થ ઉપયોગ ન કરવો હોય તો તનુવિત્તજ સેવાના ભાગલા પાડવાની કોઈ આવશ્યકતા રહી જતી નથી.

કેટલાક લોકો પ્રમાણે ગો.બા.ઓને પ્રદેશ પથરામણી વિ. અનેક પ્રસંગોમાં વેણાવોદારા ગુરુ તરીકે ચરણભેટ મળતીજ હોય છે. ગો.બા.ઓની એ સિદ્ધાંતશુદ્ધ આજીવિકા તરીકે માન્ય પણ છેજ. અને કેમકે ગો.બા.ગુરુઓની પ્રસન્નતા નેજ ભોગ રાજ શૃંગારના વેભવવાળી સેવાપ્રણાલીના નિર્વાહ થકી પોતાના શ્રીઠાકોરજીને ખૂબ-ખૂબ લાડ લડાવવાની હોય છે, તેથી દાન (ડોનેશન)ની ભાવનાથી નહીં પરંતુ ફક્ત સમર્પણની વિશુદ્ધ ભાવનાથીજ ગુરુદ્વારા ગુરુના શ્રીઠાકોરજીમાટે ભેટ-સામગ્રી વિનિયોગ કરાવવાના પ્રકારમાં સેવાને આજીવિકા બનાવવાનો પ્રશ્નજ ઉભો થતો નથી.

આવી ભાવના, પરંતુ, ફક્ત ગુરુઓ (પૂ.પા.વેણિયાતો)-ને જ શામાટે યાચ છે? શામાટે વૈષ્ણવો (પ.ભ.દેણિયાતો)ને થતી નથી? અને થતી હોય તો ગુરુઓ શામાટે વૈષ્ણવોના શ્રીકાકોરજીની પાણ સેવા નેગ ભોગ રાગ શ્રંગાર ના વૈભવવાળી યાચ તેવું ઈચ્છતા નથી? શું દેણિયાત વૈષ્ણવોના શ્રીકાકોરજી પુષ્ટિપુરુષોત્તમ નથી કે તે શ્રીકાકોરજીમાં શું વૈરાગ્ય ગુણનીજ પ્રધાનતા છે—જ્યારે કે પૂ.પા.વેણિયાટ ગો.બા.ના શ્રીકાકોરજીમાંજ ઐશ્વર્ય ગુણની પ્રધાનતા રહેલી છે? આ બાબતનો સિદ્ધાંત ક્યાંય પાણ કોઈક ગ્રંથમાં દેખાતો નથી. અને ખરેખર જે એમ હોયજ તો પૂ.પા.વેણિયાટ ગો.બા.ઓને માથે બિરાજતા મોટા ભાગના શ્રીકાકોરજી ૮૪-૨૫૨ વૈષ્ણવોનાજ માથે પધરાવી આપવા શ્રીમહાપ્રભુએ-શ્રીપ્રભુચરણે પુષ્ટ કરી આખા હતા. તેથી તે બધાજ નિધિસ્વરૂપોમાં વૈરાગ્ય ગુણના પ્રાધાન્યને કારણે નેગભોગ રાગ શ્રંગાર ના વૈભવવાળી સેવાપ્રાણાલીને નભાવવાની આવશ્યકતા રહેલી જેઈએ નહિ. જેમકે શ્રીમથુરાધીશ આજે પાણ શ્રીપદ્મનાભદાસજીના ભાવથી છીલા નિત્ય પ્રતિ આરોગેજ છે. પ.ભ. દેણિયાત વૈષ્ણવોને જેમ પૂ.પા.વેણિયાટ ગો.બા.ઓ આત્મીય ગણીને પોતાના શ્રીકાકોરજી માટે દ્રવ્ય-સામગ્રી નિઃસંકોચ સ્વીકારી લેતા હોય છે, તેમજ તેવોજ આત્મીય ભાવ પોતે પાણ નભાવીને વિશુદ્ધ સમર્પણનીજ ભાવનાથી (એટલે કે વૈષ્ણવોને ભગવત્સેવાઈ કાંઈક દાન આપી રહ્યા છે તેવી ભાવનાથી નહિ) શામાટે પૂ.પા.વેણિયાટ ગો.બા. ભેટ સામગ્રી-મનોરથો કરાવતાં નથી? જે પૂર્વજન્મની લેણી-દેણીના કારણે આવું થતું હોય તો લેવડ-દેવડના એટલે કે બન્ને જાતના વ્યવહાર નભાવવા જેઈએ, ફક્ત લેવડનોજ નહીં! ફક્ત લેવડનાજ વ્યવહાર નભાવવામાં તો પૂ.પા.વેણિયાટ ગો.બા.ઓની લોભવૃત્તિજ સિદ્ધ થાય છે. શ્રીકાકોરજીના લાડ લડાવવાના ઠેકાણે!

૮૪-૨૫૨ વૈષ્ણવોની વાતઓને ટાંકીને શ્રીનાથજીની સેવાના પ્રકારને આધારે જાહેર મંદિર પ્રાણાલીની વંકાલત

શ્રીમહાપ્રભુના સિદ્ધાંતરૂપે કરવામાં આવે છે. છતાંય આવી દલીલ કરનારાઓ પાછા “તબ શ્રીઆચાર્યજી કારીગર સોં કહે હમારે કાકુરકો મંદિર...નાહી. નંદરાયજીકે ધરકી ન્યાઈ કરો...તબ આચાર્યજી જાને જે શ્રીકાકોરજીકી ઈચ્છા યહ હે જે જગતમે પૂજ્ય બહોત જીવકો ઉદ્ધાર કરેંગે સો દેવાલય કી રીતિ યહાં રાખનીઉચિત હે (પૂણમલની વાત)” તેથી બ્રહ્મસંબંધીશા વિનાના દેવીભક્તો બંગાલિઓને ત્યારે શ્રીનાથજીની સેવા સોંપવામાં આવી હતી. જે તે પ્રકારને આજે આપણે સિદ્ધતાભિમત પ્રકાર ગણતા હોઈએ તો ખુલાસો કરવો પડશે કે શ્રીનાથજીના મંદિર પૂરતોજ અથવા કોઈ પાણ પુષ્ટિપ્રભુની સેવામાટે અનુસરણીય માનવામાં આવી રહ્યો છે. જે શ્રીનાથજી પૂરતોજ સ્વીકારવામાં આવતો હોય તો શામાટે ત્યાં ચૈતન્ય સંપ્રદાયના ‘હરે કૃષ્ણ’વાળાઓને કે તેવા બીજાઓને સેવામાં નહાવાની છૂટ આપવામાં આવતી નથી? રજસ્વલાને પાણ સેવામાં નહાવાની છૂટ અપવાદરૂપે આપવામાં આવી હતી, તેના ઉદાહરણો વાતમાં મળે છે, તેને પાણ કેમ સિદ્ધાંતતથા માન્ય કરવામાં આવતું નથી. જે કોઈ પાણ પુષ્ટિમાર્ગીય નિધિસ્વરૂપોની બાબતમાં તેને સિદ્ધાંત તરીકે સ્વીકારવામાં આવતું હોય તો શામાટે સર્વત્રજ શ્રીનાથજીની સેવાઈ બનાવવામાં આવેલા મંદિરની માફક શિખર ધ્વજ કળશ, તેમજ ગેરબ્રહ્મસંબંધીઓને ભીતર નહાવાની છૂટ આપવામાં આવતી નથી?

તે વખતે જ જાહેર મંદિરમાં શ્રીનાથજીને પાટ બેસાડવામાં આવેલા તે અક્ષય તૃતીયાનો દિવસ હતો. શામાટે આજે તે અક્ષયતૃતીયાને પાટોત્સવના દિવસ તરીકે ન ઉજવીને ફાગણ વદ સપ્તમીને પાટોત્સવ તરીકે ઉજવવામાં આવે છે?

સન્તદાસજીની વાતમાં આવે છે કે “તબ શ્રીકાકોરજીકી સેવામેં મંડાન શ્રીકાકોરજીકે દ્રવ્યસો રાખે” — “એકદિન રાજભોગકો નાગા પર્યો જે મેરી સત્તાકો ભોગ ન ધર્મો” આ વચનોમાં સ્પષ્ટ થતું દાન અને સમર્પણ — શ્રીકાકોરજીના

માલિકીવાળું દ્રવ્ય અને સેવાકર્તાની માલિકીવાળું દ્રવ્ય — પ્રથમનો પ્રસાદ સર્વથા અગ્રાહ્ય અને દ્વિતીયનો ગ્રાહ્ય તે પૃથક્કરણની સામે આંખ આડા કાન શામાટે કરવામાં આવે છે?

કૃષ્ણદાસની વાતમાં આવે છે કે “હમ કોનકો અધિકાર દે કે બિગાર કરે? તબ શ્રીગોવર્ધનનાથજી કહે જો હમ હૂ કોનકો બિગાર કરે! જો કોઈ અધિકાર લેયગો તાકો બિગાર હોયગો” આ વચનને પણ શિરોધાર્ય કરીને જાહેર મંદિરોમાં અધિકાર લેતા, બગાડ થાય છે પરંતુ, ઘરમાં સેવાના અધિકારથી ક્યારેય બગાડ થવાનું કહેવાનું નથી. આનો જવાબ જાહેર મંદિરવાદિઓ પાસે શું છે?

તેમજ કીશોરીબાઈની વાતમાં બીજાથી લઈને ધરેલી સામગ્રી પ્રભુ આરોગતા નથી. તેથી પૂ.પા.લેણિયાટ ગો.બા. દ્વારા પ.બ. દેણિયાટ વૈષ્ણવોથી લીધેલી ધનરાશિ કે સામગ્રી પ્રભુ સ્વીકારતા નથી અણપ્રસાદીજ રહે છે તે શામાટે સ્વીકારવામાં આવતું નથી?

શ્રીમહાપ્રભુ “તસ્મિધ્વે તનુવિત્તજ” આજ્ઞા કરે છે તે અંશની ઉત્પાનિકા શ્રીપ્રભુચરણ “ઉક્તસેવાસાધને ઈતરે ઈતિ...આહુ તદિતિ” કહીને કરે છે. આથી સિદ્ધ થાય છે કે જે સેવાની વાત કરવામાં આવી રહી છે, તે માનસીની અથવા ચિત્તની ભગવતપ્રવણતાની સાધિકા સેવાની વાત છે. તે આ સેવાનેમાટે ‘તનુવિત્તજ’ સમસ્ત પદ એકવચનમાં વાપરવામાં આવ્યું છે. તેનો ફલિતાર્થ શ્રીપ્રભુચરણ “વિત્તં દન્ત્વા અન્નેન પુરુષેણ કૃત્વા કારિતા એકા, એતાદશેન પુંસા કૃતા ચ અપરા. એતાદશ્યો તે તત્સાધિકે ન ઈતિ અભિપ્રાયજ્ઞાપકં સમસ્તં પદમ્” કહીને સમજાવે છે. તેવી સ્થિતિમાં ફક્ત ‘સેવાસાધને’ દ્વિવચનના પ્રયોગને આધારે અને દ્વંદ્વાન્તે શ્રૂયમાણ પ્રદ, દ્વન્દ્વપદક બન્ને પદોથી જોડાય છે તેવી તુચ્છ દલીલમાં વજન કેટલો? આ તો “રાધાકૃષ્ણદાસની સાથે અમારી કન્યાના વિવાહ ગોઠવ્યા

છે” કહેતા વૃંદાવનથી આવેલ એક રાધાદાસ અને ગોકુલથી આવેલ બીજા કૃષ્ણદાસ એમ બે વરોની સાથે એક કન્યા પરાણાવવા જેવી બાલિશ કલ્પના છે.

“ગૃહે સ્થિત્વા” નો અર્થ જોઓ ઘર નહિ લઈને ગૃહસ્થાશ્રમ લેવા માંગે છે તેઓએ ખુલાસો આપવો જોઈએ કે શું કોઈ પૂ.પા.લેણિયાટ હલચારી કે વાંઠા કે વિધુરજ હોય તો શું તેવાઓએ સેવા ન કરવી! હકીકતમાં શ્રીવલ્લભાત્મજ બાલકૃષ્ણજી ભ.વ.ની વ્યાખ્યામાં કહે છે તે મુજબ ધરમાંજ સેવા કરવી જોઈએ.

તેમજ શ્રીમહાપ્રભુ ૮૪ બેઠકોમાં પોતે ભાગવતસમાહ કરતાં હતાં કહેનારાઓ ભૂલી જાય છે કે શ્રીમહાપ્રભુ તેની દક્ષિણા કે પોથીબેટ નહોતા લેતા. તેમજ ભાગવતકથા એ તો આપશ્રીનો દૈનંદિન આરાધનાનો કાર્યક્રમ હતો સામાહિક આજીવિકાનો નહિ. તેઓથીએ મૂલ ભાગવતના પારાયણોજ કોઈ-કોઈ બેઠકોમાં કર્યા છે જાહેર પ્રવચનો નહિ.

તેથી નામાત્મક કે સાક્ષાત સેવ્ય સ્વરૂપ નામે પુષ્ટિમાર્ગમાં કોઈ પણ લેણિયાટ દેણિયાતોથી દ્રવ્ય ચૂંટવી કે પડાવી શકતા નથી તે સિદ્ધ થાય છે.

(૨૩/ખ) પ્રશ્નકર્તા ભાઈ પુછે છે: પોતાના ઘરમાં જે સેવા થાય છે તે પૂરતી હોય અને મંદિરની જરૂર ન હોય તો વાંચન અને કીર્તન પણ સમૂહમાં કરવાની શી જરૂર?

જવાબરૂપે આ વિસ્તૃત વિવેચન પછી કહેવાપાણું કાંઈ પણ રહી જતું નથી કે વાંચન અને કીર્તન સેવાની માફક ઘરમાં જેનાથી નભતા હોય તેને સમૂહમાં કરવાની જરૂરિયાત નથી. પણ જેનાથી ઘરમાં નભાવવું શક્ય ન હોય તે સમૂહમાં કે સત્સંગ-હાલમાં પણ વાંચન કીર્તન કરે તો તેમાં સૈદ્ધાંતિક બાધ કશો આવતો નથી.

(૨૩/ગ) મહાપ્રભુજીએ સેવા પહેલા સત્સંગ કરવાનો

ઉપદેશ આપ્યોજ છે, તેથી જ્યાં ઠાકુરજીની સેવા સાથે સત્સંગ ચાલતો હોય ત્યાં સોનામાં સુગંધ હોય છે; પણ જે ઘરમાં કે સત્સંગ-હોલમાં, પરંતુ, સેવા વિના પણ સત્સંગ ચાલતો હોય તો સેવા ન ચાલવાના અપરાધના કારણે ક્યાંય પણ એને બંધ કરવાનું વિધાન કરવામાં આવ્યું નથી. આતો એવી બાલિશ દલીલ છે કે જોને ગ્રંથો લખતા ન આવડતા હોય તેને બારાખડી શીખવોજ નહીં! ભગવાન તો પોતે આજ્ઞા કરે છે:—

તેનાધીતશ્રુતિગણા નોપાસિતમહત્તમાઃ।

અવ્રતાતમતપસઃ સત્સંગદ્ મામ્ ઉપાશ્રિતાઃ।।

કેવલેન હિ ભાવેન ગોપ્યો ગાવો ખગા મુગાઃ।

યેડને મૂઢધિયો નાગાઃ સિદ્ધા મામીપુરંજસા।।

(ભાગ.૧૧-૧૨-૭—૮).

સેવા વિના કેવલ ભક્તિભાવ સહિત સત્સંગને કારણે ભગવત્પ્રાપ્તિની ડિમ્-ડિમ્ ધોષણા આ સ્વોકમાં કરવામાં આવી છે .

(૨૩/૬)તેથી સત્સંગ-હોલની, કે જ્યાં કરવામાં આવતાં સત્સંગને કારણે વૈષ્ણવો ધંધાકીય ધરમનાં ધતીંગના ગાડરિયા પ્રવાહમાં તણાઈ ન જાય, આજે અતિશય આવશ્યકતા છે. ચીલાચાલુ ભગતિના ભવાડાના ખાડામાં પડતાં વૈષ્ણવોને બચાવવામાટે એની ખરેખર તાતી જરૂરિયાત છે. આવા સત્સંગ-હોલમાં સમગ્ર પુષ્ટિમાગીય સિદ્ધાંતો આદર્શો ભાવનાઓ અને સાચી પરંપરાઓની વ્યવસ્થિત જાણકારી પણ મેળવી શકે, જેથી આવા બાલિશ પ્રશ્નોજ મનમાં ક્યારેય ઉદ્ભવી શકે નહીં!

અંતે :—

શ્રીમદ્-વદ્ધભવંશ-વુશ્ન-જનિતં ભક્ત્યેકરૂપં ક્લં :

ભૂયાત્ તદ્-ભુવિ ભોગ્યભાવભરિતં કૃષ્ણૈકતોષે પરમ્ ।।

વૃત્ત્યર્થ ભગવત્પ્રદર્શનવિધો પાતિત્યમાસાદયત્

કટં ભો કલિકાકદદ્દમિહ તદ્ દૃષ્ટ્વાપિ સદિદ્દ કઃ!।।

પ્રશ્ન (૨૪=૩૦ નો સારાંશ)

મંદિર હોય તો, બેઠકજીની માફક, સમૂહમાં દર્શન કીર્તન જળ ફળ ફૂલ પાન શાક ઘાન કે ઝાડુ-લુહારી વિ.ની સેવા કરવાનો લ્હાવો મળી શકે. એક વૈષ્ણવ બહેનને આવી સેવા કરતા જોઈ, બીજાઓને પણ આવી સેવા કરવા મન આકર્ષિત થાયજ છે. મંદિરમાં સેવા આપનારી બહેનો પોતાના ઘરના ઠાકુરજીની સેવા પણ કરે છે; ઘરમાં સેવા કરનારાઓથી શું મંદિરમાં સેવા ન થાય—શું અપરાધ લાગે? ઘર અને મંદિર બન્ને ઠેકાણે સેવાનો બમણો લાભ લેતા પ્રભુના સતત-સાંનિધ્યનો મૂળ સિદ્ધાંત પણ સચવાય છે.

ઉત્તર (૨૪=૩૦)

પ્રશ્નકર્તા ભાઈ એક બાજુ મંદિરની વકાલત આધુનિક યુગની વ્યસ્તતાના આધારે કરે છે; અને તે વખતે સતત-સાંનિધ્યનો મૂળ સિદ્ધાંત વિસરાવી, દે છે. બીજી બાજુએ ફરીથી અહીંયાં તેનું જે સ્મરણ આવ્યું તેની તો વધાઈ! પણ સાથોસાથ જાણાવવાનું તો રહ્યુંજ કે સતત-સાંનિધ્યની માફકજ, પોતાના ઘરમાં પોતાના તન મન ધન અને પરિવારજનોની સાથે ભગવત્સેવા કરવાના, બીજા મૂળ સિદ્ધાંતને કેમ વિસરાવી દીધો? શું જે ગમ્યો તે તો મૂળ સિદ્ધાંત; અને જે ના ગમ્યો તેને “જડડવા દ્યોડડનિ!” બે મૂળ સિદ્ધાંતોમાંથી એક મનગમતાને સાંચવવાનો આગ્રહ અને બીજા આગમતામાટે આટલો વિરોધ!! આવી સિદ્ધાંતનિષ્ઠાની બાબતમાં શું કહેવું?

આધુનિક યુગમાં ધંધાકીય હેતુઓથી બેઠકોમાં ઝારી

ભરવાની ઘેલછા વધારવામાં આવેલી છે. એક જારી ભરીને પધરાવવામાં આવી હોય; અને શ્રીમહાપ્રભુએ તેને આરોગી પણ ના હોય, તેના પહેલાજ સરાવી લેવામાં આવતી હોય છે! આવી પડાપડીમાં ક્યારેક આરોગાવવાને ઠેકાણું સ્નાન કરાવી દેવાની હોનારત; અને ક્યારેક તો, જ્યાં આરસના પાકા બાંધકામવાળું સ્થાન નથી હોતું ત્યાં તે સ્થાનના ખંડિત થઈ જવાના કે સરકી જવાના અહેવાલો પણ મળ્યાં છે. આ પણ “સેવા = તત્સુખવિચાર”ના ત્રીજા મૂળ સિદ્ધાંતને તિલાંજલી આપવાને કારણેજ શક્ય બન્યું છે! મૂળમાં તો જાહેર મંદિરોની ભીતરી સેવામાં વૈષ્ણવોને પ્રવેશાધિકારજ ક્યાં છે કે ભેઠકોની માફક સેવા કરવાનો પ્રશ્ન ઊભો થઈ શકે! આધુનિક જીવનને વરેલી વ્યસ્તતાને તલાક આપીને—ઠકુરજીના સતત સાંનિધ્યના મનોરથોની મહેષાણા જે જાહેર મંદિરોના શોખીનોને માફક આવતી હોય તો, પોતાના ઘરમાં સિદ્ધાંતશુદ્ધ પ્રણાલિકા મુજબ ભગવત્સેવાને નભાવવામાં આધુનિક જીવનની વ્યસ્તતા થામાટે આડી આવી જાય છે? તેથી નોખી-નોખી કુટપટ્ટીથી માપવાને કારણે વૈષ્ણવોના સાચા કર્તવ્યના જુદા-જુદા માપ દેખાઈ રહ્યા છે, તે સિદ્ધ થાય છે.

પ્રશ્ન (૨૫=૩૧ નો સારાંશ)

(૨૫/ક) ઘર કરતાં તો મંદિર વધુ પવિત્ર કે શુદ્ધ ગણાય. ઘરમાં સેવા થતી હોય તો પણ—કજિયા-કંકાસ, અપશ-બ્દોનો ઉપયોગ, રેડિયો કે ટીવી ઉપરના અસભ્ય સંગીત કે દ્રશ્યો, કુટુંબના સભ્યોની આપસી નિંદા-સ્તુતિ, દેશ-પરદેશ સરકારી રાજકારણ વિ. અનેક બાબતોની ખરી-ખોટી ચર્ચા; તેમજ બીજા પણ નાનાં-મોટા— અનેક દોષચુકત કામો પણ થાયજ છે.

(૨૫/ખ) સમ્પૂર્ણ સદાચારનું પાલન કરીને અષ્ટપ્રહરની સેવા થાય તોજ ‘સાચી સેવા’ કહેવાય, એક-બે કલાકની સેવા તે સેવા નથી, તે તો ફક્ત નિત્યકર્મ છે. બદાજ નિયમોનું શતપ્રતિશત પાલન થતું હોય તો ‘ઘર-ઘરની સેવા’નો સિદ્ધાંત બરાબર કહેવાય; પરંતુ આજે તે વૈષ્ણવોમાટે શક્ય નથી—મંદિરમાં જયારે કે તે શક્ય છે.

(૨૫/ગ) ઘરમાં રહેલા આ દોષોને અવગણીને મંદિરપ્રણાલીમાં દોષ શોધવા એ ક્યાંનો વ્યાય!.

ઉત્તર (૨૫=૩૧ નો સારાંશ)

(૨૫/ક) ઘરમાં જે દોષો ગણાવવામાં આવ્યા છે તેમાં, રેડિયો ટીવી વીડિયો ના અપવાદને છોડીને, બાકીના દોષો આજેજ ઉદ્ભવ્યા હોય અને જૂના જમાનામાં નહોતા એમ માનવાનું કોઈ કારણ દેખાતું નથી. તે દોષોને દષ્ટિમાં રાખીનેજ જે શાસ્ત્રોએ ગૃહસ્થોમાટે તેઓના પોત-પોતાના ઘરમાં યજ્ઞ-હોમ સંધ્યા-તર્પણ કે દેવપૂજન નું જે વિધાન કર્યું હોય તો; અથવા તો શ્રીમહાપ્રભુએ પણ આપણી સાંપ્રદાયિક પરિભ્રાષામુજબ ભગવત્સેવાનું જે વિધાન કર્યું હોય તો, સ્વધર્મના ૧૦૦૪ અનુક્રાન કે નભાવ ની ચિંતા પ્રશ્નકર્તા ભાઈએ કે મારે કરવાની નજ હોય. શાસ્ત્રોએ અને શ્રીમહાપ્રભુએ તેનો ઊંડો વિચાર ફેલોજ હશે! જે શાસ્ત્રોમાં કે શ્રીમહાપ્રભુમાં તેવી શ્રદ્ધા ન હોય તો ધર્મના સાચા કે ખોટા પ્રકારોની ચિંતા કરવાનો આપણો અધિકારજ રહી જતો નથી.

જે દોષો ઘરમાં ગણાવવામાં આવ્યાં છે તે દોષો એક સદ્ગૃહસ્થના ઘર કરતા ચાર ઘણાં મંદિરોના અમો

પૂ. પા. મહારાજશ્રીઓ, મુખિયાજી, ભીતરિયાજી, કીર્તનિયાજી, જલધરિયાજી કે સમાધાનીજી વિ. માં હોઈ શકે છે. નહિતો છાપા કે ફિલ્મી ચોપાનિયાઓ ખરીદવાની કે કોરટ-કચેરીઓમાં જવાની અમને જરૂરિયાતજ ન રહેત. ઘરમાં કરવામાં આવતી સ્વધર્મનિષ્ઠાવાળી સેવાને ઠેકાણે ધંધાકીય ધોરણના ધર્તીગના ખાડામાં ભગવત્સેવાને ધકેલવાનો અપરાધ ઓર વધારે વાગે છે તેનું શું!

જાહેર મંદિરોમાં કરવામાં આવતા ધરમના ધર્તીગનો ધંધો સરખી રીતે ચાલ્યો કે તરતજ મંદિરમાં રહેનારાઓ પણ, રેડિઓ ટીવી વીડિઓ ક્યાં સાંભળતા કે જોતા નથી હોતા? તે રેડિઓ ટીવી કે વીડિઓ નો અવાજ ઘરમાં તો અસભ્ય પણ, ગંગામાં જ્વેમ ગટરનું જળ ભળે તેમ, મંદિરમાં ભળતાંજ શું સંસ્કારિતાયુક્ત સભ્ય આધ્યાત્મિક કે આધિદેવિક બની જાય છે? જો આવી છૂટ આજે રેડિઓ ટીવી કે વીડિઓ ને આપીશું તો આવતીકાલે બ્લૂફિલ્મોની વીડિઓ પાર્લર કે બીચર-બાર ને પણ તે છૂટ આપવીજ પડશે! બે વરસ અગાઉ એક પ્રસિદ્ધ મંદિરના મોટા મુખિયાજીએ એક સામાજિક પત્રિકામાં આપેલ પોતાના ઈંટરવ્યુમાં સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કબૂલ કર્યું હતું કે—“આટલી વખત મહેનતવાળી સેવા કર્યા પછી કાંઈક તો મનોરંજનની અપેક્ષા હોયજ છે, માટે હિંદી ફિલ્મના (અસભ્ય!) ગીતો જોવા-સાંભળવામાં વાંધા ભરેલું શું હોઈ શકે!”

(૨૫/ખ) સમ્પૂર્ણ સદાચારનું પાલન આજે ઘરમાં સંભવ નથી. તેમજ જાહેર મંદિરોમાં પણ પગારદાર નોકરોથી પરાણે પાલન કરાવવામાં આવતાં સદાચારથી ૧૦૦% ધર્મસિદ્ધિની ૧૦૦% અંધશ્રદ્ધા પણ ઝાંઝવાંના જળથી તરસ મટાડવાની એક ૧૦૦% બાલિશ ભ્રમણાજ છે. શ્રીમહાપ્રભુ તો યથાશક્તિ સદાચાર સાથે—યથોપલબ્ધ સમયમાં—“સ્વધર્મચારણું શકુના”-“એકકાલં દિકાલં વા ત્રિકાલં વા” (સર્વ.નિબં.૩૩૮-૨૩૭) ભગવત્સેવા કરવાની

છૂટ આપેજ છે. પ્રશ્નકર્તા ભાઈની માફક, તેવી સેવાને નિત્યકર્મની નીચી પાયરીઉપર પટકવા માંગતા નથી. તો આ પ્રશ્નથી ઈંગિત થતાં વિધાનને પૂછનારની વિથ્યા ધારણા ગણવી કે સંપ્રદાયનો સાચો સિદ્ધાંત?

(૨૫/ગ) ધંધાકીય મંદિરોમાં રહેનારા ભાવવિહોણા ધન-લોહુપોના ભયંકર દોષોમાટે આંખમિયાંમણા કરીને, પોતાના ઘરમાં શુદ્ધ ભાવથી ભગવદ્ભજન કરવા માંગતા બિચારા ગુહસ્થિઓની જીવનશૈલીમાં દોષો શોધવા તે પણ ક્યાંનો ન્યાય?

પ્રશ્ન (૨૬=૩૨ નો સારાંશ)

મંદિરે દર્શન કરવા આવતા અમુકજ યેષ્ટાવો ભૂલ કરતા હોય છે, બધા યેષ્ટાવો નહીં. અમુકના ભૂલની સજા બધાને જ અપાય. મંદિરના વહીવટ કરનારાઓ તો ફક્ત ૧૦-૧૫ હોય છે, જ્યારે દર્શન કરનારાઓ તો હજારો હોય છે. જાહેર મંદિરોનો વિરોધ કરીને, ૧૦-૧૫ જણાની ભૂલનો દંડ હજારોને જ અપાય!

ઉત્તર (૨૫=૩૨)

કેટલીક મોંઘી હોટલો, પોતાના હજારો આહકોને સંતુષ્ટ કરવા, ગેરકાયદેસર ૧૦-૧૫ કૉલગર્લની સગવડ પણ આપતી હોય છે. દેખીતી રીતે આ કૉલગર્લનું આકર્ષણ ઘરની પત્ની કરતાં ઓછું હોત તો ગેરકાયદેસરનો ધંધો ચાલીજ ન શકે! હવે ધારો કે તે ૧૦-૧૫ કૉલગર્લને એઈડસનો મહાભયંકર ચેપી રોગ યઈ ગયો હોય, તેથી તે ધંધાનો વિરોધ કરીને ૧૦-૧૫ કૉલગર્લની ભૂલનો—તે ધંધો કાયદાવિરુદ્ધ, જાહેર જનતાના સ્વાસ્થ્યને હાનિકારક;

અને અનીતિપૂર્ણ ધંધો પણ હોય તે છતાંય— દંડ હોટલના હજારો શાહકોને ન આપવો જોઈએ, એવી વકાલત કોઈ કરે તો તેને શું સમજવું?

પ્રશ્ન (૨૭=૩૩ નો સારાંશ)

મંદિર હોય તો શહેરમાં ગોસ્વામી બાળકોનું આગમન થાય— તેમને આરતી ઉતારતા નિહાળતાં કેટલો આનંદ આવે? શું સત્સંગ-હોલમાં આવો આનંદ મળી શકે?

ઉત્તર (૨૭=૩૩)

વૈષ્ણવો તો અમેરિકા ફ્લોરિડા અને બીજા પણ અનેક દેશોના શહેરોમાં વસતાજ હોય છે કે જ્યાં ઘણા-બધા ઠેકાણે કાંઈ મંદિરો હોતા નથી. પૂ.પા.ગો.બાળકો જ્યાં ભેટ-પધરામણી થતી હોય ત્યાં તો વિનતી વિનાય પધારવાની કૃપા વિચારતાજ હોય છે. જ્યાં મંદિર હોય ત્યાંજ પધારવું એવો આગ્રહ જોવા-સાંભળવામાં તો આવ્યો નથી.

કોઈને જમતા નિહાળવામાં પેટ ભરાઈ જતું હોત તો, ભારત સરકારને વિદેશોથી અનાજ મંગાવવાની જરૂરિયાતજ ન પડત! ટીવીઉપર સવારે બપોરે સાંજે મિનિસ્ટરોનાં જમવાનો તમાશો કે દર્શનો રજૂ કરી દેવામાં આવત; અને તેથી આપણા દેશની સઘળી ભૂખી જનતાનું પેટ પણ ભરાઈ જત! છતાંય સહુ ભૂખ્યા લોકોની જમવાની લાચારી આ બાબતનું સ્પષ્ટ પ્રમાણ છે કે સાચા ભૂખ્યા માણસનું પેટ ક્યારે પણ જમણવારનો તમાશો જોઈને ભરાતું નથી બલ્કે જમવાથીજ ભરાતું હોય છે. શ્રીકાકુરજીની આરતીના દર્શનની સાચી કામના પણ, જો ફક્ત જોવાથીજ પૂર્ણ થઈ જાય તો-તો ખોટીજ;

અને જે જાતે કરવાથી ભરાય' તોજ સાચી સ્વસ્થ તેમજ શુભ સમજવી.

પ્રશ્ન (૨૮=૩૪+૩૫ ના સારાંશો)

(૨૮/ક) ભક્તિ શ્રેષ્ઠ છે; અને તેમાં ઘર-મંદિર શ્રેષ્ઠ કે જાહેર-મંદિર શ્રેષ્ઠ? આની સરખામણી કરીએ તો આજના વ્યસ્ત જીવનમાં બંનેની જરૂર છે. ઘરમાં સેવા, તે તો નિત્યકર્મ હોવાથી અનિવાર્ય છે; સાથો-સાથ શહેરમાં પણ કમસે-કમ એક જાહેર મંદિર તો હોવુંજ જોઈએ. આજના યુગમાં બંને એક-બીજાના પૂરક છે, કેમકે ઘરમાં સેવા થતી હોય તો પણ દેરક સભ્યો સેવામાં નહાઈને તેનો લાભ લઈ નથી શકતા. તેવાઓને માટે જાહેર મંદિર આવશ્યક છે.

(૨૮/ખ) સત્સંગ-હોલ કેવલ જ્ઞાન આપનારું હોઈ શકે છે. પુષ્ટિમાર્ગમાં તો ભક્તિને શ્રેષ્ઠ ગણવામાં આવી છે. તે ભક્તિનો ચરમ પિઠાસ તો સ્વરૂપસેવાવાળા જાહેર મંદિરથીજ સંભવે.

ઉત્તર (૨૮=૩૪+૩૫)

(૨૮/ક) દાંપત્યશુભ એક-બીજાની સાથે પરણેલ સ્ત્રી-પુરુષ વચ્ચે શ્રેષ્ઠ કે કલબોમાં વણપરણેલ સ્ત્રી-પુરુષો વચ્ચે શ્રેષ્ઠ? આની સરખામણી કરીએ તો આજના વ્યસ્ત જીવનમાં બંનેની જરૂર છે. ઘરમાં દાંપત્યશુભ, તે તો નિત્યકર્મ હોવાથી અનિવાર્ય છે. સાથો-સાથ શહેરમાં કમસે-કમ એક કલબ તો હોવીજ જોઈએ. આજના યુગમાં બંને

એક-બીજના પૂરક છે, કેમકે ઘરમાં પરણેલા સ્ત્રી-પુરુષો રહેતા હોય તો પણ બધાજ સભ્યો દાંપત્યસુખ ભોગવી નથી શકતા. તેથી પણ શહેરમાં દાંપત્યસુખની સુવિધાપ્રદાન કરનારી કમસે-કમ એક ક્લબ, કુટુંબના તેવા સભ્યોમાટે, આવશ્યક છે કે નહિ? પ્રશ્નકર્તા ભાઈએ આ પ્રશ્નનો જવાબ પહેલા આપવો જોઈએ.

(૨૮/૫) પુષ્ટિમાર્ગીઓએ કાંઈક અક્કલના દુશ્મન બનીને તો દુનિયામાં રહેવાનું નથીજ. તેમજ પુષ્ટિમાર્ગમાં ભક્તિના નામે ભોપાળાંજ કરતા તો ન રહેવું જોઈએ. પુષ્ટિમાર્ગમાં જ્ઞાન શ્રેષ્ઠ કે ભક્તિ શ્રેષ્ઠ અથવા તો 'જ્ઞાન' કે 'ભક્તિ' શબ્દોના શ્રીમહાપ્રભુને અભિપ્રેત અર્થો શા છે તે મનસ્વી રીતે તારવી ન શકાય. શ્રીમહાપ્રભુપ્રભુતિ પૂર્વાચાર્યોના વચનોથી ઉપદેષ્ટ ભક્તિના પ્રકારો તે-જ સાચી ભક્તિ બાકી તો ભક્તિના ભોપાળાંજ!

આ બાબતમાં ૨-૪ નિર્ણાયક વચનોનું અવલોકન કરી લેવું ઉપકારક થશે :—

- (૧) અતસ્તુ બ્રહ્મવાદેન કૃષ્ણે બુદ્ધિર્વિધીયાતામ્।
એવં સ્વશાસ્ત્ર-સર્વસ્વં મયા ગુપ્તં નિરૂપિતમ્॥
એતદ્ બુદ્ધ્યા વિમુચ્યેત પુરુષઃ સર્વસંશયાત્।

(સિદ્ધાંતમુક્તાવલી)

- (૨) બીજદાર્થ-પ્રકારસ્તુ ગુણે સ્થિત્વા સ્વધર્મતઃ।
અવ્યાવૃત્તો ભલોન્કૃષ્ણં પૂજ્યા શ્રવણાદિભિઃ॥
વ્યાવૃત્તોડપિ હરી ચિત્તં શ્રવણાદી ન્યસેન્વદ્યા।
તતઃ પ્રેમ તથાસક્તિર્વ્યસનં ચ યદા ભવેત્॥

(ભક્તિવર્ધિની)

- (૩) ગુણગાને સુખાવામિર્ગોવિન્દસ્ય પ્રજયતે।
યથા તથા શુકાદીનાં નેવાત્મનિ કુતોન્વતઃ॥
ક્લિશ્યમાનાન્ જ્ઞાન્નન્ દષ્ટ્વા કૃપાક્રુતો યદા ભવેત્।
તદા સર્વં સદાનન્દં હૃદિસ્થં નિર્ગતં બહિઃ॥
સર્વાનન્દમયસ્માપિ કૃપાનન્દઃ સુદુર્લભઃ।
હૃદતઃ સ્વગુણાન્ શૃત્વા પૂર્ણઃ પ્લાવયતે જ્ઞાન્નન્॥

તસ્માત્ સર્વં પરિત્યજ્ય નિરુદ્ધેઃ સર્વદા ગુણૈઃ।
સદાનન્દપરિણેયાઃ સચ્ચિદાનન્દતા તતઃ॥

(નિરોધલક્ષણમ્)।

- (૪) સેવેવ કર્તવ્યા, શાસ્ત્રમવગત્ય મનોવાગ્દેહેઃ કૃષ્ણઃ
સેવ્ય ઈત્યર્થઃ.

(નિબં.શા.પ્ર.૪)।

વેરાગ્યજ્ઞાનયોગૈશ્ચ પ્રેમણ ચ તપસા તથા।
એકેનાપિ દેહેનેશં ભજન્સિદ્ધિમવાપુન્યાત્॥

(નિબં.શા.કા.૯૫)।

એવં સર્વં તતઃ સર્વં સ ઈતિ જ્ઞાનયોગતઃ।
યઃ સેવતે હરિ પ્રેમણ શ્રવણાદિભિરુનમઃ॥
પ્રેમાભાવે મધ્યમઃ સ્યાન્જ્ઞાનાભાવે તથાદિમઃ।
ઉભયોરપ્યભાવે તુ પાપનાશસ્તતો ભવેત્॥

એવં પરમતં નિરાકૃત્ય સ્વમતે યથા ભજનં તથા
સંકલીકૃત્યાહ— 'એવં સર્વમિતિ'... પ્રેમણ શ્રવણાદિ-
પ્રકારેણ ચો ભજતે સ ભક્તિમાર્ગે ઉત્તમઃ.
શાસ્ત્રાર્થજ્ઞાનાભાવેડપિ પ્રેમણ ભજને મધ્યમઃ...
જ્ઞાનાભાવે તથા મધ્યમ ઈત્યર્થઃ. આદિમો વા.
ઉભયોરભાવે શ્રવણાદિનાં પાપનાશકર્ત્વં, ધર્મત્વં વા,
નતુ ભક્તિમાર્ગે ઈત્યર્થઃ.

(નિબં.શા.કા.પ્ર.૧૦૧-૧૦૨)।

(૧) સિદ્ધાંતમુક્તાવલીના ઉપદેશમાં શ્રીમહાપ્રભુ ચોખ્ખી આજ્ઞા આપે છે કે કૃષ્ણસેવામાટે શ્રીકૃષ્ણમાં પોતાની બુદ્ધિ જે લગાડવાની છે તે શ્રીમહાપ્રભુનાં તત્વચિંતનને સરખીરીતે સમજીને લગાડવી જોઈએ. આ આપણા શાસ્ત્રીય નિષ્કર્ષનો અંતિમ નિયોડ છે કે જેને સમજનારો બધાજ સંદેહોથી છુટકારો પામી જાય છે.

(૨) ભક્તિવર્ધિનીમાં શ્રીમહાપ્રભુએ કહ્યું છે કે યથાશક્ય સ્વધર્માચરણ (સદાચાર)ને નભાવતાં પોતાના ધરમાંજ રહીને સેવા; અને શ્રવણ કીર્તન વિ.(તે પછી પોતાના ધરમાં થતું હોય કે સત્સંગ-હોલમાં) આમ બે ઉપાયો

વડે કૃષ્ણભજન કરવાથી ભક્તિનાં બીજાભાવની દઢતા થાય છે. આ ઉપદેશ જ્ઞેની જીવનશૈલી વ્યસ્તતા ભરેલી ન હોય તેના માટે છે; પરંતુ જ્ઞેઓની જીવનશૈલી વ્યસ્તતા ભરેલી હોય તેઓએ તો (સત્સંગ-હોલમાં કે કોઈ ભગવદીયના કે ગુરુના ઘરે) શ્રવાણ, કીર્તન સ્મરણ ના પ્રકારેજ કૃષ્ણભજન કરવું જોઈએ. તેથીજ તેમના ચિત્તમાં ભક્તિનો વિકાસ, પ્રેમ આસક્તિ અને અંતે વ્યસનરૂપે પણ થઈ જાય છે.

(૩) નિરોધલક્ષણમાં શ્રીમહાપ્રભુ આજ્ઞા કરે છે કે ગોવિન્દના ગુણગાન કરતાં જ્ઞેવું સુખ શુક્રદેવજી વિજેરેને મળ્યું તેવું સુખ તેઓને યોતાની આત્મામાં પણ જરૂં નહિ, તો બીજા વિષયોની તો વાતજ શું કરવી? સમ્પૂર્ણ આનન્દમય ભગવાનનો પણ કૃપાનન્દ મેળવવો ઘણોજ દુર્લભ છે. તે તો ગુણગાનમાં પરાયણ કોઈક ભગવદીય ઉપર ભગવાનના પ્રસન્ન થવાથી ક્યારેક છલકાય છે. તેથી સચ્ચિદાનન્દ પરમાત્મામાં પરાયણ નિરુદ્ધ ભગવદીયોએ સર્વદા ભગવદ્ગુણોનું ગાન કરવું જોઈએ કે જ્ઞેથી તેઓ પોતે પણ સચ્ચિદાનંદાત્મક બની જાય.

(૪/ક) નિબંધમાં શ્રીમહાપ્રભુ કહે છે કે આપણું મુખ્ય કર્તવ્ય તો કૃષ્ણસેવાજ છે, એટલે શાસ્ત્રને સરખીરીતે સમજીને મન-વાણી-દેહથી કૃષ્ણને સેવવું એવો અભિપ્રાય છે.

(૪/ખ) વૈરાગ્ય જ્ઞાન યોગ પ્રેમ કે તપ આ સાધનોમાંથી કોઈ પણ એક પ્રકારે પ્રભુનું દઢ ભજન કરતાં સિદ્ધિ મળેજ છે.

(૪/ગ) ભગવાનમાંથી પ્રકટ થયેલ બધુંજ ભગવદાત્મક છે, એવા જ્ઞાન સાથે જે સપ્રેમ શ્રવણ-કીર્તન વિ. પ્રકારોથી ભજન કરે છે તેને ભક્તિમાર્ગમાં ઉત્તમ કક્ષાનો સમજવો. જ્ઞેને શાસ્ત્રનું જ્ઞાન ન હોય છતાંય પ્રેમપૂર્વક ભજન કરતો હોય તો તેને મધ્યમ કક્ષાનો સમજવો. તેમજ જે જ્ઞાન વિનાજ ભજન કરતો હોય તેને પ્રાથમિક કક્ષાનો ભક્ત સમજવો. જ્ઞેને જ્ઞાન કે પ્રેમ બન્નેમાંથી એક પણ ન

હોય તેવાના દ્વારા કરવામાં આવતા નવધાભક્તિના કર્મકાંડને ભક્તિમાર્ગ નથી કહી શકાતું. તેને કેવલ પાપનાશક ધર્મચિરણ સમજી શકાય છે.

તેથી પ્રશ્નકર્તા ભાઈએ જ્ઞાનની સાથે રાખેલો દ્વેષભાવ પુષ્ટિમાર્ગમાં ભક્તિની ચરમ કક્ષાને પ્રાપ્ત કરવા કે પુષ્ટિપ્રભુના સતત સાંનિધ્યનું સાચું સુખ મેળવવા ક્યારેય સહાયક બની શકતો નથી. ભક્તિના ભોપાળાં કરવામાં આપણો સમપ્રદાય આજે સમ્પૂર્ણ સમર્થ બન્યો છે, તેના કારણો શોધતાં— ૧. જાહેર મંદિરોનો પ્રભાવ અને ૨. સત્સંગ-હોલનો અભાવ, આમ બે હકીકતો નજરની સામે તરી આવે છે!

પ્રશ્ન (૨૯=૩૬+૩૭ ના સારાંશો)

વિજ્ઞાનનું શિક્ષણ વિદ્યાલયોમાં પુસ્તકનાં વાંચન અને લેબોરેટરીમાં પ્રત્યક્ષ પ્રયોગો, સ્લાઇડસ, ફિલ્મો વિ. દ્વારા દર્શાવવામાં આવે તો, વિદ્યાર્થીના હૃદયમાં જ્ઞાન સ્થિર થતું હોય છે. તેમજ સેવાની સમજ કેળવવામાટે સત્સંગ અને પ્રત્યક્ષ પ્રયોગરૂપે દર્શન કરવામાટે સ્ત્રીનાથદ્વારા મથુરા ગોકુળ જતિપુરા વિ. નિધિસ્વરૂપોના પ્રભાવશાળી જાહેર મંદિરોની માફક બધાજ શહેરો કે ગામો માં પણ જાહેર મંદિરોની આવશ્યકતા છે.

ઉત્તર (૨૯=૩૬+૩૭)

મને લાગે છે કે ભગવત્સેવાને ભગવદ્ભક્ત અને ભગવાન ની વચ્ચેના મધુર-મધુર ગોપ્ય સંબંધો તરીકે ખીલવવાના પ્રયાસના ઠેકાણે, શ્રદ્ધા સંપત્તિ અને સમય

ના અક્ષમ વેડફાટવાળા પ્રયોગના પ્રદર્શનના ભવાડાએ, આજે આપણી બુદ્ધિ અને આપણા હૃદયને, શ્રીમહાપ્રભુના મૌલિક સિદ્ધાંતોની સાચી સમજથી અને કૃષ્ણભક્તિની નિષ્ઠાપૂર્ણ ભાવનાથી સદંતર વિહોણા બનાવી દીધા છે. જે જાહેર મંદિરો ભક્તિભાવના પ્રયોગની લેબોરેટરી હોય તો, મુખ્તિયા-ભીતરિયાઓની બટાવિયનો ટેરાની પાછળ કઈ રીતે સેવા કરે છે, તે કહેવાતા આ પ્રયોગાર્થિઓ એટલે કે દર્શનાર્થિઓ કેવી રીતે સમજી શકે ?

હટાવો, આ પગારદાર ભાવવિહોણી બટાવિયનને! ઉપાડો હુંબેશ કે જે જાહેર મંદિરોના પ્રયોગો(=ભવાડાઓ) આ માર્ગમાં જે પ્રયોગાર્થિઓ(=દર્શનાર્થિઓ)ની ફીસ(=પૈસા)થી ચાલી રહ્યા છે, તેઓને નિન્નમંદિર રસોઈ બાલભોગ કે દુધધર વિ.ના ખાસા અપરસમાં કરવામાં આવતાં ભક્તિભાવનાનાં બધાજ પ્રત્યક્ષ પ્રયોગોમાં નહાવા દો!! જે આ હુંબેશ શરુ કરવાનું નૈતિક સાહસ ન હોય તો બંધ કરો આવી માયકાંગલી બૌદ્ધિક નપુંસકતાથી ભરેલી ખોટી દલીલોને!!!

નાથદ્વારા ગોકુલ વિ. ગામોમાં બિરાજતા નિધિસ્વરૂપો તો હિમ્મતનગર જેવા દરેક ગામો કે શહેરો માં પધારીને બિરાજી શકવાના નથીજ. એટલે નવા-નવા સ્વરૂપો પુષ્ટ કરાવીને તે-તે શહેરો કે ગામોમાં પધરાવવામાં આવતા હોય તો પણ જોને પોતાના ધરમાં બિરાજતા સેવ્ય-સ્વરૂપ પ્રત્યે અનન્યભાવ નથી તેને પોતાના ગામના જાહેર મંદિરમાં બિરાજતા ગેરનિધિસ્વરૂપથી પણ સંતોષ તો થવાનો નથીજ. એટલે કે તે પછી પણ ન્યાં-ન્યાં ભટકવાનું તો કાયમજ રહેવાનું હોય તો જાહેર મંદિર બાંધ્યા વિના નાથદ્વારા-કાંક્રોલી-મથુરા-ગોકુલ-કામવન-જતિપુરા વિ. સ્થળોએ જવામાટે હવાઈજહાજ કે રેલ્વેની ટિકિટોના; અને જે હવાઈ અડા કે રેલ્વેસ્ટેશન ન હોય તો, બસરડેડો કે ટેક્સીસ્ટેડો ક્યાં નથી કે ન્યાં જઈને રેલ્વે કે બસો ની ટિકિટોના રિઝર્વેશન ન મેળવી શકાતા હોય ?

પ્રશ્ન (૩૦=૩૮ નો સારાંશ)

પુષ્ટિમાર્ગના મંદિરોમાં દર્શનનો સમય ચૂકી ન જવાય તેમણે વેષ્ટાવો ‘જે-જે-જે-જે’ બૂમ પાડીને દોડતા જિહાવ્યા છે. તેઓને દર્શન મળી જતાં કેટલી શાંતિ અને રોમાંચ નો અનુભવ થાય છે! હું આ સલ્સંગ-હાંતમાં સંભવી શકે ?

ઉત્તર (૩૦=૩૮)

હા, આમ બૂમ-બરાડા પાડીને દોડતા વેષ્ટાવો નાનપણમાં મેં પણ પુષ્ટળ જોયા હતા. તે ‘જે-જે-જે-જે’ કરીને દોડનારાઓમાંના કેટલાક વેષ્ટાવો પોતેજ અથવા તો તેમના વેષ્ટાવપુત્રો દોડતાં-દોડતાં આજે ગેરપુષ્ટિમાર્ગીય સ્વાધ્યાય કરવા-કરાવવા ગામે-ગામ દોડતા થઈ ગયા છે! કેટલાક તો એટલા વેગથી દોડ્યા કે સીધા તેઓ સ્વામિનારાયણપંથ ઉપરજ દોડતાં થઈ ગયા છે!! અમુક જે બચ્યા તેઓ, પ્રશ્નકર્તા ભાઈની માફક, પુષ્ટિમાર્ગીય મહારાજોને જઘન્યકોટીના દેવલક પૂજારી માનતા થઈ ગયા છે!!!

આ તે એટલી કરુણાજનક હોનારત નથી કે જેટલી તેમની સાથે ‘પ.ભ.-પ.ભ.-પ.ભ.’ કહીને બૂમ પાડીને દોડતા વલ્લભવંશજે પણ પોતાને જઘન્ય કોટીના માનવા મંડી પડ્યા છે (જુઓ : પુષ્ટિમાર્ગીય સિદ્ધાંત ચર્ચા સભા વિસ્તૃત વિવરણ : ૧૯૨-૨૨૮).

પ્રશ્ન (૩૧=૩૯ નો સારાંશ)

(૩૧/૬) એક તર્ક એવો થાય છે કે મહાપ્રભુજીના સિદ્ધાંત મુજબ કેવળ “ધરની

સેવા” ને માન્યતા અપાયેલી છે. પૂજ્ય ગોસ્વામી બાળકો જે સેવા કરે છે તે ઘરની સેવા છે; પરંતુ સમય જતાં તેમાં પરિવર્તન આવ્યા અને તેણે ‘હવેલી’નું રૂપ ધારણ કર્યું; અને હવેલીમાં દર્શન કરવાની જાહેર જનતાને છૂટ મળી ગઈ. તાજેતરના હાઈકોર્ટના જજમેન્ટમુજબ ગોસ્વામી બાળકોને તેઓની હવેલીઓના ‘પૂજારી’ તરીકે વર્ણવવામાં આવ્યા છે. અસંખ્ય પુરાવાઓના આધારે જ હાઈકોર્ટ આ તારણ કાઢ્યું હશે. ‘પૂજારી’ની સંજ્ઞા આપી, એટલે એક માન્યતા પ્રબળ થાય છે કે ગોસ્વામી બાળકોએ પોત-પોતાની હવેલીઓમાં (મંદિરોમાં) શ્રીહાકુરજીની સેવા સ્વયં એટલે શ્રીહસ્તથી કરવાની પરંપરા છે; પરંતુ સમય જતાં તેમાં પણ થોડું પરિવર્તન આવ્યું. તેઓશ્રીઓને સમયનો અભાવ થવા માંડ્યો અથવા સંજોગોમાં ફેરફાર થયો અને તેથી ‘મુખિયાજી’ની મારફતે સેવા કરવાનો ક્રમ વર્ષોથી ચાલ્યો આવે છે અને તે ગોસ્વામી બાળકોએ માન્ય રાખેલ છે. અનેક પુષ્ટિમાર્ગનાં મંદિરો અને બેઠકજીમાં મુખિયાજી મારફતે સેવા થાય છે અને મુખિયાજી દ્વારા થયેલ સેવા શરૂ થઈ, એટલે તે સેવા જ્યાં થાય તે સ્થળ પછી જાહેર મંદિર જેવુંજ થયું કે શું થયું? ભલે ‘હવેલી’ કહો પરંતુ આજે જાહેરો વૈષ્ણવોને તે મારફતે સમૂહમાં જાહેરમાં દર્શન, મનોરથ, કીર્તન વિ. નો અમૂલ્ય લાભ મળી રહ્યો છે. પૂજ્ય ગોસ્વામી બાળકોએ જ ચલાવેલી આ મંદિરની પરંપરા

છે. તે એકાએક બંધ કરવાની વાત હૃદયને આઘાત આપનારી છે!

(૩૧/૫) “મંદિરો મીઠાઈની દુકાનો થઈ ગઈ છે” આ તર્કની પાછળ કહેવાનો હેતુ એ છે કે એક વૈષ્ણવ રૂ.૫/-ની ભેટ મંદિરમાં મૂકે અને બીજો રૂ.૧૦૦/-ની ભેટ મંદિરમાં મૂકે, બન્નેને પ્રસાદ અથવા મહાપ્રસાદ એકસરખા પ્રમાણમાં મળવો જોઈએ, એવો તર્ક થઈ રહ્યો છે, નહિતર તે મંદિરો મીઠાઈની દુકાનો કહેવાય? હવે આ તર્કની આપણે બીજી સાઈડ જોઈએ જો રૂ. ૫/- મુકનારને ટાપલા તરીકે એક લાડુ આપવામાં આવે જેની પડતર કિંમત રૂ.૫/- હોય અને જેઓએ રૂ.૧૦૦/- મુક્યા હોય તેને પણ એકજ લાડુ આપવામાં આવે તો રૂ.૧૦૦/- મુકનારના પૈસામાંથી રૂ. ૯૫/- મંદિરમાં બચત રહેવાના, એટલે કે મંદિરની આવકમાં રૂ.૯૫/- નો લાભ થવાનો; અને અંતે તે દ્રવ્ય કોની તિજોરીમાં જવાનું? તેમ થશે તો વૈષ્ણવો ટીકા નહિ કરે કે મંદિરો કેવળ નફો કરનારી પેઢીઓ છે? વિચારો!

ઉત્તર (૩૧=૩૯)

(૩૧/૬) “ગોસ્વામિઓ કરે છે તે ઘરની સેવા છે; પરંતુ સમય જતાં તેમાં પરિવર્તન આવ્યા અને તેણે હવેલીનું રૂપ ધારણ કર્યું; અને હવેલીમાં જાહેર જનતાને દર્શનની છૂટ મળી ગઈ” આ એકજ વિધાન આ વાતનું સક્ષમ પ્રમાણ છે કે આજના કહેવાતા પુષ્ટિમાર્ગી વૈષ્ણવો પોતેજ પોતાના પુષ્ટિમાર્ગી સિદ્ધાંત ભાવના અને ઈતિહાસ

ની બાબતમાં ફક્ત અજણ્યાજ છે એટલુંજ નહીં બલ્કે સદંતર વિરોધી ધારણા, વિરોધી ભાવના; અને વિરોધીજ માહિતી પણ ધરાવી રહ્યા છે!

આમાં જો કાંઈક હકીકત વર્ણવાથી હોય તો તે : “સમય જતાં આવેલ પરિવર્તનની”

આપણા માર્ગના ઈતિહાસને ત્રણ કાલખંડો—

(૧) પ્રારંભ (૨) ઉત્કર્ષ અને (૩) અવનતિ—માં વિભક્ત કરીએ તો પહેલો કાળ પ્રારંભ એટલે કે પુષ્ટિમાર્ગીય સિદ્ધાંતોની સાંગોપાંગ રજુઆતનો કાળ છે. આમાં લખાયેલા કોઈપણ ગ્રંથમાં જાહેર મંદિરમાં પુષ્ટિમાર્ગીય સેવા કરવાની બાબતમાં વિધાન મળતું નથી. શ્રીમહાપ્રભુની સૈદ્ધાંતિક ભાવનાથી વિપરીત શ્રીનાથજીનું મંદિર તો પોતે શ્રીનાથજીની ઈચ્છાથી તે વખતે પ્રકટ થયું હતું. આ તથ્યનો અસ્વીકાર કરતાં કાં તો આપણને આજે પણ ગેરબ્રહ્મસંબંધી દેવીભક્તોને ફરીથી સેવા સોંપવી પડશે તેમજ પાટોત્સવ પણ ફાગણ વદ સપ્તમીના ઠેકાણે અશ્વયુજીયાને દિવસે ઉજવવો પડશે; કાં તો તે પ્રકાર પુષ્ટિમાર્ગીય નહોતો એમ સ્વીકારવુંજ પડશે. બીજો ઉત્કર્ષકાલ : તે ગ્રંથોક્ત સિદ્ધાંતોની વ્યવસ્થિત વ્યાખ્યાઓ અને સ્વમાર્ગના પ્રચાર-પ્રસારનો કાલ હતો. આ કાલમાં લખાયેલ ગ્રંથોમાં પણ ક્યાંય જાહેર મંદિરોમાં પુષ્ટિમાર્ગીય રીતિથી સેવા કરવાનો વિધાન મળતું નથી. ઉત્કર્ષકાલમાં, પરંતુ, સાંપરેલી જનમાન્યતા અને ફેલાવ ને કારણે ઉત્કર્ષકાલના અંતમાં ક્યાંક કોઈક મહારાજશ્રીના નિર્વંશ લીલા પધારવાને કારણે તેમના વિધવા વહુજીમહારાજશ્રી કે બેટીજી વિ.ઓએ પોતાના ઘરમાં ભગવત્સેવાનો ક્રમ પોતે નભાવવાનું વિચાર્યું કે જોની વ્યવસ્થા જાતે પહોંચી ન શકવાને કારણે આજ્ઞાકારી સહાયક વેષણવોની વ્યવસ્થાસમિતિઓ રચવામાં આવી હતી. આમાંથીજ જ્યે દહાડે ટ્રસ્ટના જાહેર મંદિરોના બીજો વવાઈ ગયા. ત્રીજા અવનતિકાલમાં : ઉત્કર્ષકાલમાં સાંપરેલી સફલતાના અને શ્રદ્ધાસ્પદતાના જ એક દુષ્પરિણામરૂપે ગો.બાળકોમાં

સ્વમાર્ગીય ગ્રંથોનો તલસ્પર્શી અભ્યાસ, તે અભ્યાસનો પરિભ્રમણ-પરિશ્રમપૂર્વક જનતાને ધર્મલાભ આપવાનો ઉત્સાહ કે કર્તવ્યબોધ ક્ષીણપ્રાય બની ગયો. તેથી સ્વધર્મમાં નિષ્ઠાવિહોણી અંધશ્રદ્ધાણુ વેષણવ જનતા અને સ્વમાર્ગીય સિદ્ધાંતોના વ્યવસ્થિત અભ્યાસ-ઉપદેશની કે અનુસરણ કરવાની નિષ્ઠાથી વંચિત અમો ગોસ્વામી બાળકોએ જાહેર મંદિરોની પ્રણાલી વિકસવા દીધી હતી, આમાં બેમત ન હોઈ શકે. છતાંય આ અવનતિકાલમાં પણ જગરુક ગો.બાળકોએ આ ખોટી પ્રથાને પોષણ આપનારા પ્રકારોને વખોડ્યા તો હતાજ; અને આજ દિવસસુધી વખોડતા આવ્યાં છે, તેના પ્રમાણે અમૃત-અભિપ્રાયવલીમાં વાંચી શકાય છે. આમાંના ઘણાં બધા અભિપ્રાયો પ્રશ્નકર્તા ભાઈની ધારણાથી વિપરીત, તાજેતરમાં સુપ્રીમકોર્ટે આપેલા ચુકાદાઓથી, ઘણાં પહેલાના પણ છે. અને જે ગો.બાળકોના ઘરો, આજે હરિવાં જુગારીની માફક અપસિદ્ધાંતની બમણી રમત રમવા, જાહેર મંદિરોની પ્રણાલીના સમર્થક બની બેઠા છે, હકીકતમાં તો તેજ ઘરો સુપ્રીમ કોર્ટમાં “પુષ્ટિમાર્ગમાં જાહેર મંદિરોની પ્રણાલી હોતી નથી પરંતુ ખાનગી હવેલીઓમાં સેવા કરવાની પ્રણાલી છે” તેવો દાવો લઈને ઝઘડવા ગયા હતા. નડિયાતનો કેસ હોય કે નાથદારાનો, બન્ને કેસોમાં પુષ્ટિમાર્ગના સિદ્ધાંતોની રજુઆત ષોડશગ્રંથ નિબંધ સુબોધિની કે આણુભાષ્ય જેવા સમપ્રદાયના મૌલિક સિદ્ધાંતગ્રંથોના આધારે કોર્ટમાં જનારા મહારાજશ્રીએ કરી ન શક્યા. ભાંડારકર, એચ.એચ.વિલ્સન, એમ.સી.પરીખ અને એન.એ.યૂધી જેવા અંગ્રેજી ભાષાના વિદ્વાનોના ઉદ્ગરણો ટાંકીને સંતુષ્ટ થઈ ગયા હતા.

જોકે આ સહુ ઉદ્ગરણો—પુષ્ટિમાર્ગમાં જાહેર મંદિરો નથી હોતા અને ગુરુઓ પોતાનાં ઘરમાંજ સેવા કરતા હોય છે એવું (જાહેર જનતાની સામે સિદ્ધાંતવિપરીત પ્રકારે તેનું પ્રદર્શન કરવાના પણ ઉદ્દેશ સાથે) વિધાન એકમતથી ફરી રહ્યા હતા. તે વિધાનોને એક વખતે

વાંચીને કોર્ટે શું તારવ્યું તે પણ વાંચીશુ :—

1. Each Guru has a temple of his own; and there are no public places of worship. The devotee should visit the temple of His Guru at the stated intervals, which are eight in number during the day. (Vaishnavism, Shaivism and Minor Religious Systems: Bhandarkar: 1928 Edn. p.114)

2. The practice of the sect are of a similar character with those of other regular worshippers, their temples and house have images of Gopal... (Religious Sects of the Hindus: H. H. Wilson: 1958 Edn. p.72)

3. This service is sharply contrasted from the worship of other bodies in several features, both outward and inward.

A very notable difference lies in the fact that Vallabha's Church has no Mandirs or temples proper. The place of these has been taken by what are called Havelis, i.e. houses. Many of these are private houses belonging to the members of the family of the Vallabha and are open to the public at certain fixed periods of the day. (Sri Vallabhacharya, Life, Teachings and Movement: M.C. Parikh: 1943 Edn. p.247)

4. Due to several reasons the Vallabhites have no public temples for worship. The descendants of the Vallabhacharya worship one image or another in their homes. And the followers are allowed to a certain extent, to join in any of

the eight services performed daily. (Vaishnavas of Gujarat: N.A. Thoothi: 1935 Edn. p.94)

આ ઉદ્ધરણો વાંચતાં જ્યાં જ્યાં આવી જાય છે કે સમર્પણ-સેવા, સેવોપયોગી દ્રવ્ય-સ્થળ અને સેવાના ભાવના-પ્રયોજન જેવી બાબતનાં બંધાઈ સિદ્ધાંતોના ભાંગી પડેલા ખંડો અને ધંધાક્રીય રીતે ધમધોકાર ચલાવવામાં આવતા જાહેર મંદિરોના અપસિદ્ધાંતોના મહેલોનું ચિત્રણ આ લખાણોમાં નજરોની સામે નજર રૂપમાં ઊભું કરવામાં આવ્યું છે.

હવે વડી અદાલતોમાં જે ચુકાદાઓ અપાયા હતા તે સિદ્ધાંતના આધારે અપાયા હતા કે તે-તે મંદિરોને લાગતા તથો અને ઉપર જણાવેલ અંગ્રેજી પુસ્તકોના ઉદ્ધરણોના આધારે અપાયા હતાં, તે પણ જોઈ લેવું ઉપયોગી થશે. નરિયાદ-નાથદ્વારાના કેસોના ચુકાદાઓમાં કહેવામાં આવ્યું છે :—

1. Whether a temple and idol, which is worshipped by the Vaishnava devotees of this Cult, was a private or public temple would always, in our opinion, be a question of fact. (Para. 12 of Mahalaxmi Vahuji, Nadiad, case: A.I.R 1953 Bombay 153. Later on confirmed in A.I.R. 1970 S.C. 2025).

2. The views expressed by Dr. Bhandarkar had greatly weighed with the trial court and it is mainly on the basis of those views the trial court, rejected the plaintiff's Suit. The High Court after examining the doctrines of the Vallabha school its tenets and usages as well as the views expressed by eminent writers like Dr. Radhakrishnan and Das

Gupta, came to the conclusion that it would not be correct to say that worship in public temple is prohibited by the Vallabha Cult though in the absence of any positive evidence it may not be taken granted that the place where the Vallabha Sampradayees worship is a private temple. (Para. 9. A.I.R.1970 S.C.2025).

3. If Dr. Bhandarkar's work in the section dealing with Vallabha is considered as a whole, it would be clear that these observations are incidental and cannot be taken to indicate the learned doctor's conclusions. (A.I.R.1963 S.C.1638).

4. But once it is held that the temple is a public temple it is difficult to accede to the argument that the tenets of Vallabha Cult require as a matter of religion that the properties must be managed by the tilkayat. In fact no such tenet has been adduced before us. (para. 61 A.I.R. 1963 S.C.1638)

આથી સિદ્ધ થાય છે કે ન્યાયાલયોએ પુષ્ટિમાર્ગના સિદ્ધાંતોની ચકાસણી, એટલે કે સેવાસ્થલ સેવોપયોગિસંપત્તિ સેવ્યસ્વરૂપ કે સેવાપ્રયોજન ખાનગી હોય છે કે જાહેર, તે બાબતમાં પુષ્ટિમાર્ગના મૌલિક ગ્રંથોની ઝીણવટભરેલી તપાસ કર્યા વિનાજ, ક્ષુદ્ર તથ્યો અને વહ્નભસંપ્રદાયમાં લેશમાત્ર પણ બંધનકારી ન હોય એવા અંગ્રેજી ભાષાનાં ગ્રંથોના આધારે, નડિયાદ-નાથદ્વારાના કેસોમાં ચુકાદાઓ આપ્યા છે. સ્વાભાવિક રીતે ત્રુટિ આમાં ન્યાયાધીશોની ન હોઈ આપણી—પુષ્ટિમાર્ગીઓનીજ હતી કે કાં તો આપણે આપણા સિદ્ધાંતોથી સંદેહ નાવાકેફ હતા અથવા

તો સિદ્ધાંત અને વ્યવહાર વચ્ચે રહેલ ભયંકર અંતરાલને કારણે સ્વસિદ્ધાંતોને રજૂ કરવાજ નહોતા માંગતા.

તેના પછી તો જુનાગઢના કેસમાં તો તે બે ચુકાદાઓનેજ કસોટી માનીને— Let us now examine the question as to whether tenets of Pushtimargiya Sampradaya frown upon public temples and contra-indicate Havelis managed and run by descendants of Mahaprabhuji, i.e. Gosais to be ever treated as public temples. This question is no longer res integra as it is directly covered by the decisions of the Supreme Court viz.A.I.R.1963, Tilkayat's case (supra) as well as A.I.R.1970,S.C.2025 (supra) (જુનાગઢ કેસમાં ગુજરાત હાઈકોર્ટનો ચુકાદો પાના : ૧૫૦).

આજ ચુકાદાને સુપ્રીમકોર્ટે પણ માન્ય રાખ્યો હતો, માર્ગના સિદ્ધાંતો એક વખત સરખી રીતે સાંભળવાની અમારી અરજીને દાદ આપ્યા વિનાજ. ફક્ત એક સુધારો કર્યો કે ગો.બાળકોને ભેટ આવેલી ધન-સંપત્તિ તેમની ખાનગી હોય છે, ઠાકુરજીની કે ટ્રસ્ટની નહીં. આવા સંજોગોમાં 'હવેલી' જેનો અર્થ ખાનગી ઘરજ થતો હતો તે આજે આપણી કુટેવોને કારણે 'જાહેર મંદિર'ના અર્થમાં વિકૃત થઈ ગયો છે. હમેશા કુટેવોના દુષ્પરિણામો તો ભોગવવા પડતા હોય છે; પણ તે કુટેવને પોતાનો ગુણ માની લેવો તે શું કોઈને શોભે ખરૂં? આ તબક્કે મને એક સ્મુજી જોક યાદ આવે છે:—

એક ભાઈને ઉંઘમાં પેશાબ નીકળી જવાની નાનપણની કુટેવ હતી! તે ભાઈના વિવાહ થયા પછી આ કુટેવની બાબતમાં તેમની પત્નીએ પુષ્કળ વાંધો ઉઠાવ્યો. અંતે કંટાળીને તે ભાઈ માનસ રોગના કોઈક તજ્જ પાસે પોતાનો ઈલાજ કરાવવા ગયા. એક મહિના સુધી સારવાર લઈને પાછા ઘેરે આવ્યા. પત્નીએ હરખભેર સ્વાગત કરતાં

કહ્યું કે “તમે ઘણાં પ્રસન્ન લાગો છો? એટલે તમારી કુટેવ હવે તો ચોક્કસ છૂટીજ ગઈ હશે!”

પતિ મહોદયે જવાબ આપ્યો: ના! હજીએ પથારીમાં ઊંઘતા-ઊંઘતાં પેશાબ તો નિકળીજ જાય છે પણ એમાં શરમાવા જેવું કાંઈ હવે મને લાગતું નથી. રોકરે મને સાચી હકીકત સમજાવી દીધી છે કે “નાનપણમાં આટલા વખત પેશાબ કર્યા પછી ઓચિંતુ કોઈ એને ‘કુટેવ’ કહીને વિરોધ કરી છોડવાનું કહે તો તેને કેવી રીતે છોડી શકાય? શું તમારી પત્નીએ નાનપણમાં ઊંઘમાં પેશાબ કર્યો નહીં હોય? એટલે કાળજી રાખો કે તે પોતાના કોઈક અંગત સ્વાર્થના કારણે તેનો વિરોધ કરી રહી હશે કે જેથી તમારા બચેની સંતતિ જન્મે ત્યારે તેના પેશાબના પોતરાં એને બદલવા કે ધોવા ન પડે!”

એવું કાંઈક પ્રશ્નકર્તા ભાઈ પણ વૈષ્ણવોના ભેજમાં ઠસાવવા માગે છે. સિદ્ધાંતના સરખા અભ્યાસ વિના પુષ્ટિમાર્ગના ત્રીજા એટલે કે અવનતિનાં કાલમાં અમો ગો.બાળકોએ સ્વભગવત્સેવાને જાહેર બનાવીને જે પોતડાઓ ભીંજાવ્યા હતા તેના ઉપર, ન કેવલ ગો.બાળકોએ પરંતુ વૈષ્ણવોએ પણ, ગર્વ લઈને જાહેર મંદિરોની કુટેવ ચાલુજ રાખવી જોઈએ. શામાટે? કેમકે પૂજારીપણાનાં પોતડા ભીના કરવાનો બાળકોનો અધિકાર કોર્ટે માનસિક તજજ્ઞની માફક માન્ય રાખ્યો છે!

(૩૧/૫)રાધિલ અત્રનો વિક્રય કરનાર બ્રાહ્મણ શૂર બની જતો હોય છે, એટલે મહારાજશ્રીઓ કે મુખિયા-ભીતરિયાઓ તો કરીજ ન શકે. ટ્રસ્ટોવતી જે કરવામાં આવતો હોય તો રૂ.૫/- કે રૂ.૧૦૦/- લઈને વેચવામાં આવતો મહાપ્રસાદ મંદિરને મિઠાઈની દુકાનજ સિદ્ધ કરે છે. શામાટે કોઈકના પૈસા આવા હેતુથી સ્વીકારવા જોઈએ કે જેથી રૂ.૧૦૦/- લઈને રૂ.૫/- નો પ્રસાદ આપી રૂ.૯૫/- ને તિજોરીમાં ભરવાનો આરોપ ઝીલવો પડે?

પ્રશ્ન (૩૨=૪૦ નો સારાંશ)

“બહેનો મંદિરોમાં નિંદા કરે છે”: આ તર્ક બરાબર છે. મંદિર તે નિંદા કરવાનું સ્થળ નથી. છતાં પણ વાતો કે નિંદા કરવાની ટેવો અનુશાસનના નિયમો બનાવીને બંધ કરી શકાય છે. મંદિરમાં તે શક્ય છે—ઘરમાં કદાચ શક્ય નહિ હોય. પરંતુ બીજી રીતે વિચારીએ: આપણા ઘરમાં, જ્યાં સેવા થતી હોય, ત્યાં સાસુ-વહુ ટેરાણી-જેઠાણી કે નાણંદ-ભાભી શું પરસ્પર નિંદા નહિ કરતા હોય? એટલે આ પ્રમાણે જો ઘરમાં થતું હોય તો શું ત્યાં સેવા બંધ કરી દેવી જોઈએ? ઘરમાં એકલી નિંદાઓજ નહિ પણ કલેશ ક્રોધ ઝઘડા મારપીટ ગાળો દેવાનું પણ થાય છે, જે મંદિરોમાં થતું નથી. એટલે મંદિર તો ઘર કરતાં વધુ શાંતિ અને ક્રીહાકુરછને વધુમાં વધુ સુખ આપનારું સ્થાન છે, જે મહાપ્રભુજીના સિદ્ધાંતમુજબ છે.

ઉત્તર (૩૨=૪૦)

દૂરનાં ડુંગર રળિયામાણાં લાગતાં હોય છે! વિવાહના જમાણવારમાં સ્વચ્છ વસ્ત્રો ધારણ કરી ભાડૂતી પિરસનારાઓદ્વારા ભાડૂતી સજાવટોના ભભકામાં પીરસવામાં આવતી વાનગીઓ, પડદાની પાછળ કેવી રીતે તેવાર કરવામાં આવતી હોય છે તે, જમાણવારના ચટકારાના શોખીનો ક્યારેય એવા માંગતા નથી. પ્રશ્નકર્તા ભાઈ પણ, તેમજ, ટેરા ખુલ્યા પછીની સજાવટને જોવાના શોખીન હોવાને કારણે ઘરમાંની અશાંતિ અને અસુખદ અવસ્થાના

રોદણાં રડી રહ્યા છે. મંદિરમાં હું રહ્યો છું ત્યાં ભીતરખાને શું ચાલતું હોય છે તે પ્રશ્નકર્તા ભાઈએ નહીં—મેં જોયું જીવ્યું અને ભોગવ્યું છે. પ્રશ્ન વાંચતા મને તો એમજ લાગે છે—આ મંદિરોનું વર્ણન થઈ રહ્યું છે ધરનું નહીં. કેમકે મહારાજશ્રી મુખિયા કે ભીતરિયા તરીકે કાંઈ સંન્યાસિઓને કે બ્રહ્મચારિઓને રાખીને આપણા મંદિરો ચલાવવામાં આવતા નથી; બહુ મહારાજશ્રી મુખિયા વિ. અમો બધા ગુહસ્થીજી હોઈએ છીએ. એટલે એક ગુહસ્થના ધરમાં જે દોષો હોય છે તે તો મંદિરમાં પણ હોયજ છે, તદુપરાંત ભગવાન ભક્તિ અને ધરમ નાં ધંધાની છેતરામણ ભરેલી અનેતિકતા તે એક વધારાનો જે દોષ હોય છે તે તો મંદિરોનીજ લાક્ષણિક વિશિષ્ટતાના રૂપે ઉમેરી શકાય તેવો છે.

નોંધ : (મૂળ પ્રશ્ન ૪૫=૪૧ ને પ્રશ્નકર્તા ભાઈ ગોણ મુદ્દા ગણતા હોવાથી હું પણ તેને ગોણજ સમજીને, ઉત્તર આપવાનો વિસ્તાર કરવા માંગતો નથી.

પ્રશ્ન (૩૩=૪૨ નો સારાંશ)

મંદિરની પરિપાટિ આપણા પૂર્વાચાર્યોએ અપનાવેલી વર્ષોથી ચાલે છે તેને આટલા વર્ષો પછી મહાપ્રભુજીના સિદ્ધાંતથી વિરુદ્ધ કહેવામાં આવે તો શું પૂર્વાચાર્યોએ ભૂલ કરી હતી ? મહાપ્રભુજીના સિદ્ધાંત સાચા કે પૂર્વાચાર્યોએ દાખલ કરેલી પરિપાટિ સાચી ? પિતા સાચા કે પુત્રો સાચા. ઉત્તર આપવો સહેલો નથી. સાતે-સાત ધરના ગો.બાળકોની પરિષદ ભરીને ચર્ચા કરી તેઓ એકમત થાય તોજ વૈષ્ણવ-સમુદાયના ગણે વાત ઉતરી શકે. બહુમતીથી નિર્ણય

નિશ્ચિત થવો જોઈએ.

ઉત્તર (૩૩=૪૨)

પ્રશ્નકર્તા ભાઈની મૂંઝવણ “પિતા સાચા કે પુત્રો સાચા”નો તો એકજ ઉત્તર :જો પિતા પોતેજ ખોટા, તો તેમના નામે પુત્રોદ્વારા ધપાવવામાં આવતી બધીજ વાતો ખોટી ખોટી અને ખોટીજ.

બાકી રહી વાત—બહુમતીથી નિર્ણય લેવાની. તે તો જ્યારે ગુજરાત-હાઈકોર્ટ “ગો.બાળકોની ચરણભેટ, ધર કે કાકોરજી ખાનગી નથી હોતા” એવો ચુકાદો જુનાગઢની હવેલીના કેસમાં આપ્યો ત્યારે ઘણા બધા ગો.બાળકોએ સુપ્રીમ કોર્ટમાં આ ચુકાદાની વિરુદ્ધ અરજી કરવા મને પાવર ઓફ એટર્ની આપી હતી. તે વખતે સમગ્ર વિશ્વનાં ૮૭ નગરોમાં રહેતા વૈષ્ણવોએ લગભગ ૧૧૦૦૦ શપથ-પત્રો : “ગો.બાળકોની હવેલીઓ તેમના ખાનગી ધરો હોય છે જાહેર મંદિર નહીં—વૈષ્ણવો જે ત્યાં દર્શન કરવા જાય છે, તે પોતાને સેવા કરવાનો ધાર્મિક અધિકાર છે તેવી ભાવનાથી નહીં પરંતુ ગો.બાળકો પ્રત્યે ગુરુભાવને કારણે—તેમજ તે-તે હવેલીઓમાં ધરવામાં આવતી ભેટ-સામગ્રી કાકુરજીને નહીં પણ અનુયાયીની હેસિયતમાં તે ભેટ-સામગ્રી ગુરુનેજ ભેટ ધરવામાં આવતી હોય છે”, એવા આશયના સુપ્રીમ કોર્ટમાં રજૂ કરવામાં આવેલા.

તે સિવાય મહાપ્રભુ વિ. પૂર્વાચાર્યોના ગ્રંથો ના આધારે સેવાસ્વરૂપ, સેવાદીક્ષા, સેવાસ્થલ, સેવોપયોગી-ધનસંપત્તિ, સેવાપ્રયોજન, સેવાસહાયકો અને સેવ્યસ્વરૂપ આમાંથી કોઈ પણ એક વાત સિદ્ધાંતમુજબ જાહેર જનતા સંબંધી હોઈ શકતી નથી. એવા મૂલવચનોના ઉદ્ધરણો પણ સુપ્રીમ કોર્ટમાં રજૂ કર્યા હતા.

સુપ્રીમ કોર્ટ અગાઉના નાથદ્વારા અને નરિયાદ ના દાવાઓમાં પુષ્ટિમાર્ગી સિદ્ધાંતો સાંભળી લીધા હોવાથી

ફરીથી સાંભળવાની અનાવશ્યકતા દેખાડીને ફક્ત ચરણભેટના ખાનગી હોવાનો સુધારો ગુજરાત-હાઈકોર્ટના નિર્ણયમાં કર્યો.

પછી તો મુખત્યારનામા આપનારાઓ પૈકી ઘણા બધા ગો.બાળકોએ આગળ ઝઘરો ન કરવાનું ઉચિત માની લીધું, જાણે ચરણભેટ ખાનગી થઈ એટલે ભગવાન મળી ગયા! ઘરના ઠાકોરજીને ખોઈને ફક્ત ચરણભેટ મળી તેને, વિનય નહીં બલ્કે, પરજન્ય મળ્યો માનીને લલત ચાલુ રાખવા, જે બધાની મીટિંગ બોલાવી હતી તેમાં ઘણા બધા ગો.બા.ઓએ નજ પધારવાનું યોગ્ય માન્યું. તેમાં હાજર રહેલા બાળકોએ એકમતથી હસ્તાક્ષરો કરીને, પુષ્ટિમાર્ગી સિદ્ધાંતોની બાબતમાં જે એક જાહેર-નિવેદન તૈયાર કર્યું હતું, તેનામાટે આપેલા હસ્તાક્ષરો, મળેલી ચરણભેટ પાછી ઝૂંટવાઈ ન જાય તે કે બીજી કોઈ ભીતરખાનાની બીકે, કેટલાક મહાનુભાવોએ પાછા ખેંચી લીધા હતા. ખાનગી ચર્ચામાં કારણ એજ દર્શાવ્યું કે ન્યાંચુધી બીજો ધંધો કોઈ જામી ન જાય ત્યાંચુધી આ સેવાના ધંધાને કેવી રીતે બંધ કરવો? તેથી વિવાદ વધતા એક જાહેર પુષ્ટિમાર્ગી સિદ્ધાંત ચર્ચા સભાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું કે મતભેદ ધરાવનાર દરેક બાળકે મૂલ ગ્રંથોના વચનોનો ભાવાનુવાદ જાહેર જનતા સામે રજૂ કરવો કે જેથી સહુ સરખી રીતે તટસ્થ વિચાર કરી શકે. પણ પુષ્ટિમાર્ગના દુર્ભાગ્ય કે મેં રજૂ કરેલા ભાવાનુવાદ સાથે મતભેદ ધરાવનાર કોઈ પણ ગો.બાળકે સકલ સિદ્ધાંત-વચનોનો ભાવાનુવાદ આજ દિવસ સુધી રજૂ કર્યો નથી. અને “શ્યામ મનોહરજી શ્રીનાથજીના વિરોધી છે” એવો પાષંડપૂર્ણ દુષ્પ્રચાર મારા વિરોધમાં કરીને વેળગવો શ્રીમહાપ્રભુના સાચા સિદ્ધાંતોને સાંભળી સમજી કે અનુસરી ન શકે તેવા તરકટી કોભાંડ કરી રહ્યા છે. આનો સિલસિલેવાર ઈતિહાસ વાંચવામાટે જુઓ આજ ગ્રંથના અંતમાં યોજવામાં આવેલ ‘પરિશિષ્ટ’. જે જીવતા દેડકાઓને તોલી શકાતું હોય તો આ મારગના બધાજ બાળકોને સિદ્ધાંતચર્ચા કરવા ભેગા કરી શકાય!

અને ભેગા થઈને જે કાંઈ નિર્ણય હસ્તાક્ષર કરીને લે તેનાથી પણ પાછા ફરી ન જાય એવા ગો.બાળકો તો જૂજજૂજ જરૂં! મારા ઝોળખીતા સોમાભાઈ કહેતાં — “એહીં વરસનો રોહો તોય બાળક! માટે બાલક સબ બ્રહ્મ જાનિયે!!” હવે તો પ્રશ્નકર્તા ભાઈએ વિચારવાનું રહ્યું કે વાક્યપતિ: પિતા સાચા કે તેમની વાણીની અવગણના કરનારા વંશજ પુત્રો કે પુત્રિઓ સાચા!!!

પ્રશ્ન (૩૪=૪૩+૪૪)

(૩૪/ક) ભક્તિના નવ પ્રકારોને ‘નવધા-ભક્તિ’ કહેવાય છે. “સિદ્ધાંતમુક્તાવલી” ગ્રંથમાં નવધા ભક્તિ અપનાવવાની આજ્ઞા આપી છે.

શ્રવણ કીર્તન વિષ્ણો: સ્મરણ પાદસેવનમ્।
અર્ચન વંદન દાસ્યં સપ્ચમાત્મનિવેદનમ્॥

તે નવધા ભક્તિ જો જાહેર મંદિરો ન હોય તો કેવી રીતે અપનાવી શકાય?

(૩૪/ખ) પૂજ્ય જગદ્ગુરુ શ્રીવલ્લભાચાર્યજીના લીલાપ્રવેશ બાદ શ્રીવિટલનાથજીએ અષ્ટપ્રહરની ભાવના, શૃંગાર, કીર્તન વિ.રૂપે યેભવનો વધારો કર્યો છે. આઠ પ્રહરની સેવામાટે અષ્ટછાપના કરીને શ્રીનાથજીના સ્વરૂપની સન્મુખ સમય-સમયના કીર્તન કરવાનું આઠ અલગ-અલગ કીર્તનકારોને કામ સોંપવામાં આવ્યું. આ કીર્તન-પ્રણાલી આખા ભારતમાં ખૂબ પ્રચલિત થઈ; અને તે પ્રમાણે જુદાં-જુદાં દર્શનોના સમયે મંદિરોમાં જુદાં-જુદાં કીર્તનો ગવાય છે. આ વાતથી પણ પ્રમાણિત થાય છે કે હવેલી અથવા

મંદિર તે પુષ્ટિમાગને સંપૂર્ણપણે અનુસરવા માટે આવશ્યક અને અનિવાર્ય છે.

(૩૪/ગ) સત્સંગ-હોલ ઘરો તે આપણને કેવળ શ્રવણ-કીર્તનનો કે સ્મરણનોજ લાભ મળશે. પાદસેવા, અર્ચના, વંદના વિ.વિ.નો કે દર્શનનો લાભ શું મળી શકશે? અને મળી ના શકે તો મહાપ્રભુજના સિદ્ધાંતમુજબ નવધા ભક્તિનો લાભ સંપૂર્ણપણે વૈષ્ણવોને નહીં મળી શકે.

ઉત્તર (૩૪=૪૩+૪૪)

(૩૪/ક) સિદ્ધાંતમુક્તાવલીમાં શ્રીમહાપ્રભુએ ફક્ત સેવાનોજ ઉપદેશ આપ્યો છે. નવધા ભક્તિનો નહીં. આ સેવા પોતાના તનથી અને પોતાના ધનથી કરવાની હોય છે. સેવામાટે બીજા કોઈકને પૈસા આપવા કે કોઈક બીજા પાસેથી પૈસા લેવા તે, સેવાને (નવધાભક્તિનું વાસ્તવિક લક્ષ્ય એવી) પ્રેમલક્ષણા ભક્તિ તરીકે ગિલવવામાં બાધક થાય છે, તેવું નિરૂપણ કર્યું છે. પ્રશ્નકર્તા ભાઈએ સિદ્ધાંતમુક્તાવલી વાંચ્યા વિનાજ દલીલ રજૂ કરી લાગે છે. નવધાભક્તિને ભગવત્સેવામાં વણી લેવાનો ઉપદેશ જ ભક્તિવર્ધિની ગ્રંથમાં અપાયો છે ત્યાં, સેવા કાં તો ઘરમાં કરવી જોઈએ; અથવા તેમ જે નભતું ના હોય તો કોઈક સેવાપરાયણ ભગવતીયના ઘરે સત્સંગ કરવા જવાનું, વિધાન કરવામાં આવ્યું છે. એનો અનુકલ્પ આજની સામાજિક વ્યવસ્થાને અનુલક્ષીને સત્સંગ-હોલ પણ સિદ્ધાંતથી અવિરુદ્ધતયા સ્વીકારી શકાય છે.

(૩૪/ખ) શ્રીમહાપ્રભુ પછી શ્રીવિટ્ઠલનાથ પ્રભુચરણે અષ્ટપ્રહરની ભગવત્સેવામાં જ અષ્ટછાપ ભક્તકવિઓને યોજિત કર્યા અને જ અષ્ટછાપ વિ. ભક્તકવિઓના પદોની કીર્તનપ્રણાલી સમગ્ર ભારતમાં ખૂબ પ્રચલિત થઈ તે

ભક્તકવિઓમાં ‘પુષ્ટિમાર્ગના જ્ઞાન’ એવા શ્રીસૂરદાસજીનું આ પદ જાહેર મંદિરોમાં જો ગવાતું હોય તો તેના કારણે જિભા થતા વિરોધાભાસથી શું માનસ-શાસ્ત્રિઓ દુઃખી થશે કે નહીં તે પ્રશ્નકર્તા ભાઈએ પોતાના માનસથી પૂછી લેવું જોઈએ:—

યાને કહા ઘટેગો તેરો ?

નંદનંદન કર ઘરકો ઠાકુર આપ હોય રહો ચેરો !
ભલી ભઈ જે સંપતિ ભાઠી ભણુત કિયો ઘર ઘેરો !
સુત બનિતા બહુ યુથ સંકલે વેભવ ભયો જુ ઘનશેરો !!
કહું હરિકથા કહું હરિ સેવા કહું ભક્તનકો ડેરો !
સૂર સમર્પણ કરો આમકોં યહ સૌંચો મત મેરો !!

એટલે જ અષ્ટછાપના પદોના ગાયનની દુહાઈ પ્રશ્નકર્તા ભાઈ આપે છે તે ગાવા મંડીએ તો પ્રશ્નકર્તા ભાઈના પ્રશ્નો ખોટાજ કે બીજું કાંઈ!

આ તો એક એવા તો બીજા અનેક પદો છે. દા.ત. :—

(૧) રૂધિર પદમલ શ્રીવદ્ધભાષીશકે રેન ઓર દિવસ નિજ કિરસિ ધરિરે !
ગહત દઠ બાંધ નિહં કાલ શ્રીન્દુરુત પત ફલ પુપ સેવાનુચરિરે !!
પ્રેમભાવને નિકટ સંત રહત શાપ નિશાસ જલદે ન ટરિરે !
શ્રીવિટ્ઠલગિરિધર હિત પ્રથટ લક્ષણસુવન ભક્તે ભવનંવાસ કરિરે !!

(૨) કોન રસ ભૂતલ પ્રથટ ભયો !

દેખોરી દેખો ભરિ-ભરિ નેનન પ્રભુ આનંદ મયો !!
જે રસ નિગમ-અગમયુ અગોચર સો સબ સદ્ય લલ્લો !
સો રસ શ્રીલક્ષ્મણ ભક્ત ગુહ પ્રથટિત પ્રેમ-મયો !!
ઘર-ઘર નંદનંદન ફલ ફૂલો સેવાવિધિ સિખયો !
આપુને કિમે રસાલ રીતિસોં શ્રીવદ્ધભ ગિરિધર દિભયો !!

(૩) યહ કલિ પરમ સુભગ જન ધન્ય શ્રીવિટ્ઠલનાથ ઉપાસી !

..... !!
ઘર હરિસદન સદા યસ ગાવત ભક્તિ મુક્તિ સિ દાસી !
વદત ન કછૂ ભીમ અબ વેભવ ભજનાનંદ ઉપાસી !!
એટલે કાં તો કબૂલ કરો કે અષ્ટછાપના પદો તે જમાના પ્રમાણે લખાયેલા હતા અને “સમસ્ત સંસારના

સ્વામી ધણીના ધણી” શ્રીનાથજીની ‘ઓવર રૂલીંગ’ દ્વારા રદ-બાતલ થયેલા સિદ્ધાંતોનું ગાન હોવાથી હવે ગાવા લાયક નથી રહ્યા; અથવા તો કબૂલ કરી કે સેવા તો શ્રીમહાપ્રભુના સિદ્ધાંત મુજબ ધરમાંજ થઈ શકે છે.

(૩૪/૧) નવધાભક્તિનો સંપૂર્ણ લાભ તો જાહેર મંદિરોમાં ચાલતા ભગતીના ભોપાળાંમાં પણ ક્યાં મળતો હોય છે? પગારદાર કીર્તનયાઓ કીર્તન કરતા હોય છે—દર્શનાર્થિઓ નહીં. ઝાંઝોની રમઝટમાં કીર્તનોનાં શબ્દો સંભળાતાંજ નથી હોતા, તેમજ દર્શનાર્થિઓની પડાપડીમાં કીર્તનનો શ્રવણલાભ મળે તેવી વ્યવસ્થા કે કુરસદ પોતે દર્શનાર્થિઓને પણ હોતી નથી. તેથી જ સાંભળ્યુંજ ન હોય તો સ્મરણભક્તિનો લાભ તો સ્વપ્નમાં પણ કદાચ ન મળે. પાદસેવન અને અર્ચન તો સેવાનો ધંધો કરનાર કાં તો પૂ.પા.મહારાજશ્રીઓની અથવા તો સેવાની નોકરી કરનાર મુનિયાઓની મોનોપોલી હોય છે, તે જ ધરમાં સેવા કરવાથી તૂટી શકે તે પ્રશ્નકર્તા ભાઈને ગમતું નથી, તો દર્શનાર્થિઓને તેનો લાભ કેવી રીતે મળી શકે? દાસ્ય સખ્ય કે આત્મનિવેદન રૂપ ભક્તિ તો ધણી ઊંચી કક્ષાની વાત છે. અલબત્ત નવમાંથી ફક્ત એક વંદનભક્તિનો લાભ જાહેરમંદિરોમાં મળી શકે છે—તે તો પોતાના ધરની ભીંત ઉપર ટાંગેલા ચિત્રથકી પણ શામાટે ન મળી શકે!

તેથી, પુષ્ટિમાર્ગને લગરિ અનુસરવું ન હોય તોજ, હવેલી કે જાહેર મંદિરો અનિવાર્ય અને આવશ્યક છે.

પ્રશ્ન (૩૫=૪૫ નો સારાંશ)

આપણા પુષ્ટિમાર્ગમાં ધરમાં થતી સેવા અને મંદિરમાં થતી સેવાની પ્રણાલી જુદા-જુદા પ્રકારની છે. બન્ને પ્રકારની સેવાઓમાટે અલગ-અલગ ગ્રંથોની રચનાઓ થયેલી છે. કેવળ એનાથીજ સિદ્ધ

થઈ જાય છે કે ગુરુજનોએ સમયસૂચકતા વાપરીને જાહેર મંદિરોને પણ સમાજની આવશ્યકતા ગણીને માન્યતા આપી છે.

ઉત્તર (૩૫=૪૫)

છેલ્લા ત્રીસ વરસથી મારો એક પણ અઠવાડિયો એવો નહિ ગયો હોય કે જેમાં મેં સમપ્રદાયનો કોઈક ને કોઈક ગ્રંથ જોયો નહિ હોય. તે છતાંય પ્રશ્નમાં જણાવેલ જુદી-જુદી સેવાનાં જુદા-જુદા પ્રકારોનું વિધાન કરનારા પ્રાચીન આચાર્યોના ગ્રંથો હજુ સુધી મારા જોવામાં આવ્યા નથી.

પ્રશ્ન (૩૬=૪૬ ના સારાંશ)

કહેવામાં આવે છે કે મંદિરમાં અનેક ટોપો રહેલા હોવાથી સત્સંગ-હોલ બંધાવો; અને તેમાં શ્રીમહાપ્રભુજીના ચિત્ર પધરાવો. આ શા કારણથી? સમસ્ત સંસારના સ્વામી ઘણીના ઘણી શ્રીનાથજીબાવાના ચિત્રજી પધરાવવામાટે કેમ મનાઈ? શું રહસ્ય છે આમાં?

કારણ અને રહસ્ય આ છે: શ્રીમહાપ્રભુજી ગોસ્વામી બાળકોના પૂર્વજ હોવાથી, જ્યાં સત્સંગ થતો હોય ત્યાં શ્રીમહાપ્રભુજીના ચિત્રજી આગળ યેષ્ઠાવો જે ભેટ મૂકે તે ભેટનું દ્રવ્ય પોતાનામાટે ઉપયોગમાં લેવાનો અધિકાર ગોસ્વામી બાળકોને છે, જ્યારે કે જાહેર મંદિરમાં શ્રીકાકુરુજીના નામે આવેલ કે સન્મુખ મૂકેલ દ્રવ્ય ઉપર તેઓનો અધિકાર નથી. અગાઉ હતો

પરંતુ કોઈના હુકમ પછી રહ્યો નથી, તેથી બુદ્ધિપૂર્વકની આ એક નવી શોધ થઈ છે. તેથીજ વારંવાર શ્રીમહાપ્રભુજીના સિદ્ધાંતનો હવાલો આપીને ચેષ્ટાવોના મગજમાં ઠસાવવામાં આવે છે કે “મંદિર ન જોઈએ. કેવળ ઘરની સેવા જોઈએ. ઘરની સેવાને ગોણ ન ગણો”.

ખેરખર તો કોઈ ચેષ્ટાવ ઘરની સેવાને ગોણ ગણાતું નથી કે મંદિરને પણ ગોણ ગણાતું નથી. તે હકિકત છે છતાં વારંવાર શામળે કહેવામાં આવે છે? ચેષ્ટાવોને મંદિરથી વિમુખ પાડવા માટેજ ને? બીજું શું?

ઉત્તર (૩૬=૪૬)

સોનાની કટોરીનો ઘરુવાતનો પ્રસંગ, કિશોરીબાઈની અને સંતદાસની વાતગીના પ્રસંગો; સાથોસાથ “દાને હિ ન સ્વવિનિષ્ઠોઃ” ન્વા ન્ને કંઠેકત નિષેધો છે તેમનો અભિપ્રાય વિચારતાં— પહેલા ક્યારેય પણ ઠાકોરજીના નામે કે સામે આવેલા દ્રવ્યનો ઉપભોગ પોતાના કે પોતાના પરિવાર માટે કરવાનો અધિકાર કે ભાવ આ પુષ્ટિમાર્ગમાં નહોતો. તેના એક નહીં અનેક પુરાવાઓ આપી શકાય છે અને મેં આખા પણ છેલ્લે. સ્વમાર્ગીય સિદ્ધાંતો પ્રત્યેની શરમજનક બેવકાઈને કારણે, પ્રશ્નકર્તા ભાઈ ન્વા, વેષ્ટાવોને હવે એમ લાગવા મંડું છે કે ઠાકોરજીના નામે કે સામે આવેલ દ્રવ્ય/સામગ્રીના ઉપભોગનો અધિકાર પહેલા હતો પરંતુ હાલમાં કોર્ટદ્વારા રદબાતલ કરવામાં આવ્યો છે.

હકીકતમાં તો પ્રશ્નકર્તા ભાઈને નથી સમગ્રદાયના સિદ્ધાંતોનું જ્ઞાન કે નથી ઈતિહાસનું બાન કે નથી સૈદ્ધાંતિક

ભાવનાઓમાં નિષ્ઠા. જે આધુનિક અદાલતોના ચુકાદાઓની વાત કરે છે, તે પણ તેના સરખા અભ્યાસ વિનાજ. નડિયાદના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટનો આ ભાબતનો અભિપ્રાય બધીજ કાયદાકીય ભ્રમણાઓને દૂર કરનારો પુરવાર થશે:—

The Goswami Maharajas or Maharanis are not mere managers in the temple belonging to Vallabha School. The Maharaja is the Mahaprabhu. The Vallabha devotees worship their deity through him. It is true that the income from the temple property has to be primarily used for the expenses of the Sevās and Utsavas in the temple, the upkeep, renovation and improvements of the temple premises, but subject to these demands the Maharajas has a right to utilise the temple income in maintaining himself and his family in a reasonable comfortable manner.” (A.I.R.1970 S.C.2025).

એકે આપણે જોઈ ગયા તે મુજબ ઠાકોરજીના નામે કે સામે આવેલા દ્રવ્ય = દેવદ્રવ્યનો ઉપભોગ અત્યંત પાતક ગણવામાં આવ્યો હતો; છતાંય આપણા દેશની ધર્મનિરપેક્ષ અદાલતોએ પુષ્ટિમાર્ગના ધર્મગુરુઓને ધાર્મિક સિદ્ધાંતની દૃષ્ટિએ મહાપતિત ચાંડાલોપમ દેવલક હોવાની હલકામાં હલકી પાયરી ઉપર આજે પટકી દીધા છે. એટલુંજ નહીં પરંતુ તે મહાપતનને કાયદેસર આવશ્યક ઠરાવી દીધો છે!

આ મુદ્દાથી ઉભરેલી વિસંગતિની પરાક્રાપ્તા તો એ છે કે કોઈ સંપત્તિ ખાનગી છે કે જાહેર તેની ચકાસણીના ત્રણ આધારો માનવામાં આવે છે:—

(૧) સંપત્તિની વ્યવસ્થા કરવાનો અધિકાર.

(૨) સંપત્તિના ઉપભોગનો અધિકાર.

(૩) ઉપર જણાવેલ બંને અધિકારીને વંશવારસાગત ભોગવવાનો અધિકાર.

જે કોઈ સંપત્તિ જાહેર ટ્રસ્ટની હોય છે, તેને માટે એકીસાથે આ ત્રણેય અધિકારી કોઈના પણ કાર્યે જગતમાં ક્યાંય પણ સ્વીકારવામાં આવતાં નથી. પુષ્ટિમાર્ગથી હવેલિઓને આજે જે જાહેર ટ્રસ્ટ ઠરાવતા ચુકાદાઓ આવ્યા છે, તેમાં આ ત્રણેય અધિકારી વજ્રબવંશજ ગોસ્વામિઓના માન્ય રાખવામાં આવ્યા છે. હક્રીકતમાં તો કોઈ પણ વ્યક્તિ કે પરિવાર ના આવા ત્રણેય અધિકારી કોઈ પણ સંપત્તિ ઉપર પુરવાર થાય તો તે સંપત્તિને 'જાહેર-ટ્રસ્ટ' કહી શકાતું જ નથી કે જેથી ઈ-કમટેક્સ કે વેલ્થટેક્સ માં કોઈ પણ જાતની છૂટ મળી શકે. આ તો પુષ્ટિમાર્ગના જાહેર મંદિરોના અમો 'મહારાજ' 'મહારાની' કે આધુનિક 'મહાપ્રભુ'ઓનું જ કાયદાકીય માહાત્મ્ય છે કે જાહેર મંદિરોની કરમુક્ત ટ્રસ્ટસંપત્તિમાં ખાનગી સંપત્તિના ત્રણેય અધિકારી અમો "reasonable comfortable manner" માં ભોગવી શકીએ છીએ! જાહેરમંદિરવાદી પ્રશ્નકર્તા ભાઈનું જાહેર મંદિરોમાં કહેવાતા આધુનિક મહાપ્રભુઓના ભોગવટની બાબતમાં આ શું અજ્ઞાન છે કે વૈષ્ણવોમાં પુષ્ટિસિદ્ધાંત માટે ગેરસમજ ફેલાવવાની બુદ્ધિપૂર્વક ગણતરી છે? શ્રીમહાપ્રભુના સિદ્ધાંતોના હવાલા પણ પ્રશ્નકર્તા ભાઈને કાગૃશૂલની માફક કેમ સુબી રહ્યા છે! આમાં શું રહસ્ય છે?

હક્રીકતમાં તો પુષ્ટિમાર્ગના સાચા સિદ્ધાંતો રજૂ ન કરવાના અપરાધને કારણે ગો. બાળકોના ફક્ત બેજ અધિકારી ધર્મનિરપેક્ષ અદાલતોએ ઝૂંટવ્યાં છે:—

(૧) એક ધર્મગુરુની હેરાંતમાં ધર્મશ્રેણીમાં ઉપદિષ્ટ પ્રકારે પોતાના ધર્મને અમલમાં મૂકવાનો અધિકાર.

(૨) જે સંપત્તિ ઉપર અમારા ત્રણેય જાતના અધિકારી હોય તેનો, એક જિત્તેદાર નાગરિકની હેરાંતમાં, આવકવેરો કે સંપત્તિવેરો ભરવાનો અધિકાર.

ખરેખર વૈષ્ણવો જો ધરમાં બિરાજતા કાકુરજીની

સેવાને ગોણ ન ગણતા હોત, તો ધંધાકીય ધરમના ધર્તીગોને ધમધોકાર ચાલવનારા અસીલોને પ્રશ્નકર્તા ભાઈ જેવા વકીલો પણ ક્યારેય મળ્યા ન હોત!

પ્રશ્ન (૩૭-૪૯)

શ્રીઠાકુરજીના મંદિરમાં મનોરથો ઉત્સવો (હિંદોળા અન્નકૂટ કુળવારો વિ.)ના અનેકાનેક લીલાઓના દર્શનનું વ્યસન યૈષ્ઠાવોને થઈ ગયું છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો— તેનું વ્યસન શ્રીમુખથી ઉપદેશ આપી-આપીને યૈષ્ઠાવોને ગોસ્વામી બાળ-કોએજ ભૂતકાળમાં લગાડ્યું છે; પણ હવે તે વ્યસનથી મુક્ત થવામાટે એકાએક કહેવામાં આવે છે. ખૂબ આગળ વધીને વૃદ્ધ બની ગયેલા યૈષ્ઠાવોને કહેવામાં આવે કે "ફરીથી બાલ્યાવસ્થા ધારણ કરો!": યૈષ્ઠાવોથી આ કેવી રીતે બની શકે? લગ્ન કર્યા પછી છૂટાછેડા (ડાઈવોર્સ) લેવાનું કહેવા જેવી આ વાત છે! પ્રભુપત્તે સિન્ડિસચર ભાવ રાખનાર યૈષ્ઠાવોના મનપર આઘાત આપનારી શું આ વાત નથી?

ઉત્તર (૩૭-૪૯)

સિગારેટની કંપનીઓએ ભૂતકાળમાં અને વર્તમાનમાં પણ સિગારેટની રોચક-મનઆકર્ષક જાહેરાતો આપી-આપીને લોકોને સીગારેટ પીવાનું વ્યસન લગાડી દીધું. તે એટલે હદ સુધી કે સિગારેટને મોઢામાં કે આંગળિઓમાં રાખવી તેને જીવાનિયાઓ, ઓફિસરો અને બુદ્ધિજીવિઓ પોતાનો વટ રાખવો કે સારી-છાપ પાડવાનું પ્રમુખ સાધન માનતા

થઈ ગયા છે. તાજેતરમાં વૈજ્ઞાનિકોએ શોધી કાઢ્યું કે સિગારેટથી કેન્સર થાય છે. એટલે હવે જાહેરાતોની નીચે: “સિગારેટ ફૂંકવી સ્વાસ્થ્યમાટે હાનિકારક છે” લખવું જાહેરાત આપનારમાટે કાયદેસર બંધનકારી ઘોષિત કરવામાં આવ્યું છે. એટલે જો જાહેર મંદિરોમાં ભગતીનાં ભવાડા કે ભોપાળાં ને નિહાળવાનો વૈષ્ણવોનો વ્યસન પણ થઈ ગયો હોય તો દરેક જાહેર મંદિરના દ્વારઉપર “અહીંયાં ભગતીના ભોપાળાંને નિહાળવાનું વ્યસન પુષ્ટિમાર્ગીય સ્વાસ્થ્યમાટે અક્ષમ્ય હાનિકારક છે” એવા આશયનું એક પાટિયું ટાંગવું તે શું યોગ્ય નથી લાગતું? ખૂબ આગળ વધેલી વૃધ્ધાવસ્થામાં, પ્રકૃતિના નિયમ પ્રમાણેજ, નાના બાળકોની માફક ભોપા બની જવાતું હોય છે—ભણેલું-ગણેલું પણ ઘણું બધું ભૂલી જવાતું હોય છે—કેટલાક વૃધ્ધોને તો પથારીમાંજ, નાના બાળકોનીજ માફક, સુવડાવીનેજ ઉછિરવા પડતા હોય છે. આમાં કહેવા-સમજાવવાની જરૂર પડતી નથી—શરીરના સ્વભાવનેજ કારણે આવું થઈ જતું હોય છે: “બાળક-બહે એક સમાન”.

શાસ્ત્રમાં તો ચોખું વિધાન કરવામાં આવ્યું છે કે અજ્ઞાણતાં જો સગોત્ર કન્યા સાથે પરણી જવાય તો, દાંપન્ય-સંબંધનો ત્યાગ કરીને તે કન્યાને પોતાની બહેન માફક નભાવવી જોઈએ. બહેન સાથેના વ્યભિચારની માફક સગોત્ર કન્યા સાથેના વિવાહને પણ શાસ્ત્રે મહાપાતક પાપ રૂપે ગણાવ્યું છે. જાહેર મંદિરોમાં ચાલતા ભગવત્સેવાના ધંધાને કે નોકરીને કે દેવદ્રવ્યના ઉપભોગને શ્રીમહાપ્રભુ પણ મહાપાતક ગણે છે. તેથી કોઈક મહારાજ કે વૈષ્ણવ નો જાહેરમંદિર-પ્રણાલી સાથે મહાપાતકી વિવાહ જો થઈ પણ ગયો હોય તો છૂટાછેડા લેવામાંજ નીતિમત્તા છે. બહેનસાથે વ્યભિચાર કરવાનો ભાવ ક્યારેય ‘સિન્સિઅર’ નહીં બલકે ‘સિન્કુલ’જ હોય છે.

પ્રશ્ન (૩૮=૫૦+૫૧ ના સારોશો)

(૩૮/ક) શ્રીનાથજી બાબાએ સ્વયં નાથજ્ઞાણ (!?) માં મંદિર બાંધવાની તેમજ નેગ-ભોગમાટે પણ આજ્ઞા આપી, એટલે વૈભવ વધતો ગયો. શ્રીહાકુરજીની સ્વયંની એટલે કે “સુપ્રીમ ઓથોરિટી”ની આજ્ઞા થઈ. એટલે અન્ય બધા સિદ્ધાંતો ક્યાં રહ્યા? મંદિર માટેની શ્રીજીબાવાની આજ્ઞા થયા પછી મહાપ્રભુજીના સિદ્ધાંતો તેની વિરુદ્ધના જો હોય તો તે over rule થયેલા ગણાય.

(૩૮/ખ) શ્રીનાથજીના મંદિરની વાતને ‘અપવાદ’ શબ્દ પ્રયોગ કરીને ટાળવાથી કોઈ પણ ચેષ્ટાવના મનનું સમાધાન થતું નથી. કાં તો એમ કહો કે “શ્રીજીબાવાનું મંદિર શ્રીમહાપ્રભુજીના સિદ્ધાંતથી વિરુદ્ધ છે” અથવા એ વાતનો સ્વીકાર કરો કે “શ્રીમહાપ્રભુજીના સિદ્ધાંતમાં મંદિરોના વિરોધની વાત નથી”.

(૩૮/ગ) “ધરમાં સેવા કરવા”ની જે વાત છે એનો અર્થ એવો નથી કે “જાહેર મંદિરો ન જોઈએ”.

(૩૮/ઘ) હિંદુધર્મના અન્ય અસંખ્ય મંદિરોની પરંપરામાં કે પ્રવાહમાં ટકી રહેવામાટે પણ આપણાં પુષ્ટિમાર્ગનાં મંદિરો હોવા આવશ્યક છે. નહિતર આપણે હિંદુધર્મના પ્રવાહથી વિખૂટા પડી જઈશું.

(૩૮/ક) “પુષ્ટિમાર્ગીય સિદ્ધાંતો મુજબ મંદિરો હોઈ શકતાંજ નથી” આ સૈદ્ધાંતિક મુદ્દો છે; અને “મંદિરો મિહાઈની

દુકાનો બની ગઈ છે” આ મંદિરવ્યવસ્થાને લાગતો વ્યાવહારિક મુદ્દો છે. આમાં વિચારવા જેવી વાત આ છે કે મંદિરપ્રણાલીજી નો સિદ્ધાંતવિરુદ્ધ હોય તો તેવા મંદિરોની વ્યવસ્થાને સુધારવાનો પ્રયત્નજ કેવી રીતે ઊભો થઈ શકે? આવી વિરોધાભાસી દલીલ કોઈક માનસશાસ્ત્રી સાંભળે તો હૃદયને દુઃખ થયા વિના ન રહે!

ઉત્તર (૩૮=૫૦+૫૧)

નોંધ : પ્રશ્ન ૫૧ અને ૫૨, મુદ્દાઓનો વિચાર પ્રશ્ન ૪૮-૫૦ની વિચારણાથી ગતાર્થ છે.

(૩૮/ક) મંદિર બાંધવાની શ્રીજીની આજ્ઞા, જે શ્રીમહાપ્રભુના બધા સિદ્ધાંતોને ‘સુપ્રીમ ઓથોરિટિ’ સાથે, ‘ઓવર રૂલ’ કરતી હોય તો તે શું પોતે શ્રીજીના સ્વરૂપની સેવાની બાબતમાં કે દરેકે-દરેક પુષ્ટિસ્વરૂપની બાબતમાં? જે શ્રીજીના સ્વરૂપની સેવાની બાબતમાં ‘ઓવર રૂલિંગ’ થઈ હોય તો શ્રીજીના મંદિરને અને ત્યાં ચાલતા સેવાના પ્રકારને અપવાદ માન્યા શિવાય છૂટકોળ નથી. જે દરેકે-દરેક પુષ્ટિસ્વરૂપોની સેવામાટેની તે આજ્ઞા હતી એમ માનીએ તો પુષ્ટિમાર્ગના દરેકે-દરેક મંદિરો કે હવેલીઓ ને શિખર ક્લશ ધ્વજ થી અલંકૃત કરીને તેમજ ગેરપુષ્ટિમાર્ગી દેવીભક્તોને મુખિમાર્ગી સૌંપીને ચલાવવા જેઈએ. તેમજ “ભેજરકી રોટી ટેટીકો શાક દૂધ-દહી ઇસ-માખાણ” ના સીમિત નેગ-ભોગ સાથેજ બધા મંદિરોને ચલાવવાનો આગ્રહ રાખવો જેઈએ. પછી તો મઠડી મોહનઘાળ બૂટી સેવ ની મિકાઈઓના નેગ-ભોગવાળી દુકાન ચલાવી નહિ શકાય! નેગ ભોગ રાગ શુંગાર નો વધારેલો વેભવ પણ શ્રીજીની આજ્ઞામુજબજ વધારવો જેઈએ—શ્રીમહાપ્રભુ : કે શ્રીપ્રભુચરણ ના

શ્રીનાથજીદ્વારા ઓવર-રૂલ થયેલા સિદ્ધાંતમુજબ નહીંજ.

(૩૮/ખ) તેમાં ગેરબ્રહ્મસંબંધી દેવીભક્તોના શ્રીજીની સાક્ષાત્ સેવા કરવાના અધિકારને જે સિદ્ધાંત ન માની, તેનામાટે ‘અપવાદ’ શબ્દપ્રયોગ કરીને, તે વાતને ટાળવામાં આવતી હોય તો તેથી શ્રીજીનાંય કોઈ પણ સાચા ભક્તના મનનું સમાધાન થઈ શકતું નથી. કાં તો એમ કહો કે “શ્રીજીનું તે મંદિર શ્રીમહાપ્રભુના સિદ્ધાંતોથી સર્વથા વિપરીતજ હતું” કાં તો એમ કબૂલ કરી લ્યો કે “પુષ્ટિમાર્ગની દરેકે-દરેક હવેલીઓમાં ગેરબ્રહ્મસંબંધી દેવીભક્તોને પણ અપરસમાં નહાઈને સાક્ષાત્ સેવા કરવાનો અધિકાર, શ્રીમહાપ્રભુના બધાજ સિદ્ધાંતોને ઓવર રૂલ કરીને, “સમસ્ત સંસારના સ્વામી-ધણીના ધણી” શ્રીજીએ પોતેજ બધો છે.

(૩૮/ગ) ધરમાં સેવા કરવાના સિદ્ધાંતનો સાચો અર્થ કરવાનો અધિકાર પ્રશ્નકર્તા ભાઈનો કે શ્રીપ્રભુચરણ, તેમના સમાત્મજે, શ્રીકલ્યાણરાયજી, શ્રીહરિરાયજી, શ્રીપુરુષોત્તમજી વિ. વિદ્વાન વ્યાખ્યાકારોનો?

(૩૮/ઘ) હિંદુધર્મના અન્ય મંદિરોના પ્રવાહની સામે ટકવું હોય તો સમય શક્તિ સંપત્તિ શ્રદ્ધા અને સુવ્યવસ્થા ને અકલ્પ્ય નુકસાન પહોંચાડનારી પુષ્ટિમાર્ગીય સેવાપ્રણાલીને બંધ કરીને વિવિધ દેવી-દેવતાઓની પૂજા પ્રણાલીવાળા મંદિરો શરૂ કરવાની ભલામણ કેમ નથી આપતાં?

(૩૮/ઙ) સિદ્ધાંત અને વ્યવહારની પરસ્પર અતિશય વિસંગતિની વિદંબણાએજ તો વિશ્વમાં એક શ્રેષ્ઠતમ એવા આપણા સંપ્રદાયને આજે સાવ નકામો બનાવી દીધો છે! પોતે પ્રશ્નકર્તા ભાઈ પણ આ પ્રશ્નાવલીમાં સૈદ્ધાંતિક અને વ્યાવહારિક મુદ્દાઓની નિરંતર ભેજસેજ કરીને તેની ખીચડીજ તો પકાવી રહ્યા છે, તેનું દુઃખ શું માનસશાસ્ત્રિઓને નહિ થતું હોય? ભીતિ માનસશાસ્ત્રિઓને થતાં દુઃખની કે શ્રીમહાપ્રભુને થતાં દુઃખની વધારે રાખવાની હોય?

નોંધ : પ્રશ્ન ૫૨ અને ૫૩ માંના મોટા ભાગના મુદ્દાઓ આગલા સવાલોનું પુનરાવર્તન, તથા અનાવશ્યક છે, તેથી

અહીંયાં તેના જવાબોનું પુનરાવર્તન આવશ્યક નથી.
પ્રશ્ન (૩૯=૫૩ નો બાકીનો ભાગ)

ગોસ્વામી બાળકો પોતાના ચરણોમાં કે મની-ઓર્ડર કે ચેક વિ. તમામ પ્રકારોથી આવેલી ભેટને હૈંશિ-હૈંશિ સ્વીકારતા હોય છે. જે સામર્થ્ય હોય તો ભક્તિભાવચુકત ચેષ્ટાવોનીજ ભેટ સ્વીકારવાનો પુરુષાર્થ દેખાડવો જોઈએ પરંતુ તેમ કરાવતું નથી; અને ઠાકુરજીની સેવામાં અંગીકાર કરાવવા મોકલેલા દ્રવ્યનો વિરોધ—“આવી રીતે દ્રવ્ય મોકલનારાઓમાં ભક્તિભાવ હોતો નથી” કહીને કરવામાં આવે છે!

ઉત્તર (૩૯=૫૩ બાકીનો ભાગ)

ભક્તિભાવરહિત કે ભક્તિભાવસહિત કોઈ પણ પારકાં માણસ પાસેથી ભગવત્સેવામાટે દ્રવ્ય સ્વીકારવું, તે તો સેવાના ઉપદેશ તનુવિત્તજ સ્વરૂપનો બાધ છે, તે સિવાય ગુરુમાટે નિષિદ્ધ દેવલકતા વૃત્તિનો સ્વીકાર વિ. મહાપાતક દોષોનું સ્વરૂપ પણ આપણે જોઈજ લીધું છે. ભાવભક્તિવિહીણ વૈષ્ણવો કે અવૈષ્ણવો દ્વારા વિવિધ પ્રકારોથી મોકલવામાં આવતી ભેટ પણ જે ગો. બાળકો ન સ્વીકારતાં હોય તો તેથી વધુ ઉત્તમ બીજું શું હોઈ શકે? પરંતુ ઠાકોરજીના નામે સ્વીકારીને અંતે તો પોતાનાજ કામમાં તે દ્રવ્ય કે સામગ્રી ખરચાંતી કે વપરાતી હોય છે; અને પ્રશ્નકર્તા ભાઈ જવા તેના પ્રબળ સમર્થકો ગો. બાળકોની બાળકબુદ્ધિને ભરમાવીને ઉઘિ રવાડે ચડાવતા હોય તો પુષ્ટિમાગીય બાળકોએ કયા ખાડામાં જઈને પરવું?

પ્રશ્ન (૪૦=૫૪ નો સારાંશ)
સમયની સાથે ધીમે-ધીમે પુષ્ટિસંપ્રદા-

યનો ફેલાવો, ગ્રંથોની અને વિવેચન-પ્રવચનોની વૃદ્ધિ સાથે થયો છે. વધુ ને વધુ લોકો ચેષ્ટાવ થઈને પુષ્ટિમાર્ગમાં આવવા મંડ્યા, તેથી તે-તે ગામો અને તે-તે શહેરોમાં બિરાજીને પોતાના ઠાકુરજીના દર્શનનો લાભ આપવાનું ગો.બાળકોમાટે અશક્ય થઈ ગયું હોયું જોઈએ. તેથી તે-તે ગામો કે તે-તે શહેરો ના ચેષ્ટાવોની લોક-લાગણીને; અને તેમજ આતુરતાને પણ જોઈને તે-તે ગોસ્વામી બાળકોએ ખૂબજ દીર્ઘદષ્ટિ રાખીને તે-તે ગામોમાં અને તે-તે શહેરોમાં મંદિરો બાંધવાની આજ્ઞા આપવાની શરુઆત કરી હશે. પરિણામે દેશના ખૂણે-ખૂણામાં આપણા સંપ્રદાયનાં મંદિરો બંધાયું હશે.

બધાજ મંદિરોમાં ગોસ્વામી બાળકો સ્વયં બિરાજતાં નથી પરંતુ તે- મંદિરોમાં શ્રીઠાકુરજીની સેવા તો થાયજ છે; અને હજારો ચેષ્ટાવો પણ ભાવથી દર્શનનો પણ અમૂલ્ય લાભ લે છે. મંદિરો બંધાયા અને તેમાટે આજ્ઞા ગુરુ બાળકોએ આપી તે આજ્ઞા સમય અને સંજોગો જોઈને અને ચેષ્ટાવોની વધતી જતી સંખ્યા અને પુષ્ટિસંપ્રદાયનો ઉત્તરોત્તર થતો જતો ફેલાવો અને ભાવના અને ભક્તિની જાગૃતિ અને આતુરતા જોઈને આપેલી છે.

ઉત્તર (૪૦=૫૪)

ઉછેરી ના શકાતાં હોય એટલા કાં તો જણવાજ ન જોઈએ; અને જણીજ દીધાં હોય તો ઓછામાં ઓછા કુસંસ્કારી ન બની. જય તેટલી કાળજી તો માતા-પિતાએ

બેવીજ જોઈએ! પરંતુ સામર્થ્યના અભાવને કારણે પોતાની સંતતિ જો કુસ્ત્રકારી પણ બનીજ ગઈ હોય, તો પણ પોતાની સંતતિની ચોરી લબાડી કે ગુંડાગિરી જેવી કુટેવોને પ્રોત્સાહન આપવું, તે તો કોઈ પણ માતા-પિતાને માટે ક્યારેય ઘાતે તેવી વાત નથીજ. પુષ્ટિમાર્ગ કે કોઈ પણ ધર્મ-સંપ્રદાયના અનુયાયીઓને તે-તે ધર્મગુરુઓએ પોત-પોતાની સંતતિ જેવાંજ લેખવવા જોઈએ. એટલે સ્વસિદ્ધાંતમુજબ ઉછેરી ના શકાય કાં તો એ પ્રમાણમાં વધારવાજ ન જોઈએ; અથવા તો ભૂતકાળની કોઈક ભૂલના પરિણામે વધીજ ગયા હોય તો, તેમની સ્વમાર્ગીય સિદ્ધાંતોથી વિરુદ્ધ મનોવૃત્તિ કે પ્રવૃત્તિ ને પ્રોત્સાહન તો ઓછામાં ઓછું નજ આપવું જોઈએ...

પ્રશ્ન (૪૧=૫૫+૫૬ ના સારાંશો)

(૪૧/૬)ગો.બાળકોની સમક્ષ વિવાદ ન પણ કરતા હોય પરંતુ હવે યૈષ્ણવો બુદ્ધિમાન બની ગયા હોવાથી ગો.બાળકોના સ્વાર્થચુકત કે નિઃસ્વાર્થ વિદ્યાનોનું પૃથક્કરણ કરી શકે છે.

(૪૧/ખ)પુષ્ટ કરેલા ઠાકુરજી જ્યાં બિરાજતા હોય તેવા મંદિરોની નિંદા કરવી તે પ્રભુનિંદાજ કરી કહેવાય. તેવા દુષ્ટકૃત્યમાં કીમતી સમય વેડકવા કરતાં—સમયની માગણી, વ્યવસ્થા વિ. અનેકાનેક પાસાં લક્ષ્યમાં લઈ મંદિરોના સંચાલન માટે ‘આચાર સંહિતા’ ઘડી કાઢવી જોઈએ. આ પ્રકારનું નક્કર કામ કોઈ ગોસ્વામી બાળકે ઉપાડી લેવું જોઈએ. જાહેરમાં વિરોધાભાસી પ્રવચનોથી તો યૈષ્ણવોમાં અનેક તીરાડી પડવાની સો ટકા ગર્ભિત ભીતિ છે. અને તેના દુષ્ટપરિણામો

પુષ્ટિસંપ્રદાયમાટે હાનિકર્તા નીવડશે. અગાઉના ગોસ્વામી બાળકોએ ખૂલ શ્રમ લઈને સિંચન કરેલ પુષ્ટિવૃક્ષ સૂકાઈ જશે.

(૪૧/ગ)યૈષ્ણવો આ દ્વિધા ભેરલી વાતો સાંભળી-સાંભળીને સંપ્રદાયનો ત્યાગ કરીને સીધા અને સરળ મર્યાદામાર્ગ તરફ વળી જશે, તેથી ગંભીરતાથી વિચાર કરવાનો સમય આવી ગયો છે.

ઉત્તર (૪૧=૫૫+૫૬)

(૪૧/ક)કારખાનામાં સરખી રીતે મજૂરી કરનારી, અદાલતોમાં સરખી રીતે કાનૂની દલીલ કરનારી, વિદ્યાલયોમાં સરખી રીતે ભણાવનારી, હોટલોમાં સારી વાનગી બનાવી સરખી રીતે પિરસનારી; કે માછીમારોમાં સરખી રીતે વધારે માછલી પકડનારી બુદ્ધિમાનો તરિકે માન્ય થતાં હોય છે. તેમુજબ તે-તે ધર્મ-સંપ્રદાયોમાં પોત-પોતાના ધર્મોના સિદ્ધાંતો કે આદર્શો ને સરખી રીતે સમજીને અમલમાં મુકવાના પુરુષાર્થમાં ‘પરામણનેજ બુદ્ધિમાન’ ગણવું નહિ તો ડોખો અને ડોળોજ.

(૪૧/ખ)શાસ્ત્રોમુજબ પ્રાણપ્રતિષ્ઠા થાય તો શિલા કે ધાતુ વિ. મૂર્તિને દેવ ગણાય. સ્વમાર્ગમાં શ્રીમહાપ્રભુના સિદ્ધાંત અને કાની થી પુષ્ટ થઈને સેવાતા સ્વર્ગ્યોજ પુષ્ટિપુરુષોત્તમ બાકી તો...શ્રીમહાપ્રભુએ ઘરેલી આચાર-સંહિતાને આજ આપણે અનુસરવા માંગતાં નથી તો આધુનિક ગો.બા.એ ઘરેલી આચાર-સંહિતાને માનશે કોણ? સમય તો તેનો કામ કરતોજ રહ્યો છે અને રહેશે.

(૪૧/ગ)જાહેર મંદિરો ચાલતાં આટલા બધા લોકો પુષ્ટિમાર્ગને છોડીને જુદા-જુદા પંથો તરફ ન્યારે વળીજ ગયા છે ત્યારે એક વખત તેમને બંદ કરી સત્સંગ-હોલના અખતરાને અજમાવવેમાં શેનો વાંધો હોવો જોઈએ જો જીવવુંજ હોય તો!

નોંધ : પ્રશ્ન ૫૭ અનાવશ્યક હોવાથી, જવાબ નથી આપ્યો.

પ્રશ્ન (૪૨=૫૮+૫૯ના સારાંશો)

(૪૨/ક) યૈષ્ઠાવતાનો મૂળ પાચો 'બ્રહ્મસંબંધ-મંત્ર' છે. એટલે બ્રહ્મસંબંધ લીધા પછીજ યૈષ્ઠાવને સેવા કરવાનો અધિકાર જે મળે છે, તેમાં શ્રીઠાકોરજીને ભોગ ધરાયેલ પ્રસાદને લેવાના અધિકારનો પણ સમાવેશ થઈ જાય છે. યૈષ્ઠાવે તો બ્રહ્મસંબંધ લઈને પોતાનું સર્વસ્વ શ્રીઠાકોરજીને અર્પણ કરી દીધું છે અને તે ભાવનાથી શ્રીઠાકોરજીને ભોગ ઘર્ષા પછીનો પ્રસાદ લેવાનો યૈષ્ઠાવનો અધિકારજ નહિ પરંતુ કર્તવ્ય પણ છે.

(૪૨/ખ) બ્રહ્મસંબંધ-દીક્ષા ગોસ્વામી બાળકો યૈષ્ઠાવોને કેવી રીતે આપે છે તે જાણવા જેવું છે: મંદિરમાં શ્રીઠાકુરજીના સ્વરૂપ આગળ યૈષ્ઠાવોના હાથમાં તુલસીદલ પઘરાવીને ત્રણ વખત મંનોચ્ચારણ ગોસ્વામી બાળકો કરાવે છે. તેના પછી તુલસીદલ શ્રીઠાકુરજીના ચરણોમાં સમર્પિત કરવામાં આવે છે. આ સર્વસ્વ-અર્પણ શ્રીતુલસીજીની મહત્ત્વપૂર્ણ સાક્ષીમાં ગોસ્વામી બાળકની મારફતે શ્રીઠાકુરજીનેજ થાય છે—બ્રહ્મસંબંધના મંત્રમાં ગોસ્વામી બાળકને અથવા ગુરુને સર્વસ્વ અર્પણ કરવાનો ઉલ્લેખ નથી— શ્રીઠાકુરજીનેજ સમર્પણ કરવાની ભાવના છે. બ્રહ્મસંબંધદાતા ગુરુ આદરને પાત્ર અવશ્ય છે; પરંતુ તેને સમર્પણ કરવામાં આવતું નથી. બ્રહ્મસંબંધ લેવાથી શ્રીઠાકુરજીના ચરણારવિદમાં બારોબાર ભેટ મૂકવાના

અધિકાર ઉપરાંત, ભોગ ધરવાની કે કીર્તન વિ. કરવાની વિવિધ સેવાઓનો પણ અધિકાર યૈષ્ઠાવને મળી જાય છે. આથી ફલિત થયું કે બ્રહ્મસંબંધ લીધેલ યૈષ્ઠાવ શ્રીઠાકોરજીને દ્રવ્ય અર્પણ કરે તેમાં ગુરુને માધ્યમ બનાવવાની જરૂર નથી.

(૪૨/ગ) ભગવત્સેવામાંટે ભેટ લીધા પછી ભેટનો તે ભગવત્સેવામાંટે વિનિયોગ કરવાની ફરજ ગુરુની થઈ જાય છે. ભગવત્સેવામાં વિનિયોગ કર્યા પછી તે દ્રવ્યના ઉપયોગ કરવાનો અધિકારી ગુરુ બને છે. હાઈકોર્ટમાં કેસ, આ મુદ્દાઉપર લડવામાં આવ્યો હતો કે મંદિરમાં મૂકેલી ભેટઉપર ગોસ્વામી બાળકોનો અધિકાર છે, તેમાં એમ કહેવામાં નહોતું આવ્યું કે તે દેવદ્રવ્ય છે. હાઈકોર્ટ, પરંતુ, તેને દેવદ્રવ્ય ગણ્યું અને કહ્યું કે તેના ઉપર ગુરુ-બાળકોનો અધિકાર નથી—એટલે ગુરુ-બાળકોની કક્ષા પૂજારી જેવી બની છે.

(૪૨/ઘ) હાઈકોર્ટના આ નિર્ણય પછી હવે, તેવી વાત વહેતી મૂકવામાં આવી છે કે “મંદિરમાં ભેટ ન મૂકો—ગુરુને ભેટ મૂકો”. તે અગાઉ મંદિરમાં ભેટ વધુને વધુ આવે તેમાંટે અનેક પ્રકારનાં આયોજનો થતાં હતાં. બુદ્ધિશાળી યૈષ્ઠાવો સમજી શકે છે કે બ્રહ્મસંબંધ મંત્રમાં શ્રીઠાકુરજીને સમર્પણની ભાવના કે સંકલ્પ છે, ગુરુને અર્પણ કરવાની વાત જણાવવામાં નથી આવી. વર્ષોથી જે દ્રવ્યનો ઉપયોગ ગોસ્વામી બાળકો કરતા આવ્યા છે, તે

દ્રવ્યને હવે દેવદ્રવ્ય ગણીને ઉપયોગમાં
લાવવાની શામટે ના પાડે છે ?

ઉત્તર (૪૨=૫૮+૫૮)

(૪૨/૩)વૈષ્ણવતાનો મૂળ પાપો બ્રહ્મસંબંધદીક્ષા નહીં પરંતુ શરણાગતિની એટલે કે અષ્ટાક્ષરમંત્રની દીક્ષા છે. બ્રહ્મસંબંધદીક્ષા તો વૈષ્ણવી જીવનના શિખરરૂપ—પોતાના ઘરમાં પોતાના તન-મન-ધનની અને પરિજનોની સાથે—ભગવત્સેવામય જીવનયાપન કરવાની દીક્ષા કે શપથ છે. આ પુષ્ટિપ્રભુની સંનિધિમાં તુલસીપત્ર હાથમાં મૂકીને ગુરુ = ગોસ્વામિબાળક દ્વારા લેવડાવવામાં આવતો શપથ છે. દેખીતી રીતે જે પોતાના ઘરમાં પોતાને માથે બિરાજતા ઠાકુરજીની સેવાના નિયમથી છટકી જવામાટે, ગુરુના ઘેરે બિરાજતા ઠાકુરજીઉપર દષ્ટિ બગાડે છે, તે તો ગુરુપત્ની કે ગુરુપુત્રી ઉપર દષ્ટિ બગાડનાર જ્ઞધન્યકોટીના અનુયાયી કરતાંય, નરાધમકોટીનો માણસ છે. ગુરુપત્ની કે ગુરુપુત્રી સાથે પોતે ગુરુનો જે સંબંધ છે, તે તો ફક્ત આધિભૌતિક કે આધિદૈહિક સંબંધજ છે. તેમના ઉપર દષ્ટિ બગાડતાં ગુરુનું કાંઈક બગાડતું પણ હોય તો તે ગુરુની સાથે દુન્યવી સંબંધ ધરાવનારી વ્યક્તિઓનો બગાડ છે. ગુરુનો પોતાના ઠાકોરજી સાથે સંબંધ તો ઘણી ઊંચી કક્ષાનો આધ્યાત્મિક કે આધિદૈવિક સંબંધ હોય છે. તે ગૃહસ્ત્રીબાવાત્મક સ્વરૂપના ઉપર દષ્ટિ બગાડવી, તેનાથી મોટો અપરાધ પુષ્ટિમાર્ગમાં સંભવી શકતો નથી.

તેથી બ્રહ્મસંબંધદીક્ષામાં ગુરુને; અથવા તો ગુરુના માથે બિરાજતા ઠાકુરજીના સ્વરૂપને પણ, સર્વસ્વ-અર્પણ કરવાની વાત કહેવાણી નથીજ. જે એવો સિદ્ધાંત કે એવી બાવના હોત તો હવેલી અને ત્યાં આવેલી ભેટ-સમગ્રી જેમ ગોસ્વામિઓની માલીકીની માનવામાં આવતી નથી, તેમજ તે હવેલીમાં બિરાજમાન ઠાકુરજીની સમક્ષ

બ્રહ્મસંબંધદીક્ષા લઈ સર્વસ્વસમર્પણ કરનાર દરેકે-દરેક વૈષ્ણવોના ઘર કે સંપત્તિ પણ તેમના ખાનગી ન રહી, તેને હવેલીમાં બિરાજતા ઠાકુરજીની માલિકીનું દેવદ્રવ્ય હોવાથી જાહેર પબ્લિક ટ્રસ્ટ બની જવા જેઈએ! આ તો “તારું-મારું સહિયારાનું અને મારું તે તો મારા બાપનુંજ!” શું કોઈ વૈષ્ણવ પોતાના ઘરે બિરાજતા ઠાકુરજીની સેવામાં બીજા કોઈ પાડોસી કે બહારગામથી આવેલા વૈષ્ણવોનો પોતાના ઠાકુરજીને ભેટ ધરવાનો કે સામગ્રી અરોગાવી પ્રસાદ લેવાનો કે દર્શન-કીર્તન કરવાનો અધિકાર અને કર્તવ્ય સ્વીકારે છે? જે નહીં તો ગોસ્વામી બાળકોની હવેલીમાં બિરાજતા ઠાકુરજીને ભેટ ધરવાનો સામગ્રી અરોગાવી પ્રસાદ લેવાનો દર્શન-કીર્તન કરવાનો અધિકાર અને કર્તવ્ય ક્યા હેતુથી માંગી કે માની શકાય? તે ઠાકુરજીની સમક્ષ બ્રહ્મસંબંધ લીધો હોવાથી કહેવામાં આવતો હોય તો જેમ ગોસ્વામી બાળકની હવેલી અને સંપત્તિ તેની ખાનગી હોતી નથી, તેમ બ્રહ્મસંબંધ લેનાર વૈષ્ણવોના પણ ઘર અને સંપત્તિ ખાનગી ન હોઈ તે ઠાકુરજીની માલિકીના જાહેર-ટ્રસ્ટ શામટે ન હોવા જેઈએ? જે આમ સ્વીકારવામાં આવે તો ભોગ ધર્મા પછી, ગોસ્વામી બાળકની માફકજ, દર્શનાર્થી વૈષ્ણવોનો પણ તે દેવદ્રવ્યના પ્રસાદ લેવાનો હક સ્વીકારવામાં કોઈ તાર્કિક વાંધો નહિ આવે!

હકીકતમાં તો બ્રહ્મસંબંધદીક્ષામાં સામાન્ય અર્થમાં પુષ્ટિપુરુષોત્તમેજ સર્વસ્વ-અર્પણ કરવાનું હોય છે—હવેલીમાં બિરાજતા ઠાકુરજીને નહીંજ. આત્મસમર્પણથી અધિકાર મળે છે: પોતાને માથે પધરાવામાં આવેલ કે આવનાર પુષ્ટિપુરુષોત્તમના કોઈક સ્વરૂપની સેવાનોજ. આ ‘અધિકાર’ શબ્દનાં પણ પાઠ્યા બે અર્થો થાય છે: (૧) યોગ્યતા (૨) હકક. અંગ્રેજી ભાષામાં આને માટે: (1) Eligibility (2) Right આવા બે નોંખા-નોંખા શબ્દો પ્રયુક્ત થાય છે. તે પૈકી બ્રહ્મસંબંધદીક્ષા લેતા જે સર્વસ્વ-વિનિયોગ કે સેવા નો અધિકાર મળે છે તે ‘હકક’ના અર્થમાં ન હોઈ ‘યોગ્યતા’ના

અર્થમાંજ હોય છે. “ભારત દેશના કોઈ પણ નાગરિકને દેશના કોઈપણ ભાગમાં વસવાટની યોગ્યતા કે મૂલભૂત અધિકાર”નો ખોટો અર્થ કાઢીને કોઈક ગિલ્ડર માણસ પારકી વ્યક્તિના ઘરમાં રહેવાનો પોતાના અધિકારનો દાવો કરવા મંડે તો તેને પારકા ઘર કરતાં પાગલખાનામાં રહેવાનોજ અધિકાર નિર્વિવાદ સ્વીકારવો પડે! આધુનિક બંધારણે કોઈ પણ ઉમર-લાયક સ્ત્રી-પુરુષ ને નાત-જાતના ભેદ વિના આપસી સહમતિથી પરણવાનો જે અધિકાર આપેલો છે, તે અધિકારની દુહાઈ આપીને ઈચ્છુક/અનિચ્છુક કોઈ પણ સ્ત્રી સાથે પરણી જવાનો પોતાનો હક્કજ નહિ; પરંતુ કર્તવ્ય પણ (!) જે કોઈક માની લ્યે તો તેવા ગિલ્ડર મનુષ્યને શું કહેવું? તેજ આ પ્રશ્નનાં ઉત્તરરૂપે પણ વિચારી લેવું જોઈએ!

એક બાજુ સર્વસ્વ-અર્પણના બાણના ફૂંકવા, બીજી બાજુએ બહારગામ જઈ વસવાનો પ્રસંગ ઊભો થતા, જે સ્વરૂપની સાથે બ્રહ્મસંબંધ થયો તે સ્વરૂપને ભૂલીને, જે-તે ગામના જે-તે સ્વરૂપની સેવામાં ભેટ-સામગ્રી-દર્શનના અધિકારનો દાવો માંડી દેવો! આવીજ હોય છે, નિષ્પાવિહીન આધુનિક વેષણવોની સર્વસ્વ-અર્પણ કરવાની લાક્ષણિક નવમી આત્મનિવેદનરૂપા ભક્તિ!! વિવાહના સમયે પોતાના ધર્માર્થકામ પુરુષાર્થરૂપ સર્વસ્વના અર્ધશિને અર્પણ કરવાની અગ્નિની સાક્ષીમાં લીધેલી પ્રતિજ્ઞાને ભૂલીને, જે પતિ-પત્નીમાંથી કોઈ એક જુદા-જુદા ગામોમાં પોતાના ધર્માર્થકામ પુરુષાર્થોના અર્ધશિને અર્પણ કરવામાટે જુદા-જુદા જેડીદાર શોધવા મંડે, તો વિવાહ-સંસ્થાજ નજાતમાંથી નામશેષ થઈ જાય કે નહિ?

(૪૨/ખ)બ્રહ્મસંબંધદીક્ષા લીધા પછી પુષ્ટિપુરુષોત્તમની સેવામાં પોતાના સર્વસ્વના વિનિયોગ કરવામાટે જેમ ગુરુના માધ્યમની અપેક્ષા નથી, તેમજ ગુરુના માથે કે જાહેર મંદિરોમાં બિરાજતા ઠાકુરજીના માધ્યમની પણ અપેક્ષા નથી. જેને પોતાના ઘેરે ભગવત્સેવા ન કરવી હોય તેને

બ્રહ્મસંબંધદીક્ષા લેવાની કે આપવાની જ ન હોય. જે લેવાય કે આપાય તો—“લોભી ગુરુ લાલચી ચેલા દોનો નરકમે ઠેલમ-ઠેલા!” જેવું થયેલું કાંઈક સમજી જતું. “બ્રહ્મસંબંધમાં ઠાકુરજીને સર્વસ્વ-સમર્પણ કરવાની વાત છે” કહીને તેનો ખુલાસો પણ પ્રશ્નકર્તા ભાઈએ કર્યો છે કે “તેમાં ગુરુને સમર્પણ કરવાનો ઉલ્લેખ નથી”, તે તો સોએ-સો ટકા સાચોજ છે. પોતાના વિધાનનો, પરંતુ, પોતે અર્થવિચાર કરેલો હોય તેમ લાગતું નથી. કેમકે બ્રહ્મસંબંધદીક્ષાના મંત્રમાં જેમ ગુરુનો ઉલ્લેખ નથી, તેમજ ગુરુઓના માથે બિરાજતાં શ્રીનાથજી શ્રીનવનીતપ્રિયાજી શ્રીમથુરેશજી શ્રીવિટ્ઠલનાથજી શ્રીદારકાધીશજી શ્રીગોકુલનાથજી શ્રીગોકુલચંદ્રમાજી શ્રીકલ્યાણરાયજી શ્રીમદનમોહનજી શ્રીનટવરલાલજી શ્રીબાલકૃષ્ણલાલજી વિગેરે સ્વરૂપોનો પણ ઉલ્લેખ ન હોઈ—ફક્ત ‘ભગવાનકૃષ્ણ’નોજ ઉલ્લેખ છે. એટલે જેને ભગવાન શ્રીકૃષ્ણના કોઈક સ્વરૂપ સાથે પોતે પરણવું ન હોય તેને પરણવુંજ ન જોઈએ, એટલે કે બ્રહ્મસંબંધજ ન લેવો જોઈએ. બાકી બધી ચર્ચા તો અજ્ઞાન-દુર્ભાવમૂલક છે.

(૪૨/ગ)આ પ્રશ્નભાગમાં જે કાંઈ કહેવાયું છે તે તો ધર્મનિરપેક્ષ અદાલતોના ચુકાદાની અમલ-બજાવણી, જેમ નીચેના હોદેદારો મામલતદારો કે તહેસીલદારો જેમ આંખો મીચીને કરતા હોય છે, તેવી લાક્ષણિક મનોવૃત્તિને ઉજાગર કરનારૂં છે. આવી મનોવૃત્તિનો પુષ્ટિમાર્ગના ધાર્મિક સિદ્ધાંત કે પરંપરા કે લાગણી સાથે કાંઈ પણ લેવા-દેવાનો સંબંધ હોતો નથી.

(૪૨/ઘ)સુપ્રીમ કોર્ટ પણ પોતે આપેલ ચુકાદામાં ખામી નિગાહમાં આવતાં પોતાના ચુકાદોઓને એક વખત નહીં અનેક વખત સુધારી ચુકી છે. ભૂતકાલમાં થયેલ ભૂલને સુધારવીજ નહીં તે તો જરાગ્રહ છે; એક ઘેટું ખાડામાં પડે તો પાછળના બધાજ ઘેટાંઓએ તેજ ખાડામાં પડતાજ રહેવું તેવો; આ બાબતમાં અંતરરાષ્ટ્રિય પુષ્ટિમાર્ગીય

વૈષ્ણવ પરિષદના અંતરરાષ્ટ્રિય મહાધિવેશનનું આયોજન કરવું જોઈએ. તેમાં— “બધાજ પુષ્ટિમાર્ગીઓએ હવેથી માણસ તરીકે નહીં પણ ઘેટાં તરીકેજ પુષ્ટિમાર્ગ ઉપર રહીવાનું છે” તેવો પ્રસ્તાવ સર્વાનુમતિ કે બહુમતિ થી જ્યાં સુધી પાસ કરાવવામાં ન આવે ત્યાં સુધી, કયો બુદ્ધિશાળી માણસ આવી વાતને સ્વીકારી શકે! આ વાતનેય સમજવામાટે ઘેટાંબુદ્ધિથી બહાર આવીને યોડીક માણસબુદ્ધિ વાપરવીજ પડશે તો જ કોઈ વાત સમજમાં આવશે!!.

પ્રશ્ન (૪૩=૬૦+૬૧+૬૨ ના સારાંશો)

(૪૩/ક)વૈષ્ણવ અને ગુરુ માટે એક-સરખા સિદ્ધાંત ન હોઈ શકે, “સત્સંગ-હૉલ બંધાવો મંદિર નહિ” આ વાત આઘાતજનક છે. પુષ્ટિમાર્ગ આનંદનો માર્ગ છે તે શ્રીઠાકુરુજીના મંદિરમાંજ શક્ય છે સત્સંગ-હૉલ માં નહીં.

(૪૩/ખ)થોડાક વૈષ્ણવોને મંદિર અને સત્સંગ-હૉલ માં વારા-ફરતી લઈ જઈ તેમના પૂર્વગ્રંથી વિનાના પ્રતિભાવો મેળવીને, આનો અખતરો કરીને વાસ્તવિકતા જાણી શકાય છે.

(૪૩/ગ)પૂજ્ય પાદ ગોસ્વામી બાળકોના અધરામૃત લેવા માટે વૈષ્ણવોમાં કેટલી પડાપડી થાય છે તેની ટીકામંટિપ્પણ તો કરવામાં નથી આવતી; પરંતુ મંદિરોમાં ભોગ ઘરેલ વૂંદી, મોહનથાલ, લાડૂ, મઠડી, બરફી, પેંડા, મલાઈ, બદામ-પિસ્તા, પેઠાપાક વિ. મહાપ્રસાદનેમાટે ‘મીઠાઈ’ જેવા અણછાજતા શબ્દો વાપરી જિન્ટા કરવામાં આવે તે શું યોગ્ય કહેવાય ?

ઉત્તર (૪૩=૬૦+૬૧+૬૨)

(૪૩/ક)વૈષ્ણવો અને ગોસ્વામિઓ ના એકસરખા સિદ્ધાંત ન હોવાની તૂટ પ્રશ્નકર્તા શ્રીઅમૃતલાલભાઈની વાણી છે. પુષ્ટિમાર્ગનાં પ્રવર્તક કે પ્રસારક કોઈ પણ વિદ્વાન આચાર્યોના વચનામૃત નહીં. પુષ્ટિમાર્ગના સિદ્ધાંતો અને આદર્શ મનોભાવો આજની તારીખમાં કહેવાતા વૈષ્ણવોમાં મૃતલાલભાઈ બની ગયા છે.

(૪૩/ખ)અમૃતલાલભાઈના અખતરામાં, તેથી, સત્સંગ-હૉલ અને/અથવા મંદિર આમ બે સ્થળોની વચ્ચે વધુ આનંદ ક્યાં અનુભવાય છે, તેના પ્રતિભાવો મંદિરની તરફેણમાં જાય તે સ્વીકારી અને કલ્પી શકાય એવી છે. તેવી હકીકતને માન્ય રાખવામાં, પરંતુ, એક મોટો વાંધો આ છે કે આપણા ધંધાકીય મંદિરોના ધર્તીંગ ધમધોકાર ચાલીજ રહ્યા છે તે છતાંય આનંદસભર પુષ્ટિમાર્ગથી વિમુખ થઈ વૈષ્ણવો સ્વાધ્યાય-ચળવળ કે સ્વામિનારાયણપંથ માં કેમ જોડાઈ ગયા! આજના દુઃસંગના કાદવમાં માથાડુબ ફસાયેલા વૈષ્ણવો, ક્યાંક સત્સંગ મેળવીને પુષ્ટિના સાચા પથઉપર અગ્રસર ન થઈ જાય, તેવા સ્વામીગીષિ સિદ્ધાંતોની સાચી સમજ કેળવવાના યોગ્યતમ ઉપાયરૂપ સત્સંગ-હૉલ પ્રત્યે કોઈક અકળ દેશભરેલી કાળજી આવા પ્રશ્નોમાં ઝલકી રહી છે.

(૪૩/ગ)પ્રભુને નિવેદિત નિબંધવ્યાના સમર્પણ-વિનિયોગરૂપે ઠાકુરજીને ભોગ ધરવો નહિ— જાહેર જનતાના અનિવેદિત દ્રવ્યથી નેગ-ભોગનું નાટક કરવું—તે પણ મક્કતમાં ભોગ ધરેલી સામગ્રીનું, તેના ગોરવને જાળવીને નિઃશુલ્ક વિતરણ કરવાના ઠેકાણે, પૈસા લઈને તેને વેચવી—તે મહાપ્રસાદને મીઠાઈમાં ફેરવી નાખે છે. જો ગોસ્વામી બાળકો પોતાના અધરામૃતને આવી રીતે વેચવાનો ધંધો માંડે તો તેને મીઠાઈ પણ નહિ પરંતુ વૈષ્ણવોના સામ્પ્રદાયિક સ્વાસ્થ્યને અક્ષમ્મ હાનિ પહોંચાડનાર વિષજન માનવું જોઈએ.

આવું અધરામૂત જે વેતો હોય તેને અડધા-મૂત તે બનાવી દે છે. બાકી તે અડધા-મૂત બનાવનાર અધરામૂતને વેચનારાઓનું બ્રાહ્મણત્વ તો પૂરું મૂતજ બની જાય છે!

પ્રશ્ન (જઝ=૬૩ નો સારાંશ)

(જઝ/ક) એક ગોસ્વામી બાળકે બીજા ગોસ્વામી બાળકોનું આદર કરવું જોઈએ પૂજ્ય ઈંદિરાબેટીજીએ રૂ.૧૦૦૦/- નો ફાળો આપી મંદિર બાંધવાની આજ્ઞા આપી તેમાં પૂજ્ય સુરેશ બાવાએ દખલ કરવી જોઈએ નહિ, કેમકે સુરેશબાવાએ જો આમ ફાળો આપીને આજ્ઞા આપી હોત અને પૂજ્ય ઈંદિરાબેટીજી તેમાં દખલ કરત તો તે નીતિભેરણું કહેવાત ? તેથી ઈંદિરાબેટીજીને જાહેર સભામાં આપેલા વચનને ઉપરવટ જઈને સુરેશબાવાની આજ્ઞા માનતા વેષ્ટાવોને અપરાધ નહિ લાગે ?

(જઝ/ખ) ઠાકોરજીનું મંદિર નહિ બાંધી શ્રીમહાપ્રભુજીનું જાહેર મંદિર બાંધવું કે સત્સંગ-હોલ બાંધવો તે વિકલ્પની આજ્ઞા પણ યોગ્ય નથી લાગતી, કેમકે જો શ્રીમહાપ્રભુનો ઘરસેવાનોજ જો સિદ્ધાંત હોય તો શ્રીમહાપ્રભુની સેવા કે સત્સંગ પણ ઘરમાંજ કરવા જોઈએ, જાહેર સ્થળઉપર નહીં. તે સિવાય આવી વગર-વિચારેલી આજ્ઞાઓને કારણે લોકો ધીમે-ધીમે ઠાકુરજીને ભુલી જાશે તેનો અપરાધ નહીં લાગે ?

(જઝ/ગ) ગોકુલ અહમદાવાદ મથુરા નાથક્ષરા વિ. પ્રસિદ્ધ જાહેર મંદિરોને પણ

શ્રીમહાપ્રભુજીના મંદિરમાં ફેરવ્યા વિના આવા સુધારા સૂચવવાનો અધિકાર કોઈને પણ નથી.

(જઝ/ઘ) શ્રીનાથજીનું મંદિર પોતે શ્રીનાથજીની આજ્ઞાથી શ્રીમહાપ્રભુજીએ બંધાવ્યું હતું ઠાકુરજીની સેવામટે ઘર અને મંદિર ના ભેદ જુદા-જુદા ગ્રંથો પણ પ્રચલિત થયા છે. શ્રીમહાપ્રભુજીના મંદિરમાં સેવા કરવાના વિધિ-વિધાનો કોઈ પૌરાણિક ગ્રંથોમાં જણાતા નથી.

(જઝ/ક) તે સિવાય વેષ્ટાવોને જે બ્રહ્મસંબંધ મંત્રની દીક્ષા અપાય છે તે તો શ્રીઠાકોરજીના મંદિરમાં, શ્રીઠાકોરજી સન્મુખજ અપાય છે. શું તે દીક્ષા શ્રીમહાપ્રભુજીના મંદિરમાં આપી શકાય ? તેમ કરવામટે મંત્રમાં સુધારો કરવો પડે અને પૌરાણિક મૌલિક ગ્રંથોમાં સુધારો કરવો પડે જે કરવાનો અધિકાર કોને છે ? તેનાથી સ્પષ્ટ રીતે સિદ્ધ થાય છે કે સ્વતંત્ર શ્રીઠાકોરજીનું મંદિર હોવું સર્વત્રેષ્ઠ છે. આ એક ‘કડવાસય’ જેવી વાત છે. હિંમતનગરમાં શ્રીઠાકોરજીનું મંદિર નહિ બંધાય તો ભવિષ્યમાં કોઈ ગોસ્વામી બાળક હિંમતનગર બિરાજશે તો પણ બ્રહ્મસંબંધ મંત્રની દીક્ષા તો નહીંજ આપી શકે, કારણ કે શ્રીઠાકુરજીનું મંદિર નથી, મહાપ્રભુજીના મંદિરથી વેષ્ટાવોની આ પાયાની જરૂરિયાત પણ પૂર્ણ થવાની નથી.

(જઝ/ચ) શ્રીમહાપ્રભુજી પૂજ્ય આદર-ણીય આઘ ગુરુ છે. “મહાપ્રભુ અને શ્રીજીબાવા એક છે” તેવા શબ્દોનો પ્રયોગ,

મહાપ્રભુ પ્રત્યેનો માત્ર આદરભાવ પ્રદર્શિત કરવામંદિ બરાબર છે; પરંતુ તેથી આગળ વધીને શ્રીજીબાવાનું મંદિર બંધાવવાનો વિચાર પડતો મૂકીને મહાપ્રભુજીનું મંદિર બંધાવવું તે કાર્ય—મહાપ્રભુજીએ જેઓને પોતાના ઈષ્ટ ગણ્યા છે તેવા શ્રીજીબાવાથી વિરુદ્ધ કાર્ય ગણાશે. શ્રીમહાપ્રભુજીના ઈષ્ટનો અનાદર તે મહાપ્રભુજીના અનાદરને સમાન છે.

(૪૪/છ) શ્રીમહાપ્રભુજીના મંદિરો અસ્તિત્વમાં નથી. જે શ્રીમહાપ્રભુજી અને શ્રીજીબાવા ને પ્રત્યક્ષરૂપમાં એકજ ગણવામાં આવ્યા હોત તો મહાપ્રભુજીનાં મંદિર અસંખ્ય બંધાયાં હોત; અને નથી બંધાયા તે મોટામાં મોટું પ્રમાણ છે કે શ્રીમહાપ્રભુજીનું મંદિર પુષ્ટ કરાયેલ મૂર્તિસહિતનું મંદિર ન હોઈ શકે. અને, હોયતો તે એકાદ અપવાદ ગણાય. તેવા અપવાદના આધારે જે સિદ્ધાંતરૂપે મહાપ્રભુજીનું મંદિર ઘઈ શકતું હોય તો શ્રીહાકુરજીનું પણ મંદિર અપવાદના રૂપમાં કેમ ન ઘઈ શકે ?.

ઉત્તર (૪૪=૬૩)

(૪૪/ક) સુરેશભાવાએ હિમ્મતનગરના સાધારણ વેશુવોને હાકુરજીના મંદિર બાંધવાની ના પાડી કે ચોથી ગાદીના સેવકોને હિમ્મતનગરમાં બંધાતા મંદિરોમાં સહયોગ આપવાની ના પાડી એના ચોક્કસ પુરાવાઓ મારી પાસે નથી. તે છતાં સુરેશભાવાના સ્વભાવ અને આજ્ઞા આપવાની આજ દિવસ સુધીની જેએલી-જાણેલી ભાત પ્રમાણે, મને એમ નથી લાગતું કે, ચોથી ગાદીના જે સેવક ન હોય

તેવા પુષ્ટિમાર્ગીય વેશુવોને કોઈ આજ્ઞા આપવાનું સાહસ સુરેશભાવા કારણ કરે. એટલે હિમ્મતનગરમાં વસતાં ચોથી ગાદીના સેવકોને, એટલે કે જેઓએ સુરેશભાવાની હવેલીમાં બ્રહ્મસંબંધ લઈને માર્ગમાં પ્રવેશ મેળવ્યો હોય, તેઓને પોતાની સૈદ્ધાંતિક સમજ મુજબ માર્ગનિર્દેશન જે સુરેશભાવા ન કરે તો શું કોઈ મોલવીએ કે પાદરીએ તે કરવું? જે દિવસે બ્રહ્મસંબંધ લીધો તે દિવસથીજ બ્રહ્મસંબંધદાતા ગુરુની આજ્ઞા મુજબ માર્ગઉપર ચાલવાની જિમ્મેદારી, જેવી રીતે ચોથી ગાદીના સેવકોની છે, તેવી રીતે ચલાવવાની જિમ્મેદારી, જેવી રીતે ચોથી ગાદીના સેવકોની છે, તેવી રીતે ચલાવવાની જિમ્મેદારી સુરેશભાવાના ખતાઉપર પર પડેલી કે પોતે ચલાવેલી જ છે. તેથી સુરેશભાવાની જિમ્મેદારીને ઉપરવટ જઈને, જાહેર મંદિરમાં “સેવા પરાયણ થાઓ” કહેનારા પૂ.પા.ઈન્દિરાબેટીજી કોણ? હવે સુરેશભાવાની તેમના સેવકો પ્રત્યેની બાહેધરીથી ઉપરવટ જઈને, ઈન્દિરાબેટીજી પોતે કોઈ આજ્ઞા આપવાનો અધિકાર જે ધરાવતા હોય, કેમકે બને (પૂ.પા.ઈન્દિરાબેટીજી અને હિમ્મતનગરમાં વસતાં ચોથી ગાદીનાં સેવકો પણ) આજે તો પુષ્ટિમાર્ગીયોજ છે, તો પૂ.પા.ઈન્દિરાબેટીજીની આજ્ઞાને ઉપરવટ જઈને સુરેશભાવા મંદિર ન બાંધવાની આજ્ઞા શામટે નથી આપી શકતાં? જે કહેવામાં આવે કે પુષ્ટિમાર્ગમાં તિરાડ પાડનારી આવી ગાદિઓની વાડાબંદી ઉભી ન કરવી જેઈએ અને ફક્ત મહાપ્રભુજીનેજ ગુરુ માનીને તેમની આજ્ઞામાં બધાએ એકસૂત્ર થવું જેઈએ, તો દરેક ગૌસ્વામી બાળકને દરેક ઠેકાણે શ્રીમહાપ્રભુના સિદ્ધાંતની બાબતમાં પોત-પોતાની સમજ મુજબ ઉપદેશ-આજ્ઞા આપવાનો સમાન અધિકાર સિદ્ધ થઈ જશે. એમા નીતિ કે અનીતિનો પ્રશ્ન પાછો ઊભો નહિ થઈ શકે. ચોથીગાદીના સેવકોને જે કાંઈ મહાપ્રભુજીનો સિદ્ધાંત પૂ.પા.ઈન્દિરાબેટીજીને પ્રામાણિક લાગતો હોય તે, પોતાની સમજ મુજબ, ઉપદેશ આપવાનો તેમનો અબાધિત અધિકાર છે. તેમજ સુરેશભાવાની સમજ મુજબ જે કાંઈ

પૂ.પા.ઈન્દિરાબેટીજીએ સિદ્ધાંતવિરુદ્ધ ઉપદેશો કે આદેશો આપેલા હોય તેનામાં તાણાઈ ન જવાનો ઉપદેશ અને આદેશ આપી શકવાનો સુરેશભાવાનો પણ તેટલોજ અબાધિત અધિકાર સ્વીકારવો પડશે. સ્વાભાવિક રીતે ત્યારે પ્રશ્ન થશે કે શ્રીમહાપ્રભુજીનો સાચો સિદ્ધાંત કયો? આ બાબતમાં સુરેશભાવાની સૈદ્ધાંતિક સમજને ધારોકે ૧૦૦% ખોટીજ માની લઈએ અને પૂ.પા.ઈન્દિરાબેટીજીની સમજનેજ ૧૨૫% સાચી માનીએ તો પણ વાતને ગંભીરતાથી સમજવી પડશે :—

શ્રીમહાપ્રભુજીએ જુદા-જુદા મંદિરોની પ્રણાલી ઊભી કરી નથી પણ એમાં જગદ્ગુરુ શ્રીવલ્લભાચાર્યનો એક લાંબો દષ્ટિકોણ હતો; પ્રત્યેક વેપણવનું ઘર નન્દાવણ બનવું જોઈએ...એક મંદિરની બાજુમાં એક બહેન રહે. એમને ત્યાં ઠાકુરજી બિરાળે. મંદિરની આરતીના ઘંટા એમને સંભળાય. સેવા કરતા બેઠેલી એ બહેન ઠાકોરજીના વસ્ત્રો કાઢી સ્નાન કરાવતી હતી ત્યાં આરતીના ઘંટા પડ્યા. પેલી ઠાકુરજીને પડતા મૂકીને મંદિરે દોડી. થોડીવારે ઘેર આવી. હવે વિચાર કરો, આવી રીતે કોઈ સેવા કરે તો એમાં સેવાનો આનંદ આવે ખરો? અહીં તો પ્રત્યેક વેપણવનું ઘર નન્દાવણ છે.

(શ્રીમદ્ભાગવતતત્ત્વમર્શા પૂ.પા.સુશ્રી ઈન્દિરાબેટીજી: વૈ.પ.અંક.જૂન-૮૦).

(૪૪/ખ)આમ પુષ્ટિમાર્ગીય સિદ્ધાંતના સાચા જાણકાર સહુ પ્રાચીન-અવધીન વ્યક્તિઓનું જ બાબતમાં એકમત હોય, તેનાથી વિરુદ્ધાચરણની છૂટ આપવાની કે લોકલાગણીને નવાજવાની મનોવૃત્તિમાં, કેટલી વાસ્તવિક લોકહિતકામના રહેલી હોય છે અને કેટલી લોકોના અજ્ઞાન પ્રમાદ કે સગવડિયા ધર્મને અનુસરવાની લોકમનોવૃત્તિને પ્રોત્સાહન આપવાની કામના, તેનું તારતમ્ય શોધવું આપણું કર્તવ્ય બની જાય છે.

પુષ્ટિપ્રભુનું જાહેર મંદિર સિદ્ધાંતથી સદંતર વિરુદ્ધ હોવાથી તેનો દુરાચ્છ સ્વધર્મમાં સંનિષ્ઠોએ પડતો મૂકવો જોઈએ. મયાદામાર્ગીય પૂજા-પ્રણાલીવાળા જાહેર મંદિરોમાટે શ્રીમહાપ્રભુએ પોતાનો સૈદ્ધાંતિક અણગમો ક્યાંય પ્રકટ કર્યો નથી, તેથી “પુષ્ટિપ્રભુની પુષ્ટિમાર્ગીય સેવા કરવામાટે પુષ્ટિમાર્ગમાં જાહેર મંદિરો ન હોવા જોઈએ” વિધાનનું દ્વેષભરેલું અર્થઘટન કે “તો પછી કોઈ પણ મંદિર કે કોઈ પણ ધાર્મિક આગોળન જાહેર સ્થળ ઉપર ન હોવું જોઈએ” કોઈક જાતની અનેરી વૈચારિક અક્ષમતાનું સૂચક છે. આવી વૈચારિક અક્ષમતાને લીધે ઉભી થયેલી માંગણીની અવગણના કરવાથી, તેવી માંગણી કરનાર અને તેને અવગણનાર બન્ને જ અપરાધથી બચી શકે છે!

(૪૪/ગ)ગોકુળ મથુરા કામવન કાંકરીલી નાથદ્વારા વિ. સ્થળોની હવેલિઓ ભૂતકાળમાં ક્યારેય જાહેર મંદિરો નહોતી. તેમજ સિદ્ધાંતનિષ્ઠા, જે આપણી સાજી હોય એટલે કે ઘવાયેલી ના હોય તો, આજે કે ભવિષ્યમાં પણ ક્યારેય જાહેર મંદિરો તે હોવી ન જોઈએ. એટલે તેમને શ્રીમહાપ્રભુના મંદિરમાં ફેરવવા કરતાંય તાતી આવશ્યકતા તેમને ખાનગી સેવાસ્થળના રૂપે ફરીથી પુષ્ટિમાર્ગીય મહિમાથી મંડિત કરવાની છે. તે જો કાયદાકીય બંધનોને કારણે અથવા તો સ્વધર્મનિષ્ઠારહિત જડભુદ્ધિ લોકોના દબાવને કારણે શક્ય ન હોય તો, જાહેર મંદિરોરૂપે વિકૃત થયેલી તેને હવેલિઓને શ્રીમહાપ્રભુના જાહેર મંદિરોરૂપે ફેરવવામાં પણ કાંઈ વાંધો હોવો ન જોઈએ. આમ કરવું, પરંતુ, ત્યાં સુધી શક્ય નથી જ્યાં સુધી પુષ્ટિમાર્ગીયોને પુષ્ટિમાર્ગીય સિદ્ધાંત મનગમતો ન થાય!

(૪૪/ઘ)શ્રીજીની પોતાની ઈચ્છાથી તે મંદિર ત્યારે જાહેર મંદિરરૂપે બંધાણું હતું તે વાત તો ખરી; પણ ત્યારનો સેવાપ્રકાર ન તો પૂરેપૂરો પુષ્ટિમાર્ગીય હતો કે ન પૂરેપૂરો

તન્ત્ર-પુરાણ-શાસ્ત્રીય. તેનું અનુકરણ સવિદેશકાળમાં જે આપણા કર્તવ્ય તરીકે શ્રીમહાપ્રભુને માન્ય હોત તો આજે જેટલા પણ નિધિસ્વરૂપો બિરાજે છે તે બધાનીજ, શ્રીજીની માફકજ શિખર-કલશ-ધ્વજવાળા મંદિરોમાં ગેરબ્રહ્મસંબંધી દેવીભક્તો મારફત થવી જોઈતી હતી. એટલે શ્રીમહાપ્રભુના મંદિરમાંની સેવાની પ્રણાલી જેમ તન્ત્ર-પુરાણશાસ્ત્રોમાં મળતી નથી તેમજ પોતે પુષ્ટિમાર્ગીય સેવાપ્રકાર પણ તન્ત્ર-પુરાણશાસ્ત્રોમાં ક્યાં ઉપદિષ્ટ છે? બહુ શાસ્ત્રવિધિમુજબ જે શિલા/ધાતુની મૂર્તિમાં પ્રાણપ્રતિષ્ઠા થઈ ન હોય તેનું આરાધન તો દૂર તેને વંદન કરવાની પણ શાસ્ત્રમાં મનાઈ છે.

(૪૪/૭)બાકી ગો.બાળકો તો એવા ઘણા બધા ગામડાઓ કે શહેરો માં પધારતા હોય છે કે જ્યાં મંદિરો નથી હોતા તો પણ બ્રહ્મસંબંધીશ્રા તો આપતાજ હોય છે, ક્યારેક કાંપીજીમાં પધરાવેલ પોતાના સાચા સેવ્યસ્વરૂપને સન્મુખ—તો ક્યારેક પોતાના સંધ્યા-જ્વપાઠના સાજ્-સામાનની સાથે બેગમાં ગોઠવેલ ફક્ત સજાવટી ઝારી-બંટા-સિંહાસન-ઠાકોરજીના ચિત્રને સન્મુખ પણ! તો હિમ્મતનગરના વેષણવોએ આવી નજીવી બાબતમાટે સ્વસિદ્ધાંતને અનુસરવાની હિમ્મત હારી ના જવી જોઈએ!!

(૪૪/૮)જે શ્રીજીનું મંદિર શ્રીજીની પોતાની આજ્ઞાથી સિદ્ધ થયું તેમાં આઠ સમયના દર્શનોમાં અલગ-અલગ પદો ગાવામાટે જે અલગ-અલગ કીર્તનકારોની નિમાણુંક થઈ હતી કે જોને ચાલુ રાખવા પ્રશ્નકર્તા ભાઈ જાહેર મંદિરોને આવશ્યક ગણે છે, તે પદકારોના પદો આ મુદ્દાની બાબતમાં શું અભિપ્રાય ધરાવે છે તે જોઈ કે આણી લેવું અહીં અસ્થાને નહિ લેખાય :—

(૧)બરનો શ્રીવજ્રભવ અવતાર।

ગોકુલપતિ પ્રકટે ફીર ગોકુલ શકલ વિશ્વ આધાર।।

સેવા ભજન બતાંય નિજજનકો મેટયો યમ વ્યોવહાર।
કુંભનદાસ પ્રભુ ગિરિધર આયે દેવી ઉતરે પાર।।

(૨)જ્ય જ્ય શ્રીવજ્રભવર અવતાર।

પ્રકટ ભયે પુરણપુરુષોત્તમ સકલ શ્રુતિન કે સાર।।

તબ હી પ્રકટ ભયે વસુદેવકે તુમ હર્ષો સકલ ભૂભાર।

.....।।

જાત બહે હે સકલ જીવ કલી ભવસાગરકી ધાર।

તિનકી બાંહ ગઈ કમલપદ રાખે પરમ ઉદાર।।

રામદાસપ્રભુ સબ ભક્તનકે જીવન પ્રાણ ઉધાર।

(૩)આનંદ ભયો શ્રીલક્ષ્મણનંદકુમાર।

ભૂપર પ્રકટ ભયે પુરુષોત્તમ જીવ કિયે ઉધાર।।

કર નિ:સાધન.....।

કૃષ્ણદાસ શ્રીહરિકી લીલા જને જાનનહાર।।

(૪)શ્રીલક્ષ્મણધર બજત બધાઈ।

પૂરણ બ્રહ્મ પ્રકટ પુરુષોત્તમ શ્રીવજ્રભયુખદાઈ।।

.....।

મિટ ગયે દંદ નંદદાસનકે મનવાંછિત ફલ પાઈ।।

(૫)શ્રીવજ્રભવુંદાવન-ચંદ।

અજ્ઞાનાધિ નિવારણ કારણ પ્રકટે આનંદ-કંદ।।

મુદિત ભયે મન દેવી જનકે મિટત સકલ ભવ ફંદ।

મુગ્ધ ભયે મન માધિકજનકે દુષ્ટમુઠમતિમંદ।।

યોગ યજ્ઞ જ્વપ-તપ ધ્યાના ગોચર ગુણગાવત શ્રુતિ છેદ।

કરત પાન સેવક ચકો લખ બલ બલદાસ ગોવિંદ।।

(૬)હમતો શ્રીવિટ્ઠલનાથઉપાસી।

સદા સેવૂ શ્રીવજ્રભનનંદન કહ્યા કુઝુ જ્ય કાશી।।

ઈને છાંડ જે ઓરે ધ્યાવે સો કહિયે અસુરાંશી।

છીતસ્વામી ગિરિધરન શ્રીવિટ્ઠલ વાની નિગમ પ્રકાશી।।

(૭)હંદ ઈન સરણન કેરો ભરોસો।

શ્રીવજ્રભનખચંદ્ર છટા બિન સબ જગ્ માંઝ અંધેરો।।

સાધન ઓર નહિ યા કલિમેં જાસોં હોત નિવેરો ।

ચૂર કહા કહે દિવિધ આંધરો બિના મોલકી ચેરો ॥

અષ્ટછાપ વિ. ભક્તકવિઓનો ભાવ પ્રશનકર્તા ભાઈની માફક ફક્ત આદર આપવા પૂરતોજ બનેને એક માનવાનો દેખાતો નથી. તેથી કાં તો એમ કહો કે અષ્ટછાપના કીર્તનોની આખા દેશમાં પ્રચલિત કીર્તનપ્રણાલી ખોટી છે કાં તો એમ કબૂલ કરો કે પ્રશનકર્તા ભાઈને પુષ્ટિમાર્ગના સિદ્ધાંતના કક્કાનું પણ ભાન નથી.

(૪૪/છ)શ્રીમહાપ્રભુની બેઠકી એકદરે સમગ્ર ભારતમાં વિદ્યમાન તેમના જાહેર મંદિરો નહિ તો બીજું શું છે? આ બાબતમાં કોઈક સૈદ્ધાંતિક વૈપરીત્ય પણ કોઈ ગ્રંથમાં ઉપદેશાયેલ નથી. તો લોકલાગણી અને સિદ્ધાંત બન્ને નેમાં જળવાતાં હોય તેવા શ્રીમહાપ્રભુના જાહેર મંદિર કે જાહેર સત્સંગહોલમાં હકીકતમાં શેનો વાંધો હોવો જોઈએ? એટલે કે શ્રીમહાપ્રભુનું મંદિર કે સત્સંગ-હોલ ને કારણે પ્રશનકર્તા ભાઈને દુખાવો ક્યાં થઈ રહ્યો છે તે નિખાલસ શબ્દોમાં હિમ્મતસભર કબૂલ કરીને હિમ્મતનગરના વૈષ્ણવોને જાણાવી દેવું જોઈએ.

ઘરસેવાનો સિદ્ધાંત પુષ્ટિપ્રભુની સેવાની બાબતમાં છે—શ્રીમહાપ્રભુની સેવા કે સત્સંગ ની બાબતમાં નહીં. ત્યાંસુધી શ્રીજી સતઘરા ને શ્રીપ્રભુચરણનું ઘર હતું તેમા પાટ નહોતા બિરાજ્યા અને જતિપુરાના તે મંદિરના આસપાસની જમીન શ્રીપ્રભુચરણે ખરીદીને ખાનગી માલિકીની નહોતી બનાવી લીધી ત્યાંસુધી તે શ્રીજીનું મંદિર પુષ્ટિમાર્ગીય સિદ્ધાંતના અપવાદના રૂપે તે એક જાહેર મંદિર હતું. પાછળથી તો તે શ્રીજીનું મંદિર પણ અપવાદ નહોતું રહ્યું કે નહોતી શ્રીમહાપ્રભુની બેઠકી પણ પુષ્ટિસિદ્ધાંતનો અપવાદ. એટલે આ પ્રશનભાગમાં પ્રશનકર્તા ભાઈએ ઊભા કરેલા બંધાજ મુદ્દાઓ ક્યાંથી આવ્યા કે ક્યાં, જનું છે તેના કોઈ પણ જાતના દિશાના ભાન વિના હકિલી ગાડી છે.

પરિશિષ્ટ (૧)

વચોવિદં વાચમુદીરચન્દી વિશ્વાભિદીભિરુપતિષ્ઠમાનામ્ ।

દેવી દેવેભ્યઃ પર્યેચુર્થાં ગામ્ આમાવૃક્ત મર્ત્વો દભચેતામ્ ॥

(પ્રશનોત્તરી પાના.નં.૧૬૧ માં મારાદ્વારા કરવામાં આવેલ ખુલાસાઉપર રીસાઈને ચિ. હરિરાયજીએ ને વિરોધપ્રદર્શક એક અભિપ્રાયપત્ર નવપ્રકાશનાં સંપાદકને મોકલાવ્યો હતો તેની નકલ :)

એક અભિપ્રાય

॥શ્રીશ્યામ્મા

જાનોતં પરમં તત્ત્વં ચશોદીત્સગતાલિતમ્ ॥

ગો. શ્રીહરિરાયજી

(સાહિત્ય-વેદાન્ત-ન્યાય)

દાઉજી મંદિર

જેઠપુર (રાજસ્થાન)

ફો.૨૧૨૩૦

મોટી હવેલી

જામનગર (ગુજરાત)

ફો.૭૭૨૧૨

આપકી પત્રિકાકાંકા નયા અંક દેખા. પૂ.ગો.શ્યામમનોહરજી (મુંબઈ) દ્વારા લિખા 'પ્રશનોત્તરી લેખ' નિઠ્ઠસ તરહ આપને છાપ દિયા દેખ કર કુછ આશ્ચર્ય હુઆ. કારણ કિ આપ સમ્પ્રદાયકે એક માન્ય પત્રકાર હૈં. અતઃ પ્રકાશનમેં કિસી ભી પ્રકારકી ઉપેક્ષાકી અપેક્ષા હમ આપસે નહીં રખતે. ઓર આપકેદ્વારા કોઈ ઉપેક્ષા કી ગઈ દેખકર આશ્ચર્ય હો ઈસમેં આશ્ચર્ય નહીં. ક્યોંકિ લેખક લોગ તો સ્વભાવસે હી કુછ અધિક સંવેદનશીલ હોતે હી હૈં. અતઃ કભીકભાર આવેશમેં, આકોશમેં કુછ અવિચારિત ભી લિખ ભેજો તો આશ્ચર્ય નહીં. કભી-કભી નિરાશાકિ

+૧. ગામ=પૂર્વવિશ્વવ્યાપી મ.૨. મર્ત્વો દભચેતા=શુભ્રુદ્ધિવાળો મર્ત્વ ને— "ઉત્તમ કોટીનો અધિકારી યોતાના ઘરમાં તદ્દલિતજ કરતો હોય, તેથી કાંઈ જ્ઞાનપ્રાપ્તિકારીઓએ દરિયામાં પડી જવું! મરી જવું!!" એવી બીકને કારણે પૂર્વવ્યાપીની વાણીને સ્વીકારતો ન હોય.

क्षणांमें भी ओसा हो सकता है. परन्तु पत्रकार वीग अपना दायित्व निभाते हुवे अक्सर अमुद्रणीय अंश छोड देते हैं. परन्तु आपने बिना किसी सूचना या स्वीकृति के मेरा नाम सार्वजनिक घोषणाके रूपमें शास्त्रार्थकेविये छापा डावा (श्याम मनोहरलखे लेखके माध्यमसे) यह अनुचित है. पूज्य श्याममनोहरलखे बडे हैं, विद्यावधिवृद्ध हैं, मैंने हुवे लेखक हैं. वो(मेरेविये) कभी भी, कहीं भी, कुछ भी कल सकते हैं, बिण सकते हैं, (सर्वतन्त्र) स्वतन्त्र हैं और सम्बन्धमें मेरे बडे भाई हैं. बरोंकी भाँते भी बडी होती हैं. हम उनका भुरा-भवा कुछ भी नहीं मानते. परन्तु आप अेक पत्रकार हैं. आपको कमसे कम मुझे सूचित अवश्य करना याखिये था. स्मरण रहे आपकी पत्रिका पञ्चीकृत है, इसमें आप किसिकिविये, कुछ भी, नामोल्लेख-सहित नहीं छापा सकते. ईस विषयमें आपसे कानूनन भी पूछा जा सकता है. क्योंकि अभी जब कि मैं पिछले काही दिनोसे अस्वस्थ हूँ, मुझसे पूछे बिना मेरा नाम सार्वजनिक रूपसे शास्त्रार्थ लेतु छापनेसे पहले आपको मुझे सूचित(कम से कम) अवश्य करना याखिये था. यह बात और है कि (याहे किसी भी रूपमें) श्याममनोहरलखे मेरे बारेमेंजे अनुमानतः बिण डावा है, भगवन्कृपा अेवं बरों(उनकी या उनके भी)के आशीर्वाद तथा शुभातिवाष से सही है. यह मेरा सौभाग्य है. परन्तु बिना स्वीकृतिके किसिकी भी नामके सर्वसामान्यतया शास्त्रार्थ के येलेख-अर्थ प्रकाशित कर देना नरा गैरलिम्बेदाराना सा बगता है. फिरभी हम छोटे है., आप वीग बडे हैं और बरोंकी सेवाकेविये हमें हर समय सन्नद्ध रहना ही याखिये और प्रभुकृपासे हैं भी. वेसे 'न वयं कवयस्तु...' तथापि अब जबकि पू.श्याममनोहरलखे अपनी स्थिति स्वयं ही स्पष्ट कर दी है, शास्त्रार्थका तो सवाल ही नहीं रहता (पहले भी कब था?) क्योंकि श्रीश्याममनोहरलखे शांकरवेदान्त तथा

सर्वशास्त्रों के उत्कृष्ट विद्वान् हैं, इसमें दो राय नहीं 'यह हमें मावुम है (नरतकी लकीकत) वेकिन' सार्वजनिक रूपसे पत्र-पत्रिकाओंके माध्यमसे तू...तू मैं...मैं में में विश्वास नहीं कता.

अब रहा प्रश्न प्रकृत विषयपर विचार-विमर्शका तो यह सही है कि इससे हमारे सैद्धान्तिक मतभेदोंका समाधान हो सकता है! कारण कि प्रस्तुत मतभेदों के पीछे कोई रागद्वेषकी भावना नहीं है. इसीविये पत्र-पत्रिकाओंके माध्यमसे उत्तर-प्रत्युत्तर प्रकाशित करके जनसामान्यमें अकारण कौतुहल जगानेके पक्षमें हम नहीं हैं. तथापि आप बरोंकी यदि यहि यहि ईच्छा हो तो हमें तो आज्ञाका पालन करना ही है.

हमको तुम्हारे ईशकने क्या क्या बना दिया,

जब कुछ न बन सके तो तमाशा बना दिया.

परन्तु इस तू...तू...मैं...मैं में हमारी रुचि नहीं. क्योंकि इसका परिणाम '०' होता है. उल्टा हमारे आचार्य-उपाचार्य व उनकी परम्पराओंके विषयमें आवेशजन्य अनर्गल भाषाके प्रयोगका भतरा रहता है. और अनर्गल (प्र)वापका कार्य ओसा है कि इसमें केवल सादस ही नहीं वरन् मढासादस याखिये. जे हममें नहीं है. क्योंकि हम छोटे हैं. यदि 'तुभ्यतु दुर्जनः' न्यायसे हम किसी(की) तरफ मढासादसिक बन भीजवें तो सज्जन वीग हमारी उपेक्षा ही करेंगे, इसमें संशय नहीं. क्योंकि यही सदाचार है. तथापि बिना स्वीकृति शास्त्रार्थ नामोल्लेख प्रकाशित करनेका जे नुस्खा आपने आज्ञामायां हो, वह याहे कुछ न्यून ही सही...अेक तरीका अवश्य हो सकता है कुछ निंदावने का... पुढाका शुक्र है, हम अपनी शराइतमें डेद हैं, गोया...समजलो कि यह उनकी पुश नसीबी है.

यूँकि के आपके इस प्रयत्नके पीछे कोई दुर्भावना नहीं है अतः मैं इसे अनन्या नहीं लेता.

'परिहासविनल्लिप्तं सपे परमार्थेन न धीयतां वयः'.

—આપકા શુભચિન્તક : ગો. હરિરાય :

(૧) તે મેં વિ.હરિરાયજીને કોઈ શાસ્ત્રાર્થની ચેલેજ આપી હતી કે ન મેં કોઈની સાથે તેઓ શાસ્ત્રાર્થ કરશે, એવી કોઈ ગેરબિન્ધેદારીભરેલી જાહેર ધોષણા કરી હતી. “શદ્ધ કિચિન્લોહં દ્વિપૃથવ મદ્દાયઃ સમભવં” ન્યાયે કોઈને શાસ્ત્રાર્થની અસલા ચળ સતાવી રહી હોય તો, તેથી નાહકમાં મારી કે મારા પણ વડીલોની શુભાશીય પોતાનાઉપર છે, એવી ભ્રમણા રાખીને શાસ્ત્રાર્થમટે સમજા હોવા છતાંય શરકતમાં પોતાના કેદ હોવાની વાત તો, શરકતને કેદખાના માનવાની વૃત્તિ એટલે કે ગુનાખોરીની વાસ્તવિક માનસિકતાનું ઉદાહે ચોક પ્રદર્શન નહિ તો બીજું શું? તે છતાંય જે જવાબ મેં આ પત્રનો આપ્યો હતો તે આમુજબ છે :)

ગો.શ્રીરસિકરાયજી,
નમસ્કાર.

‘નવપ્રકાશ’ માસિકમાં પ્રકટ થતી ‘સેવાનો...પ્રકાર’ લેખમાલામાનાં અમુક વિધાનોની બાબતમાં જોધપુર-જામનગરવાળા મહાકવિ વિ.ગો.શ્રીહરિરાયજીની કવિજનોત્પિત લાગણીપ્રધાનતાને પ્રકટ કરતો પ્રતિભાવ વાંચવા મળ્યો. જેકે આપે પોતાના વતી તેનો ખુલાસો આપ્યો છે, જે મને સર્વથા માન્ય છેજ, છતાંય બે-ચાર વાતો મારે વધુમાં કહેવી છે :—

(૧) વિ.શ્રીહરિરાયજીમુજબ લેખકો સંવેદનશીલ હોવાથી આવેશ આકોશ અને નિરાશા માં ઘણી વખતે અનુચિત લખાણ લખી મોકલાવતા હોય છે.

જે આ વાત, બધા લેખકોના સ્વભાવના સામાન્ય નિયમરૂપે કહેવાણી હોય તો, જેઓ લેખક હોવા ઉપરાંત (‘શાયર’ કે મહા) કવિ પણ હોય; તેમનામટે પણ સાચી બલ્કે વધારે સાચી હોવી જોઈએ. પરંતુ જે મારા જેવા અમુક ચોક્કસ લેખકોનાજ સ્વભાવના વર્ણનરૂપે કહેવાણી હોય તો મારે સ્વીકાર કર્યા વિના છૂટકોજ નથી કે આ એક હડીકત છે. હા, ખરેખર, મારા હૃદયમાં આપણા પુષ્ટિમાર્ગમાં પેસેલા ધંધાકીય ભગતીના ભવાડાના સડાનેમટે

અતિશય આવેશ આકોશ અને નિરાશા ના પણ ભાવો છેજ. જેઓ, પરંતુ, ‘આમા સંડોવાઈ કે સપડાઈ ગયા છે, તેઓનેમટે સહાનુભુતિ-સંવેદનાની લાગણી તો છે; પરંતુ આકોશ આવેશ કે નિરાશા લેશમાત્ર નથી. કેમકે મને લાગે છે કે વિવાદાસ્પદ વિષયના “દરેક પાસાની સરખી વિચારણા કરતાં આજે નહીં તો કાલે, આ વિકૃતિને તેઓ દૂર કરી શકશે. શ્રીગુંસાઈજીએ, કેમકે, બે વાતો અતિશય અગત્યની લખી છે :—

(૧) અસ્મકુલં નિહલ્લંકં યત્ કૃષ્ણેન આત્મસાત્ કૃતમ્.

(૨) ભુવિ ભક્તિપ્રચારિક કૃતે સ્વાવધકૃત્.

મારી આ પ્રથમ નિષ્ઠાને કારણજી હું ધંધાકીય ભગતીના ભવાડાને જેટલી બને તેટલી વહેલી તકે ખતમ થયેલો જોઈ પુનઃ શુદ્ધ-શુદ્ધ પુષ્ટિભક્તિની પ્રતિષ્ઠાના દર્શન કરવા લાલાયિત છું. શ્રીમદાચાર્યચરણ-શ્રીપ્રભુચરણ વિ. પૂર્વાચાર્યોના ગ્રંથોને, પરંતુ, વાંચી-સમજી શકે તેવા વિદ્વાનોજ જે સિદ્ધાંતચરણે “સાર્વજનિકરૂપે પત્ર-પત્રિકાઓમાં કરવામાં આવતી તૂ-તૂ મેં-મેં” અથવા “સજ્જનોદ્વારા ઉપેક્ષણીય મહાસાહસ” તરિકે આલેખતા હોય તો નિરાશાની લાગણી સ્વાભાવિક રીતે મારા હૃદયમાં ઘર કરી બેસે છે.

આ વૈચારીક ભાગેડુપાણું આપણને, કાલે, શ્રીવિશ્વનાથ મંદિરના દ્વારઉપર ચોટાડેલ ‘પત્રાવલમ્બન’ ગ્રંથને પણ ‘સાર્વજનિક તૂ-તૂ મેં-મેં’ તરિકે આલેખવા કદાચ પ્રેરિત ન કરે તો સાડે.

(૨) આં કાંઈ માહું મિથ્યા દેન્પાડંબર નથી પરંતુ એક હડીકત છે કે હું પોતાની બાબતમાં ઉત્કૃષ્ટ કોટીનો વિદ્વાન હોવાનો દાવો કરતો નથી.

જેઓને, પરંતુ, ભગવન્કૃપા કે અન્ય કૃપાને કારણે તેવા વિદ્વાન હોવાનો આત્મવિશ્વાસ છે તેઓમાં જે “આચાર્ય ઉપાચાર્ય અને તેમની પરંપરાની બાબતમાં અનર્ગલ ભાષાના પ્રયોગ” કર્યા વિના શુદ્ધ-શુદ્ધ સિદ્ધાંત કહી કે લખી શકવાની સામર્થ્ય કે આત્મવિશ્વાસ ન હોય તો આપણા

સમ્પ્રદાયનું આથી વધુ દુર્ભાગ્ય બીજું કયું હોઈ શકે ? જે મારા લખાણોમાં આપણા માર્ગના આચાર્યો ઉપાચાર્યો અને તેમની પરંપરાને માટે અનર્ગલ ભાષાનો પ્રયોગ કે પ્રલાપ થઈ રહ્યો હોય તો શુદ્ધ-શુદ્ધ સિદ્ધાંત દોષરહિત ભાષામાં કેવી રીતે કહી-લખી શકાય તેનું ઉદાહરણ સ્થાપિત કરવામાટે શું વેળાવ-જનતા બીજા વિદ્વાન લેખકો, વિષેશતઃ સાહિત્ય ન્યાય વેદાન્ત આદિ શાસ્ત્રોમાં નિષણ્ણાતો, ની અપેક્ષા ન રાખે તો કોની અપેક્ષા રાખે !

(૩) ચિ.શ્રીહરિરાયજીએ લખ્યું છે “પૂ.શ્યામમનોહર-જીએ પોતાની સ્થિતિ પોતે સ્પષ્ટ કરી દીધી છે તેથી શાસ્ત્રાર્થનો તો સવાલજ રહેતો નથી”. આ તો હકીકત છેજ, કેમકે પદ્દર્શન પૈકી કોઈ પણ શાસ્ત્રમાં શાસ્ત્રાર્થ કરવા મને મૌખિક સંદેશાઓ અને નનામા પત્રો મોકલવામાં આવે છે. તેથી મને મારા ‘વિદ્યાધ્યયન’ કહ્યો કે ‘પાંડિત્ય’ કહ્યો કે ‘જ્ઞાન’ કહ્યોનો ઑરિટેડ ઍકાઉન્ટ આપવો પડ્યો. તેમાં નથી કોઈ જાતનું મિથ્યા દૈન્ય કે નથી કોઈ જાતનો મિથ્યા દર્પ. તે લખી જણાવવાનો સ્પષ્ટ હેતુ પણ એકજ કે મારા નગણ્ય પાંડિત્ય સાથે પ્રતિસ્પર્ધા કરવામાં કોઈનો કિમતી સમય વેરફાઈ ન જાય. કેમકે જ્યારે મનેજ મારા પાંડિત્યમાં વિશ્વાસ ન હોય અને હું તેવો દાવો પણ જે કરતો ન હોવું તો શામાટે મને કેંદ્રમાં રાખીને કોઈ પણ ચર્ચા કે વિચારણા થંવી જોઈએ ? હું આ ચર્ચા વિચારણા વિવાદ કે કલહ જે કાંઈ કરી રહ્યો છું તે કોઈને મારા પ્રતિસ્પર્ધી ગણીને નહીં(કે જ્યેથી મારી ભીતર આવેશ આકોશ કે નિરાશા નો સવાલ ઊભો થાય). ફક્ત અંથોક્ત સિદ્ધાંતો શું છે અને ચાલુ અપસિદ્ધાંતો શું છે, તે બેજ વાતોને લક્ષ્યમાં રાખીને વિચારણા કરવા માગું છું.

પદ્દર્શનના પાંડિત્યની બાબતમાં જોમ મને મારી વિદ્વતામાં પૂર્ણ વિશ્વાસ નથી, તેમ તેથી વિપરીત શ્રીમહાપ્રભુના અંથોક્ત સિદ્ધાંતોની બાબતમાં સમ્પૂર્ણ અને સમ્પૂર્ણથી

વેશમાત્ર ઓછી નહિ, તેવો આત્મવિશ્વાસ છે કે હું કોઈ પણ જાતની ખોટી રજૂઆત નથી કરી રહ્યો. તે છતાંય કોઈ સાહિત્ય ન્યાય વેદાન્તાદિ દર્શનોના વિદ્વાનો મને મારી ભૂલ સમજાવે તો તેને સુધારવાની સમ્પૂર્ણ માનસિકતા સાથે હું ચેલેન્જ આપી રહ્યો છું કે કોઈ પુરવાર કરી આપે કે મેં સિદ્ધાંતની વ્યાખ્યા કઈ રીતે ખોટી કરી છે !

(૪) ચિ.શ્રીહરિરાયજી વતી મેં કોઈ શાસ્ત્રાર્થની ચેલેન્જ આપવાની ગેરનિયમેદાર કાર્યવાહી કરી નથી. મારો તેવો આશય કે તેવી ભાષા પણ નથીજ, ગુજરાતી ભાષાનું સામાન્ય જ્ઞાન ધરાવનારને પણ આ તો સમજ્યામાં આવી શકે તેવી સ્પષ્ટ વાત છે. મેં તો ફક્ત મારી અસમર્થતા અને ચિ.હરિરાયજી વિગેરે બાળકોની પ્રથંસા એટલે કે સમર્થ વૈદુષ્યનો ઉદ્દેષ્ય કરીને એ લખી જણાવ્યું કે જોને શાસ્ત્રાર્થ કરવાની ખૂબ ચળ હોય તે આવા સમર્થ વિદ્વાનો સાથે બાથ બિટીને પોતાની ચળ મટારી શકે છે. આમાં આવેશ આકોશ નિરાશા કે નિંદા જેવી કોઈ વાત મને તો લાગતી નથી. તે છતાંય “જહાં ન પહોંચે રવિ તહાં પહોંચે કવિ”ને મારું લાગ્યું હોય તો હું જ્ઞમાપ્રાર્થી છું.

અલબત્ત ચિ.શ્રીહરિરાયજીના પત્રઉપરથી મારા લખાણમાં રહેલી એક ત્રુટી મને સ્પષ્ટપણે સમજ્યામાં આવી છે. મેં મારી ધારણામુજબ ચિ.શ્રીહરિરાયજીને સાહિત્ય-વ્યાકરણના વિદ્વાન તરીકે વર્ણવ્યા હતા; પરંતુ હવે તેમની પોતાની કલમથી તેઓએ પોતે સાહિત્ય-ન્યાય-વેદાંતના ફક્ત વિદ્વાનજ નહિ પરંતુ (બૂલનો ન હોવું તો) “પ્રતિવાદિ-વારણ-પ્રકટાટોપ-વિપાટનજ્ઞમ” પણ છે, તેમ કહેવા માગે છે. આ હકીકતનું જોમ મને પહેલા જ્ઞાન નહોતું, તેમજ આ ખુલાસા મેળવ્યા પછી આની બાબતમાં મને કોઈ વિપ્રતિપતિ કે સ્પર્ધા પણ નથીજ. ચિ.હરિરાયજીમાં રહેલ “પ્રતિવાદિ-વારણ-પ્રકટાટોપ-વિપાટનજ્ઞમતા” ની

સાથો-સાથ તેમને આયુ આરોગ્ય સુખ સૌમનસ્ય તેમજ સ્વસમપ્રદાયની સર્વવિધ સેવા કરવાનો ચિરસામર્થ્ય પુષ્ટિપ્રભુ પ્રદાન કરે!

કોઈપણ સંજોગમાંજ હકિકત મારા ધ્યાન બાહેર રહી ગઈ, તેને કારણે વિ.હરિરાયજીને આત્મગુણાનુવાદ કરવાનો પરિશ્રમ લેવો પડ્યો, તે તકલીફ મારા કારણે પડેલી હોવાથી, જાહેરમાં હું ક્ષમાયાચના આ પત્રદ્વારા કરી રહ્યો છું.

જે વિ.શ્રીહરિરાયજીએ સીધો પત્ર મને લખ્યો હોત તો આ ક્ષમાયાચના-પત્ર હું ત્યાં મોકલવાત; પરન્તુ કેમકે તેમનો પત્ર આપે જાહેરમાં છપાવ્યો છે, તેથી આ ક્ષમાયાચનાને આપની પત્રિકામાં પ્રકાશિત કરશો તો આભારી બનીશ. અન્યથા મારા વંતી એમને મોકલવાની તંદસ્તી લેશો તોય પુષ્કળ આભારી બનીશ...

લી.

ગો.સ્થા.મ.

તા. ક.

આ 'પરિહાસવિભાવિત' નહીં પરન્તુ 'પરિભાવવિભાવિત' લંખણ છે.

(આના પછી તો જાહેર સભાઓમાં તેમજ મૌખિક રૂપે અવાર-નવાર સંદેશાઓ મને મળતા રહ્યા કે વિ. હરિરાયજી(અમનેગર), શ્રીવ્રજભણજી(મ-પુરા), શ્રીવલ્લભરાયજી(સુરત) અને શ્રીકલાગુણરાયજી(કંઈર) આ સહુ મળીને શુભાર્થ કરીને પ્રચલિત સેવાપ્રકારની સિદ્ધાંતાભિમતતા સિદ્ધ કરવા તૈયાર છે. સ્વમાર્ગે સિદ્ધાંતો કરતા વકાલતના અધ્યયનમાંજ સમય વેચીને તે શાલી નહિ એટલે માહારાજિયતમાં જેઓને પાછી પાની કરવી પડી એવા, મારા પિતરાઈ ભાઈ વ્રજવીશજીને આગળ કરીને યદા-તદા નાશિકનાં સિંહસ્થના આયોજનમાં વકતવ્યો અપાવવામાં આવ્યા. ત્યારે તેને સહર્ષ સ્વીકારીને હું ચર્ચાસભાના સ્વજન-દિવસની ઘોષણા કરવા જતો હતો, ત્યારે આ વિવાદનો મુજેળખરેલો કામગીરી નિવેદો લાવવા કેટલાક નવયુવક ગોસ્વામિઓએ પોતે આપોજક બની અને મધ્યસ્થતા કરવાની ઉન્નયુક્તા દેખાવી. તેમાં મને કોઈ વાંધો નહોતો; છતાંય તેઓથી જે-જે શરતો

મને જણાવવામાં આવી તેમને અનુસરવામાટે મેં મારી સૈદ્ધાંતિક સમજની આધારભૂત વ્યનાવલી તૈયાર કરી બધાને મોકલવાની કે જેથી મતભેદ ધરાવનાર કે નિખાલસ ચર્ચા કરી નિવેદો લાવવા માંગતી કોઈ પણ વ્યક્તિને ચર્ચારિપદ મુકાબોનો એટલે કે, એજેંડાનો બરાબર ખ્યાલ આવી શકે. અને તે પછી વિચારણાથી તે વ્યનાવલીનો ભાવાનુવાદ તૈયાર કરીને પણ અંગાઉથી મોકલવાની દીધો, એ શરત સાથે કે સિદ્ધાંતચર્ચાસભામાં મતભેદ ધરાવનારે પોતાનો ભાવાનુવાદ રજૂ કરવો પડશે. તેમાં ભવાદો એવો થયો કે કેટલાક ગો. બાળકોએ તો કહ્યું આવી સભામાં સંમિલિત થવું આત્માપમાન છે. બીજા જે મતભેદ રાખનાર માંડ-માંડ આવ્યા તે પણ પોતાનો ભાવાનુવાદ લાવી શકાજ નહીં. કોઈકને મલેરિયા તો કોઈકને જ્વર તો કોઈકને માથાનો દુખાવો થઈ ગયો. છેવટે ઉપપતિઓના આગળ-પાછળ લગાડેલ સંપુદોસહિત વિસ્તૃત અનુવાદ, તે પણ કાગળઉપર નહીં બલકે પોતાના દીમાગમાંજ ગોઠવી(!!)ને લાવનાર વિ.હરિરાયજી, જેઓ પરિપત્રો અને પ્રારંભિક વકતવ્યો માં ઓલંદરી આપવામાં આવેલ ખુલાસાઓ, અંગેલ રેકૉર્ડની માફક, માંગી-માંગીને ચર્ચાસભાનો સમય વેચવા માંગતો હતા, તેમને આમ કરતો રોકવામાટે ભાવાનુવાદ વિનાજ, છૂટ આપવામાં આવી કે મારા ભાવાનુવાદમાં તેઓ નુટી દેખાડે. આ છૂટ જેકે આપવી નહોતી જેઈતી છતાંય આપવામાં આવી. તેમાં કરેલા ભવાદાની વિગતો 'વિસ્તૃત-વિવરણ'માં વાંચી લેવી. અને કોઈ પણ ચર્ચામાં પોત-પોતના પક્ષોની સ્પષ્ટ રજુઆતની પ્રાથમિક આવશ્યકતા તો હોયજ છે તેને લક્ષમાં રાખીને "જે હરિરાયજી પક્ષગ્રહણ નહિ કરે તો આગળ ચર્ચા હું નહીં કરું" તેવા મક્કમ નિર્ધારવાળી ઘોષણા કરવી પડી. એટલે વિ. હરિરાયજીને, પક્ષગ્રહણમાં, પોતાને અનભિગ્રેત કબુલાતો કમને કરવી પડી! જેકે પૂર્વજણાવેલ નિયમાવલીના નિયમ ૯-૧૦ મુજબ તે અનિવાર્ય હાજુજ છતાંય પક્ષગ્રહણને પોતાનાઉપર બલાકાર કરવામાં આવી રહ્યો છે એવો વલોપાત કરીને છેવટે પક્ષગ્રહણ કરવું પડ્યું. તેથી ઉઘાડા પટેલ ધબકાને કારણે વિ.હરિરાયજીને અને ચર્ચા સ્વગિત કરાવી પડી. પછી તો હાથો જુગારી બમાણો રમેની મનોવૃત્તિ દાખવતાં સભામાં પોતે કરેલી રજુઆતમાટે 'પુ.સિ.સં.શિ.'પદવી પૂ.પા.ગો.તિ.મહારાજશ્રી અને પૂ.પા.શ્રીવ્રજસ્વન્તલાલજી મહારાજશ્રી પાસેથી લઈ લીધી! નવયુવક ગો. બાળકોના સંવાદસ્થાપકમંડળે આપતિ પ્રસ્તુત કરતા, મારે ઘરે મંડળના સદસ્યો અને અમારાં બન્નેની સહીઓ સાથે ખુલાસાપત્ર પણ મને આપી દીધો. આમ જેમ-તેમ જન છોડાવતી સૌરાષ્ટ્રમાં પાછા માન મેળવવાની સંમાનસભાઓ ગોઠવવા મંજા તેનો અહેવાલ :)

સંદેશ : રાજકોટ તા.૧૯-૨-૯૨ જાનનગર : વ્રજભૂષણલાલજી મહારાજના
૭૩માં પ્રાગય દિનની જન્મ ઉજવણી:—

...ઉપલક્ષ્યમાં યોજાવેલ શ્રીભાગવત સુધારસ સત્રનાં
અધ્યક્ષસ્થાને શ્રી...મહારાજ બિરાજનાં હતા. આ સત્રનો
વૈષ્ણવોએ બહોળી સંખ્યામાં ભાગ લીધો હતો. મુંબઈમાં
ધર્મચાર્યોની સભામાં થયેલ શાસ્ત્રાર્થ પ્રસંગે જાનનગર મોટી
હુવેલીનાં શ્રીહરિરાયજી મહારાજને શ્રીટીકાપતશ્રી (નાથદ્વારા)
તથા શ્રીવ્રજસ્વલવાલજી મહારાજ (સુરતવાળા) તરફથી
“પુષ્ટિસિદ્ધાંત સંરક્ષણ શિરોમણી” ની ઉપાધી અપાવેલ
તેનાં અનુસંધાને પ્રાકટ્ય મહોત્સવ પ્રસંગે જાનનગર વૈષ્ણવ
સમાજ તરફથી કૃષ્ણશંકર શાસ્ત્રીજીનાં હસ્તે સન્માનપત્ર
અર્પણ કરાવેલ હતું. આ પ્રસંગે શ્રીવટ્ટલનાથજી મહારાજ,
આણદાબાવા આશ્રમનાં મહંત શ્રીદેવીદાસજી તેમજ મોટી
સંખ્યામાં વૈષ્ણવ ભક્તો ઉપસ્થિત રહ્યા હતાં.

(સંદેશ : રાજકોટ-૧૯-૨-૯૨ થી સાભાર).

(તેથી મારે ન છુટકે ઉપર જણાવેલ પત્ર પ્રકાશિત કરાવવો પડ્યો.)

ફૂલછાબ (રાજકોટ) તો.૨૧-૩-૯૨

“પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવો જ્વેજ”

(પુષ્ટિસિદ્ધાંતસંરક્ષણશિરોમણિ: એક હકીકત)

શ્રીમદનમોહનપ્રભુવિજયેતા

તા.૧૦,૧૧,૧૨ અને ૧૩ જાન્યુઆરી ૯૨ને વિશ્વકર્મા
બાગ પાર્લા, મુંબઈમાં ગોઠવવામાં આવેલ પુષ્ટિસિદ્ધાંતચર્ચાસિ-
ભામાં સિદ્ધાંતચર્ચામાં અમો બંનેજણાઓએ ભાગ લીધો.
આ સભા ઠરાવેલ સમયની બીતર પૂરી થઈ શકી નહિ.
“સિદ્ધાંત વચનાવલી”માં રાખવામાં આવેલ તેર વિષયો
૧,૨,૩,૪,૫,૬,૭,૧૧ અને ૧૩માં મથાળાવાળા
વચનોઉપરજ ચર્ચા થઈ શકી હતી. આ વચનો જે સંશયો
ઊભા થાય છે તેમાં પૂર્વપક્ષ કે ઉત્તરપક્ષ ને સામે લાવવા
રજૂ કરવામાં આવ્યા હતાં. તેમાં પોત-પોતાના પક્ષોની
રજૂઆતજ ફક્ત થઈ શકી હતી, સિવાય કે બીજા વિષયની
ચર્ચા. આ બીજા વિષયની ચર્ચા થોડીક આગળ વધીને

પોત-પોતાની દલીલો આપવા સુધી પહોંચી હતી. છતાંય
કોઈ પણ વિષયની ચર્ચા નિષ્ફળ સુધી તો પહોંચીજ
ન હતી. તેવી સ્થિતિમાં સમાદરણીય ગો.તિ.શ્રીગોવિંદલાલજી
અને સમાદરણીય ગો.શ્રીવ્રજસ્વલવાલજી દ્વારા આપવામાં
આવેલ અભિનંદન કોઈ પણ નિર્ણય બાબત પ્રમાણ તરીકે
ગણી શકાતું નથી. તો પણ જ્યાં સુધી લાગતા-વળગતા
કોઈ પણ મહાનુભાવદ્વારા આ અભિનંદનપત્રને જનતામાં
પ્રકાશિત નહિ કરવામાં આવે ત્યાં સુધી આ હકીકતને
અમો ગુપ્ત રાખીશું, પણ જે કોઈ પણ રીતે આને
જાહેર કરવામાં આવે તો પોત પોતાના અભિપ્રેત અર્થઘટન
સાથે આને જાહેર કરી દેવા અમો બંને સ્વતંત્ર રહીશું.

આથી અભિનંદન મેળવનાર ગો.શ્રીહરિરાયજીએ પોતે
અભિનંદનની પ્રમાણિક ઝેરોક્ષ પ્રત ગો.શ્રીશ્યામમનોહરજીને
આપી છે.

આ બાબતમાં અમો બંને પોત પોતાની સહમતિ આ
થકી આપી રહ્યા છીએ.

ગો.શ્યામમનોહર

ગો. હરિરાયજી

૧૫ જાન્યુઆરી ૯૨

૧૫-૧-૯૨

ગો.નીરજકુમાર, ગો. યોગેશ, ગો.શરદ, ગો.પંકજ, ગો.વ્રજેન્દ્ર,
ગો.ભૂષણ

(હિન્દીમાં લખેલ પત્રનો ગુજરાતીમાં તજુમી)

પ્રકાશક : ગો.શ્યામમનોહર

સૌજન્ય : ડી.વરિન્દ્રકુમાર એન્ડ કું.

(ફૂલછાબ : તા.૨-૩-૯૨ થી સાભાર)

(આમ ‘પુ.સિ.સં.શિ.’પદવીના સોરાષ્ટ્રમાં વગાડવામાં આવતા પોક્કળ
નગાડાઓની પોલંપોલ ઉધારી પડી જતા જે નિવેદન બહાર પાડવામાં
આવ્યું તે આમુલ્ય છે.)

સમસ્ત પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવોનોજ

—: જહેર નિવેદન:—

આથી સમસ્ત પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવોને સૂચિત કરવામાં
આવે છે કે આજની સામાજિક તથા કાષ્ટકાકીય વિષય

પરિસ્થિતિથી ભયભીત બની જ્યારે સિદ્ધાંતનિષ્ઠાના નામે શ્રીમહાપ્રભુજીના સિદ્ધાંતવચનોનું સ્વાર્થસિદ્ધિમાટે ખોટું અર્થઘટન કરવાની પ્રવૃત્તિ તીવ્ર બની છે ત્યારે સાચો અર્થ વૈષ્ણવ સમાજ સમજે તેવા શુભ હેતુથી મુંબઈના બાર યુવા ગૌસ્વામી બાળકીએ તાજેતરમાં “સંવાદ સ્થાપક મંડળ”ના નામે વિશ્વકર્મભાગ મુંબઈમાં તા. ૧૦, ૧૧, ૧૨, - ૧૩ જાન્યુઆરી ૮૨ના ચાર દિવસ સુધી પુષ્ટિસિદ્ધાંત-ચર્યસિભાનું જાહેર આયોજન કર્યું હતું. આ ચર્યસિભામાં પૂ. પા. ગો. શ્રીશ્યામ મનોહરજી (કિશનગઢ-મુંબઈ) સાથે ગો. હરિરાયજી જામનગરની એટલે કે મારી વિસ્તૃત ચર્યા યવા પામી હતી. આ ચર્યાની સાચી હકીકત વૈષ્ણવો સુધી પહોંચે તેવા શુભ હેતુથીજ સંવાદ સ્થાપક મંડળદ્વારા આ સભાની ઓરિયો-વીરિયો રેકોર્ડિંગ કરવામાં આવેલ છે. જોકે એ રેકોર્ડિંગ હજી સુધી મને ખુદને પણ આપવામાં આવી નથી. તે કારણ શંકા ઉપજવે છે. છતાં જ્યાં સુધી મિનિટે-મિનિટની આ રેકોર્ડિંગ સેંસર થયા વગર તથા મારી સહમતિસહિત પ્રકાશિત ન થાય ત્યાં સુધી આ સભામાં વ્યક્ત થયેલ મારા મંતવ્ય વિશે કોઈ પણ મહાનુભાવ, મંડળ, અગર તો પોતે સંવાદ સ્થાપક મંડળ પણ કોઈ પણ જાતની પત્રિકા, રિપોર્ટ, અથવા તો મંતવ્ય પ્રકાશિત કરે તો તે મારી દષ્ટિએ પ્રામાણિક નથીજ. એટલામાટે સમસ્ત પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવોએ આ ચર્યસિભાની હકીકત જાણવી હોય તો તેની ઓરિયો-વીરિયો રેકોર્ડિંગ (જે સેંસર ન થઈ હોય તો) એકમાત્ર સાચો ઉપાય છે. દરમ્યાન જે રેકોર્ડિંગ (સેંસર થયા વગર) સંવાદ સ્થાપક મંડળદ્વારા મને પ્રાપ્ત થયે તો હું અતિશીઘ્ર વૈષ્ણવ સમાજમાટે તે પ્રસારિત કરીશ. જેથી સમાજમાં ખોટી ભ્રમણા ફેલાવાતી અટકાય અને લોકો સાચી હકીકત જાણે.

નોંધ: આ શાસ્ત્રચર્યામાં પૂ. શ્યામમનોહરજીથી હું પરાજિત થયો છું સહમત થયો છું કે અસહમત થયો છું જે થયો છું તે આ વીરિયો ક્લિપ્ત દ્વારા (જે સેંસર ન થઈ

હોય તો) શીઘ્રાતિશીઘ્ર લોકો નજરો-નજર નિહાળે, જાણે અને માણે એવી શુભકામના સાથે.

લેખિત અભિપ્રાય

ગો. હરિરાયજી મહારાજ

આવકાર્પ છે.

મોટી હવેલી, શ્રીવલ્લભચાર્ય માર્ગ,

જામનગર-૩૬૧૦૦૧

તા. ૧૪-૪-૮૨

સૌજન્ય: અતુલ તત્ત્વા તથા સહયોગી વૈષ્ણવો વિલેપાર્લે(મુંબઈ)
(મુંબઈ સમાચાર: ૧૯-૪-૮૨ થી સાભાર)

(આવી કુટિલ ભાષાવાળી જાહેરાતના અનુસંધાનમાં સંવાદ સ્થાપક મંડળે જે જવાબી જાહેરાત છાપી તે આમુજબ હતી.)

જયહિંદ તા. ૯-૫-૮૨

સમસ્ત પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવો જોગ

‘જાહેર નિવેદન’

પુષ્ટિમાર્ગનાં કેટલાક સિદ્ધાંતોનાં સાચા સ્વરૂપના વિષયમાં પાછલા યોગ વખતથી વિવાદ ચાલી રહ્યો છે. આ વિવાદ દૂર થાય અને અનુયાયીઓને સાચો માર્ગ દેખાય એવા સદ્હેતુથી મુંબઈમાં અમો કેટલાક યુવા આચાર્યવંશજોએ તા. ૧૦થી ૧૩ જાન્યુઆરી દરમ્યાન એક ચર્યસિભાનું આયોજન કરેલ. ચર્યસિભામાં મુખ્ય ચર્યા ગો. શ્રીશ્યામમનોહરજી (કિશનગઢ-પાલા) તેમજ ગો. શ્રીહરિરાયજી (જામનગર) વચ્ચે થઈ પરન્તુ વિચાર્ય વિષયોની જટીલતાને કારણે સમય ઓછો પડતા ચર્યા અધૂરીજ છૂટી ગઈ. અધૂરી ચર્યાને ફરી એક બીજી ચર્યસિભામાં પૂર્ણ કરવાના સંકલ્પ સાથે સભા સમાપ્ત થઈ હતી.

ચર્યા અધૂરીજ છે; એવી અમારી ધોષણા હોવા છતાં, સમ્પ્રદાયના પદવૃદ્ધ પ્રધાન પીઠાધીશ તિલકાયત ગો. શ્રીગોવિંદલાલજી (નાથદ્વારા-મુંબઈ) તેમજ વિદ્યાવયોવૃદ્ધ ગો. શ્રીવ્રજન્નલાલજી મહારાજ (સુરત), કે જેઓ સિદ્ધાંતનિર્ણયની સભામાં જાણવાર પણ ઉપસ્થિત થયા ન હતા (મુંબઈમાંજ હોવા છતાં) કે ન તો તેઓ ને

સભાની રેકોર્ડિંગ કેસેટો આપવામાં આવી હતી, તેમણે ગો.શ્રીહરિરાયજીને તા.૧૫-૧-૮૨ ના રોજ શુભાભિનંદન પત્ર આપ્યું. આ શુભાભિનંદન પત્ર તેઓએ અમારાદ્વારા આયોજિત ચર્ચાસભામાં શ્રીહરિરાયજીએ તથાકથિત વિહિત સિદ્ધાંતપક્ષનું પ્રતિષ્ઠાપન કર્યું તે સંદર્ભમાં આપેલ. પરંતુ હકીકતમાં તો ચર્ચા અધૂરી રહી હોવાથી તેઓએ આપેલ શુભાભિનંદન પત્ર કુટીલતાપૂર્ણ તેમજ અનેતિકતા ભર્યું હોવાથી અપ્રમાણિકજન કહેવાય, આ હકીકતને ધ્યાનમાં લઈને અમારા અનુરોધથી એક સ્પષ્ટીકરણ લખવામાં આવ્યું કે જેમાં લખવામાં આવેલ કે “કોઈપણ પ્રકારના નિષ્કર્ષ સુધી ચર્ચા પહોંચી ન હતી, તે સ્થિતિમાં સમાદરણીય ગો.તિ.શ્રીગોવિંદલાલજી તથા સમાદરણીય ગો.શ્રીવ્રજસ્વલાલજી મહારાજ દ્વારા આપવામાં આવેલ શુભાભિનંદન કોઈ પણ બાબતે નિર્ણાયકતાનો પ્રમાણ બની નથી શકતું” (ગુજરાતી અનુવાદ). આ સ્પષ્ટીકરણનો સમર્થનમાં, જેમને ઉપરોક્ત શુભાભિનંદન આપવામાં આવેલ તેવા, શ્રીહરિરાયજીએ પોતાના હસ્તાક્ષર કરેલ (આ મૂળ સ્પષ્ટીકરણ છાપાઓમાં હિંદીમાં પ્રકાશિત થઈજ ગયું છે). તે સિવાય ગો.શ્રીશ્યામમનોહરજી તેમજ ચર્ચાસભાના આયોજકોમાંના ઉપસ્થિત છ સભ્યોએ પણ સાક્ષી તરીકે પોતાના હસ્તાક્ષરો કરેલ. આ સ્પષ્ટીકરણ, ચર્ચા અધૂરી રહેવાને કારણે કોઈની પણ હાર કે જીતની કલ્પના નિરાધાર સાબિત થાય છે. સત્ય આ હોવા છતાં પાછળથી અનેક જાહેર કાર્યક્રમો તથા છાપાના માધ્યમથી એકની હાર ને બીજાની જીતના ગર્ભિત સંકેતો, પ્રમાણપત્રના આદાન-પ્રદાન માર્ફત થઈ રહ્યા છે.

આ ચર્ચાસભાના ચારેય દિવસની કાર્યવાહીનું ઓડિઓ-વીડિઓ રેકોર્ડિંગ કરવામાં આવેલ છે. તેમજ તે કેસેટો જાહેર જનતાને સુલભ કરાવવાની બાહેધરી પણ અમે આપેલ; પરંતુ કુટીલ-ધડયંત્રોને જીતા આ કેસેટોનો કોઈ દુરપયોગ કરશે એવા ભયથી જ્યાં સુધી કેસેટોના આધારે ચર્ચા સભાનું શબ્દશઃ વિસ્તૃત વિવરણ પ્રકાશિત

ન થઈ જાય ત્યાં સુધી કોઈને પણ કેસેટો આપવામાં નહિ આવે એવી સૂચના વ્યક્તિગતરૂપમાં આપવામાં આવેલ. આ હકીકતથી વાકેફ હોવા છતાંય અમારી પ્રમાણિકતાપર સંદેહ કરીને ગો. શ્રીહરિરાયજી(જમનનગર)એ અમારી સાથે કોઈ પણ જાતના ઓફિશિયલ સંપર્ક કર્યા વિના સિધાજ છાપાઓમાં નિવેદનો બહાર પાડ્યા જેમાં અમારાપર કેસેટોને સેંસર (કાપકૂપ) કરવાના આક્ષેપો કરવામાં આવ્યા, સાડા ત્રણસો પાનાના સાહિત્યને પ્રકાશિત કરવામાં લાગતી મહેનત તેમજ સમયનો વિચાર કર્યા વિના. હકીકત જાણવા છતાં અમારાપર અસંબંધ તેમજ હલકા આક્ષેપો જાહેરમાં કર્યા એટલુંજ નહિ પરંતુ જાહેર સભામાં પ્રવચનોદ્વારા પણ સત્યથી અજાણ એવી જનતાને અમારા વિરુદ્ધ ખોટી રીતે ભડકાવી રહ્યા છે. ધર્મચાર્યને આજ્ઞાજનતાં આવા કૃત્યોથી માર્ગના તેમજ અમારા સન્માનને ભારે ધક્કો પહોંચ્યો છે. આથી અમે ઓડિઓ-વીડિઓ કેસેટો ન આપવાનો નિર્ણય કર્યો છે. તેના સ્થાને ચર્ચાસભાનું શબ્દશઃ વિસ્તૃતવિવરણ સર્વજનસુલભ નિઃશુલ્ક કરાવી રહ્યા છીએ. જેમને અમારી પ્રમાણિકતાપર સંદેહ હોય તેઓ ચર્ચાસભાના “વિસ્તૃત વિવરણમાં” ક્યા સ્થળે કાપ-કૂપ છે તે સાબિત કરી બતાવે નહિ તો હવનમાં હાડકા નાખવાનું બંધ કરે. સાથોસાથ અમે ચર્ચાસભાના આયોજકો તિલકાયત ગો.શ્રીગોવિંદલાલજી મહારાજ તેમજ શ્રીવ્રજસ્વલાલજી મહારાજ પાસેથી ગો.શ્રીહરિરાયજી ને આપેલ શુભાભિનંદન ના વિષયમાં જાહેર સ્પષ્ટીકરણની માંગણી તેમની તે નૈતિક ફરજની રૂઢે કરી રહ્યા છીએ.

સંવાદસ્થાપક મંડળ

ગો.શરદ,

શાઉન્ડ ફ્લોર, ન્યુ મનુ મવન,

ભગતસિંહ રોડ,

વિલે પાર્લે (પશ્ચિમ)

મુંબઈ ૫૯.

(તેનો જવાબ હરિરાયજીએ આમુલબ આપ્યો :)
તા.૧૬-૫-૯૨

“સમસ્ત પુષ્ટિમાર્ગિય વૈષ્ણવો જોગ”
એક ખુંવાસો

તા. ૭-૫-૯૨ના સીરાઈ ભૂમિમાં સંવાદ સ્થાપક મંડળ મુંબઈદ્વારા પ્રકાશિત કરવામાં આવેલ જાહેર નિવેદનમાં મારાઉપર કરવામાં આવેલ દરેક ખોટા આક્ષેપોનો હું રદિયો આપું છું.

(૧) ચચસિભા મુંબઈમાં નિર્ણય થયો છે અને હું જીત્યો છું એવી કોઈ પણ જાહેરાત આજ સુધી મે કરીજ નથી. મેં માત્ર એટલુંજ કહ્યું છે કે આ ચચસિભામાં જે કોઈ પણ થયું છે તે બધુંજ ઓડિયો-વીડિયો કેસેટમાં રેકોર્ડ છે. અને કેસેટ સં.સ્થા.મંડળના કબજામાં છે. ત્રણ-ત્રણ મહિના થયા છતાં હજુ સુધી મને પણ કેસેટ આપવામાં આવી નથી, એટલે સહજ શંકા ઉદ્ભવે છતાં મને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ છે કે હજુ સુધી કેસેટ સેન્સર નજ થઈ હોય અને અકબંધ હશે એટલે સેન્સર થયાનો આક્ષેપ મેં સં.સ્થા.મંડળઉપર કરેલ છે તે વાત તદ્દન ખોટી છે.

(૨) સં.સ્થા.મંડળ લખે છે કે હું જાહેર સભામાં પ્રવચનોદ્વારા સત્યથી અજાણ એવી જનતાને ભડકાવી રહ્યો છું, તે વાત તદ્દન ખોટી છે. છતાં સં.સ્થા.મંડળને આવી શંકા હોય તો કેસેટ શામાટે બહાર નથી પાડતા? જોથી કરીને સત્યથી અજાણ જનતા સત્ય જાણે અને મારી જનતાને ભડકાવવાની કહેવાતી પ્રવૃત્તિ બંધ થાય.

(૩) મેં જાહેર નિવેદનદ્વારા ઓડિયો-વીડિયો કેસેટની જનતાને જાણ કરી અને કેસેટ જ્યાં સુધી પ્રકાશિત ન થાય ત્યાં સુધી આ સભામાં વ્યક્ત થયેલ મારા મંતવ્ય વિષે કોઈ પણ કોઈ કહે તે પ્રમાણિત નથી માત્ર એવું જાહેર કરી, પરોક્ષ રીતે કેસેટની માંગણી કરી, એમાં

ધમચિાચિને આણછાજતું કયું કૃત્યુ કયું અને માર્ગના તથા સં.સ્થા.મંડળના સન્માનને કયો ભારે ધકો પહોંચ્યો તે સમજતું નથી; છતાં જે તેઓ ને એવું લાગતું હોય તો કેસેટ બહાર ન પાડવાથી ઉલટાની ભમાણાં વધશે.

(૪) ચચસિભાના નિયમોનુસાર લેખિત અથવા મૌખિક રીતે સ્વમત પ્રસ્તુત કરવાનું હતું. મેં મૌખિક રીતે મારો પક્ષ પ્રસ્તુત કરેલ છે એટલે ઓડિયો-વીડિયો કેસેટ પ્રાપ્ત કરવી તે મારો કાયદેસરનો હક્ક છે.

એટલે મેં સાત કોરી વીડિયો કેસેટ સં.સ્થા.મંડળને આપી છે. હવે જ્યારે સં.સ્થા.મંડળે આ કેસેટ બહાર ન પાડવાનો નિર્ણય કરેલ છે ત્યારે મને મારી કોરી કેસેટ પાછી તો મળશે ને?

(૫) સં.સ્થા.મંડળે પ્રકાશિત કરેલ ચચસિભાના વિવરણમાં કયા સ્થળે કાપકૂપ છે કે તે સાબિત કરવાનો પડકાર કરેલ છે, તો જરા સામાન્ય બુદ્ધિથી વિચારી શકાય કે જ્યાં સુધિ અથથી ઈતિસુધીની કેસેટ બાહર ન પડે ત્યાં સુધી કાપકૂપની શી ખબર પડે? એટલે હું સામો પડકાર કરું છું કે જે તમે સાંચા છો તો કેસેટ સિ(સાં)ગ્રહ લોકો સમક્ષ રજૂ કરો. જનતાજનતાઈન પોતેજ નિર્ણય કરશે કે આમાં કયા હવનમાં કયાં હાડકાં નાખ્યા, તે સં.સ્થા.મંડળ મને સમજાવે મારી રેકોર્ડિંગ કેસેટ મને આપવાનું સં.સ્થા.મંડળનું મને વચન છે; અને તેની નૈતિક ફરજ પણ છે અને મે મારી કેસેટોની માંગણી કરી છે તેમાં મેં કયો અપરાધ કર્યો?

(૬) મારી જાણ પ્રમાણે પૂ.તિલકાપત શ્રીગોવિંદલાલજી મહારાજ અસ્વસ્થતાને કારણે પોતાના ઘરથી બહાર પધારતાજ નથી અને વિદ્યાવયોવૃદ્ધ શ્રીવ્રજન્નલાલજી મહારાજ પોતે અસ્વસ્થ હોવા છતાં આ સભામાં ઉપસ્થિત થવામાં મને પ્રવેશ પદ્યા હતા પણ પૂ.શ્રીશ્યામ મનોહરજી (કિશનગઢ)ના કોઈ દુરાગ્રહને વશીભૂત થઈ સં.સ્થા.મંડળે તેમને સભામાં પ્રવેશ

આપેલ નહીં. તેઓશ્રી બે કલાક સુધી સભાસ્થળની બહાર મોટરમાં બિરાજ્યા અંતે રાહ જોઈને નિરાશ થઈ પાછા ફર્યા હતા. તેવું શ્રીવલ્લભરાયજી (સુરત)એ ત્યારેજ જાહેર કરેલું.

નોંધ :—હું જાહેર નિવેદન દ્વારા

જાહેર ચર્ચાસભાની કેસેટની

જાહેર જનતામાટે

માંગણી કરું છું તેમાં હું

ખોટું છે? લોકો વિચારે.

શ્રીહરિરાયજી મહારાજ

શ્રીવલ્લભાચાર્ય માર્ગ

મોટી હવેલી જમનગર.

(આમાં ૧-૬ મુદ્દાઓ જે હરિરાયજીએ રજૂ કર્યા છે તે બધાજ સાધારણ જનતાની આંખમાં ધૂળ નાખવાની મેલી ગણતરીથી ભરેલા છે :—

૧. જે જનતામાં પોતે ચર્ચાસભામાં જીત્યા હોવાની ખોટી છાપ ઊભી કરવા ન માંગતા હોય તો, ચર્ચાસભામાં પોતે ગેરહાજર એવા પૂ.પા.નિલકાષિત મહારાજશ્રી અને પૂ.પા. વ્રજનનલાલજી મહારાજશ્રી એ કોઈ પણ નિર્ણયસુધી ન પહોંચી શકી એવી ચર્ચામંડે જાણે નિર્ણયકરીતે હરિરાયજીને 'પુ.સિ.સં.શિ.'પદવી એનાયત કરી તેની સંમાનસભાઓ શામાટે ગોઠવવી જોઈએ? આવા અભિનંદનપત્રો મેળવતા રહેવાના તરકટી આપાજનો પાછળ હેતુ કયો?

૨. જે હરિરાયજીના મનમાં ફક્ત ઉદ્ભવતી શંકાઓનું સમાધાન/અભિવ્યક્તિ હોય તો સંસ્થા.મં.ને સીધેસીધો પત્ર ન લખી આવી તરકટી જાહેરાતો છાપવા પાછળ હેતુ કયો?

૩. ચર્ચાસભામાં સિદ્ધાંતવચનાવલીનો લેખિત ભાવાનુવાદ આપવાને બદલે, ચર્ચાસભામાં મૌખિક રજૂઆતનું બહાનું બનાવીને, નિરંચક વાણીવિસ્તારોના સંપુટ લગાડવાની જબસાજી કરીને મૌખિક ભાવાનુવાદ આપવાની નૈતિક જવાબદારીથી પણ છટકી ગયા. તે પછી મારા ભાવાનુવાદમાં ત્રુટિનિર્દેશનની માંગણી મેં કરી હતી; ત્યારે ત્રુટિનિર્દેશનમાં પણ મારા હિન્દી-ગુજરાતીમાં પ્રસ્તુત ભાવાનુવાદના આશયો પણ પોતે સમેજી થકા

નહીં એમ કહીને અંડરલાઈનો કરાવતા ગયા. વળી પુષ્ટિમાર્ગિય સિદ્ધાંતોની ચર્ચામાં છંદ-વ્યાકરણની અશુદ્ધિઓ શોધવાનું શૂરાતન દેખાડવા મંડા, ચર્ચાસભાની નિયમાવલીની સંખ્યા ૧૦-૧૧ મુજબ જે પક્ષગ્રહણ અનિવાર્ય હતું તેને પોતાના ઉપર કરવામાં આવેલ બલાકાર(!) કે અભાચાર ને કારણે પોતે શબ્દાદંત કરવા જાણે જઈ ન રહ્યા હોય એવા વક્તવ્યો આપ્યા. જાહેર સભામાં પોતે લીધેલ પક્ષો પોતે છોડી પણ દીધાં. અનિર્ણયિત ચર્ચાસભામાં અનુપસ્થિત મહાનુભાવોથી નિર્ણાયક સંમાનપત્ર પણ મેળવી લીધો. તે સંમાનપત્ર નિર્ણાયક નથી તેવા આશયવાળા સમાધાનપત્રઉપર હસ્તાક્ષર કરીને પણ સંમાનપત્ર મેળવવાના સંમાનપત્રો મેળવનાર હરિરાયજી જે નૈતિક જવાબદારીની દુહાઈ આપે તો તેવી વધુ અનીતિભરેલી વાત બીજી કઈ હોઈ શકે!

૪. ચર્ચાસભાના ૧૩ નિયમોમાં ક્યાંય પણ એવી કબૂલાત નહોતી કે સંસ્થા.મં. ભાગ લેનારાઓને કેસેટ આપશે. ચર્ચાસભાના બધાજ નિયમોને કુટિલતાપૂર્વક જાણી-જોઈને તોડનારા હરિરાયજીને "કેસેટો આપવામાટે" આપેલું મૌખિક વચનને પાળવાનો કાયદેસર હક પોતે હરિરાયજી કયે મોઢે માંગી શકે? ચર્ચાસભામાં આયોજનનો હેતુ સંવાદ સ્થાપિત કરવાનો હતો. તેમાં ગેરહાજર રહેવા મહાનુભાવોથી અભિનંદનપત્રો મેળવવા અને પાછા તે મેળવવાના બીજા જાહેર અભિનંદનપત્રોની હારમાળાઓ પહેરવાનું તરકટી કીભાંડ, સંવાદ કે વિવાદ વધારનારો યાત?

૫. ચર્ચાસભામાં પોતે રજૂ કરેલ મુદ્દાઓની કાપફૂપ થઈ છે કે નથી થઈ તેની પોતાને વિ.વિ. વાંચીને ખબર જો ન પડતી હોય તો કેસેટ બહાર પાડવાથી પણ ખબર કેવી રીતે પડી શકે? આવી અસ્થિર સ્મૃતિવાળી વ્યક્તિના પ્રત્યે સંસ્થા.મં.ની નૈતિક ફરજ કેવી રીતે પાર પડી શકે?

૬. મહારાજશ્રી સભામાં ન પધાર્યા તે મારા દુરાસહને કારણે કે સંસ્થા.મં.ના રોકવાથી નહીં; પણ પોતે તેમના પોત્ર કલ્યાણરાયજીના કહેવાથી ન પધાર્યા હતા, તેવો ખુબસો પોતે ભરી સભામાં કલ્યાણરાયજીએ કરેલ. ત્યારે હરિરાયજી હાજર હતાજ. છતાંય જાણી-જોઈને હવાહળ જઈ જુડે રાખવું તે તો હરિરાયજીનો લાક્ષણિક સ્વભાવ છે.)

(તેના પછી જે વક્તવ્ય હરિરાયજીએ પ્રકાશિત કરાવ્યો તે આ મુજબ છે.)

મુંબઈ સમાચાર તા. ૧૪-૬-૯૨

॥શ્રીમદનમોહનપ્રભુવિજયતો॥

સમસ્ત પુસ્તિમાર્ગીય વૈષ્ણવો ભેગ અગત્યનો ખુલાસો

મુંબઈની પુષ્ટિસિદ્ધાંત-ચર્ચાસિંભામાં અધોષિત સ્વયંભૂ નિર્ણાયક ગો.શ્રી.શ્યામમનોહરજી(પાર્લા-કિશનગઢ) દ્વારા તાજેતરમાં આ ચર્ચા સભાનો મનસ્વી એકપક્ષીય અહેવાલ પુસ્તિકાકારૂપે પ્રકટ કરવામાં આવેલ છે. આ પુસ્તિકામાં મારા પૂજ્ય પિતાશ્રી નિ.લી.ગો.શ્રીવ્રજભૂષણલાલજી મહારાજદ્વારા છ વર્ષ પહેલાં નૂનાગઢ કેસ વિષે સહયોગ આપવા બાબત લખાયેલ પત્રોનું શ્રીશ્યામમનોહરજીદ્વારા પોતાનાં મનસ્વી સિદ્ધાંત અર્થેની સહમતિ તરીકે પ્રકાશિત કરી ખોટી રીતે દુરુપયોગ કરવામાં આવેલ છે. ઉપરાંત મારાઉપર પાયા વિનાનાં ખોટા આક્ષેપો સાંધે વાંધાજનક વિધાનો કરી અપમાનજનક શબ્દપ્રયોગ કરી મને ઉતારી પાડવાની અસભ્ય ચેષ્ટા કરવામાં આવેલ છે. હું આ અપ્રમાણિક અને એકપક્ષીય અહેવાલને સખત શબ્દોમાં વખોડી કાઢું છું.

નોંધ : “સિદ્ધાંત વચનાવલી” નાં એકપક્ષીય ભાવાનુવાદની જ્ઞેમજ આ પુસ્તિકામાં પણ અનેક ત્રુટિઓ છે. એટલે જે મધ્યસ્થી નિર્ણાયક સમક્ષ શાસ્ત્રચર્ચા થાય તો આ પુસ્તિકામાં ઉઠાવવામાં આવેલ બાલિશ પ્રશ્નોનાં સચોટ જવાબો મારી પાસે છે. પણ અસભ્યતા કે અપશબ્દો નો મારી પાસે કોઈ જવાબ નથી. માત્ર દુઃખજન વ્યક્ત કરી શકું છું તા. ૧૪-૬-૯૨.

ગો.શ્રી.હરિરાયજી મહારાજ

શ્રીવલ્લભાચાર્ય માર્ગ, મોટી હવેલી, જમનગર.

(આના અનુસંધાનમાં જે સંધાલો કે મુદાઓ સભામાં હાજર રહેલા વૈષ્ણવોએ રજૂ કર્યાં તે આમુજબ હતાં:)

મુંબઈ સમાચાર તા.૨૧-૬-૯૨

॥શ્રીમાનુવક્ત્રબઃ પ્રભુઃ વિજયતો॥

સમસ્ત પુસ્તિમાર્ગીય વૈષ્ણવો ભેગ અતિ અગત્યનો ખુલાસો

સ્વયં પોતાને પણ અમાન્ય એવી “પુષ્ટિસિદ્ધાંત સંસ્કારણ શિરોમણિ” પદવી મેળવવાની સન્માનસભાઓ ગોઠવવાના શોષીન પોતે શ્રીહરિરાયજીનો ખુલાસો(મુંબઈ સમાચાર તા. ૧૪-૬-૯૨) અગત્યનો હોવા કરતાં ભક્તિના ધંધાકીય ભવાહારો ઠાંકપિછાડો વધુ લાગે છે.

ગોસ્વામી શ્રીશ્યામમનોહરજીદ્વારા છાપવામાં આવેલ કહેવાતા એકપક્ષીય અહેવાલમાં શ્રીહરિરાયજીના પૂજ્ય પિતાશ્રીના હસ્તાક્ષરો સાથે છપાયેલા બે પત્રો પૈકી પહેલા પત્ર (તા ૨૬-૧૦-૯૬)માં નિ.લી.ગો.શ્રીવ્રજભૂષણલાલજી લખે છે “દિલ્હીમાં દાઉજના મંદિરના અધિકારી ...એ આપનાં પરિશ્રમની વાત કહી છે. ખૂબ-ખૂબ ધન્યવાદ છે કે આપે આટલી મહેનત કરીને સંપ્રદાયના સિદ્ધાંતો કોર્ટમાં સમજાવ્યા.” બીજા પત્ર(તા.૭-૧૧-૯૬)માં તેઓશ્રી લખે છે “ગોસ્વામી વંશજ સંયુક્ત ધોષણપત્ર પણ પ્રાપ્ત થયો.તા.૨૬-૧૦ના રોજ મેં આપને પત્ર લખ્યો તે આપને મળ્યો હતો. અમારો પૂર્ણ સહયોગ રહેશે તનમનધનથી. જે પણ આપનું કાર્ય હોય પ્રસન્નતાથી લખશો.”

હવે શ્રીહરિરાયજીથી ફક્ત બેચાર પ્રશ્નો પૂછવાના રહી જાય છે. કેમકે હસ્તાક્ષરો સહિત આપેલ પત્રમુજબ જે કોઈ સિદ્ધાંતો ગોસ્વામી શ્રીશ્યામમનોહરજીએ સુપ્રીમ કોર્ટમાં રજૂ કર્યા હતા તે પોતાના ધરમાં પોતાનાં તનમનધનથી સેવા કરતાં પોતાના પરિવાર-જનોને દર્શન આપવા બાબતનાજ હતા. તેજ સિદ્ધાંતો શ્રીગોસ્વામી વંશજોના સંયુક્ત ધોષણપત્રમાં પણ સહમતિ મેળવવા તે-તે ગોસ્વામી બાલકૌભે મોકલવામાં આવ્યા હતા. તેથીજ જ્યારે શ્રીહરિરાયજીના પિતાશ્રીએ પોતાની સહમતિ પત્રદ્વારા મોકલાવેલી છે, તેમાં જે આ સિદ્ધાંતો પિતાશ્રીને “ખૂબ-ખૂબ ધન્યવાદ” આપવા લાયક તેમજ “તનમનધનથી પૂર્ણ સહયોગ” આપવા

લાયક લાગ્યા હતા, તો આને શ્રીહરિરાયજીને તેમાં વાંધો શેનો પડ્યો છે ?

પ્રશ્ન(૧)શું હરિરાયજી પોતાના પિતાશ્રીને પોતાના સમકક્ષ વિદ્વાન નથી ગણતા ? કે આવી પ્રાણોપમ મહત્વની બાબતમાં તેમના પિતાશ્રી વાંચ્યા વિના પ્રતિભાવો રજૂ કરી દેવાની બેદરકારી ધરાવનાર એક ધર્મચાર્ય હતા ? જવાબ આપો ?

પ્રશ્ન(૨)કોર્ટમાં રજૂ કરવાના જુદા, વૈષ્ણવોને સમજવવાના જુદા; અને ગ્રંથો માંહેના જુદા—એમ પુસ્તિમાર્ગમાં ત્રણ જાતના સિદ્ધાંતો હોય છે ! તો તેમાંથી કઈ જાતના પુસ્તિમાર્ગી સિદ્ધાંતોની વકાલત પોત શ્રીહરિરાયજી હાલમાં કરી રહ્યા છે ? જવાબ આપો !

શ્રીહરિરાયજીએ પ્રકટ કરેલ અગત્યના ખુલાસામાં શ્રીશ્યામમનોહરજીએ કરેલા કહેવાતા પાયા વિનાનાં વાંધાજનક ખોટા આક્ષેપોને સખત શબ્દોમાં વખોડી કાઢ્યાં છે.

શ્રીહરિરાયજી શ્રીશ્યામમનોહરજી તેમજ સં.સ્થા.મંડળના સભ્યોના સમુક્ત હસ્તાક્ષરો સાથે છાપાયેલ પત્રોમાંની કબૂલાત કે “જો.શ્રીતિલકાચત મહારાજ દ્વારા અપાયેલી પદવી કોઈ પણ જાતની નિર્ણાયકતાની પ્રમાણ બની શકતી નથી” તે છતાંય ગામો-ગામ પદવી મેળવ્યાના સન્માન સમારોહ થયાના અહેવાલો છાપામાં આવી રહ્યા છે !

પ્રશ્ન(૩)તો અપ્રામાણિક પદવિગ્રહોનો સન્માન મેળવવાનો શ્રીહરિરાયજીને શોખજ છે કે કોઈ સ્થાપિત હિતોદ્ધારા રમાતી રાજ-રમતમાં તેઓ ફક્ત એક કટપૂતળીજ છે ? જવાબ આપો !

નોંધ : સિદ્ધાંત વચનાવલીનો શ્રીશ્યામમનોહરજીનો ભાવાનુવાદ એકપક્ષીય હોઈ શકે તેમાં બે, મત નથી, પરંતુ, તેને એકપક્ષીય બનાવનાર પોતે શ્રીહરિરાયજીજ છે તે હવે ઉઘાડું પડ્યું જાય છે ! કેમકે શ્રીશ્યામમનોહરજીની માફક પોતે લખેલ ભાવાનુવાદ તેઓ પાલની સિદ્ધાંતચર્યામાં લાવવાનું સાહસ દાખવી ન શક્યા ચર્યાસિભા દરમ્યાન

તેની મૌખિક રજુઆત કરવાને બદલે ગોળ-ગોળ વાતો કરી સમય વેડફતા રહ્યા, તેના સાક્ષી અમો સહુ ત્યાં ઉપસ્થિત રહેનારા છીએ સં.સ્થ.મંડળે ૩૫૦ પાનાનો વિસ્તૃત અહેવાલ છપાવી દીધો, તેમજ શ્રીશ્યામમનોહરજીએ ‘સંક્ષિપ્ત વિવરણ’ છપાવીને ચર્ચાને આગળ વધારનાર પોતાનો અભિગમ પણ રજૂ કરી દીધો છે. છતાંય ૬ મહિનાનો લાંબો ગાળો વીત્યા પછી પણ શ્રીહરિરાયજી હજુ પોતાનો ભાવાનુવાદ રજૂ કરી શક્યા નથી, તેથી શ્રીશ્યામમનોહરજીનો ભાવાનુવાદ, કમસે કમ અમારામાટે, તો એકપક્ષીય રહેવાનોજ છે.

પ્રશ્ન(૪)પક્ષગ્રહણની ચર્ચા દરમ્યાન શ્રીહરિરાયજી દયનીય રીતે સપડાઈ ગયા છે, તે બાબતમાં જનતા આંખ આડા કાન કરી લે તેવા હેતુથી તો ક્યાંક હવે શ્રીહરિરાયજી પડકારી તો નથી રહ્યા કે “મધ્યસ્થી નિર્ણાયકની સમક્ષ શાસ્ત્રચર્ચા થાય ત્યારે ખુલાસો આપીશ” એટલે જે વાતો શ્રીહરિરાયજીએ પક્ષગ્રહણની ચર્ચા દરમ્યાન કબૂલેલી છે તે વાતો એમના નામઉપર મિથ્યા આરોપિત હોય તો શ્રીશ્યામમનોહરજી અને સં.સ્થ.મંડળ ઉપર નૈતિક જવાબદારી આવે છે કે તેઓ સિદ્ધ કરી બતાવે કે પ્રકટ કરેલા અહેવાલો કેટલા પ્રામાણિક છે ! અથવા તો છાપેલ અહેવાલ જો પ્રામાણિક હોય તો મધ્યસ્થી નિર્ણાયકને વચ્ચે રાખીને શાસ્ત્રાર્થ કરવાનો અવકાશજ હવે ક્યાં રહી ગયો છે ? જવાબ આપો !

પ્રશ્ન(૫)કેમકે તનુજ સેવા કરનારને પ્રકટ થયેલ અહેવાલ પ્રમાણે શ્રીહરિરાયજી જઘન્ય અધિકારી માને છે, તો જામનગર હવેલીમાં પોતાના માંથે બિરાજતાં ઠાકુરજીની તનુજ સેવા કરવામાટે તેઓશ્રી જનતાથી બેટ-સામગ્રી લે છે કે નહિ ? જવાબ આપો !

પ્રશ્ન(૬)જો પોતાને જઘન્ય અધિકારી કબૂલ કરવા તેયાર હોય તો પોતાનામાટે અપશબ્દ તેઓ પોતેજ વાપરી રહ્યા છે કે શ્રીશ્યામમનોહરજી ? જવાબ આપો !

પ્રશ્ન(૭)કિતન ડી. ગૌ.

- ૨) અંબુ જી. શાહ
- ૩) મથુરાદાસ એચ. ભાટિયા
- ૪) કિરાણી જે. ઠક્કર
- ૫) વસંત પી. આશર
- ૬) વિપુલ એન. શાહ
- ૭) મનીષ બારાઈ
- ૮) મહેન્દ્રકુમાર પરમશી

- ૯) અક્ષિત જે. શાહ
- ૧૦) મયુભાઈ મહેતા
- ૧૧) નિલક પરીખ
- ૧૨) રમાણલાલ એમ. પરીખ
- ૧૩) નંદકિશોર મિતલ
- ૧૪) રસિક ર. શાહ
- ૧૫) જીતેન્દ્ર જવાણી
- ૧૬) મૃગુપકાંત વોરા

(સભામાં ઉપસ્થિત વૈષ્ણવોએ રજૂ કરેલા સવાલો એટલા સચોટ હતાં કે ન છૂટે હરિરાયજી એક કંપનીને ચર્ચાને અવળી દિશામાં વાળવા વિવશ થવું પડ્યું.)

મુંબઈ સમાચાર તા. ૨૬-૬-૯૨.

॥શ્રીવલ્લભા॥

સમસ્ત પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવો જેજ અગત્યનું નિષેધન
“શ્રીનાથજી અમારા સર્વસ્વ છે”

આથી સમસ્ત પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવોને જણાવવાનું કે પૂ. ગો. શ્રીશ્યામમનોહરજી (પાર્લા-કિશનગઢ)એ ‘પોતાના પુસ્તક “પુષ્ટિ-સિદ્ધાંત ચર્ચાસિભા સંક્ષિપ્ત-વિવરણ” (તા. ૧૦, ૧૧, ૧૨ જાન્યુઆરી ૧૯૯૨)માં સ્પષ્ટ વિધાન કરેલ છે કે શ્રીનાથજીનો સેવા-પ્રકાર પુષ્ટિમાર્ગીય સિદ્ધાંતોથી વિપરીત (વિરુદ્ધ) છે. તે વાતને અમો સર્વથા અસ્વીકાર કરીએ છીએ અને સખત વિરોધ નોંધાવીએ છીએ. આ અતિ મહત્વપૂર્ણ મુદ્દાઉપર ગો. શ્રીશ્યામમનોહરજી સાથે તટસ્થ મધ્યસ્થી, નિર્ણાયક સમજ ભગવત્શાસ્ત્રાનુસાર વ્યવસ્થિત શાસ્ત્રાર્થ કરી લેવા અમો તૈયાર છીએ તેની સમગ્ર વિદ્વત્સભાજ તથા પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવો નોંધ લે.

ગો. શ્રીહરિરાયજી મહારાજશ્રી- (જામનગર)

ગો. શ્રીવ્રજભાણલાલજી મહારાજશ્રી- (મથુરા)

ગો. શ્રીવલ્લભરાયજી મહોદય (સૂરત)

ગો. શ્રીશ્યામમનોહરજી મહારાજશ્રી (જામનગર-કાશી)

ગો. શ્રીનવનીતલાલજી મહારાજશ્રી (જામનગર)
ગો. શ્રીકલ્યાણરાયજી મહારાજશ્રી (નાથદારા-ઈંદોર)
તથા સહયોગી ગો. આચાર્યો.
સૌજન્ય : અતુલ તન્ના તથા સહયોગી વૈષ્ણવો.

(સિદ્ધાંતચર્ચામાં થયેલા ધબકાને છાવરવામાટે આ નવો તરકી મુદ્દો ઉપર ઉછાળવામાં આવ્યો કે જેથી વૈષ્ણવોની લાગણીને ઉકેરી શકાય. તે દરમ્યાન સંસ્થા મંડળે નિષેધન બહાર પાડ્યું તે.)

મુંબઈ સમાચાર તા. ૨૮-૬-૯૨.

પુષ્ટિસિદ્ધાંત-ચર્ચાસિભા

સંવાદ-સ્થાપક મંડળનો ખુલાસો

(૧) સંવાદ-સ્થાપક મંડળે જે વીડિઓ-ઓડિઓ કેસેટ ચર્ચાસિભાનું પ્રામાણિક વિવરણ પ્રકાશિત કરવામાટે ઉતરાવી હતી તે વિસ્તૃત-વિવરણ હવે અમોએ પ્રકાશિત કરીને દીધું છે.

(૨) અમારા વતી વીડિઓ કે ઓડિઓ કેસેટ આપવાની કોઈ પણ શરત રાખવામાં આવી ન હતી. અલબત્ત ચર્ચાસિભા પુરી થયા પછી સૌજન્યવશ અમોએ વીડિઓ કેસેટ આપવાનું કોઈક-કોઈકને કહ્યું હતું પરંતુ તે વાત અમારા સૌજન્યના દુરુપયોગ કરનારાઓમાટે તો નહોતીજ.

(૩) આઓજિત ચર્ચાસિભામાં ભાગ લેવાની નિર્ધારિત શરત હતી કે પ્રસ્તુત સિદ્ધાંતવચનાવલીનો ભાવાનુવાદ રજૂ કરવો પડશે, લેખિત અથવા તો મૌખિક; તે શરતને તોડનાર પૂ. પા. ગો. શ્રીહરિરાયજીએ છ મહિના વીત્યા છતાંય હજી પોતાનો ભાવાનુવાદ પ્રસ્તુત કર્યો નથી. મૂળ વચન સામે હોવા છતાંય વિસ્મૃતિનું બહાનું તો બાળીશ વિધાનજી છે, તેથી આડકતરી રીતે તેઓશ્રીએ પોતાના પક્ષનો પરાભવ સ્વીકારી લીધો લાગે છે. આમ જાહેર કરવા હવે અમે બાધિત થઈ રહ્યા છીએ.

(૪) આ બાબતમાં હવે જેને જે કહેવું હોય તે કહે. સંવાદ-સ્થાપક મંડળની હેતિસત્તામાં અમારામાટે કશુંયે

કહેવાપણું રહી જતું નથી. તેથી કોઈ પણ ખુલાસાની અપેક્ષા હવેથી સમારી પાસે કોઈએ પણ રાખવી નહીં.

સંવાદ-સ્થાપક મંડળવતી,
ગોસ્વામી શ્રીયોગેશકુમાર,
મનુભવન, ભગતસિંહ રોડ, વિલેપાર્લા (વેસ્ટ), મુંબઈ-
૪૦૦૦૫૬.

(સિદ્ધાંતવચનાવલીનો ભાવાનુવાદ પ્રકાશિત કરવાની હિમ્મત તો હરિરાયજીના હૃદયમાં આજ (તા.૧૫-૩-૮૪) દિવસસુધી પેદા થઈ નથી તે ઉપરાંત પક્ષગણનાં પોતે કરેલી કબૂલાતોના પ્રકટ થયેલ અહેવાલો ખોટા છે તે સાબિત કરી શક્યા નથી.)

મુંબઈ સમાચાર તા.૩૦-૬-૯૨.

॥શ્રીવલ્લભા॥

સમસ્ત પુષ્ટિમાર્ગિય વૈષ્ણવોને ભિવેદન
દેવલક કોને કહેવાય ?

એક આહવાહન

જે પોતાના લાભ-પૂજા અર્થે યત્ન કરી દ્રવ્ય લઈને ભગવત્સેવા કરે તે 'દેવલક' કહેવાય, પણ ભગવદ્ અર્થે સર્વ લાભ પ્રભુને સમર્પણ કરી વૈષ્ણવોનું દૈવી દ્રવ્ય પ્રભુને વિનિયોગ કરાવે તે દેવલક નથી, નથી ને નથીજ. એટલેજ અમો સર્વે ગો.આચાર્યો, પ.પૂ.ગો.શ્રીશ્યામમનોહરજીદ્વારા અમારાઉપર કરવામાં આવતો ચાંડાલતુલ્ય દેવલકતાનો અતિ હલકો આક્ષેપ, જે તેઓશ્રીના શ્રીમુખમાંજ શોભે, તેનો અમે સર્વથા અસ્વીકાર કરી જોરદાર વિરોધ સાથે તે આક્ષેપને સખત શબ્દોમાં વખોડી કાઢીએ છીએ. મંદિરમાં નંદાલયના ભાવથી પરંપરાનુસાર સેવા કરનારા ગો.આચાર્યો દેવલક તો સર્વથા નથીજ. ઉપરાંત વૈષ્ણવોની વિત્તજ સેવા ભગવદ્ અર્થે સ્વીકારતા હોવા છતાં ગો.આચાર્યો જ્ઞાન્ય કોટીના અધિકારી નહીં; બલકે ઉત્તમ કોટીના ગો.આચાર્યો છે. આ સિદ્ધાંત અમો સચોટ શાસ્ત્રોક્ત પ્રમાણ અને પ્રબળ યુક્તિ થી સિદ્ધ કરી સ્થાપિત કરવા તૈયાર

છીએ. એટલેજ અમો પ.પૂ.ગો.શ્રીશ્યામમનોહરજીને તટસ્થ મધ્યસ્થ નિર્ણાયક સમક્ષ શાસ્ત્રાર્થમાટે પુનઃ ખુલ્લું આહવાહન કરીએ છીએ.

નોંધ : અમો સહુ હૃદયપૂર્વક પ્રભુને પ્રાર્થના કરીએ છીએ કે ગો. શ્રીશ્યામમનોહરજીને પ્રભુ સદ્બુધ્ધિ આપે અને તેઓ ફરી કોઈ બહાનું ન કાઢી શાસ્ત્રાર્થ કરવાનું અમારું આહવાહન સ્વીકારી લે, નેથી આ વિવાદનો અંત આવે અને વૈષ્ણવ સમાજને રાહત થાય.

ગો.શ્રીહરિરાયજી મહારાજશ્રી (જામનગર)

ગો.શ્રીવ્રજનમણલાલજી મહારાજશ્રી (મથુરા)

તથા સહયોગી ગો. આચાર્યો

(હકીકતમાં તો હું કંઈ આક્ષેપ કરતો હોઉં કે નહિ; પરંતુ પોતે હરિરાયજીએ સિદ્ધાંત-ચર્યાસભામાં કબૂલેલ પક્ષ મુજબ જો તેઓ દેવલક સિદ્ધ થઈ રહ્યા હોય તો એમાં મારો શો યુનો? ફરીથી પોતે ભાવાનુવાદ શામાટે રજૂ કરતાં નથી તે અંગે જળવેલું સર્વથા નીતિવિહોળું શિલામૂર્તિના જેવું મોં અને વીડિઓઉંચેતેલ્યાં જે વ્યાહરણની શુદ્ધક અશુદ્ધિનો મેં કાન પકડીને કરેલો સ્વીકાર તેને સિદ્ધાંતની બાબતમાં રજૂ કરવાની મેલી મુરાદને ઉઘાડું પાડતું આ નિવેદન ગણ્યા-ગાંઠ્યા વૈષ્ણવોના નામે પ્રકાશિત કરવામાં આણું. આમાં ઉપર છાપાવામાં આવેલ વૈષ્ણવોની જહેરાતનો ભજનોજ જવાબ હરિરાયજીએ પોતાના ભગત વૈષ્ણવોથી અપાવ્યો તે આમુજબ.)

મુંબઈ સમાચાર તા.૨૩-૬-૯૨.

॥શ્રીવલ્લભા॥

સમસ્ત પુષ્ટિમાર્ગિય વૈષ્ણવો જોગ

“અતિ અગત્યના ખુલાસા”નો વળતો જવાબ

તા.૨૧-૬-૯૨ના મુંબઈ સમાચારમાં “અતિ અગત્યનો ખુલાસો” એ ખુલાસા કરતાં પણ વ્યક્તિગત આક્ષેપો અને આકોશ ની અભિવ્યક્તિજ છે.

પૂ.પા.ગો.શ્રીતિલકાપત શ્રીગોવિંદલાલજી મહારાજશ્રી તથા પૂ.પા.ગો.શ્રીવ્રજનલાલજી મહારાજશ્રી (સુરત) દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવેલ અભિનંદન સન્માનનું પૂ.પા.ગો.શ્રીહરિ-

રાયજી(જામનગર)એ સહર્ષ સ્વીકાર કરેલ છે. કારણ કે તે સન્માનપત્ર ચંચસિભાનાં નિર્ણયમાટેની નથી, તે સ્વયં ગો.શ્રીહરિરાયજી સ્વીકાર્યું છે. નિવેદનમાં ઉઠાવવામાં આવેલ અમુક બિનવ્યક્તિગત પ્રશ્નોના પુલાસા વિચ્છર્માબાગમાં થયેલી ચંચસિભાની વીડિઓ કેસેટોમાંજ છે. પણ પૂ.ગો.શ્રીશ્યામમના-હરજીની ઈચ્છા વિના એ કેસેટો “સંવાદ-સ્થાપક મંડળ”ની પોતાની ઈચ્છા હોવા છતાં પ્રકાશિત કરી શકતા નથી! કારણ કે ચંચસિભામાં ચંચદિરમ્યાન ગો.શ્રીહરિરાયજી સમક્ષ પોતાના બંને કોને પકડીને પોતાની ભૂલ કબૂલ કરતા ગો.શ્યામમનોહરજીની એ અતિદયનીય સ્થિતિને ચંચસિભામાં ઉપસ્થિત ગો.બાલકોએ, વિદ્વાન શાસ્ત્રીજીઓએ, વૈષ્ણવસમાજે તથા અમોએ નજરો-નજર નિહાળી છે, જે આ ચંચસિભાની કેસેટોમાં કંગારાએલી છે. એટલેજ આ વીડિઓ-ઓડિઓ કેસેટો ગો.શ્રીશ્યામમનોહરજીએ દબાવી રાખી છે તે કેસેટોને સેન્સર કર્યા વગર પ્રકાશિત કરવા દેતા નથી. આવી છે બિચારા સંવાદ-સ્થાપક મંડળની દયાજનક સ્થિતિ(કઠપુતળી જેવી)! નહિતર જાહેર સભાની, જાહેર વૈષ્ણવ સમાજ માટેની આ વીડિઓ-ઓડિઓ કેસેટો ચાર-ચાર માસ સુધી પ્રકાશિત ન કરવાનું પ્રયોજન શું? આ કેસેટો સેન્સર કર્યા વગર વૈષ્ણવ સમાજને જાહેરમાં બતાવવાની તેઓની નૈતિક ફરજ છે. સૌરાષ્ટ્રમાં યોજાએલ સિદ્ધાંતશિબિરની વીડિઓ કેસેટો જે મુંબઈમાં બતાવવામાં આવે છે તો મુંબઈમાં યોજાએલ વિચ્છર્મા બાગની ચંચસિભાની વીડિઓ કેસેટો સેન્સર થયા વગરની શામાટે નહીં?

ખરેખર તો આ ચંચસિભાની વીડિઓ કેસેટો સેન્સર થયા વિના જ્યાં સુધી બહાર ન પડે ત્યાં સુધી આ વિષયમાં કાંઈ પણ કહેવાનો કે કોઈના દ્વારા પુછાવવાનો કોઈને પણ નૈતિક અધિકાર નથી. છતાં અનેક પત્રિકાઓ અને નિવેદનો દ્વારા વૈષ્ણવ સમાજને ગુમરાહ કરવાનું અને નૈતિક કૃત્ય અમુક ગણ્યા ગાંઠ્યા વૈષ્ણવો કરે છે તે અશોભનીય છે.

નોંધ: હવે મુખ્ય મુદ્દો એકજ છે કે ગો.શ્રીશ્યામમનોહરજી સેન્સર કર્યા વગર કેસેટો બહાર પાડે છે કે નહીં? જે કેસેટો બહાર પાડે તો સાચા નહિતર...જ્યશ્રી કૃપણ.

ગોકુળદાસ પટેલ
રવજીભાઈ પટેલ
બાલકૃષ્ણભાઈ મકવાણા
રણજીત કાપડીઆ
પ્રભુદાસ ઠક્કર
નરેન્દ્ર શાહ
પરેશભાઈ પટેલ
બાલુભાઈ પટેલ
ધનજીભાઈ પટેલ
જીવનભાઈ પટેલ

ઉષાબેન શાહ
કોકીલા મકવાણા
પ્રતીણ ઠક્કર
વસંતભાઈ પટેલ
હરિન પારેખ
નીતા પટેલીઆ
અતુલ તન્ના
નવનીત સોની
ભરત સોની
ગોરધન ત્રિવેદી
મનહરભાઈ પટેલ

||શ્રીહરિ:||

ગોસ્વામી શ્યામમનોહર

૧૩, સ્વશિક સોસાયટી, જુગુ સોમ, મુંબઈ-૪૦૦૦૫૬

તા. ૨૪-૬-૯૨

જાહેર, ક્ષમાપાયાના

ચિરંજીવી હરિરાયજીના સમર્થક વૈષ્ણવોનો પુલાસો (મુંબઈ સમાચાર તા.૨૩-૬-૯૨) વાંચી કે ભરી સભામાં મારા બન્ને કાન પકડીને જે મારી તુટિઓ મેં સ્વીકારી હતી, તેને છુપાવવામાટે સંવાદ-સ્થાપક મંડળને હું વીડિઓ બહાર પાડવા દેતો નથી.

આ જાહેર નિવેદનથી હું નિ:સંકોચ કબૂલ રાખું છું કે તે વખતે ભરી સભામાં મારા બન્ને કાન પકડીને મેં તુટિસ્વીકાર કર્યોજ હતો (જુઓ વિસ્તૃત વિવરણ પાનાં ૧૦૪ થી ૧૦૭). જેકે આ પાનાઓમાં કાન પકડ્યા હોવાનો ફોટો છાપાયો નથી, પણ તે કેસેટમાં તો છે છે અને છેજ. આમાં છુપાવવા જેવી કાંઈ પણ હકીકત નથી. ચંચસિભાના આયોજન પહેલા કે તે દરમ્યાન અથવા તો આજે પણ છંદશાસ્ત્ર કે વ્યાકરણશાસ્ત્રના નિષ્ણાત

હોવાનો મારી દાવો ક્યારે પણ નહોતો કે આજે છે. તેથી તુટિ સ્વીકારવામાં સંકોચ શેનો હોવો જોઈએ! (જુઓ સિદ્ધાંતવચનાવલીનો શુદ્ધિપત્ર) આ તુટિ કે તેની સ્વીકૃતિ ને પુષ્ટિમાર્ગમાં સળગતા સવાલો કે ભક્તિના ધંધાકીય જાહેર ભવાડાઓ સિદ્ધાંતાનુમોદિત છે કે નહીં તેની સાથે કોઈ નિસ્બતજ નથી.

તદુપરાંત પુષ્ટિસિદ્ધાંતોની ચર્ચાસભામાં “વને પુષ્પે સમાકીર્ણે પૂરીપભિવ?” ન્યાયે છંદ-વ્યાકરણની શુદ્ધક તુટિઓ શોધવાના શોખીન-શ્રીહરિરાયજી સાથે પુષ્ટિસિદ્ધાંતો ની ચર્ચા કરવાના મારા અક્ષમ અપરાધ બદલ મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્ય તેમજ સમગ્ર પુષ્ટિમાર્ગીયો પાસે હું ફરીથી બીજી વાર જાહેર ક્ષમાયાચના કરું છું કે મારા આ જ્ઞાન્ય અપરાધને તેઓ ક્ષમા કરે.

ક્ષમાપ્રાર્થી: ગોસ્વામી શ્યામમનોહર

(હરિરાયજીના સેવક ગોકુળદાસભાઈના ૨૩-૬-૮૨નો જવાબ વેષ્ણવોએ, લાલાપહેરામણીના લેહકમાં, તેઓને આપ્યો કે જેઓ ચર્ચાસભામાં ઉપસ્થિત રહેનારાઓ પૈકી પોતાને “ગો.બાલકો કે વિદ્વાન શાસ્ત્રીજીઓ અથવા તો વેષ્ણવસમાજ”માંથી કોઈ પણ માની નહોતા રહ્યા, તેવા માણસોને આપ્યો તે:)

મુંબઈ સમાચાર તા. ૩૦-૬-૯૨

જય શ્રી કૃષ્ણા! જય શ્રી કૃષ્ણા! જય શ્રી કૃષ્ણા!!!

અમોએ પૂછેલા છ સવાલો પૈકી એકેય સવાલનો જવાબ ન આપી ભલતીજ ગોળગોળ વાતો કરનાર પૂ.પા.ગો.શ્રીહરિરાયજી અને તેમના સમર્થક વેષ્ણવોનાં સહુ પુષ્ટિમાર્ગીયોને જાહેર ‘જ્ય શ્રીકૃષ્ણ’ અમો સહુ પ્રશ્નકર્તાઓ સ્વીકારીએ છીએ અને અમારા પણ તેમને પાઠવીએ છીએ.

(તા.ક. આ ચર્ચા હવે અમારા વતી અહીંથી બંધ કરવામાં આવે છે) બી.

(૧) કેતન ડી.ગાંધી

(૨) અંશુ જી.શાહ

(૩) મથુરાદાસ એચ.ભાટીયા

(૪) કિરણ જે. ઠક્કર

(૫) વસંત પી.આશર

(૬) વિપુલ એન શાહ

(૭) મનીષ બારાઈ

(૮) મહેન્દ્રકુમાર ધરમશી

(૯) અસિત જે.શાહ

(૧૦) બચુભાઈ મહેતા

(૧૧) તિલક પરીખ

(૧૨) રમણલાલ એમ. પરીખ

(૧૩) નંદકિશોર મિતલ

(૧૪) રસિકભાઈ શાહ

(૧૫) જીતેન્દ્ર પી. જીવાણી

(૧૬) કૃષ્ણકાંત વોરા

(સિદ્ધાંતચર્ચાને ઊંધી દિશામાં વાળવામટેના કાવતરાને ઉઘાડું પાડવા અંતે જે વક્તવ્ય મેં પ્રકાશિત કરાવ્યું તે:)

મુંબઈ સમાચાર તા.૫-૭-૯૨

!!શ્રીહરિ!!

શ્રીશ્રીનાથજી વિગેરે પુષ્ટિવરૂપો પુષ્ટિજીવોની ભક્તિમયી આરાધના મટેના ફલરૂપ સ્વરૂપ કે લુકિતૌરૂપહીન દેવલકોની આજીવિકામટેના સાધનરૂપ સ્વરૂપ ?

મુંબઈ સમાચાર તા.૨૬-૬-૯૨ અને તા.૩૦-૬-૯૨ના અંકોમાં ચિ. હરિરાયજી વલ્લભરાયજી એન્ડ કંપનીએ મને આપેલ ખુલા પડકારની વિગત જાણી.

પુષ્ટિસિદ્ધાંત - ચર્ચાસભા (પાર્લ)માં ચિ. હરિરાયજીએ કબૂલ રાખ્યું હતું કે લાભપૂજામટે ભગવત્સેવા કરનાર જ્ઞાન્યમાં જ્ઞાન્ય કોટીનો દેવલક હોય છે (જુઓ ચર્ચાસભા વિસ્તૃત વિવરણ પાનાં નં.૧૬૩-૧૬૮). તેથી જે-જે ગોસ્વામિઓએ મારી સાથે શાસ્ત્રાર્થ કરવાની તૈયારી દેખાડી છે તેમને જે શાસ્ત્રાર્થ કરવોજ હોય તો પહેલા તેઓ આ એક ખુલાસો આપે કે તેઓ પોત-પોતાના માંથે બિરાજતા શ્રીકાકોરજીમટે જનતાથી ભેટ સામગ્રી લે છે કે નહીં અને જે લેતા હોય તો જ્ઞાન્યમાં જ્ઞાન્ય કોટીના

દેવલક છે કે નહીં?

જે જ્ઞાન્યમાં જ્ઞાન્ય કોટીના દેવલકો હોય તો તેઓ જ્યાં સુધી પોતાની જ્ઞાન્ય પાપમયી આજીવિકા છોડીને ગુરુપદોચિત આજીવિકા ન અપનાવે ત્યાં સુધી શાસ્ત્રચર્યા કરવામાટે હું તેમને લાયક ગણતો નથી. જે દિવસે ભક્તિના મધ્યકીય જાહેર ભવાડા કરવાની જ્ઞાન્ય આજીવિકા છોડી દેશે તે દિવસે તેઓ જ્યાં કહે ત્યાં શાસ્ત્રાર્થ કરવા હું હાનિર થઈ જઈશ. પાલમાં જે ચર્યા કરી હતી તે આ વિશ્વાસ સાથે કરી હતી કે તેઓને આધુનિક કાયદાઓના અને સિદ્ધાંતબોધ-રહિત જનતાના દબાણને કારણે લાયકારીથી દેવલકવૃત્તિ કરવી પડતી હશે. તેથી “સર્વાન્ બલકૃતાન્ અર્થાન્ અકૃતાન્ મનુઃ અબ્રવીત્” ન્યાયે તેઓ દેવલક નહીં હોય એવું હું માનતો હતો. હવે પરંતુ વાત ઉઘારી પડી ગઈ છે કે પુષ્ટિભક્તિના જાહેર ભવાડાને આ દેવલકો સ્વધર્મ માને છે અધર્મ નહીં. તેથી તેમની સાથે શાસ્ત્રચર્યા થાયજ નહીં. મરેલા જનવરની ખાલ ખેંચીને આજીવિકા ચલાવનાર સાથે શાસ્ત્રચર્યા થાય તોજ દેવલકો સાથે શાસ્ત્રચર્યા થાય. “ચિંતિ ચ ચિંતિકાઈ ચ પૂર્વ ચંડાલમેવ ચ સ્પૃહ્વા દેવલકૃત્તેવ સવાસા જ્વલમાવિશેદ્” મડદાને, તેને બાળવા વપરાયેલ લાકડાને, માંસ ચરબી વિગેરેને, જનવરની ખાલ કાઢીને વેચનારને અને દેવલકને અડકીને પહેરે કપડે ન્હાયા પછીજ ઘરમાં પ્રવેશ કરવો જોઈએ. તેથી શાસ્ત્રચર્યાને લાયક દેવલકો હોતાજ નથી. જ્યારે આ જ્ઞાન્યવૃત્તિને છોડીને શ્રીમહાપ્રભુથી જાહેર માફી માગી લેશે ત્યારે નિઃસંકોચ શાસ્ત્રાર્થ કરવા હું તૈયાર થઈ જઈશ.

સાથોસાથ મધ્યસ્થને વચ્ચે રાખીને શાસ્ત્રાર્થ કરવાની ચેલેજને તો ન સ્વીકારવાનો કોઈ પ્રયત્ન નથી. અલબત્ત મેં તો જે મારો પક્ષ છે તે ભાવાનુવાદ દ્વારા તો પ્રસ્તુત કરીજ દીધો છે; પરંતુ ચચાસિભા થયે છ મહીના થયા હોવા છતાંય ચિ. હરિરાયજી, વદ્ધભરાયજી એન્ડ કંપની

પોતાને અભિપ્રેત ભાવાનુવાદ પ્રકાશિત કરવાનો સાહસ પ્રગટ કરી શકી નથી. વળી પોતાની ભાગેડુ મનોવૃત્તિને છુપાવવાં, ભાવાનુવાદદ્વારા કોઈ પણ પક્ષ પ્રસ્તુત થઈજ ન શકે તેમજ ભાવાનુવાદ કોઈપણ સ્થિતિમાં તુટિપૂર્ણજ હોય છે આવા આશયના ચિત્ર-વિચિત્ર વિધાનો કરી રહ્યા છે(તા.ક. એવું કણોપિકર્ણ તે વખત મેં સાંભળ્યું હતું તેથી). હાસ્યારુપદ વાત પરંતુ એ છે કે શાખાચંકમણ જેમનો મૂળ સ્વભાવ છે એવા ચિ.હરિરાયજી ખુદે પાલમાં ચચાસિભામાં ભાવાનુવાદ આપીને પોતાના મતની રજુઆત કરવાનું સ્વીકાર્યું હતું. ફસાઈ જવાની બંકિ પોતે ભાવાનુવાદ ન આપ્યું એય પાછું શાખાચંકમણજ.

પાલમાં ચચાસિભા (જુઓ વિસ્તૃત વિવરણ પાનાં નં. ૧૬૦ થી ૧૬૭ અને ૨૨૬ થી ૨૨૮)માં પૈસામાટે (વિત્તાર્થ નહિ) પણ આજીવિકામાટે (વૃત્ત્યર્થ) ભગવત્સેવાની વકાલત કરી હતી. ત્યારપછી બાલાસિનોર સભા (જેની મારી પાસે કેસેટ છે)માં શાખાચંકમણ કરીને વિત્તાર્થ અર્થથીને પણ ઉદાર ભક્ત તરીકે માન્ય કરીને તેની વકાલત કરી હતી. ત્યારપછી તેવા જ્ઞાન્ય કોટીના અધિકારી પોતે છે કે નહિ તે પ્રશ્ન પૂંજતા ફરીથી શાખાચંકમણ કરીને હવે પોતાને ઉત્તમ કોટીના આચાર્ય ગણાવનારા ચિ.હરિરાયજી ઉત્તમ કોટીની તનુવિત્તજ્ઞ સેવા પોતે જે કરી રહ્યાં હોય તો, ભગવત્સેવામાટે પારકા પૈસા નથી લેતા, એ જ્યાં સુધી સાબિત નહિ કરી બતાવે ત્યાં સુધી હું તેમને અને તેમના સહયોગિઓને જ્ઞાન્ય કોટીના દેવલકજ ગણું છું, તેથી સામસામે ભેરીને શાસ્ત્રાર્થ કરવાનો તો હવે પક્ષજ ઉભો થતો નથી. તે છતાંય શાસ્ત્રાર્થની અસહ્ય ચળને મટાડવામાટે એક સરળ ઉપાય એમ થઈ શકે છે: જેમ મેં મારો પક્ષ લેખિત રૂપે પ્રકાશિત કરાવી દીધો છે તેમ ચિ.હરિરાયજી, વદ્ધભરાયજી(સુરત) એન્ડ કંપનીમાં પણ જે સાહસ હોય તો પોતાના અભિગમમુજબ સિદ્ધાંતવચનાવલીનો ભાવાનુવાદ અને સંક્ષિપ્ત વિવરણમાં

આપેલ “શાખાચંક્રમાણ નિરસન” નો લેખિત જવાબ પ્રકાશિત કરાવી દે. તેથી પાલાની ચચાસિભા (જુઓ : વિસ્તૃત-વિવરણ પાના નં ૨૯૧ થી ૨૯૩)માં શાસ્ત્રાર્થમાટે ચિ.વદ્ધભરાયજી(સુરત)દ્વારા ભારપૂર્વક જણાવવામાં આવેલ, સર્વલક્ષણસંપન્ન મધ્યસ્થને શીધવાની જલ્દેમત ન પરે કેમ કે તેવા મધ્યસ્થ વિના શાસ્ત્રાર્થ ઘઈજ શકતો નથી, તેમ ભારપૂર્વક જણાવવામાં આવ્યું હતું; તેથી તેવા મધ્યસ્થના અભાવમાં જો ખરેખર શાસ્ત્રાર્થને ટાળવોજ ન હોય તો લેખિત ભાવાનુવાદ અને જવાબ પ્રકાશિત કરાવવાના મારા ખુદ્દા પડકારને ઝીલે, તેથી શાખાચંક્રમાણ કરી જવાની માનસિક અસ્થિરતાની માંદગી પણ શાસ્ત્રચચામાં આરે નહિ આવે.

“હાર્યો જુગારી બમાણો રમે” તે ન્યાયે હવે સિદ્ધાંતચચાના મુદ્દાને ભળતીજ દિશામાં વાળીને જનતાને ખોટી રીતે ઉછેરવાની હલકી રમત રમવા માંગે છે.

આમાં મારો ખુલાસો એમ છે કે શ્રીનાથજીના દર્શન અને તેમનો પ્રસાદ પણ પુષ્ટિમાર્ગમાં શ્વાધ્યતમ પ્રાણોપમ સૌભાગ્ય છે. કેમકે શ્રીનાથજીનું સ્વરૂપ શ્રીમહાપ્રભુ - શ્રીગુણાંઈજીનું સર્વસ્વ હતું છે અને રહેશે જ.

(ક)ન્યારે શ્રીમહાપ્રભુજીની સૈદ્ધાંતિક ઈચ્છાથી વિપરીત શ્રીનાથજીએ કોઈક પુષ્ટિભક્તના ઘરે તનુવિત્તજ સેવા સ્વીકારવાને કેડાણે જાહેર દેવાલયમાં બિરાજવાની ઈચ્છા દરસાવીને બ્રહ્મસંબંધદીક્ષા વિહોણા ચૈત-યસંપ્રદાયાના અંગાલીઓથી સેવાતા હતા (જુઓ ૮૪ વે.વાતી) ત્યારે પણ પ્રત્યેક પુષ્ટિમાર્ગીય માટે સર્વસ્વ હતાજ.

(ખ)ન્યારે શ્રીગુણાંઈજીના શ્રીમસ્તક ઉપર બિરાજ્યા ત્યારે પણ દરેક પુષ્ટિમાર્ગીય માટે તેટલાજ બલ્કે તેથીય વધુ સર્વસ્વ રહ્યાજ હતા.

(ગ)ત્યારે પછી શ્રીગુણાંઈજીના સાત બાળકોના મસ્તકઉપર અવિભક્ત પરિવારના સેવ્ય તરીકે બિરાજ્યા

ત્યારે પણ તેટલાજ પુષ્ટિમાર્ગસર્વસ્વ રહ્યા.

(ઘ)ત્યારે પછી તે વખતના કેન્દ્રીય ગૃહમંત્રી શ્રીગોવિંદવદ્ધભ પંતની ઓફિસમાં વર્તમાન પૂ.પા.ગો.શ્રીતિલકાયત મહારાજશ્રીઉપર દબાણ લાવીને રૂ.૩૦૦૦ માસિકની એવજમાં શ્રીનાથજીને સરકારને સોંપી દેવાનો નિર્ણય લેવાવવામાં આવ્યો ત્યારે પણ શ્રીનાથજી દરેક પુષ્ટિમાર્ગીયો પૈકી મારા પણ સર્વસ્વ હતાજ. મારા પિતૃચરણ નિ.વી.શ્રીદીક્ષિતજી મહારાજને ન્યારે પૂ.પા.શ્રીતિલકાયત મહારાજ તેમજ સરકારના વિરોધમાં ચળવળ શરુ કરી હતી તેમાં મેં પણ સક્રિય ભાગ લીધોજ હતો કેમકે શ્રીનાથજી મારા સર્વસ્વ હતા.

(ઙ)ત્યારે પછી સરકાર અને પૂ.પા.તિલકાયત મહારાજ વચ્ચે મતભેદ ઉભો તથાં રાષ્ટ્રપતિના વટહુકમ અને રાજસ્થાન વિધાનસભામાં ટેપલ-બોર્ડ એક્ટ લાગુ થયો ત્યારે પણ અનેકાનેક વિરોધ સભાઓમાં મે ભાગ લીધો હતો કેમકે દરેક પુષ્ટિમાર્ગી પૈકી મારા પણ શ્રીનાથજી સર્વસ્વ હતા અને છે.

(ચ)ત્યારે પછી પૂ.પા.ગો.શ્રીતિલકાયત મહારાજશ્રી સુપ્રીમકોર્ટ સુધી કેસ લડીને હારી ગયા. કેમકે તે વખતે કોર્ટમાં માર્ગના સિદ્ધાંતો રજૂ કરવામાં નહોતા આવ્યા (જુઓ : ‘તિલકાયત વિરુદ્ધ રાજસ્થાન સરકાર’ ચુકાદો સુપ્રીમકોર્ટ ફરરા ૬૧). વકીલોની ખોટી સલાહને કારણે આર્થિક નુકસાનની જે દાદ માંગી હતી, તેને કારણે સુપ્રીમકોર્ટે જે પ્રસાદ વેચાંચ તેના વીસ કે પચીસ ટકા કમિશનનો નફો પૂ.પા.ગો.શ્રીતિલકાયત મહારાજશ્રીને મળે તેવો ચુકાદો આપીને શ્રીનાથજીના મંદિરને જાહેર મંદિર કરાવી ધીધું; પરંતુ તે છતાંય હું તો આજની તારીખમાં પણ શ્રીનાથજીને જાહેર જનતાના ન માની વદ્ધભવંશજ ગોસ્વામિઓના અવિભક્ત પારિવારિક નિધિ એટલે કે સર્વસ્વજ માનું છું.

(છ)ત્યારે પછી ‘શેબાઈટ કમ હેરિડિટરી ટ્રસ્ટી’

તરીકે જે પૂ.પા. ગો.શ્રીલલકાયત મહારાજશ્રીને સુપ્રીમ કોર્ટદ્વારા માન્ય કરવામાં આવ્યા હતા તે છતાંય અનવસર વખતે મંદિરના ચાવીજી (ચાવીનો ઝૂંડો) પૂ.પા.ગો.શ્રીલલકાયત મહારાજશ્રી પાસે ન મોકલાવી એકઠીકુટિવ ઓફિસર પાસે મોકલવામાં આવતાં તેના વિરોધમાં અને દૂધધર કે બાલભોગમાં કોઈ પંખીઓ પકીને મરી ગયો તેમાં પૂ.પા.ગો.શ્રીલલકાયત મહારાજશ્રીની આજ્ઞામુજબ અપરસ કાંઠવામાં ન્હોતી આવી, તેના વિરોધમાં પૂ.પા.ગો.શ્રીલલકાયત મહારાજશ્રી ફરીથી સેવાનો બહિષ્કાર કરીને નાથદ્વારા છોડી અન્યત્ર બિરાજ્યા હતા. ત્યારે પૂ.પા.ગો.શ્રીલલકાયત સમર્થનમાટે શ્રીમદ્વજ્રભવંશજી ગોસ્વામી પરિષદે શ્રીનાથજીના દર્શન-પ્રસાદના બહિષ્કાર કરવાનો આદેશ આપ્યો હતો. તે વખતે અમારા નિ.લી.ગો.શ્રીગોવિંદરાયજી (ચુરત) તેમજ નિ.લી.ગો.શ્રીવ્રજભૂષણલાલજી મહારાજ (અમનગર) વિગેરે અનેક ગોસ્વામી મહાનુભાવો શ્રીનાથજી પુષ્ટિપુરુષોત્તમ નથી રહ્યા. પાષાણમૂર્તિજ રહી ગયા છે તેવો એલાન કરવા જતા હતા, ત્યારે મારા પિતૃચરણ નિ.લી.ગો.શ્રીદીક્ષિતજી મહારાજના રોષને પણ વ્હોરી એકલા ગો.શ્યામમનોહરે તે વખતે વિરોધ કર્યો હતો અને સંશોધન પ્રસ્તાવ રજૂ કર્યો હતો કે “શ્રીનાથજીએ પુષ્ટિસંબંધ ત્યાગ્યો છે તેથી દર્શન પ્રસાદ ન લેવાય”. તેમુજબ જાહેર આદેશ ગોસ્વામી પરિષદદ્વારા અપાયો હતો. તેના એહવાલ તે વખતના પુષ્ટિમાર્ગીય ચોપાનિયાઓમાં પ્રસિધ્ધ થયેલા હતા જે આજે પણ ઉપલબ્ધ છે. હા આ સંશોધન મેં તે વખતે રજૂ કર્યો હતો. પણ શમાટે? કેમકે શ્રીનાથજી પુષ્ટિમાર્ગના સર્વસ્વ હતા, છે અને રહેશે.

(જ)આજે સંભવાય છે કે પૂ.પા.ગો.શ્રીલલકાયત મહારાજશ્રીને અમારામાટે નિષેધ આજ્ઞા મોકલાવી છે કે અમને શ્રીનાથજીની સેવામાં ન્હાવા દેવા નહીં. તે જો ખરી વાત હોય તો શ્રીમહાપ્રભુ સહુને સન્મતિ પ્રદાન કરે. અમારે તો એટલું કહેવાનું રહે છે કે ત્યારેય શ્રીજી

પુષ્ટિમાર્ગના સર્વસ્વ હતા જ તો આજે તેઓ જે અમારામાટે નિષેધઆજ્ઞા કરતા હોય તો પણ દરેક પુષ્ટિમાર્ગી પૈકી અમારાપણ સર્વસ્વ છેજ અને રહેશે પણ.

(ઝ)અમારો વિરોધ શ્રીનાથજી કે તેમના પ્રસાદ સાથે ન હોઈ પુષ્ટિમાર્ગના સર્વસ્વ એવા શ્રીનાથજીના ધંધાકીય ભવાડા સાથે છે.

(બ)‘તિલકાયત’પદ એ દેવદ્રવ્ય કે પ્રસાદના કમિશનઉપર નભનાર દેવલક પૂજારીનો પદ છે એવું અમે ક્યારેય નહીં માનીએ! કેમકે એ પદ તો શ્રીમહાપ્રભુની ગાદી છે અને તેમજ રહેવાની છે.

(ટ)અમે સ્વાર્થમુજબ સિદ્ધાંતો ઘડવાના હિમાયતી નથી પરંતુ સિદ્ધાંત મુજબ સ્વાર્થઉપર અંકુશ રાખવાના હિમાયતી છીએ.

(ડ)તેથીજ પુષ્ટિમાર્ગીય જનતા, સરકાર અને ન્યાયાલયની સામે પુષ્ટિસિદ્ધાંતો શું છે તે-જ ફક્ત રજૂ કરવા માગીએ છીએ. કોઈની નિંદા કે સ્તુતિ નહિ. તે છતાંય જે સિદ્ધાંતયચનિ વ્યક્તિગત સંદર્ભ વિના ચર્ચા ન કરવાનો શોખ કોઈ ધરાવતા હોય તો તેમની તેવી જિભ્મેવારી સાથે તે અમારી સાથે કરી જુએ.

(ડ)અમારો સ્પષ્ટ અભિપ્રાય છે કે આજે કેટલાક આચાર્યવંશજો સિદ્ધાંત કરતા સ્વાર્થઉપર વધારે ભાર મુકે છે તે તેમનું દુર્ભાગ્ય નહીં પરંતુ અમે તેને અમારું દુર્ભાગ્ય માનીએ છીએ. કેમકે તેમ કરતા અમારોજ કોઈક ભાઈ જઘન્ય દેવલક બની જતો હોય છે. શ્રીમહાપ્રભુ સહુને સન્મતિ આપે!

ગો.શ્યામ મનોહર.

પ્રકાશક: ડો.ગીરીશ શાહ (આણંદ); ધનેશ ગાંધી; મનીષ બારાઈ; ગોવિંદભાઈ કીકાણી.

(આનો ફરીથી ગોળ-ગોળ જવાબ જે હરિરાયજીએ આપ્યો તે:)

મુંબઈ સમાચાર તા.૨૪-૭-૯૨

॥શ્રીવલ્લભા

વૈષ્ણવો સાવધાન

શ્રીનાથજીના વિરોધીઓ ફેરવી તોળે છે! હવે મોહરી બદલાવીને મેદાનમાં!!! ભયંકર શાખ્પાચંકમણ!!!!

હવે તેઓ કહે છે કે “અમે શ્રીનાથજીનો વિરોધ નહીં પણ ત્યાંની વ્યવસ્થાનો વિરોધ કરીએ છીએ” તો પછી પ.પૂ.ગો. શ્રીશ્યામમનોહરજી (પાલા-કિશનગઢ) એ પોતાના પુસ્તક પુષ્ટિસિદ્ધાંત-ચર્ચાસભા સંક્ષિપ્ત-વિવરણના પાના નં.૩૬ ઉપર સ્પષ્ટ વિધાન કરેલ છે કે “શ્રીનાથજીની પ્રતિષ્ઠા પુષ્ટિમાર્ગીય સિદ્ધાંતોથી વિપરીત (વિરુદ્ધ) પરાર્થપ્રતિષ્ઠા હતી. અર્થાત્ ગોવર્ધનપર્વતઉપર મંદિરમાં શ્રીમહાપ્રભુજીએ શ્રીનાથજીને પાટ બિરાજાવ્યા તે પુષ્ટિમાર્ગીય સિદ્ધાંતોથી વિરુદ્ધ બિરાજાવ્યા હતા. તે આમ મૂળમાંથીજ જે શ્રીનાથજીની સેવાને શ્રીશ્યામમનોહરજી સિદ્ધાંતવિરુદ્ધ કહે છે તો પછી હવે આમાં વ્યવસ્થાના વિરોધની વાતજ ક્યાં રહી? આ પ્રમાણે જે વ્યક્તિ સ્વયં શ્રીનાથજીની પ્રતિષ્ઠાને પણ ઉઘાટે છોગ અપુષ્ટિમાર્ગીય કહેવાનો દુઃસાહસ કરી શકે તે અમો સર્વે ગોસ્વામી આચાર્યોને ચાંડાલ તુલ્ય દેવલક કહી ગાળ આપે તેમાં નવાઈ પામવા જેવું નથી! (જુઓ: મુંબઈ સમાચાર તા.૫-૭-૯૨) છતાં શાસ્ત્રાર્થમાં જ્યાં સુધી તેઓ અમોને દેવલક સિદ્ધ ન કરી બતાવે ત્યાં સુધી અમોને દેવલક કહેવાનો તેને કોઈ નૈતિક અધિકાર નથી. જેકે નાથનારીને આંગણ વાંકુ ક્યારે લાગે? તે હવે સ્પષ્ટ થઈ ચુક્યું છે. છતાં અમે ત્રીજી વાર શ્રીશ્યામમનોહરજીને શાસ્ત્રાર્થમાટે ખુલ્લું આહ્વાન કરીએ છીએ કે જે તેઓ સાચા હોય તો ફરી બહાનું ન કાઢે અને તટસ્થ મધ્યસ્થ નિર્ણાયક સમજા અમારા આથે શાસ્ત્રાર્થ કરે, નહીંતર વૈષ્ણવોને ખોટી રીતે ગેરમાર્ગે દોરવાનું બંધ કરે, તથા પોતાની અસભ્ય વાચાને વિશ્રામ આપે.

નોંધ: આ અમારું છેલ્લું ખુલ્લું આહવાન છે છતાં

જે તેઓ હવે પણ ન સ્વીકારી અમોને જાહેરમાં ગાળો ભાંડતા રહેશે તો અમારે ‘શ્વ-કુંભર’ ન્યાયથી તેઓની ઉપેક્ષા કરી સિવાય છુટકો નથી. કારણ કે કારણ વિના ચાંડાલ-દેવલક જેવી અસભ્ય ગાળો સભ્ય સમાજ ક્યાં સુધી સાંભળે?

ગો.શ્રીહરિરાયજી મહારાજ (જામનગર)

ગો.શ્રી.વ્રજ્જરમણલાલજી (મથુરા)

તથા સહયોગી ગો.આચાર્યો

(આના જવાબરૂપે એક આખા પાનાનો વિરોધપત્ર મુંબઈ સમાચારના ૧૧-૭-૯૨ના અંકમાં પૂ.પા.ગો.શ્રીલીલાકાષ્ટ મહારાજશ્રીના ભક્તવૈષ્ણવોએ છાપ્યો હતો. તેનો વિસ્તૃત ખુલાસો “સાચું શું?...સાચું શું?...” મથાળા હેઠળ મુંબઈ સમાચારમાંજ તા.૧૯-૭-૯૨ને પાના નં. ૮૯ ઉપર સિદ્ધાંતચર્ચાસભામાં હાજર રહેનારા વૈષ્ણવોએ આપ્યો હતો. તેમાં કરવામાં આવેલ ઘણા બધા ખુલાસાઓને આડકતરી રીતે સ્વીકારીને તેઓ આ ચર્ચામાંથી ખસી ગયા. એના અનુસંધાનમાં મેં એક વક્તવ્ય છાપાવ્યું હતું જેમાં હરિરાયજીના આહ્વાનનો પણ જવાબ જે મેં આપ્યો તે આમુજબ છે:)

મુંબઈ સમાચાર તા.૯-૮-૯૨

॥વિનયપત્રે શ્રીવલ્લભો મહાપ્રભુ:॥

સાચું એ તો સાચું જ અને ખોટું તે તો...

પણ ખોટી માથાક્ષોરીમાં અમનેય રસ નથી!

(ફરો૧ અને ૭):—

(૧)કેમકે અમે તો શ્રીમહાપ્રભુજીના તે-જ સિદ્ધાંતો કહી રહ્યા હતા જે સિદ્ધાંતોની પુષ્ટિ અને પ્રશંસા આપણા સંપ્રદાયના પ્રમુખ પીઠાધીશે પણ આર. કે. ભટ્ટની ચોપડીના સ્તુતિના વ્યાજે ‘અન્યુત્તમ’ કહીને કરી હતી. આજે પણ અમે એજ સિદ્ધાંતો કહેવા માંગીએ છીએ. ભવિષ્યમાં પણ તે-જ ‘અન્યુત્તમ’ સિદ્ધાંતો કહેતા રહીશું. કેમકે શ્રીનાથજી વિગેરે બધા પુષ્ટિસ્વરૂપોની સેવા ‘અન્યુત્તમ’ સિદ્ધાંતોમુજબ પોતના ઘરમાં પોતના તન-ધન-પરિજનથી અને જાહેર

પ્રદર્શનોના ભવાડા વિનાની હોવી જોઈએ, એવો અમારો અસ્પષ્ટિત ભાવ છે અને રહેશે. દરેક વક્તવ્યશબ્દ ગોસ્વામીએ ગુરુપદોચિત પોતના ચરણભેટથીજ ભગવત્સેવાને સ્વધર્મરૂપે નભાવવી જોઈએ. ક્યારેય જાહેર મંદિરમાં પુજારી બનીને તો નહિજ...અલબત્ત કોઈ પણ સંજોગમાં જાહેર પ્રદર્શન વિનાની, પોતના ઘરમાં; અને પોતના તન-ધન-પરિજનોથીકી કરવામાં આવતી ભગવત્સેવાનો સિદ્ધાંતઘોષ જે શ્રીનાથજી કે તિલકાયત મહારાજશ્રી ઉપર આક્રમણ કે કાદવ ઉછાળવા જેવી હલકી વાત હોય તો તે 'અત્યુત્તમ' આક્રમણ કે કાદવ ઉછાળવાનું કૃત્ય અમારા પહેલા આર.કે.બ્લે કહ્યું છે અને પૂ.પા.ગો.શ્રીતિલકાયતમહારાજશ્રીએ તેને વધાવ્યું છે તેમાં બેમત નથી.

(૭)હવે ફક્ત બાકી રહે છે તિલકાયત મહારાજશ્રીથી 'પુષ્ટિસિદ્ધાંત-સંસ્કારણ-શિરોમણિ' પદવીપ્રાપ્ત હરિરાયજીના મુંબઈ સમાચાર (તા.૨૪-૭-૯૨)ના અંકમાં પ્રકાશિત 'વૈષ્ણવો સાવધાન' જાહેરાતની વાત.

તેઓને જે ખરેખર સિદ્ધાંતચર્ચાનો સૈધાન્તિક નિવેદો લાવવો હોય તો સિદ્ધાંતવચનાવલીનો ભાવાનુવાદ અને સંક્ષિપ્તવિવરણમાં લખેલ 'શાખાચંક્રમાણનિરસન' નો જવાબ પ્રકાશિત કરાવી દે. કોઈ પણ તટસ્થ-મધ્યસ્થની ગરજ વિના આમ શાસ્ત્રાર્થ સંપન્ન થઈજ નથી. જે સામ-સામે બેસીનેજ શાસ્ત્રાર્થની કોઈક અસહ્ય ચળ હોય તો પોતાને માથે બિરાજતા કાકોરજીની સેવામાટે ગામથી પૈસા ઉઘરાવવાનું બંદ કરી દેખાડે ઓછામાં ઓછા ત્રણ વરસ સુધી ત્યાર પછી સામ-સામે બેસીને ચોક્કસ શાસ્ત્રાર્થ કરી લઈશ.

આ બંને વાતમાંથી એકેય વાત કરી દેખાડવાની એમની સામર્થ્ય ન હોય તો પોતાની જાહેરાતમાં જણાવ્યા પ્રમાણે 'શવ-કુંભર' ન્યાયથી પોતાને દેવલકતા મદમત્ત-કુંભર એટલે કે હાથી સમજ; અને મને પુષ્ટિસિદ્ધાંત ભસતો જ્ઞાન સમજે. તેમાંય મને વાંધો નથી. કેમકે હું તો એમને મારો નાનો ભાઈ ગણું છું, તેથી આજે નાનાભાઈની

સમજમાં પુષ્ટિસિદ્ધાંતો ન આવતા હોય તો તેમના ચિરંજીવી વક્તવ્ય ભાવાની સમજમાં કાલે આવી જશેજ, તેવા શુભાશયથી પુષ્ટિના 'અત્યુત્તમ' સિદ્ધાંતો ભસતો રહીશજ.

શ્રીનાથજી વિગેરે બધાજ પુષ્ટિસ્વરૂપો દરેક પુષ્ટિજીવનેમાટે સર્વસ્વ હોવાજ જોઈએ. પુષ્ટિમાર્ગપ્રવર્તક શ્રીમહાપ્રભુજીના વંશજે જાહેર દેવમંદિરમાં દેવલક પૂજારી નથી બલ્કે ગૃહસ્થ ધર્મચાર્ય છે, તેવો દઢાગલ દરેક પુષ્ટિજીવને હોવોજ જોઈએ. હું પણ પુષ્ટિમાર્ગી છું તેથી 'અત્યુત્તમ' પુષ્ટિસિદ્ધાંતો ભસતા રહેવાની અખંડનિષ્ઠા ધરાવનાર...

ગો.શ્યા.મ.

તા.ક.: હવે કોઈ પણ ખુલાસો અમે છાપાઓમાં નહિ આપીએ જોને જે કાંઈ પૂછવું જાણવું હોય તે પત્રદ્વારા અથવા રૂબરૂ જાણી શકે છે. આ વિચારીને જે કહેવું હોય તે કહે!

સૌજન્ય : (૧)ગોસ્વામી શ્રીકિશોરચંદ્રજી (૨)ગોસ્વામી શ્રીરઘુનાથલાલજી (૩)ગોસ્વામી શ્રીદેવકીનંદનજી (૪)ગોસ્વામી શ્રીનીરજકુમારજી (૫)ગોસ્વામી શ્રીમયુરેશજી (૬)ગોસ્વામી શ્રીવ્રજેશજી (૭) ગોસ્વામી શ્રીકન્દેયાલાલજી (૮)ગોસ્વામી શ્રીશરદકુમારજી (૯)ગોસ્વામી શ્રીયોગેશકુમારજી (૧૦)ગોસ્વામી શ્રીપ્રમુખકુમારજી.

(આના પછી હરિરાયજીએ મુંબઈસમાચારમાં તા.૨૬-૮-૯૨ ને એક વક્તવ્ય છપાવ્યું તે :)

મુંબઈ સમાચાર તા.૨૬-૮-૯૨.

સમસ્ત પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવો જોગ

"અગત્યનો ખુલાસો"

(૧)ભાનવગરના ભાણજીભાઈ, જે ભાવનગરને ભાનવગર કીધે રાખે...તેથી કાંઈ ભાવનગર ભાનવગરનું ન થઈ જાય તેમજ શ્યામમનોહરજી (પાલ્લી) મને ચાંડાલતુલ્ય દેવલક કીધે રાખે તેથી હું દેવલક સિદ્ધ થઈ શકું તેમ નથી. જે શ્યામમનોહરજીમાં ત્રેવડ હોય તો શાસ્ત્રાર્થમાં મને દેવલક સિદ્ધ કરી બતાવે. આ મારો તેમને ખુલ્લો

પડકાર છે અને જે મધ્યસ્થી નિણાયક સમક્ષ શાસ્ત્રાર્થમાં મારી સામે આવવાની શ્યામમનોહરજીમાં હિમ્મત ન હોય તો દેવલકતાની ગાળી આપીને ત્રણ વરસની મુદત નાખી ખોટા બહાના બનાવીને લોકોને ગેરમાર્ગે દોરવાની કુચેષ્ટા ન કરવી જોઈએ અને સીધી રીતે પરાભ્ય સ્વીકારીને શાસ્ત્રાર્થના મેદાનમાંથી ઉદ્ધાંગુલ પલાયન કરી જવું જોઈએ (બગભગ તો કરીજ ગયા છે.).

(૨) “સરકારી કાયદાઓને માન્ય રાખીને જનતાથી ભગવત્સેવામાટે દ્રવ્ય લેનાર જ્ઞાન્ય કોટિનો દેવલક હોય છે”? આ પક્ષ (ચચસિભામાં મેં કબૂલ રાખી છે એવી શ્યામમનોહરજીની જાહેરાત (જુઓ: મુંબઈ સમાચાર તા.૯-૮-૯૨) પાયા વગરની, ઉપજાવેલી અને લોકોને ગેરમાર્ગે દોરનારી છે. કારણકે ચચસિભાની ઓડિઓ વીડિઓ કેસેટો બજાબરીથી દબાવી રાખીને સાચી હકીકત છુપાવવાના શોખિન એવા શ્યામમનોહરજીના આવા મનસ્વી રીતે તોડી મરીડીને કરવામાં આવતાં વાહિયાત વિધાનોનો અરવીકાર તો હું આજથી પાંચ મહિના પહેલાજ એક જાહેર નિવેદનદ્વારા કરી ચુક્યો છું.

(જુઓ મુંબઈ સમાચાર તા.૧૯-૪-૯૨, જન્મભુમિ ૨૦-૪-૯૨ અને પ્રવાસી તા.૨૦-૪-૯૨ તથા સંદેશ તા.૧૮-૪-૯૨ સાથે ફૂલછાબ જ્યહિન્દ વિગેરે...) છતાં શ્યામમનોહરજીએ કેસેટો દબાવી રાખી છે અને તેમાંથીજ મારા મંતવ્યોને મનસ્વી રીતે મારી-મચડીને જનતા સમક્ષ રજૂ કરે છે અને લોકોને ગેરમાર્ગે દોરે છે. જે આ કેસેટો સેન્સર થયા વગર પ્રકાશિત થઈ જાય, તો લોકો સાચી હકીકત જાણી જાય; અને ત્યારે મારા મનતવ્યોને મારી-મચડીને વિકૃત કરીને પ્રકાશિત કરવાનો ઉધો ધંધો બંધ થઈ જાય. આજ કારણ છે કે આ કેસેટોને તેઓ પ્રકાશિત કરતા નથી. નહિતર આવું તો શું છે આ કેસેટોમાં કે લોકો સમક્ષ તે રજૂ નથી કરતા? હા, એટલું જરૂર છે કે ચચસિભા દર્મિયાન શ્યામમનોહરજીએ

બજાબરીપૂર્વક દુર્વ્યવહાર કરી મને પરાણે પક્ષગ્રહણ કરાવ્યો અને મારા ઉપર ખોટા આક્ષેપો મૂક્યા છતાં શ્રીમહાપ્રભુજીની કૃપાથી (નિયમ વિરુદ્ધ હોવા છતાં) મેં હિમ્મતપૂર્વક પક્ષગ્રહણ કર્યો અને ચચા ભાંગી ન પરે એટલામાટે ઈચ્છા ન હોવા છતાં પણ સહયોગ કર્યો એનો ત્યાં ઉપસ્થિત વિશાળ જનસમુદાય સાક્ષી છે. ખરેખર તો આ ચચાના અંતમા શ્યામમનોહરજી કઈ રીતે નિરુત્તર થયા અને ચતુર ઉદ્બોધક ગો. શરદબાવાએ પોતાના વિશેષાધિકારોનો પ્રયોગ (કે દુરૂપયોગ...!) કરી અચાનક આ ચચાને સમાપ્તિ અને અનિર્ણિત ઘોષિત કરીને કેટલી ચાલાકી અને કાળજી પૂર્વક નિરુત્તર શ્યામમનોહરજીને બચાવી લીધા છે તે તો લોકો વીડિઓ કેસેટોમાં જ્યારે નજરો નજર નિહાળે ત્યારેજ સાચો આનંદ આવે. જે કે શ્યામમનોહરજીની આ દયનીય સ્થિતિનો આચ્છો સરખો ખ્યાલ સંવાદસ્થાપક-મંડળ દ્વારા પ્રકાશિત કરવામાં આવેલ “પુષ્ટિસિદ્ધાંત-ચચસિભા વિસ્તૃતવિવરણ” ના પૃષ્ઠ ૨૨૪ થી ૨૨૮માં આવે છે. જે કે સેન્સર થયા વગરની કેસેટો જ્યાં સુધી પ્રકાશિત ન થાય ત્યાં સુધી આ ઉપરોક્ત વિસ્તૃત વિવરણ સમ્પૂર્ણ વિશ્વસનીય નજ ગણાય.

(૩) હકીકતમાં તો મારા માન-અપમાનની પરવા કર્યા વગર જાણે ગાળી ખાવા માટેજ હું શ્યામમનોહરજી સામે ઉતર્યો છું કારણકે શ્યામમનોહરજીની ભાષા અને વ્યવહાર માં અસભ્યતા અને તોછડાપાણું એટલી હદે છે કે કોઈ પણ સભ્ય ગોસ્વામી આચાર્ય ‘પંકપ્રક્ષાલન’ ન્યાયથી આમાં પડવાજ નહોતા માંગતા અને ખરેખર મારા સાથે પણ એજ થયું. (જેકે હું આ બધામાટે માનસિક રીતે પહેલેથી તૈયાર હતો.) અને આજે મારે જાહેરમાં છાપાઓમાં ચાંડાલતુલ્યદેવલકની ગાળ સાંભળવી પડે છે અને શાસ્ત્રાર્થ કરવાની શ્યામમનોહરજીમાં ત્રેવડ ન હોવા છતાં આને ભાગ્યની વિટંબના કહેવાય. છતાં ભગવત્કૃપાથી મારો નિશ્ચય તો દઢ છે.

(૪) શ્યામમનોહરજીને ન્યાય વ્યાકરણ જેવા પાયાના શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ નથી (એમ તેઓ પોતેજ કહે છે) એટલે તેમનાદ્વારા લખેલ -“શાખાચંકમાણીનિરસન” ઘડા વિનાનું હોય તે સ્વાભાવિક છે. છતાં શાસ્ત્રાર્થ સમયે આનો હું જડબાતોડ જવાબ આપીશ પણ મધ્યસ્થી નિર્ણાયક સમક્ષજ કારણ કે ઘણી ઘોરી વગરની ચર્ચામાં હવે મને રસ નથી.

(૫) જાન્યુઆરી ૧૯૯૨માં શ્યામમનોહરજીને શાસ્ત્ર ચર્ચાની (એમનીજ ભાષામાં) અસહ્ય ચળ ઉપડી હતી ત્યારે ગો.શરદભાવા જામનગર આવીને આગ્રહ કરી મને ચર્ચાસભામાં બંધ ગયા હતા. એટલે ત્યારે શ્યામમનોહરજીની ચર્ચાની ચળ મટાડવાની મેં મારી તરફથી સંપૂર્ણ કોશિષ કરી હતી પણ કમનસીબી કે એ ચળ મટી નહીં અને બળતરાના રૂપમાં પરિણમી જેનું પરિણામ મારીઉપર ગુલાંટ મારવાના ખોટા આક્ષેપો અને ગાળોના રૂપમાં આવ્યું છે.

(૬) મારો ભાવાનુવાદ ચર્ચાસભામાં હું (મૌખિક) પ્રસ્તુત કરી શક્યો છું (ચર્ચા બાકી છે.) જે ઓડિઓ-વીડિઓ કેસેટોમાં છેજ અને કેસેટો સેન્સર કર્યા વગર પ્રકાશિત કરવાની સંપૂર્ણ જવાબદારી શ્યામમનોહરજીની છે. મારી નહીં.

(૭) શ્રીશ્યામમનોહરજી એક બાજુ શ્રીનાથજીના, મંદિર-પ્રતિષ્ઠા સેવા-દર્શન મહાપ્રસાદનો વિરોધ કરે છે અને બીજી બાજુ કહે છે કે શ્રીનાથજી અમારા સર્વસ્વ છે આ રીતે એક મોઢે ભેવડી વાતો કરીને લોકોને ગેરમાર્ગે દોરે છે અને શ્રીનાથજીની સેવાને પણ અપુષ્ટિમાર્ગીય કહે છે.

નોંધ : જે તેઓ મને કેસેટો આપશે તો હું જરૂરથી પ્રકાશિત કરીશ.

ગો.શ્રીહરિરાયજી જામનગર.

(આનો જે જવાબ મેં પેમ્ફલેટ છપાવેલો જામનગરમાં વિતરિત કરાવ્યો તે આમુજબ હતો :)

||વિનયે શ્રીવલ્લભો મહાપ્રભુ||
શાસ્ત્રાર્થના પુષ્ટા પડકારનો ઘબડકો

મુંબઈ સમાચારના તા.૨૬-૮-૯૨ ના અંકમાં ચિ.હરિરાયજીનું નિવેદન વાંચ્યું. પોતાની બાબતમાં વ્યાકરણ-ન્યાય-સાહિત્ય-વેદાંત શાસ્ત્રોના અરણ્યમાં વિહાર કરનાર ‘હરિ’ એટલે કે કેસરી હોવાની અહમમનતા રાખનાર, અન્તે તો તે અરણ્યમાં રહેલા વૃક્ષોની શાખાઓઉપર નિરંતર ઉછાંગૂલ ચંકમાણ કરનાર શાખામૂળ હરિજી કંકત સિંધ થયા છે.

શાસ્ત્રોના પાનાઓઉપર દૃષ્ટિ ફેરવી લેવાથી કે ચાલુ ખાતાની ગોખાણપટ્ટીવાળી પરિક્ષાઓમાં ઉત્તીર્ણ થઈ જવાથી વિદ્વાન થઈ જવાનું હોત, તો ઘેટાંઓની માફક જ્યાં-ત્યાં વિદ્વાનોના પણ ટોળે-ટોળાં આ દુનિયામાં રજળતા મળત!

વ્યાકરણશાસ્ત્ર-મુજબ ‘ઈચ્છિત’ શબ્દનો પ્રયોગ શુદ્ધ નથી ‘ઈષ્ટ’ પ્રયોગજ શુદ્ધ માનવામાં આવ્યો છે; પરંતુ વ્યાકરણનિષ્ણાત હોવાનો દાવો કરનાર ચિ.હરિરાયજીએ (જુઓ ભાષાલક્ષણ પાનુ નં.૭) આવો અશુદ્ધ પ્રયોગ ચલાવી લીધો છે; તો તેમની વિદ્વત્તાને માપનારી હવે બીજી કોઈ માપપટ્ટી શોધવાની આવશ્યકતા રહી જતી નથી.

તેમાંય વળી ન્યાયશાસ્ત્રના વૈદુષ્યની રંકાસ હાંકવા પ્રકટ કરેલ ‘ભાષાલક્ષણમ્’ તો બુદ્ધિના દિવ્ય વેભવ(!)નુંજ પ્રદર્શન કહેવાય. પોતે લક્ષણ આપવા માંગે છે ભાગવતની સમાધિભાષાનું અને તે લાગૂ થાય છે ઘડા-ઘોડા-ગંધેરાઉપર પણ (અતિવ્યાપ્તિ)!

કહેવાય છે કે “શાસ્ત્રેષુ ભ્રષ્ટાઃ ક્વયો ભવન્તિ” એટલે મહાકવિની શાસ્ત્રચુતિ શોધવી હોય તો “મગ્ગશ્ચેત્ પાતાલં પ્રવિશેદ્” ન્યાયથી દરિયાના પેટાળમાંજ ક્યાંક જડે તો જડે! (તા.ક. તેથીજ તો કેસેટમાં ઉતારાવેલ પ્રવચનમાં અવાર-નવાર “જે ઉત્તમ અધિકારી ન હોય તેને શું દરિયામાં પડી જવું—મરી જવું?” એમ જઘનના અધિકારિઓનીજ ચિન્તા સ્વાધિકારાનુરૂપ ચિ.હરિરાયજીને

પુષ્કળ સતાવતી હોય છે!)

પાર્લામાં ગોઠવેલ સિધ્ધાંતચર્ચાસભામાં જાહેરમાં સિધ્ધ થઈ ગયું હતું કે પુષ્ટિમાર્ગના પાયાની વાતો કે નિવેદન સમર્પણ અને દાન માં જે તફાવત છે તેનું લગીર ભાન ચિ.હરિરાયજીને નહોતું. તેમાં આવ્યા હતા ડંફાસ મારતા કે ભરી સભામાં મારા ચીરહરણ કરી લેશે. મને ત્યારેય આ વાત સાંભળીને ગુસ્સો નહોતો આવ્યો બલકે કરુણાજી જગી હતી.

એમેય મારા બેચાર પૂર્વાનુભવોમાં દરેકે-દરેક ચર્ચાપ્રસંગે ચિ.હરિરાયજી કોઈ પણ જાતના તાત્વિક નિષ્કર્ષઉપર પહોંચવા કરતા પોતાના વિદ્વાન્ હોવાની છાપ ઊભી કરવામાટે તલાપાપડ થતાં વધુ જાણાયા. ખરેખર તો આ એક લઘુતાગ્રન્થીનો માનસિક રોગ છે. તેથી વાકેફ હોવાને કારણે ચિ.હરિરાયજી સાથે ચર્ચા કરવાની મારી તો લેશમાત્ર પણ ઈચ્છા નહોતી. તે છતાંય ચિ.શ્રીશરદભાવા અને શ્રીબ્રજપ્રિયજી ના કહેવાથી કે ચિ.હરિરાયજી ખરેખર સાંભળવા જેવી વિપ્રતિપત્તિ રાખે છે અને શુધ્ધ ગંભીરભાવે શાસ્ત્રીય વિચાર કરવા માંગે છે. તદ્દઉપરાંત કેટલાક અભાણ, બીજા 'ગોપીભાવથી બિરાજતા' બીકણ અને સિધ્ધાંતનિષ્ઠા-વિહીન મહાનુભાવોએ સિદ્ધાંતચર્ચામાટે તેમને પોતાના પ્રતિનિધિ તરીકે નીમ્યા છે, તે જાણ થતાં, ના છુટકે મારે તેચાર થવુંજ પડ્યું. મેં મારી રીતે તો, એટલે કે એક મોટા ભાઈની હેસીયતમાં, ચર્ચા દરમ્યાન ચિ.હરિરાયજીની હોંશ વધારવાના બંધાજ પ્રયાસ કર્યા હતા. તેમના પાણ્ડિત્યની મિથ્યા પ્રશંસા કરીને પણ; અને મારી ક્ષુદ્ર તુટિઓને સંપૂર્ણ ખેલદિલીથી સ્વીકારીને; એટલે કે ભરી સભામાં કાન પકડવાના નાટક કરીને પણ! તેમાં હેતુ મારો એક એજ શુભાશયતાનો હતો કે લઘુતાગ્રન્થીથી પીડાતા ચિ.હરિરાયજી પોતાની આન્તરિક નબળાશઉપર કાબૂ મેળવીને નિખાલસ રીતે ચર્ચા કરી શકે. પરન્તુ "સ્વભાવો દુરતિક્રમ:" ન્યાયમુજબ ચિ. હરિરાયજી પોતાની આન્તરિક લઘુતાગ્રન્થીને

ખોલીને ચર્ચામાં ભાગ લેવા સમર્થ ન થયા તે નજ થઈ શક્યા!

ચર્ચાસભાના એક દિવસ અગાઉ મોડી રાતસુધી અને હકીકતમાં તો સંવાદસ્થાપક મંડળે પરિષદનોદ્વારા મહિના અગાઉ જે સભાસંચાલનના નિયમોની સંપૂર્ણ સ્પષ્ટતા કરીજ દીધી હતી, તેની તે-જ વાતોને બગડેલી જૂની રેકાર્ડઉપર જેમ સોઈ અટકેલી રહે અને "દિલકે ટુકડે-દિલકે ટુકડે-દિલકે ટુકડે" વાગતુ રહે તેમ પોતાની બગડેલ રેકાર્ડ વગાડતાજ રહ્યા. હકીકતમાં તો આજે પણ તે બગડેલ રિકાર્ડમાં બંધાજ ખુલાસાઓ કરી દીધાં પછી પણ "વીડિઓ કેસેટ-વીડિઓ કેસેટ" વાગીજ રહ્યું છે!

જેર પાર્લાની ચર્ચાસભામાં તે વખતે તેનાઉપરથી સોઈ માંડ-માંડ આગળ ખસેડવામાં આવી તો પણ શુધ્ધ ભાવાનુવાદને ટેકાણે અર્થહીન વાતોના આગળ-પાછળ બુધ્ધિહીન સંપુટો એટલે કે વિસ્તારપૂર્વક ભાવાનુવાદ આપવાનો ડોળ શરુ કર્યો. તેમાં ટોકાટોકી થતાં અને તુટિનિર્દેશ જાણાવવાનુ કહેતા છન્દ-વ્યાકરણ-એક-એક શબ્દોના પર્યાયો જેવી અત્યન્ત ક્ષુદ્ર તુટિઓને શોધી-શોધીને સમ્પૂર્ણ ચર્ચાસભાનો સમય કેમ વેડફી નાખવો તેવી ગણતરીપૂર્વક કુટિલતા પ્રકટ કરવા મંડ્યા. તેથી કંટાળીને પક્ષગ્રહણનો મારે આગ્રહ કરવો પડ્યો. શાસ્ત્રાર્થ કરવાના ખરજવાથી પીડાતા ચિ. હરિરાયજીને પક્ષગ્રહણ અને શાસ્ત્રાર્થ વચ્ચે રહેલ તફાવતનું પણ લગીર ભાન ન હોવાથી, ત્યારબાદ મધ્યસ્થ નિર્ણાયકના રોદણા રડવા લાગ્યા. એટલે થાકીને મારે ઘોષણા કરવી પડી કે જે ચિ. હરિરાયજી પક્ષગ્રહણ નહિ કરે તો હું ચર્ચામાંથી ખસી જઈશ. એટલે શાસ્ત્રાર્થની ચળ કે બળતરા મને હતી કે ચિ.હરિરાયજીને એ તો ત્યારેજ પ્રકટ થઈ ગયું, ત્યારે પક્ષગ્રહણ કરવાના મારા આગ્રહને 'બલાત્કાર', 'અન્યાય', 'દુર્ભાવના' વિગેરે અનેક ગાળો આપવા છતાંય ચિ. હરિરાયજીએ પોતે કહ્યું— "મંજૂર છે, અબ વો ઈસ બાત કો છોડો...શ્યામુદાદા, અભી

જે ભી કુછ હુઆ ઈસકો છોડો. ભગવદ્વિષ્ણ, મેં સબ બાતકો ભૂલ રહ્યાં હું આપ ભી ભૂલ જાઈએ ઓર મેરી કોઈ ગલતી હો તો માફ કરે, આપ જીસે કહો વેસે મેં તેયાર હું” (જુઓ વિ.વિ.પાના ૧૩૯-૧૫૧). કેમકે ચિ.હરિરાયજી સરખી રીતે જાણતા હતા કે આવી સોનેરી મોકો એમના જીવનમાં ફરી નહિ આવે! ચચસિભાના ત્રીજા દિવસની રાત્રીએ પણગ્રહણનો ઘબડકો અને પોતાને પોતાના પિતાશ્રીના વિધાનો સાથે પોતાને કોઈ મતલબ નથી એવું શાખાચંકમાણ કરવું પડ્યું હતું, તેથી ગભરાઈને રાતના ગુલાટી ખાવા પોતે તેયાર છે કહી ચચાં રોકાવી દીધી. જે આ વાત ખોટી હોય તો ચોથે દિવસે ચિ.હરિરાયજીએ સભામાં જિજ્ઞાસા કે ઘોષણા કેમ ન કરી કે “આજે વધારાના દિવસે સિદ્ધાંત ચચને ઠેકાણો ભાષણો કેમ થઈ રહ્યા છે”. તે દિવસે રાત્રીએ ચિ. હરિરાયજીએ એમ પણ કહ્યું હતું કે આટલું તો સિદ્ધ થઈજ ગયું છે કે શ્યામમનોહરજી સામે શાસ્ત્રાર્થમાં હરિરાયજી શિવાય બીજો ઊભો ન થઈ શક્યો. આથી સિદ્ધ થાય છે કે ઉત્કંઠા તત્ત્વનિર્ણયની નહોતી પણ વ્યક્તિગત ખ્યાતિની વધુ તીવ્ર હતી. હું તો ખસી જવા તેયારજ હતો. કેમકે ઉક્તાંગૂલ શાખાચંકમાણકારી શાખામૂગ જે દીપડા(આ ઉપમા ચિ.હરિરાયજીએ જૂનાગઢના પ્રવચનની કેસેટમાં મારેમાટે વાપરી છે.)ની સામે શાસ્ત્રાર્થના ખોખારા ખાય તો તેને પકડવા શાખાઓઉપર ચઢવાની જરૂર કમસે કમ આ દીપડાને પડી નથી. એણે તો પોતાની પક્ષગ્રહણની એક ઘોર ગર્વનાજ એવી કરી કે શાખામૂગ શાખાઉપરથી સિદ્ધાંતભૂમિઉપર ટપોટપ આવી ટપક્યા હતા!

પુહિસિદ્ધાંત-ચચસિભા(પાલવી)ની કેસેટો સંવાદસ્થાપક મંડળે સભાના સાચા વિવરણને પ્રકાશિત કરવામાટે ઉતરાવી હતી વિતરણમાટે નહિ. તે વિવરણમાંની કઈ વિગત ખોટી છે તે જ્યાં સુધી ચિ.હરિરાયજી કહીને બતાવી શકતા નથી ત્યાં સુધી કેસેટો માગવાનો કોઈ ઔચિત્યજ નથી.

એકે આ અમારી ઘોષણા થયા પછી કેસેટમાંથી ઉતારેલ સોએ સો ટકા સાચા વિવરણને હવે શાખાચંકમાણ કરીને ચિ.હરિરાયજીએ ખોટું ઘોષિત કરવાનો ઉપક્રમ કર્યો છે.

તેઓ ફરીથી આમાં ગોથા ખાઈ ગયા છે. સંવાદસ્થાપક મંડળે વિતરણની ના પાડી છે પ્રદર્શનની નહિ. તેથી ધર્મસ્થાનઉપર બિરાજમાન હોવા છતાંય કઈ જઘન્ય કક્ષાનું મિથ્યાભાષણ ચિ.હરિરાયજી કરી રહ્યા છે તે જોને જેવું-સાંભળવું હોય તે અમારી પાસે આવીને જોઈ-સાંભળી શકે છે.

તેથી કહેવાયું છે—

મર્કટસ્થ સુરાપાનં તત્ર વૃશ્ચિકદંશનમ્ |

તનમધ્યે ભૂતસંચારે યદ્વા તદ્વા ભવિષ્યતિ ||

અભણ-બીકાણ-નિષાધિહીન મહાનુભાવીએ ચિ.હરિરાયજીની વરણી પ્રતિનિધિ તરીકે કરી તે તેમનામાટે વાણુગીની માફક નિવડી છે! તેમજ પક્ષગ્રહણમાં કરેલી કબૂલાતો વૃશ્ચિકદંશ સમી નીવડી છે. “તનુજ સેવા કરનાર જઘન્ય કોટીનો સેવા કરનાર હોય છે; અને સરકારી કાયદા માન્ય રાખીને જનતાથી ભગવત્સેવામાટે દ્રવ્ય લેનાર જઘન્ય કોટીનો દેવલક હોય છે” તે પક્ષો કબૂલા હતા પરન્ટુ બુધ્ધિમંદતાને કારણે આ કબૂલાત અન્તે પોતાનાઉપર લાગુ થઈ જશે તેનું ભાન રાખ્યા વિના આવું બકાઈ ગયું! તેથી આવા હિસ્સા કેસેટમાંથી કાપીને બાકીની કેસેટ ગામને દેખાડવામાટે ચિ.હરિરાયજી ભારપૂર્વક માગણી કરી રહ્યા છે! પરન્ટુ તનુવિતજ તે ઉત્તમ પ્રકારની માનસીસેવાની સાધિકા હોય છે અને તનુજ તે તો જઘન્ય પ્રકારની હોય છે, એવી કબૂલાતને કારણે, કાં તો હવે પોતાનો પ્રતિષ્ઠામોહ છોડવો પડશે કાં વૈષ્ણવોથી જેસા પડાવીને ધંધાકીય ભક્તિના ભવાડા એટલે દેવલકતાદોર્બલ્ય =પરધનલોભપર કાબૂ મેળવવો પડશે. બન્ને એકી સાથે હવે ચિ.હરિરાયજી નભાવી નહિ શકે. શાસ્ત્રાર્થનાં ખરજવાની ખોટી વૃત્તિનાં આ પરિણામ! વૃશ્ચિકદંશસમા અસહ્ય!!

ચચસિભા ઉપરાંત બાલાસિનોર વિગેરેની કેસેટોમાં

પણ પોતે કબૂલ રાખ્યું છે: તનુજા સેવા કરનારનો ચિત્ત ભગવાનમાં પ્રવણ જોડે નથી થતો, વૃત્ત્યર્થી કે લોકાર્થી હોવાને કારણે, તે છતાંય તેની ભક્તિ નિષ્કળ નથી જતી”.

આ તબક્કે હું ખુલ્લો પડકાર ચિ.હરિરાયજીને આપું છું કે તેઓ જાહેર નિવેદન દ્વારા જણાવે કે—

(૧) પોતે ઉત્તમ તનુવિત્તજ સેવા કરી રહ્યા છે કે જ્ઞાન્ય ?

(મારી પાસે રોકડ પહોંચની રસીદો નં ૦૦૩૧૭૧-૭૩-૭૪-૭૫-૭૮-૭૯-૮૦ છે, આમાં પોતાને માંથે બિરાજતા પ્રભુમાટે સન્નુખભેટ સામગ્રીભેટ મંગલભોગ વિગેરેનો ઉલ્લેખ છે. તદ્દઉપરાંત ગુરુદેવભેટની લીલા રંગની નોખી પાવતી ફાડવામાં આવે છે. તેથી ચિ.હરિરાયજી કહી નથી શકતા કે ૧૭૧-૧૮૦ ની પાવતીઓ તેમણે પોતાની ભેટ તરીકે લીધી છે કે આપનારે આપી છે. તેથી સિદ્ધ થાય છે કે તેઓ જ્ઞાન્ય કોટીની સેવા કરનારા દેવલક છે)

(૨) આ જ્ઞાન્ય કોટીની સેવા તેઓ શામાટે કરે છે ? શું ચિત્ત ભગવાનમાં પ્રવણ થાય તે ચિ. હરિરાયજીને અભીષ્ટ નથી ? શું પરદ્રવ્યમાં પોતાનું ચિત્ત પ્રવણ રહે તેવી પ્રભુએ તેમની જ્ઞાન્ય અધિકારિતા સૃષ્ટિના આરંભમાં જ નિર્ધારિત કરી દીધી છે ? અન્યથા પોતાની ચરણભેટથી પોતાને માંથે બિરાજતા પ્રભુની ઉત્તમ તનુવિત્તજ સેવા ચિ. હરિરાયજી શામાટે નથી કરતા ?

(જે ભાઈ આ રસીદો મને આપી ગયા છે, તેમણે ચિ. હરિરાયજીના અધિકારી દેવરામભાઈથી શ્રીમદનમોહનજીના ચિત્રજી પણ મંગ્યા હતા. તેના જવાબમાં દેવરામભાઈ બોલ્યા કે “શ્રીમદનમોહનજીના ચિત્રજી આપીએ તો પછી તમે તમારા ઘરમાં સેવા કરવા મંડો. પછી અહીંયાં કોણ આવશે ? તેથી ચિત્રજી મહારાજશ્રીના જેઈતા હોય તો લઈ જવ” આની કેસેટ પણ તે ભાઈએ મને સોંપી છે).

(૩) એટલે ભક્તિવર્ધિનીના “ગૃહે સ્થિત્વા” નો એક જ

અર્થ “ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહીને” સારો માની લઈએ તો મને આ રસીદ આપનાર ભાઈ પોતે એક ગૃહસ્થાશ્રમીજ છે તે છતાંય ચિત્રજી નહિ આપવામાં ભીતિ એજાડે પોતાના ઘરમાં ચિત્રજીની સેવા ક્યાંક ન કરવા લાગી જાય. કેમકે તેમ કરવાથી ચિ.હરિરાયજીને આર્થિક નુકસાન શિવાય બીજે કોઈ નુકસાન તો હોઈ શકે તેમ નથી. તો પોતે વિત્તાર્થી બનીને જ ભગવત્સેવાનો ધંધો કરી રહ્યા છે કે બીજું કંઈ ? અને જે વિત્તાર્થી બનીને ભગવત્સેવા કરતા હોય તો દેવલક છે કે નહિ ? (આ વાત હું ગાળ રૂપે નહિ ખુલાસારૂપે પૂછી રહ્યો છું. હિમ્મત હોય તો પહેલા આનો ખુલાસો આપે).

એટલે આવી પોતે કરેલી કબૂલાતો કેસેટમાંથી ભૂંસીને સંસાર કરેલી કેસેટો હાલાક-સોરઠની ભોલી પ્રજાને છેતરવામાટે નહિ વાપરે તેની ગેરંટી શું ?

જે પુ.સિ.સં.શિ. પદવીને પોતે પ્રમાણિક ન માની, પોતે હસ્તાક્ષર કરી ગયા, જે પત્ર મેં છપાવી પણ દીધો છે, તે પદવી મેળવ્યાની સન્માનસભાઓ ગોઠવનાર ચિ.હરિરાયજી હકીકતમાં સિદ્ધાંતનિરૂપણ કરતા વ્યક્તિગત પ્રતિષ્ઠાવર્ધનમાટે વધુ પડતો મોહ સેવે છે. તેમાં વિચારવા જેવું કશું રહી જતું નથી. એટલે પુ.સિ.સં.શિ. પદવીનો ભૂતાવેશ પણ શાખાચંક્રમાણકારી ચિ. હરિરાયજીમાં વધુ પ્રબળ બન્યો દેખાય છે ?

હાલમાં બહાર પાડેલ પોતાની પ્રવચનની કેસેટમાં ચિ.હરિરાયજીએ વિધાન કર્યું છે કે આજીવિકા જ્યારે જેખમાતી હોય ત્યારે જૂટ બોલવામાં પાપ લાગતું નથી. તો તેવી ભીતિને જ કારણે ચિ.હરિરાયજી જૂટ બોલી રહ્યા છે કે ગુલાટ ખાવાનું તેઓએ જાણ્યાનું નહોતું. હકીકતમાં આ વાત એકાંતમાં નહિ પરંતુ બીજા અનેક ગોસ્વામિબાળકોની હાજરીમાં કહી હતી !

રેલ્વેપ્લેટફોર્મ પર ગાડીના આવાજવાના એનાઉસમેંટની શેલીમાં હાલમાં ચિ. હરિરાયજીના નાના ભાઈ

નવનીતલાલજીએ જે કેસેટ બહાર પાડી છે, તેમાં તેઓ પોતાના અગ્રજના વેદુષ્ણની સરખામણી શાણપ્રતાપની તલવાર સાથે કરે છે કે “કબી ઈધર ચલી કબી ઉધર ચલી કોઈ દેખ ન પાયા કિધર ચલી.” પરન્તુ પાર્લાની ચચસિભા દરમ્યાન તો તે વેદુષ્ણની તલવાર પોતાનીજ નહિ બહે પોતાને પ્રતિનિધિ બનાવનારાઓની પણ ગરદનઉપર ચાલી ગઈ હતી! તેથી લાગે છે કે “કબી ખુદ ભી ન જાના કિધર ચલી!” કહી તે વેદુષ્ણની પ્રશંસામાં ઉમેરી લેવી જોઈએ.

જેને પક્ષગ્રહણ અને શાસ્ત્રાર્થ ના પ્રલેદનો પણ જ્ઞાન ન હોવાથી, મધ્યસ્થ નિર્ણાયક વચ્ચે રાખવાના રોદણા રડવા પડે છે, તે ‘ભાવનગર’ કે ‘ભાનવગર’ માંથી સાચો શબ્દ કયો તેની મીમાંસા કરવા બેસે તો લાચારી થી કહેવું પડે છે કે નથી તેમને પોતાને માંથિ બિરાજતા શ્રીમદનમોહનપ્રભુમાં ભાવ, કેમકે હોત તો તેમની ઉત્તમ પ્રકારની તનુવિતજ સેવા શામાટે ન કરે? કે નથી ચિ.હરિરાયજીને સ્વમાર્ગીય ગ્રન્થો કે સિધ્ધાન્તો નું ભાન, કેમકે હોત તો ચચસિભામાં એવા છબરડા ન કર્યા હોત!

એટલે હવે ફરી એક વખત તેઓ મધ્યસ્થ નિર્ણાયક રાખીને પાર્લાની સભામાં થયેલ છબરડાઓને સુધારવામાટે તલપાપડ થઈ રહ્યા છે કે લોકોનું ધ્યાન તે સભામાં કરેલ પક્ષગ્રહણથી ખસી ને બીજી સભામાં જે શાખાચંક્રમાણ કરવા માંગે છે તેનાઉપર દોરવાઈ જાય, નહિ તો શાસ્ત્રાર્થની આવશ્યકતાજ હવે શેની રહી છે? તેમણે જે પક્ષો કબૂલ કર્યા છે તેમાંના આઠમાથી પાંચમાં અમે બન્ને સહમતજ છીએ.

(૧) પુષ્ટિમાર્ગીય સિદ્ધાંત પ્રમાણે ભગવત્સેવાસ્થલ સેવાકર્તાની માલીકીના ધરમાં હોવું જોઈએ (એટલે કાં તો વૈષ્ણવોની માલીકી પોતાની હવેલીઉપર કબૂલે અથવા જમનગરની વૈષ્ણવ જનતાએ પોત-પોતાની માલીકીના ધરમાં સેવા કરવી જોઈએ. ચિ.હરિરાયજીની હવેલીમાં ચાલતી

ધંધાકીય સેવામાં ભાગ લેવાની કોઈ આવશ્યકતા નથી. વીડિઓ કેસેટ કે ઓડિયો કેસેટ જેને સાંભળવી હોય કે ચિ. હરિરાયજી આવી કબૂલાત કરી છે કે નહિ, તે દેખાડવા સંભળાવવા અમે તૈયાર છીએ).

(૨) સેવ્ય સ્વરૂપની બાબતમાં ગોસ્વામિબાણકોને માંથિ બિરાજતા પ્રાચીન નિધિસ્વરૂપો કે વૈષ્ણવોને માંથિ બિરાજતા અવગ્ચીન સેવ્ય સ્વરૂપોના પુરુષોત્તમત્વમાં તારતમ્ય નથી, તે બાબતમાં હું અને ચિ. હરિરાયજી એકમતજ છીએ તો શાસ્ત્રાર્થની ગરજ ક્યાં રહી ગઈ? અલબત ગોસ્વામિબાણકોને માંથિ બિરાજતા તેઓના પોતાનામાટે અને વૈષ્ણવ જનતામાટે આમ બન્નેમાટે હોય છે. જ્યારે કે વૈષ્ણવોને માંથિ બિરાજતા સેવ્યસ્વરૂપો ફક્ત સેવાકર્તા અને તેના પરિવારમાટેજ હોય છે, આવો અગંડબગડં પક્ષ ચિ. હરિરાયજીએ કબૂલ્યો હતો. તે વચન સિદ્ધાંતવચનાવલી-માંના અથવા તો તેમાં ન અપાયેલા ક્યા વચનના આધારે તેઓ કહે છે, તે દેખાડી ન શકવાને કારણે મને માન્ય નથી. હકીકતમાં તો તેમા કારણ દેવરામભાઈએ કહ્યું તે જ લાગે છે (આ કબૂલાત પણ વીડિઓ-ઓડિઓ કેસેટમાંથી જેને જેવી સાંભળવી હોય તે અમારી પાસે જોઈ-સાંભળી શકે છે).

(૩) સેવાર્થ આજીવિકાના મુદ્દાઉપર ભગવત્સેવાને આજીવિકાનું સાધન બનાવનાર નિષિધ્ધ કોટીનો જઘન્ય દેવલક હોય છે તેમાં પણ હું અને ચિ. હરિરાયજી એકમત હોવાથી શાસ્ત્રાર્થની આવશ્યકતા મને લાગતી નથી (વીડિઓ-ઓડિઓ કેસેટમાંથી આ કબૂલાત પણ જેણે જેવી-સાંભળવી હોય તેને દેખાડવા-સંભળાવવા અમે તૈયાર છીએ).

(૪) સેવ્ય સ્વરૂપનો પ્રસાદ ક્યાં લઈ શકાય છે અને ક્યાં નથી લઈ શકતો, તે બાબતમાં ચિ. હરિરાયજીએ કબૂલ રાખ્યું હતું કે સરકારી કાયદાઓને માન્ય કરીને જ્યાં જનતાથી ભગવત્સેવા માટે ભેટસામગ્રી સ્વીકારવામાં

આવતી હોય છે, તે દાન હોવાથી દેવદ્રવ્ય બની જાય છે. તેથી તેવા પ્રસાદને લેતા દેવદ્રવ્યોપભોગના પાપે પતિત થવું પડે છે. તે મને પણ માન્ય છેજ્જ . જોકે મારે મતે સરકારી કાયદાને આમાં વચ્ચે લાવવાની આવશ્યકતાજ્જ નથી. સ્પષ્ટ રીતે પોતાને માંથે બિરાજતા પ્રભુમાટે જ્યારે પણ પારકું દ્રવ્ય રોકડ કે સામગ્રી રૂપે સ્વીકારીએ, જેમ જામનગરની હવેલીમાં સ્વીકારવામાં આવી રહ્યું છે, તો તે પાતિત્યકારીજ્જ છે (જોકે હવે ચિ. હરિરાયજ્જ, આ રસીદોની વાત મેં ઉઘાડી પાડી એટલે શાખાચંકમાણ કરવા માંગે છે પરન્તુ પાલની ચચાસિભામાં કબૂલાત કરી હતી કે નહિ તે જોવા-સાંભળવા જેને ઈચ્છા હોય તે અમારી પાસે આવી શકે છે).

(૫) આચાર્યવચનોનુ તાત્પર્ય મૂલકમથી ચાલતી આવેલી વ્યાખ્યાથી વિરુદ્ધ જઈને ન કરવું તે ચિ. હરિરાયજ્જને અને મને બન્નેને માન્ય છે. તેથી શાસ્ત્રાર્થની આવશ્યકતાજ્જ નથી તો મધ્યસ્થ નિર્ણાયિકનો પ્રશ્ન ક્યાંથી ઉભો થાય? (અલબત્ત બુધ્ધિમંદતાને કારણે ચિ. હરિરાયજ્જ આ મુદ્દામાં શ્રીમહાપ્રભુના આશ્રયના મુદ્દાને વિવાદાસ્પદ બનાવવા માગતા હતા. પણ તે સંબંધી કોઈ વિવાદ હતોજ્જ નહિ. બધાજ્જ ટીકાકારો કાં તો એક તનુવિતજ્જ. સેવાની વાત કરે છે; કાં તો એકકર્ત્વક તનુજ્જ-વિતજ્જ એમ બે જાતની સેવાની વાત કરે છે. કોઈ પણ પારકા વિત્તથી તનુજ્જ સેવાની વાત નથી કરતા. તે બાબતમાં શ્રીનરસિંહલાલજ્જ-શ્રીવિદ્ઢલેશરાયજ્જ વિગેરે ભાષાગ્રન્થોમાં પણ ટીકા લખનાર ગોસ્વામી પૂર્વજ્જેજ્જ નહિ, પણ પોતે હરિરાયજ્જના પિતૃચરણ નિ.લી. શ્રીગ્રન્થભૂષણલાલજ્જ કાકાજ્જને પણ માન્ય છે, આવો સંયુક્ત-ઘોષણાપત્રમાટેનો સહમતિપત્ર જ્યારે મેં ચચાસિભામાં વંચાવ્યો ત્યારે હરિરાયજ્જ બોલી ઉઠ્યા કે પોતાના પિતાશીના આવા વિધાનોથી તેમને કોઈ મતલબ નથી. એટલે આ જાહેર શાખાચંકમાણ થઈ ગયું હોવાથી હું ચચામાંથી નિવૃત્ત થયો. જે ત્યારે મધ્યસ્થ નિર્ણાયિક

કોઈ હોત તો તરત ચિ. હરિરાયજ્જને અયોગ્ય-પરાજિત ઘોષિત કરી દેવામાં આવત; પરન્તુ સંવાદસ્થાપક મંડલના ઉદ્દ્યોષક બિચારા આટલું કહીને રહી ગયા કે આવતી કાલે શ્રીહરિરાયજ્જ આનો ખુલાસો આપશે અને ચિ. હરિરાયજ્જએ ગુલાટ ખાવાની માંગણી મારી પાસે કરીને આવતી કાલની ચચાજ્જ બંદ કરાવી દીધી! છતાંય ઘરમાં કહેલી વાતની કેસેટ હોય કે ન હોય એ તો આગળ ભવિષ્યમાં ખુલાસો થશે; પરન્તુ ચચાસિભાની કેસેટ તો જેને જોવી-સાંભળવી હોય તે અમારી પાસે જોઈ-સાંભળી શકે છે).

બાકી રહી સેવાસ્વરૂપ અને સેવાપ્રયોજન માટે ચિ. હરિરાયજ્જએ દેવલક-જ્જનોચિત કબૂલેલા પક્ષે કે ઉત્તમાધિકારી તનુવિતજ્જ ભક્તિ શિલાયના પ્રયોજનથી નથી કરતો પણ જ્જઘનયાધિકારી તો કરેજ્જ છે. તો તેનો ખુલાસો ચિ. હરિરાયજ્જએ આપવો પડશે કે તેઓ શામાટે ઉત્તમાધિકારી બનવા નથી માગતા? શામાટે જ્જઘનયાધિકારીજ્જ રહેવા માંગે છે? જે ભૂખે મરી જવાની કે ‘મૂકુલિસી’ (સાંભળી ચિ. હરિરાયજ્જની કેસેટ)ની બીક લાગતી હોય તો ખાનગીમાં બોલવીને પોતાની હાલાર અને સોરઠી સુષ્ટિના વૈષ્ણવોને એક વખત પૂછી કેમ નથી લેતા કે “જે હું ઉત્તમકોટીનો અધિકારી બની સેવા કરવા જાઉં તો તમે મને ગુરુભેટ ધરવી બંદ તો નહિ કરી દેશો ન?” જે વૈષ્ણવો બંદ કરી દેવાનું કહેતા હોય તો “બુભુક્ષિતઃ કિં ન કરોતિ પાપમ્” ન્યાયે હું ચિ.હરિરાયજ્જને નિર્દોષ કદાચ માની લઉં! અન્યથા તો તેઓનું ચિત્ર મારા માનસપટલપર આજે સ્વમાર્ગ-સ્વાચાર્ય-સ્વસિદ્ધાંત-સ્વગૌરવવેદી એક જ્જઘન્ય ક્ષુદ્રસ્વાર્થેકપરાયણ દેવલક હોવાનું અંકિત્ થઈ રહ્યું છે. તેમાં કોણ શાસ્ત્રાર્થ કરવા માંગે? આવા ક્ષુદ્ર સ્વાર્થપ્રેરિત વ્યક્તિનાં ટમટમની કોણ કીમત ગણે? ઓછામાં ઓછી હું તો ક્યારેય નહિ!

સેવાપ્રશ્ન મુદ્દામાં કબૂલેલ ઢંગધડા વિનાના પક્ષની

પાછળનો ઈતિહાસ જાણી લેવો જરૂરી છે. જે જાહેર મંદિર સિદ્ધાંતવિપરીત ન હોત તો શામાટે નડિયાદ અને નાથદ્વારા ના કેસોમાં પુષ્ટિમાર્ગે તે બંને સેવાસ્થલો ખાનગી છે, તેવા દાવાઓ કર્યા? સરકારી કાયદા કે ન્યાયાલય ના ચુકાદાઓ તેમને કાંઈ મસ્જીદમાં તો ફેરવવા નહોતા માંગતા. બંને કેકાણે ગોસ્વામિઓને વંશવારસ ટ્રસ્ટી તો માન્ય કરાઈ છે. તે સ્થિતિ આજે પણ ચાલુ છેજ. આમાં કાંઈક સૈધ્ધાન્તિક આપત્તિ જે નહોતી તો સ્વાર્થહાનિનો પ્રશ્ન હતો શું? સિદ્ધાંતની વ્યવસ્થિત રજુઆતના અભાવને કારણે અને સિદ્ધાંત અને વ્યવહાર માં રહેલ વિરોધાભાસ ને કારણે આ બંને કેસ પુષ્ટિમાર્ગે હારવા પડ્યા હતા. રાજસ્થાનમાં તિલકાયત મહારાજશ્રીની દાવાઅરજી કે “શ્રીનાથજી-શ્રીનવનીતપ્રિયાજી ખાનગી સેવાસ્વરૂપો છે” તેના અમાન્ય થવામા નડિયાદના કેસનો ચુકાદો પણ કારણભૂત બન્યોજ છે. નડિયાદને કારણે પણ નાથદ્વારા હાર્યો છે તેમ કહેવામાં કશો વાંધો આવતો નથી. તેથી વિ. હરિરાયજી હવે નાથદ્વારાની આડમાં પોતાની પણ ઘણી બધી જે ખાનગી હવેલીઓ જાહેર મંદિર ટ્રસ્ટ બની છે, તેમનો સૈધ્ધાન્તિક બચાવ કરવા માગે છે. આ તો અંગત સ્વાર્થના સંરક્ષણમાટે સ્વમાર્ગીય સિદ્ધાંતોને ફગાવવા જેવી કુટિલ રાજસ્મત છે. એક બાજુ કહે છે “અત્ર શાસ્ત્રં પ્રમાણું નો નેવાંબેડકરસ્મૃતિ:” બીજી બાજુ તે-જ સરકારી કાયદા કે ન્યાયાલય ના ચુકાદાઓને કારણે શ્રીમહાપ્રભુના સિદ્ધાંતોને અભરાઈઉપર ચઢાવવા માગે છે! જે કાયદાકીય દૃષ્ટિએ જાહેર દેવાલય ઘોષિત થવામાં વાંધાજનક કાંઈ વાત નહોતી તો શામાટે નડિયાદનો કેસ સુપ્રીમ કોર્ટ સુધી લડવામાં આવ્યો? જે સુપ્રીમ કોર્ટમા પોતે હારી ગયા, તેથી ખાનગી હવેલીના સ્વરૂપમાં ફરક નથી પડતો તો જે ચુકાદો આવ્યો તેમુજબ કેમ પક્ષગ્રહણ કરે છે? શામાટે સિદ્ધાંતમુજબ નહીં? એટલે અંદરખાનેથી વિ. હરિરાયજી શ્રીનાથજીને ઢાળ બનાવીને પોતાને ત્યાં

ચાલતા અપસિદ્ધાંતને બચાવવાની, તેના સંરક્ષણાણની; અને તેનેજ ચાલુ રાખીને સ્વમાર્ગીય સિદ્ધાંતોને સાવ ખતમ કરી નાખવાનીજ ઘુણિત સ્વાર્થ ભરેલી કુટિલતા વાપરી નથી રહ્યા તો બીજું શું કરી રહ્યા છે?

તેથી આ થકી હું એક ખુદ્દી ઘોષણા સખેદ કરવા માગું છું કે વિ. હરિરાયજી માં રહેલ.

૧. દેવલકનાદુર્વૃત્તિજન્ય ભગવદ્ભાવહીનતા

૨. સ્વમાર્ગીય-ગ્રન્થાનભ્યાસજન્ય સિદ્ધાંતબોધહીનતા

૩. લઘુતાગ્રન્થોપીડાજન્ય મન:સ્વાસ્થ્યહીનતા

૪. નેસર્ગિક મંદબુદ્ધિતા

આમ ચાર પ્રકારની અગોચતાને કારણે તેઓ ચર્ચ કરવા લાયક છેજ નહિ. તેથી શાસ્ત્રાર્થના ખુદ્દા પડકારની ટમટમ કરતા ટબકડા આ શાખામૂળની મને પરવાજ નથી. તે છતાંય શ્રીમહાપ્રભુના દિવ્ય સિદ્ધાંતો આ મારા ભાઈ નહિ તો મારા ભત્રીજા વિ. વજ્રભભાવા કાલે સાંભળીને સુધરી જશે તેવા શુભાશયથી કહેતો તો રહીશજ. કેમકે શ્રીમહાપ્રભુ “ભુવિ ભક્તિપ્રચારેકકૃતે સ્વાનવયકૃત્” છે નહિ કે “ભુવિ ભવાડેકકૃતે સ્વાનવયકૃત્”.

તે છતાંય ઉપર વર્ણવેલ ચતુર્વિધ અગોચતામાંથી પ્રથમ ત્રણ અગોચતાઓઉપર કાલુ મેળવીને પોતાની આચાર-વિચારીતિ સુધારે તો ચોકકસ તત્ત્વનિર્ણયમાટે મધ્યસ્થ નિર્ણાયક ને વચ્ચે રાખી ચર્ચા કરવામાં ક્યારેય મને વાંધો નથીજ.

અથવા બીજે ઉપાય શાસત્રાર્થના ખરજવાને મટાડવાનો જે મેં પહેલા પણ બતાવ્યો તે-જ છે કે સિદ્ધાંતવચનાવલીનો ભાવાનુવાદ પ્રકાશિત કરાવે અને શાખાચંકમણ-નિરસનનો લિખિત જવાબ પણ પ્રકાશિત કરાવે. આમ જે કાંઈ લિખિત ચર્ચા થાય તેને અમે બંને મધ્યસ્થ નિર્ણાયક સામે નિર્ણયાર્થ રજૂ કરી દઈશું ‘બાષાલક્ષણમ્’ જેવા અગડઅગડ ગ્રન્થો લખવા કરતા આવું ઠોસ કાંઈક કામ કેમ નથી કરતા? શેની બીક લાગે છે? શાખાચંકમણ

નહિ કરી શકે તેની કે પોતાની અયોગ્યતા પુરવાર થઈ જશે તેની ?

આ તો ચિ. હરિરાયજીના નિવેદન-પ્રવચનોની ભાવ-ભાષાને અનુલક્ષીને એક પરિહાસકલ્પિત પ્રતિનિવેદનની આરસી છે. પારમાર્થિક રીતે તો હું તેમનામાટે હૃદયથી ફક્ત શુભકામનાજ ધરાવું છું કે તેઓ ગુરુપદોચિત પોતાની ચરણભેટથી મળેલ પ્રવચી ઉત્તમ પ્રકારની તનુવિત્તજ સેવાદ્વારા પોતાને માંથે બિરાજતા શ્રીમદનમોહન પ્રભુને કોઈ પણ જાતના ધંધાકીય જાહેર ભવાંડા કર્યા વિના, ખૂબ-ખૂબ લાડ લડાવતા જ રહે—જુગ જુગ રાજ કરી જામનગર જુગ જુગ રાજ કરો પણ સુખ ભજન પ્રતાપ તેજ તે છિન ઈત ઉત ના ટરી!

નિર્વૈધક્રિતક વિવાદાસ્પદ મુદ્દાઓની નિષ્પક્ષ ચકાસણી કરવા માંગતા સુજ્ઞ જનોને પણ કાંઈક જણાવવાની છૂટ આ તબક્કે હું લેવા માગું છું.

હાલમાં બહાર પાડેલ પ્રવચનોની કેસેટ્સમાં ચિ. હરિરાયજી અને ચિ. નવનીતલાલજી ભક્તિવર્ધિનીના “ગુહે સ્થિત્વા” નો ગૃહસ્થાશ્રમ અર્થ લેવાઉપર અનપેક્ષિત ભાર આપી રહ્યા છે. આમા જાણવા જેવું આ છે કે દરેકે-દરેક વ્યાખ્યાકાર જેમ કે—

(૧) શ્રીબાલકૃષ્ણજી : ‘ગુહે’ નો અર્થ ‘પોતાના ઘરમાં’ કરે છે.

(૨) શ્રીગોકુલનાથજી : ‘ગુહે’ નો અર્થ ‘ભગવદ્ભજના-નુકૂલ ઘરમાં’ કરીને તે શિવાય બીજા બધા પ્રકારોને અવાંછનીય બતાવે છે. શ્રીમહાપ્રભુ-શ્રીપ્રભુચરણના પ્રાચીન નિધિસ્વરૂપોનું કે તેમના સિદ્ધાંત-ભાવથી પુષ્ટાવેલ આધુનિક સેવ્યસ્વરૂપોનું આનુકૂલ્ય શ્રીમહાપ્રભુત્વ સેવાના સ્વરૂપઘટક લક્ષણથી વિપરીત રીતે સેવા કરતા જાળવીજ શકાતું નથી. ચિ.હરિરાયજી-નવનીતલાલજીએ પણ, નિવિધ સેવાનો દેવલકી પક્ષ કબૂલ્યો હોવા છતાંય, માનસીસાધિકા તો તનુવિત્તજ સેવાનેજ માની છે. તેથી કાં તો બેઊ ભાતાઓને માનસીસેવોપયોગિની

ચિત્તની ભગવત્પ્રવાણતા ગમતીજ નથી એમ સ્વીકારે અથવા જ્ઞાન્યાધિકારિઓ જેમ કરતા હોય તેમ કરે પરંતુ ઓછામાં ઓછી તનુવિત્તજ સેવા સત્વર પોતે શરૂ કરી દે! જેથી પોતાને માંથે બિરાજતા પ્રભુને અનુકૂલ થાય. એમને ‘પુ.સિ.સં.શિ.’ પદવીપ્રદાનકર્તા શ્રીતિલકાયત મહારાજ તેમજ શ્રીવ્રજવનલાલજી મહારાજશ્રી પણ સાન્તાકૂળ અને સૂરતની હવેલિઓમાં પોત-પોતાના ખાનગી ઠાકોરજીઓમાટે વેળાવ જનતાને સામગ્રીભેટ વિ.ની રસીદો નથી આપતા, જેવી રીતે ચિ. હરિરાયજીને ત્યાં જામનગરમાં અપાઈ રહી છે. આથી કાપદાના ચુંગાલમાં તો ઓછામાં ઓછા પોતે ન આવી જાય!

(૩) શ્રીચ્યુનાથજી : ‘ગુહે’ નો અન્વય “ગુહે સ્થિત્વા કૃષ્ણં ભજેત્” દેખાડે છે.

(૪) શ્રીકલ્યાણગારાજજી : ‘ગુહે’ નો અર્થ કતા કહે છે કે ઘરમાં રહેવું ભગવદ્ભજનમાટે અનુકૂલ હોવાથી... ઘરમાં રહીને ભજન કરવું (ગૃહસ્થિતે: ભજનાનુકૂલત્વાત્... ગુહે સ્થિત્વા કૃષ્ણં ભજેત્).

(૫) શ્રીહરિરાયજી : “ગુહે સ્થિતિ:... સેવાર્થમધર્મેણ કથંચન” કહી તનુજ સેવાદ્વારા અધર્મ (દેવલકતા જેવી) વૃત્તિનો નિષેધ કરે છે. એટલુંજ નહિ બલ્કે અધર્મ (દેવલકતા જેવા)થી બુધ્ધિનાશ થવાને કારણે દુષ્ટર્મ (ધંધાકીય ભક્તિના ભવાંડા જેવા) કરનારનું ચિત્ત કદિ ભગવત્પ્રવાણ થતું નથી તેમ જણાવે છે. તેથી “લોકવેદફલાદર્થ વ્યાવૃત્તિરહિતો જન: ભજન્સેવેત તન્વાદી:” કહીને ‘ગૃહસ્થિત + તનુવિત્તજ + વૃત્ત્યર્થ અપ્રદર્શન = પુષ્ટિમાર્ગીય ભજનપ્રકાર’ સમીકરણને પણ માન્યતા પ્રદાન કરેજ છે.

(૬) શ્રીગોપેશ્વરજી : ‘ગુહે’ નો અર્થ ઘર કરીને ‘તુ’ શબ્દથી ઘરમાં રહીને સેવા કરવા કરતા જુદાં કોઈ પણ પ્રકારે સેવાની રીતિને અમાન્ય કરે છે.

(૭) શ્રીપુરુષોત્તમજી : જેઠે ‘ગુહે’ નો અર્થ ગૃહસ્થાશ્રમ કરે છે. પણ તેના ઉપર ખોટો ભાર એટલે કે ‘ગૃહ’

નો ત્રિવિધોપરહિત લક્ષણ માનવા જતાં અપરહિત કે વિધુર ભગવત્સેવાનો અનધિકારી સિધ્ધ થશે. ભાગાનું ધર પણ જેમ ધર હોય છે. તેમ જાહેર ટ્રસ્ટમાં પણ નિવાસ કરતા તેને ધર કેમ ન માનવું તેવી યુક્તિ થિ. નવનીતલાલજી આપે છે, તો તે પ્રથમનો ઉત્તર થિ. હરિરાયજીએ સ્વગૃહીત પક્ષ કે સેવકર્તાની માલીકીના ધરમાં સેવા કરવાનો સિદ્ધાંત છે તેને અનુલક્ષીને આપવો જોઈએ. શાખાચંક્રમાણથી અહીંયાં કામ નહિ ચાલે. 'હરિસ્થાને' નો અર્થ શ્રીપુરુષોત્તમજીએ દેવમંદિર કહ્યું છે પણ ત્યાં ભિક્ષા મળી જવાનોય પ્રકાર સમજાવ્યો છે. તે જામનગરની હવેલીમાં જનતાથી જેમ ભગવદ્ભોગાર્થ ધ્રુવ વસૂલી થાય તેમ કેટલા અક્રિયન વૈષ્ણવોને ભિક્ષારૂપે પ્રસાદ લેવડાવવાની જોગવાઈ છે? તે શિવાય આને અનુકલ્પ કહી શ્રીપુરુષોત્તમજી પોતાના ધરમાં ભગવત્સેવા ન નભે ત્યારે આમ કરવાનું કહે છે તો થિ. હરિરાયજી આ વાત કેટલા વૈષ્ણવોને ત્યાં સમજાવે છે? તે શિવાય આવા ભગવત્મંદિરોમાં દુ:સંગ (દેવલકાદિ જેવા દુષ્ટજનોનો સંગ)ની ભીતિ લાગતી હોય તો પોતાના ધરમાં અટાક્ષરમંત્રના અનુસંધાનની પણ વાત કહે છે. તે થિ. હરિરાયજી સમજાવે છે કે નહીં?

(૮) શ્રીવલ્લભાભ્યન બાલકૃષ્ણજી: સ્પષ્ટ આજ્ઞા કરે છે—પોતાના ધરમાં બિરાજતા સ્વરૂપની સેવા છોડી બીજે કશે સેવા કરવા જતા ભક્તિ સિધ્ધ થઈ શકતી નથી.

(૯) શ્રીગિરધરજી: 'ગૃહે' નો અર્થ 'સ્વગૃહે' કરે છે. 'સ્વધર્મ' નો અર્થ વાર્ણાશ્રમધર્મ જેમાં દેવલકવૃત્તિ અતિનિંદનીય ગણવામાં આવી છે. અને 'પૂજા' ના અર્થ 'તનુવિત્તજા' કરે છે નહિ કે ફક્ત 'તનુજા' અથવા 'વિત્તજા'.

અંતે પોતાને 'પુ.સિ.સં.શિ.' પદવી આપનાર તિલકાયત મહારાજશ્રીએ જે આર.કે. ભટ્ટની ચોપડીને 'અનુત્તમ' કહીને વખાણી છે તે ચોપડીને પોતાને મળેલ પદવી માફક શિરોધાર્ય કરે છે કે નહિ? જો કરે તો તેમા

જાહેર મંદિર, ત્રિવિધ સેવા, સેવાપ્રદર્શન ને સખત શબ્દોમાં વખોડવામાં આવ્યા છે તેનો શો જવાબ? અને નહિ તો 'પુ.સિ.સં.શિ.' પદવીને ફાડીને કેમ ફેંકી નથી દેતા?

ગોસ્વામી શ્યામ મનોહર
૬૩, સ્વસ્તિક સોસાયટી,

૪થો રસ્તો, જુહુ સ્કીમ, મુંબઈ - ૪૦૦૦૫૬.

(આપણે જોઈ ગયા કે સગવરો કે જુગારિઓ પણ પોતાની વાણીની કાંઈક તો કીમત ગણતાજ હોય છે; પરંતુ વાક્યપતિના વંચન હોવાને કારણે પુજાથી વ્યક્તિ હરિરાયજીને શ્રીમહાપ્રભુની કે પોતે ઉચારેલી વાણીની કાંઈ પણ કીમત નથી. આપણે એ પણ જોયું કે તેમને 'દેવલક' મેં નહોતા કહ્યા પરંતુ હરિરાયજીએ પોતે સ્વીકારેલ (જુઓ: વિ.વિ.પામું નં.૧૬૫ થી૧૬૮) પક્ષના આધારે દેવલક સિદ્ધ થાય છે તેવું તેમને સ્વીકૃત પક્ષનું જ અર્થઘટન થાય છે તે ફક્ત હું દેખાડવા માંગું છું. તેને કારણે ઉપર ટકેલ વક્તવ્યમાં મારાપાટે 'શ્વાન' ગણ વાપરનાર હરિરાયજીને સભ્ય ભાષાની ભૂપ હવે લાગી:)

તા. ૨૨-૯-૯૨ સંદેશ—રાજકોટ આવૃત્તિ.

શ્રીવલ્લભ:

વૈષ્ણવો! નાટ્યાભેષી સાવધાન!!

તાજેતરમાં શ્યામમનોહરજી(પાલા)એ એક પત્રિકા બહાર પાડેલ છે. જેમાં "પદવલોત્તીર્ણવિરાહયૂથ" ન્યાયમુજબ શ્યામમનોહરજીના મુખ વિવરમાંથી અસંખ્ય ગાળોનો ધોધ મારાઉપર વહ્યો છે; પણ મને તેની કોઈ પરવા નથી. મારે તો વૈષ્ણવોને ચેતવવા તે મારું કર્તવ્ય છે. કારણ કે આ પત્રિકામાં શ્યામમનોહરજીએ સ્પષ્ટ વિધાન કર્યું છે કે પાલાની ચર્ચાસભામાં તેઓએ જાહેરમાં પોતાના બને કાન પકડીને પોતાની ભૂલ કબૂલ કરવાનું તેઓએ નાટકજી કર્યું હતું (વાસ્તવિકતા નહોતી) તો પછી તેઓએ બીજું બધું પણ નાટકજી નહીં કર્યું હોય? તેવીજ રીતે આખી આ ચર્ચાસભાજી નાટક નહીં હોય તેની ખાતરી શું? કારણ કે આ જાહેર નાટકના આયોજક બાર ગો.બાલકો તો માત્ર દેખાડવાનાજ નટો હતા. પડદાં પાછળના (મિ..)નટવર(લાલ) તો...!

એટલે વર્તમાનમાં હાલી નિકળેલા આવા નાટકભાષેની વાતો, સિદ્ધાંતો અને કૃત્યોથી લોકોએ સાવચેત રહેવું જોઈએ અને અસભ્ય ભાષા તથા ગળોને સાભ્યજનોએ વખોડી કાઢવી જોઈએ. કારણ મને એક નહીં એક હજાર ગાળો શ્યામમનોહરજી ભારે તેથી કાંઈ વળશે નહીં. સિદ્ધાંતનિર્ણય તો શાસ્ત્રાર્થદ્વારાજ થઈ શકે અને શાસ્ત્રાર્થ કરવા હું તૈયાર છું. તો પછી ધબડકો મારો કે જે શાસ્ત્રાર્થ ન કરવાના ખોટા બહાના કાઢે છે તેવા શ્યામમનોહરજીનો? લોકો વિચારે.

હું તો મારા માન-અપમાનની પરવા કર્યા વગર જાણે ગાળો ખાવાજ શ્યામમનોહરજીની સામે ઉતર્યો છું. કારણ કે શ્યામમનોહરજીની ભાષા અને વ્યવહાર માં તોછડાપણું એટલી હદે છે કે કોઈ પણ ગો.આચાર્ય ‘પંકપ્રભાલન’ ન્યાયથી આમાં પડવાજ નહોતા માંગતા...! મુંબઈ સમાચાર તા. ૨૬-૮-૯૨ ના મારા આ વિધાનનો જાણે હાજર પુરાવો હોય તેવી આ શ્યામમનોહરજીની આ જાહેર પત્રિકા છે.

નોંધ : રાવણે સીતાજીનું હરણ કર્યું તો શ્રીરામે સીતા-રટણ કર્યું, તેવીજ રીતે શ્યામમનોહરજીએ મારી કેસેટનું હરણ કર્યું છે તેથી હું “કેસેટ-કેસેટ” કરું છું. કારણ કે રાવણની લંકામાં રહેવાને કારણે સીતા જેવી સતીઉપર પણ લોકોએ શંકા કરી તો આઠ/આઠ મહિના શ્યામમનોહરજીના કબજામાં રહ્યા પછી મારી કેસેટ અકબંધ હશે તેમ હું માની લવું તો પણ લોકો તો શંકા કરવાનાજ. એટલે હવે શ્યામમનોહરજીનો કેસેટના પ્રદર્શનનો પડકાર તો પોકળજ સાબિત થશે. એટલે હવે તટસ્થ મધ્યસ્થી નિર્ણાયક સમક્ષ શાસ્ત્રાર્થજ કરી લેવો સિદ્ધાંતનિર્ણયનો સાચો ઉપાય છે.

તાજ કલમ : મારી ઈચ્છા ન હોવા છતાં “વિષ વિષેણુ” ન્યાય મારે જાહેર નિવેદનમાં થોડીક પણ તોછડી ભાષા વાપરવી પડે છે તે બદલ હું દિલગીર છું.

ગો.શ્રીહરિરાયજી
શ્રીવલ્લભાચાર્ય માર્ગ, મોટી હવેલી,
જામનગર,
૩૬૧૦૦૧
તા. ૨૨-૮-૯૨, મંગળવાર.

પી.પી.બગડાઈના સૌજન્યથી

(પાકો પોતે નિર્ણય લે કે હરિરાયજીએ જાહેરપત્રોમાં ફક્ત ચર્ચાજ નહિ બલકે હલકાઈ પણ શરુ કરી કે મેં! ગુજરાતીમાં ગાળો ન ભાંડી સંસ્કૃતભાષામાં ‘શ્વભ’=કુતરો કે ‘વરાહ’=કુકર ગાલી તે સભ્યતા અને ગુજરાતીમાં કાંઈ કહેતા તે-જ અસભ્યતા થઈ અપ! ભૂલ કબૂલ કરવાનો નાટક કેમ કર્યો તેનો હેતુ મેં પત્રિકામાં સ્પષ્ટ જણાવેલજ છે કે હરિરાયજીને જે લઘુતાગ્રંથીની માનસિક પીડા છે તે ઓછી થાય કે જેથી સિદ્ધાંતચર્ચા કરતો વખતે પોતાની વિદ્વાન હોવાની છાપ કેવી ઊભી કરવી તેના કરતા જે કાંઈ સૈદ્ધાંતિક હકીકત હોય તેને નિખાલસ રીતે જાહેરમાં સ્વીકારવાથી કાંઈ બગડતું નથી, એ સમજવવાના હદે મેં કાન પકડ્યા હતાં. હકીકતમાં તો વ્યાકરણની જેવી કુદ્ર અશુદ્ધિ માટે તે કોઈ સૈદ્ધાંતિક વિવાદનો મુશ્કે હતીજ નહીં. વળી સભાની નિયમાવલીની કોઈ પણ ધારામુજબ “ચર્ચકારે પોતાની તુટિ કાન પકડીને કબૂલ કરવી પડશે” તેવી અનિવાર્યતા પણ નહોતી. એટલે લઘુતાગ્રંથીથી પીડાતા હરિરાયજીનો માનસિક વિકિસાનો એ શુભાશય મારા હૃદયમાં ન હોતો તો હું પણ હરિરાયજીનીજ માફક એમ કહીને છટકી શક્યો હોત—“આ વ્યાકરણશાસ્ત્રીય મુશ્કે છે, જેના જગ્યાતોડ સચોટ ખુલાસાઓ શાસ્ત્રીય પ્રમાણ અને દાખલા-દલીલ સાથે, કોઈ પણ તટસ્થ મધ્યસ્થની હાજરીમાં, કરવા હું બધી રીતે સમર્થ છું. હમણાં તો હરિરાયજીએ ફક્ત સૈદ્ધાંતિક મુદ્દાઓનીજ ચર્ચા કરવાની મારી પુકરી પડકાર ઝીલવાની છે, નહિ તો ઉદાંતજ શાખાગંકમણ કરવાનો હું આરોપ લગાડી દઈશ!” કેમકે પોતે કબૂલેલ પશોને આધારે પોતેજ દેવલક, જેની સાથે સંભાષણ-સ્પર્શન શાલે અશુચિત્તર ઠરાવ્યો છે, સિદ્ધ થઈ ગયા છે. એટલે જે હું મૌખિક શાસ્ત્રાર્થમાટે સ્વીકૃતિ દરસાવું તો મેં પોતે શાસ્ત્રજ્ઞાનો વંજ કર્યો કહેવાય, એવા કાવતરામાં મને સંડોવવા આ લેખિત શાસ્ત્રાર્થનો પડકાર હરિરાયજી ઝીલવા તૈયાર નથી. નહિ તો શાસ્ત્રાર્થ મૌખિક હોય કે લેખિત એમાં ફરક શેનો પડી શકે છે? શું ભાષ્યોમાં તેમજ અવતારવાદાવલી જેવા વાદગ્રંથોમાં તટસ્થ મધ્યસ્થ નિર્ણાયકોને વચ્ચે રાખ્યા વિના શાસ્ત્રાર્થો નથી થયા? મને જે બીક લાગતી હોય તો લેખિત શાસ્ત્રાર્થ પણ હું શામટે કરું? આમાં

ખબડો કોનો થઈ રહ્યો છે? બાકી ચર્ચાસભાનેજ જો નાટક માનવી હોય તો હરિરાયજીને સમજવુંજ પડશે કે કેટલાક ગોસ્વામિઓ એમ પણ માને છે કે “ચર્ચાસભા તો, હકીકતમાં સૌથી કે આહતરી રીતે પણ, ગ્રંથસ્થ સિદ્ધાંતો પૂ.પા.તિલકપ્રથમ મહારાજશ્રીથી અને પૂ.પા.વ્રજવરનાલાલ મહારાજશ્રીથી કબૂલ કરાવી લેવાનો શ્યામનોહરજી-હરિરાયજીનો આપસી કબલનો એક તરફટી નાટકજન ફકત હતો!” એટલે નાટકમાં ભાગ ભળવ્યા પછી હરિરાયજી ખૂબજ દેખનીય રીતે સપડાઈ ગયા છે!! આવા સુસ્પષ્ટ હેતુઓને કારણે કેસેટની સૌતાજી, જેના જનક સંવાદસ્થાપક મંડળના નવયુવક ગોસ્વામિએ હતાં, તેણે જાતેજ હવે ‘રામ’ કહી કે ‘શ્યામ’ કહીના કંઠમાં પરમાળા પહેરાવી છે! તેથી રાવણનું હૃદય ભાંગી જાય અને તેને કેસેટની રટણી વાણે તે સ્વાભાવિક દીર્ઘલય છે!!! હકીકતમાં તો કેસેટમાંથી ‘વિસ્તૃતવિવરણ’માં અક્ષર-અક્ષર પ્રકાશિત થયે એટલો વખત થયો છતાંય એમાં ક્યાં કાપફૂપ કરવામાં આવી છે તે દેખાડવા જે સમર્થ ન હોય તે કેસેટ જેઈને પણ કેવી રીતે જાણી શકશે? અને હું જે કાંઈ કહી રહ્યો છું તે ‘વિસ્તૃતવિવરણ’ના આધારેજ. તે જે હરિરાયજીએ કબૂલું ન હોય અને હું તેમના વચન તરીકે રજૂ કરી રહ્યો હોઉં તો “તેવી કબૂલાત કેસેટમાં ક્યાં કરવામાં આવી છે? દેખાડો!” એવી માંગણી કેમ નથી કરતા? પારો કે કેસેટમાં કાપફૂપ મેં કરી કે કરાવી હોય પરંતુ હરિરાયજીના તેને વિધાનો કરતી કંઠધ્વનિ અને દશ્યો તો ઉમેરી શકતાં નથી ને? એટલે કાપફૂપ કરી પણ હોય તો વાતમાં કાંઈ ફરક પડતો નથી; કેમકે ચર્ચાસભા પછી જોવા આ વિવાદમાં મારી સમગ્ર રજૂઆતનો આધાર તો સભામાં પોતે હરિરાયજીએ ગ્રહણ કરેલ પક્ષજ છે. એટલે કેસેટના પ્રદર્શનનો મારો પડકાર પોકળ કે હરિરાયજીનું પોતાના પોકળ પાંડિત્યનું પ્રદર્શન પોકળ! છતાંય નાનાભાઈ છે તેથી દેવલકતાના ‘પલ્લવ’માંથી જેલી તકે હરિરાયજી બહાર આવે તેવી શુભેચ્છાને તો મારા હૃદયમાંથી હું કાઢી નહી શકું.)

ગુનઈ સમાચાર ૨૪-૧૦-૯૨

॥ શ્રીવલ્લભો જયતિ ॥

સોરઠ-હાહારના પુષ્ટિમાર્ગિઓને

શુભ દીપાવલી તથા ભૂતભવર્ષામિનંદન!

ચિ. ગો. શ્રીહરિરાયજીનું તા.૨૩-૯-૯૨ના રોજ ‘સંદેશ’ માં પ્રકાશિત નિવેદન વાંચ્યું. શ્રીમહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્યચરણે સૌનાની કટોરીના પ્રસંગમાં—“દેવદ્રવ્યને ખાનારો મહાપતિત બને છે, તેમનો કહેવડાવવા લાયક

નથી રહી જતો” —તેવી આજ્ઞા કરી છે. તેથી પુષ્ટિમાર્ગિયો વૈષ્ણવો સૃષ્ટિના ગુરુદેવો દેવદ્રવ્ય ખાનારા ન રહી સન્માર્ગિયામી બને તેવા સિદ્ધાંતદીપોના પ્રકાશથી આપણા સહુના હૃદય આલોકિત થાવ! એજ શુભેચ્છા!

ઉપર જણાવેલ નિવેદનમાં ચિ. હરિરાયજીએ મારામાટે “પલ્લવોત્તીર્ણવારાહ” શબ્દ વાપર્યો છે. ગુજરાતીમાં તેનો તરજુઓ “કાદવના ખાબોચિયામાંથી બહાર આવેલ ભૂંડ” થાય. ભૂતકાલમાં જાણે-અજાણે ચીલાચાલુ પધ્ધતિમુજબ જે દેવદ્રવ્ય મારા ઉદરમાં ગયું છે, તેનો વિચાર કરતાં આ ગાળને કારણે મને મહું લાગ્યું નથી!

હા, એક હકીકત તે છતાંય ચિ.હરિરાયજીએ કબૂલી લીધી છે તે આ કે હું ખાબોચિયામાંથી બહાર આવેલ ભૂંડ છું. એટલે દેવદ્રવ્યના ઉપભોગના કાદવના ખાબોચિયામાંથી શ્રીમહાપ્રભુની કૃપાથી સમયે બહાર આવવાનો શુભ કાંકલ્ય અને તેનો અમલ પણ શરૂ કર્યો છે. તે છતાંય દેવલકતાના પલ્લવમાં વારાહોપમ (ભૂંડ જેવા) રમમાણ મારા નાના ભાઈ ચિ.હરિરાયજી તેજ કાદવના ભૂંડા ખાબોચિયામાં પડ્યાજ રહેવા માંગે છે, તેથી એક હિતેષી અને મોટાભાઈ હોવાના અધિકારની રૂહે હું જે કાંઈ તેમને કહું તે જે તોછડી વાત લાગતી હોય તો શ્રીમહાપ્રભુ મને જામા કરે અને ચિ.હરિરાયજીને પોતાના ગુરુદેવ તરીકે સ્વીકારનારો પણ! આ જામાયાચના કરતા-કરતા પણ મારા નાના ભાઈ દેવલકતાના ભૂંડા ખાબોચિયામાં પડ્યા રહેવાનું બંધ કરે તે શુભેચ્છા તો હું રાખીશજ!

તા.ક.: ચિ. હરિરાયજીને ‘પુ.સિ.સં.શિ.’ પદવી પ્રદાનકર્તાઓ પૈકી સુરતવાળા મહારાજશ્રીએ તાજેતરમાં એક ગ્રન્થ પ્રકાશિત કર્યો છે. આ ગ્રન્થમાં જે પક્ષોને કારણે ચિ.હરિરાયજીને પદવીદાન કર્યું હતું તે પક્ષોને ત્યાગ કરી નવો પક્ષ માંડ્યો છે; કે જેનો જવાબ હું સુરતમાંજ પ્રકાશિત કરવા જઈ રહ્યો છું, તેની સહુ પુષ્ટિમાર્ગિયો નોંધ લેશે. સાથોસાથ તટસ્થ મધ્યસ્થનું ખોટું બહાનું કાંકલા

વિના જે કાંઈ કહેલું હોય તે આવી રીતે હિમ્મતથી અને નિખાલસરીતે લખીને પ્રકટ કરવાનું ધમ્યાપોષિત સાહસ તમારા ગુરુદેવમાં પણ કેળવાય તેવી શુભેચ્છા રાખનાર...

—ગોસ્વામી શ્યામમનોહર

૬૩, સ્વસ્તિક સોસાયટી, ૪થો રસ્તો, જુહુ સ્કીમ, મુંબઈ-૪૦૦૦૫૬.

સંદેશ (રાજકોટ) તા. ૧૭-૧૧-૯૨

શ્રીહરિ

પ.પૂ.ગો.શ્રીશ્યામમનોહરજી મહારાજે સોરઠ હાલારનાં વૈષ્ણવોને પાઠવેલ નૂતન વર્ષાભિનંદન તા.૨૪-૧૦-૯૨ નાં ગુજરાત સમાચારમાં વાંચવા મળ્યાં. આ બાબતમાં અમો સૌને નીચે સહી કરનારાઓએ પ.પૂ.શ્યામમનોહરજીને એટલું જણાવવાનું કે; આ વર્ષાભિનંદનના બહાને આપશ્રીએ અમારા ગુરુદેવ માટે જે ચાંડાલતુલ્ય દેવલક વરાહોપમ (ભુંડ જેવા) વિગેરે અતિ હલકા અને વાહિયાત વિશેષાણો વાપર્યા છે. તેથી અમોને સોરઠ-હાલારની સમગ્ર વૈષ્ણવ જનતાને ભારે આઘાત લાગ્યો છે; અને ઘેરી લાગણી દુભાઈ છે. કારણ કે વર્તમાનમાં અમારા ગુરુદેવ પૂ.પા.ગો.શ્રીવિટ્ઠલનાથજી (જુનાગઢ) તથા પૂ.પા.શ્રીહરિરાયજી (જામનગર) બન્ને પરંપરાગત રીતે ભગવત્સેવા તથા પુષ્ટિધર્મનો પ્રચાર પોતાનું કર્તવ્ય માની જે રીતે કરી રહ્યા છે તે પ્રકારને અમો સિદ્ધાંતવિરુદ્ધ તથા દેવલક માનતાજ નથી. ન માનવાનું કારણ એકજ કે અમારા સમસ્ત સોરઠ હાલારનાં વૈષ્ણવ જનતાનાં પરમ વંદનીય પૂજનીય અને મહાન ગુરુદેવ પૂ.પા.નિ.વી. શ્રીવજ્રભૂષણલાલજી મહારાજ(જામનગર)એ વરસો સુધી કૃપા કરી ભગવત્સેવાદર્શન વિવિધમનોરથોદ્વારા અમોને અલૌકિક સુખનું દાન કરેલ છે. ઉપરાંત વૈષ્ણવોને ત્યાં માલાપહેરામાણી, મનોરથો વિગેરે પ્રસંગે કીર્તન-પ્રવચન વિગેરે કરી હૃદયમાં

પુષ્ટિ ભાવર્યન પ્રઠ સ્થાપન કર્યું છે. જે ભગવત્સેવા, મનોરથ, દર્શન, મહાપ્રસાદ વિગેરે સિદ્ધાંતવિરુદ્ધ ચાંડાલતુલ્ય દેવલક હોય તો આવી મહાન વિભૂતિઓ, જેઓએ વરસો સુધી અને આજે પણ સમસ્ત સોરઠ-હાલારના વૈષ્ણવજનના હૃદયસિંહાસનઉપર સામ્રાજ્ય કર્યું છે, તે તેવું આચરણ કદાપી ન કરે અને ગો.શ્રીવિટ્ઠલનાથજી (જુનાગઢ) તથા ગો.શ્રીહરિરાયજી (જામનગર) પણ પોતાનાં પિતૃચરણનાં ચરણચિહ્નપરજ શાલી ભગવત્સેવા તથા સિદ્ધાંતપ્રચાર કરી રહ્યા છે. તે સર્વવિદિત છે. એટલે ચાંડાલદેવલક જેવા અતિ હલકા વિશેષાણોદ્વારા અમારા હૃદયસમ્રાટ સમા પૂ.પા.નિ.વી.ગો.શ્રીપુરુષોત્તમલાલ મહારાજ (જુનાગઢ) તથા પૂ.પા.ગો.શ્રીવજ્રભૂષણલાલજી મહારાજ (જામનગર) જેવા ગુરુચરણોઉપર કટાક્ષ કરી સમસ્ત સોરઠ-હાલારની વૈષ્ણવ જનતાને આપશ્રી(શ્યામમનોહરજી)એ આ શુભ નવા વર્ષમાં જે અશુભ અભિનંદન પાઠવ્યા છે તે અમો હાર્દિક ગ્વાનિસહિત આપશ્રીને પરત પારવા પાઠવીએ છીએ. કૃપા કરી હવે પછી આવા ગુરુદ્રોહી અશુભ અભિનંદન અમોને પાઠવીને અમારા શુભ નવા વર્ષને કદાપી અશુભ બનાવશે નહીં.

નોંધ:— આનો કોઈપણ આશ્રેપ કે જેનો કટાક્ષ અમારા પૂ.પા.નિ.વી. મહાન ગુરુચરણો સુધી પહોંચે તેને હાલાર-સોરઠની ધર્મનિષ્ઠ અને સંસ્કારી વૈષ્ણવ જનતા કદાપી સહન નહીં કરે. તેની શ્યામમનોહરજી અને તેના અનુયાયીઓ ખાસ નોંધ લે.

જામનગર

જુનાગઢ

- (૧) જયંતિલાલ દામજી સોની
- (૨) કાન્તીલાલ હરીદાસ
- (૩) મંગનભાઈ લોટીવાળા
- (૪) પ્રતાપભાઈ પોપટલાલ
- (૫) કરસનદાસ લાજી
- (૬) ઉકાભાઈ રવજીભાઈ
- (૭) મેઘજી ખોડા

- (૧) અમૃતલાલ સુંદરજી
- (૨) અનસુખલાલ જીવરાજ
- (૩) રતિભાઈ
- (૪) મનજી ધોભણ
- (૫) શામજીભાઈ
- (૬) રત્ના ઠાકરસી
- (૭) હીરજી કરમશી

(૮) મોહનલાલ નાથાભાઈ
(૯) કકુભાઈ જોરામ
(૧૦) કીર્તીભાઈ જી. પારેખ

(૮) ખીમજી જમનાદાસ

(કૃત્રીથી મારે ખુલાસો કરવાનો રહ્યો કે જે સિદ્ધાંતો પ્રમાણે હરિરાયજી સદૃશ ગોસ્વામિબાળકો દેવલક સિદ્ધ થાય છે તે ક્રમ, મારોજ વિચાર હોય તેવું નથી; પરંતુ મારા પૂર્વના ઘણા બધા ગોસ્વામિબાળકોએ મુક્તમનથી સ્વીકારેલ તે શ્રીમદ્માયુનોજ સિદ્ધાંત છે. આની સાક્ષીરૂપે ગ્રંથના આરંભમા આપવામાં આવેલ અભિપ્રાયમૃતાવલીનો શ્રદ્ધાસહિત પાઠ આવશ્યક છે. તદુપરાંત પોતે હરિરાયજીએ પશ્ચાદ્ગણમાં કબૂલ કરેલ પશ્ચમુજબ જે પંધાક્રીય ભગતીના જાહેર ભવાડને વખોડતા નિ.વી.શ્રીપુરુષોત્તમલાલજી કકાજી (જુનાગઢ) અને નિ.વી.શ્રીશ્રીભૂષણલાલજી કકાજી (જમનગર) ની નિંદા થતી હોય તો તે ગુરુનિંદાનો મહાન હીચકારો ગુનો થતો હોય તો તે હરિરાયજીએ પાલની સિદ્ધાંતચર્ચા દરમ્યાન ભરી સભામાં પશ્ચાદ્ગણ કરી પોતેજ કરેલ છે. તેથી તેવી રજુઆત કરીને જે પુ.સિ.શં.શિ. પદવી મેળવી; અને તેનામાટે જે સન્માનસભાઓ ગોઠવી હતી, તેથી ગુરુદ્રોહના ગુનેગાર હરિરાયજીને શામાટે ઠરાવવામાં આવતા નથી? જે સોરઠ-હાવારની વેપુણવ-ચુષ્ટિ થોડોક પણ નિ.વી.શ્રીપુરુષોત્તમલાલજી કકાજી (જુનાગઢ) અને નિ.વી.શ્રીશ્રીભૂષણલાલજી કકાજી (જમનગર) પ્રત્યે કૃતજ્ઞતાનો સાચો ભાવ ધરાવતી હોય તો, હરિરાયજીઉપર ગુરુદ્રોહી હોવાનો આરોપ લગાડવોજ જોઈએ!)

ગુજરાત સમાચાર (રાજકોટ) તા.૨-૩-૯૩

શ્રીહરિ:

‘વૈષ્ણવો ઘન્યવાદ’

શ્રીનાથજી વિરોધી દેવલકવાદિઓના અગ્રણી નેતા અને જનેતા એવા શ્યામમનોહરજી (પાલ્લી)ની શિબિર (પાંખી હાજરીની ભીતિથી) મોટી હવેલી પૂરતી મર્યાદિત રાખવી પડી અને તેના પ્રત્યેની લોકોની ઉપેક્ષા વૃત્તિએ એ પુરવાર કરી આપું કે શ્રીનાથજીવિરોધી દેવલકવાદિઓની ટોળકીને સોરઠની સંસ્કારી વૈષ્ણવ જનતાએ જાકારો આપ્યો છે. સિદ્ધાંતના નામે પ્રાચીન મંદિરોનો વિરોધ કરી ભારતીય સંસ્કૃતિને નષ્ટ-બ્રષ્ટ કરનારઓની વિદાયનો સમય પાકી ગયો છે. અંતે ખોટું ક્યાં સુધી ટકે? કારણ કે શ્રીનાથજીજન

આપણા સર્વસ્વ છે.

પ્રશ્નાર્થ: ગો.શ્યામમનોહરજી (પાલ્લી) પોતે વદ્ધભવંશજી હોવા છતાં શ્રીનાથજી પ્રતિષ્ઠાને અપુષ્ટિમાર્ગથી કહેવાનું મહાસાહસ કેમ કરી શકે? શું શ્રીનાથજીએ શ્યામમનોહરજીને આજ્ઞા કરી હશે કે પુષ્ટિમાર્ગને પાંચસો (૫૦૦) વર્ષ પુરા થઈ ચુક્યા છે એટલે હવે તું મારો વિરોધ કર.

પોતાનો પોત પ્રકાશ અને મારા પ્રકાશ (દર્શન) બંધ કરાવ.

ત્વં ચ રૂદ્ર (શ્યામ!) મહાબાહો મોહશાસ્ત્રાણી કારય...! પ્રકાશં કુરુ ચાત્માનમ્ અપ્રકાશં ચ માં કુરુ.

ખાસ નોંધ:— મહાસાહસિક, મહાબાહુ શ્યામમનોહરજી (પાલ્લી) આ ભૂતલઉપર લગભગ પચાસ વર્ષ પૂર્વ પ્રાકટ્ય પામી ચુક્યા છે. પણ તેઓએ શ્રીનાથજીનો વિરોધ શ્રીનાથજીના પ્રાકટ્યના જે પાંચસોમા વર્ષમાંજ પ્રારંભ કર્યો છે તે જોગાનુયોગ છે કે ગણતરીપૂર્વક હશે? (જુઓ પુસ્તક પુષ્ટિસિદ્ધાંત-ચર્ચાસભા સંક્ષિપ્ત-વિવરણ માર્ચ- ૧૯૮૨, પૃષ્ઠ ૩૫-૩૬).

ગો.શ્રીહરિરાયજી મહારાજશ્રી મોટી હવેલી, જમનગર.

સંદેશ (રાજકોટ) તા.૨-૫-૯૩

સમસ્ત પુષ્ટિમાર્ગિય

વૈષ્ણવો જોગ ખાસ ખુલાસો

શ્રીનાથજીવિરોધી દેવલકવાદિઓના અગ્રણી નેતા અને જનેતા શ્યામમનોહરજી (પાલ્લી) પુનઃ પોતાની સહજ પ્રકૃતિ અનુસાર મને અસભ્ય ગાળથી સંબોધન કરી લખે છે કે હું ત્રણ જન્મમાં પણ તેમને ઉત્તર આપી શકું તેમ નથી, તો પછી તેઓ શામાટે શાસ્ત્રાર્થના મેદાનમાંથી ઉદ્ધાંગૂલ પલાયન કરી ગયા? જે એકવાર શ્યામમનોહરજી શાસ્ત્રાર્થના મેદાનમાં આવી જાય, પછી લોકો જુઓ કે તેમના મોહશાસ્ત્રનો કેવો કીમો બને છે? ચર્ચાસભાની

બધીજ ઓડિયો/વીડિયો કેસેટો હજમ કરી જનાર ભયભીત...! શ્યામમનોહરજીએ ફરી ચર્ચાસભાના મારા વિધાનોને મારી-મચડીને પ્રસ્તુત કરવાની કુચેષ્ટા હજુ પણ ચાલુજ રાખી છે (જુઓ પુસ્તક વિશોધનિકા નં.-૨) છતાં, તેને બાદ કરતાં માત્ર મારાઉપર કરવામાં આવેલ દરેક આક્ષેપનો જડબાતોડ જવાબ આપવા હું તૈયાર છું. કારણ કે આ પુસ્તકમાં “વિદ્વન્માર્ગપર- દત્તપહારવચનો”નાં ખડકલા સિવાય વિશેષ તથ્ય નથી. છતાં સ્વાર્થ-પરાર્થ પ્રતિષ્ઠાના પ્રસંગમાં શ્યામમનોહરજી જાણે ભગવત ઈચ્છાથીજ ઘણાં-ખરાં લાઈનઉપર આવી ગયા છે. એટલે હવે માત્ર જરૂરક ટ્રેક બદલવાની જરૂર છે; અને તેનામાટે ત્રણ જન્મ નહીં પણ ત્રણ કલાક શ્યામમનોહરજી મને આપે એટલે ચર્ચાસભાની જન્મજ બધાના જોતજોતામાં શ્રીમહાપ્રભુજીની કૃપાથી તેમની ગારી સ્ટેશને પહોંચાડી દઉં.

નોંધ:— સિદ્ધાંતવચનાવલીના ભાવાનુવાદ, ચર્ચાસભાના સંક્ષિપ્તવિવરણ તથા વિશોધનિકા નં.-૧ ની જન્મજ વિશોધનિકા નં.- ૨ માં પણ અનેક ત્રુટિઓ છે જે શ્યામમનોહરજીની ભુલકડા! પ્રકૃતિના કારણે સહજ છે તેમજ, મને તેમની ત્રુટિ તરતજ પકડાઈ જાય છે તે મારી મજબુરી છે...કંઠો તો એકાદ નમૂનો બતાવું?...પણ ના...હવે તો તટસ્થ મધ્યસ્થી નિર્ણાયક સમજાવ બતાવીશ નહિતર શ્યામમનોહરજી ફરી મને “વને પુષ્પે સમાકીર્ણે” કહી ગાળ ભાંડશે. છતાં, જાણવું હોય તો પૃષ્ઠ સંખ્યા ૧૮ થી ૨૧ વિશોધનિકા નં.-૨ માં શોધી લેશો.

ખાસ નોંધ:— શ્રીનાથજીવિરોધી દેવલકવાદિઓના નેતા અને જનેતા શ્યામમનોહરજી (પાલા) પોતાની પુસ્તક વિશોધનિકા નં.-૨ માં ફરી સાત/આઠ વર્ષ પહેલા જુનાગઢ કેઈસ (યુપ્રીમ કોર્ટ) માં સહયોગ આપવા વિશે લખેલ અમારા નિ.લી.પૂજ્ય પિતાશ્રીના પત્રોનો પોતાના મંદિરવિરોધી સમર્થન અર્થે છરેચોક ગેરઉપયોગ કરી પોતાના પુસ્તકનું જે તરકટી અને પાખંડી સમર્પણ અમારા નિ.લી.પૂજ્ય

પિતાશ્રીને કર્યું છે, તે કુચેષ્ટા અમો સખત શબ્દોમાં વખોડી કાઢીએ છીએ, જે ગોસ્વામી આચાર્યો હયાત ન હોય તેઓના પત્રોનો ખોટી રીતે દુરુપયોગ કરવાની હીન હરકત કોઈ પણ સભ્ય માનવ તો નજ કરે. તેની સમગ્ર વૈષ્ણવ જનતા નોંધ લે.

ગો.શ્રીહરિરાયજી મહારાજશ્રી
-મોટી હવેલી- જામનગર

(આનો જે જવાબ મેં આપ્યો તે આમુલ્ય છે:)

સંદેશ (રાજકોટ) તા. ૧૯-૭-૯૩.

॥શ્રીહરિ:॥

ભાગવિના ટૂંક બદલતા રહેનારે ગલડાવેલી ગાડી!
જામનગરના કાજીચકલામાં આવેલ મોટી હવેલીના મહારાજ ચિ.હરિરાયજીનું નિવેદન સંદેશ (૨-૫-૯૩ રાજકોટ સંસ્કરણ)ના અંકમાં વાંચવામાં આવ્યું.

પોતાનું પેટીયું રળવા ભગવાનના નામે કરવામાં આવતા ભીખારીવેડા અને ધંધાકીય ભવાડા દ્વારા લડુ-પૂરી-મઠડી વેચવાનો ધંધો તે દેવલકતાની અનંત પાતકી વૃત્તિ છે. પુષ્ટિસિદ્ધાંતચર્ચાસભા (પાલા- મુંબઈ)માં ચિ.હરિરાયજીએ આવી કબુલાત કરી હતી. તેની વિડીઓ કેસેટનું કાર્ડ નં. આ પ્રમાણે છે: સેવા-આજી./૧૩૩૩-૨૫૨૫ અને સ્વસેવ્યપ્રસા./૩૮૯૦-૪૧૨૬. પોતાની હવેલીમાં રાખેલ ભગવત્સેવાનાં પ્રકારથી પોતેજ કબુલેલ શ્રીમહાપ્રભુજીના સિદ્ધાંતો, કેટલા જુદા અને વિપરીત છે, આનો લગીરે હોય ચર્ચાની અસહ્ય ચળમાં ચિ.હરિરાયજીને રહ્યો નહોતો. એટલે હવે તટસ્થ મધ્યસ્થનું બહાનુ કાઢી કાંઈક નવું તરકટી શાખાચંક્રમાણ કરવા ગજાતદ્વા થઈ રહ્યા છે. હકીકતમાં જે સિદ્ધાંત મને કબૂલ છે તેમાંની પ્રમુખ વાતો તો પક્ષગ્રહણ સમયે પોતેજ સ્વીકારી લીધી હતી. તો હવે શાસ્ત્રાર્થ તો ફક્ત પોતાના પક્ષવચ્ચાહી પાંડિત્યના ધબકાકાને છાવરવાની કોઈક અંતહીન ચળનો એક પાખંડી કીભાંડજ

કે બીજી કાંઈક! સુજ્ઞ જનો જાતેજ અને વિચારીને સમજી શકે છે. ધંધાકીય લાભ સુધી હેમ-ખેમ પહાંચાડવાનો બીકું ઝડપીને (સિ.ચ.માં) દેવલોકની ગાડીને સિદ્ધાંતના સ્ટેશન પાસે પાટા ઉપરથી નીચે ગબડાવીજ દીધી હતી : 'લેને ગઈ પૂત ખો આઈ ખસમ' સૈધાંતિક ભાન વિના સિદ્ધાંતચર્યાનિ ચલાવવાની ચળમાં સિદ્ધાંતના સ્ટેશન પાસેજ હાસ્યાસ્પદ હોનારત સરજીને ત્યાં ઓલેરીડી પહોંચેલી ગાડીને, હવે ત્રણ કલાકમાં સ્ટેશને પહોંચાડવાના બાણગા ફૂંકી રહ્યા છે. છતાંય ચિ.હરિરાયજી લુડુ-મઠડી વેચવાના ધંધાને ઠેકાણે 'ક્રીમો' બનાવવાના હલકીમાં હલકી પાયરીના 'ધંધામાં સંડોવાઈ ન જાય તેનામાટે, ચર્યાસિભાની પક્ષગ્રહણની કેસેટ હવે બહાર પાડવામાં આવી રહી છે. જોને પણ જોઈતી હોય તે પોતાની કેસેટ આપીને કૉપી લઈ જઈ શકે છે; અને નજરોનજર નિહાળી શકે છે: દેવલોકિયા ભવાડાબાજોની ભૂંડી-કફોડી સ્થિતિનો પ્રત્યક્ષ પુરાવો! મોટે ભાગે તો આ જાહેરાતની જવાબી જાહેરાતમાં ચિ.હરિરાયજીને નિવેદન બહાર પાડવા મજબૂર થવુંજ પડશે કે "કોઈએ કેસેટ લેવી કે જોવી નહીં! કેમકે તેમાં ચેડા ક્યાની શક્યતા છે!"

મારા તરફથી તેનો ખુલાસો એટલોજ: કેસેટ લઈને જાતે જોનારને આપો-આપ ખ્યાલ આવી જશે કે કોઈ પણ સુધારા-વધારા કર્યા વિનાની આ કેસેટમાં મહાકવિએ ઢંગધડા વિનાની કલ્પનાઓની બેફામ ગાડી હાંકીને પોતાને પ્રતિનિધિ બનાવનારાઓને પણ કરુણ હોનારતના શિકાર કેવી રીતે બનાવી દીધાં હતાં! એટલેજ સુરતના મહારાજશ્રીને સિ.ચ.સભામાં ચિ.હરિરાયજીએ કરેલી કબુલાતોની ચંગાલમાંથી છટકવાની ધાંધલમાં 'વિમર્શ' ગ્રંથ પ્રકાશિત કરવો પડ્યો છે.

મારા નાના ભાઈ ચિ.હરિરાયજી અને તેમના ધંધાભાઈ કે સાગરીતો ધરમના નામે ચલાવવામાં આવતા આવા ભૂંડા ધતીંગોથી વહેલી તકે છટકારો પામે અને ધનલાલસાઉપર

ધમચિાર્યોચિત કાણુ મેળવી ગૌરવપૂર્ણ આચાર્યજીવન જીવી શકે! ફક્ત આ એક શુભેચ્છા ધરાવતો...

ગોસ્વામી શ્યામમનોહર (પાર્લા-કિશનગઢ)
સૌજન્ય : એમ.કે.ઠક્કર

(આનો કેવો ઉડાણ જવાબ; તેમજ આડકતરી રીતે કેસેટમાં કાપકૂપના ગર્ભિત સંકેત પણ, હરિરાયજીને આપવોજ પડ્યો! ફરીથી જણાવવાનું રહ્યું કે હું જો કોઈ કહી રહ્યો છું, તેવી કબુલાત હરિરાયજીએ પક્ષગ્રહણમાં કરી હતી કે નહિ તેનો પુરાવો એટલામાટે આપવો પડ્યો કે પોતાના ધર્મશુરના પદની ગરિમાનું ભાન ભૂંડીને હરિરાયજી, સ્મગલરો કે જુગારી પણ ન ઓલી શકે, તેવું જૂઠાણું ફેલાવી રહ્યા છે. એટલે કેટલા મિનસ્તરનું તેમનું નૈતિક ધોરણ છે તે સહુ જાણી શકે. હેતુ આમાં પણ મારો તો અંતે એજ કે કેમય કરીને પુષ્ટિમાર્ગીનો સમજી શકે કે ધંધાકીય ભગતીના ભવાડાઓએ આપણા દિવ્ય માર્ગના અનુષાઈ અને ઉપદેશકોની સ્વધર્મનિષ્ઠા નીતિનિષ્ઠા અને બુદ્ધિમતા ને કેટલી નીચલી પાયરી ઉપર પટકીને કેવી દુર્ગતિ કરી દીધી છે! એટલે જ્યારે પણ જરૂરિયાત જણાશે ત્યારે ફક્ત પક્ષગ્રહણનીજ નહીં પરંતુ સંપૂર્ણ કેસેટોને પણ પ્રકાશિત કરવામાં શેનો વાંધો હોઈ શકે? એવી તે કઈ વાત કાર્પવાહીની છે જે અક્ષરો-અક્ષર સંસ્થામાંજે છાપી નથી દીધી! અમારે તો ફક્ત એજ જોવું અને જોવાવવાનું બાકી રહ્યું છે કે દેવલોકવૃત્તિના કારણે થતાં અધ:પાતના ખાડાઓ કેટલા ઉંડા કે નીચાણવાળા છે! છતાંય જે હરિરાયજીએ એનો જવાબ આપ્યો તે જોઈએ!)

સંદેશ (રાજકોટ) તા. ૨-૮-૯૩

: શ્રીહરિ :

"સદબુદ્ધિ કે પાર્મડ...!"

શ્રીનાથજીવિરોધી દેવલોકવાદિઓના અગ્રણી નેતા અને જનેતા એવા શ્યામમનોહરજી 'પાર્લા' હવે ચર્યાસિભાને દોઢ વર્ષ પછી જાણે અચાનકજ અકકલ આવી હોય તેમ! છતાં ડરતા ડરતા બિચારા! માત્ર પક્ષગ્રહણની એક કેસેટ બહાર પાડવા તૈયાર થયા છે (જુઓ "સંદેશ" તા. ૧૮-૭-૯૩). આને ગુજરાતીમાં "સંડયા પછીનું ડહાપણ" કહેવાય...! છતાં વૈભુલ્યો! આ કેસેટ જરૂર લેજો, ભલે સેન્સર થઈ છે! છતાં લેજો— ચૂકશો નહિ,

ને કાંઈ હાથમાં આવ્યું તે, તેમ સમજીને પણ લેજો...! અરે ભાગતા ભૂતની ચોટલી સમજીને પણ લેજો! પણ લેજો જરૂર. હું કાંઈ શ્યામમનોહરજીની જેમ ડરપોક! થોડો છું કે કેસેટ લેવાની ના પાડું? એક વાર લઈ તો લ્યો, પછી એમા ને કાંઈ પણ કાપકૂપ હશે તે ઘટતું આપણે પુરું કરી લઈશું. બસ.

નોંધ — હવે લોકો વિચારે કે જો શ્યામમનોહરજી સાચા છે તો દોઢ વર્ષ પછી પણ એકજ કેસેટ શામાટે? બધીજ કેસેટો શામાટે નહિ? મતલબ કે હજું પણ કઈક રંધાઈ રહું છું! આથી સ્પષ્ટ છે કે જો બધી કેસેટો બહાર પાડે તો તેમની પોલ છતી થઈ જવાનો ભય છે! “લેને ગઈ પૂત” એટલે કે મોટા ઉપાણે ચર્ચાસભા કરી પોતાના વાવટા ફરકાવવામાટે પણ “ખો આઈ ખરામ” એટલે ઉલટાના વાવટાજ વિંટાઈ ગયા.... બિચારા ભયભીત શ્યામમનોહરજી...

ગો. શ્રી.હરિરાયજી મહારાજશ્રી
શ્રીવલ્લભાચાર્ય માર્ગ, મોટી હલેલી,
જામનગર.

જેઈશર પબ્લીસીટી

(આમ સમજી શકાય છે કે આવી વાહિયાત ચર્ચા તો તટસ્થ મદ્યસ્ય વિનાજ પોતે નિરંતર કરી-કરીને “તટસ્થ મધ્યસ્ય વિના ચર્ચા ન કરવાના” પોતે રજૂ કરેલ નિયમને પોતેજ તોડી રહ્યા છે! તે છતાંય સ્વમાર્ગીય વેપણવોને સંદેહરહિત સિદ્ધાંતો જાણવા મળે તેવો શાસ્ત્રાર્થ નથી કરવો!! આ જાહેરાત પછી પુતારપુરના એક વેપણવ ભાઈનું મુંબઈ આવવાનું થતાં, કેમકે હરિરાયજીએ મૌખિક રીતે એમને કહ્યું હતું કે “શ્યામમનોહરજી ખોટી જાહેરાતો કરે છે પણ હકીકતમાં પક્ષગ્રહણની પણ કેસેટ આપી નહીં શકે” તેથી તે ભાઈના હાથેજ પક્ષગ્રહણની કેસેટ હરિરાયજીને પણ મોકલાવી છે. જે મળી ન હોય તો પક્ષગ્રહણની કેસેટની બીજી કૉપી પણ તેમને કે ને કોઈને જેઈતી હોય મોકલવા તૈયાર છું. તે છતાંય કેમ હજી સુધી ખુલાસો નથી કરતા કે પોતે હરિરાયજીએ પક્ષગ્રહણમાં કબૂલેલ કઈ વાતને હું મારી-મચડીને કહી લ્યો

છું? એટલે સ્વસંપ્રદાયના ધર્મગુરુઓ તેમજ અનુગામિઓ નું સાચું શ્રેય ને સત્યને સ્વીકારવામાં રહેલું છે તેની નિઃસ્વાર્થ-નિર્ભીક રજુઆત કરવા પોતે સમર્થ થાય તેનામાટે, શાખામૂગનું તો નહીંજ પરંતુ, સાચા મૂર્ગેરનું કાળજી કેળવવા હરિરાયજી નેવા બીજા પણ મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્યના વંશજો ક્યારેક સક્ષમ બને તેવી શુભેચ્છા સિવાય બીજી કઈ મંગલકામના પુષ્ટિમાર્ગીઓએ પોતાના હૃદયોમાં રાખવાની હોય !)

સ્વીયાચાર્યોપદેશાનાં સર્વે સન્તવનુગામિનઃ ।
મા ભૂદ્ દેવલકઃ કોડપિ સ્વાચાર્યચરણાન્વયઃ ॥
અજ્ઞાનાદા પ્રમાદાદા ધનલોભાદપિ ક્વચિત્ ।
આજીવિકાયૈ કિમુત સ્વપ્રતિષ્ઠાપ્રસિદ્ધયૈ ॥
અથાપિ યદિ સંદિહી હૃદયૈ કસ્યચિદ્ ભવેદ્ ।
ભયં નિઃસાર્ય હૃદયાત્ સ માં પૃચ્છતુ સર્વથા ॥
ભીતો વા સંદિહાનો વા સ્વાચાર્યવચને જનઃ ।
નિર્દુષ્ટસ્યાસ્ય માર્ગસ્ય સ કૃતો દુષકો ન વૈ ॥

પરિશિષ્ટ (૨)

ઘાસચારો સમજીને સિદ્ધાંતો ચરવા મંડ્યાાા
ગ્રંથો પોતે સમજ્યા નહિ બીજાને શીખવવા મંડ્યાાા

આપણાં માર્ગમાં નિષ્ઠા કે આપણા પુષ્ટિમાર્ગીય શંકોક્ત સિદ્ધાંતની વેશમાત્ર પણ સમજ ન ધરાવનારા કેટલાક લેભાગુ દંભી લેખકોએ હાલમાં એક 'નિવેદન પ્રસાર મંડળ' સ્થાપ્યું છે. સહુથી પહેલા તેનો એકમાત્ર હેતુ એ મંડળના ઉપાધ્યક્ષ અને પ્રચાર-વ્યવસ્થાપક ના શબ્દોમાં જોઈએ: "વેષણવૌકી ભૌતિક આવશ્યકતાપૂત્તિકિ લિએ શ્રીકાકુરજીકો માધ્યમ વ સાધન બનાકર ધન કમાના ગુરુકા કર્તવ્ય નહીં હે; લેકિન અપની વજ્જભીય સુષ્ટિકી સત્તાકો પ્રભુમે વિનિયોગ કરાકર ઓર જીવકે અશેષ દોષોકો વ ભગવત્સમ્બન્ધમે આનેવાલે પ્રતિબન્ધોકો દૂર કરકે ભગવત્સમ્બન્ધ ફલિત કરાના તથા નિન્યલીલામે પ્રવેશ કરાના બી ગુરુકા મુખ્ય ધ્યેય હોના ચાહીએ...ગુરુકા ભી બ્રહ્મસમ્બન્ધકરણુ હુઆ હે. ઉસકા ભી સ્વ ઓર સર્વસ્વ પ્રભુકા હે; એવં અહં ઓર મમ કા સમર્પણ ક્રિયા હુઆ હે. ઈસ સ્થિતિકો યદિ ગુરુ સ્વીકાર નહીં કરતા; તથા અપની સત્તા અલગ માનતા હે તો, વહ ગુરુ નહીં હે ઓર ઉસે ગુરુરૂપસે બ્રહ્મસમ્બન્ધ કરાનેકા અધિકાર નહીં હે. કારણ કિ જબ તક સ્વયંકા અહં-મમ સમર્પિત નહીં હુઆ તબ તક દૂસરેકા કેસે સમર્પિત કરા સકેગા." ("પુષ્ટિમાર્ગીય સેવારીતિ: કુણ ઉભરતી વિસંગતિયોંપર વિચાર' પાના=૧૬૫).

આ ખરેખર આપણા માર્ગના કેવા દુભાગ્ય છે કે એવા અભાણ લોકોજ મોટે ભાગે, બીજા કોઈ પણ ધંધા-નોકરીની લાયકાત ન હોવાને કારણે, પોતાને ગુરુ માની લેવાની નિમ્નસ્તરીય અહંશ-શ્ચીથી પીડાતા હોય છે!

પોતે કબૂલેલી ધારણામુજબ — બ્રહ્મસમ્બન્ધ પછી

જેમ ગુરુના અહં-મમ બચવા ન જોઈએ કે જેવા અહં-મમને કારણે ગુરુ પોતાની અલગ સત્તા માની શકે; તેમજ વજ્જભીય સુષ્ટિને પણ જે બ્રહ્મસમ્બન્ધ થયો ન હોય તો તેની સત્તાનો પ્રભુમાં વિનિયોગ થઈ શકતો નથી; અને થયો હોય તો તેવી વજ્જભીય સુષ્ટિની પણ નોખી સત્તા બચવીજ ન જોઈએ કે જેનો પ્રભુમાં વિનિયોગ કરાવવાનો ઠેકો ગુરુઓને લેવાની આવશ્યકતા ઊભી થાય. શામાટે વજ્જભીય સુષ્ટિના દરેક જીવને પોત-પોતાના ઘરે બિરાજતા ઠાકુરજીની સેવામાં વિનિયોગ કરી લેવાનું કહેવામાં આવતું નથી? જે કહો કે દરેકને ઘરે ભગવત્સેવાનો નિર્વાહ શક્ય ન હોવાને કારણે એમ કહેવું પરે છે, તો સ્વતંત્ર નોકરી-ધંધો કરવાને કારણે પોતાની ભગવત્સેવાને પોતાનું પેટીયું રળવાનું સાધન બનાવી લેનારા પૂ.પા. ગુરુઓ જેવી જેની લાચારી ન હોય, તેવા કોઈક બીજા વેષણવને માથે બિરાજતા ઠાકુરજીની સેવામાં પોતાની સત્તાનો વિનિયોગ કરી લેવાનું કેમ જણાવવામાં આવતું નથી? જે વેષણવો ગુરુ નથી બની શકતા એવું બહાનું કાઢવામાં આવતું હોય તો, તે તો ગોસ્વામિબાળકોમાં ગુરુપણાનો અહંકાર કાયમ ન હોય ત્યાં સુધી શક્યજ નથી. તેથી વાત ફરી-ફરીને ત્યાંની ત્યાંજ આવી જાય છે: આ માર્ગમાં ધર્મગુરુઓને દેવલકતાની જ્ઞાન્ય આજીવિકાજ ફક્ત માફક આવી ગઈ છે, તેથી તે જ્ઞાન્ય ખાડામાંથી તેઓ બાહરે નિકળવાજ માંગતા નથી. મને પોતાને એક પૂ.પા. મહારાજશ્રીએ મોઢે-મોઢ કહ્યું — "હવે તો આપણે સહુ દેવલકતાના ખાડામાં પરેલાજ છીએ. ઘણો આનંદ પણ એમાં આવી રહ્યો છે. તો બહાર નિકળીને શું કરીશું!"

નિવેદન-પ્રસાર-મંડળના ઉપાધ્યક્ષ પોતાની અકકલના બટાટાવડા પાછા એવા ઓર પિરસે છે કે "ગુરુકી વસ્તુ લેના — યે અપરાધ હે, ગુરુ-આજ્ઞાસે વિવેકદ્વારા વિચાર કર લેના — યે જીવકા કર્તવ્ય હે." (ત્યાંજ પાના=૧૬૨).

પ્રભુને સ્વ-સર્વસ્વનું સમર્પણ કર્યા પછી ગુરુની માલીકી

બચી કેવી રીતે ગઈ કે જીને બેતા અપરાધ લાગી શકે ?

એટલે સિદ્ધાંતવચનો પ્રકટ થઈ જવાને કારણે ધંધાકીય ભગતીના ભવાડાના ભોપાળાં જે ઉઘાડા પડવા મંડ્યા છે, તેને કોઈ પણ રીતે છાવરવા, ઘર બેઠા સત્સંગ કરાવનાર પ્રશ્નોત્તરીની યોજના ઘડવામાં આવી છે. તેમાં પાછી જોવાની મજા એવી છે કે કોઈક ભોળા વૈષ્ણવ-પરિવારના આર્થિક સહયોગને કારણે છપાવવામાં આવેલી ચોપડીના વિતરણને નિઃશુલ્ક કરવામાં કદાચ કોઈ અડચણ કલ્પી પણ શકાય; પરંતુ ચોપડીને પ્રકાશિત થયે હજી બે-ત્રણ વરસ નથી થયા ત્યાં તો કીમત પચીસ રૂપિયાથી વધારીને પાંત્રીસનો રબર-સ્ટેપ લગાડી દીધો છે! એટલે દરેક-દરેક વાતને પેટીયું રળવાનું સાધન કેમ બનાવી લેવું તે જ એક હેતુ સત્સંગ કરાવવામાં પણ કામ કરી રહ્યો લાગે છે!!

આ ચોપડીમાં પૂછવામાં આવેલ છ પ્રશ્નોના સિદ્ધાંતાભિમત સમાધાનો શું હોઈ શકે છે તે આપણે જોઈશું:—

પ્રશ્ન (૧)

બ્રહ્મસંબંધ લેતે સમય અપના સર્વસ્વ શ્રીઠાકુરજી શ્રીકૃષ્ણકો સમર્પિત કર દેતે હૈં તો બ્રહ્મસંબંધ લેનેકે બાદ અપને પાસ અપને સ્વામિત્વકા કુછ ભી બચા રહ સકતા હૈં કયા? યદિ નહીં રહતા હૈ, અર્થાત્ સબ રોકડ-જંગમ સંપત્તિકી મિલિકયત શ્રીઠાકુરજીકી હુઈ, તો શ્રીઠાકુરજીકી સંપત્તિકો ઉનકી સેવાકે નિમિત્ત જબ હમ ઉનકો સમર્પિત કરતે હૈં, તબ વહ 'દેવદ્રવ્ય' કિસ તરહ કહલાયેગી ?

ઉત્તર (૧)

બ્રહ્મસંબંધની દીક્ષા લેતાં આત્મા-આત્મીય સકલનું ભગવાનને સમર્પણ થાય છે—ભગવાનને પોતાના અનન્ય સ્વામી તરીકે સ્વીકારીને પોતાને તેમજ પોતાની સાથે સંબંધ ધરાવતી બધી વસ્તુઓને સાક્ષાત્ કે પરંપરયા ભગવત્સેવાર્થ ઉપયોગમાં લાવાનો પોતાનો વ્રતાત્મક સંકલ્પ લેવામાં આવે છે. આ સંકલ્પમાં જે બ્રહ્મસંબંધ લેનારાનું તેના દારા=પત્ની આગર=ઘર પુત્ર આમ=સગા-વ્હાલા અને વિત્ત=ધન વિગેરે ઉપર જે સ્વામિત્વ રહીજ જતું ન હોય તો, એટલે કે સમર્પિત વસ્તુમાત્રઉપર ભગવાનનુંજ કોઈ સ્વામિત્વ ઉત્પન્ન થતું હોય તો, ગોસ્વામિબાળકોની ઘર-સંપત્તિની માફક વૈષ્ણવોની ઘર-સંપત્તિઉપર પણ તે-તે હવેલિઓમાં બિરાજતા ઠાકુરજીની માલિકી સ્વીકારીને પાંત્રગી હવેલી કે જાહેર હવેલીટરફટ ની પ્રોપર્ટીલિસ્ટમાં તેને નોંધાવી દેવી જોઈએ. કોઈ પણ પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવ પોતાની ઘર-સંપત્તિનું વેચાણ કરી નહિ શકે કે વારસદારોને પણ મનગમતી રીતે આપી નહિ શકે. તેમજ જે કોઈ પુષ્ટિમાર્ગીયને મુકલિસીને કારણે રહેવા-જમવાની સગવડ ન હોય, તેને હવેલીમાં લડુ-પૂરીની મોજ માણતા પૂ.પા.ગો.બા. કે મુખિયા-ભીતરિયા વિ. ની માફક લોન્ડિંગ-બોર્ડિંગની સગવડ પૂરી પાડવી જોઈએ. કેમકે મહારાજ-મુખિયા વિ. ની માફક કેટલાક પુષ્ટિમાર્ગીય મુકલિસોએ પણ આત્મસમર્પણ તો કર્યુંજ હોય છે, તેથી તેમનો પણ ભરણ-પોષણનો અધિકાર શામાટે સ્વીકારવામાં આવતો નથી? ખાલી રોકડ-જંગમ સંપત્તિઉપરજ ભગવાનની માલિકી માનીને, સાથો-સાથ દેવદ્રવ્ય માન્યા વિના(!), તે થકી ધરવામાં આવેલ સામગ્રીનો પ્રસાદ લેવાનો અધિકાર માની લેવો, તે તો આધુનિક નિષાંહીનોની બાક્ષણિક વિશિષ્ટતા છે. ફક્ત પ્રસાદ લેવામાં વધાજનક માનવામાં આવતું નથી! પણ કોઈ બિચારો મુકલિસ રહેવા-જમવાની કે પોતાની

દીકરીને પરણાવવાના ખરચાની માંગણીનો હક્કદાઓ મરિ, અને તેને સ્વીકારવામાં આવે તો આ રજુઆતની સત્યતાની પરીક્ષા થઈ શકે!!

શામાટે રીકડ-જંગમઉપરજ ફક્ત પ્રભુના સ્વામિત્વના ગીતો ગવાય છે? શામાટે પત્ની-પુત્રઉપર પણ પોતાનો હક્ક જતો કરીને પ્રભુના પ્રસાદ તરીકે બધાને તેમને અહાણ કરવાનો અધિકાર સ્વીકારવામાં આવતો નથી? પૂ.પા.ગોસ્વામિઓના જ પુત્રો કે પુત્રિઓ ને શામાટે હવેલીના વારસદાર કે બેટીજી બનાવવામાં આવે છે? આટલી બધી અહંતા-મમતા શામાટે? પ્રભુને સમર્પિત થયા કે બધાજ પુત્ર-પુત્રિઓ પ્રભુના થયા. તેથી પોતાની મહારાજિવતની અહંતા-મમતા રાખ્યા વિના દરેક પુષ્ટિમાર્ગીય છોકરા-છોકરિઓને બાવા-બેટીજીનો દરજ્જો કેમ આપવામાં આવતો નથી? શું મહારાજો બ્રહ્મસંબંધ લેતા નથી કે ફક્ત તેમના પુત્ર-પુત્રિઓમાંજ મમતા રાખી તેમનેજ બાવા-બેટીજીનો દરજ્જો આપવામાં આવે છે! આવી અહંતા-મમતા રાખનારને સર્વસમર્પણના ઉપદેશ આપવાનો યોગ્ય અધિકારી કેવી રીતે માની શકાય? ભૂલવું ન જોઈએ કે જે વાત પુત્ર-પુત્રીની મમતામાટે કહી શકાય છે તે જ પત્નીમાં રહેલી મમતામાટે પણ કહી શકાય છે. પછી તો મહારાજોની વહુજીઓ કે વૈષ્ણવોની પત્નિઓ માં તે-તે પતિઓ મમતા છોડીને એકબીજાને ભગવતપ્રસાદરૂપે પોત-પોતાની પત્નિઓ કેમ સોંપી નથી દેતા? બિચારા કેટલાક ભોળા ભાડુક વૈષ્ણવોના વર્ગો તે તે મમતાત્યાગનો શૂરાતન પણ પ્રકટ કરીને 'મહારાજ વાચબલ કેસ'ની નામોશી પણ વ્હોરી લીધી હતી. આ માર્ગના ગુરુઓ પરંતુ સર્વસમર્પણની તે પરાકાષ્ઠા, ક્યારેય પોતાના પુરુષોત્તમ હોવાના દાવા ઉપરાંત, જાહેરમાં દાખલ કે કબૂલ કરી શક્યા નથી! આ તે કેવો પાષંડ!! આ બધી વાતનો ઊંડો વિચાર કર્યા વિના, કેવળ દ્રવ્યલાલસાને વશીભૂત થઈને સર્વસમર્પણનો અગડં-બગડં અર્થઘટન કરી પ્રશ્ન કે

ઉત્તર રજૂ કરનારાઓ કેટલી હિંનકંક્ષા આ માર્ગના હિતશત્રુઓ છે, તેમાં કહેવાપાણું કાંઈ રહી જતું નથી.

કેટલાક ઠોઠમઠોઠ ટર્ન્ટુભૂણો કહે છે કે નિત્યસેવામાં ઉપયોગમાં આવતી વસ્તુઓજ દેવદ્રવ્ય થાય છે, તેથી સોનાની કટોરી દેવદ્રવ્ય હોવાથી તે સામગ્રી પણ દેવદ્રવ્ય હતી. આવા ઠોઠમ-ઠોઠોને શું કહેવું! સંતદાસની તેમજ કિશોરી બાઈની વાર્તાઓમાં નિત્યસેવામાં ઉપયોગમાં આવતી કોઈ પણ વસ્તુને વેચીને કે ગિરવી ધરીને સામગ્રી ભોગ ધરવામાં આવી નહોતી, તે છતાંય દેવદ્રવ્યથી ધરેલી સામગ્રીનો પ્રભુએ અંગીકાર કરેલો પણ તેનો પ્રસાદ સંતદાસે નહોતો લીધો; અને દેવદ્રવ્યથી ધરેલી સામગ્રી તો પોતે પ્રભુએ પણ અંગીકાર નહોતી કરી, આ બાબતમાં કિશોરી બાઈની વાર્તા પ્રમાણ છે. આથી સિદ્ધ થાય છે કે “અસમર્પિતવસ્તુનાં તસ્માદ વર્જનમાચરિંદ્” આજ્ઞામુજબ પ્રસાદ પણ અસમર્પિત હોય તો લઈ શકાતો નથી; અને દૈનિક ઉપયોગની ઘણી બધી વસ્તુઓ શ્રીહાકોરજીની સેવામાં જો કામમાં લાવી ન શકાતી હોય તો તેમને ‘પ્રસાદ’ કહી-માંની શકાતું નથી છતાંય સમર્પિત હોય તો તે ઉપભોગાર્થ હોયજ છે. જેનાઉપર પોતાની સત્તા હોય તેનુંજ સમર્પણ થઈ શકે છે, આ વાત કિશોરી બાઈની વાર્તાને આધારે પ્રમાણિત થાય છે. એટલે આ તો શુદ્ધક સ્વાર્થની પૂર્તિમાટે ઠોઠમ-ઠોઠોદ્વારા કરવામાં આવેલી પુષ્ટિમાર્ગની નિષ્ઠર હાંસી છે! પણ “મહારાજ! યલ મારગ (પેટી)નું રણવાની કથાભક્તિથકી) હાંસી-ખેલકો નાહિ (દ્રવ્યની અદમ્ય લાલસાના તાપકલેશનો નહિ બહે- પુષ્ટિપ્રભુની પ્રાપ્તિની અદમ્ય લાલસાના) તાપકલેશકો હે!”

તે વૃત્ત્યર્થ ભગવત્કથા કરનારાઓના ભોજમાં ન ઉતરે તે તો સ્વાભાવિક વાત છે!

ચટિ ઘરમાં શ્રીઠાકુરજીકી સેવા તથા દર્શન ઉપલબ્ધ હોં તો ફિર મંદિરમાં દર્શન કરને જાનેકી આપશ્યકતા શેષ રહતી હૈ કયા ?

ઉત્તર (૨)

વૈષ્ણવોના પોતાના ઘરે બિરાજતા ઠાકોરજીઓના વૉલ્ટેજ, જે દેવલકીએ ઘટાડ્યા છે, તેથી મોહિત થઈને વૈષ્ણવો પણ ઓછા ન માની લેતા હોય તો આવશ્યકતા રહી જતી નથી. તે ઉપરાંત કેટલાક કોઠમ-કોઠ કહેતા હોય છે કે ગોપિકાઓ જેમ નંદાલયમાં કોઈક ને કોઈક બહાનું બનાવીને જતી હતી, તેમ આધુનિક પુષ્ટિમાર્ગીઓએ પણ તેમને ગુરુવત્ માન્ય રાખીને—એટલે કે ગોપિકાઓના ભાવો હૃદયમાં રાખીને—મંદિરોમાં દર્શન-ભેટ-સામગ્રી-મનોરથી કરાવવા જવું જોઈએ. આમાં પણ પૂછવા-જાણવા જેવું એ છે:—

(૧) નંદાલયમાં તો પ્રભુ પોતે પ્રકટ થયા, તેથી નંદ-યશોદાને ત્યાં તેમનાજ આત્મજ તરીકે પ્રભુનું લાલન-પાલન થવું હતું. તો, જેમને ત્યાં એવી રીતે પ્રકટ ન થયા હોય તો તેવી ગોપિકાઓનું, ભગવદાસક્તિને કારણે નંદાલયમાં જવું તે સ્વાભાવિક વાત માની શકાય છે. કોઈ પણ ગોપિકા જ્યારે એના ઘરે પ્રભુ પધાર્યા હોય, ત્યારે તેમને ત્યાં બેસાડીને પોતે નંદાલયના ચક્રર મારવા ગઈ હોય, એવું વર્ણન ક્યાંય પણ મળતું નથી. તેથી, જે વૈષ્ણવને માથે તેના પોતાના ઠાકુરજી ઘરમાં બિરાજતા હોય, તેને મંદિરમાં જવાની દરકાર શેની હોઈ શકે? જે ઠાકુરજી ઘરમાં બિરાજતા હોવા છતાંય વૈષ્ણવોનું ઘર નંદાલય તરીકે માન્ય હોઈ નથી શકતું, એમ દલીલ કરવામાં આવે તો મંદિરોને—

(ક) ગોસ્વામી બાળકોના ઘર હોવાને કારણે

નંદાલય માનવામાં આવે છે ?

(ખ) શ્રીમહાપ્રભુ-શ્રીપ્રભુચરણના નિધિસ્વરૂપો ત્યાં બિરાજતા હોવાને કારણે નંદાલય માનવામાં આવે છે ?

અથવા

(ગ) મંદિરોમાં પારકે દ્રવ્યથી ધંધાકીય ધોરણઉપર નભાવવામાં આવતા વેભવી ભભકાને કારણે નંદાલય માનવામાં આવે છે ?

(ક) કલ્પમાં: ગોસ્વામી બાળકો જે પોતાનું એવું માહાત્મ્ય પોતાને મોઢેજ કહેતા હોય તો તે સર્વસમર્પણ ઉપરાંત પણ અહંતા છૂટી નહિ તેનું પ્રમાણ બની જશે. પોતાના કોઈક ટરંતુષુ એજેટને રૂ. ૨૫૦૦૦/- આપીને તેના મોઢેથી કહેવડાવે તો તેને 'નંદાલયનો નિશ્છલ ભગવત્પ્રેમ' ન કહી 'ધંધાકીય કાવતું' કહેવુંજ યોગ્ય ગણાશે. ધંધાકીય કાવત્રાનો ભોગ ન બનેલ કોઈક નિસ્પૃહ માણસ આવું વિધાન કરે, તો જ્યાં સુધી તેની આવી ધારણાના સમર્થક ગ્રંથસ્થ વચનો તે દેખાડી ન શકે ત્યાં સુધી તો આવી ધારણાને ભ્રમણાજ સમજવી જોઈએ.

(ખ) કલ્પમાં: મંદિરોમાં ભટકવાનો પ્રકાર જ્યાં શ્રીમહાપ્રભુ-શ્રીપ્રભુચરણના નિધિસ્વરૂપો નથી બિરાજતા, ઓછામાં ઓછું, ત્યાં તો બંદ કરવું જોઈએ.

(ગ) કલ્પમાં: શ્રીનંદ-યશોદાજીએ નંદાલયમાં પોતાના લાલના લાલન-પાલનનો, આધુનિક મહારાજે કે મુખિયાઓ ની માફક, કાંઈ ધંધો નહોતો માંડ્યો. તેથી ગોપિકાઓ ત્યાં જતી પણ હોય તો કશું વાંધા ભરેલું

નહોતું; પરંતુ ન્યાં ધંધાકીય ધોરણે ભગવત્સેવાનો ધર્મીય ચાલતો હોય, તેમાં સંમિલિત થવાની દરકાર સાચા ભક્તે કોઈ દિવસ રાખવી જોઈએ નહિ.

(૨) વળી કોઈક પેટીયું રળવા પ્રામાણિક પણ કદાચ ન હોય એવી બેઠકમાં મુખ્યાગિરિનો પોતે ધંધો માંડીને બેઠો હોય, તેથી—“ગોપિકાઓ ંશરદ ઋતુમાં ભગવાન સાથે રાસ રમવા ગઈ હતી, તેમુજબ ક્યારેક-ક્યારેક બેઠકોમાં પણ આવવું.” એવું વિધાન જે નિર્લજ્જલતા કરતો હોય, તેનો હેતુ તો શુદ્ધ સ્વાર્થની દુર્ગંધનોજ પ્રસાર કરવાનો લાગતો હોવાથી, આત્મનિવેદનનો દિવ્ય આદર્શનો પ્રસાર એવા ધંધાકીય ભવાડાબાજે કરીજ ન શકે! એવા લોકોને પ્રજ્જલનોની રીતિ કે પ્રીતિ નો લગીરે ભાવ હૃદયમાં હોઈ શકેજ નહિ. અને હોય તો આવા જ્ઞાન્ય અભિપ્રાયવાળી વાત કારણ કરીજ ન શકે!

તેથી નિષ્કર્ષરૂપે : જેના ઘરે પુષ્ટિભાવના અને સિદ્ધાંત ને અનુરૂપ ઠાકોરજી બિરાજતા હોય, તેવા કોઈ પણ વૈભવો સામે ચાલીને મંદિરોમાં દર્શન કરવામાટે ભટકવું તેવી કોઈ આવશ્યકતા રહી જતીજ નથી; તેમજ જે ધંધાકીય ધોરણઉપર ભગતીના ભવાડા કરવામાં ન આવતા હોય તો, તેવા કોઈ ભગવદીયના ઘરમાં આવતાં-જતાં તેના ઠાકોરજીના સાદર દર્શન કરી લેવામાં કોઈ અનુગતું પણ નથીજ.

પ્રશ્ન (૩)

(ક) અપને ઘરમાં શ્રીઠાકુરજીકો ઘરાકે, સમર્પિત કરકે મહાપ્રસાદ હમ લે સકતે હૈં, મંદિરમાં સમર્પિત કરકે કયોં નહીં લે સકતે હૈં ?

(ખ) મંદિરકા મહાપ્રસાદ લેનેકા આજકલ

કઈ શીર્ષસ્થ મહાપુરુષોદ્ધારા વિરોધ કિયા જા રહા હૈ. આપ ઈસ વિષયમાં ક્યા કહતે હૈં ?

ઉત્તર (૩)

(ક) પોતાના ઘરમાં પણ જે દેવવ્રત્યથી, સંતદાસજીની માફક, ભોગ ધરવામાં આવતાં હોય તો તે ઠાકુરજી આરોગી શકે છે; પરંતુ આપણાથી તે દેવવ્રત્યથી સિદ્ધ થયેલી સામગ્રીનો પ્રસાદ લઈ શકાતો નથી, પ્રસાદના પણ દેવવ્રત્ય હોવાને કારણેજ.

એક પુષ્ટિમાર્ગીના માથે બિરાજતા ઠાકોરજીને બીજા કોઈક અપારિવારિક વ્યક્તિના વ્રત્યથી, કિશોરી બાઈની માફક, ભોગ ધરવામાં આવ્યો હોય તો, પોતે ઠાકોરજી પણ આરોગતા ન હોવાથી તે પ્રસાદજ બનતો નથી. તેથીજ લઈ પણ શકાતો નથી, તેવા ઠાકોરજીના નામે લીધેલ વ્રત્યથી સિદ્ધ થયેલી સામગ્રી કે અન્ન નું ભોજન કરતાં દેવવ્રત્યભક્ષણ અને અસમર્પિતભક્ષણ આમ બન્ને અપરાધો લાગી જવાને કારણેજ.

મંદિરમાં પણ જે મર્થદામાર્ગી પ્રણાલિકામુજબ પરાર્થ-પ્રતિષ્ઠા થઈ હોય તો દરેક દર્શનાર્થી ભક્તને સમર્પણનો અધિકાર મળી જતો હોવાથી પ્રસાદ લઈ શકાય છે. ઉદાહરણતયા : પુરીમાં શ્રીજગદીશજીનો, કાંચીમાં શ્રીવરદરાજસ્વામીનો, દ્વારકામાં શ્રીદ્વારકાધીશનો, પંઢરપુરમાં શ્રીવિક્રોબાનો; તેમજ તિરુપતિ બાજાજી-શ્રીરંગનાથજી-ઠાકોરજી વિ. અનેક મર્થદામાર્ગી મંદિરોમાં પ્રસાદ લઈ શકાય છે, એટલુંજ નહિ બલકે સહુ પુષ્ટિમાર્ગીયો લેતાંજ આવ્યા છે. પુષ્ટિમાર્ગમાં ભગવત્સ્વરૂપની પરાર્થ-પ્રતિષ્ઠાનો પ્રકાર તો છેજ નહિ બલકે નિષેધ છે. તેથી કોઈ પુષ્ટિમાર્ગીય ભગવત્સ્વરૂપની સેવા જાહેર દેવાલયના પ્રકારે ચાલતી હોય તો, ઉપર જણાવેલ બન્ને હેતુઓને કારણે પ્રસાદ લઈ

શકાતો નથી. સ્વાર્થ-પ્રતિષ્ઠાપિત સ્વરૂપની સેવામાં પરદ્રવ્યના વિનયોગને 'સમર્પણ' કહી શકાતુંજ નથી, તેથી દેવદ્રવ્ય અને પરદ્રવ્ય આમ બન્ને જાતના દ્રવ્યોનાજ, અથવા તો બેમાંથી કોઈ એક જાતના દ્રવ્યનો તો ચોક્કસજ, ભગવત્સેવામાં વિનયોગ થવાને કારણે એવા ઠેકાણે પ્રસાદ લઈ શકાતો નથીજ.

એટલે કાં તો આપણા પુષ્ટિસ્વરૂપોને પુષ્ટિમાર્ગથી માનવાની દિવ્ય નિષ્ઠાને તોડીને તેમના પ્રસાદમાંજ ફક્ત અનન્યાસકિત કેળવવી જોઈએ(!); અથવા તો તેમ કરવું જો સ્વમાર્ગ સાથે ગર્હિત વિશ્વાસઘાત હોય તો, દેવદ્રવ્ય કે પરદ્રવ્ય થી ધરવામાં આવેલી ભોગ-સામગ્રીનો મીઠા તોડીને પોત-પોતાના માંથે બિરાજતા માંથે સ્વરૂપોને પોતે સમર્પિત કરેલી ભોગ-સામગ્રીનોજ પ્રસાદ તરિકે ગ્રહણ કરવાનો શુદ્ધ-શુદ્ધ ધર્મગ્રહ જાળવવો જોઈએ.

(ખ) પ્રથભાગમાં “આજકલ કઈ શીર્ષસ્થ મહાપુરુષ” શબ્દો વપરાયા છે. તે બાબતમાં સરખી રીતે જાણી લેવું જરૂરી છે કે ફક્ત આજકલજ નહિ પરંતુ શરુઆતથીજ અનેકાનેક મહાપુરુષો તેનો વિરોધ કરતાંજ આવ્યા છે. આ બાબતમાં આ ગ્રંથના આરંભમાં આપવામાં આવેલી અભિપ્રાયાર્મુતાવલીમાંના ચતુર્થાન્તજ શ્રીગોકુલેશચરણ, શ્રીબાલકૃષ્ણજી, તિલકાચત શ્રીગોવર્ધનલાલજી મહારાજશ્રી, અમદાવાદવાળા શ્રીરાણછીરાજજી મહારાજશ્રી; અને સહુના અન્તમાં નિવેદન-પ્રસાર-મંડળના ઉપાધ્યક્ષનાજ પિતૃચરણના પણ (ક્રમશઃ સંખ્યા ૩, ૬, ૮, ૧૨ અને ૧૮) અભિપ્રાયાર્મુતોનું અવગાહન વિશેષ ઉપકારક નિવડશે. આ બધા આપણા શીર્ષસ્થ મહાપુરુષોને કોઈક ઠીકઠીક ટર્ટરુષણ — “ખોપડીકે બલ ઝાંધા ખડા” કહે અને આપણે સહુ પુષ્ટિમાર્ગથી નિષ્પ્રતિવાદ તે અપશબ્દપ્રયોગને સાંભળી પણ લઈએ છીએ, તે પણ ફક્ત જ્ઞાન્ય દ્રવ્યલાલસાને કાબૂમાં ન લાવી શકવાને કારણે, આથી વધુ ધિક્કારારૂપદ મનોવૃત્તિ બીજી કઈ આપણી હોઈ શકે!

પ્રશ્ન (૪)

(ક) બ્રહ્મસંબંધ કરોલે બાદ સર્વસ્વ શ્રીહારુજીકા હુઆ, ફિર ઉસીમેસે શ્રીગુરુકો ભી અર્પિત કિયા જાતા હૈ — ઉસકો દેવદ્રવ્ય નહી કહેંગે ?

(ખ) કયા ગુરુ દેવદ્રવ્યકો અપને ઉપયોગમે લે સકતે હૈ ?

ઉત્તર (૪)

(ક) સર્વસ્વસમર્પણ કરવાનો સિદ્ધાંતશુદ્ધ અર્થ તો આટલોજ વ્યક્તિના અહં-મમના વર્તુળમાં આવનારી દરેક વ્યક્તિ કે વસ્તુ, તે બ્રહ્મસંબંધીજા લેનાર આત્મનિવેદીના અનન્ય આધિદેવિક સ્વામી તરિકે, તેના પોતાના ધરમાં બિરાજતાન સેવ્ય સ્વરૂપની સેવામાટે છે. જો એમ જ હોત તો ફક્ત સોનાની કટોરીજ શ્રીમહાપ્રભુના ધરમાં 'દેવદ્રવ્ય' શામાટે કહેવાઈ? શામાટે શ્રીમહાપ્રભુનું સર્વસ્વ 'દેવદ્રવ્ય' ન કહેવાયું! કેટલાક ઠીકઠીક ટર્ટરુષણો કહેતા હોય છે કે નિત્યસેવામાં અર્પિત કરીને વાપરવામાં આવતી વસ્ત્ર આભૂષણ આરી બંટા કટોરી સિંહાસન ખંડ પાટ ચોકી વિ. વસ્તુઓ દેવદ્રવ્ય બની જતી હોવાથી અગ્રાહ્ય હોય છે. ઠીકઠીકની માફક વાત કરવી હોય તો-તો બ્રહ્મસંબંધીજા લેતી વખતે બધુંજ સમર્પિત કરી દીધું હોવાથી અસમર્પિત કશું રહીજ નહીં ન હોવાથી અલગથી અર્પિત કરવા જેવું કાંઈક બધી જરૂર નથી. છતાંય સમર્પિત વસ્તુને અર્પિત કરવાથી જો સમર્પણ નિરસ્ત થતું હોય તો સિદ્ધ થયું કે સર્વસ્વસમર્પણ ઉપરાંત પણ બધું કાંઈ સમર્પિત થઈ જતું નથી. અને જો સમર્પણ નિરસ્ત ન થતું હોય તો, સોનાની કટોરી મૂળમાં દરેક વસ્તુની

માફક સમર્પિત તો હતીજ તો તેને ગીરવી ધરીને મળેલ
દ્રવ્યથી સિદ્ધ સામગ્રીનો પ્રસાદ લેવામાં વાંધો કેમ આવ્યો?

હકીકતમાં પ્રભુચરણ તો ચોખ્ખા શબ્દોમાં—“દાને
હિ ન સ્વવિનિયોગો ન્તુ નિવેદને. અન્યથા નિવેદિતાત્રાદેભોજનં
ન સ્યાદ્; અનિવેદિતસ્ય નિષિદ્ધત્વાત્” આજ્ઞા કરે છે.
તેમજ “વયોપભુક્તસંગન્યવાસોડલંકાર...દાસાસ્તવ માયાં
જ્યેમહિ” (ભાગ.૧૧૧૬૪૬) વચનમુજબ વસ્ત્રાભૂષણો પણ
સમર્પિત કરીનેજ સેવકે પોતાના ઉપયોગમાં લેવા જોઈએ.
તેથી ૫/૫૦ વરસમાટે નિત્યસેવોપયોગી તરીકે રાખવામાં
પણ આવ્યા હોય તેથી કાંઈ, એવા વસ્ત્રાભૂષણો કે
સોના-ચાંદીના પાત્રો દેવદ્રવ્ય બની જતાં નથી. તેમજ
એક વખત સેવામાં વાપર્યા પછી ફરીથી ન વાપરી શકાય
એવી અન્ન પુષ્પ જલાદિ સામગ્રી દેવદ્રવ્ય બનતીજ નથી,
એવું પણ નથી. અથવા તો અર્પણ કરવામાં આવેલીજ
વસ્તુ દેવદ્રવ્ય બને છે—સમર્પણ કરવામાં આવેલી વસ્તુઓ
નહિ, વિગેરે બધા હેતુઓ મનઘડાંત હેતુઓ છે. કેમકે
પુષ્પ અન્ન વસ્ત્ર આભૂષણો અત્રાદિ સામગ્રી પણ જે
દાનરૂપે પ્રભુને અપાયેલ ત્રવ્યથી સિદ્ધ થયેલી હોય તો
આપણે તેને ‘પ્રસાદ’ કહીને પોતાના ઉપભોગમાં લાવી
શકતા નથી; અને આપણી માલિકીના વસ્ત્ર અલંકાર
સોના-ચાંદીના પાત્રો પણ આપણે ૫/૫૦ વરસમાટે
ભગવત્સેવાઈ સમર્પિત કર્યા હોય, જે સિદ્ધાંતમુજબ કરવાજ
જોઈએ, તો આપણે પોતાના ઉપભોગમાં લાવી શકીએ
છીએ.

આ નિયમ કોઈ “ખોપડીકે બલ ઝોધે ખરે”
ઠોઠમઠોઠ ટર્કતુષ્ણો હોય કે તેને “પુષ્ટિસિદ્ધાંતોસે અધિક
સંપૂક્ત હોનેસે સુંદર” કહી “અહો રૂપમહો ધ્વનિઃ” ન્યાયમુ-
જબ વખાણનારો હોય—બધાજ પુષ્ટિમાર્ગીથી ઉપર લાગૂ
થાયજ છે. ઠોઠમઠોઠોને ગ્રંથગત આજ્ઞાઓની ગતાગમ તો
ધનલોભને કારણે પડતી નથી, તેથી ગ્રંથો સાથે સ્નાન-સૂક્ષ્મનો

પણ સંબંધ ન રાખનાર નવનીત જેવી કોમળ બુદ્ધિવાળા
વેષ્ણવોને ઊઠા ભણાવતા હોય છે: “પરોસત ગોપી ધૂંધટ
મરે. ઘરકી સોજ મિલાય થારમે આજે લે જબ ધરે”
આ કીર્તનમાં વણવિલ ભાવનામુજબ પોતાને માથે ન બિરાજતા
એવા મંદિરોમાં બિરાજતા ઠાકોરજીને ભોગ ધરીને, સંકોચ
થતો હોય તો વણમાગેલ અને પ્રેમની પરકાષ્ટમાં માંગીને
(કે કોરટમાં દાવો માંડીને પણ!), પ્રસાદ લઈ શકાય
છે. આ તો શુદ્ધ ટર્કતુષ્ણાનાં વૃષોપાણાં છે! કેમકે પદમાં
થયેલ વર્ણનમુજબ તો યશોદાજીને ત્યાં ગોપીજનો પોતાના
ઘરમાં સિદ્ધ કરેલી સામગ્રી શ્રીયશોદોત્સંગલાલિતની
આરોગવાની થાલીમાં પિરસતી હતી, તેમુજબ વેષ્ણવોને
તેઓના ઘરોમાં સિદ્ધ કરેલી સામગ્રીને સીધે ન્હાયા વિના
ભોગમંદિરમાં ઘુસીને ઠાકોરજીના આરોગવાની થાલીમાં
પિરસવાની છૂટ કેમ આપવામાં આવતી નથી? અરે અપરસના
કાંઈકે લફડા હોય તો ભેઠકોની માફક અપરસમાં ન્હવડાવીને
તો છૂટ આપવી જોઈએ! શામટે “યહ નિત નેમ યશોદાજૂ
મેરે તિહારો હી લાલ લડાવનકો. પ્રાત સમય ઉઠ પલને
જુલાગી” અથવા તો “રાનીજૂ એક વચન મોહિ દીજે.
પઠવો સદન હમારે સુતકીં કલ્હો માન મેરો લીજે” —“આજ
ગોપાલ પાહુને આથે નિરખિ નેન અઘાયેરી” પદોમાં
વણવિલ ભાવનામુજબ મંદિરોમાં બિરાજતા ઠાકોરજીને
પલનામાં જુલાવી શકે કે વેષ્ણવો તેઓના પોતાને ઘરે
ભોગ આરોગાવવા પધરાવી જઈ શકે તેવી છૂટ કેમ
આપવામાં આવતી નથી? અોછામાં અોછી બીજે કશે
નહિ; પરંતુ પોતાને માથે બિરાજતા ઠાકોરજીમાટે તો
“અપરસમાં ન્હાઈને વેષ્ણવો પલના જુલાવી શકે છે;
તેમજ ભોગ ધરવા પોતાને ઘરે પધરાવવા માંગતા હોય
તો પધરાવી પણ જઈ શકે છે” તેવી આજ્ઞા “પુષ્ટિસિદ્ધાંતોસે
અધિક સંપૂક્ત હોનેસે સુંદર” હોવાને કારણે તો આપવી
જોઈએ! પદોમાં વર્ણિત લીલામુજબજ ભગવત્સેવાના
સિદ્ધાંતની તારવણી કરનારાઓ, ખરેખર, જે આવી છૂટ

ભક્તિના ધંધાકીય ભવાડાના ભોગ બનેલા વૈષ્ણવોને આપતા થાય તો, સોમાંથી એંસી ટકા વૈષ્ણવો, પૂ.પા.ગો.બા.ઓની માફક, ધંધાકીય ભવારો તો ઠાકોરજીનો નહિજ કરે, આટલી તો ચોક્કસ ખાતરી મને છે!

“દત્તાપહારવચન...ભિન્નમાર્ગપરં મતમ્” વચનનું ઢોલ વગાડીને ઘોઘાટ કરનારાઓને પ્રભુચરણના—“દાને હિ ન સ્વવિનિષ્ઠોગો નતુ નિવેદને”ના મધુર સ્વરો અદ્યમ ધનલાલસાને કારણેજ નથી સંભળાતા!

“ન ખલુ ગોપિકાનન્દનો ભવાનખિલદેહિનામન્તરાત્મ-દક્ષ” કહેનારાઓ હરિજન મુસલમાન કે ઈસાઈઓને મંદિરોમાં કેમ નહવડાવતાં નથી? અખિલ દેહધારિઓના અન્તરાત્મારૂપ પ્રભુના પોતેજ પૂ.પા.ગો.મા.શ્રી કે પ.ભ.મુખિયાજી બનીને પચાવી પાડવા માગે છે? અખિલ દેહધારિઓના અન્તરાત્માનો ઠેકો શું કોઈક વ્યક્તિ કે પરિવાર લઈ શકે? હજી તો પ્રજ્વાલિઓને પણ મંદિરોમાં મુખિયા-ભીતરિયા બનાવતા ધંધાકીય ભવાડાબાજી ખંચકાય છે. એટલે આ તો ફક્ત પોથીમાંનાજ રંગણાં કે બીજું કોઈક!

ચતુર્થાત્મજ શ્રીગોકુલેશ શ્રીહરિરાયજી શ્રીપુરુષોત્તમજી થી માંડીને આધુનિક મહાનુભાવોમાં નિ.લી.તિ.શ્રીગોર્ધનલાલજી મહારાજશ્રી નિ.લી.શ્રીરાણછીડલાલજી તેમજ ભૂતલઉપર બિરાજમાન સમમપીઠાધીશ શ્રીધનશ્યામલાલજી વિ. અનેક આદરણીય મહાપુરુષોને ‘કાપુરુષ’ કહેનારો ઠેઠમઠોઠ આ માર્ગમાં ખરેખર સાચો કાપુરુષ છે. આ બાબતમાં કહેવાપણું રહી જતું નથી (તેથીજ તો રાસમાં ગોપિકાઓ ગઈ હતી તેથી ક્યારેક-ક્યારેક ધંધાકીય દુષ્ટ હેતુથી ચલાવવામાં આવતી પ્રામાણિક ન પણ હોય એવી બેઠકમાં પોતે મુખિયાગિરિ કરતો હોવાથી ભોળા વૈષ્ણવોને ક્યારેક-ક્યારેક આવવા લલચાવતો હોય છે)!

પ્રશ્ન (૫)

કહીં-કહીં આજકલ એસા કહા જા રહા

હે કિ “મંદિરોકી આવશ્યકતા નહીં છે. વહાં બિરાજમાન હાકુરજી પુષ્ટિપુરુષોત્તમ હી નહીં, ઈસલિએ મંદિરોમં હાકુરજીકો ઘરાથી સામગ્રી પ્રસાદ હોતી હી નહીં.” પરંતુ શ્રીઆચાર્યચરણ શ્રીવલ્લભ તથા પરમદયાલુ શ્રીગુસાંઈજી કે દેશ-પરદેશ દેશકે પ્રખ્યાત મંદિરોમં જાનેકા વર્ણન અનેક માર્ગીય ગ્રંથોમં પઢનેકો મિલતા છે. શ્રીમહાપ્રભુજી ભારતકે પ્રાયઃ સભી પ્રમુખ મંદિરોમં ગયે હેં. ભોગ ભી ઘરાયા છે. શ્રીગુસાંઈજીકે છ બાર ક્ષારિકા જાનેકા ઉલ્લેખ છે, જગન્નાથપુરી તથા ડાકોર ભી જાનેકા ઉલ્લેખ ઉપલબ્ધ છે. મંદિરોકી આવશ્યકતા ન હો, તો કયોં વે મંદિરોમં ગયે ઔર કયોં ભોગ ઘરાયા ? જગન્નાથપુરીકે મંદિરોમં તો શ્રીમહાપ્રભુજીકે પ્રસાદ લેનેકા ભી ઉલ્લેખ છે, એકાદશી હોનેસે ક્ષાદશીમં લિયા. ચહ કયા છે ?

ઉત્તર (૫)

ઉપર કરવામાં આવેલ છણાવટ પછી આ પ્રશ્નના નોખા ઉત્તર આપવાની આવશ્યકતા રહી જતી નથી. છતાંય કેટલાક ઠોઠમઠોઠ ટર્નુષુગો પોતે પારિવારિક વિષમતાને કારણે ભણી ન શક્યા તેની લઘુતાગ્રંથીથી પીડાતા હોવાને કારણે ગ્રંથવચનોને આધારે કરવામાં આવતી દરેક વાતને—“પંક્તિ લગાડવાનો પાખંડ” કહી વખોડતા હોય છે. પોતાને પરંપરાવાદી તરીકે બિરદાવીને ઘરમાં કરવામાં આવતી ભગવત્સેવાને—“ફ્લેટોમં ડાકોરજીને સડાવવામાં આવી રહ્યા છે” કહી પોતાની ખાનદાનીનું પ્રદર્શન કરતા હોય છે. વળી કેટલાક ટર્નુષુગો એમ પણ કહેતા હોય

છે—“સાચો પુષ્ટિમાર્ગ તો પ્રજામાં વસીને ભગવત્સેવા કરવામાં છે”, તો શ્રીમહાપ્રભુ-પ્રભુચરણ કે પાંચમી-છઠી પીઠીના મોટા ભાગના અમારા પૂર્વજે પ્રજામાં ન રહી અરેલ કે ગઢા માં રહેતા હતા; અથવા તો પ્રજા છોડીને જ્યપુર ઉદેપુર બીકાનેર જઈ વસ્ત્યા હતા તેઓ શું પાષંડી હતા? શું પોતાના ઠાકોરજીના ઉદ્ધવ દિવસોના, નવી કંપનીની માફક, શેરો વેચનારાજ સાચા પુષ્ટિમાર્ગી? અરે હકીકતમાં જે આટલી પ્રજાભક્તિ હોય તો ઓછામાં ઓછું નવેસરથી કોઈ મંદિર તો પ્રજાની બાહેર ન ખરીદવું જોઈએ! શું શ્રીનાથજીની સેવા પ્રજામાં કરવાને ઠેકાણે સિંહાડમાં કરવામાં આવે છે તે પાષંડ છે? મારા નાનપણમાં શીતળાની રસી લેવાની પરંપરા ગોસ્વામિકુળમાં નહોતી — આજે તો પૂ.વા.ગો.બા.ઓ નાત-જાતના ભેદભાવ રાખવાની પરંપરા તોડીને ઓપરેશન થતાં બીજાનું લોહી કે પોતાના શરીરમાં બીજા માણસોના અંગ-પ્રત્યંગોનું આરોપણ કરાવવા મંડ્યા છે. હવે વિચારવાનું રહ્યું કે તેવા લોહી કે અંગ સાથે જે સેવામાં ન્હાઈ શકાતું હોય તો જે નાતના માણસનું લોહી કે અંગ પોતાની ભીતર આરોપિત કરાવ્યું હોય તે નાતજો માણસ પરંપરાથી કરવામાં આવતી સેવામાં ન્હાઈ શકે કે નહિ?

એટલે પોતાના દેહની કાળજીમાટે પરંપરાને અભરાઈ ઉપર ચઢાવવામાં તરસુભર વાંધો આવતો નથી; અને ભગવત્સેવાની યથાશક્ત કાળજી લેતાં પરંપરાનું બહાનું કાઢીને તેને વખોડવામાં આવે છે! વળી ક્યારેક એમ પણ કહેતા હોય છે કે “શ્યામ મનોહરજી મોડે-મોડે મંગલા કરાવીને ફક્ત એક વખતનીજ સેવા કરે છે બાકી તો આખો દિવસ પંક્તિઓ લગાડવાનો પાષંડ કરતા હોય છે” આ આરોપ જોકે મારી બાબતમાં તદ્દન સાચો છે; પરંતુ તેની પ્રાસંગિકતા ત્યારે સાચી માની શકાય કે જ્યારે હું આવો કોઈ દાવો કરતો હોઉં કે “આઠો-આઠ સમયની સેવામાં હું પહોંચું છું”. જોકે શ્રીમહાપ્રભુ-શ્રીપ્રભુચરણની

કૃપાને કારણે મેં ક્યારેય ઠાકોરજીને શણગાર ધરાવવાના સમયે શતરંજના ખાનાને ઊંટ-ઘોડા-ખાદીથી શણગાર્યાં નથી કે ભોગ ધરવાના સમયે ઠાકોરજીના ચરણોમાં તુલસીને સમર્પવાના ઠેખાણે સ્પોર્ટ મેગેઝીન્સ કે ટી.વી. ને મારા નયનો સમર્પિત કર્યાં નથી! તે છતાંય મારામાં મંગલાથી શયન પર્યંતની બધી સેવા જાતે પહોંચી શકવાની સામર્થ્ય નથી તે તો એક હકીકતજ છે. આ મારી ઊણપને શ્રીમહાપ્રભુના સિદ્ધાંતના સાચા સ્વરૂપ સાથે શું લેવા-દેવા છે? જે એમ કહો કે તો તેવા સિદ્ધાંતોને કહેનારો હું કોણ? તો હું પણ પૂછવા માંગૂ છું કે સિદ્ધાંતો ન કહેવામાટે મને કહેવાનો કોઈકને શું અધિકાર છે? જે કહો કે પાષંડ કરતા મને રોકવામાટે કહેવામાં આવી રહ્યું છે. તો ચાલો એમ સ્વીકારી લ્યો કે મહાપ્રભુના સિદ્ધાંતોથી વિરુદ્ધ કૃત્ય એ પણ પુષ્ટિમાર્ગમાં પાષંડજ છે જેને રોકવાજ હું પણ સિદ્ધાંત કહી રહ્યો છું!

બીજા કેટલાક ઠોઠમઠોઠો ટરંતુષણાથી પીડિત હોવાને કારણે કહેતા હોય છે કે “ ‘મંદિર’ અને ‘ઘર’ સમાનાર્થી શબ્દો છે. મોટા ઘરને ‘મંદિર’ કહેવાય અને નાના મંદિરને ‘ઘર’ કહેવાય. તેથી મંદિરોનો વિરોધ કરનારાઓ બધા ધેનુકાચુરો છે જે પ્રભુની સંપત્તિ હડપ કરી જવા માંગે છે.” હકીકતમાં તો આમ કહેનારો પોતે યમુનાકાંઠે બેઠેલો પાષંડી બકાચુર છે! કેમકે ઘર અને મંદિર જે બે જુદા-જુદા ન હોય તો વેષણવોને મોટા ઊંઠા શામાટે ભણાવવા જોઈએ કે ઘરમાં સેવા પોહોંચીને મંદિરે દર્શન કરવા રોજ-રોજ આવવું; અને ક્યારેક-ક્યારેક બેઠકોમાં પણ દર્શન કરવા અને ભેંટ ધરવા આવવું જોઈએ? એટલે આવા દંભી બકાચુરો પોતેજ “શ્રીજમુના-વિટઠલ જપના પરાયા માલ અપના” સમજી દ્રવ્યના લોભે પુષ્ટિપ્રભુને નિગળી જવા માંગતા હોય છે. ગદ્યમંત્રમાં આગાર=ઘર અને વિત્ત=ધન બનેના એકી સાથે સમર્પણ કરવાનો ઉક્તેષ છે, તેમાં ઘરને અર્પિત અને ધનને સમર્પિત માનવા આવી ઠોઠમઠોઠની

વાત તો પાડાને પણ હસી આવે તેવી છે. એટલે આવા ઠોકમઠોઠો ક્યારેક એમ પણ કહેતા હોય છે કે—“મંદિરો વેચીને નવા ઘર બાંધનારાઓને દેવદ્રવ્યભક્ષણ કરનારા જે ન માનવામાં આવતાં હોય તો ઠાકોરજીના નામે જ્વનતાથી ભેંટ-સામગ્રી લેનારાઓને કેમ દેવદ્રવ્ય ખાનારા માનવામાં આવે છે? હકીકતમાં તો કોણ દેવદ્રવ્ય ખાય છે કે કોણ નથી ખાતો તે વિચારવોનો મુદ્દોજ નથી. મુદ્દો આપણી પાસે વિચારવાનો ફક્ત એટલોજ છે કે ક્યા પ્રકારે પરધન સ્વીકારતા તે દેવદ્રવ્ય બને છે; અને ક્યા પ્રકારે લેતાં તે દેવદ્રવ્ય નથી બનતું. છતાંય સિદ્ધાંતલક્ષી છણાવટને વ્યક્તિલક્ષી બનાવવીજ હોય તો એટલું તો ચોક્કસ રીતે કહી શકાય કે જે ‘ગૃહ’ અને ‘મંદિર’ સમાનાર્થી શબ્દો માનવામાં આવતાં હોય તો જે કોઈ પુષ્ટિમાર્ગીય હશે તેના ઘરમાં ઠાકોરજી તો બિરાજતાંજ હશે, તેથી કાંઈ દરેક પુષ્ટિમાર્ગીયનું ઘર દેવસંપત્તિ બની જતી નથી. કેમકે ત્યારે તો કોઈ પણ પુષ્ટિમાર્ગીય પોતાનું ઘર વેચીજ ન શકે! ઠાકોરજી બિરાજવા છતાંય જે એક વૈષ્ણવનું ઘર દેવને ‘અર્પિત’ કે ભેંટ ધરેલી સંપત્તિ જે ન બનતું હોય તો, ગોસ્વામિઓની હવેલી મંદિર કે ઘર ને શામાટે દેવાર્પિત કે ઠાકોરજીને ભેંટ ધરેલી સંપત્તિ માની લેવી જોઈએ? એટલે જે કોઈ ગોસ્વામી પોતાનું જૂનું ઘર(=હવેલી=મંદિર) વેચીને નવું, પછી તે એરકંડીશન્ટ બંગલો હોય કે નાનકડો ફ્લેટ હોય, નાનાવે તેમાં કાંઈ ફરક પડતો નથી. અને એક બટાટો કે રીંગણો પણ બીજા કોઈ પાસેથી ઠાકોરજીને નામે માંગેલો હોય તો તે દેવદ્રવ્ય બનીજ જતું હોવાથી, તેને પોતાના કામમાં લાવનારો દેવદ્રવ્યભક્ષક હોયજ છે.

પ્રશ્ન (૬)

શ્રીઠાકુરજી અચલ છે. ગુરુ ઉબકી સેવા

કરતે હૈં તથા ચલ હૈં. તો મહતા કિસકી અધિક સમઝની ચાહિયે—ચલકી કિ અચલકી=શ્રીગુરુકી કિ શ્રીઠાકુરજીકી? શ્રીઠાકુરજીકો એક કિનોરે (સાઈક-ટ્રેક) કરનેકા પ્રયાસ હોતા હુઆ માલુમ પડે, તો એસી સ્થિતિમં હમૈં ક્યા કરના ચાહિયે?

ઉત્તર (૬)

સિદ્ધાંતમુજબ જે ગુરુ પોતે આજીવિકા કમાવવા કે પદ-પ્રતિષ્ઠા કમાવવાના દંભથી ભગવત્સેવા ન કરતો હોય—પોતાના ઘરમાં પોતાના તન-ધન-પરિજનના વિનિયોગપૂર્વક જાહેર પ્રદર્શન કર્યા વિના ભગવત્સેવા કરતો હોય; અને પોતે ઠોકમઠોક ન હોઈ ભાગવતતત્ત્વજ્ઞ હોવાને કારણે વૈષ્ણવોને સાચા ધર્મમાર્ગ તરફ વાળતો પણ હોય તો તેની શરુઆતમાં કાંઈક મહત્તા છેજ. અંતે તો સાચી અને સર્વોપરિ મહત્તા તો દરેક પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવનામાટે પોતાના ઘરે બિરાજતા સેવ્ય સ્વરૂપનીજ છે. કોઈ પણ સંજોગમાં મંદિરોમાં ધંધાકીય હેતુથી વાપરવામાં આવતા ઠાકોરજીના ધંધાકીય ભવાડાને પ્રોત્સાહન આપવાની તો નહીંજ.

આમ ઠોકમઠોક ટરંતુષ્ણોની નિમ્નસ્તરીય વાતોના સિદ્ધાંતશુદ્ધ સમાધાનો આપણે જોયા.

હકીકતમાં તો સ્વાર્થ અજ્ઞાન અને અહંકાર ની હલકામાં હલકી પાયરીની મનોવૃત્તિથી લખાયેલી આવી બુદ્ધિહીન વાતોનું સમાધાન આપવું પણ આવશ્યક નહોતુંજ; છતાંય આવા શીતળામાતાના ભગત એવા ઠોકમઠોકોને ભાહુતી લેખક તરીકે આગળ કરીને મહા(કા)પુરુષો, પુષ્ટિમાર્ગના દિવ્ય સિદ્ધાંતો સાથે રાજસ્મતનું, જે ગુંદ નાટક રમી રહ્યા છે તેમના પાપંડને અનાવૃત કરવા આ સમાધાનો મારે લખવા પડ્યા છે.

तासोँ ओसे बकासुर अरु तिनसोँ अधिक संपुक्रत
रखिके संग करिवेवारिनुकी भडिभाको बजान कडां ताँछ
करिओ !

